Ion Brad

ROMANUL DE FAMILIE

II

Editura Eminescu

„Amintiri care înfăţişează aspecte dintre cele mai interesante ale istoriei contemporane : momentul tragic al Dictatului de la Viena, cel tulbure al primilor ani de după război, frămîntările satului în contextul contemporan."

AUREL MARTIN, 1975

„O confesie mitologizată. G. Călinescu l-ar numi, poate, «un poem tribal». Poem, întrucît scrierea în conformitate cu normele creaţiei obiective evoluează pe un fond muzical ; tribal, pentru că familia Borcea, personajul colectiv, putem spune, al romanului, e numeroasă cît un trib."

DUMITRU MICU, 1975

„Caracteristic este pentru romanul lui Ion Brad *suflul autentic al naraţiunii*, veridicitatea reprezentărilor şi a atmosferei realizate ."

ION VLAD, 1975

„Psihologiile sînt bine surprinse iar gesturile toate motivate. Fiecare personaj este intuit în notele sale de bază şi nu-şi va trăda condiţia naturală."

MIHAI UNGHEANU, 1976

„Romanul vădeşte o simţitoare creştere a capacităţii arhitectonice a scriitorului, precum şi o alertete compoziţională şi stilistică — remarcabile."

MIRCEA ZACIU, 1978

„El face o cronică globală de moravuri şi mentalităţi, schiţează psihologia unor generaţii ce aparţin unor vremuri diferite, relevă fizionomii morale bine individualizate sau scoate în evidenţă acte variate de comportament în faţa aceloraşi evenimente "

ROMUL MUNTEANU, 1980

Vol. I—II Lei 35

Coperta de : PETRE HAGIU

ION BRAD

ROMANUL DE FAMILIE

II

Cartea a treia
ÎN UMBRA CASTELULUI

Cartea a patra
THALASSA

EDITURA EMINESCU
BUCUREȘTI, 1986

Cartea a treia
ÎN UMBRA CASTELULUI

1

Cînd îl întîmpinase directorul IAS-Arcud, Petre Spineanu, cu strania formulă : *Bun-venit în raiul răspopiților !* inginerul Octavian Borcea, Veanu cum i se spunea, încercă un adevărat șoc. Cum, adică, el un răspopit ? Și de ce ? Pentru că fostul paroh Liviu Ardeleanu lucra în gospodăria asta de stat ? Izbindu-se de sprîncenele uriașe ale bolților castelului medieval în care se afla, porecla i se întoarse în timpane însoțită de o întrebare mirată : „Ce cauți pe-aici, nefericitule ?“ Veanu se uita la omul strein din fața lui, îmbătrînit înainte de vreme, cu obrazul tras și nebărbierit, destul de prost îmbrăcat, ca un reprezentant provincial al Sfîntului Petru și nu reușea să spună nimic. Nici să iasă din biroul noului său director. Îl amorțiseră amintirile și-și simțea trupul obosit, strîns între zidurile groase și reci care-i trimeteau ecoul întrebărilor noului director. Altele decît ale foștilor săi colegi din uzina brașoveană de tractoare. „Ce «pile» ai avut tu, de-ai venit din facultate drept aici ?“ Auziseră ei că „vinovat“ de asta fusese inginerul șef al uzinei, care-i remarcase talentul lui deosebit de desenator și marea intuiție a soluțiilor practice, dar nu credeau. „Taci ! Va să zică, recunoști !“, se grozăveau ei. „Da, recunosc, intra în cele din urmă Veanu în jocul vorbelor maliţioase. Vă spun, dar rămîne între noi, «pilele» mi le-a pus tata !“ „Așa ? ! Da' spune-ne și la cine ?“ „La bunicu-meu, Artimon... Putea să-l refuze ? doar îi sînt nepot !“ „Păi chiar așa, sîngele apă

nu se face ! Da' el ce mahăr este ?" „Decan !" „Unde, frate, că noi n-am auzit de el !" „N-aveaţi cum... că-i constructor de fîntîni şi poduri în Zăpadia, unde-i decanul de vîrstă al colectiviştilor..." „Lasă-te, mă, de bancuri ! Degeaba umbli tu cu d-astea, că nu ne duci ! Nu te-am văzut noi duminica trecută la Poiană ? Cine era puiul ăla de veveriţă de-l ţineai în braţe ? Vreo fată de ştab de pe la judeţ, nici prea mare, nici prea mic, exact cît îţi trebuie ţie."

Ceva, ceva, ghiciseră ei, dar prea puţin. Dracu de fată, era, cu-adevărat ca un pui de veveriţă, de care nu-ţi trebuia prea mult ca să te îndrăgosteşti. Apăruse în Poiană tocmai din Cîmpulungul de peste munţi. Se răsturnase cu sania doar la cîţiva paşi de el. Sta întinsă pe zăpadă şi-l privea cu ochii miraţi de copil speriat. A alergat spre ea şi... a luat-o-n braţe. Pînă să se dezmeticească din îndrăzneala gestului, s-a auzit rostind cuvinte de mîngîiere de care nu s-ar fi crezut vreodată-n stare : „Ne-am lovit rău ? Unde ne doare ?" „Uite, uite, parcă aici, ba nu... aici..." îi spusese ea, pipăindu-şi ba un picior, ba celălalt. „Stai cuminte... ne aşezăm în săniuţă şi mergem repede la nenea doctoru' ". „Nu, nu vreau..." „Nu ne mai doare ?!" „Ba da, dar nu vreau la doctor !" ţipase ea lipindu-se mai tare de el. „Te doare, ori nu te doare... care-i adevărul ?" o întrebase cu un ton mai ridicat. „Da' cine eşti tu de îndrăzneşti să mă crezi mincinoasă ?" făcu ea pe supărata cu un ton de copil alintat. „I-auzi, vorbă ! ripostase Veanu. După ce mi te-ai căţărat în braţe, tot tu mă iei la zor ?" Era grea, avea trupul pietros, de munteancă, şi ochii mari, verzui, împrumutaţi parcă de la făcliile brazilor încinşi de ger. „Ei, te-ai hotărît ?" o luase din scurt. Mergem sau nu la punctul sanitar ?" „Nu, nu vreau acolo ! Doar ţi-am spus !" „Atunci, ce facem ?" „Păi..." „Ascultă, fato, dacă te mai bîlbîi mult, te iau în circă şi te duc la Braşov..." „Nu... nu..." „Atunci unde să te duc ?" „La mama... la Muscel !" „Bine şi aşa... într-o săptămînă ajungem..." „Dacă nu ne mănîncă lupu' !" Aproape convins că simulase durerile, Veanu o aşezase, fără s-o mai întrebe, în sania împrumutată de la complexul sportiv. Fata nu mai protestase. Îşi ştergea din cînd în cînd lacrimile. „Joci tea-

tru, sau te doare de-adevărat ?“ „Ursule !“ strigase ea într-un tîrziu.

Cu vorbele astea începuse dragostea lor. Își scriau rar, se vedeau și mai rar, mai mult prin excursii ca acelea de la Poiana, care le aruncase în sufletele singuratice, ca din senin, stele de zăpadă. Toate merseseră într-un ritm gîfîit, pînă în ziua cînd, ca un lunatec, Veanu luase cursa de autobuz peste pasul Branului și o așteptase, în crucea amiezii, la poarta uzinelor din Cîmpulung.

Era într-un sfîrșit de mai întîrziat, cu soare luminos dar rece, cu aer sfios, de livezi înflorite, de păduri ce pipăiau lumina cu degete de muguri, neîncrezători în adevărul evident că iarna își luase, totuși, catrafusele. Cînd fata ieșise pe poarta uzinei, Veanu se simțise stingherit, chiar enervat de faptul că portarul de serviciu începuse să pipăie atent buzunarele Lilianei (așa o chema pe ciudata lui cunoștință), ca și buzunarele, de la bluze și de la rochii, ale celorlalte fete, care părăseau schimbul unu ostenite, cu cearcăne la ochi, dar gălăgioase nevoie mare. Una dintre ele, mai gîdilicioasă, îl luase de scurt pe portar, om între două vîrste : „Jos mîna de pe Vietnam !“ Celelalte, rîzînd, se supuseră, totuși, controlului, în timp ce portarul, pehlivan, se scuza mai mult de formă : „Dar ce, eu sînt imperialist de-ăia, să strigați așa la mine ? ! Îmi fac și eu datoria, ca toți oamenii. V-am legitimat, v-am pipăit și gata !“ „Da, da, răspunsese Liliana, înțelegem noi că te-ai instalat aici pe post de muiere, dar parcă pui prea multă pasiune în muncă !“ „O să te spunem tovarășului director !“ îl mai amenințase una. „Spuneți-mă cui vreți, numai nevestei nu !“ încheiase portarul, salutîndu-le respectuos cu mîna la chipiu. Fetele chicotiseră din nou și ieșiseră buluc în stradă, nu înainte de a-l avertiza : „Păi tocmai nevestei o să ne-adresăm, că de director nu prea știi frică“. „Ba, știu al dracului ! Și de ea, și de împărat !“, murmurase omul, devenit dintr-o dată grav. Fetele lucrau la secția de „mecanică fină“, de unde, bănuială în lege, ar fi putut scoate în afara uzinei cine știe ce piese. Glumeau ele cît glumeau, dar se lăsau controlate.

Dînd cu ochii de Veanu, Liliana se fîstîcise în primele clipe, fără să-și piardă însă firea. Se îndreptase spre el,

îi întinsese mîna cu dezinvoltură, apoi îl prezentase colegelor, care „încîntate de cunoștință", zîmbeau cu subînțeles.

N-aveau de stat împreună decît două ore, pentru că la cinci Liliana trebuia să se ducă la cursurile serale de subingineri.

Părăsiți politicos și cu aere complice de colege, ea îi spuse : „Te-aș invita la mine, dar știi, iartă-mă, se înroșise ea, nu-i decît mama acasă, cu frații mai mici, toți școlari. Tata a intrat în uzină cu o jumătate de oră înainte de terminarea schimbului unu". „Lasă-mă, fato, în pace, îi răspunsese, ce să caut la voi acasă ? Doar n-am venit să te pețesc..." „Dar de ce-ai venit ?" îl întrebase ea, încercînd să-și descleștеze degetele din palma lui mare, puternică, fierbinte. „Am venit doar așa, să te văd, mi-era dor de tine..." „Nu te cred..." „E adevărat că am și un alt interes... unul aproape oficial..." „Știam eu că nu mă iubești..." „Vorbești prostii, draga mea ! Păi dacă nu mi-ar fi fost dor, îmi terminam treaba și plecam fără să trec pe la tine." Ea se lipi de el și brusc, cu un tremur de neliniște, îl întrebă : „Da' ce treabă ai tu pe la noi ? Ți s-a întîmplat ceva ?" Se apropiaseră de casa lor, și Veanu, temător să nu ajungă pînă la urmă în fața viitoarei soacre, încetinise pasul. Se grăbise, în schimb, să-i răspundă : „Nu mi s-a întîmplat nimic rău, fii liniștită !" „Da' de spus ce treabă ai nu-mi poți spune ?" îl oprise Liliana în drum, lîngă un stîlp înalt de telegraf, pe care mișunau mii de gîngănii roșii, cu drumuri grăbite, fără ezitări inutile. „Ba pot, de ce să nu pot, și nu numai asta... mai multe... dar nu aici... te invit să mîncăm împreună la restaurant." Liliana pornise mai departe fără să-i răspundă. Ținîndu-se pe urmele ei, el insista să-i accepte invitația sau, dacă nu, să fugă singură pînă acasă, să-i spună maică-sii că are o ședință urgentă, să pună ceva în gură, ca să n-amețească, să-și ia cărțile pentru seral și... „Și ?" „Te-aștept aici. O să vezi că e vorba de ceva interesant. Nu sînt eu chiar un apucat, cum mă crezi tu, astăzi". După zece minute, fata se întorsese de-acasă îmbrăcată

într-un pantalon albastru, strîns pe pulpe, şi într-o bluză albă, înflorită ca un vişin sălbatic.

Parcă o vedea şi-acum întînzîndu-i servieta de piele, încărcată de cărţi şi caiete, să nu-i mai tragă umărul în jos : „Poftim, oficialule, acum poţi începe !“ „Dacă mă iei aşa, nu-ţi spun nimic !“ Cădelniţa servieta plină de cărţi, grea ca plumbul. Era şi el obosit. Plutea în jurul lor spuma miresmelor pe care munţii şi livezile o azvîrleau pînă la marginea visului. Nu, n-avea nici un rost să se joace cu vorbele. Socotea că ar fi tocmai timpul să-i spună fetei verde-n faţă că-i este, da, de ce să nu i-o spună, îi este mai mult decît dragă. Îi venea s-o ia în braţe, ca în ziua aceea cu zăpezi neliniştite de la Poiana Braşovului, cînd Veanu avusese senzaţia că descoperă, în sfîrşit, şi el lumea, sensul real al existenţei unui bărbat : dragostea. Dar, uitîndu-se în jur, îşi dăduse repede seama că gesturile spontane, de-atunci, nu-şi puteau avea nici un rost acolo, în mijlocul unui orăşel de ochi curioşi, de paşi grăbiţi, de mărunte griji cotidiene, care arătau, toate, că oamenii, fie şi primăvara, cînd ard în flăcări albe grădinile, îşi urmează cărările lor bătătorite, învăţate de la cei bătrîni, deprinşi mai mult cu amărăciunile decît cu bucuriile lumii. Or, tocmai de amărăciunile acelea vechi, ce i se cuibăriseră şi lui în suflet, simţea Veanu că trebuie să fugă, ţinînd-o de mînă, cu o disperare neînţeleasă, oarbă. Ce să-i spună, cum s-o ademenească spre bucuriile lui îndoielnice, şovăitoare ? Dacă el nu era în stare să evadeze din sine însuşi, atunci de ce n-o făcea Liliana, de ce nu-l alunga ea din singurătatea aceea, tîrîtă în urma lor ca o umbră străină ? „Vezi, spusese el într-un tîrziu, şi eu credeam că mă iubeşti. Că nu eşti o egoistă, ca toate fetele...“ „Dar de unde cunoşti tu fetele ?“ „Ei, de unde ! Din cărţi, de pe la şedinţe...“ „Şi ce şedinţe ţineţi voi, Veanule ?“ „Ca şi voi. Destul de lungi şi plictisitoare...“ „Cum, ca şi noi ? Dacă vrei să ştii, noi nu prea mai avem timp de şedinţe.“ „Dar ce faceţi ?“ „Orice, numai şedinţe nu. Are directorul o pică pe şedinţe, de ne-a băgat în sperieţi.“ „Nu înţeleg.“ „Ştii ce mi-a spus într-o zi, anul trecut, cînd l-am invitat, din partea biroului U.T.C., la o analiză ? «Ce, mă, şi pe voi v-or apucat analizele ? În loc să-i lăsaţi pe golanii ăia să se urineze pe cele trei tufe

de trandafiri din curtea uzinei — da, da, n-ai de ce să te miri ! — mai bine ați sădi trei mii de butași în locul lor. N-avem noi trei mii de tineri în uzina asta ? Ați pus voi, în fiecare secție, acvarii cu pești, ca în biroul directorului ? N-ați pus ! Rupeți voi fiecare cîte-o floare de liliac, de rămîn tufele ca ologii la marginea aleii ? Rupeți ! Ați venit voi la mine după mănuși albe, să nu vă stricați degetele la montaj ? N-ați venit ! Ați luat voi vreo atitudine față de bădărănia portarilor, care-i țin la ieșire pe eroii muncii socialiste cu mîinile în sus, ca pe hoți ? N-ați luat ! Atunci, ce dracu să analizați ? Ia să-mi veniți voi cu inițiative, cu ceva isprăvi de muncă, nu cu analize, că vă dau afară pe ușă cu ele cu tot !»" „Păi vezi, Lilianule, o întrerupsese băiatul. De-aia am venit eu aici oficial, mințise el, de-aia m-a trimis UTC-ul de la uzina noastră, să aflu cum v-ați inspirat voi de-ați luat anul ăsta atîtea inițiative ? Și cum se face că toate v-au reușit ? E-adevărat, sau e doar o laudă goală ?" Pînă să-i spună fata ce avea ea în cap despre toate curiozitățile astea, parcă scornite anume ca să-i alunge neliniștile, să-i clatine concentrarea asupra unor întrebări fără rost — mă iubește, nu mă iubește ? — ceasurile zilei se ascunseră în pădurile dimprejur și amurgul își chemase elevii la școală. Liliana intrase din nou pe poarta înaltă a uzinei, după zidurile căreia, printre halele imense, se afla și localul Institutului seral de subingineri. Îi promisese că, dacă o așteaptă la poartă, pe la orele 9—10, se vor plimba împreună pînă dimineața. „Ce se-ntîmplă cu fata asta ?" se întrebase el în clipa aia. „Pîn-acum s-a jucat cu mine de-a plictiseala și-acum, dintr-o dată, îi arde să ne plimbăm toată noaptea. Dar de așteptat tot o aștept, fiindcă... Da, fiindcă mi-e dragă", încheiase el, îndreptîndu-se spre restaurantul central al orașului, flămînd, împleticindu-se, ca năuc. Nu mai avea nici putere, nici chef să reia toate gîndurile de la capăt, să reconstituie firul lor logic. Dacă-i propusese, totuși, Liliana o asemenea plimbare, cum ar fi putut el da bir cu fugiții ? De ce ? De cine să fugă ? Se așezase la o masă, comandase un coniac și ceva de mîncare, înfulecînd grăbit, ca un lup. După ce terminase, tot intrigat și neliniștit, se grăbi spre poarta uzinei. Era ora nouă. Becurile mari, atîrnate deasupra grilajului, înjunghiau întunericul gros,

care curgea în valuri dinspre munți. Se făcuse nouă și jumătate și Liliana tot nu apărea. Se apropiase neliniștit de ghișeul portarului și-l întrebase dacă fetele de la cursurile serale ieșiseră sau nu. „Dar de ce te interesează pe dumneata ?" se răstise la el portarul. „Uite-așa, de-al dracului !" îi replicase Veanu. În ciorovăiala lor, se iviseră un grup de fete și cîțiva băieți, îndreptîndu-se spre grilajul înalt al porții. Veanu se ferise din calea lor, să nu mai fie văzut de colegele Lilianei, ca la prînz. Portarul renunțase la „control", saluta schimbul cu mîna la chipiu. Liliana lipsea din grupul ce se grăbea spre ieșire. Se stinseseră și ultimele ecouri din gălăgia fetelor, înghițită repede de liniștea mare a orășelului. Veanu întorcea zadarnic capul spre ghișeul enigmatic al portarului. Plecase oare mai devreme, sau se ascundea ? „Unde ești, fato, de ce te joci cu răbdarea și cu... da... și cu dragostea mea ? N-ai simțit că... ei, da... nu mi-e rușine, recunosc... te iubesc... și pentru asta am trecut munții, nu din motive oficiale, cum ți-am zis... Te-am așteptat toată seara. Ce te sperie pe tine, Lilianule, de ce nu vii ?"

Tocmai cînd firea iute a Borceștilor începea să fiarbă, răscolindu-i orgoliul de bărbat tînăr, Liliana apăruse, dar fără servieta cu care intrase la cursuri. Orbită de lumina puternică a becurilor îl descoperise cu greu. „Te rog, Veanule, să mă ierți !" se grăbise ea cu scuzele, în timp ce băiatul o cuprinsese pe după umeri, fără ezitările și fasoanele de peste zi, „De ce să te iert ?" „C-am întîrziat. M-a chemat tata... Știi, el lucrează tot în secția noastră, în schimbul doi, o să iasă acum la unsprezece..." „Și ?" bîiguise el. „Îmi pare rău, dar n-am ce face..." „Nu înțeleg..." „M-a rugat să țin locul, în schimbul trei, unei colege care s-a îmbolnăvit..." „De ce nu i-l ține el ?" se repezise Veanu. „Știi, la asta m-am gîndit și eu, în primul moment. Dar pe urmă l-am văzut tare obosit, palid, ca o lămîie stoarsă. Mama, cînd îl vede așa, crede întotdeauna că e bolnav. Se teme..." „Bine, Lilianule, văd c-am trecut munții ca un haiduc nebun. Mi-e clar, fugi de mine. M-ai mințit c-o să hoinărim toată noaptea împreună, și-acum dai bir cu fugiții. Așa-i, ori nu-i așa ?" o luase de scurt. Fata izbucnise în plîns. „Dacă nici tu nu mă

crezi, atunci cui să mă mai plîng ?“ Ca electrizat, el o lipise toată de trupul lui, îi ridicase fruntea spre lumina stelelor mari, indiscrete, i se uitase lung în ochi, ca aplecat peste fîntîni adînci, ameţitoare. O sărutase nesăţios, violent, încît fata îşi pierduse răsuflarea. „Chiar dacă te cred, tot mi-e dor de tine ! Înţelege-mă, de-aia am venit...“ gemuse Veanu, în timp ce Liliana pornise, speriată, înainte. O ajunsese din doi paşi. O prinsese iar pe după umeri, febril, deznădăjduit. „Iartă-mă. Nu ştiu ce-i cu mine...“ „Văd... M-am speriat... Iartă-mă şi tu, dar nu pot altfel... Tata e bolnav. Iar colega aceea, crede-mă, dacă n-aş cunoaşte-o atît de bine, poate m-aş îndoi, n-aş intra în locul ei...“ „Deci te-ai hotărît, mă părăseşti...“ „Da. Nu pot altfel... Dimineaţă cînd scap, vin cu tine, unde vrei tu ! şi la Braşov...“ Potolindu-se brusc, Octavian Borcea redevenise inginerul calm, calculat : „Bine, Lilianule. Primesc ! Dar acum, hai la restaurant, să mănînci ceva, să nu intri în slujbă flămîndă, istovită“. „N-avem timp...“ spusese repede, uitîndu-se în zadar, prin întuneric, la ceasul mic de pe mînă. „Poate ţi-e ruşine să te arăţi în tîrgul ăsta cu mine...“ „De ce să-mi fie ruşine ? Dar, crede-mă, nu mai avem timp pentru restaurant. Mai bine ne plimbăm. Vreau să-nghit şi eu un pic de aer rece, curat. În secţia noastră e cald, n-aş vrea să mă prindă somnul... O să mănînc ceva la bufetul uzinei, un sandvici, un măr...“ „Să bei o cafea“, o îndemnase el, bucuros totuşi că le mai rămînea, astfel, o jumătate de oră pentru plimbare. „Ei, şi-acum, spune-mi sincer, unde vrei să mergem mîine dimineaţă ?“ „Ţi-am spus. Unde vrei tu. La Braşov, la Poiana, oriunde... M-am săturat şi de şcoală, şi de uzină, de toate... Vreau să vin cu tine, să văd dacă mă minţi ori mă iubeşti cu adevărat...“ Sinceritatea ei îl derutase. N-o mai recunoştea. Încerca să ghicească ce se putuse răsturna în sufletul fetei de cînd se despărţiseră. „Precis e numai obosită. Nu trebuie să mă mai îndoiesc de dragostea ei...“ Apoi se trezise vorbind cu voce tare : „Te pot transfera la uzinele noastre... Avem şi noi cursuri de subingineri, o să te ajut şi eu...“ „Ce să m-ajuţi ?“ întrebase fata, cuibărindu-se şi mai cald sub umărul lui. „Să înveţi...“ „Ce să învăţ ?“ „Ce-ţi place ţie...“ „Mie îmi placi numai tu. Numai pe tine vreau să te învăţ...“ se

răsfățase ea. „Învățătură ușoară, Lilianule ! Prea ușoară ! O să mă cunoști, în cîteva zile, și apoi o să te plictisești...“ „N-o să mă plictisesc, fii sigur ! O să te citesc de-o mie de ori, și tot n-o să mă satur ! Încă nu mă cunoști !“ „Da, așa o fi. Dar la ce te tot zgîiești tu, Lilianule ?“ o luase la zor, ridicîndu-i bărbia și sărutînd-o hoțește pe buzele tremurătoare și reci. „Vezi stelele alea de pe cer ? De ce crezi tu că-s așa de mari ?“ „Știu eu ? Sînt stele de munte. Poate că le dau și lor sînii, ca la toate fetele, primăvara...“ „Să-ți fie rușine, Veanule, dacă tu numai atîta vezi în stelele noastre !“ îi reproșase ea, lipită însă, cu un soi de disperare, de trupul lui. Dinspre munți se auzea hămăitul cîinilor, de pe la stînile ciobănești. Curgea o boare curată, usturătoare, prin care cei doi înotau ca păstrăvii în apele reci, la pragurile înalte de sub stînci. Lumina stelelor mari, respirînd parcă în pulsuri egale, misterioase, sfidate de vorbele băiatului, se întunecase brusc la poarta uzinei. Acolo becurile electrice, cu învăpăierea lor albă, artificială, le aruncaseră în față poruncile realității : să se despartă, să lase fata să treacă în grabă pe lîngă portarul somnoros. Nu însă înainte de a-i repeta, după ce o sărutase de zece ori „Te aștept la șapte, Lilianule, fii cuminte, bea o cafea !“ Ea îi făcuse un semn fluturat cu mîna și se topise în curtea imensă a uzinei, fără să se mai uite înapoi. Veanu se îndreptase spre unicul hotel al orașului, cu o poftă imensă de somn. Găsise cu greu o cameră liberă.

Nu se mai îndoia de sentimentele Lilianei. Adormise repede, nu visase nimic, ori nu-și dăduse seama că visase, din moment ce se trezise la cinci și jumătate, în cîntatul unor cocoși de prin curțile vecine. Deschisese geamul, se bărbierise în fugă, intrase sub dușul rece, dîrdîind cîteva clipe. Cînd portarul de serviciu îi bătuse în ușă, la șase și un sfert, tînărul inginer era gata îmbrăcat și se grăbise să coboare în stradă. Îi era din nou foame. Cumpărase de la un vînzător ambulant doi covrigi pe care-i băgase în buzunar. Surîse imaginii Lilianei înghițind pe nemestecate, ca un copil flămînd, covrigii stropiți de susan și cele două bucăți mari de ciocolată amăruie cumpărate de la un chioșc din drumul spre uzină. Muncitorii din al treilea schimb ieșeau în pîlcuri pestrițe, marcați de efortul de peste noapte. Și totuși aveau ceva ciudat

în comportare. Încetineala pașilor contrasta cu vioiciunea gesturilor, aproape disperate, cu care-și însoțeau șușotelile misterioase. Cîteva ajunseseră și la el, neliniștindu-l : ...„biata fată... a ars ca o lumînare de Paște... atîta i-a fost ei scris să trăiască... și nenorocitul ăla, acum zace legat la miliție..." Grupurile se depărtaseră dar Liliana nu apărea. Pierzîndu-și răbdarea, se trezise făcînd legătura între șoaptele oamenilor și întîrzierea ei. Se repezise la portar și-l întrebase dintr-o suflare : „Liliana... da, ea n-a ieșit încă ?" „Dar cine ești dumneata ?" „Ce te interesează ? Mai bine spune-mi, ai văzut-o sau nu ?" „N-am văzut-o ! Că au dus-o cu mașina Salvării..." „Unde ?" „Păi unde în altă parte decît la spital... Numai că era prea tîrziu... era moartă... A ars, de la chibritul ăluia, ca o feștilă..." Veanu rămăsese o clipă țeapăn. Întreaga-i ființă se împotrivea gîndului sinistru. „Liliana moartă ?" Fără să mai știe ce face, dusese mîna la buzunar, scosese un covrig și-l întinsese portarului. Acesta, mai întîi uluit, apoi enervat de gestul necunoscutului, i-l aruncase în față, lăsîndu-l cu mîna întinsă : „Fugi, dom'le ! Ce, ești nebun ? ! Nici n-a murit bine fata și dumneata vii cu covrigi de pomană !" Vorbele portarului îl dezmeticiseră. Mersese pînă la spital pe dibuite, împleticit, orbește. Iar acolo, un alt portar, mai bătrîn, îi dăduse voie, cu greu, numai fiindcă îi spusese că este fratele fetei, să coboare în „camera morților", în mica morgă a spitalului. Cînd deschisese ușa, îl izbise în față mirosul de formol, iar lumina unui bec puternic îl obligase să-și acopere ochii cu palma. Se oprise încercînd senzația că trebuie să fugă. Mai făcuse un pas înăuntru. Auzise un firez care scrîșnea în os, iar cînd deschisese ochii zări un om aplecat peste scăfîrlia însîngerată a unui mort. „E ea ?" mai avusese puterea să-l întrebe pe cel cu mîinile însîngerate. „Nu, tovarășe ! *Ea*, fata de la fabrică, e cea învăluită, din colț..." Corpul rece al Lilianei era înfășurat în cearșafuri, stîngaci, cum probabil își înfășura ea, cîndva, în copilărie, păpușile bolnave. Nu i se vedeau, de sub pînzele-acelea pătate, decît ochii. Ochii ei verzi, închiși acum, ochii ei frumoși, cetluiți sub sprîncenele arse, scrumite. Plînsul împietrise în el. Avusese, totuși, tăria să dea cîrpele de pe față la o parte. „Nu-i voie, nu umbla acolo !" îl apostrofase, rece, profesional,

omul care muncea de zor s-aşeze la loc chica de pe capul celuilalt mort. Dar Veanu apucase să vadă faţa iubitei, desfigurată, cu pete mari, negre-vineţii, cu răni încă deschise, cu un surîs parcă răzvrătit. „Nu, nu se poate, nu eşti tu, Lilianule !“ urlase în sine. Nu-şi mai aducea aminte cum ajunsese afară. Lumina zilei de primăvară, întîrziată acolo printre munţi, i se păruse o adevărată blasfemie. În orizontul ei, chipul desfigurat de chin, făcut parcă dintr-un lut verzui, amestecat cu cenuşă, chipul iubitei sale ciudate, ca o nălucă, trupul tînăr, scăldat în formol, înţepenirea aceea de păpuşă stricată, jucau în faţa ochilor lui injectaţi, într-un chip haotic, delirant, ameninţător. Inginerul se prăbuşise pe un scaun, lîngă ghereta portarului, în curtea interioară a spitalului. „Nu-i voie, v-am mai spus o dată, fetelor ! Nu, încă nu-i voie ! Acum o *prepară*. O s-o aşeze la clubul uzinei... Aşa s-aude c-a poruncit directorul. S-o gîndit să-i facă înmormîntare oficială, cu tot oraşul. Acum îi caută maică-sa rochie de mireasă...“ Aşteptînd să-l înduplece pe bătrîn, cîteva din colegele Lilianei pătrunseră în curte, fără să îndrăznească să se depărteze de ghereta veche de la poartă. Începuseră să sporovăiască încet, şuşotind, de parcă ar fi fost la căpătîiul moartei : „...Vezi, dacă nu era îmbrăcată cu nenorociţii ăia de pantaloni de plastic...“ „Şi bluza, tot de plastic“... „Da, şi bluza.“ „Cine ştie de ce n-o fi vrut ea, azi-noapte, să îmbrace salopeta de bumbac...“ „Poate se grăbea dimineaţă undeva...“ „Da, poate...“ „A intrat peste rînd în locul Ilenei, care e bolnavă...“ „Ceasul rău“... „Ba, nenorocitul ăla, care-a vrut s-o sperie...“ „I-a pus hîrtii între degete, din patru părţi, şi i-a dat foc, nebunu' !“ „Pe la ora trei şi jumătate... Zice c-atunci aţipise ea, pe banca aia din spate...“ „Da, ştiu, unde-am mai dormit şi noi cîteodată...“ „Era obosită, săraca, făcuse şi schimbul unu şi cursurile de la seral...“ „Ei, da...“ se oprise, cu vocea scăzută, una din fetele acelea care semănau, în ochii lui Veanu, cu nişte bocitoare stranii. „Ieri a avut ea o zi mai deosebită...“ „Aşa-i, am uitat...“ săriseră celelalte. „Ieri a căutat-o şi băiatul ăla, prietenul ei din Braşov...“ „Da, tu... Oare s-or fi certat, o fi supărat-o cu ceva ?“ „Fugi, tu ! N-ai văzut că toată ziua a fost veselă ?“ „Păcat de ei, ar fi fost o pereche frumoasă !...“ „Dacă aude băiatul,

înnebunește, nu alta..." Veanu le auzea cuvintele ca prin vis. Zăcea pierdut acolo, murind și înviind cu fiecare respirație. Simțea cum îi curg pe obraji lacrimi mari, cînd înghețate, cînd fierbinți. Ca ale ei — își zicea — ale Lilianei, din ziua aceea rece, de la Poiana Brașovului, cînd o ținuse în brațe, în joaca lor primă, stîngace. „Păcat de ei, ar fi fost o pereche frumoasă !" „Păcat de ei !" Simțea regretul tîrziu, inutil, al prietenelor Lilianei cum crește în el, luînd locul golului și greții care-i inundaseră trupul, aruncîndu-l în starea aceea de sfîrșeală, nepotrivită cu firea lui iute, voluntară, de bărbat din familia Borcești-lor. Își amintise că în ziua cînd murise maică-sa, Silvia, el era abia un copil, nu înțelesese mai nimic din acea primă confruntare cu realitatea morții. Plînsese și el odată cu ceilalți mai mari, apoi, de-a doua zi își văzuse de alergături, de școală. Crescuse așa, stingher, printre toate poveștile, frămîntările și răsturnările sufletești din familia lor. Nici viața aspră, cuibărită în el din anii de tractorist, nici liceul seral, cu veghile lui istovitoare, nici facultatea, care fusese răstimpul cel mai fertil al existenței sale, nu-l învățaseră nimic, sau aproape nimic, despre șocul acesta ca o rupere violentă, sîngeroasă, pe care-l produce moartea în sufletul unui om îndrăgostit. Și nu-l învățaseră pentru că el, pînă atunci, nu iubise cu adevărat. Îi fusese scris Lilianei să-l facă prin jertfa ei să înțeleagă că moartea e singurul joc periculos, singura luptă pe care, odată și-odată, trebuie s-o pierzi. Și tot Liliana îl îndemna acum să se ridice, să calce încet, cumpănit, să treacă pe lîngă fetele înmărmurite la vederea lui, să treacă pe lîngă bărbosul de la intrare, prin locul acela strîmt, sărăcăcios, al unui biet spital de provincie. „El e, prietenul ei de la Brașov..." mai auzise din urmă, ca refrenul unui bocet. Cu povara aceasta în spinare, călător straniu prin incendiul verde și pur al munților, cutremurați de primăvară și de soare, Veanu părăsise atunci pentru totdeauna, sub jurămînt, orășelul ce se dovedise un mormînt deschis. „Lilianule, Lilianule — tot repeta el, alintînd-o strengărește, ca în clipele lor de fericire — de ce m-ai învățat să mor, să ajung prea devreme un înțelept ?"

...Stătea în fața planșetei mari, cu coala de hîrtie de calc intactă, și se uita la ea pierdut. Un nisip fierbinte îl izbea

în ochi, îi scrîşnea între dinţi. Ducea în suflet un mort încă neîngropat, un mort tînăr, prima şi poate ultima lui dragoste. O fată, pedepsită de zei să ardă de vie. Ziua aceea, în care ar fi trebuit să hoinărească, strînşi suflet în suflet, el şi Liliana, să treacă munţii împreună, să rîdă sau să plîngă prosteşte, după pofta inimii lor, i se păruse atunci, lui Veanu, ziua cea mai lungă din viaţa lui. La fel, noaptea, cînd se trezise singur în garsoniera cochetă de la etajul şapte, acolo unde ar fi urmat să-i aştearnă patul său de burlac, şi unde Liliana l-ar fi refuzat, desigur, aşa, dintr-un capriciu, din pudoare, din pricina temperamentului ei curios. Rămas însă singur, nu mai vedea în faţa ochilor decît masa acoperită cu muşama albă, din „camera morţilor", pe care stătea întinsă Liliana, dragostea şi jocul lui nebun, ca într-o farsă grotescă. Acele ceasornicului stricat al timpului se opriseră în zorii unei zile care devenise un lanţ de nopţi fără somn, incerte, riscante ca un mers pe funie. Numai de n-ar aluneca în golul lor, cu focul pus din patru părţi, între degete, sub pleoape. O plînsese mut pe Liliana, toată noaptea aceea de priveghi, ultima ei noapte printre cei vii... Ieşise în curte şi, ca împins de-un resort tainic, nepămîntesc, îşi oprise îndelung privirile la dalele de piatră pustii, care brăzdau aleile uzinei. „Uite, îşi zise, aici, pe lîngă zidurile şi pe lîngă pietrele astea sure, ar fi locul trandafirilor. Nu mi-a spus *ea* că plantaseră, la sfîrşitul iernii, trei sute de butaşi acolo, în curtea pustie a uzinei lor ? Trandafirii *ei*, da, de nuntă şi de înmormîntare..."

Zadarnic încercaseră colegii să-l scoată din muţenia lui ciudată. La amiază, înghiţise la bufet ceva în silă, mai băuse o cafea mare şi aşteptase să sune sirena de ora trei, să meargă la şedinţa convocată de secretarul U.T.C. Ascultase o vreme absent, apoi simţise cum năvăleşte peste nervii lui posomorîţi, recalcitranţi, tot torentul de îndemnuri şi de sarcini. Îi veniseră în minte, fulgerător, replicile directorului de la Cîmpulung, aşa cum i le prezentase Liliana, poate prea pe scurt, da, desigur, prea pe scurt, fiindcă ea fusese grăbită în după-amiaza aceea... Fără să se gîndească bine ce face, poate sub influenţa nesomnului, a surescitării nervoase, a tuturor întrebărilor şi amintirilor care-l năpădiseră, se ridicase smucit de pe scaun şi,

dintr-o singură răsuflare, dăduse deoparte frazele tipicare ale colegilor, așezînd în locul lor, într-o ordine întîmplătoare, ideile și faptele tinerilor de la Cîmpulung, adunați, după expresia lui, în jurul directorului uzinei, ca puii în jurul cloștii de aur. „Asta e, fraților, încheiase el, dacă le luăm pe rînd și ne ocupăm fiecare de ceva, scăpăm și de nenorocita asta de analiză, și de autocritica învățată pe de rost, ca *Tatăl nostru,* și de mustrările repetate ale biroului de partid... Uite, eu aș vrea să mă ocup de trandafiri..." Ceilalți izbucniseră în rîs. A doua zi, îl luaseră cîțiva peste picior, mai ales cînd auziseră că Veanu se dusese cu propunerile lui și la inginerul șef. Susținut de acesta, ajunsese pînă la directorul uzinei, care i-a spus : „Bine, băiete, începe tu cu ce vrei, că-i chem eu pe ceilalți. Dacă n-am fost noi cei deștepți și nu ne-au venit nouă mai întîi ideile alea, n-o să ne ceară nimeni drept de autor pentru ele !... Iar dacă ne-or cere, om plăti, ce dracu' să facem, că nimeni nu zice : «Doamne, ia-mi !» Ci : «Doamne, dă-mi !»"

Vara aceea, ca toate verile brașovene, fusese scurtă. Veanu plecase cu sora și cumnatul lui din Brateiu la mare. Mînca, umbla, vorbea în neștire. Dialoga cu morții. Pe sub ascuns, desigur, să nu-l audă cei din jur. La întoarcerea de pe litoral, se opriseră cu toții la familia fratelui mai mare, Petre. Dar nici întîlnirea aceea, nici discuțiile cu nepoatele, cu fratele său, față de care avea destule complexe, nu-l scoseseră din cercul în care se închisese. *Noli me tangere...* Spre toamnă, încercase singur cîteva evadări, fugise pînă acasă la Zăpadia, să-și vadă bunicii și tatăl. Acolo, însă, movila de pămînt a mamei, îndesată de ploi, îl îndemna, parcă, să ia din nou cursa de Cîmpulung-Muscel, să caute mormîntul Lilianei. Dar se răzgîndise, de fiecare dată, își poruncise chiar să-și scoată din cap cursa aceea blestemată. Nu-l dusese ea prea aproape de moarte ? Dacă nu s-ar fi urcat atunci, ca un aventurier neinspirat, în mașina aceea hodorogită, dacă n-ar fi trecut pasul Branului, poate nu i s-ar fi întîmplat nici Lilianei toată nenorocirea...

Într-o zi, prin noiembrie, cînd orașul era sufocat de-o ploaie deasă, „mocănească", Veanu fusese căutat de con-

săteana lui Letiția. Era o fată de pe „ulița Borceștilor", mai mică decît el cu cîțiva ani, nu prea înaltă, plinuță, cu sprîncene groase și negre deasupra ochilor neastîmpărați. N-o mai văzuse de mult. Poate de-aceea i se păruse că se maturizase prea repede. Avea și o voce băiețească, simpatică, pronunța cuvintele din vîrful limbii, ușor sîsîit. N-o bănuise de cine știe ce intenții, dar rămăsese foarte rezervat, chiar ostil prezenței ei acolo, la etajul șapte, în garsoniera lui. Fata îi spusese repede că nu vrea să-l deranjeze, că venise doar așa, să-l mai vadă, să-i mai dea vești despre cei de-acasă, fiindcă ea se ducea mai des prin Zăpadia, despre fetele și băieții de pe ulița lor, împrăștiați acum cu toții pe la tot felul de slujbe și școli, prin toate orașele din Transilvania, dar mai ales pe la Tîrnăveni și Blaj, pe la Copșa-Mică și Mediaș, pe la Sibiu și Teiuș, pe la Alba-Iulia și Hunedoara. „Aici, la Brașov, Veanule, sîntem mai puțini... Îl știi pe-al lui Armeanu ? Pe Aurel ? El e maistru, la noi la «Postavul»... Om de treabă... Dacă ai drum prin orașul vechi, treci, te rog, și pe la mine... Acum văd că ești obosit... Poate te-am indispus cu ceva, te rog să mă ierți..." Vorbea repede, precipitat, îi țîșneau cuvintele de pe buze cu un fel de presiune, ca apa de la șipot. Veanu se uita la ea, o cîntărea din ochi, nu știa cum să tălmăcească vizita și torentul vorbelor ei politicoase. „Tu unde-ai terminat școala ? o întrebase într-un tîrziu. Știu c-ai început-o la Blaj..." „Da, se fîstîcise Letiția, m-am certat pe-acolo cu profesoara de chimie, și m-am mutat la Tîrnăveni... Toată lumea spune că-s mai bune acum școlile din Tîrnăveni decît cele din Blaj... S-au împrăștiat profesorii ăi vechi, s-au împrăștiat și școlile..." „Mda ! acceptase inginerul. S-au împrăștiat..." În ziua aceea, totul se încheiase cu discuția asta banală. Nimic din purtarea și din vorbele Letiției nu-i putea evoca chipul drag al Lilianei, mutat într-o icoană călătoare, într-o nălucă pe care o simțea mereu alături. Dar cui putea să spună el asta ? Cui să se plîngă de singurătate, de nedreptatea morții, de jocul acela tragic, care-l făcuse, în batjocură, un fel de văduv înainte de-a se logodi ? !

Tîrziu, spre sfîrșitul anului, Veanu, trecînd prin orașul vechi, respirînd ceva din aerul lui misterios, exalat parcă de zidurile groase, cu spărturi de bolți adînci,

ca peşterile, se decisese, după multe ezitări, să-i întoarcă vizitele repetate, tot mai puţin sîciitoare, pe care i le făcuse în ultimele luni Letiţia. O găsise acasă, într-una din încăperile acelea întunecoase, pierdute undeva în fundul unei curţi ce semăna mai degrabă a tunel sau a pivniţă uriaşă, camere ce duc mereu dorul luminii, ca nişte fiinţe speriate ori de cîte ori încearcă soarele să le pipăie pereţii. O cameră cu aer ciudat, de domnişoară bătrînă, suspicioasă, cu migrene veşnice şi cu false pudori. „Te-am deranjat ?“ se scuzase el. „Da-de unde ! I-am scris unei prietene, să vină la mine. Eugenia, elevă la liceul din Tîrnăveni“, îi răspunse Letiţia arătîndu-i pe masă o poză mărită, în rama căreia se ţineau de mînă ea şi Eugenia, împreună cu alte cinci fete de la „internatul doamnei Veronica“. Un „cvartir“ sever şi destul de scump, pentru ca ţăranii din satele tîrnăvene să aibă mai mare încredere că fetele lor n-o vor lua razna înainte de vreme. Cînd se uitase, mai mult de politeţe, la fotografia aceea, Veanu îngălbenise. Năpădit brusc de-o sudoare rece, simţise în trup golul şi greaţa din zorii aceia tot mai îndepărtaţi, despre care crezuse că vor intra treptat în poveste. Se aşezase repede pe canapeaua veche, demodată, cu arcurile desfundate, neputîndu-şi desprinde privirea de pe ochii mari, verzui, cu scînteieri împrumutate de la zăpezile munţilor, de la fruntea largă, luminoasă, a Eugeniei umbrită doar de şuviţele ştrengăreşti ale părului ei tuns băieţeşte. Nu cumva viaţa încerca iar să se joace cu sufletul lui ? Altfel de ce i-ar fi dat Eugeniei chipul Lilianei ? „Ce crezi, o să-ţi vină prietena de Anul Nou ?“ întrerupsese el tăcerea care devenise jenantă. „Dacă-i dă mamă-sa drumul, vine sigur ! Şi cred că o să-i dea, că are încredere în mine... Dar de ce întrebi ? O cunoşti cumva pe Eugenia ?“ „Nu, se grăbise el să precizeze. De unde s-o cunosc ?“ „Aşa. Poate v-aţi întîlnit vreodată, vara, pe la vreun bal, ca toţi tinerii... Zăpadia nu-i aşa departe de Tîrnăveni...“ „Dar ce, m-ai văzut tu pe mine pe la baluri, Letiţio ?“ „Adevărat... nu te-am prea văzut... Tu eşti prea serios, ca toţi Borceştii...“ „Exagerezi... Dar dacă vine fata aceea — se trezise el vorbind cu o libertate interioară ce nu şi-o bănuia — anunţă-mă, te rog, şi pe mine. Vreau s-o cunosc...“ „Bine, Veanule, te-anunţ. Cred

că vine, da, o să vină neapărat ! Îţi spun sincer, mi-e urît singură, şi-acasă, la Zăpadia, nu vreau să mă duc de Anul Nou... Ştii, m-am săturat de noroaiele şi de clisa aia galbenă, de pe uliţa Borceştilor... Vreau să mă mai distrez şi eu, pînă nu mă mărit..." „Bine, Letiţio, spusese Veanu cu mîna pe clanţa uşii, distrează-te, şi dacă poţi, mărită-te !"

La 24 decembrie, în ajunul Crăciunului, după ce aşteptase în zadar un semn de la Letiţia, îşi luase inima în dinţi şi, spre seară, bătuse din nou în uşa masivă, cu vopseaua scorojită, a camerei străvechi în care locuia consăteana sa. Nu înainte, însă, de-a întreba, ca în copilărie : „Primiţi colindători ?" „Primim !" răspunsese repede Letiţia, recunoscîndu-i vocea. „Primim" repetase ea, ca să cîştige puţin timp, să-şi încheie capotul, s-o avertizeze şi pe Eugenia : „Fii atentă că e el !" Intrase în casă tremurînd de emoţie şi parcă nici n-o mai auzea pe Letiţia cerîndu-şi scuze : „Ştii, iartă-mă, Jenica a venit numai azi la prînz... Eram în tură, n-am avut cînd să te anunţ..." El, zgribulit de frig, începuse să colinde, cu glas tremurat, puţin grăbit, de parcă, într-adevăr, ca în anii copilăriei, ar mai fi avut încă multe case de colindat, şi dorea să le termine pe toate, înainte de miezul nopţii, cînd porneau bătrînii să-şi cînte, din casă în casă, colindele lor. „*Dintr-o casă-ntr-ailaltă* — răsuna vocea lui Veanu, încălzind chilia Letiţiei — *gazda căsii nu-i acasă, că-i în vîrful munţilor, să vrăjească stupilor, să-şi facă scară de ceară, să se scoboare la ţară, cu secerea subţioară...*" Fetele se fîstîciseră. Letiţia se simţise obligată să scotocească în dulăpiorul de după uşă, unde pusese nucile mari, cu coaja subţire, ca de ou, aduse de Eugenia, şi cele cîteva sticle de vin bun, de Jidvei. „Uite, zăpăcita de mine, că nici nu v-am prezentat..." se scuzase ea, într-un tîrziu, în timp ce se grăbea s-aşeze pe masă trei pahare cu picior de cocostîrc. „Cred c-o cunoşti, Veanule, pe Jenica, prietena mea cea mai dragă... Ţi-am arătat, data trecută, poza noastră..." El, strîngîndu-i mîna Eugeniei, tresărise, parcă aşteptîndu-se să fie îngheţată şi moartă. Supărat că nu-şi putuse birui simţurile se aşezase grăbit pe sofaua hodorogită, măsurînd-o pe Eugenia cu priviri nedumerite, scormonitoare, din creştet pînă-n tălpi. Ce

să-i zică, de unde să apuce firul cuvintelor, pentru a nu aluneca împreună cu ele în lumea umbrelor ? ! O întrebase tot felul de banalităţi, cum e timpul pe-acasă, cu ce călătorise de la Tîrnăveni pînă la Braşov, şi altele de felul ăsta. „Nu eşti tu, Lilianule, vrei doar să mă amăgeşti !" începuse Veanu să murmure în sine. „Sau ai întinerit atît de mult, că nu te mai recunosc nici eu ? ! Nu cumva fata asta, Eugenia, e soră cu tine ? Nu cumva a pornit în locul tău la colindat, dintr-o casă-ntr-ailaltă, tocmai ca să ne anunţe pe toţi că, în pămîntul vostru de sub munţi, oamenii întineresc ? Da, mai ales dacă se scoboară pe-o scară de ceară... Dar cu secera aceea, ce-ai făcut, Lilianule ? La ce-ţi trebuia ţie secera ? Că, uite, flori nu-s, holde nu-s... Ori te-ai gîndit să retezi numai vîrfuri şi spice de brad, să încingi focul, să te încălzeşti, că ţi-e frig ? Zăpezile noastre nu-ţi ţin de cald ? Da, poate că ele au grijă numai de bobul grîului, abia răsărit, abia înfrăţit..." Tăcerea lui curioasă, contrastînd puternic cu năvala de la început a colindului, le puseseră iarăşi în dificultate pe cele două fete. Mai ales pe Eugenia, care se uita, din cînd în cînd, la faţa lui palidă, osoasă, de om obosit dar frumos. Letiţia n-ajunsese să-i spună decît că e inginer proiectant la uzinele de tractoare, că e băiat bun, dar cam tăcut. „Şi, mai ales, fii sigură, Jenico, are caracter..." „Dar de ce mi-l recomanzi tu cu atîta insistenţă ? se interesase eleva. Doar n-ai de gînd să mă măriţi cu el ? ! O cunoşti tu bine pe mama, ştii cît e de bănuitoare..." „Da, o cunosc, e păţită, săraca, de-aia te păzeşte şi pe tine, cum ne păzea, de altfel, pe toate..." Eugenia observase totuşi destul de repede că privirile inginerului o căutau oriunde s-ar fi mişcat, oriunde s-ar fi învîrtit prin camera aceea înghesuită, nu tocmai propice unei distanţări cît de cît protectoare. De aceea se grăbise să aşeze pe unul din scaunele vechi, cu spetează înaltă, de lemn sculptat, răsucite ca turnurile vechilor biserici din oraş, ţepene, jerpelite de vînturi. „La mulţi ani !" închinase Eugenia, după ce pusese vinul verzui-auriu, ca uleiul de nucă, în cele trei pahare de pe masă. „Îmi pare bine că ne-am cunoscut..." Letiţia, spărgînd nucile şi aşezîndu-le pe un blid zmălţuit, se mirase de vocea parcă prea sigură a fetei. Se grăbise, deci, să apuce paharul şi să-i ureze şi ea tînărului palid şi neliniştit din faţa lor, care se uita curios,

insistent, cînd la una, cînd la cealaltă : „La mulți ani, dragul meu consăteam !“ Apoi, amintindu-le că a doua zi, duminica, era sărbătoarea Crăciunului, Letiția îi poftise să meargă împreună pînă sus la Poiana, iar de-acolo să urce cu telefericul pe vîrful munților și să coboare, dacă au chef, pe jos, prin zăpadă, pe pîrtiile bătătorite de pașii tuturor hoinarilor. „Bine ? Primiți ? insistase Letiția. L-am invitat și pe Teodor, prietenul meu. Sper, Veanule, că n-o să te deranjeze prezența lui... Mi-a spus, de mai multe ori, că te apreciază, că...“ „Minte !“ exclamase Veanu, fără să-și dea seama că face o gafă. „Ne-am ciocnit de mai multe ori, în ultima vreme...“ Deși remarcase surpriza de pe fața celor două fete, se încăpățînase să insiste : „Cred că vrea s-ajungă, la alegerile astea din februarie, secretarul U.T.C. Și cred că-și imaginează c-o să-i stau eu împotrivă... Un ambițios... Dar, dacă vrea, poate veni... Sper că vei reuși tu să-l dai pe brazdă...“ Numai după ce terminase toate frazele astea, băgase de seamă că dezlănțuirea lui, prea sinceră, prea spontană, o impresionase neplăcut pe Letiția. Semn că, între timp, fata se îndrăgostise de Teodor. „Desigur, se grăbise Veanu să mai repare ceva, cu toate că spusele lui apăreau stîngace, neconvingătoare, desigur, n-am nimic împotriva excursiei, dacă vrea și el... Dar, mai ales, dacă vrea și prietena ta Eugenia...“ Era, de data asta, rîndul ei să se arate mirată. Numai pentru o clipă însă, fiindcă nu-i plăcea deloc ideea că o s-o țină mereu așa, cu fîstîceli și cu valuri de sînge în obraji, din pricina unui băiat, fie el și inginer ! „Ei, ce zici, Jenico, mergem ?“ o întrebase Letiția, trăgîndu-i cu ochiul. „Mergem... acceptase, într-un tîrziu, mai mult fandosindu-se, Eugenia. Mergem, dacă-mi împrumuți, Letiție, pantalonii tăi de schi...“ Ca nu cumva să-l bănuiască de prea mult interes pentru excursie, Veanu le întrebase : „Dar voi, fetelor, colinde, nu mai știți ? Că nucile și vinul văd că vă plac...“ „Ne plac, de ce să nu ne placă ! îndrăznise Eugenia. Hai, Letiție, cîntă tu o colindă, de la voi de la Zăpadia. Tu ai voce frumoasă, nu ca mine...“ Letiția, deși neliniștită că Teodor întîrzia, își înmuie buzele în vin și nu se mai lăsă rugată a doua oară :

„Hai, lerui, mărului, a cui sînt aceste carți? lerui, mărului, umblate de pași desculți?... A lu-o fată mare, dalbă, ce se plimbă și se roagă: pomișă, pomișorii mei, lerui, mărului, de-ați ajuns de poame grei, plecați-vă rămurele, și cu pere și cu mere, să-mi culeg și să-mi daleg, dintre verzi mai roșioare, din dalbele gălbioare, din vinele vineții, din uscate cele vii...“

„Bravo, Letiție!“ o felicitase Veanu, încălzit de paharul de vin, golit pe nerăsuflate.

Eugenia aprindea în minusculul pom de Crăciun lumînările așezate lîngă merele și perele culese din colinde și aduse acolo de pe pămîntul Tîrnavelor. „Lilianule, Lilianule — începu să-și cînte, cu glas sugrumat, numai pentru sine — de ce i-ai dat oare ochii ăștia neliniștiți, să mă privească atît de neîncrezător, de parcă ar fi ochii tăi din prima noastră zi — ziua zăpezilor? Ce vrei să citească în sufletul meu? Numai dragostea ta, numai pe tine te va citi, numai poruncile tale...“

În timp ce Letiția coborîse să dea un telefon lui Teodor, care întîrzia suspect de mult, Eugenia îi spuse lui Veanu cu o voce marcată de emoție: „Sper, tovarășe inginer, că n-ați interpretat greșit pripeala mea... da, faptul c-am acceptat atît de repede să mergem împreună în excursie... Sincer să vă spun, sînt sătulă de dealurile noastre posomorîte, golașe, pe care le cunoașteți, desigur. Mai ales acum, iarna. Mă deprimă...“ Surprins, totuși, că ea nu era *ea*, că vocea aceea nu venea dintr-un trecut al amîndurora, amputat și încă sîngerînd, Veanu reacționase smucit: „Ei, na, măi iei cu tovarășe, mă iei cu pluralul, de parcă aș fi un moșneag, de parcă am fi niște străini, nu niște copămînteni! Spune-mi, te rog, pe nume, altfel nu merg în nici o excursie!...“ „Bine, cum vrei, bine — primise Eugenia, după multe ezitări. Nu pentru c-ai fi bătrîn ți-am spus tovarășe...“ „Dar de ce?“ „Așa, din respect...“ „Și de ce mă respecți tu pe mine, Eugenio, dacă nu mă cunoști?“ „Păi... păi... nu știu... așa...“ Acest „păi, păi“, întîlnit cîndva și în bîlbîielile Lilianei, îl încurajase pe Veanu să meargă, icnind, mai departe. „Păi, vezi, asta nu-mi place: să mă respecți din principiu... Între doi tineri, ca noi, ori există o minimă simpatie, și-atunci există și respect, ori nu există nimic altceva decît bună ziua — bună ziua!“ „Păi,

dacă zici... dacă zici... tu..." cutezase fata să-l tutuiască. „Dacă zici dumneata... adică tu... bine, probabil că e așa, la asta nu m-am gîndit..." „Dar la ce te-ai gîndit ?" „La nimic, la excursia de mîine... Știi, la noi, cînd îngheață apa din Tîrnava-Mică, ne ducem și noi fetele cu sania, cu patinele... Numai că, știi, cum e matca Tîrnavei îngustă, se strînge lume multă pe pîrtiile alea de gheață. E îmbulzeală... băieții devin bădărani, te înghiontesc, fac caragață dacă te văd căzînd..." Veanu o întrerupse vrînd s-o necăjească pe Letiția : „Ei, unde ți-e iubitul ?" „Mi-a zis că-l doare capul, că are puțină febră... M-a rugat să-i duc niște medicamente. De-aia am urcat, să vă rog, dragii mei, să mă scuzați. Într-un ceas-două mă întorc... Îl pun eu pe picioare, nu scapă dumnealui de excursie !" „Dar ce, Letiție, excursia noastră a ajuns o pedeapsă, o sancțiune U.T.C. ?" Răspunzînd fetei prin întrebarea asta, Veanu bănuise că șireata de Letiția pusese în scenă toată povestea cu îmbolnăvirea lui Teodor, pe care el îl știa sănătos tun, numai pentru a-i lăsa, pe el și pe Eugenia, singuri. Aceasta făcuse fețe-fețe la intrarea prietenei sale. „Te pomenești că s-o fi îndrăgostit de mine, și eu îmi bat joc de ea, o bănuiesc, o arunc așa, prostește, la picioarele mele de bărbat orgolios !" își imputase Veanu. Apoi se întoarse spre Letiția : „Cum vrei tu, du-te, vezi să nu ți se prăpădească odorul... În timpul ăsta, o s-o învăț și pe Eugenia să colinde... Ea nu știe, e fată de oraș..." Rămași din nou singuri față în față, ca doi sfincși care încep să miște, Eugenia cutezase într-un tîrziu, uitîndu-se lung în ochii lui : „De ce mi-ai spus vorbele astea, despre colinde ?" El turnase vin în pahare, voind parcă să se amețească, s-o poată amăgi mai ușor, apoi îi răspunse : „Hai, nu te supăra ! Poate că știi să colinzi... Mă gîndeam și eu așa, că voi, cei de la oraș... La mulți ani, Jenico, și nu fi supărată pe mine !" Eugenia, ciocnind paharul și, de data asta, înghițind cu sete, îi răspunsese fără ezitare : „Nu sînt supărată, dar nu înțeleg de ce discuți cu mine de parcă m-ai cunoaște de cînd lumea..." De pe buzele lui Veanu începuse să vorbească vinul : „Păi, te cunosc !" Se lăsase și ea atrasă în cercul magic al jocului acesta neașteptat : „De unde mă cunoști ?" „Hai nu te mai preface ! Am fost odată la colindat împreună..."

„Cînd ?“ „De mult, cînd eram copil...“ Fata umpluse paharele şi pe al ei îl goli dintr-o sorbitură. Îşi simţea gura mereu arsă de sete, probabil din cauza emoţiilor, a senzaţiei că nimic nu este real din tot ce se întîmplă cu ea în seara aceea. Obosită de drum, ameţită, eleva din ultima clasă de liceu, pe care maică-sa o scuturase bine înainte de-a pleca din Tîrnăveni, ca nu cumva să scape hăţurile la vreo cotitură, se luase acum, fără nici o sfială, cu o dăruire inexplicabilă, cu o participare ciudată, pe urmele vorbelor lui Veanu. Acesta, încălzit de băutură, buimăcit de jocul planurilor duble ce se interferau în el, de senzaţia ascuţită a unei realităţi palpabile şi a plutirii în vis, în zona labilă a amintirii, transfigurat de apropierea fizică a Eugeniei, îşi scormonise în memorie cu îndărătnicie pînă găsi acolo un colind vechi, într-adevăr vechi, ca un vin uitat de vreun strămoş necunoscut :

„Facu-mi grecii de-o cetate, hai lerui, ler, că fug stelele pe cer, pentru sfînta libertate. Da-n cetate cine şede ? O fată-n mătase verde, hai lerui ler, că fug stelele pe cer. Dar tu, fată, ce păzeşti, cetăţile pămînteşti ? Hai lerui ler, că fug stelele pe cer. Îţi facem noi una nouă, pe cea veche dă-ne-o nouă, hai lerui ler, că fug stelele pe cer. Ba eu, zău, că nu voi da-o, nici pe buţi cu bani mărunţi, nici pe cară cu comoară, hai lerui ler, că fug stelele pe cer, făr' pe feciorul de-aseară, nici pe buţi cu bani mărunţi, făr' pe feciorul desculţ, că mi-o stat de-o degerat, pînă cînd m-o colindat...“

„Nu-i adevărat. Asta nu-i colindă !“ se trezi protestînd Eugenia. Vorbele astea numai tu le-ai brodit, nu-s de pe la noi...“ „Ho, fato, că mă sperii ! Dar ce mă crezi tu pe mine, colindător de profesie ? E colindă veche, din Zăpadia noastră. Poate că-n seara de azi o mai cîntă cineva, pentru ultima oară, pe uliţa Borceştilor. Vreun băiat desculţ, îndrăgostit...“ „Ca mine...“ ar mai fi vrut să adauge inginerul, dar renunţase. Se apropie de Eugenia, să ciocnească paharele, speriat să n-o trezească, totuşi pe *ea*, pe cealaltă, care, i se părea, se ascunsese după fiinţa fetei de lîngă el. Era oare într-adevăr acolo ? Eugenia, ameţită de sărutul lui neaşteptat, îi căzuse cu fruntea pe piept şi începuse să plîngă. Veanu o sărutase pe ochi, îi şterse apoi lacrimile sărate cu buzele lui fierbinţi, vi-

brînd de setea unei ființe vii, adevărate, o înecase în dezlănțuirea lui pătimașă, oarbă, de om bolnav. Ciudata lui văduvie, măcinarea aceea trează, luau acum sfîrșit. O dragoste care nu murise, care pîndea doar în el, îl arunca fără milă în anafoarele-i adînci și reci, gata să-l îngroape în abisurile lor vrăjite.

Cînd se întorsese Letiția acasă, tîrziu, pe la ora zece, oaspeții ei păreau suspect de cuminți, nu însă indiferenți, și cu atît mai puțin ostili, situație de care se temuse ea la plecare. „Îmi pare rău, dragilor, dar Teodor, săracu', e tot bolnav. Nu-i scade temperatura. Mă tem că e gripă. Dacă nu-i trece pînă dimineață, vă dau voie să vă duceți singuri la Poiana..." Glumea cu amărăciune, se înghesuise cu vorbele astea ca nu cumva să sară mai repede Veanu cu ironiile lui. Nici Eugenia, nici Veanu nu-i comentaseră spusele, nu-l căinară nici cel puțin de formă pe Teodor cel bolnav.

În ziua de Crăciun, cînd se prezentase, în vechiul său costum de sport, la punctul de mobilizare generală, în chilia aceea obscură, tînărul inginer părea pregătit pentru un concurs alpin, de lungă durată. Rucsacul din spate îi era burdușit cu provizii. Pusese conserve, un termos, haine de schimb, de care bănuia că poate să aibă nevoie, dacă, într-adevăr, s-ar fi hotărît să urce și să coboare munții, fie și cu telefericul. „Unde-i Teodor, nu l-ai pus pe picioare?" se adresase Veanu simpaticei lor gazde. Fata se uitase ponciș la el. „Văd eu bine că ai ceva cu Teodor. Fiindcă, la drept vorbind, cu mine nu-mi închipui ce-ai putea împărți..." Eugena îi întrerupsese nerăbdătoare : „Eu m-am răzgîndit, îmi cer iertare... Nu mai pot pleca... Știți..." „Taci tu, interveni Letiția, nu mai vorbi prostii ! Doar ți-am spus că n-are de unde să afle maică-ta. De la mine, în nici un caz ! Și chiar dac-ar afla, cu ce să te bănuiască, draga mea ? Doar nu ești o slută, să te ție închisă în casă ! Taci și du-te cu Veanu, nu te mai fandosi, c-o să-mi pară rău că te-am invitat la mine..." Pledoaria Letiției, semănînd mai mult a scuturătură, îl scutise pe inginer de orice comentarii. Nu mai adăugase decît, scurt, poruncitor : „Hai, Jenico, ia-ți canadiana, să pornim ! Îmi pare sincer rău, Letițio, că tu, adică voi, nu puteți veni. Ne-ar fi fost mai ușor și mai drag împreună..." „Nu știu dacă mai drag, dar mai ușor, în mod sigur !" apăsase Letiția pe

cuvinte, şi continuase : „Drum bun, copii ! Vă aştept sănătoşi diseară ! Ţin pumnii strînşi pentru voi, dragilor, pentru norocul vostru. Fiţi atenţi, însă, cum umblaţi, mai ales pe vîrful munţilor, pe pîrtii... Da, nu te uita aşa curios la mine, Veanule ! Sub zăpadă se pot ascunde gropi şi... prăpăstii..." „Mulţumim de sfaturi şi de urări, Letiţio. Şi nu mai fi atît de prăpăstioasă, că nu-ţi şade bine !" zisese Veanu sărutîndu-i mîna cu o politeţe afectată.

Poiana Braşovului îşi primise oaspeţii cu promisiuni mari. Peste noapte ninsese mult. Zăpada îngropa toate aşezările într-o tăcere de început de lume. Doar din cînd în cînd, autobuzele O.N.T. şi unele maşini răzleţe îşi trimiteau semnale sonore. Din loc în loc, buldozerele speciale gîfîiau de zor, încercînd să deschidă căi mai largi. Cînd zărise prima maşină ARO, Veanu tresărise ca în faţa unei fantome. O strînse instinctiv, puternic, lîngă el, pe Eugenia. „Ţi-e frig ?" îl întrebase fata oprindu-se în loc. „Cum să-mi fie frig, lîngă tine ?" avusese el puterea să-i răspundă. „Atunci, de ce tremuri aşa ?" „De emoţie", îi şoptise apropiindu-şi buzele de urechea ei, ascunsă sub o căciuliţă de lînă albă, împletită din fir gros. Mai făcuseră apoi cîţiva paşi şi se traseră grijuliu la o parte din drum. Tălpile înfundate în straturile moi de zăpadă începuseră să taie, pe urmele primilor cutezători, o cărare nouă, în zigzaguri capricioase. Veanu tremura în continuare. Se oprise şi băuse cîteva înghiţituri de ceai cald din termos. Fata se uita la el şi tăcea. Înaintau greu. Se opreau din cînd în cînd, se măsurau din ochi, dacă mai pot sau nu s-o ţină aşa, apoi se urneau, respirînd gîfîit, mai departe. Zăpada înaltă, afînată, mirosea a cer destrămat. Brazii înalţi, ce le ieşeau mereu în faţă, îşi trăseseră cojoacele ciobăneşti pe cap şi dormeau în picioare. Vegheau tăcuţi, păzind turme albe, iluzorii, risipite pe toţi munţii. Doar Veanu auzea, întorcînd mereu capul în urmă, ca prin vis, un glas ascuns sub zăpezi. Un glas cunoscut şi cald, un glas mustrător. Al ei ?

În faţa hotelului central, o întrebase pe Eugenia : „Mai mergem, sau ne oprim aici ?" „Ne oprim, numai dacă ţi-e rău ţie..." „Cum să-mi fie rău ? Cu tine ?, Deci, mergem..." „Da. Aş vrea să urc şi eu cu telefericul. Tu ai fost de multe ori ?" „N-am ţinut socoteala... Ţi-e frică ?" „De ce să-mi fie frică ? Trecem într-adevăr peste prăpăs-

tii, cum spunea Letiția ?" „Sigur că trecem ! Tu ce credeai, că telefericul e-o sănioară ?" În cabina plutitoare, erau numai ei doi. Păreau stăpînii munților. De-acolo, de sus, vîrfurile ascuțite ale brazilor, încovoiați sub zăpadă, le păreau o risipă de bisericuțe maramureșene, alunecînd spre marginea prăpăstiilor, o eflorescență de turle albe, miniaturale, din care nu cîntau decît clopotele liniștii imense. Numai ea, liniștea aceea, chema în memoria inginerului numele puiului de veveriță... Amintirea ei părea că-i ninge tîmplele, ochii, fața cînd palidă, cînd roșie. „Ce e ? Nu-ți place telefericul ? — îl întrebase ea. Ți se face rău ?" „Nu, cum să mi se facă rău ?" se opintise, conștient, Veanu, să evadeze din sine însuși. Dar nu reușise. Ceva îl trăgea mereu înapoi, într-un abis fără nume. „Dacă nu veneai cu mine în munți, să știi că eu azi muream", continuase el pe același ton misterios, de neînțeles pentru Eugenia. „Cum, de ce să mori ?" se lipise fața de el, speriată. „De singurătate..." murmurase el. „Dar ce, singurătatea e-o boală ?" se prinsese Eugenia în alaiul derutant al vorbelor lui. „Da, e o boală, un fel de leucemie a spiritului..." „Nu știu, n-am suferit de ea niciodată..." „Mai ales singurătatea în doi — continuase — e teribilă..." „Și pe asta o cunoști ? Cîți ani ai tu, Veanule, de le cunoști pe toate ?" „O mie de ani, draga mea..." Tresărise auzindu-se rostind această formulă : „draga mea". N-o mai folosise niciodată după dispariția Lilianei. Eugenia îl privise mirată, apoi își rezemase capul pe umărul lui, surprinzîndu-l. Se strînseseră unul în altul, speriați și fericiți, ca o singură ființă dornică de sine însăși, concentrată într-un sărut nepămîntesc. Cînd se desprinseseră cu greu din îmbrățișarea lor mută, istovitoare, zăriseră în apropiere cabana de la punctul terminus al telefericului, ca pe-o adevărată corabie prinsă de furtună. Nori negri, încruntați, se destrămau în valuri de zăpadă potopitoare, cum numai acolo sus, în zona fulgerelor înghețate se puteau ivi. Omul care-i aștepta la coborîre îi luaseră la zor, de parcă ei ar fi fost vinovați de brusca răsturnare a timpului : „Haideți, dom'le, odată, nu vedeți că trebuie să oprim funicularul ? ! Repede, fugiți la cabană, pînă mai puteți, pînă nu începe viscolul !..." Veanu luase rucsacul, o prinsese de braț pe Eugenia, strîngînd-o bine,

să nu i-o fure vîntul. Un cîine uriaş dînd din coadă de parcă s-ar fi cunoscut de o sută de ani îi condusese ca un ghid experimentat, grijuliu, spre uşa cabanei, înecată pe jumătate în nămeţi. „Mai primiţi cu colindul ?“ făcu Veanu pe omul vesel, intrînd. „Primim, primim ! răspunsese nevasta cabanierului. Ia daţi jos rucsacul ăla, şi s-auzim !“ Pe toţi cei aflaţi înăuntru îi prinsese, cu vorbele astea, o stare neobişnuită. Era o beţie a înălţimilor, sau numai expresia fricii ? Nimeni nu mai avea timp să se gîndească la nimic, privirile tuturor se înecau în zăpada ce căptuşea pe dinafară geamurile. Urechile, în schimb, îşi ascuţeau auzul, ca să poată desluşi nişte voci ciudate, nişte cuvinte răzleţe, venite parcă de dincolo de vînt. „...Gazda căsii nu-i acasă, că-i în vîrful munţilor, să vrăjească stupilor...“ mormăia singur, urseşte, inginerul, în timp ce-o împingea uşor pe Eugenia spre focul de lemne, bubuitor, din vatra mare, învăluită cînd de scîntei jucăuşe, cînd numai de fum înţepător de răşină, după curenţii de aer în hornul înalt al cabanei. „Stupii Babei Dochia, ca să nu zic altceva mai rău, se auzi vocea cabanierului. Tocmai azi a pus-o mama supărării să-şi scoată stupii ăştia pe munţi, cînd aveam şi noi plăcerea să petrecem aici cu lume multă... Acum, ne-o alungat toţi colindătorii... Fiindcă sînteţi singurii care m-aţi colindat cu adevărat — continuase cabanierul — puteţi sta aici la noi pînă la primăvară.. Nu, nu vă speriaţi, glumesc ! Sper că într-o zi-două scăpăm de prepestenia asta. Hodiniţi-vă puţin, dragii mei, şi-apoi, iute la masă, că-i gata prînzul ! Mîncare rece, dacă v-aţi adus cumva, şi bănuiesc că v-aţi adus, se admite numai dimineaţa. Ce mai rămîne, o daţi la lupi...“ Torentul acesta de vorbe, dar mai ales faptul că, fără nici o ezitare, omul îi aşezase împreună, acolo, în cămăruţa răzleaţă, cu două paturi suprapuse, ca de cazarmă, le strecurase celor doi în suflet un amestec de jenă, de uimire, dar şi de bucurie secretă. Odată rămaşi singuri, Eugenia îl întrebase, abia şoptit : „Unde m-ai adus ?“ El, în loc să-i răspundă, îi apucase obrajii în palmele fierbinţi, opărite de ger, şi se trezise cu nasul lipit de nasul ei, ca într-o joacă de copii. Apoi îi răspunsese tot şoptit : „Iartă-mă... n-am vrut...

ştii... acum sînt sigur... te iubesc..." Fata, întorcîndu-se cu spaimă în propriul ei trup, i se atîrnase de gît, ridicîndu-se pe vîrful picioarelor. Veanu, ghemuit şi el în simţurile sale fără memorie, o săltase uimitor de repede la înălţimea umerilor largi, ososi, prinzînd-o cu o mînă de mijloc şi cu cealaltă de picioare. Îi simţise, astfel, prin pantalonii de schi, într-o nerușinare catifelată, pulpele tinere, mușchii arcuiţi, elastici, grăbiţi să se destindă în braţele lui. Fără să se mai gîndească la nimic, începuse să se învîrtă cu ea prin casă, ca un ringhișpir greoi, ţărănesc. „Lasă-mă, nu mă mai strînge, că mor !" „Bine, o să murim împreună, îi răspunsese el într-un tîrziu, cu o lentoare ce-i contrazicea toate mișcările. O să murim împreună..." Eugenia, mai degrabă intuind decît înţelegînd sensul acestui geamăt, se grăbise să iasă din joc : „Nu, nu vreau să mor... nu vreau să murim niciodată... Ursule !" Veanu se rezemase de patul suprapus. Cu o voce de om disperat, o rugase stăruitor : „Nu-mi mai spune aşa !" apoi, tulburat, se îndreptase spre geam încercînd să-l deschidă. O rafală de vînt, ca o tuse seacă, răbufnise în cămăruţa lor, aruncîndu-le în ochi fulgi mari, înghеţaţi. El închisese repede şi se întorsese iar, cu mișcări febrile, în trupul său sănătos. Se căutaseră îndelung, stăruitor, unul pe altul. Natura nu mai avea răbdare să le aştepte jocul şi farsele. Avea nevoie de lupi tineri, cu poftă de viaţă, cu colţi ascuţiţi. Şi ei, foarte stîngaci la început, se treziseră destul de repede azvîrliţi unul lîngă altul, pe blana de oaie sură, aşternută peste podeaua aceea de scînduri grosolane... Tîrziu, cînd le bătuse cabanierul în uşă, poftindu-i la masă, se priviseră uimiţi, derutaţi, şi spunîndu-şi amîndoi deodată, ca păpuşile mecanice : „Te rog să mă ierţi... n-am vrut... te iubesc,..." La masă, Eugenia, lăsînd deoparte toate stîngăciile de pînă atunci, devenise firească, stăpînă pe sine, o sfidare a confuziei şi haosului de-afară. „De obicei, ţine mult ?" o întrebase pe cabanieră. „Sfîntul mai ştie ! Ca hachiţele femeilor..." răspunsese cabanierul în locul nevestei. „Iar te bagi pe ceteraş, Traiane !" îl amenințase soţia cu degetul. „Ai noroc cu tovarăşii excursionişti..." Vorba asta cu excursioniştii îi obligase pe toţi să ia act de situaţia lor reală şi, după ce rîseseră mînzeşte, întrebaseră

cu aer îngrijorat : „Nu zău, credeți că ține mult viscolul ăsta ? O s-ajungem de Anul Nou acasă ?“ Mai erau, așezate acolo la masă, două perechi tinere. În fața lor, un soț și o soție între două vîrste, cu o fată și cu un băiat de școală. Alături, alți trei-patru brașoveni, pe care Veanu îi recunoscuse ușor după felul cum pronunțau cuvintele. Printre clinchetele tacîmurilor, puse în mișcare cu o poftă și cu o grabă neobișnuite, printre mugetele încăpățînate ale viscolului, cuvintele lor îngrijorate se topiseră treptat într-o veselie falsă, de trecere a vremii. Sau, mai degrabă, fugeau de ei înșiși, de spaime și amenințări ? Bărbații începuseră să povestească fel de fel de istorioare, care n-aveau nimic comun cu starea lor sufletească reală. Veanu, cu privirile aplecate în farfurie, nu spusese nici o istorioară, nici o anecdotă. Aceasta o făcuse și pe Eugenia să rămînă mai rezervată, să-și impună o mască de împrumut. Noroc tot cu Traian, cabanierul, care, intrînd și ieșind mereu din sala de mese, cu farfuriile lui aburinde, sesizase stighereala și aerul prea devreme obosit al oaspeților : „Dacă știți colida ceva frumos, trece prepestenia pînă mîine dimineață. Dacă nu, ține pînă poimîine...“ „De unde știi dumneata ?“ tresăriseră cu toții în cor. „Am eu semnele mele. Mi-a bătut un sticlete în geam...“ Veanu se uitase întrebător în ochii verzui-argintii ai fetei. Era curios să afle ce-ar fi dorit ea, în clipa aceea : să înceapă un colind, ca să se termine viscolul mai repede, sau să tacă în continuare și, după toate previziunile cabanierului, să coboare spre Brașov abia poimîine dimineață ? Dar în privirile neliniștite ale Eugeniei nu putuse citi decît îngrijorarea, împrumutată de la ceilalți comeseni. Se foiau toți, fără să răspundă la ciudatul îndemn al cabanierului : „Dacă nu colindați, ne zidește viscolul în nămeți !“ Eugenia tocmai se aplecase să ridice de jos o furculiță ce-i căzuse din mînă — semn rău ! — în timp ce Veanu pornise singur colinda lui străveche. *„Făcu-mi grecii de-o cetate, hai lerui ler, că fug stelele pe cer...“* Toți se arătaseră surprinși. „De ce te-ai apucat să colinzi ? De ce ești grăbit ?“ începuse să murmure Eugenia. Încet-încet, străinii îngînau și ei refrenul : *„hai, lerui ler, că fug stelele pe cer...“* Soția lui Traian, mulțumită de colindători, le

adusese niște covrigi. Dar cabanierul, om de munte, învățat încă de copil cu legile și fărădelegile naturii, le aruncase dintr-o dată : „Și-acum, afară la treabă ! Mîinile pe lopeți ! Să eliberăm ușile, să tăiem pîrtii, s-aducem lemne în casă..." Fără fandoseli, începuseră lupta cu nămeții. Vorbeau puțin, răstit, milităreşte. Ninsoarea curgea în valuri peste acești oameni de zăpadă mișcători. Măsurîndu-le cu grijă mișcările, din ce în ce mai greoaie, Traian, care știa cumpăna lucrurilor, îi demobilizase la timp, încărcîndu-le brațele cu lemne. Veanu și Eugenia se grăbiseră spre cămăruța lor de sus, ca niște condamnați care știau acum că vor supraviețui sau vor pieri împreună. Se așezaseră lîngă foc, să se dezgheațe. După ce își încălziseră mîinile, Veanu îi scosese Eugeniei bocancii și începuse să-i frece tălpile în palmele lui mari, protectoare. „Nu mi-e frig !" protestase ea. „Mai mult sperietura mea, decît frigul tău..." acceptase el ca să-i facă pe plac, deși Eugenia tremura lipită de sobă. „Doamne, ce mi-ar face mama, dacă m-ar vedea aici cu tine !" spusese ea, apucîndu-se cu mîinile de părul cîrlionțat al băiatului. „Ce ți-ar face ?" „M-ar..., da, m-ar bate... m-ar face de rîs în fața tuturor..." „Adică a mea, precizase Veanu. În camera asta ești numai tu, sînt numai eu cu tine. Nimeni altul. Da, ezită, el, *nimeni*. Dacă vrea ori nu vrea maică-ta, uite, recunosc, m-am îndrăgostit de tine ca un nebun..." „Cum, ca un nebun ?" se speriase Eugenia. „Ca un nebun", repetase el. „Nu știu de ce — cutezase ea, punînd o despicătură de lemn pe foc — te uiți mereu la mine ca la o străină... Ce nu-ți place, Veanule ? C-am trecut peste toate spaimele, și-am primit să vin cu tine în... da... în aventura asta ciudată ? Ce sînt eu pentru tine ? O fată ca toate fetele, sau o himeră ?" „Vezi, se grăbise el, nu bănuiam deloc că, în capul tău ăsta frumos, macini mai multe gînduri decît trebuie... Eu te știam... adică, da, eu te credeam mai puțin complicată, decît..." „Decît cine ?" întrebase ea, apropiindu-se, pentru a nu-l obliga să rostească vorbele prea tare. Vecinii lor căzuseră probabil în somn, sau se strecuraseră, în vîrful degetelor, pe mocheta de lînă, să nu-i trezească pe ei. „Decît cine ?" repetase Eugenia întrebarea ei cu subtext, bănuind că are să-i spună vreo poveste de dragoste... Poate una mai veche, foarte veche. Nu se lăudase

el că e de-o mie de ani ? Cîte inimi va fi zdrobit Veanu ăsta în atîtea secole de dragoste, de nebunie, cum îi plăcea să spună ? Fata, încruntată la început, cînd repetase „decît cine ?", înclinase acum din nou spre lumea aluncoasă a poveștilor, din care, de fapt, nici nu se desprinsese bine. Femeia matură, rotundă, senzuală, care prindea aripi în ea, mai păstra încă ceva naiv, copilăresc, în trecerile bruște de la o stare la alta. Ceea ce-i dădea, în ochii lui Veanu, un farmec deosebit. „Deci, nu vrei să-mi răspunzi, îmi ascunzi ceva..." insistase Eugenia. Se apropiase, ezitînd, de el, îi prinsese degetele în mîna ei subțire, delicată, le juca, le număra, ca pe niște mărgele vechi. „Da. Ți-ascund totul, dacă vrei tu, și nu-ți ascund nimic, dacă vreau eu... Ce să-ți spun ? C-am mai fost îndrăgostit de tine încă o dată, în altă viață ? Dacă ți-aș spune una ca asta, ai lua-o la fugă. Și prin viscolul ăsta, te-ar mînca lupii... M-ai crede nebun, nu ? Iar tu știi bine că nu sînt nebun, nu sînt decît un excursionist îndrăgostit de-o liceană..." „Da, oftase ea, ca într-o ruptură de straturi sufletești adînci. Dragoste de vacanță... Romane sentimentale..." „Dragoste de om bolnav, fată dragă, exclamase Veanu, lipindu-se de ea. Tînjesc după ființa ta..." „Vorbe. Prea multe vorbe meșteșugite, Veanule, ca să te pot crede... Nu ești tu inginer, cum nu sînt eu stareță de mînăstire..." Veanu începuse să rîdă în hohote, dar se întrerupsese brusc, cînd geamul înghețat, acoperit cu flori albe, fusese zgîlțîit din nou, puternic, de degetele furtunii. Lemnele gemeau în sobă, ca vii. Rășina din coaja trunchiului de brad le învăluia cuvintele agitate, mușcătoare, într-o pîlpîire de smirnă, de mătase nevăzută, de amintiri, sau numai păreri de amintiri. Ce mai putea face în fața acestui gol ce se deschidea între ei ? Ce-și mai puteau spune, odată ajunși la marginea acestei prăpăstii îmbietoare ? Despre ce altă viață vorbea Veanu ? La ce mînăstire se gîndise Eugenia ? Păreau năuciți de propriile lor cuvinte. Se căutau bezmetic, deși fiecare avea sentimentul că se găsiseră de mult. Numai îmbrățișările, numai sărutul, de care se temeau amîndoi, mai puteau să-i împace, să le dea un strop de răgaz. Nu trecuse mult și Traian, cabanierul, îi mobiliza din nou, într-o ultimă și inutilă luptă cu

viscolul de-afară. Apoi înviorați, răscoliți de ger, fuseseră invitați cu toții să mai guste din bucate, la o cină care nu părea deloc de taină. Aerul speriat și evlavios de la început fusese risipit de-o veselie colectivă. Se ambiționaseră cu toții să colinde, să spună „mulțămite", pentru covrigi, dar mai ales pentru cîrnați. „Dă-ne covrigu, că ne umple frigu !" strigase spre nevasta lui Traian unul dintre oaspeții aceia mai tineri, ce purta o barbă neagră, sclipitoare, de călugăr stîrnit din somn de clopotele vecerniei. *„Cîrnați cîrnați !"* îi ținea hangul un alt tînăr, cu fața de mirean, așezat la masă lîngă prietenul său, bărbosul. *„Tăceți că și voi căpătați !"* le replicase Traian, care se vedea că știe bine rînduiala „mulțămitelor" ardelenești. *„Trandafir roșu pe masă* — îi luase vorba din gură, pe neașteptate, Veanu — *rămîi gazdă sănătoasă !..."* Apoi o prinsese pe Eugenia de mînă și se adresase cabanierului : „Pînă dimineața se termină totul, nu-i așa, *tete Troiene ?* Am colindat cum ne-ai cerut ? Am colindat ! Acum, după datina noastră, la miezul nopții încep bătrînii să iasă la colindat... Nu-i așa ? ! Dar noi n-avem aici nici un bătrîn... Deci, noapte bună ! Cheamă și cîinele în casă, să nu înghețe..."

Toți întorseseră capul după ei. Urcau scările, de parcă ar fi fost hăituiți din urmă de-o primejdie pe care nu voiau s-o împărtășească și celorlalți. Sus, în cămăruța lor cu pereți de scîndură, cei doi, fugind parcă de orice înțelepciune și de orice spaimă, căutau febril omul din ei, omul tînăr, îndrăgostit, nebun sau nu, bolnav sau nu după sufletul celuilalt. Erau contopiți într-o nădejde, într-o voință surdă, de-a nu se împiedica nici de viscol, nici de munți, nici de teama greșelii, pentru a rămîne vii, adevărați, pentru a nu se schimba niciodată în himere, în omuleți cu suflet de zăpadă.

Fata se culcase în patul de jos, îmbrăcată într-o cămașă de-a lui Veanu, scoasă din rucsac. Dar nu trecuse mult timp și începuse iar să plîngă. „Stranii ființe și fetele astea abia ieșite din adolescență ! Se îndrăgostesc fulgerător, și-apoi plîng din senin. Parcă numai lacrimile ar putea cuprinde sentimentul de spaimă amestecat cu dorința de dăruire, stări care se învălmășesc în sufletul lor, ca apele și uscatul la începutul lumii... Ce-o fi avînd Eugenia de s-a apucat să plîngă ?" Coborîse tiptil lîngă ea, în lumina

aruncată pe podele de jarul mocnit în sobă. Să-i spună sau să nu-i spună ceva ? Se temea. Totuşi, o întrebase : „N-ai spus tu să mă urc în patul meu ?“ „Ba da...“ sughiţase ea. „Atunci, de ce plîngi ? Cu ce te-am supărat ?“ „Nu ştiu... ţi-am mai spus... te porţi cu mine de parcă aş fi o străină... Poate că nu mă iubeşti, cauţi în mine pe altcineva...“ Surprins iar de intuiţiile ei, Veanu o luase în braţe, încercînd s-o liniştească : „Nu, numai pe tine te caut... Nu mai am pe nimeni de găsit... Tu eşti...“ „Ce ?“ îi forfecase ea din nou fraza „...Dragostea mea, ţi-am mai spus-o de-o sută de ori, şi-o s-o mai repet de o mie, de un milion de ori ! Nici calculatoarele electronice n-o să mai poată ţine socoteala pînă la capăt de cîte ori ţi-am spus, de cîte ori îţi voi mai spune : «dragostea mea...»“ „Singura, unică, sau una trecătoare, de vacanţă ?“ suspinase, la marginea unei lucidităţi surprinzătoare, Eugenia. „Singura, unica !“ îi şoptise în ureche Veanu, strecurat sub pătura ei, dîrdîind de emoţie. Pulsul accelerat al sîngelui Eugeniei, pus în alarmă de degetele lui oarbe, ţipa ca un lup prin pădurea viscolită. „Da. Sînt numai îndrăgostit... Sînt numai bolnav de dragostea ta, nu sînt nebun...“ A legănat-o în braţe toată noaptea, a mîngîiat-o în somn ca pe un copil încins de pojar. Au ajuns, plutind parcă peste zăpezi, la chilia Letiţiei, abia pe la prînz. Prietena lor nu se întorsese încă de la fabrică. Era zi de lucru. Trecuse duminica de Crăciun. „Ia-ţi ce ai, lasă-i un bilet, să ne caute la mine, adică la noi... Fiindcă vii, nu-i aşa, Jenico ? Te muţi în garsoniera mea, la cucurigu...“ încercase Veanu s-o întoarcă pe glumă. „Nu, nu vin... O aştept aici... Trebuie să dau ochii cu ea, altfel cine ştie ce mai crede şi mă pîrăşte mamei... Du-te, Veanule, la uzină, să nu te pună toată ziua absent...“ Fata vorbea şcolăreşte. Nu se putuse despărţi, peste noapte, de vîrsta ei adevărată. El o îmbrăţişase, lăsînd-o ca pe-o icoană în rama uşii vechi, scorojită de privirile veacurilor... La uzină, unde ajunsese cu un taxi, Veanu îl rugase pe şeful atelierului de proiectări să dea un telefon, dacă nu-l poate crede pe el, sus la Poiana, să verifice povestea cu viscolul. Dar omul n-avea chef de nici o verificare. „Ţi se taie doar salariul, pentru orele lipsă... Dar cu cine-ai fost tu, sus, la Cristianul Mare, tinere Borcea ?“ „Singur, cu cine să fiu ? !“ minţise spontan, ca să nu fie obligat să

înșire o poveste încă destul de încurcată, nu atît pentru el, cît mai ales pentru fată, pentru toți cei dispuși s-o judece în pripă, greșit. „Dar de ce mă întrebați, tovarășe Bîrsan ? S-au plîns iarăși colegii, ca anul trecut ?“ „Nu, că n-am eu timp să stau la palavre cu ei, despre puii de veveriță... Nu... Te-a căutat numai, și încă insistent, Teodor Moraru, băiatul de la U.T.C. Zicea să-i dai un telefon cînd te întorci, că-i vorba de o ședință urgentă...“ „Va să zică, asta era toată boala lui — își spusese în sine inginerul Octavian Borcea — să mă caute pe mine, să mă convoace la o ședință... Nu cumva a și început dumnealui să răspîndească vestea că am petrecut o noapte la Cristianul Mare cu o elevă, să-și ia revanșa pentru înțepăturile mele de prin ședințe, pentru toate inițiativele acelea împrumutate de la Cîmpulung ? Numai o analiză de-asta, de moravuri, mi-ar mai trebui acum ! Te pomenești că vicleana asta de Letiția, ca să cîștige dragostea și încrederea lui Teodor, e în stare s-o tragă de limbă pe Eugenia, să-i spună totul ! De fapt, ce să mai ascundem ? Chiar în seara asta, da, da — repeta el tot mai decis — fata o să se mute la mine. Mîine mergem la doctor, să dăm probele de sînge, apoi la primărie, pîrostriile, și gata !“

Tăcerea lui Veanu, felul acela de-a fi mereu absent, îl nedumerise din nou pe șeful său. De aceea, îi mai amintise o dată : „Caută-l, neapărat, pe maistrul de la oțelărie...“ „Vă mulțumesc, îl caut“, tresărise inginerul, grăbit spre planșeta lui, ținută încontinuu sub observație de ochii curioși, indiscreți, ai unora dintre colegi. „Te-au căutat mai mulți, tovule, îi raportase unul din vecini. Mai ales Teodor, de la U.T.C., și o fată...“ Nu putea fi altcineva decît Letiția. Nu, dacă ar fi fost soră-sa Lucreția, ea și-ar fi spus numele, i-ar fi lăsat vorbă să-i telefoneze. Numai să nu se fi întîmplat ceva pe-acasă, pe la Zăpadia ! Să nu fi căzut cumva bolnav bunicul său Artimon. Sau tatăl său Octavian. Stătuse, cu astfel de gînduri, concentrat două ore peste planșeta de lucru, care-i părea pustie, sîcîitoare. Încercase, totuși, să recupereze ceva din întîrzierea de dimineață. Apoi îl sunase din nou, pe interior, Teodor, poftindu-l, după ora trei, pe la el, fiindcă aveau o treabă importantă de rezolvat împreună. „O sarcină ?“ îl între-

base ironic Veanu. „Se poate lăsa și cu o sarcină...“ i-o întorsese în doi peri, mormăind hoțește, Teodor. „Bine — i-o retezase scurt inginerul — dacă ai ceva să-mi spui, ne întîlnim diseară la Letiția.“ Replica îl descumpănise pe cel de la capătul firului. Dar nu mai apucase să-i răspundă nimic pentru că Veanu închisese telefonul nervos. Teodor sunase din nou : „Vino, tovule, că altfel îi spun secretarului nostru că refuzi...“ „Spune-i ce vrei ! Nu arde uzina, nici biroul U.T.C. pînă mîine. Ți-am spus : ne vedem diseară la Letiția...“

Se grăbise, deci, după-masă, să ajungă în orașul vechi. Se făcuse aproape întuneric. Zilele de iarnă erau scurte, înșelătoare... Letiția și Eugenia, îmbrăcate în capoate albastre, contrastînd puternic cu fundalul posomorît al chiliei, tăifăsuiau la o cafea. „Ei, ce-ați hotărît, fetelor ?“ le luase prin surprindere inginerul. Buna lui dispoziție distona în ochii Letiției cu melancolia întipărită pe chipul prietenei sale. „I-ai spus, Jenico, ce te-am rugat ?“ se grăbise Veanu, uitînd de orice delicatețe sau diplomație. „Ce ?“ făcuse ea pe neștiutoarea. „Că ne mutăm în seara asta la mine... Mîine, ne ducem la doctor, să ne ia probe de sînge. Apoi, la primărie, pirostriile pe cap și gata !“ repetase el dintr-o răsuflare, cu o emoție abia ținută în frîu. Se temea să nu-l persifleze cumva consăteana sa, bănuită de el ca fiind vicleană. „Nu, precizase Eugenia, nu i-am spus, fiindcă... da... fiindcă nu mă mut la tine... Nu pot, Veanule. Mai am încă vacanță, pînă după Anul Nou... Apoi, știi bine, mă așteaptă mama... Nu vreau s-o fac să sufere... Trebuie să-mi termin liceul. Pe urmă mai vedem noi... Poate că da, poate că voi veni cu tine, unde vrei tu...“ „Deci, te-ai răzgîndit ! Mi-e clar... Numai parlamentările cu Letiția te-au putut duce la hotărîrea asta. Așa-i ?“ „Te superi sau nu, dar cum o să vă dați voi pe gura lumii, înainte de vreme ? Aude doamna Veronica, și e în stare să vină urgent aici... Tu n-o cunoști... Las' să-i scrie Jenica, după Anul nou, tot ce vrea ea, tot ce hotărăște singură... Poate că nu e rău, într-adevăr, să-și termine liceul acolo, cu profesorii care-o cunosc și-o apreciază, crede-mă ! Eu știu mai bine ca tine, nu te uita așa de urît ! Și-apoi, își luase ea o alură de moralist, trebuie

să accepți că și tu ești un băiat ca toți băieții. Adică, nu chiar ca toți, să nu păcătuiesc... Ești, cum să zic, ești un om deosebit... Dar numai un om, nu un zeu ! Și oamenii, Veanule, mai au și slăbiciuni... Mai ales cînd sînt tineri... Cînd... Da' n-ar fi oare mai bine să-ți pui la probă sentimentele, nu sîngele ?" Ce putea să-i răspundă Veanu acestei firoscoase de fete ? „Bine, se resemnase el, obligat de împrejurare. Treaba voastră, faceți, fetelor, toate calculele posibile și imposibile... Dacă vine Teodor pe-aici, consultați-l și pe el. Are stofă de popă, sau cel puțin de predicator. Am să propun biroului nostru U.T.C. să-i cumpărăm un brîu roșu..." „Vezi ce rău ești ! exclamase Letiția. El te admiră și se interesează de tine..." „Mai bine s-ar interesa de tine, Letițio, că te văd cam părăsită, gata să devii mama răniților !" „Te rog, Veanule, încetează ! se repezise, pe neașteptate, Eugenia. Ce ai cu oamenii ? Dacă ai ceva, de-acum încolo, să ai cu mine, nu cu ei ! Pe mine poți să te superi, să mă certi, să mă și părăsești, dacă vrei, că sînt vinovată... Dar cu ei..." Supărarea Eugeniei îl surprinsese nepregătit. Dar intimitatea tonului, durerea ce se citea ușor în accente, îl impresionaseră plăcut, îi făceau bine. El era înclinat încă spre suferință, o socotea leacul cel mai potrivit pentru rănile sale ascunse, care se cicatrizau atît de încet. Se apropiase, deci, de Eugenia, și, la fel de agresiv, o strînsese lîngă el, o sărutase pe ochi și pe obraz, în mirarea nu prea contrariată a Letiției. „Asta e toată supărarea mea, să știi și tu și să afle și stimata mea consăteană ! Puteți să mă pîrîți și lui Teodor, cel dăruit de Dumnezeu, precum îl trădează și numele... Și-acum, la revedere, vă las, fetelor, să deliberați mai departe, în toată voia ! Vă aștept mîine seară la mine, să împodobim bradul de Anul Nou. Da, am rugat vecinii să-mi cumpere și mie unul. Unul mare, cu vîrful pînă la cer. Podoabele le am de anul trecut, ca orice gospodar. Iar de sacul lui Moș Gerilă n-am nici o grijă. N-o să uite el să ne aducă la fiecare cîte ceva. Cît despre Teodor, pe el o să-l invit personal mîine, fiindcă avem o întîlnire, căreia, ca de obicei, el o să-i spună, probabil, ședință. M-a convocat azi, cu insistență, nu știu de ce... Poate știi tu, Letițio..." „Habar n-am ! Ce, tu crezi că eu mă amestec în treburile lui poli-

tice ?" replicase fata, ridicînd sprîncenele, viclean, a nedumerire...

Spre seară cele două fete intraseră în garsoniera lui Veanu. Bradul rămuros, cu cetină plină, era aşezat pe stativul masiv, bine uscat, folosit cu un an înainte. Becurile colorate, poleiala argintie, lumînările şi artificiile aşteptau într-o cutie lunguiaţă, pe care inginerul o dăduse jos de pe dulap. Două geamantane, destul de mari, ca de comisvoiajor, aşezate tot pe dulap, îi reţinuseră atenţia Eugeniei : „Măi, dar mare gospodar te-ai făcut, Veanule ! Nu ştiam că eşti un om aşa de practic", se mirase în gura mare Letiţia, s-o audă bine prietena ei cea neliniştită, care nu reacţionase la aceste vorbe. Se uita curioasă, ca pierdută, la mobila nouă, la toate lucrurile alea, îngrijite şi ordonate de mîinile iubitului ei, la pozele de familie atîrnate pe pereţi. Un univers nou, o lume mai proaspătă, mai intimă decît cea alcătuită din mobilele vechi, hodorogite, ce populau chilia Letiţiei, o întîmpinau aici cu o dragoste secretă pe liceana devenită, prematur, o candidată la măritiş. Letiţia, observînd curiozitatea prietenei sale începuse să facă pe invidioasa, dar numai atît cît se cuvenea unei peţitoare serioase : „Vezi, Jenico, de ce te invită să te muţi la el ? Ca un veteran în cîmpul muncii, şi-a cumpărat mobilă stil, nu ca mine, că dorm printre gioarsele ale de pe vremea lui Anton Pann !" Veanu sesizase repede direcţia în care băteau spusele consătenei sale. N-avea ce să-i reproşeze. Ea îl uimea însă mereu cu amestecul acela secret de bun-simţ şi de viclenie ţărănească. Vorba cu Anton Pann, care cîntase în strana din biserica braşoveană a Şcheilor era însă, pentru el, iarăşi neaşteptată. „Dar de unde pînă unde, Letiţio — zisese Veanu, întorcîndu-se din bucătărioara lui cu trei pahare pe o tavă — de unde ai descoperit tu că mobilele din trusoul tău au valoare istorică, adică sînt de pe vremea lui Anton Pann ?" „Dar ce, nu sînt ?" se uitase într-un fel curios la el Letiţia. Ea băgase îndată de seamă că pe tava lui Veanu nu se aflau decît trei pahare. „Va să zică — îşi spuse în gînd fata — pe Teodor nu l-ai chemat, cum ai promis aseară. Iar el nu mi-a dat azi nici un telefon. Te pomeneşti că la şedinţă aia a voastră v-aţi certat..." După ce împodobiseră frumos pomul, fetele se aşezaseră în jurul mesei, încărcată de in-

giner cu checuri şi cozonac, cu portocale mari, merline, care se vindeau în zilele acelea, din preajma Anului Nou, 1973, pe la toate colţurile de stradă. Vinul turnat în pahare, primit de inginer de la soră-sa, Lucreţia, îşi schimbase mereu culoarea, după jocul beculeţelor înşirate pe cordonul electric, în crengile cu miros puternic de pădure. Cînd închinaseră, în sfîrşit, cu o voioşie solemnă, sărbătorească, Letiţia se grăbise să-şi întrebe consăteanul : „Veanule, ce crezi, Teodor o să întîrzie mult ?" „Nici nu vine." „De ce ?" „Nu l-am chemat. E un măgar..." Eugenia se sculase în picioare, ofensată, în timp ce Letiţia, palidă, arătase că ştie, ca şi altă dată, să se stăpînească. „Da, e un măgar, ca să nu zic ceva mai urît. Aseară a venit la voi numai ca să vă tragă de limbă. Să afle dumnealui de ce-am întîrziat eu de la uzină, de ce-am fost înzăpeziţi la cabană, de ce-am colindat în seara de ajun ! Numai de-aia a venit, Letiţio, să-şi strîngă un capital murdar..." „Nu-i adevărat ! Spune tu, Jenico, a venit să ne spioneze ?" „Nu, se grăbise să-i ia partea, Eugenia. A stat frumos de vorbă cu noi. E un băiat politicos. Află, Veanule, mai politicos decît tine !" „Vă mulţumesc, fetelor ! M-am lămurit cu metodele lui de lucru. Cu voi, poveşti nevinovate, iar mie îmi toarnă lături în cap ! Decît aşa prieten, mai bine lipsă !" Năucite de gesturile şi cuvintele lui sentenţioase, fetele ceruseră explicaţii. „N-are rost să mai intrăm acum în toate dedesubturile. Mi le-a trîntit azi pe toate în faţă ca pe un scuipat. Parcă l-a apucat strechea, vrea să ajungă şef. Despre tine, Letiţio, ştiu că te îndurerez, dar ţi-o spun, ca să afli cu cine ai de-a face, a spus că sînteţi doar cunoştinţe... atîta tot." Letiţia şi Eugenia izbucniră amîndouă deodată într-un plîns cu sughiţuri. „Hai, nu bociţi, se oţărîse la ele Veanu. E păcat să spălaţi în lacrimi curate sufletul unei lichele !" „Nu vorbi aşa Veanule, că nu-l cunoşti tu ca mine, care-l iubesc. N-a putut el vorbi aşa decît la supărare, cine ştie ce i-ai spus şi tu..." „Că îl iubeşti, nu mă îndoiesc, Letiţio ! Nu ştiu dacă te iubeşte şi el pe tine. Asta e întrebarea..." „Dar ce ? sărise fata. El nu s-ar putea îndoi la fel de tine ?" „S-ar putea, Letiţio, îi răspunsese calm inginerul. Numai că el nu-şi pune întrebări, nu se îndoieşte. Întrebarea e semnul oamenilor normali, sănătoşi

şi cinstiţi... Dar Teodor nu se întreabă, nu se îndoieşte, el insinuează, dă sentinţe... Vezi, abia acum îmi dau seama cît de mult îl iubeşti, şi asta mă sperie... Ce să-ţi spun ? Iubeşte-l, e dreptul tău, e soarta ta ! N-am eu căderea să mă amestec. Poate că la focul ăsta curat, al dragostei tale, să se topească, să se cureţe murdăria din..." „Eşti prea sever, Veanule, îl întrerupsese Letiţia. O să mă duc la el chiar acum, ai să vezi, n-a fost decît o rătăcire de moment... Dacă îşi cere scuze, deşi recunosc, e orgolios, n-o să primească uşor, o să-l ierţi, o să vă împăcaţi ?" Implorarea ei avea ceva atît de cald, încît inginerul se simţise vinovat. De aceea, se grăbise să schimbe tactica : „Îmi cer scuze, fetelor, că v-am supărat atît de rău... Nu trebuia să-mi descarc sufletul, aşa, prosteşte, ca între băieţi... Poate ai tu dreptate, Letiţio... O fi fost şi la el ceva spontan, de moment, o răutate trecătoare... Dea sfîntul să ai tu dreptate !... O să vedem... Ca dovadă, însă, că n-am nimic de împărţit cu el, uite, spune-i, te autorizez s-o faci cînd vrei tu, chiar şi-n seara asta, spune-i că sînt gata să mergem cu toţii împreună, la petrecerea de revelion de la uzină..." „Eu acolo nu mă duc !" sărise Eugenia, terminîndu-şi brusc lacrimile, de parcă şi le-ar fi gosodărit anume. „De ce, Jenico ? o luase la întrebări imediat Letiţia, şi ea fără o lacrimă în ochi. De ce să nu vii la o petrecere tinerească ? Mai ales că mergem împreună... Ne vedem, Jenico, acasă, ţi-ai luat cheia, nu ? După ce vă depuneţi actele la primărie, da, nu rîde, după ce-o vei anunţa pe maică-ta, te las să te muţi aici. Ştii, Veanule, la ce m-am gîndit ? Că Jenica ar putea face liceul seral la uzina voastră... Dacă se va învoi maică-sa..." „Bine, Letiţio, o să vedem", convenise inginerul, bucuros că se salvase, pînă la urmă, din încercarea asta. Mai avea încă destul de învăţat, destul de pătimit, pînă să cunoască sufletul tainic, generos şi contradictoriu al femeii, să-i înţeleagă toate ascunzişurile, să-i descifreze toate hieroglifele. Cum ieşise Letiţia, Eugenia i se agăţase de gît. „Crezi, Veanule, că băiatul ăla, Teodor, chiar vrea să ne facă de rîs ? Are ceva cu tine ? E invidios pe dragostea noastră ? Ce crezi tu, spune-mi sincer, ce e de făcut ? Dacă iese un scandal public, nu-mi rămîne decît să mă spînzur..." „Prostie curată ! Ce scandal ? Şi de ce ? Pentru

că m-am îndrăgostit de tine ? Nu sîntem, fată dragă, nici primii, nici ultimii, care nu vor și care nu pot aștepta zece ani ca să recunoască deschis că se iubesc. Nu crezi ?" „Cred, dar..." „Important e să crezi, apoi ne descurcăm noi. Credința, nu-i așa, mută munții din loc ! Ți-am spus : ne facem formele, ne căsătorim, nu mai întrebăm pe nimeni... Uite, chiar mîine o să mă învoiesc de la șeful meu, și mergem acolo, la doctor. Ai buletinul de biroul populației la tine ?" „E în poșetă..." Semn că nu se mai opunea ideii de a-și lega pentru totdeauna, în fața lumii, viața, numele și soarta de viața, numele și soarta lui Octavian Borcea. „O să-i scriu mamei, se consolase Eugenia, dar mai tîrziu, să nu dea năvală prea repede cu scandalul..." „Bine, să-i scrii... O s-o rog și pe Letiția să-i ticluiască o scrisoare frumoasă. După ce ne ies formele, după ce ne punem pirostriile, cum se zice pe la noi, poate ea să dea năvală cît vrea... Sau, și mai bine, o să fugim noi la Tîrnăveni... Ce zici ?" „Nu știu nici eu cum e mai bine, nu mă întreba..." „Dar pentru ce, Jenico, e maică-ta atît de bănuitoare cu tine ?" Ea se înroșise toată, își proptise fruntea de pieptul lui, murmurînd înfundat : „Sînt fată din flori, Veanule... Mama se teme să n-o pățesc și eu ca ea... Judecă-mă, batjocorește-mă, fă-mi ce vrei. Acum sînt a ta, numai a ta..." Inginerul se grăbise să-i întindă paharul de vin, ca nu cumva s-o apuce iar plînsul. Numai că ea, ca prin farmec, nu mai plînsese. Poate nu mai avea lacrimi, le cheltuise pe toate. Veanu primise vestea aproape amuzat. Se controlase, desigur, atent, să n-o supere cumva, să n-o atingă nici cel puțin cu o nuanță de ironie, periculoasă, în asemenea ocazii, ca vitriolul. „Sper, sînt convins că nu te mai îndoiești de dragostea mea... Cum aș putea să te judec ? De ce ? Pentru că te-ai născut ? Dar ăsta, draga mea, a fost norocul meu, crede-mă ! Nu pot decît să binecuvîntez florile din pragul acela de primăvară — te-ai născut în februarie, nu ? — care au împodobit lumea cu tine ! Și ce rău ți-aș putea eu face, pentru tot binele ăsta ?" „Acum, zisese ea, îmbrățișîndu-l cu lăcomie, cu o senzualitate disperată, de parcă nu l-ar mai fi întîlnit de luni și ani în șir, singurul rău ce mi l-ai putea face, Veanule, ar fi să-l lași pe Teodor ăsta să ne batjocorească... Fă ceva, împacă-te cu el, nu te

ambiționa degeaba ! Mi-e teamă, totuși, de gura lumii, de bîrfe și de șușoteli. Știu cît a suferit biata maică-mea din pricina lor... Adevărat, și ea este puțin vinovată, are o gură cît zece..." se trezise gata de confesii, dacă nu chiar de bîrfă, femeia din ea. Veanu, mobilizat pînă la încordare de îngrijorările fetei, nu ezitase mult : „Bine, fii liniștită, se vor lămuri toate, n-am nimic cu el, ți-am spus..."

Seara tîrziu, după primele ceasuri petrecute în „casa lor", ceasuri scurte, furate parcă timpului zgîrcit, sufletele și trupurile lor luaseră de la capăt toate eforturile făcute de omenire, mii de ani la rînd, pentru realizarea acelui *metexis* platonician, noțiune peste care Veanu dăduse, nu de mult, în lecturile sale improvizate, conform căreia zeii se unesc cu oamenii, carnea devine idee...

Letiția îi întîmpinase destul de veselă, destul de bine dispusă, cu o mină de om care scuturase toți pomii din grădinile interzise. „Ai avut dreptate, Veanule... Lui Teodor îi cloceau în cap tot felul de prostii... L-am lăsat să-și dea drumul, l-am ascultat, de parcă n-aș fi știut nimic din tot ce îndruga el. Apoi, i-am ars o palmă, de cred c-a văzut stele verzi. Nu ți-e rușine ? i-am spus. Asta-i toată dragostea și prietenia ta ? A început să plîngă, nenorocitul, să recunoască, să-și ceară iertare..." „Îți mulțumesc, draga mea, se repezise s-o sărute Eugenia. M-am temut, crede-mă, nu știu de ce, și pentru mine și pentru tine... Ei sînt băieți, ce le pasă ! O critică, o autocritică, o scuturătură-două, și gata ! Dar noi..." „Numai de l-ar ține mult căința asta !" zisese Veanu, rece, distant...

A doua zi, inginerul Borcea își ceruse învoire de la șeful atelierului, căruia îi mărturisise totul despre proiectele sale, lăsîndu-l cu gura căscată. Avea deplină încredere în discreția și cumsecădenia lui. Simțea în el un frate mai mare. Tocmai cînd Veanu ieșea pe poarta fabricii, fericit că șeful îl înțelesese și grăbit să-și ia logodnica de mînă, s-o ducă la „analiza sîngelui", se întîlnise la poartă cu Liviu Ardeleanu, ajuns contabil la IAS-Arcud. Fusese trimis să cumpere un tractor nou, să cheltuiască banii înaintea încheierii exercițiului financiar. Îl căuta pe Veanu, ca să-l ajute să ajungă la conducerea fabricii, să scape de bani cît mai repede. Hei, da, dacă s-ar fi putut, și el știa bine că se poate, Veanu trebuia să intervină pe lîngă șefi, să le dea

voie s-aleagă un tractor mai ca lumea, un „Universal 650", serie nouă. Liviu Ardeleanu, om trecut prin toate capcanele vieții, învățase acum un psalm nou : sfînta damigeană ! Tuturor furnizorilor le plăcea să-l asculte... „Pe a ta, Veanule, am lăsat-o acasă, la vecini, fiindcă..." îi spusese în șoaptă, cu oarecare jenă.

Cînd fugise popa Ardeleanu peste dealuri cu Saveta, fiul cel mai mic al lui Octavian Borcea nu avea mai mult de doisprezece-treisprezece ani. Se cunoșteau, deci, și nu se prea cunoșteau bine. Lui Veanu îi stătea însă mereu pe limbă să-i zică „părinte Liviu". Grăbit, chiar enervat că-l oprise din drum, tînărul inginer se uitase chiorîș la damigeana mare, îmbrăcată în nuiele albe. „Dacă o să ne încurcăm cumva cu tractorul ăsta, uite — arătase Veanu spre damigeană — numai din cauza ei o să fie !" „Da de unde, îl liniștise Liviu, e leac tămăduitor. Totul merge ca pe roate, mai ales la contabilitate, la birocrații mei..." „Ei, dacă vă cunoașteți, atunci e altă poveste ! Uitați, eu o să-i telefonez noului contabil-șef, e unul tînăr, n-aveți de unde-l știi, să-l rog să vă primească, să v-ajute... Dar vedeți, nu-i ziceți de damigeană, c-o încurcați... Pe mine vă rog să mă iertați, sînt chemat urgent în oraș. Dacă nu vă descurcați cu contabilul, o să-i dau un telefon și unui alt coleg, prietenul Letiției, poate c-o știți, fata lui..." Îl sunase pe contabilul șef, îl sunase apoi și pe Teodor Moraru, care se arătase consternat și bucuros că îl ruga tocmai Veanu să se ocupe de povestea asta... „Dă-mi, te rog, adresa Letiției, dacă o știi, poate am vreodată nevoie de ea" îi ceruse Liviu Ardeleanu. „O știe mai bine maistru' Moraru" îi răspunsese inginerul, luîndu-și în grabă rămas bun. „Dacă nu ne mai întîlnim la fabrică, adăugase, treceți după-masă pe la mine, pe acasă." „Cred că voi termina, Veanule, pînă sub seară, dar, oricum, pe la tine tot o să vin, că am o vorbă de la director..."

Eugenia aștepta nerăbdătoare. Se uita lung la fața lui emaciată de nesomn, la ochii înconjurați de cearcăne adînci, în care sclipea o hotărîre de neclintit, rece, ca înaintea unei bătălii nesigure, care trebuia cîștigată. Cu aerul ăsta marțial, bărbătesc, o luase de brat și călcînd rar pietrele romboidale ale trotuarelor, curățate de zăpadă, se îndreptaseră spre serviciul specializat al primăriei. Acolo,

în sala de așteptare, mirosind puternic a dezinfectant, se țineau de mînă, ca pe-o corabie uitată într-un port vechi, pescăresc, mai multe perechi tinere. Unii erau stîngheriți, sfioși, smeriți ca în fața altarului. Alții însă, mai curajoși, cu un aer degajat, glumeau, se sărutau zgomotos, obraznic, ca să înțeleagă toți că ei nu mai au ce ascunde. Eugenia și Veanu se strecuraseră cu grijă printre ei, ținîndu-se școlărește de mînă, să nu se piardă. Cu bilețelele primite de la ghișeu, se îndreptaseră spre cabinele respective, separate între ele de perdele albastre, glisante. Veanu, întinzînd repede brațul drept, abia atunci își dăduse seama că avea venele mari, proeminente, ca toți din neamul lor. De aceea, sora medicală părea bine dispusă, cînd se uitase la el. Acul siringii își făcuse repede datoria. Cu Eugenia însă lucrurile erau mai complicate. Sora de la separeul pentru fete o rugase să se uite în altă parte, pînă cînd va găsi, sub pielea fină, catifelată, a brațului stîng, șuvița albastră, scrisă acolo discret, ca de-o peniță chinezească. „Nu mi se face rău !", o asigurase ea pe femeia aceea cu chip sever, care se uita posomorît la domnișoara din fața ei, grăbită să se mărite. Parcă ar fi vrut să-i spună : „Numai de-ai avea noroc, amărîto, să nu-ți dai sîngele degeaba !" Curajoasă, mușcîndu-și în tăcere buzele, Eugenia se uita insistent la mica operație care i se făcea. Gîlgîind în spume și mărgele, sîngele cald țîșnea din acul lung al siringii în eprubeta strălucitoare, pe care sora lipise o hîrtiuță cu numele descifrat pe buletinul de identitate : Eugenia Todoran. „Vă mulțumesc", îi spusese fata, apăsînd ghemotocul de vată muiată în spirt pe locul înțepăturii. Își îndoise brațul cu eleganță, într-o mișcare de statuie tînără. „Să fie într-un ceas bun !" îi urase sora medicală, în timp ce altă fată, mult mai speriată, palidă din cale-afară, își descheia tremurînd bluza subțire. La ieșire, își făcuseră semne repetate, de bucurie, ca după o mare biruință. „Nu ți-a fost rău ?" se interesase el. „Nu !". „Bravo ! Am știut eu că nu ești o fricoasă..." Se duseseră apoi la cofetăria hotelului „Carpați". Nimic nu mai semăna acolo cu cabana din munți, îngropată în zăpezi, nici cel puțin cu chilia Letiției, unde se întîlniseră ei prima oară, ca doi străini la porțile colindului. Totúl strălucea, totul era metalic, ordonat, geometrizat, ca la farmacie. Veanu o

poftise să-şi aleagă ce doreşte. El ţinea însă neapărat să închine împreună, la această primă ieşire „legală" în lume, o cupă de şampanie. „Bine, cum vrei tu, convenise repede Eugenia, numai că mie îmi dă pe nas, ca sifonul..." El se amuzase, dar nu renunţase la idee. Ceruse o sticlă de şampanie roşie, de Jidvei. Un piccolo o desfundase cu tot ceremonialul obişnuit. Cîţiva clienţi de la mesele apropiate se uitaseră ciudat la cei doi tineri, care, uite-aşa, tam-nesam, în amiaza mare, se găsiseră să bea şampanie roşie, după ce mîncaseră două prăjituri. Dar ei, nepăsători la privirile altora, concentraţi mereu numai asupra lor înşişi, închinaseră fericiţi paharele de cristal ieftin. Buzele tinere, fierbinţi, se înfioraseră de parcă sîngele acela spumos, al viţelor de pe Tîrnave, curgea de-a dreptul din vinele lor. Reîntorşi, ca beţi, la chilie, prietena lor Letiţia primise ştirea despre „logodna" aceea singuratică, precipitată, cu un aer melancolic, de invidie sinceră, nevinovată. Pentru a nu se trăda însă, le spusese doar atît : „Medicina asta strică tot farmecul... E ca un duş rece pentru oamenii prea romantici..." „Nu ştiu cum e, Letiţio, se sumeţise Eugenia, de parcă cine ştie ce experienţă teribilă ar fi dobîndit între timp, dar n-ai de ce te speria. Ia-l pe Teodor de mînă, dacă ţi-e drag, dacă te place..." „Mulţumesc de sfat, i-o întorsese îndată prietena. Dar tu ştii bine că el nu e inginer, ca Veanu al tău... Noi trebuie să mai aşteptăm, să-mi mai fac şi eu cîte ceva... El, după cîte spune, are fraţi mai mici, obligaţii, nu se grăbeşte, adică nici eu..." începuse să se bîlbîie Letiţia. Apoi, cele două fete se îmbrăţişaseră. Veanu acceptase să fie sărutat „oficial" pe obraz de consăteana sa. Da, fata asta, vrăjitoarea asta vicleană, pe care o trăsese de atîtea ori de cosiţe, cînd erau mai mici, făcînd-o să plîngă, mai ales în duminicile cînd se aflau, împreună cu ceilalţi elevi, la scaldă, în locul pe care-l numeau „coada iazului". „Să fiţi fericiţi ! le urase Letiţia, retrăgîndu-se din braţele lor. Iar nunta asta de la primărie să n-o mai ascundeţi... Pe cea cu popă o să v-o facă doamna Veronica, la Tîrnăveni..." „Bine, naşă, îţi mulţumim..." se grăbise fata s-o mai îmbrăţişeze o dată. „Cum naşă ?" se mirase Veanu. „Păi, păi, se bîlbîi, la fel ca în prima seară, logodnica lui, nu e Letiţia naşa noastră ? Nu ne-a ajutat ea să ne cunoaştem ? Fără dragostea ei nu exista nici dragostea noastră, Vea-

nule !" „Păi, păi, o imitase inginerul, ai dreptate, sigur că da ! Vino să te pup, *năna*şă dragă ! O, bată-te norocul ! începuse el să se amuze cu vorbe ca pe la ei prin Zăpadia. Numai la o *năna*şă de-asta tînără şi drăcoasă ca tine nu m-am gîndit pînă acuma !" Se grăbise apoi spre uzină, cerîndu-şi scuze de la fetele rămase nedumerite. Da, mai avea de lucru, ceva presant, ceva urgent de tot. Fiind tîrziu, după schimbul de la ora trei, nu-l mai găsise pe Liviu Ardeleanu acolo. Dar contabilul-şef, întîrziat la slujbă ca toţi contabilii serioşi, îl asigurase că e totul în ordine, totul rezolvat, că-l trimisese pe om la cine trebuia. Spunîndu-i toate astea, contabilul-şef de la capătul firului îi recomandase lui Veanu să-l caute pe Liviu Ardeleanu pe la careva din cunoştinţele sale, sau prin curte, pe la rampa de probă a tractoarelor. Îl căutase peste tot, dar nu-l găsise. Teodor Moraru plecase şi el. Veanu se îndreptase posomorît spre atelierul de proiectare, unde, în faţa planşetei, descoperise un alt desenator. Acesta lucra, în mod excepţional, în turul doi, fiindcă rămăseseră în urmă cu o serie de proiecte. Îşi ceru, deci, voie de la acest „intrus", să mai facă nişte desene, nişte calcule. Îi venise lui aşa „inspiraţia", pe drumul dintre oraşul vechi şi uzină. Dar proiectantul respectiv îl poftise la o planşetă liberă, undeva mai într-un colţ. Veanu se uitase lung la el, apoi se apucase indispus de treabă umplînd cîteva coli cu forme pline de fantezie, chiar curioase, ce n-aveau nimic comun cu piesele şi formele obişnuite ale tractoarelor aflate în producţie. Rupsese cîteva hîrtii, înnegrite de cifre şi de semne mărunte, aproape cabalistice. Îşi adusese apoi, tîrziu, aminte că se înţelesese cu Liviu Ardeleanu să-l caute după-amiaza acasă. „Ce vorbe o mai fi avînd să-mi trimeată şi directorul ăla de la IAS-Arcud ?" se întrebase inginerul. Curios lucru : în ziua logodnei, în loc să-şi ţină sufletul mereu cald, lipit de fiinţa aceea fragilă şi supusă, care se luase după el orbeşte, alerga de-la o stare la alta, destul de confuz, de împleticit. Ce se petrecea cu el ? Ajuns, în fugă, acasă, îl găsise aşteptînd în faţa scării, la intrare, pe „părintele" Liviu. „Bine că vii, Veanule, că era să plec, fără să ne vedem. Mă grăbesc să prind trenul de şapte... Ştii, acum, cu

încheierea anului, contabilii sînt oamenii cei mai importanți de pe lume... Și cei mai nefericiți, dacă nu le ies bine socotelile", adăugase el cu aerul că spune o parabolă. „Blestemul Domnului pe capul păcătosului !" îi venise lui Veanu să zică, amintindu-și fulgerător toată tărășenia cu fuga popii din Zăpadia, comentariile făcute atunci, în casa lor, mai ales de tatăl său Octavian. „Pe-aici, am avut noroc, continuase Liviu, le-am încheiat pe toate cu bine. Chiar mai iute decît mă așteptam, dragul meu. Ai avut dreptate, contabilul șef e tînăr, dar destoinic. Omul legii... însă unul care știe s-o citească și interpreteze, nu doar să-ți dea cu ea în cap, ca atîția alții... Celălalt, maistrul Teodor, a refuzat damigeana. Zicea că sînteți prieteni buni, și că o cunoaște și pe Letiția din Zăpadia, dar numai așa, cum se cunosc fetele cu băieții, să nu cred eu cine știe ce... Nu l-am întrebat nimic, nu știu de ce-a socotit necesar să mi-o spună și pe asta... Apoi, nu mă plîng, m-a dus la alt maistru, la cel de pe platforma de încercare. Și ăsta a fost tot norocul meu. Cu hîrtiile aprobate și cu «psalmul» la poartă, omul mi-a ales un tractor ca un ceasornic. Mi-a făgăduit că ni-l încarcă mîine pe tren... Vezi, și ție îți era teamă că ne încurcă damigeana ! Ei, află de la mine, Veanule, că-s om bătrîn, am pătimit de toate, și ca popă, și ca lucrător la un gostat cu vinuri bune : damigeana e azi ca o căldniță de aur, în care arde smirnă din cedrii Libanului ! Deschide orice ușă. Fiindcă nu-i nici un păcat să-și ungă omul rănile sufletului cu o fetească de-a noastră. Ea le vindecă pe toate, ca untdelemnul sfințit"... Veanu rîsese și-l poftise pe popa-contabil sus, în garsoniera lui. Acesta se uitase grăbit la ceasul de mînă și-i spusese : „Tu știi, Veanule, că noi, țăranii, mergem la gară cu un ceas mai devreme, să nu scăpăm trenul. Acum, e ora șase, acceleratul de Cluj vine la șapte, așa că, hai mai bine s-o apucăm către gară ! Îți spun eu pe drum la ce s-a gîndit directorul nostru, că el știe și pe dracu, Doamne iartă-mă. Adică, să nu cad în păcat, și eu l-am cam îmboldit în direcția asta..." „Ce direcție ?" întrebase inginerul. „În direcția noastră, adică să vii la noi... la Arcud... la liniște, la aer curat... Te plătim bine... Tu ești încă singur..." „Nu, îl întrerupsese Veanu, am de gînd să mă însor în curînd... Mi s-a urît și mie de singurătate." „Cu atît mai bine, se arătase

bucuros Liviu. Vii și cu fata, te mai apropii de casă... Acum, după cîte aud, au rămas bătrînii voștri singuri, dintr-atîția copii și nepoți..." „Da, murmurase Veanu, indispus de constatarea pe care o făcuse Liviu, pe care o făcea și el de fiecare dată cînd mergea pe-acasă. Curtea lor, deși mai ordonată ca în trecut, avea un aer părăsit, nu mai păstra nici un ecou din gălăgia care o învia cîndva. Bunicii Maria și Artimon, îl rugaseră de mai multe ori, fiind cel mai mic dintre nepoți, cel mai ascultător, să se întoarcă în Zăpadia. Acum se găseau destule tractoare și pe-acolo, pe-acasă, iar pămîntul, tot ăla rămăsese, nu-l cărase nimeni în altă parte. Deci ar avea el, Veanu, ce face și ce conduce prin satul lor... „Vom vedea..." fuseseră ultimele cuvinte ale inginerului Borcea, înainte ca Liviu Ardeleanu să se urce în accelerat. „La mulți ani, cu sănătate și cu fericire ! Și dă-ne vreo veste, Veanule, dacă te îndeamnă gîndul cel bun..." îi strigase de la fereastra vagonului popa-contabil.

Astfel, sosise și Anul Nou. Noaptea lungă a revelionului o petrecuseră, cum le fusese înțelesul, la clubul fabricii de tractoare, decorat sărbătorește, cu destulă fantezie, cu toate caraghioslîcurile unui carnaval tineresc. Eugenia și Letiția, emoționate, străluceau în rochiile lor de seară. Veanu îi spusese la intrare lui Teodor : „Te salut, amice, și vezi să nu convoci cumva, la miezul nopții, fetele astea la vreo ședință !" Se amuzaseră, atmosfera era destinsă. „Nu-i așa, *nănașă* — continuase inginerul, luînd-o o clipă de brat, ca să vadă cum reacționează iubitul ei — nu-i așa că n-ai nici un chef de analize, nici de sinteze în seara asta ? În schimb, sînt sigur, să nu tăgăduiești, ți-e cam dor de-un sărut sincer, dezinteresat, la miezul nopții, cînd se sting luminile și se duc naibii toate grijile anului vechi..."

În timp ce dansau un tangou languros, liniștitor, după execuția multiplelor figuri bîțîite, violente, la modă, Eugenia îi suflase la ureche : „Azi i-am scris mamei tot adevărul... Da, poți să nu mă crezi, dar i-am spus că rămîn aici cu tine, orice mi s-ar întîmpla..." „Nu cred că ai îndrăznit tu una ca asta..." „Ursule !" îi strigase ea. Veanu, amețit de dans și de băutură, se clătinase o clipă cu Eugenia în brațe, auzind ca prin vis vocea *ei* limpede, vătuită acum de zăpezi și de timp, vocea Lilianei. „Da, bine, te

cred ! confirmase într-un tîrziu, bine c-ai scris, c-ai spus adevărul ! Acum, fata mea, s-aşteptăm, să vedem răspunsul... Să vedem cum şi cînd vine furtuna..." „Dacă nu apare mama în carne şi oase peste trei zile, înseamnă că nu mai vine nici peste trei luni... O cunosc eu prea bine... Şi-apoi, i-a scris şi Letiţia, s-o liniştească. Ţi-a făcut, Veanule, un portret ca o icoană pe sticlă. E dată naibii la scris, fata asta..." „Te pomeneşti că-ţi pare rău, că nu meritam laudele Letiţiei..." făcuse el pe supăratul. „Mie ? Te înşeli ! Mie mi-e ciudă doar că n-am talent la scris, mă încurc în fraze, mă chinui pînă să leg două cuvinte frumoase." „Văd eu, cînd o să-mi scrii." „N-o să vezi, că n-o să am de ce să-ţi scriu niciodată. Vreau să fiu lîngă tine, chiar şi pe lumea cealaltă..." „Ei, na, te şi gîndeşti la viaţa de-apoi !" zisese Veanu simţind, pentru o clipă, cum i se strînge inima.

Tîrziu, după miezul nopţii, se îmbrăţişaseră cu toţii, într-o frăţie generală. Veanu îi propusese Eugeniei s-o şteargă mai repede împreună, să se ascundă „la el". „O s-o lăsăm mai liberă şi pe Letiţia", adăugase.

Acasă, Eugenia aprinsese toate lumînările de pe brad, toate becurile şi beculeţele colorate, toate beţişoarele scînteietoare de artificii. Nu mai avusese niciodată un brad atît de bogat împodobit, atît de strălucitor, atît de „al ei". Deşi îl visase de-atîtea ori, ca orice adolescentă ajunsă în pragul nevăzut al maturităţii. Deschizîndu-i fermoarul din spate al rochiei, Veanu o sărutase pătimaş pe ceafa albă, învăluită de aburii trupului încălzit, apoi între omoplaţi, aşa, ca într-o joacă. Ea îl dojenise, după formule citite prin cărţi : „Vrei, hoţule, să-mi descoperi punctele sensibile ?... Pînă o să le afli pe toate, vom fi bătrîni..." Rochia îi căzuse la pămînt, foşnitoare, ca o piele de şarpe tînăr, primăvara. Cel puţin aşa i se păruse lui.

Zorii îi aflaseră treji, istoviţi, ca în noaptea copleşită de zăpezi viscolite, noaptea lor de groază şi de fericire. „Cine ştie ce-o să ne mai aducă şi anul ăsta !" oftase Eugenia palidă, descărnată de lumina crudă a primei dimineţi care-o prinsese acolo în „casa lor", cum îi plăcea să repete. „Dacă anul ăsta n-o va aduce pe maică-ta, încă în primele zile, o să ne-aducă o scrisoare, o veste bună... îi replicase

el. Uite, vrei să-ţi ghicesc în cafea ?" „Ştii ?" „Sigur că ştiu. Un burlac ca mine a avut timp destul să le înveţe pe toate. Mai ales la căminul studenţesc ! Acolo e cea mai savantă universitate a vieţii... Ei, vrei să vezi ce ni se-arată în cafea ?" „Vreau, dacă nu e de rău !" condiţionase Eugenia, aplecată cu toată povara trupului sănătos peste umerii logodnicului. Ţinea să vadă toate hieroglifele de pe pereţii acelei fîntîni negre, cum i se părea ceaşca din mîinile lui. Pierdut, ca un vrăjitor în transă, Veanu îi simţea în ceafă respiraţia fierbinte, învăluit de toată dogoarea nesomnului ei, ieşită acum la suprafaţă. „Uite, vezi ? Îşi îngroşase vocea, teatral. Linia aceea groasă, întortocheată, înseamnă primejdie..." „Dacă e primejdie, nu poate fi decît de la mama..." „Uite, vezi ? Aici parcă a tăiat cineva, cu vîrful cuţitului, un drum subţire şi lung..." „Da, se grăbise să bagatelizeze fata, asta înseamnă ori drumul mamei pînă la noi, ori drumul nostru pînă la ea... să-i cerem iertare, să ne împăcăm..." „Uite, vezi ? — repetase el formula, ţinîndu-şi povara dulce în spate, semnul ăsta nenorocit numai moarte poate însemna..." Fata sărise jos din pat, speriată de vocea lui cavernoasă. „De moarte să nu aud !" „Totuşi, insistase el, semnul meu nu vrea să se schimbe... Poate că bunicul Artimon, poate că buniţa Maria..." Eugenia îl rugase insistent să înceteze cu profeţiile lui nenorocite, fiindcă altfel o să-nceapă iar cu plînsul. „Dar ce, tu plîngi cînd vrei ?" o întrebase Veanu. „Nu plîng cînd vreau, numai cînd mi-s prea pline fîntînile..." „Atunci, draga mea, bucură-te, poţi chiar să plîngi de bucurie, uite, aici în stînga, vezi semnul ăla alb ? îl vezi ? repetase el ţinînd ceaşca în lumina dimineţii, sub ochii mari, dilataţi, ai fetei. Semnul ăsta ne vesteşte un copil..." Ea se zburlise dintr-o dată, ca ameninţată de-o primejdie. „Nu cobi, Veanule, că noi n-am ajuns nici la cununia civilă... Eu nu mi-am terminat liceul... Mama nu şi-a spus cuvîntul... Şi ţie îţi arde de glume cu apariţia copilului !..." „Nu cobesc — se hotărîse el să continue jocul pentru a sonda pînă unde şi încotro merg spaimele fetei — eu citesc ce spune zodia... De ce crezi tu că un copil, ca să vină pe lume, trebuie să ceară voie de la ofiţerul stării civile ? Ori de la directorul liceului... Ori chiar de la buniţă-sa..." De data asta întinsese arcul prea tare. Lacrimile începuseră să brăzdeze obrajii

încinşi ai Eugeniei. „Iartă-mă — o luase Veanu în braţe — am fost răutăcios, am crezut că îţi place jocul ăsta... îţi plac copiii... că doreşti să avem cel puţin unul..." „Da, îmi plac, suspinase ea, doresc şi zece, dar nu aşa devreme... Gîndeşte-te şi tu, ce-ar zice lumea..."

Lumea începuse să zică, chiar din primele zile ale noului an, cîte ceva. O vorbă, o vorbuliţă, numai atît cît să-i răscolească şi mai mult îngrijorările fetei. Noroc că maică-sa nu apăruse în primele cinci zile de după Anul Nou. Probabil luase tot ce-i scrisese fata ca pe o glumă. După zece zile, Veronica trimisese o scrisoare, dar nu fetei sale, nici Letiţiei, ci direct împricinatului. Pe scurt, stimatul domn, sau tovarăş, cum voia el să-şi zică, era rugat să-i trimită fata acasă, cît mai urgent, ca să-şi termine mai întîi liceul, iar apoi, dacă va fi om de omenie, dacă o merită, va putea merge personal să şi-o ia înapoi. „Acestea îmi sînt propunerile şi rugăminţile, dacă vreţi să se încheie totul cu bine. Dacă nu, ştiu eu unde să mă plîng, că nu sînt mai multe partide comuniste în ţara asta" îl ameninţase ea.

Veanu avusese grijă să nu-i spună nimic Eugeniei despre scrisoarea primită de la Tîrnăveni, astfel că tăcerea mamei îi părea fetei tot mai suspectă. El, în schimb, se tot gîndea la ameninţarea aceea de a-l pîrî la partid. Nu bănuia unde. Acolo, la Tîrnăveni, sau chiar la Braşov ? La judeţeană, sau la comitetul de uzină ? Pentru el, tot un drac ar fi fost. Urmau, în mod sigur, întrebări, discuţii neplăcute... La mai mult de atîta nu se aştepta, din moment ce, iată, mîine urma să se încheie totul, conform canoanelor şi legilor căsătoriei. Da, era adevărat, fata se mutase la el mai înainte, părăsise liceul, anunţase cu întîrziere pe maică-sa, dar, oricum, nici ea, Veronica, n-ar fi putut spune că nu ştie despre ce este vorba. Toate acestea erau însă chestiuni intime, şi chiar dacă cineva voia să le socotească abateri de la reguli, sau de la tradiţii, în mod normal n-aveau de ce să intre în atenţia organelor de partid. Cel puţin aşa socotea Veanu. Mai degrabă îi puteau supăra pe bunici şi pe tatăl său, pe fraţii mai mari şi pe unica lor soră, Lucreţia. Mai ales că nu mai avea cum să-i anunţe, cum să-i invite la nunta lui. Şi unde ? La Braşov, în garsonieră ? Sau în chilia Letiţiei ? Nu, nici nu mai încăpea vorbă, pe toţi ai săi, ca şi pe soacră-sa şi pe toate rudele fetei, Veanu se gîndise

să-i strîngă în curtea lor de la Zăpadia. Să facă ei acolo o nuntă cum se cuvine, să se bucure toţi, mai ales bunicii, să-l vadă şi pe el căpătuit...

Căsătoria civilă fusese oficiată în prezenţa naşului, şeful său de atelier, asistat de fiică-sa, de Letiţia şi de Teodor, de alţi cîţiva colegi şi cunoştinţe, veniţi cu flori multe pentru mireasa speriată, ce purta o coroniţă obişnuită, o rochie şi un voal alb, închiriate de la o „cooperativă a nunţilor". Se duseseră apoi cu toţii la „Cerbul carpatin", invitaţi de naş, cu toate că mirele protestase. El era orgolios, ţinea să ia toate cheltuielile în sarcina sa, n-ar fi vrut să se îndatoreze nimănui.

Zilele şi nopţile care veniseră, nu mai păstraseră decît foarte puţin din nebunia şi candoarea primelor zile şi nopţi petrecute împreună. Munţii din apropiere, despodobiţi de zăpezi, se proţăpeau acum ca un paravan sur, morocănos, în spatele tuturor întîmplărilor.

În lipsa lui Veanu, plecat dis-de-dimineaţă la uzină, tînăra lui soţie se grăbise de mai multe ori spre fabrica „Postavul", unde o aşteptase la ieşire pe Letiţia, s-o întrebe ce face, cum se simte, ca şi cînd ea s-ar fi aflat în luna de miere.

„Vii la noi ?" o rugase Eugenia. Bănuitoare, Letiţia îi răspunse evaziv : „Hai să ne plimbăm puţin... Vedem noi pe urmă unde mergem... Dar ce s-a întîmplat, Jenico, de m-ai aşteptat aici ? E ceva rău cu tine, sau cu Veanu ?" „Ce să fie cu Veanu ?" sărise ea ca arsă. „Nimic, am întrebat şi eu aşa, credeam că..." „Ce ?" „Nimic, ţi-am spus..." „Veanu a venit aseară destul de devreme acasă. Nu ştiu ce fel de şedinţă au avut ei, de s-a terminat atît de repede... Părea obosit, dar mi-a spus că se simte bine... A dat un telefon surorii lui din Brateiu. A întrebat-o dacă nu cumva e bolnav bunicul lor... Am observat că e îngrijorat mereu de sănătatea bătrînului, parcă ar aştepta o veste rea, pe care vrea să o evite, să mi-o ascundă."

Mărturisirile acestea o făcuseră pe Letiţia să lase bănuielile şi ocolişurile la o parte : „De alegeri nu ţi-a zis nimic ?" „Nu. Dar ce s-a întîmplat ?" se oprise în loc Eugenia. „Nimic. Se pare că n-au mai fost aleşi în birou nici el, nici Teodor..." „De unde ştii ? S-au certat cumva în public ?" se precipitase Eugenia, preocupată încă de evitarea unui

scandal deschis între cei doi. „Nu... Cred că nu... Teodor, cum îl știi... A venit aseară tîrziu, mi-a căzut în genunchi, mi-a cerut iertare... Poate c-o fi făcut iar vreo porcărie... Credeam că Veanu ți-o fi spus ceva... L-am dat afară, nu mai vreau să-l văd niciodată în ochi, deși, crede-mă, îl iubesc ca o proastă..." Era, de data asta, rîndul Eugeniei să se mire de mărturisirile curioase ale prietenei sale. Numai pentru o clipă, însă. Femeia din ea făcea eforturi să se stăpînească : „Precis că s-au certat... și alte motive, decît cele pe care le cunoaștem noi, n-aveau... S-au dat, și ne-au dat pe gura lumii, în mod sigur... Poate de-aceea s-a ținut Veanu de capul meu, toată seara, să plecăm cît mai repede, chiar duminica ce vine, pe 24 ianuarie, la mama... Știi, i-a scris lui, nu mie... Îl roagă, îl imploră, dar îl și amenință... Te pomenești c-o fi scris și la partid, de-aceea nu l-or mai fi ales pe Veanu în *birou*..." „Nu cred, adică nu știu... Dar e bine, oricum, să mergeți la Tîrnăveni, să vă împăcați... poate reușești, fără să mai afle toată lumea, să-ți faci transferul la liceul seral de la uzina lui Veanu..." „Vezi, tocmai de-asta te-am căutat, Letiție, să te rog frumos să vii și tu cu noi. Poate așa vom îmblînzi-o mai ușor pe mama... Ea te cunoaște, are încredere în tine, în cinstea ta..." „Vai de încrederea asta !" se lamentase fata, strîngînd-o puternic de braț pe Eugenia. Intraseră într-o cofetărie, apoi se despărțiseră, triste, îngrijorate, ca în pragul unor primejdii.

În zilele următoare, Letiția începuse s-audă cîte ceva despre discuțiile care avuseseră loc la alegerile U.T.C. de la uzinele de tractoare. Veanu i le confirmase, la prima lor întîlnire : „Da, Letiție, cavalerul tău și devotatul meu prieten. Teodor întîiul și ultimul, n-a spus nimic în ședință... Adevărul, n-a avut el curajul ăsta, pe cîte-am auzit..." „Cum, pe cîte-ai auzit ? Tu nu erai acolo ?" întrebase Eugenia, supărată că Veanu îi ascunsese zile în șir toate frămîntările acestea. „Nu, nu eram, le-am trîntit ușa-n nas, să vadă că nu pot suporta intrigile și bădărănia..." „Și-acum ce-o să se întîmple ?" îl chestionase iar tînăra soție. „Nimic, îmi văd de treburile mele, să vină ei să-și ceară scuze !" zisese inginerul, cu un gest sentențios. „Ba să te duci tu !" cutezase Letiția. „La cine ?" o întrebase furios Veanu. „La doamna Veronica, la soacră-ta, i-o întorsese repede. Cred că văzîndu-vă pe amîndoi, frumoși ca două steaguri, o să se îm-

blînzească..." „Deci, nu vrei să vii cu noi" i se adresase Eugenia, indispusă. „Dac-aș veni, ar fi mai rău. Zău, crede-mă..."

...În duminica de 24 ianuarie, ajunseseră cu trenul la Mediaș. De-acolo, cu autobuzul, peste dealuri, la Tîrnăveni. Geamantanul Eugeniei era plin de hainele pe care și le cărase la Brașov cu o lună în urmă. Dar Veanu mai luase un geamantan, burdușit de atenții pentru soacră-sa. Aceasta, gata să crape de furie, îi primise în prag cu întrebarea : „Acum, după ce-ai fost eliminată din liceu, de ce-ai mai venit acasă, domnișoară ?" Prevenitoare, nu se atinsese direct de Veanu. Îl cercetase doar cu priviri reci, semn că față de el își stabilise o altă tactică. Cadetul familiei Borcea nu era un sperios. Cum nu era, de altfel, nici unul din neamul lor. Da... Lăsîndu-și geamantanele pe prag, ca două mici parapete de apărare, Veanu avusese prezența de spirit să ridice mîna stîngă în sus și, în lumina neobișnuit de puternică, în aerul jucăuș, de primăvară amăgitoare, să-i arate femeii verigheta din deget : „Sîntem căsătoriți, mamă-soacră ! N-o mai amenința pe Jenica degeaba ! Eu sînt vinovatul, singurul vinovat... Dacă vrei și dacă poți să mă ierți, primește-ne în casă. Dacă nu, îți mulțumim de ospeție. Avem unde pleca. Ne ducem să ne vedem neamurile din Zăpadia..."

Hotărîrea din vocea inginerului, statura lui înaltă, bine clădită, de bărbat tînăr și frumos, aerul protector cu care-o ținea pe după umeri pe fata împietrită acolo, în pragul neprimitor al casei părintești, toate o obligaseră pe Veronica să coboare steagul. Ca la o comandă auzită numai de ea, femeia începuse să plîngă, s-o îmbrățișeze cu disperare pe Jenica ei, singura ei fată, de parcă aceasta se întorcea acasă de pe alt tărîm. Avea paharele puse pe masă, se vedea că-i așteptase de mult, că furia și disperarea erau amestecate cu o zare de speranță, de încredere. Soacra îi propusese lui Veanu să se grăbească, chiar dacă era duminică, să meargă pînă acasă la Onișor, să facă ce-o ști, cum o vrea și cum o putea, numai să fie reprimită Jenica la liceu, să termine ultima clasă, să n-o elimine cumva din toate școlile, fiindcă ceea ce spusese ea despre eliminatul fetei era doar așa, o vorbă, o sperietură. „Mi-au promis chiar ieri — se lăudase femeia — și Onișor și fratele tău

mai mare, Petre, cel din Bucureşti..." „Dar de unde îl cunoşti dumneata pe fratele meu ?" Se vedea pe faţa lui că ştirea despre trecerea lui Petre pe-acolo îl surprinsese. Să fi aflat atît de repede despre aventura în care intrase el, cel care le părea tuturor cel mai timid, cel mai aşezat, cel mai cuminte dintre toţi fraţii ? Sau trecuse pe-acolo, în grabă, spre casă, fiindcă... da, poate bunicul Artimon... „Ce ţi-e, Veanule, nu te simţi bine ? îl întrebase jenată şi stîngace, Eugenia. Sau ţi-e ruşine să mergi singur la tovarăşul Onişor ?" „De ce să-i fie ruşine ? Doar e om popular", ţinu să-l încurajeze soacra. „Eu nu vreau să rămîn singură aici !" oftase fata. „Cum, cu mine eşti singură ? Nu ţi-e ruşine ?" se supărase Veronica. Fetele de la „internatul" ei se învoiseră să fugă pe-acasă, prin satele vecine, la părinţi...

După discuţiile şi sfaturile prelungite cu Onişor şi cu soacră-sa Veronica, Veanu o rugase pe Eugenia să înţeleagă, totuşi, că era mult mai bine să dea sfoară-n ţară că sînt abia logodiţi şi că, după terminarea liceului, se vor căsători în bună lege. „Nu pot juca teatru, Veanule ! îl avertizase ea. Nu pot rămîne aici, multă vreme, fără tine..." Spaima de pe faţa ei îl făcuse pe inginer mai prudent. Nu cumva, doamne fereşte, se gîndise el, să i se mai întîmple ceva rău şi cu Eugenia. Amintirea Lilianei îi trecuse în gînd ca o aripă neagră.

„Ştii, îi zisese Veanu Eugeniei, într-un tîrziu, cu vocea hotărîtă, trebuie să dau în seara asta o fugă pînă acasă la Zăpadia. Tare mi-e teamă că frate-meu, Petre, nu se grăbea aşa de florile mărului, să treacă pe-aici, pe-acasă... Poate că bunicul Artimon..." Eugenia îşi dăduse seama abia atunci că toate mîhnirile şi amărăciunile mocnite ale soţului, porneau din grija lui pentru soarta Borceştilor, nu numai a ei.

...Întors în aceeaşi seară din Zăpadia, trist, îngrijorat, Veanu îşi rugase soţia şi soacra să-l înţeleagă. Trebuia să plece urgent pe urmele bunicilor spre Bucureşti. „Ştiţi, eu am rămas cel mai mic de mama... Ei m-au crescut, bătrînii ăştia, fiindcă tata..." „Du-te, dragul meu, se învoise îndată Eugenia, spre mirarea lui. M-am înţeles eu cu mama, ne descurcăm... O să facem cumva, să nu mai afle lumea

despre gîndurile şi frămîntările noastre... Dacă pot, o să continui liceul aici. Dacă nu, văd eu, îmi retrag actele şi mă înscriu la seral, cum mi-ai spus tu, la uzina voastră. Şi Letiţia era de părerea asta..."

La Braşov, după ce citise bilețelul lăsat de Petre, se grăbise la uzină, unde, cu toate că atmosfera părea din ce în ce mai încărcată, îndrăznise să-şi ceară un scurt concediu, neplătit, de o săptămînă. Simţea din nou că-l împing din urmă spaimele timpului. Fugea de orice amintire. Dar soarele acela, neobişnuit de cald pentru sfîrşitul lui ianuarie, ţinea parcă să dezmintă, cel puţin pentru el, pentru sufletul lui, că mai fuseseră pe lume, şi încă nu prea de mult, zile cu zăpezi înalte, munţi viscoliţi, şi... Da, dincolo de toate astea, mai fusese o altă primăvară, scurtă, amăgitoare... Mirosul ei de flori sălbatice i se amesteca în nări cu acela de formol şi de morgă...

Petre nu era acasă, fusese chemat urgent la uzinele din Platina. Cumnată-sa şi cele două nepoate nu ştiau cum să le mai intre în voie Mariei şi lui Artimon, care voia cu tot dinadinsul să se-ntoarcă în Zăpadia. Venirea lui Veanu avusese darul să-l mai liniştească. Nu pentru mult timp, pentru că, de cum îl văzuse, bătrînul şi spusese : „Mult te-am mai aşteptat, Veanule, de-acum, că ai venit, n-are ce să ne mai oprească să pornim spre Zăpadia." Îi fusese scris bătrînului Artimon să-şi dea ultima suflare în braţele celui mai mic şi celui mai drag dintre nepoţi, împăcat că ajunsese din nou acasă, în timp ce punea un lemn pe fóc.

După înmormîntare, Veanu lăsase pe Eugenia să plece la maică-sa şi se întorsese la Braşov. Casa i se părea pustie, nu-şi găsea locul.

Intrigile din uzină, născute din invidia şi răutatea lui Teodor, n-aveau darul să-l liniştească. „Ce-or avea de nu mai încap de mine ? Că doar n-am rîvnit niciodată locul nimănui." Îşi simţea nervii încărcaţi cu o energie rea, otrăvită. Eugenia îi scria des, dar rîndurile ei se interferau mereu cu întrebări şi cu nelinişti copilăreşti. Parcă totul se afla încă în primele clipe ale dragostei lor, totul respira un aer de incertitudine, care îl punea pe gînduri. Dăduse fuga, în cîteva duminici, pînă la Tîrnăveni. Încercase s-o mîngîie, s-o încurajeze, s-o smulgă din zona

aceea expusă, labilă, a neîncrederii, a singurătății, a sentimentului că viața o luase razna. Dar tocmai cînd credea că o să intre totul pe făgașul normal, se trezise, pe la începutul lui aprilie, cu o scrisoare disperată : „Profeția ta, de Anul nou, citită în ceașca de cafea, se adevereşte, Veanule ! Am rămas gravidă..." Apoi, într-o după-amiază, se pomenise cu Eugenia și cu maică-sa în garsoniera lui. Lucrurile erau clare : soacra nu voia un nepot, sau o nepoată. O speriase atît de rău pe fiică-sa, încît Eugenia tremura toată, ca în pragul unei execuții. „Stai liniștită, nu fi proastă, o consola, în felul ei greoi, vulgar, Veronica, ridicînd vocea, ca s-audă și să înțeleagă bine ginerele. Aici sînt doctori vestiți, nu ca la Tîrnăveni... Am luat eu adresa unuia din Șchei, cu casă mare, care «se ocupă»... Au mai fost și altele de pe la noi... Au plătit cam mult, dar au scăpat cu bine..." Veanu înțelesese repede că Veronica își făcuse un adevărat plan de bătaie. „Pînă-aici, stimată doamnă ! se înfuriase el. Nu-ți permit să-ți bați joc de viața și de dragostea noastră !" Cînd își văzuse fata atîrnîndu-se de gîtul lui, zgîlțîită ca de friguri, cerșindu-i ocrotire în fața primejdiei, Veronica înțelesese că, dacă nu-și schimbă tactica, va pierde totul. „Bine, copii, am înțeles... M-ar bate bunul Dumnezeu dacă m-aș îndoi de dragostea voastră... Dar e prea devreme, credeți-mă ! Pe-acasă, am spus tuturor, chiar și la voi, la Zăpadia, Veanule, că sînteți numai logodiți... Ce-o să zică lumea, dacă-mi vede fata cu burta la gură ? Aici, uitați-vă, n-aveți unde să creșteți un copil... Ce faceți cu el ? La mine sînt încă fetele în gazdă. Fără cîștigul de la ele n-am cu ce trăi... Mai judecați și voi, mai sfătuiți-vă, și-o să vorbim mîine... La revedere, eu mă duc s-o caut pe Letiția, să dorm la ea." „Nu !" sărise în fața ușii Eugenia, speriată la gîndul că maică-sa l-ar putea găsi pe Teodor în chilia Letiției. „Du-te, mamă soacră, unde vrei ! La chilia Letiției, sau chiar la Biserica Neagră... Stai de vorbă cu toți doctorii, cu toți predicatorii, cu toți măcelarii... Dar să știi, noi n-avem dragoste de vîndut ! Nu-mi pasă nici de gura lumii, nici de îngustimea casei în care locuim ! Înțelegi, mamă-soacră ?" Veronica se uitase la ginere ca la un nebun. Își făcuse cruce și trîntise în grabă ușa, fugind pe scări în jos...

Noaptea următoare îi se păruse cea mai lungă, poate și cea mai fericită din viața lor. Legănată iar în brațele iubitului, nebunul acesta blînd, care ținea să dea iar cu tifla vieții obișnuite, Eugenia se hotărîse definitiv să-i aducă pe lume — fie și în ciuda lumii! — un copil. Zadarnic, deci, mai încercase Veronica să schimbe ceva din hotărîrea Eugeniei și a lui Veanu. Obosită, înfrîntă, își luase catrafusele și plecase la Tîrnăveni. Era mai mult tristă decît furioasă. Constatase, cu surprindere și amărăciune, că nici Letiția, pe care o socotise întotdeauna cu picioarele pe pămînt, ca' toți copiii de țăran, nu mai voia să-i urmeze sfaturile. Ba mai și rîsese cînd o rugase s-o convingă ea pe Eugenia să meargă împreună la doctor. „O să vii tu la mine plîngînd, cu el în brațe, Jenico, o prevenise, înainte de-a urca în tren. O să mă rogi tu să ți-l cresc... Iar dacă Veanu se poartă așa cu mine..." Eugenia plînsese la gară și acasă, pînă cînd se întorsese Veanu. Numai că el nu venise singur, ci cu fostul său consătean Liviu Ardeleanu. „Plîngi, fiica mea, se grăbise acesta să reîntre în pielea preotului — că lacrimile din tinerețe sînt adevărata podoabă a obrazului. Mai tîrziu, schimonosesc sufletul omului. Da, numai lacrimile din tinerețe sînt binecuvîntate..." Popa-contabil mai adusese și o invitație ciudată, o cerere de transfer, ca Veanu să părăsească atelierul de proiectări din Brașov și să plece la IAS-Arcud, unde era așteptat cu brațele deschise, cu un cîștig aproape dublu decît cel de la uzină. Toate acestea erau, după spusele lui Liviu, întărite și de rugămintea lui Octavian Borcea, cu care fostul preot din Zăpadia se întîlnise la Blaj, la înmormîntarea primei sale soții. *„Tragete spre casă Veanule* — îi scria tatăl său pe o filă din carnetul de buzunar al lui Liviu Ardeleanu. *Dacă nuți place la noi în sat Arcudul nui departe și acolo îi gospodăria statului care se cîștigă mai bine. Noi sîntem tot bătrîni și betegi așa că ascultă de domnu Liviu."*

Întorsese de o sută de ori, pe toate fețele, petecul acela de hîrtie, cu scrisul stîngaci al tatălui său. Apoi mai trecuse o lună bună, o lună de frămîntări și discuții aprinse, pînă cînd luase hotărîrea de-a părăsi Brașovul! Era sătul de clevetirile ce începuseră să se lăbărțeze în jurul său. Cînd își anunțase inginerul-șef, care le era și naș cu

adevărat, acesta căzuse pe gînduri. „Fie cum vrei, sau mai bine zis cum vreţi... Fiindcă, bănuiesc, ai întrebat-o şi pe Eugenia, nu ?... Mai ales acum, că aşteptaţi un copil... Sper să n-ai nici o neplăcere pe aici, pe la uzină... din pricina vorbelor vechi... Cred c-au trecut..." „Păi, păi, ştiţi — începuse să se bîlbîie Veanu, cum nu se mai bîlbîise de multă vreme, de la Poiana Braşovului, de la Cîmpulung-Muşcel, — păi, ştiţi, Eugenia, desigur, încă ezită... Mai ales acum, în situaţia ei... Dar nu se opune... Fiţi sigur, n-o să ne mai despartă nimeni şi nimic..." „Dar, ce ? Voia cineva să vă despartă ? Nu cumva soacra ?" Veanu îi mărturisise naşului ceea ce nici Eugeniei nu-i spusese atît de franc, de sincer : după moartea bunicului, se simţea obligat să se apropie de casă ! Bunică-sa Maria, ajunsă la nouăzeci de ani, se afla acum singură, în pîră cu Octavian şi cu nora adusă de el... Şeful lui Veanu, ascultîndu-l, se gîndea că băiatul din faţa lui semăna mai degrabă cu un soldat trecut prin toate tranşeele, decît cu tinerii din generaţia sa...

...Cînd o anunţase şi pe Letiţia de plecare, prietena devotată a Eugeniei se înspăimîntase de-a binelea : „Te pomeneşti că..." bîiguise ea. „Nu, nu e Teodor la mijloc ! se grăbise s-o liniştească inginerul. Am auzit c-ai început să-l dai pe brazdă... Crede-mă, sînt bucuros, fiindcă în toate clipele alea stupide, numai la tine mă gîndeam. Pe el, fii sigură, mi l-am scos de mult din suflet. Nu mai există..." „Cum ? rămăsese împietrită Letiţia, ca şi cînd Veanu i-ar fi anunţat moartea iubitului. Cum, nu mai există ?" „Aşa, cum sper că nu mai exist nici eu pentru el... cel puţin *deocamdată.*" O mutaseră, cu acte în regulă, pe Letiţia în garsoniera lor de la etajul şapte. Ea urma să le expedieze cu trenul mobila, toate fleacurile ce mai rămăseseră pe-acolo. „Să nu uiţi, Letiţio, o rugase Eugenia, cu lacrimi în ochi, să nu uiţi cutia cu podoabele pomului de iarnă ! Ştii, ţin foarte mult la ele... Cred că n-o să mă refuzi, nu-i aşa, dacă te invit să vii la noi de Anul Nou ?... Vreau să fim împreună, să..." „Bine, sigur că vin, şi chiar mai devreme, Jenico ! o liniştise Letiţia. În septembrie, nu, atunci vom avea evenimentul ? !" „Cred că da, după numărătoarea mea, spre sfîrşitul lui septem-

brie..." răspunsese Eugenia roşindu-se, de parcă atunci ar fi discutat ele pentru prima oară despre noutatea pe care o cunoştea, şi la uzină şi în oraş, toată lumea. „Dar spune-mi sincer, tu ce vrei să fie, fată sau băiat ?" insistase Letiţia, ca să-i facă plăcere prietenei sale. „Băiat sau fată, orice-ar fi, numai să vină sănătos..."

Tînărul inginer tresări cînd noul său director îşi reluă povestea, cu acelaşi zîmbet misterios pe buze :

— Din cauza lui Liviu am ajuns la porecla asta ! Şi a Savetei, pentru că fugit-au ei din Zăpadia voastră — o întoarse popeşte — carele nu era pentru sufletul lor tocmai un rai, ci chiar dimpotrivă, precum grăiesc şi-acum gurile celor doi fericiţi păcătoşi. Deci, îşi reveni Spineanu, au fugit, n-au fost alungaţi pentru păcatul originar. Din pricina lor ne-am trezit noi cu toţii aici, în „raiul răspopiţilor". Ei, da, nu numai a lor, adăugă după o scurtă ezitare. Şi din pricina lui Gheorghe Badea, fostul învăţător, fostul „erou", fostul chiabur şi actualul grădinar-şef. Şi-a lui Petre Cîmpeanu, *gospodarul*, uite, bătrînelul ăla pe care l-ai văzut păzindu-mă în anticameră. A lor şi-a altora, care nu mai sînt pe-aici. Poate şi-a mea, spuse rîzînd directorul, după o nouă ezitare. Fiindcă şi eu eram un fel de „fost". În rai nu poţi ajunge altfel, mi-a spus odată şeful *fostei regiuni*, de care ţineam noi pe vremuri. Era în ziua cînd mă numiseră şef de sector, aici la gostat. După ce-a aflat care-mi erau, pe-atunci, „oamenii de bază" — adică Liviu şi Saveta, Badea şi *gospodarul* — mai aveam noi şi oameni „sănătoşi", dar el, şeful, dat dracului, mai mult la ăştia vechi se oprise — ştii ce-a făcut ?

— Nu ştiu, recunoscu, în mod firesc, cu promptitudine, Veanu, stînd tot în picioare.

Petre Spineanu măsura cu paşi apăsaţi cărămizile vopsite în lac roşu, cu care era pavată camera aceea mărginită de ziduri groase, cu bolţi terminate în unghiuri gotice.

— Ştii ce-a făcut ? A început să rîdă, să se prăpădească, nu alta. „Măi, sfinte Petre, zicea, frumos te-ai orientat cu încadrarea *raiului* ăsta de *răspopiţi !* Numai oameni unu şi unu..." „Alţii nu prea se-nghesuie la noi, tovarăşe prim", am cutezat eu, crezînd că mă va lua la

vale, cum obișnuiau șefii pe vremea aia. „Dac-o fi să *cad* și eu, a continuat el, bătîndu-mă amical pe umăr, dac-o fi s-ajung și eu un «fost», află că mă angajez de pe-acum să bat la poarta *raiului* tău..."

— Și-a bătut ?

— A bătut, dar fără să *cadă*. A venit în inspecție, sau numai de plăcere, la un pahar de vin. Că, Doamne, mult îi mai folosea și lui zăbava unui pahar ! „M-am îndrăgostit de tine, mă nebunule, sfinte Petre ! — izbucnea el cîteodată, cînd își punea sufletul în palmă. De tine, de poveștile tale, de raiul tău prăpădit. De-aia nu mai pot vedea limpede adevărul. Ori te scutur prea rău, ori te laud prea tare ! Noroc că ai suflet cinstit, nu ești un Lucifer cu coarne de țap, sau un Michiduță cu coadă de vulpe." Așa-mi spunea... Și eu, aducîndu-mi aminte de anii școlii, de prima tinerețe, o țineam pe același ton : „Niciodată n-o să-mi vînd sufletul lui Belzebut !"... Dar, uite, cap zăpăcit ce sînt, m-am luat cu vorba și nu te-am întrebat de nevastă. E-adevărat că ești însurat ? Unde-ai lăsat-o?

— Aici, în holul de la castel...

— Ad-o, puiule, s-o cunosc și eu ! Ori e prea frumoasă, și ți-e teamă că ne strică liniștea *raiului*, c-or trage „sfinții" cu ochii la ea ?... Ce pregătire are ?

— Păi, se bîlbîi Veanu, o să termine liceul...

— La seral ?

— Nu, știți, mai are cîteva luni și...

— Și ce ?

— Păi... Poate v-o fi spus părintele, adică tovarășul Liviu...

— Nu, de ea nimic... A rămas cu obiceiul ăsta de cînd era popă. Ține taina spovedaniei... Hai, du-te după fată !

— Bine, o aduc îndată, se grăbi Veanu, aplecîndu-și capul să nu se lovească de pragul ușii boltite, ca de pivniță.

În timp ce noul venit se pierdu în semiobscuritatea coridorului, grăbit să înghită aerul călduț, sățios, al primăverii de-afară, lumina parcă lichefiată, care năvălea pe geamurile date în lături, Petre Spineanu îl chemă pe *gospodar* și-i spuse :

— Îi duci, *deocamdată*, la „casa de oaspeți". Le dai apartamentul, să aibă și baie. Pe el o să-l repartizăm, *deocamdată*, la ferma de vaci.

— Soția nu lucrează ? întrebă *gospodarul*.

— Nu știu. Cu ea, o să mai vedem...

— Dar lui o să-i convină la vite ?

— De asta mă ocup eu ! i-o reteză neobișnuit de scurt șeful.

— Bine, am înțeles, mă duc să-i aștept la „casa de oaspeți".

În hol, Veanu o găsi pe Eugenia lîngă cele două geamantane. Pentru oricine i-ar fi văzut acolo, era ușor de ghicit că-și luaseră casa în spinare, ca melcii. Tînăra soție stătea cu fața la peretele gros, pe care atîrna o „gazetă" sculptată, cu înfloriturî în lemn, ca o mobilă și ea medievală. Se făcea că citește hîrtiile bătute la mașină, decolorate de soare, atîrnînd acolo ca niște scutece la uscat. Dar, de fapt, plîngea pe înfundate.

— Unde m-ai adus, Veanule ? îl întîmpină Eugenia.

— În raiul *răspopiților*, dragă !

— Îți bați joc de mine ! Asta ți-e toată dragostea, acum cînd vezi că...

Se opri, își șterse lacrimile cu o batistă îmbibată ca un burete. Pe fața ei încă adolescentă, de strengar dezamăgit, plînsul scoase la iveală petele gălbui-pistruiate, care se ivesc pe obrazul femeilor gravide. Era însărcinată în luna a cincea, avea grețuri, trecea repede în stări contradictorii, cînd de-o veselie exuberantă, cînd de indispoziții și remușcări, de neliniști și spaime. De aceea, Veanu încerca s-o abată mereu de la momentele ei depresive, cu o glumă, cu o îmbrățișare, cu un sărut. La fel și-acum, o prinse pe după umeri și-o sărută pe ochii plînși, ca pe-un copil al nimănui, găsit acolo, sub bolțile acelea joase. Eugenia se liniști repede, dar mai suspina ușor, din cînd în cînd, fără să vrea.

— Draga mea, hai fii cuminte, c-o să te rîdă directorul ! E o figură, un mucalit și jumătate... Hai, liniștește-te, să nu ți se facă rău, ca pe tren...

— Nu-mi mai aduce, te rog, aminte ! Știi că, dacă era după mine, nu plecam din Brașov... Numai de dragul tău... Numai...

— Da, știu. Tocmai de-aia te iubesc mai mult ! Fii sigură, o să te simți mai bine aici, ai să vezi, o să ne simțim, într-adevăr, ca în rai...

— Bine, fie cum zici tu ! La ce sector te-au repartizat ?

— Nu știu, se grăbi Veanu. N-am discutat încă. Vom vedea. Fii liniștită... O să ai timp să înveți, să te pregătești pentru... Șterge-ți lacrimile, că directorul...

Văzînd că noul său colaborator întîrzie, Petre Spineanu se hotărî să-l caute. Ajunse lîngă ei, călcînd rar, hoțește, pînă în dreptul monumentalei „gazete de perete", așezată în hol. Îl surprinse pe Veanu ștergînd cu batista urmele de lacrimi de pe fața soției, în timp ce Eugenia îl întreba cu glas tremurat :

— Nu mi-ai spus, unde te-au repartizat ?

— *Deocamdată*, la zootehnie, mai pe românește spus, la vite... Dar, nu te speria, domnișoară, sau tovarășă, nu știu cum să-ți zic, se grăbi să-i răspundă Petre Spineanu în locul noului său colaborator.

— Vai de răsfățul ei, tovarășe director ! interveni Veanu, cînd își văzu soția speriată de apariția acelui om neras, pîrlit de soare, cu haine parcă de căpătat.

— Toți copiii, chiar și cei mai buni, sînt puțin răsfățați, continuă directorul.

— Ei, glumiți și dumneavoastră, tovarășe director. Nu este ea tocmai un copil, și cu atît mai puțin unul răsfățat ! Ba, sper că, peste cîteva luni, să înmulțim și noi *raiul* de-aici cu încă un locuitor...

— Să vie sănătos ! exclamase directorul. Îl scăldăm în lapte ! Îl botezăm cu vin ! încheie el. Îi prinse mîna Eugeniei, i-o sărută cu o politețe la care ea nu se așteptase. Apoi îi ridică bărbia să-i vadă ochii, ca la un copil bosumflat. Acum ești fata noastră, că tot n-avem noi prea multe femei, mai ales aici, în curtea castelului... Nu le-am prea promovat, recunosc. Mi-a fost frică să nu ne încurce... Așa că, *deocamdată*, tinere Borcea, o să te rog să preiei sectorul... Știu bine că îți plăcea laptele încă de mic... Doar nu te-am chemat eu, aici, așa, fără să știu cine-mi ești ! Nu sugeai în copilărie direct de la țîța vacii, ca un

viţel ? Da, scuzaţi-mă, stimată doamnă, o luă directorul iar de mînă pe Eugenia. Aşa făcea, sugea direct de la ţîţa vacii. Şi dacă nu v-a spus-o încă, înseamnă că vă mai ascunde multe dumnealui ! Deci, dragii mei — nu le mai lăsă timp nici să răsufle — încă o dată, bun venit în „raiul răspopiţilor" ! Mai ales dumitale, scumpă doamnă Borcea ! Aici vom face şi botezul şi nunta băiatului, fiindcă, nu-i aşa, un băiat îţi doreşti ?

Eugenia nu apucă să răspundă. Directorul, cu geamantanele grele în mîini, ca un hamal, o apucă dintr-o dată pe trepte în jos, călcînd apăsat, triumfător, cu cei doi tineri după el.

Gospodarul apăru într-un tîrziu, de după uşile ca de cetate, scuzîndu-se politicos :

— Am sunat-o la *sector* pe tovarăşa Saveta, s-o anunţ, dacă poate, să vină şi ea...

— Care Saveţă ? tresări, în sfîrşit, ca ieşită din transă, Eugenia.

— Te pomeneşti că eşti geloasă, scumpă doamnă ! exclamă directorul.

— Cine-i ? insistă Eugenia.

— Chiar nu i-ai spus, Veanule ? Păi ce fel de consăteni sînteţi voi, dacă nu i-ai povestit cine-i Saveta ? Nici Liviu, *răspopitul,* nici el nu v-a mărturisit păcatul ? Maică-doamne, ce femeie, ca zece bărbaţi ! *Deocamdată,* cu ea avem noroc la grajduri... Doctor, nu tehnician ! O să colaboraţi bine, tinere Borcea, fiindcă, aşa cum ţi-am spus, *deocamdată,* n-am ce-ţi face, trebuie să te ung şef acolo.. Ştiu, ştiu, nu te grăbi să-mi spui că nu eşti specialist. Şcoala asta ai învăţat-o, băiete, de la taică-tău, ai supt-o de la ţîţa vacii. Îi fi, nici vorbă, mare specialist în tractoare, dar acum, dacă tot ai venit, o să primeşti, n-ai ce face... Sînt în tratative, nu vă ascund, sînt în tîrg de cîtăva vreme cu directorul de la Jidvei. Are un inginer bun acolo. Cred că e dintr-un sat vecin cu voi. Trebuie că-l ştii. Unul pe care-l cheamă Bărbat. Poate să fie cu un an-doi mai mare ca dumneata. Le-a pus ălora zootehnia pe picioare. Îi scaldă-n lapte...

— Numai să nu dureze *deocamdată* ăsta cîţiva ani, tovarăşe director, îl întrerupse din lunga peroraţie Eugenia, spre mirarea bărbaţilor. Soţul meu, dacă nu e un

specialist, vă poate încurca... Şi asta ar fi o catastrofă ! încheie sentenţios, cu aerul că, dacă cei doi se înţeleseseră cumva, acolo în birou, peste capul ei, şi-acum jucau doar teatru, apoi să-şi bage bine în cap şi unul şi altul că ea nu fusese niciodată un copil răzgîiat şi nu era nici acum o fiinţă naivă, care poate fi uşor dusă de nas.

Înfăţişarea aceasta, deşi îl surprinse, îi plăcu lui Veanu, şi ţinu să i-o încurajeze :

— Nu zic că n-am supt direct de la ţîţa vacii, tovarăşe Spineanu. Dar acuma nu mai ştiu nimic, am uitat totul...

— Acum, ce să vă mai ascund ! *Deocamdată* ăsta ar putea să dureze pînă la toamnă, poate chiar mai mult. Directorul de la Jidvei se ţine tare de către pădure. Nu vrea să-şi dea omul. L-am rugat, l-am sucit pe toate feţele, dar pînă la toamnă, nimic ! El nu e un „fost" ca mine... Stă bine cu judeţul...

— Deci, îl întrerupse Eugenia, soţul meu, din inginer proiectant — şi încă unul foarte apreciat, vă asigur ! — va ajunge un fel de grăjdar...

Spunînd vorbele acestea, se apropiaseră de pridvorul casei noi, cu trepte năpădite de trandafiri căţărători, care se bolteau peste galeria de lemn de la intrare. Zărindu-i, Veanu se descumpăni o clipă. O clipă insesizabilă pentru ceilalţi, o clipă numai a lui, mai bine zis a Lilianei. Nu-şi zidise ea cîndva cuvintele în trandafiri ? Nu semăna oare gestul lui de acum cu o a doua fugă ? Se auzi din nou vocea directorului :

— Da, scumpă doamnă Borcea, *deocamdată* aşa este. Dar nu uita vorba veche şi înţeleaptă : omul sfinţeşte locul ! Grajdurile noastre pot deveni, pentru soţul dumitale, un adevărat laborator, un institut de cercetări...

— Nu uitaţi, tovarăşe director, că *deocamdată* aveţi nevoie de lapte, îl corectă inginerul, ajuns din nou cu picioarele pe pămînt.

— Ştiu. Dar despre asta mai vorbim pe urmă. Are şi *raiul* nostru organizarea lui. Şi-acum, hai, aşezaţi-vă, că uite, vă sînt deschise porţile împărăţiei !

Apartamentul era, într-adevăr, larg, luminos, cu mobilă nouă. Călcîndu-i pragul, Eugenia se schimbă la faţă, şi se grăbi să întrebe :

— Dar cu mobila noastră ce-o să facem, Veanule ?

— Aveți ce face, se amestecă iar Spineanu. Blocul nostru din oraș, e aproape gata. Dacă o să vă placă, vă mutați acolo...

Eugenia, obosită de drum, simți din nou senzația de greață. Se grăbi să-și scoată din poșetă o cutiuță cu sare. Își presără cîteva fire în palmă și le linse grăbit, cu poftă.

— Ne vedem după-amiază, să mai punem lumea la cale, zise directorul. Azi e sîmbătă, mîine-i ziua Domnului, o să-ncercăm să mai păcălim și noi timpul. Acum sînteți frînți, văd eu bine. Trageți un pui de somn, copii !

Gospodarul, pe numele său adevărat Petre Cîmpeanu, om trecut de șaizeci de ani, cu părul alb, avea în schimb fața rumenă, fără zbîrcituri, ca un tînăr recrut. Vorba lui ardelenească, greoaie, metodică, îi plăcu tinerei femei, grăbită să-și așeze rochiile și lenjeria în dulapuri.

— No, doamnă dragă, să nu te uiți prea tare la gura directorului. C-așa i-i vorba, una caldă, una rece. Dar are inimă de aur, se topește după oameni. Altfel, prin cîte-o mai trecut și el, săracu', n-ajungea și nu rămînea atîția ani director ! Om fain, numa' dracu-i rău...

— Cum adică ? întrebă Eugenia.

— Adică nevastă-sa, să mă iertați...

Își dădu repede cu palma peste gură, semn că-i părea rău de ce spusese. Le arătă apartamentul, compus din două camere, folosit de obicei numai pentru oaspeți mai simandicoși, de la județ sau de la minister. Baia, în faianță colorată, avea cada mare și adîncă, nici nu se compara cu dușul îngust, ca un pat vertical, de la fosta lor garsonieră din Brașov. Veanu dădu și drumul la robinete, să vadă dacă funcționează. O apă ruginie, stătută, de culoarea vinului, țîșni, cu sughițuri, în chiuvetă și în vană, semn că nu le mai folosise nimeni, de multă vreme. Le lăsă să curgă în voie, cu o bucurie de copil nerăbdător să se arunce într-o bulboană. Din cauza susurului care inundă încăperile, nici nu mai auzise ce-i spunea, din pragul ușii, *gospodarul* soției sale :

— No, doamnă dragă, să mă scuzați, că vă las oleacă părăsiți... Dar mă grăbesc, că mă așteaptă Saveta noastră...

„Iar Saveta ! își zise Eugenia, intrigată. Cine-o mai fi și cum poate arăta femeia asta, de vorbesc toți despre ea

ca despre o regină ?" Îl întrebă pe Veanu. În timp ce-şi aranja ultimele lucruri scoase din geamantane, bărbatul începu să-i explice, pe scurt, pe sărite, peripeţiile legate de fuga lui Liviu Ardeleanu, popa lor din Zăpadia, cu Saveta :

— Da, era pe-atunci o văduvă tînără, şi, pe cîte mi-aduc aminte, tare frumoasă. Cineva spunea că, fiind nefericită, a încercat de mai multe ori să se înece în apele Tăului, ca într-o lacrimă a zînelor din poveşti... .

Eugenia simţea cum intră în casă, pe geamurile larg deschise, aburul cald al pămîntului, în care se amestecau şi mirosul salcîmilor bătrîni, proaspăt căptuşiţi de flori albe, şi aroma trandafirilor căţăraţi pe galeria de lemn, dar şi valurile înţepătoare, de urină animală, venind dinspre grajduri. Se învălmăşeau, în văzduh, şi măcăitul raţelor de la crescătoria din vale, de lîngă apa Mureşului, şi cotcodăcitul găinilor-matcă de la incubatoare, şi huruitul tractoarelor care săpau în viile de peste apă. Chiar de la acest prim contact cu pămîntul, cu aerul, cu liniştea şi cu agitaţia lui, *raiul* ăsta nu apărea deloc prea îmbietor...

— Mi-e foame ! începu să se vaiete Jenica, în timp ce Veanu tocmai deschidea uşa casei.

Se auziseră nişte ciocănituri repetate. Intră Saveta, pîlpîind de emoţie. În primele clipe, Veanu aproape n-o recunoscuse. Trecuseră atîţia ani de cînd n-o mai văzuse. Şi în copilăria lui ea apărea destul de rar prin Zăpadia. Îşi amintea foarte puţin de chipul ei frumos, de obrazul alb, cu linii fine, mereu proaspăt, despre care se spunea că şi-l scaldă în lapte de iapă. Iar acum, în locul acelei frumuseţi, apăru în pragul uşii o femeie matură, cu părul castaniu, brăzdat de şuviţe cărunte, îmbrăcată într-un halat albastru, cu guleraş şi manşete albe. Mîinile, neobişnuit de aspre, îi trădau, mai repede decît faţa, noua ei meserie.

— Bine-ai venit, Veanule ! Bine-aţi venit, doamnă Borcea ! se auzi glasul cald, şovăitor, al femeii. Nici nu ştiu cum să vă zic, nici nu ştiu dacă mă cunoaşteţi...

— Cum să nu ! cuteză inginerul. Poftiţi, vă rog... Uite, Jenico, dumneaei este doamna Saveta...

— Mă bucur ! exclamă Eugenia în sfîrşit, liniştită că nu era ce bănuise ea...

— Îmi pare rău, continuă Saveta, că Liviu n-a ştiut ziua exactă cînd o să veniţi. Ca să vă spun adevărul adevărat, nici nu credea c-o să veniţi vreodată... Şi-acuma, uite, a fugit cu nişte treburi pînă la Blaj. Cumpără mobilă de-acolo, pentru apartamentele astea noi, ale întreprinderii. E drept că l-au chemat şi fetele... Poate aţi aflat, că verişoara mea, Nuţi, s-o prăpădit săraca, acum o lună...

— Dar ce-a avut ? întrebă Eugenia.

— Era bolnavă mai de mult ! se grăbi Saveta, de teama ca Veanu să nu înceapă cumva să-i explice soţiei anumite amănunte neplăcute.

— Dar fetele ce fac ? întrebă inginerul.

— Nici pe ele nu le-ai mai văzut ?

— Nu. Ştiţi, eu eram încă mic, înaintea plecării lor din sat. Fraţii mei mai mari, cred că Petre...

— Nu, Petre nu ! se repezi Saveta, roşindu-se pînă în vîrful urechilor.

— Da, mormăi Veanu, cred că Axente, sau mai degrabă Ion, ei au fost colegi de liceu cu Victoria şi cu Flavia...

— Cred că pe Flavia o aduce tatăl său, în seara asta, aici, se grăbi să-i anunţe Saveta. Să se mai odihnească... Ea n-a avut noroc, e tot singură, nu s-a măritat... Dar, uite, iertaţi-mă, m-am luat cu vorbele şi-am uitat c-am venit să vă poftesc la masă, la noi... N-am eu cine ştie ce, am improvizat, n-am bănuit că voi avea la prînz oaspeţi aşa de dragi... Ştiţi, la ora amiezii, eu mă ocup de vaci, de viţei... Ce să fac ? Pînă ne vine un şef, m-au pus pe mine să răspund...

— Păi, v-a venit şef ! se sumeţi Eugenia cu ochii la soţul ei. *Deocamdată* e el, Veanu... Nu pentru multă vreme, sper, ca să nu vă încurce lucrurile...

De bucurie, Saveta îl îmbrăţişă pe tînărul ei consătean, în timp ce Eugenia, ca să nu pară geloasă, recunoscu în gura mare :

— Mi-e foame !

— Aveţi lapte fiert ? întrebă inginerul.

— Am... Cred c-a dat, între timp, de trei ori în foc !

După-masă, în timp ce Eugenia dormi ca dusă, Veanu se strecură uşurel din pat, se îmbrăcă într-o bluză cu mîneci scurte, cu pantaloni de doc, şi sări pe geam afară.

Făcu toate mișcările prin camera alăturată, să n-o trezească. Îmbrăcat așa, ca un muncitor de rînd, se înfățișă la grajduri. Ținea să nu-l cunoască nimeni. Toți așteptau un șef, pe care și-l închipuiau, probabil, un om în vîrstă. Și, cînd colo, apăru el, un tinerel oarecare, înalt, spătos, îmbrăcat ca un grăjdar de serviciu. Intră repede în vorbă cu oamenii, le spuse că e o rudă de-a Savetei, începu să-i tragă de limbă cu una, cu alta, cum le merge, cum cîștigă și, spre mirarea acelora, nu-i întrebă nimic despre vite, despre rasa lor, despre furaje și despre orele de alimentare, de adăpat și de muls, despre tot felul de chestiuni de-astea tehnice, cum făcuseră aproape toți inginerii care, în ultimii ani, trecuseră pe-acolo. Și fuseseră destui!

— Sîntem plătiți prost! îndrăzni unul mai în vîrstă, mustăcios, neras. Nu știu cum e pe la voi, băiete, adăugă omul, dar aici vacile țin cu noi. Nu vor să dea lapte, pînă nu ne mărește directorul salariile. Eu, ca un prost bătrîn ce sînt, am tot rămas, am tot sperat... Dar alții, mai tineri și mai deștepți, au tot venit și s-au tot dus... Mi-o fost, îți spun drept, milă de Saveta. Că dacă rămînea și fără mine, înțărcau toate vacile...

Nu-i zise nimic bătrînului, ca să nu bănuiască, nici el nici ceilalți, ce vînt îl adusese pe-acolo. În schimb, începu să intre printre vaci, să le cerceteze atent din priviri, să se uite la „vinele de lapte", la ugere, ba începu să le caute și în gură, să le numere dinții, să le afle vîrsta. Se uită în iesle, la nutreț, și cînd văzu ogrinjii mari, de fîn vechi, mutați în silă de botul vacilor dintr-o parte în alta, își dădu seama, ca un doctor în fața unui bolnav, că tot ce învățase de mic, de la bunicul său Artimon, și de la tatăl său Octavian, îi intrase în sînge, se cuibărise acolo, mult mai adînc decît tot ce studiase el despre mecanismul complicat al tractoarelor. Constatarea aceasta îi dădu o brumă de curaj, îl făcu s-alerge la Saveta.

Cînd dădu să iasă, auzi dintr-un capăt al grajdului, printre mugetul vitelor, un flăcău de prin partea locului, tărăgănînd o doină. Inginerul se opri, își încordă auzul, s-o asculte, s-o înțeleagă. Cu ea în urechi, reintra și mai mult în universul copilăriei, în atmosfera aceasta „de-a-

casă", răsărită din pămînt și din cer, fierăstruită de cîntecul greierilor, grăbiți parcă să nu-i apuce seara : *„Decît mîndra să se-necе, mai bine Murășul secе, să-i rămînă numai prundu, să treacă badea cu plugu..."*

...Cînd intrară cu Eugenia de mînă, împinși din spate de Saveta și Liviu, în sala mare de festivități a fostului castel, își dădură repede seama că directorul IAS-ului îi strînsese acolo pe toți colaboratorii săi importanți, împreună cu soțiile. Era sîmbătă seara și Spineanu se gîndise la o petrecere improvizată, așa, să se mai cunoască lumea, zicea el, să cinstească împreună sosirea oaspeților dragi, a Borceștilor, care, aflați, fraților, și-au părăsit Brașovul, marele, frumosul burg, pentru *raiul* nostru agricol... Cu alte cuvinte, încheie în felul său hîtru, improvizat, Petre Spineanu, au ajuns și ei, de bunăvoie și nesiliți de nimeni, niște „foști", niște „răspopiți"... Să le urăm, deci, un „bun venit" și mai ales să rămînă cu noi o sută de ani !...

Pe neașteptate, din colțul lui de masă, se auzi vocea *răspopitului :*

— *Și-un prunc la toamnă, blînd și mic, să crească mare și voinic !...*

Eugenia făcu fețe-fețe. Era cercetată de toate privirile indiscrete ale comesenilor, mai ales ale femeilor. Numai cîteva dintre acestea erau între două vîrste, cele mai multe arătau încă destul de tinere. Ceea ce înseamnă, își zise Veanu în gînd, că în *raiul* lăudat de director, „foștii" și „răspopiții" lui nu puteau fi decît *răspopitul, gospodarul,* și alți cîțiva de vîrsta lor. Toți ceilalți, tinerii și cei între două vîrste, toți inginerii și tehnicienii care conduceau cele nouă ferme de producție, atelierele mecanice, pivnițele și toate acareturile acelei întreprinderi cu trupul risipit pe nouă hotare, n-aveau cum să fie nici „foști", nici „răspopiți". „Dar eu ? se întrebă inginerul, eu ce drac de «fost» oi mai fi, de mă botează ăștia, în seara asta, cu atîta pompă ? Caraghiosul de mine, bine-am mai ajuns ! Dar pînă nu cunosc istoria celorlalți, cum să mi-o judec pe-a mea ? Și, la urma urmei, ce istorie am eu ? Ce-am fost eu pînă acum, ca să pot vorbi de istorie ? Da, un copil rămas orfan de mamă... un tractorist... elev la liceul seral... Și-apoi un student favorizat de soartă. Nimic altceva...

un tînăr inginer proiectant...–un îndrăgostit ajuns văduv înainte de-a se logodi... Da, şi-apoi iar un îndrăgostit, un zănatec cu pirostriile pe cap, un viitor tată fericit..."

Îl ameţise oare vinul ? Era numai oboseala unui drum încheiat ?

2

Starea de ameţeală îl făcu pe Veanu volubil, bine dispus, gata să cînte, să-şi aducă aminte de te miri ce. Începu să şchiopăteze prin dormitor, într-un mers de cal împiedicat, şi să cînte, cu voce tare, cadenţată, refrenul unui marş vechi, învăţat de la un coleg de facultate, unul şchiop şi chefliu : „Iancule mare, bunule tare, cu noi să fii !..."

— Ce-i cu tine, Veanule, ce te-a apucat ? îl întrebă intrigată Eugenia, după primele clipe de amuzament.

— Măi, Vlăicule, i se adresă el colegului de altădată, de parcă ar fi fost acolo, în faţa lui, măi şchiopule, dacă veneai şi tu în *raiul* ăsta, îţi rupeam şi celălalt picior !

— De ce ? se dezmetici Eugenia, curioasă să-l cunoască şi în postura asta.

— Păi cum, măi, te-apuci tu, încă din prima seară, cînd nici n-am ajuns noi bine aici, să-l vorbeşti de rău pe sfîntul Petre ?

— Cum adică ? îi ceru lămuriri soţia.

— Păi nu mi-ai spus tu, şi încă şoptit, la ureche, chiţcăind ca liliecii, că nevasta directorului stă mai mult la Cluj decît la Arcud ?

— Hei, şi ?

— Cum, hei şi ? Nu spuneai tu că de-aia e obosit omul, că de-aia încurcă treburile pe-aici, fiindcă se ţine dumneaei c-un balerin ?

— — Cînd am spus eu una ca asta ? îl zgîlţîi teatral Eugenia, întrerupîndu-i marşul de cal împiedicat, cu icneli mecanice.

— Nu tu, Vlaicule, acceptă el, luînd-o la braţ şi încercînd să facă iar pe şchiopul. Nu tu, ci' alţii de-aici, din *raiul* ăsta, întins pe nouă hotare, mi-au turnat otrava ăsta în ureche. Cum că directorul e un „fost", care de-abia se mai ţine pe picioare, amărîtul de el ! Toată veselia, toată verva lui nu fac o ceapă degerată. Joacă teatru, ca să-şi ascundă rana amorului jicnit...

— Haide, Veanule, culcă-te, lasă-l în supărarea lui de Vlaicu ! O fi zis şi el ce i-o fi trecut prin cap, ca la toţi oamenii beţi... insistă, obosită, Eugenia.

— Dar ce, eu sînt beat, Jenico ? se oţărî bărbatul.

— Nu, dragul meu, nu, cum o să fii tu beat ! Ţi-am spus aşa, fiindcă mi-a plăcut cîntecul ăsta cu „Iancule mare", dar nu vreau să te văd şchiopătînd...

— Da, înţeleg, părea el să revină la normal, la trezie. Ţi-e frică şi ţie de proverbul acela : să te ferească Sfîntul de bătaia orbului şi de aia şchiopului...

— Neruşinatule ! exclamă fata, şi-l obligă să se întindă în pat lîngă ea, adăpîndu-l mereu dintr-o cană mare cu apă rece, pînă cînd adormi cu „Iancule mare" pe buze...

Dimineaţa, Veanu îşi simţea gura amară, cleioasă, semn că vinul nu fusese de calitate, aşa cum s-ar fi cuvenit la o casă renumită ca a lor. Noroc că văzu pe prichiciul ferestrei o oală de lapte fiert, aşezată acolo de Saveta, încă de cînd se îngîna ziua cu noaptea. Îl bău dintr-o răsuflare, cum făcea el altădată cînd se întorcea acasă flămînd, frînt de oboseală, de la liceul seral. Se mai uită o dată spre patul soţiei, să fie sigur că Eugenia doarme şi, cu acelaşi gest de după-amiaza trecută, escaladă fereastra, apucînd-o, în grabă, spre noul său loc de muncă. Saveta îl prezentă, printre mugetele răguşite ale vitelor, bătrînului grăjdar. Îi spuse că de-acum încolo el, tînărul acesta, le va fi şeful, adică tocmai Veanu este inginerul mult aşteptat.

— Nu-mi plac șefii care își bat joc de oameni !

— Cum adică ? În ce fel mi-am bătut eu joc de dumneata ? se miră Veanu.

Saveta se uita la ei ca picată din cer. Nu înțelegea nimic : de unde pînă unde se cunoșteau ? De unde pînă unde bătrînul ăsta, sucit și răsucit, ajunsese să-i spună lui Veanu asemenea cuvinte de imputare ? !

— Nu mi-ai spus ieri, spre seară, cînd ai apărut aici, că ești neam cu doamna Saveta ?

— Și ce, nu sînt ? îl luă Veanu la fel de prompt pe mustăcios. Acesta, derutat, dezarmat repede, îi întinse mîna bătucită de mulsul vacilor, de învîrtitul furcii de fier.

— Numai de te-ar ține Sfîntu' mai mult pe la noi ! Să nu fugi cumva și dumneata, să ne lași iar singuri...

— Cum singuri ? Văd că azi sînteți mai mulți decît ieri...

— Mai mulți și mai proști, zîmbi bătrînul.

— Taci, tete Ioane, să nu te-audă oamenii ăia, c-o poți păți, interveni Saveta. Știi că-s bătăuși...

— Bătăuși sînt, dar îngrijitori de vite ba ! conchise Ion.

Veanu află în ziua aceea, pînă în prînz, de la Saveta, de la grăjdarul bătrîn și mustăcios, de la ceilalți îngrijitori (printre care i se păru că-l identifică, după voce, și pe flăcăul ce cîntase, cu o zi înainte, doina aceea ciudată : „Decît mîndra să se-nece...") atîtea frămîntări, necazuri, probleme, griji, „secrete profesionale", cîte nu l-ar fi putut învăța pe el o facultate întreagă. Furat de avalanșa întrebărilor, de răspunsurile lor cînd directe, cînd foarte ocolite, uită să mai dea o fugă pe la „casa de oaspeți", să vadă ce face și cum se simte Eugenia. Ea se simțea bine. Greșurile îi trecuseră ca prin farmec. Totuși, își puse cutiuța cu sare la îndemînă. Dimineața de mai năvăli cu o poftă nebună prin geamurile mari, prin camerele vraiște, care așteptau mîna grijulie a unei gospodine. Avea impresia că timpul, atît de maștер cu ea în ultimele luni, își întoarse cursul pe neașteptate, ca după un cutremur pe care ea, Eugenia, abia-l simțise. O zgîlțîitură în somn, un marș șchiopătat printre petrecărețiii care se uitaseră indiscret, o seară întreagă, la silueta ei, ce dădea semne de rotunjire, atîta tot. Și-apoi, dimineața aceasta însorită, calmă, fără sirena uzinei. Dar și fără Veanu,

da, fără el... O învăluia tot mai insistent dimineața limpede, de moleșeala dulce, de copilărie întîrziată. Tresări speriată cînd îi bătu în ușă Liviu Ardeleanu. Era însoțit de Flavia, fata lui cea mai mică. Mai mică, e un fel de-a zice, fiindcă avea acum aproape treizeci de ani. Era încă nemăritată. Ochii ei umbriți de cearcăne adînci și fața ponosită îi provocaseră milă lui Liviu care o văzuse la înmormîntarea fostei sale soții, Nuți. Hainele negre, de doliu, o îmbătrîneau, o urîțeau și mai rău. Auzise răspopitul mai de mult, că fata lui își cam făcuse de cap, prin mica urbe de la îmbinarea Tîrnavelor. Il îndureraseră atunci și nepoții din partea Victoriei, care se uitau la el ca la un străin. De unde să-l știe ? Dacă l-ar fi tras inima, nu l-ar fi putut opri nici Dumnezeu din cer, să se furișeze ca un hoț, să-i vadă pe cei părăsiți, pe cei ce veniseră să-i mărească familia. Poate că aceste mustrări de conștiință îl făcură să o ia pe Flavia, mai mult cu sila la Arcud, la aer bun, să se mai odihnească, să-i caute aici o slujbă oarecare, s-o așeze, să intre și ea în rîndul lumii, scăpînd-o astfel și de bîrfele blăjenilor, lăbărțate, unsuroase, ca lintița verzuie de pe lacul Chereteului. La toate astea se gîndi Liviu Ardeleanu cînd ținu să i-o prezinte Eugenici. Îi fusese teamă să o facă la petrecerea din seara precedentă, socotind că apariția Flaviei, cu figura ei consumată, să nu impresioneze oamenii, să le strice buna dispoziție.

— Îmi cer scuze, stimată doamnă Borcea, dar vreau să vă prezint pe consăteana lui Veanu, pe draga mea fiică Flavia, spuse cu o emoție sinceră Liviu Ardeleanu.

— Mă bucur, răspunse Eugenia, cu toate că, văzînd-o în rochia neagră, cernită, parcă dădu față cu moartea.

— Să mă iertați, credeam că e și Veanu acasă. Nu l-am mai văzut tare de mult, încercă Flavia să îmblînzească privirile speriate ale Eugeniei. Ea, noua venită, fiind suspectată mereu de nevestele altora, mai ales de cele tinere, detectă de la bun început privirile bănuitoare ale gazdei.

— Veanu e la...

— Da, se repezi Liviu să mai salveze ceva din stînjeneala ce plutea în atmosferă, ce să facă și el ? E bine și-așa, mai ales, că, după cîte mi-a spus, îi place...

— Îi place sau nu, *deocamdată* l-aţi păcălit, zîmbi resemnată Eugenia.

— Fetelor, dacă vă mai terminaţi vorbele, vă puteţi duce şi voi în vizită la Veanu şi la Saveta. Vă mai jucaţi cu viţeii, c-avem destui...

— Mulţumim, tată, lasă că ne descurcăm noi, nu sîntem nişte fetiţe... Du-te, dumneata, unde-ai zis că ai treburi, îl îndemnă Flavia, stăpînă acum pe situaţie. Îşi luă şi ea înfăţişarea de femeie matură, pe care Eugenia, ascunzîndu-şi cu greu vîrsta de şcolăriţă, încerca totuşi să şi-o impună.

După ce rămăseseră singure, Flavia îşi privi noua cunoştinţă drept în ochi, stăruitor, şi-i zise, fără ocol:

— Nu ştiu ce ţi-o fi spus Veanu, sau altcineva, despre mine... Dar să ştii că-i adevărat. Mi-am greşit viaţa...

— Nu mi-a spus nimic, se grăbi Eugenia s-o liniştească. Nu ştiu despre nici o greşeală...

— Dacă nu ştii, cu atît mai bine. O să-ţi spun eu...

— Lasă, nu, nu-i nevoie... se bîlbîi cealaltă. Nu sînt eu chemată să judec pe nimeni. Fiecare cu soarta lui...

— Da, numai că soarta asta şi-a bătut joc de mine...

Cuvintele ei începură s-o înduioşeze pe Eugenia. Mai ales că, de atîtea ori îi trecuse şi ei prin cap, o neliniştise destul de amarnic gîndul că lumea, observînd cît de repede se căsătorise cu Veanu, ar fi putut spune şi despre ea că, din prostie, din credulitate sau, aşa, pur şi simplu, numai fiindcă o moştenise pe maică-sa, a ajuns, încă de pe băncile şcolii, una de-*aia*, fericită desigur, dar...

— Te cred, îi răspunse ea Flaviei, în timp ce se căznea să aprindă aragazul, să fiarbă un ceai. O făcea nu atît din convenienţă, ca să-şi trateze oaspetele cu ceva, cît mai ales ca să-şi mascheze tulburarea în care o aruncase apariţia şi vorbele acestei fete cu ochi pătrunzători, de bufniţă stîrnită pe neaşteptate la lumina crudă, ironică, neiertătoare, a zilei de primăvară.

— N-am avut nici cel puţin norocul Savetei, care ni l-a furat pe tata, poate tocmai cînd aveam noi mai mare nevoie de el...

— Ea l-a furat, sau el... ? încercă Eugenia să intre cu adevărat în intimitatea acestei poveşti.

— Cred că tata a iubit-o mult, se corectă Flavia, obligată de întrebarea Eugeniei. Ai să vezi, am găsit printre hîrtiile lui, confiscate de mama, cîteva predici și meditații, din care reiese, indirect, dar clar, că... Da, i-am adus toate hîrtiile astea, dar înainte de-a i le arăta lui, o să ți le dau ție, să le citești. Sînt interesante... Vrei ?

Între timp Veanu își măcina orele cu tot felul de curiozități, cu întrebări numeroase și precise, adresate îndeosebi Savetei.

— De ce, zise el, a dat bir cu fugiții predecesorul meu ? Era bătrîn ?

— Un fel de tînăr bătrîn, răspunse Saveta, în timp ce se căznea să învețe un vițel să sugă. Acesta, stîngaci și prostănac, izbea cu capul în ugerul mare, încă împietrit, al vacii care îl adusese pe lume numai cu o zi înainte. Tremura tot pe cele patru picioare, înalte, subțiri, ca de ied, parcă luate cu împrumut. Inginerul Frățilă, cred că avea vreo treizeci și cinci de ani și zicea că-i logodit cu fata unui profesor universitar din Cluj. Nu știu, că ea n-a fost niciodată pe-aici...

— Bine, continuă Veanu, dar ceilalți, îngrijitorii ? Ei de ce fug ?

— Întreabă-mă să te întreb, ridică din umeri Saveta.

— Cîștigă prost ? insistă inginerul.

— Nu-i vorba numai de asta... Pentru cît și cum au lucrat, poate-au cîștigat prea bine... Dar ei nu erau de pe-aici, de prin părțile noastre. Cocori călători... Vin toamna tîrziu și pleacă primăvara, devreme...

— Am înțeles ! Asta era, pentru el, din punctul lui de vedere, problema problemelor, alfa și omega. Cu ea începeau și se sfîrșeau toate soluțiile, toate dezlegările pe care era chemat să le hotărască. Știa foarte bine, încă de-acasă, că dacă se schimbă prea des mulgătorii, vacile încep să-și „tragă laptele". În cîteva săptămîni, rămîn pe jumătate sterpe...

— Și de ce n-aducem oameni de prin satele din jur, de-aici, de pe Mureș ? continuă el s-o tragă de limbă pe Saveta.

— I-or chemat, i-or adus, dar nu stau nici ăștia. Fug la alte munci, la vii, la grădină, la cîmp, care încotro, numai să le mai rămînă vreme și de gospodăriile lor, de muieri

și de copii. Că aici, la noi, la vite, n-ai timp nici să răsufli...

— Bine, zise Veanu, împingînd grijuliu, alături de Saveta, vițelul care aburea a lapte, spre locul lui, sub ochii neliniștiți și în mugetele ușoare, ca un suspin, ale vacii. Da, constată inginerul, maica lui era bătrînă, cum erau multe acolo, în jurul ei. Își dădu seama încă de la început, de boala asta nevăzută, ca un cancer ascuns, care le ruina pe dinăuntru grăjdurile : bătrînețea...

— Viței îmi fură toată vremea... Mi-s dragi, începu să se tînguie Saveta, încă de mult, de cînd am rămas eu singură, la Tău... Știi, Veanule, după ce s-a înecat bărbatu-meu, cel dintîi...

— Și-acum, cine crezi că ne-ar putea ajuta să găsim, oameni de ispravă, pe-aici, prin satele astea din jur ? Oare, ca să zic așa, tovarășul-părinte Liviu, care văd că aleargă în toate părțile, cît zece oameni, n-ar putea pune umărul și el ? Desigur, aș vorbi eu mai întîi cu directorul...

— Nu, nu poate ! se sperie ea la gîndul că Liviu va fi mereu plecat de-acasă, ca un apostol ce urma, după părerea ei, să predice în pustiu... Știi, adăugă Saveta, el cunoaște doar oamenii de pe la noi, de pe Tîrnave... Dar pe-acolo, bănuiești de ce, nu mai umblă de mulți ani... Și eu, ce să fac, mă duc rar pe-acasă... Mai mult cînd ne mor neamurile apropiate, că oamenii-s răi, Veanule, nu uită nimic, decît ce le place și le convine lor...

— Dar *gospodarul* ? se trezi întrebînd inginerul, mirîndu-se și el de ce-i venise pe limbă numele omului ăsta cărunt, greoi în mișcări.

— Da, conveni de îndată Saveta, dacă îl poți scoate din brațele directorului, că-i ca un aghiotant al lui... Atunci îi bun, sigur că-i bun... El s-a născut la Sădești, aici, dincolo de Mureș, e localnic...

— Cum, ca un aghiotant ? se agăță Veanu de cuvîntul ăsta, de parcă era tot ce spusese Saveta mai important.

— Așa vine vorba, nu pentru că a fost militar în tinerețe, un biet subofițer...

— Bine, acceptă Veanu explicația femeii. Dar să vedem ce fel de subofițer a fost — continuă în sinea lui — și dacă voi putea face dintr-un aghiotant un propovăduitor

în locul popii. Oricum, din punct de vedere psihologic, este mai bun un localnic, îşi întărea el acest gînd.

Îşi propuse ca, la prînz, să-l caute pe directorul Spineanu, fiind contrariat, neliniştit chiar, de ce nu apăruse încă noul său şef, da, numai aşa, să-l vadă, oricît ar fi fost ea, ziua aceea, de sfîntă duminică... Cel puţin atît voia să-i spună, că... da, de ce nu ?... că are nevoie urgent de *gospodar*...

Tocmai cînd se îndrepta, să se spele pe mîini, spre robinetul tras direct de la ţeava groasă, care trecea prin ieslele de beton, Veanu observă cum vin încet spre grajdul lor, ca plutind printre arborii mari, cu frunţi înnebunite de frunzişuri verzi, scînteietoare, cele două femei tinere, Eugenia şi Flavia. Vorbeau ceva, pe îndelete, lăsînd impresia că ar fi continuat o discuţie de-acum o sută de ani, poate chiar mai de mult. Semn bun, îşi zise Veanu. Spera că, în felul ăsta, Eugenia va avea cu ce să-şi ocupe timpul. Da, mai ales acum, la început, pînă cînd va reuşi, el, dezmoştenitul, fals-răspopitul, să ia viaţa de la capăt, să pună pe roate, dacă va reuşi, treburile încurcate ale fermei de vite. Să simtă iar că-i curge în vine sîngele vechi, cu pulsuri egale, statornice, al neamului său de ţărani... În aşteptarea asta, începu să-şi domolească mustrarea că făcuse un pas grăbit, o mişcare greşită, plecînd, aşa, prea în pripă, din Braşov. Oricum, acolo, pentru Eugenia, şcolăriţă, gospodină şi viitoare mamă, era totul mai comod, mai la îndemînă. Sau numai i se părea lui ? Poate ! Simţea, în clipa aceea, că umbra atotstăpînitoare a munţilor nu-l mai putea urmări şi-aici. Nu-i mai putea muşca, hămesită, călcîiul. N-avea cum să-i mai fure tinereţile şi viaţa. Da, viaţa asta curioasă, pe care o simţea că îşi-neşte, în ziua aceea luminoasă, numai din pămînt, de la rădăcina lucrurilor. La Braşov, avusese de mai multe ori senzaţia că se clatină, îşi pierde echilibrul, pe măsură ce constata că viaţa devine o afacere tehnică, un motor complicat, un sistem de releuri sofisticate, de abstracţiuni şi calcule infinitezimale. Nu, n-am greşit, îşi tot repeta, de parcă ar fi avut nevoie de-o încurajare.

— Ia uite, dom'le, pe cine vedem noi, spuse el jovial, la plural, de parcă ar fi adresat cuvintele astea şi în numele noii sale colaboratoare.

Saveta, cu fața obosită dar frumoasă, înviorată de apa rece de la robinet, le ieși celor două în față, ca o mamă și ca încă tînără. Poate chiar periculos de tînără, atît pentru una cît și pentru cealaltă. Eugenia și Flavia se înghesuiră lîngă țarcul viteilor, numai ochi, zîmbete, rîs mărunt, veselie curată. Doi copii bucuroși că scăpaseră de chingile și de rigorile școlii. Saveta n-avu altceva mai bun de făcut decît să le invite să se joace. Chiar așa le spusese, haideți fetelor și jucați-vă cu viteii...

— Oare lor le place sarea ? întrebă Eugenia.

— Le place orice, zise Saveta. Dar mai ales, să-ți sugă degetele... ca niște copii de țîță...

— No, Doamne, se pomeni că vorbește, aflat pe-acolo ca din întîmplare, cu ochii la femeile tinere, îngrijitorul bătrîn și mustăcios. Doar n-o fi adus noul nostru șef, așa iute, felcerițe pentru vite ? C-apoi l-o scrie lumea în călindare, de-atîta vrednicie...

— Nu, tete Ioane, ținu să-l corecteze Saveta. Dumnealor nu-s felcerițe...

— No, o întrerupse Ion, doar n-or fi tovarășe de-astea, cu „însămînțările artificiale", ori cum dracu le mai zice, doamne iartă-mă, de cînd i-or trecut la *penzie* pe bieții tauri...

La vorbele lui, rîseră cu toții, hohotind forțat, mînzește. Cele două femei tinere puseră, jenate, privirile în pămînt. Renunțară la joaca lor cu viteii. Veanu le părăsi acolo, îndreptîndu-se spre castel, unde observă, fără surprindere, că aghiotantul devotat al directorului, *gospodarul*, se afla, și în ziua aceea de duminică, la ușa biroului cu bolți de bazilică veche. Așeza niște hîrtii în dosarele voluminoase, pe care le clasa apoi în dulapuri ursuze, pline de praf înecăcios.

— Nu-i, zise, n-a venit.

— Pot vorbi la telefon cu dînsul ? insistă Veanu.

— La telefon poți — răspunse *gospodarul*, cu un aer misterios, — dar nu cu șeful...

— De ce ?

— Ți-am spus ieri, ba nu, i-am spus doamnei Borcea... Și-apoi, mi-o părut rău, mi-am dat cu palma peste gură...

— Ce i-ai spus ?

Celălalt se uită stăruitor la el şi începu să zîmbească :

— Dacă a uitat, îmi pare bine...

— Vezi, tov. Cîmpeanu, dacă am uitat şi eu, reluă el cu voce tare, înseamnă că era ceva de bine, nu de rău...

— Ba, din păcate, era de rău. După cum o dovedeşte şi absenţa lui de azi...

— S-o fi ascuns pe undeva, cu popa Ardeleanu, să cînte aleluia, că-i duminică, încercă să glumească Veanu. Doar şi directorul, după cîte mi-a spus, şi-a făcut şcoala la Blaj...

— Cu deosebirea că el a fost şi închis pentru şcoala aia... Pe cînd popa vostru a luat-o ca haiducii peste dealuri, cu Saveta după el... Şi n-a avut altceva mai bun de făcut decît să vină aici, să ne boteze nouă gostatul... Numai din pricina lui ne-am ales cu numele ăsta de batjocură, de-i zice „raiul răspopiţilor"...

— Tot n-am înţeles, îl întrerupse Veanu, grăbit, simţind o foame cumplită, un gol muşcător în stomac. N-am înţeles : unde se află directorul şi de ce nu pot vorbi cu el la telefon ?

— Dacă ştii să taci, îţi spun...

— Ştiu !

— E la Cluj, are fata studentă acolo...

— Am înţeles. Acum, da, acum mi-aduc bine aminte, *gospodarule,* de tot ce ne-ai spus ieri, ţinu să-l necăjească inginerul.

— Apăi, să ştii, nu-mi pare rău de ce v-am spus. Mai ales că eram tare cătrănit. Cum adică, directorul te primeşte pe dumneata, care-i poţi fi şi copil, cu atîtea glume, ba îţi organizează şi „seară festivă", iar lui, săracu, îi arde casa !

Îşi dădură o nouă întîlnire seara. În speranţa, spusese inginerul, că pînă atunci se va întoarce şi Petre Spineanu, să discute ei, toţi trei, o chestiune importantă. Îl făcu astfel curios pe *gospodar,* care, ca toţi oamenii mai în vîrstă, avea mereu sămînţă de vorbă.

Acasă, contrar aşteptărilor, o găsi pe Eugenia neliniştită, bănuitoare.

— Ne-au invitat iar la masă consătenele tale, dar eu nu mă mai duc. Dacă vrei, du-te singur ! Omletă știu să gătesc și eu...

— Bine, Jenico, nu mergem, o mîngîie el pe frunte, ca pe-un strengar simpatic și arțăgos. N-avem nici o obligație față de ei. Iar dacă Flavia te-a jignit cu ceva, am să-i trîntesc vreo două, de n-o să le poată duce ! se grozăvi el, jucînd, bineînțeles, ca și altă dată, rolul pe care trebuia să-l joace.

— Nu, sări Eugenia, să nu faci una ca asta ! Nu m-a jignit cu nimic !

— Atunci, poate Saveta... Ți-a zis ea ceva ? Ți s-a părut cumva că pe-acolo, pe la grajdurile noastre, s-a îndrăgostit de mine ? o luă el direct.

— Dar ce mă crezi tu pe mine ? — îi replică ea sec, cu răceală. O liceană proastă și îndrăgostită ?

Inginerul se opri din joc. Se apropie de ea, o prinse, ca și altă dată, în brațe. Îi acoperi buzele cu sărutări fierbinți, sufocante.

— Lasă-mă în pace, se desprinse ea, într-un tîrziu. Tu n-ai învățat încă pînă unde trebuie să mergi cu jocul...

— Da, recunosc. Iar tu n-ai învățat încă, da, n-ai învățat că dragostea nu-i un simplu joc, unul de-a baba-oarba, unde ești chimiță, aici, aici... Hai, zău, calmează-te, că mi-e foame și mie. N-am mai mîncat o păpară de alaltăieri...

Eugenia începu să dea apă la șoareci, să-i reproșeze, printre sughițuri, că a început s-o uite, s-o lase în grija vecinilor... Noroc că, tocmai atunci, bătu iar în ușă, cu degetele ei puternice, Saveta, care le spuse încă o dată că-i așteaptă la masă.

— Dar ce-i cu dumneata, doamnă Borcea, ți s-a făcut rău ? se sperie femeia văzînd-o pe Eugenia plînsă.

— Nu, nu mi-e rău, sughița ea, am simțit copilul că mișcă... M-am speriat...

Auzind-o, Veanu își zise că și capriciul face parte din ceea ce oamenii numesc fericire.

După ce se ospătară copios la casa Ardelenilor, ca în orice duminică ardelenească, Flavia scoase din geamantanul cu care venise de la Blaj un dosar legat cu panglică

albă, ca un cadou de nuntă, și i-l puse în brațe Eugeniei șoptindu-i :

— Citește-le în liniște. Sînt interesante, ți-am spus. O să i le dăm pe urmă lui tata. Nu-i nici un secret, încercă ea să se dezvinovățească față de Saveta. Sînt niște hîrtii vechi, scrise pe cînd trăiam în Zăpadia...

Eugenia părea fericită. Veanu se bucură și el. Nu atît pentru că avea posibilitatea să răsfoiască hîrtiile fostului preot din satul lor, ci pentru că timpul zgîrcit și sîcîitor al *raiului* putea deveni acum, cel puțin pentru cîteva zile, darnic, generos și liniștitor pentru tînăra sa nevastă.

După-masă, Eugenia adormi cu hîrtiile lui Liviu Ardeleanu în mînă. Alunecară toate pe podea, ca fulgii unei păsări uriașe. Vorbe, gînduri, întrebări, esențiale sau nu, dar o mie de întrebări, toate dormeau acum, o clipă doar, împreună cu Eugenia. Ea simțise sub inimă o durere plăcută, semnul mișcător al unui timp de dragoste, de dăruire, al unei promisiuni de viață nouă, îndelungată...

Seara aceea își împărți toate ceasurile ei trecătoare, drămuite în trei părți egale, în trei colțuri ale „raiului răspopiților". Toate celelalte spații din jur păreau uitate, aruncate deoparte, că o haină de care nu avea nimeni nevoie.

În anticamera directorului, Veanu asculta numai ochi și urechi, întrerupînd doar, din cînd în cînd, cuvîntul gîfîit, rupt ca din rărunchi, al *gospodarului*...

La „casa de oaspeți", Eugenia se scufundase în paginile înnegrite cîndva de un preot de țară, îndrăgostit și el de viața adevărată, care luase, pe-atunci, chipul unei văduve tinere.

În casa Ardelenilor, prăbușit pe un scaun, Liviu, întors de la „grădina lui Badea", unde munceau și deținuții, toți cei care doreau să-și scurteze perioada de detenție, îi povestea Savetei despre întîlnirea surprinzătoare cu un fost coleg de teologie, ajuns acolo în haine vărgate.

Flavia, rămasă singură, în seara aceea, se simți liberă să evadeze din *rai*, să bată drumul pe jos pînă în oraș, să intre și să iasă în grabă de la cele două cinematografe locale. Filmele i se păruseră false, cu întîmplări cîrpite, niște biete lipituri de celuloid.

— Deci, reluă Veanu, cunoşti bine satele din împrejurimi ? Poţi face rost de oameni ?

— Satele le cunosc, nu pot tăgădui, le prea cunosc. De-aici şi pînă la Uioara, şi mai sus, pînă la Tîrgu-Mureş. Dar de oameni, dragă tovarăşe, nu garantez că pot face rost...

— Cine cunoaşte satele, cunoaşte şi oamenii...

— Atunci, zise *gospodarul*, pe vremea aia, înainte de... — articula cuvintele de parcă ar fi vorbit despre un timp mai vechi decît potopul lui Noe — cunoşteam şi oamenii, mă cunoşteau şi ei pe mine... Acum, cei bătrîni sînt morţi. Iar ceilalţi, cu care n-am avut de-a face, nici înainte, nici după-aceea...

— Cum adică — îl întrerupse inginerul — de ce tot spui *înainte* şi *după-aceea* ?

— Păi cum să spun ? Înainte de-a ajunge în *raiul* ăsta, bun rău, cum era el la început, oricum, salvator pentru mulţi ca mine, viaţa mea, dragă tinere, a mai trecut şi prin iad... Prin *purgator* n-avea cum, fiindcă eu n-am fost greco-catolic, ca tovarăşul director...

În primul moment, lui Veanu îi veni să rîdă. Apoi se reculese repede.

— Dar *înainte* ce-ai făcut ? încercă el să-l descoase, observînd că bătrînul *gospodar*, dezamăgit de lipsa oricărui semn din partea directorului, avea tendinţa să se închidă în sine, să fie zgîrcit cu mărturisirile. Or, el, Veanu, simţea o sete organică de-a afla totul, de-a filtra prin propria lui sensibilitate şi conştiinţă aluviunile mari ale istoriei.

— De făcut, am făcut eu multe, ca orice subofiţer de jandarmi, pe vremea aia... răsună foarte prozaic vocea *gospodarului*. Dar în popor, crede-mă, n-am lovit. Că şi eu eram din osul lui... Nici în muncitori n-am dat... Ba, din contră, cu cei din Uioara, se pare, m-am împăcat prea bine. Altfel, nu mă mutau superiorii mei, disciplinar, la dracu-n praznic, tocmai în Dobrogea. Dacă nu veneau ei, muncitorii, să mă apere, mai tîrziu, la proces, mi-ar fi rămas oasele pe Bastilia asta... Că, doamne, tare mai era plină pe-atunci şi de vinovaţi şi nevinovaţi...

— Cum ? Cum de nevinovaţi ? întrebă, cu emoţie, tînărul inginer. Ştia şi el ceva, simţise, ca orice copil de ţărani, pe vremea cotelor, frămîntările şi amărăciunile

bunicului şi tatălui său din Zăpadia. Dar despre arestarea, chiar provizorie, sub acuzaţia de „naţionalism", a fratelui său cel mare, Petre, nu aflase niciodată nimic.

— Ştii, dacă tot te interesează, hai să-ţi spun ! reluă *gospodarul,* citind curiozitatea pe faţa inginerului. În 1927, am fost recrutat în armata română, la regimentul vînători de munte din Zalău....

„...Fără teamă de păcat, mă voi bucura de simţurile mele" — se opri Eugenia în faţa acestor cuvinte, gîndite cîndva de preotul Liviu Ardeleanu sau transcrise doar. „Ca pe-o harfă cu multe strune — continuă ea să-şi poarte privirile peste hîrtiile vechi, decolorate de timp — voi cînta pe fiecare, voi cînta pe toate simţurile. Căci cine mi le-a dat, nu mi-le-a dat în zadar, ci să le fac să tresară şi să răsune. Revelaţia originară — ce-o fi asta ? se întrebă fata, nedeprinsă cu limbajul religios, — nu l-a înduşmănit pe om nici cu lumea, nici cu sine însuşi, nici cu trupul, nici cu sufletul său. Ea ne-a arătat doar cum putem să rămînem stăpînii lumii, nu robii ei... Stăpînii trupului, stăpînii spiritului. Ne-a învăţat cum putem să fim cu adevărat zei pe pămînt..." „Auzi, zei pe pămînt", repetă ea. „„...treji în fericire şi plăcere — reluă, oftînd — neînduplecaţi de tari în suferinţă şi durere, bucurîndu-se de tot ce e lumină, nedeznădăjduind nici în întuneric. Ne-a învăţat să trăim cu convingerea că lumea-i trecătoare, deci să ne bucurăm de ea pînă putem, adică să trăim frumos..." Ei, da, îşi zise Eugenia, dacă ăsta era, pe-atunci, domnul Liviu, şi dacă din sentimentele astea s-a născut şi dragostea lui pentru Saveta, degeaba l-au condamnat oamenii ! Uite, el ştia să lege ideea de trecător de cea de frumos, ca semn al vieţii, pe cînd noi, da, noi cei tineri, am învăţat la şcoală că numai lucrurile durabile sînt cu adevărat frumoase. Cine are, deci, dreptate ? Nu trecătorul s-a adeverit, pînă la urmă, pentru el, mai durabil şi mai frumos ? Depinde, îşi răspunse tot ea, dacă se poate socoti sau nu viaţa asta de toate zilele, pe care o duc ei doi, Liviu şi Saveta, în *raiul* ăsta, de atîţia ani, ca fiind şi frumuseţe şi fericire...

...Cînd l-am văzut, draga mea — îi povestea Liviu Savetei — în hainele alea vărgate, de pușcăriaș, fără barbă, tuns chilug, cocîrjat pe sapă, grăbit să iasă mai repede la capătul rîndului, mi-a înghețat inima. Ce căuta un teolog, și încă unul strălucit, te asigur, printre deținuții de drept comun ? Mă tot întrebam și nu cutezam să m-apropii de el. Nu cumva făceam o confuzie ? Mai ales că și el se uitase de cîteva ori la mine, dar nu dăduse nici un semn că m-ar cunoaște...

— Și ? întrebă îngrijorată Saveta. Ce-ai făcut ? L-ai lăsat așa ?

— Nu, zise Liviu. M-am dus la soldatul care-i păzea, că ne cunoșteam. I-am fost prezentat într-o zi de Badea, care-i spusese că sînt cel mai mare șef, că știu frică de mine toți fermierii din IAS... mai ales cînd s-apropie bilanțul... L-am întrebat : cine-i, băiete, omul ăla mai în vîrstă, uite-l, cel de-acolo, cu sapa ? Mi se pare cunoscut... „Un criminal" mi-a răspuns el. „Un popă"... Ce fel de popă, cum îl cheamă ? l-am întrebat. „Nu știu, că nu pot ține minte numele tuturor. Dacă vă interesează, puteți să-l întrebați..." Cînd am ajuns la doi pași de el, l-am văzut cum ridică sapa deasupra capului și-mi spune, șuierînd printre dinți : *Apage, Satano !*

— Și ?

— Nu m-am apropiat, bineînțeles. Am rămas încremenit, m-am tot uitat la el, pînă într-un tîrziu, cînd și-a plecat capul în pămînt și-a început să plîngă...

...Am obținut gradul de sergent — continuă *gospodarul*, cu urechile ațintite mereu la telefon și cu ochii la ușă. Fiind eu fără avere și mama văduvă de război, cu patru copii, la terminarea serviciului militar, n-am avut ce face și m-am angajat în jandarmerie, din ianuarie 1929, cu gradul de sergent-instructor...

— Adică, ce grad era ăsta ? întrebă Veanu.

— Adică *sergent-major*, cum ar veni azi. Nici mai mare, nici mai mic. Grad de tăvăleală, de trimis pe toate satele...

— Și unde te-au trimis ?

— Păi nu ți-am spus ? Pe toate satele... M-au vărsat mai întîi la compania de jandarmi Tîrgu-Mureș, și de-acolo,

cu ordinul în buzunar şi cu puşca în spate, la Lechinţa, pe Cîmpia Ardealului. Acolo m-am însurat repede cu nevastă-mea, fie iertată. Era fată de oameni înstăriţi, că altfel, numai din dragoste, nu ne lăsau să ne însurăm...

— Cine ?

— Regimentul, şefii...

— Dar ce-avea regimentul cu însurătoarea dumitale ?

— Întrebi ca un copil, era gata să se supere omul. Dar se reculese la timp, cu ochii în ochii lui Veanu, şi continuă pe acelaşi ton : în 1931 m-au mutat la Sînpaul. Acolo am avut primul copil, pe Tiberiu. Apoi, în '33, m-au detaşat la Spălnaca, unde s-a născut Natalia. Şi în '35, înapoi la Sînpaul, unde-am rămas pînă în septembrie '40, la *Cedarea Ardealului*... Atunci l-am avut şi pe Ovidiu... Nu mi-a mers rău, m-ar bate Sfîntu de m-aş plînge, pînă-a venit lovitura aia ca de trăznet... Da, nu te mira că-i zic aşa, dar pentru mine *Cedarea* aia a fost mai rea ca moartea ! A trebuit să plecăm de-acasă cu ce-am putut încărca într-o căruţă ! Iar pe drum, am fost prinşi din urmă...

— De cine ? îl întrerupse inginerul.

— Hei, de cine ? se răsti *gospodarul*. De „csendőrii" cu pene de cocoş, de cine să fim urmăriţi ? Eu, în uniformă, a trebuit să fug peste cîmp, să scap cu viaţă. Dar pe-ai mei i-au prins şi i-au batjocorit cum au vrut... Cînd s-a trezit mama cu mine acasă, noaptea, la Sădeşti, uite-acolo, peste Mureş, m-a alungat ca pe Ştefan-Vodă de la Cetatea Neamţului...

— Unde ? De ce ? îl surprinse iar inginerul.

— Să-mi caut familia, zise. Să-mi fac datoria, că eram jandarm...

— Şi i-ai găsit ?

— Da, la Uioara, în gară... Cu mîinile goale, numai cu hainele de pe ei. Şi-am rămas acolo, am primit ordin să rămîn în post. Nu ca şef, că eram mai tînăr şi mai mic în grad. Şeful era bolnav, un om posomorît, nu se înţelegea cu cetăţenii. Poate de-aceea m-am împăcat eu mai repede şi mai bine cu ei. Acuma, cred că ştii, Uioara nu era cel mai mare centru muncitoresc, dar nici ultimul din părţile astea. Am găsit acolo destui oameni de pe la noi, ca angajaţi sau numai ca muncitori cu ziua. Fugeau, în felul ăsta, de front, scăpau, pînă una, alta. Înaintea bătă-

liei de la Stalingrad, se bănuia de către Siguranța din Turda că la uzinele noastre sodice ar exista o organizație de comuniști, în toată regula. Ni s-a transmis că în fruntea ei s-ar fi aflat unul Poplăceanu... Printre cei bănuiți, erau și prieteni de-ai mei, că, stînd acolo cu oamenii, mi-am făcut și prieteni. Unul era maistrul Tilea Ion, ajuns mai tîrziu, după '44, inginer...

— Unde ?

— La Cluj, spre norocul meu...

— De ce ?

— Ai răbdare, că altfel îmi pierd șirul, se trezi iar nemulțumit *gospodarul*. Se vedea cît de colo, și Veanu își dădu seama că, odată luat de șuvoiul rece al propriei vieți, asemenea unei punți putrede, șubrezite, omul nu se mai putea opri. Reluă, oftînd : Prin luna lui decembrie, în '42, au venit într-o zi la postul de jandarmi doi comisari de la Siguranța din Turda... Frumoși, parcă-i văd, eleganți amîndoi. M-au luat la poliția orașului. Nu m-au întrebat cine știe ce, mai nimic. Dar mi-au cerut concursul la percheziționarea și reținerea unor muncitori bănuiți de activitate comunistă...

— Și le-ai dat concursul ?

Întrebarea asta netă, lucidă, rece ca o lamă de ghilotină, îl făcu pe *gospodar* să se ridice de pe scaun și să calce camera în lung și-n lat. Se uita, tăcut, numai în pămînt. Se ferea de privirile tînărului inginer.

— Am primit ordin, răspunse el într-un tîrziu. Dar, mă crezi sau nu, am ridicat oameni mai mulți, ca printre ei să se piardă și cei bănuiți. Au fost apoi transportați la Siguranța din Turda și interogați acolo...

— Frumos, n-am ce zice !

„Să ne bucurăm de tot ce e frumos în lume" — striga parcă Liviu Ardeleanu, ascuns în rîndurile acelea forfecate mărunt de Eugenia, scrise, unele, cu cerneală, altele cu creionul chimic. „Să gustăm din tot ce este bun, zicea Liviu, cu glas de psalmist, mai departe. Să ne înveșmîntăm în simțuri și în judecată sănătoasă. Să dăm drum liber fanteziei, rațiunii, puterii creatoare, pînă la înălțimile pe care le poate atinge, pînă la adîncimile în care poate coborî." „Să ne înveșmîntăm în sim-

ţuri, da, îşi zise tînăra femeie, chemarea asta caldă, învăluitoare, a fost pînă acum şi fericirea şi nefericirea mea... Un veşmînt dulce, fierbinte, ca o a doua piele, de vară... Numai că judecata sănătoasă, de care vorbea cîndva *răspopitul* a venit, se pare, prea tîrziu. Sau n-a mai venit deloc... Şi-am rămas numai cu dragostea, cu nopţile noastre viscolite, cu emoţiile de la chilia Letiţiei... Da, fără dragostea asta, care s-a născut, sînt sigură, mai mult din joacă şi din fantezie, decît din raţiune, n-aş mai fi înţeles acum nici sensul, nici rostul «puterii creatoare». M-aş fi ruşinat, probabil, ca de-o crimă tăinuită, concepută într-un ceas învălmăşit, de veghe sau de nebunie, nici eu nu mai ştiu cum. Poate că altfel nu-l făceam să-mi dăruiască — da, numai de un dar poate fi vorba ! — toate neliniştile, toată nerăbdarea asta de-a vedea cine bate cu piciorul în pîntecele meu, tocmai sub inimă ? E un băiat cu judecată sănătoasă, ca tatăl său ? Sau o fetiţă înveşmîntată în simţuri, ca mine ?" „Cu cît cunoaştem mai mult minunea propriului nostru organism — citi mai departe Eugenia — trupesc şi spiritual, cu atîta creşte şi părerea noastră de rău că minunea n-a fost păstrată în integritatea ei cea dintîi. Şi numai din ceea ce ne-a mai rămas, îngreuiat de povara boalei şi-a morţii, putem întrezări ce fericit ar fi putut rămîne omul, dacă se păstra ca în clipa creaţiei..." Dar dacă le descoperim pe toate numai sub povara tîrzie a bolii şi a morţii, atunci, părinte Liviu, de ce să mai vorbim de minunea propriului nostru organism ?... se întrebă Eugenia.

— Şi tu nu i-ai spus nimic ? întrebă Saveta.

— Ba da, confirmă Liviu. I-am zis : frate Vasile, măi Cionca, eu sînt Liviu Ardeleanu, colegul tău de teologie, de la Blaj... Nu mă mai cunoşti ? De ce fugi de mine ? „Nu fug, mi-a răspuns într-un tîrziu, că nici n-am unde... Nici de tine, nici de mine nu mai pot fugi... Dac-aş încerca, ar trage soldatul de-acolo cu puşca... Şi cine ştie pe care din noi doi ne-ar nimeri !" „Cum ? l-am întrebat. De ce vorbeşti tu aşa ? Ce-ai făcut ? De ce-ai ajuns aici ?" „Dar tu, de ce-ai ajuns ?" m-a întrebat el, de parcă ar fi ştiut ceva despre toate întîmplările noastre...

— Şi tu ce i-ai răspuns ? îl întrebă femeia.

— Din cauza soției...

— Cum ? se îngrozi Saveta.

— Da, ca și tine, a tresărit și el cînd m-a auzit rostind vorbele astea. Nu puteam să-l mint. Numai că el, după ce m-a auzit, n-a mai vrut să deschidă gura. A rămas mut și așa ne-am despărțit. Plecînd, se uita după mine ca un nebun...

Veanu, învățînd lecția, încercă să nu-l mai întrerupă pe *gospodar* din succesiunea gîfiită a mărturisirilor sale. Acesta ajunsese tocmai în punctul cînd se pregătea să-și pledeze propriul proces, amintirea căruia nu-l lăsa deloc indiferent :

— La cercetările de la Turda, prin care Siguranța dorea să descopere rețeaua comunistă din Uioara, am fost delegat și eu de către colonelul Țopa, comandantul legiunii de jandarmi. În timpul cercetărilor, cei doi comisari, după cîte-am aflat mai tîrziu, i-au bătut pe muncitori. Cîțiva dintre ei au fost deferiți tribunalului militar din Sibiu și condamnați la mulți ani de pușcărie. C-or fi recunoscut ei pe acolo ceea ce nu știam eu, asta iar se poate... La anchetă, a reieșit că organizația comunistă de la uzinele noastre sodice avea legături cu ceferiștii de la Simeria. Omul de legătură era unul Iorgovan, așa că, prin dezvăluirea lui, cercetările s-au extins pînă la Timișoara. Și uite-așa, m-am trezit trimis, alături de comisarii din Turda, pentru continuarea anchetei. Eram reprezentantul legiunii de jandarmi, care se îndrăgostise de mine, fire-ar mama ei a dracului, ca de-o mireasă. Mi se spunea mereu că sînt om corect și sincer, devotat trup și suflet. Mai bine eram un... Dar și la Timișoara au fost reținuți, între timp, mai mulți muncitori și funcționari. Printre ei, îmi amintesc și-acum, era unul tînăr, cu fruntea largă și cu părul zburlit. Zicea cineva c-a ajuns poet...

— Cum îl cheamă ? îl întrerupse Veanu.

— Vasile Motoarcă, dar de cunoscut nu l-am cunoscut, că pe la procesele mele nu l-au citat procurorii. I-am văzut poza în gazete, dar nu mai semăna cu cel tînăr, de-atunci. Și uite așa, cînd m-am întors spre Uioara, am depus la legiunea de jandarmi din Deva copia dosarului

întocmit de ăia, la Timișoara. Și-am crezut că în felul ăsta mă lasă domnii în pace. Crescuseră și copiii mei mărișori, trebuia să-i trimit la școli. Maică-sa zicea să-i dăm la Blaj. Eu nu, că e mai bine, mai consult, la Arcud. Era și-aici un liceu, adevărat, nu așa bun ca ăla bătrîn, de la Blaj. Dar eu socoteam că-i chiar destul pentru copiii unui plutonier de jandarmi,.. Da, am uitat să-ți spun că, între timp, m-au avansat la gradul de plutonier și m-au făcut șef de post la Uioara...

— Deci, zise Veanu, insinuant, te-ai remarcat...

— Adică, m-au remarcat... Altfel, nu mă trezeam, în primăvara lui '44, cu doi agenți secreți de la inspectoratul general al jandarmeriei. Au venit tocmai de la București, ca să se intereseze de activitatea mea...

— De ce ? Dacă zici că...

— Pentru că mă purtam cu oamenii, așa, ca pe la noi, îl întrerupse bătrînul.

— Cum adică ?

— Adică, mă purtam omenește. De-aceea, mi-au dat douăzeci de zile de arest. Mi-au luat și comanda de șef de post și m-au mutat disciplinar în Dobrogea...

— Nu-nțeleg...

— Foarte simplu. Mi-au imputat prietenia cu unii muncitori, care erau suspectați de comunism. Cu toate că eu le-am spus numai adevărul : domnilor, nu mi-s decît consăteni, oameni de pe la noi... Tocmai de-aia, mi-au zis ei, de ce nu i-ai supravegheat sever ? De ce-ai dat dovadă de toleranță față de celula lor periculoasă ?

— Și ?

— Am plecat fără crîcnire într-un sat de lîngă Hîrșova... Acolo, mă uitam toată ziua după popîndăi, că erau mulți și se ridicau în două picioare, ca santinelele... Acolo, m-a găsit și ziua de 23 August. Poate o să zici că mă laud, dar să știi că am dezarmat și-am ținut sub arest mai mulți nemți, care controlau șlepurile de pe Dunăre...

— Nu i-ai împușcat ? se precipită Veanu.

— Nu.

— De ce ? părea nemulțumit, inginerul.

— Că n-aveam ordin, de-aia ! Cînd inamicul se predă, n-ai voie să-l împuști... Chiar dacă aș fi aflat atunci ceea ce-am aflat mai tîrziu, cînd am primit ordin de rechemare

la fosta regiune Mureș, că nemții mi-au bombardat casa, mi-au omorît întreaga familie, pe ăia, pe militarii arestați de mine, acolo, lîngă Dunăre, tot nu i-aș fi împușcat...

— Deci, șări Veanu, ai avut aceeași milă, aceeași toleranță și față de comuniștii români și față de naziștii germani...

— Vezi, dacă-mi răstălmăcești și dumneata vorbele, cum au făcut-o și alții, nu-ți mai spun nimic ! Că aici, tinere, nu sîntem la tribunal !...

„Harfa simțurilor este într-adevăr un instrument prin care cîntă sufletul nostru, după ce, prin fiecare din ele, iese din temnița trupului și ia contact cu lumea ce ne înconjoară. Ele sînt ferestile prin care duhul se desprinde din lut și își ia zborul către elementele din care e compus : lumină și întuneric, armonie și distonanță, cîntec și plîns, gînd și simțire, voință și hotărîre, fantasie și realitate, putință și realizare." „Frumos, într-adevăr frumos ! exclamă Eugenia. Popa ăsta e mai degrabă învățător, de vreme ce te face să gîndești la bucuria vieții." Și-ar fi trebuit s-adauge, dacă n-ar fi oprit-o anii ei puțini, că *răspopitul* își îndrepta gîndul și spre încîntarea simțurilor, spre tot ce ținea de constituția elementară, contradictorie, a firii omenești. Știa ea, Flavia, de ce își îndemnase prietena de mai multe ori : „Citește, Jenico, hîrtiile astea, confiscate de mama, și ai să vezi că n-o să-ți pară rău..."

— Între timp, poate știi, dar nu, de unde să știi ? continuă *gospodarul*, fiind mereu atent să descifreze reacțiile de pe fața inginerului, au început să funcționeze „tribunalele poporului". Printre ele se numără și cel din Cluj, unde a fost dat în judecată întregul personal al Siguranței din Turda, din Deva și din Timișoara. Eu am rămas singur-cuc, nu mai aveam nevastă, nu mai aveam copii... Cînd am auzit că mă caută, ar fi fost normal să mă prezint singur. Tot nu mai aveam nici un rost... Eram un reformat, un pensionat din oficiu. Dar mama, nefericita, nu știu de ce se temea atît de tare c-o să mă piardă și pe mine. M-a ascuns într-o șură cu fîn, ca pe un criminal de război. Desigur, nu la noi m-a ascuns, la Sădești, ci într-un sat de peste deal, la Ocnișoara. Trăia acolo o

soră de-a ei, la „hodăi", în hotar. În șura aia, ca o închisoare voluntară, am aflat, mai tîrziu, din ziare, că mă condamnaseră și pe mine, în lipsă, la opt ani de temniță grea. Ce-mi ziceam în capul meu ? Odată cu tratatul de pace, se va da o amnistie generală... Și așteptam... așteptam... Mă știam nevinovat, adică, oricum, nu eram pentru opt ani... Și uite-așa, am stat zidit în clăile alea de fîn, pînă la proclamarea Republicii...

— Și-atunci, ce-ai făcut ? întrebă Veanu, după o pauză prelungită.

— M-am predat șefului de post, care mi-a tras cîteva palme zdravene, așa, din camaraderie, și pe urmă m-a depus la Securitatea din Uioara. De acolo m-au trimis la „tribunalul poporului" din Cluj, care dăduse sentința. Și-apoi, cum era normal, am trecut la închisoarea militară...

— Ai stat mult ? îl interogă, rece, ca un procuror, Veanu.

— N-ai să crezi, dar am stat destul de puțin, îi răspunse cu o voce calmă Petre Cîmpeanu. Știindu-mă nevinovat, am făcut apel. Și, într-o lună de zile, s-a dezbătut. Am fost pus în libertate provizorie, pînă la rejudecarea procesului. În '48, am fost chemat la înfățișare cu martori, de mai multe ori...

— Ce martori ?

— Păi, ți-am spus, m-au apărat cei de la Uioara, muncitorii. Atunci mi-am dat seama, abia atunci, că ei sînt cei mai cinstiți pe lumea asta... Hei, da, m-a ajutat mult, mult de tot, maistrul Ion Tilea. Ți-am spus, a ajuns inginer, pe la București. Da, și-atunci au vrut să mă înfunde cei de la vechea Siguranță, din Turda, din Deva, din Timișoara...

— Oamenii dumitale...

— În luna noiembrie, '48, continuă bătrînul făcîndu-se că nu-l aude, am primit sentința de achitare, ca nevinovat...

— Imposibil ! exclamă tînărul inginer.

— Așa, cum m-auzi și cum te-aud ! Achitat... Doar nu cumva îți pare rău ? îl încolți, la rîndul său, *gospodarul*.

Veanu se înroși. Simțea că omul din fața lui nu-l minte, chiar dacă...

— Și de-atunci, tot aici, în *raiul* ăsta ai rămas sfinte Petre ? încercă el să treacă pe glumă.

— Ho, nu te grăbi, tinere, că povestea abia de-acum încolo începe... —

Neliniștită de absența lui Veanu, obosită puțin de aerul filosofic al paginilor pe care le citise, Eugenia începu să răsfoiască hîrtiile mai în grabă. Se opri, curioasă, la un capitol intitulat : *„Despre cele opt fericiri"*. Nu sînt oare prea multe ? se întrebă ea, nedumerită. „Sînt declarate fericiri tocmai nenorocirile vieții ! — continuă cu un semn de exclamație Liviu Ardeleanu. Cum ar putea fi fericiți cei care plîng, cînd omul plînge mai ales în nenorocire ? Cum vor putea moșteni pămîntul cei blînzi, cînd ei sînt călcați în picioare de toată lumea și dreptul lor nu e băgat în seamă ? Cum se poate spune — citea ea negru pe alb — fericiți sînt cei milostivi că aceia se vor milui, cînd toată lumea știe că recunoștința nu se află pe pămînt, că făcînd binele trebuie să te aștepți la rău ? Cum pot fi numiți fericiți făcătorii de pace, cînd avem o mare experiență cuprinsă în sentința : „cine are mintea întreagă, în cearta altora nu se bagă ?" Și sîntem sătui de fericirea celor prigoniți pentru dreptate, fiindcă, de cînd lumea, dreptatea umblă cu capul spart. A cîta fericire o mai fi și asta ? se întrebă Eugenia, cu sentimentul că, pornit contra preceptelor biblice, Liviu Ardeleanu încurcase numărătoarea fericirilor, de vreme ce iubirea, născătoarea tuturor elanurilor vieții, nici nu figura în enumerarea *răspopitului*. „Fericiți sînt proclamați și cei progoniți și batjocoriți pentru Hristos — pentru el ? se întrerupse iar din lectură Eugenia, sau pentru ceea ce simboliza el, adică principiul binelui, al renunțării de sine, al dăruirii pînă la jertfa supremă ? — cînd ei, cu zecile de mii, au trăit în suferințe și mulți au fost duși la moarte. Și-apoi, în fruntea tuturor fericiților sînt așezați cei săraci cu duhul, cînd sărăcia, orice formă ar îmbrăca, e o adevărată nenorocire. Iată, o sumedenie de contraste și chiar o sfidare a bunului-simț și a experienței omenești !"

Încheind, Eugenia își spuse : o să stau mîine, sau chiar în seara asta, de vorbă cu el ! Vreau să înțeleg mai clar, dacă mai poate înțelege și el ceva din tot ce-a scris, pînă unde e bine să meargă omul cu întrebările, cu îndoielile, pentru a rămîne, totuși, cît de cît fericit ?...

— Mă asculți ? întrebă *gospodarul*, observînd că tînărul inginer dădea semne de nerăbdare. Ori te grăbești la soție ? Ai lăsat-o singură ?

— Nu, bîigui el, citește, sau e cu familia Ardelenilor...

— Bine, ai de grijă să n-o lași prea mult timp singură ! Muierile tinere, mai ales cînd așteaptă copii, sînt ca rîndunicile : zboară jos, forfecat, și simt, cu mult înainte, apropierea furtunii...

— Am înțeles. Mulțumesc. Spune mai departe ! îi ceru el.

— Cu toate că decizia tribunalului era clară, cu toate că am fost rejudecat în libertate, la Cluj m-au reținut din nou. Apoi m-au trimis la închisoare, aici, în Arcud. Pînă în mai '49, cînd mi-au dat drumul și mi-au fixat domiciliul obligatoriu la Uioara...

— De ce te-au reținut, dacă nu erai vinovat ?

— Nu știu. Mă întrebau mereu cum de-am scăpat, pe cine-am mituit, de n-am ajuns, ca alții, pe front, în Transnistria ?

— Și ce le răspundeai ?

— Adevărul : n-am primit ordin !...

— Mda, făcu Veanu. Văd că numai *ordinul* era, pe vremea aia, dumnezeul dumitale...

— Păi, cum. Ai pomenit dumneata un militar adevărat care să n-asculte de ordine ?

— Depinde cine le dă...

— Întotdeauna, numai superiorii ! încercă *gospodarul* să pună capăt acestei noi tentative a inginerului de-a ieși din matca mărturisirilor. Așa că, reluă Petre Cîmpeanu, în celula mea de-aici, de la Arcud, am stat cu unii foști colegi, sau profesori de-ai părintelui-contabil Liviu. Așa-i ziceam noi, mai la început, *răspopitului*. Unul era protopopul Caba, din Alba-Iulia. Altul, protopopul Felecan, din Turda. Iar altul, tot protopop, Someșanu, din Năsăud.

Mai erau acolo şi un profesor de teologie, absolvent de la „Propaganda Fide" din Roma, şi alţi doi preoţi, de numele cărora nu-mi mai aduc aminte. Toţi erau reţinuţi, dar necondamnaţi...

— De ce ?

— Din cauze politice...

— Adică ?

— Ziceau că-s naţionalişti...

— Dar ce spuneau, ce făceau ? Că de florile mărului...

— Adevărat, unora le mai puneau în circă şi motive religioase. Ziceau că fac propagandă contra ortodocşilor...

— Şi cum te descurcai printre atîţia teologi ?

— Cu popii mă descurcam mai uşor. Ei se încăierau între ei, mai ales pe tema catolicism-ortodoxism. De obicei, în discuţiile astea, pierdea ortodoxul. Ceilalţi, grecocatolicii, erau mai mulţi, aveau majoritatea...

— Şi cu popii ăştia începeau şi se terminau toţi „duşmanii poporului" ?

— Ba nu, mai erau acolo şi legionari... Ăştia erau fanatici. Învăţau toată ziua, între ei, limba germană. Şi ne băteau la cap s-o învăţăm şi noi... Din cauza lor ne ţineau tot timpul închişi în celulă. Slujitorii Arhanghelului vedeau cai verzi pe pereţi : revolte, răsturnări, asasinate, întoarcerea ţării cu fundu-n sus...

— Şi dumneata ce făceai ? Ce le ziceai ?

— Tăceam, că dacă deschideam gura, erau în stare să ne sugrume... Nu ziua, noaptea în somn...

— Hei, chiar aşa ?

— Chiar aşa ! Pe protopopul din Alba-Iulia, care-a fost chemat, într-o zi, la interogatoriu, cînd s-a întors în celulă şi l-au văzut că are degetele pătate de cerneală, erau să-l sfîşie. Se temeau de declaraţii scrise, de dezvăluiri, de desconspirări... Atunci, cu toată frica, am sărit la ei, am intrat în încăierare... Aveam ceva mai multă putere în trup decît teologii ăia, prăpădiţi de războaiele lor religioase... Cînd m-au scos, într-altă zi, pe mine la interogatoriu, şi m-au văzut legionarii cu degetele pătate de cerneală, au sărit şi m-au apărat popii. Altfel, îmi făceau de petrecanie... Gardienii nu se băgau. Ne ziceau la toţi „banditilor !" şi îşi vedeau de treabă. Erau băieţi

tineri, păreau speriați...

— De cine ?

— Nu știu. Poate numai de ziduri. Între două lupte de-astea, mie îmi era foame. Pe-atunci, eram sănătos. Primeam, în fiecare lună, un pachet de alimente de acasă. Biată maică-mea, fie iertată, venea pe jos pînă la poarta închisorii. De la Sădești avea de mers numai 4—5 kilometri. Dar nu știu de unde strîngea, de unde căra ea în spate 5 kilograme de pîine, zahăr, slănină și țigări. Și cel puțin dacă mi-ar fi rămas mie ! Dar de cum intram cu ele „la comun", mi le hărtăneau legionarii. Ei nu cereau, ei pretindeau, apucau, arătau pumnul. Făceau pe arhanghelii, dar se purtau ca borfașii. Cînd înfulecau mîncarea, pe mine și pe cei trei protopopi ne puneau să le cîntăm pricesne... Iar cînd scriam, o dată pe lună, carte poștală...

— Cui scriai ? Parcă spuneai că...

— Mamei ! îl întrerupse bătrînul. Dacă aș fi încercat să mai scriu și altcuiva, la neamurile mai apropiate, le-aș fi băgat în bucluc. Da, așa era, nu te mint... Cînd scriam, zic, cartea poștală, legionarii mă obligau să cer numai zahăr și slănină. Ca să poată „rezista" ei, 'tu-le Arhanghelul și destinul mamii lor, că. Doamne, mult m-au putut chinui...

Deși nu-i plăcu începutul, Eugenia încercă să parcurgă o nouă predică scrisă de Liviu Ardeleanu și citită, probabil, de multe ori în fața poporenilor săi, după cum o arătau și foile îndoite la colțuri, soioase, ca de ceară. După ce le zicea zăpădenilor „iubiții mei fii sufletești" — deci era clar că numai predică putea să fie — după ce se dezlănțuia într-o diatribă contra lăcomiei, idolul căreia i se închina bogatul din Evanghelie, cel care, stricîndu-și jitnițele și hambarele mai mari voia să le zidească, pentru a strînge în ele tot grîul și toate bunătățile, nebunul carele striga sufletului său: „odihnește-te, mănîncă, bea, veselește-te !" ; după ce mai arătă că și protopărinții noștri Adam și Eva și-au pierdut nemurirea fiindcă lăcomiseră la fructul oprit, la fel cum Isav, fiul lui Isaac, își pierduse dreptul de întîi născut numai pentru un blid de linte ; așa precum și faraonul lacom să stăpînească un popor străin a fost lovit de felurite plăgi, ca și Iuda carele,

pentru arginți, din lăcomia pungii, s-a scos pe sine din rîndul apostolilor ; la fel cu bogatul și săracul Lazăr, prins și el de fiara ce îmbătrînește odată cu cei luați în stăpînire pînă la moarte ; după toate pildele acestea, înfățișate, desigur, pe larg, fostul preot de țară se lua de mînă — de data asta mărturisit, prin citate puse în ghilimele — cu scriitorul bisericesc Asterie al Amasiei, ca să-și poată duce ascultătorii, sau cititorii, pînă la capătul extrem al urii dezlănțuite împotriva acestui păcat periculos. „Lacomul — zice textul — nu se bucură de bogățiile pe care le are, ci le caută pe cele ce-i lipsesc ; nu întrebuințează averile lui, dar stă cu ochii ațintiți la cele străine... Geme curtea de lucrurile îngrămădite, dar nu se folosește de nici unul. Nimic nu-i în stare să-l încînte pe cel nesățios, ci casa lui este asemenea unui mormînt."

Derutată, Eugenia își roti privirea prin camera mare, aproape pustie. Nu de lucruri era ea nesățioasă, ci de Veanu. El îi era singura avere... *Deocamdată*, pînă o să vină pe lume și *celălalt*, să le umple cu plînsul și rîsul lui viața și casa asta cît un hangar...

Terminîndu-și prea repede trista poveste despre colegul său nefericit, bănuind că numai niște tragice încurcături amoroase îl putuseră trimite la închisoare — fapt ce urma să-l cerceteze mai amănunțit — Liviu se socotea, și avea tot dreptul s-o facă, un om fericit. El, prin dragostea Savetei, se salvase la timp. De aceea, o ținea acum în brațe ca pe-o comoară căutată îndelung. Era lacom, fără să se simtă vinovat. Și ea, Saveta, răscolită încă de puteri sufletești adînci, verificate și călite de timp, sub tensiunea energiilor sale trupești, mereu treze, ca un vin ce fierbe a doua oară, și întotdeauna numai primăvara cînd dă floarea viței-de-vie, se simțea și ea în al nouălea cer...

— Lasă-mă, Liviule, fii cuminte, să nu vină cumva Flavia, să dea peste noi...

— Și ce-i dacă vine ? Doar și peste ea au dat atîția, și eu tot am iertat-o... E mlădiță păcătoasă din trunchiul meu...

...Cînd am fost eliberat, după o iarnă fără un strop de foc, cu apa înghețată în gamelă, își urmă *gospodarul*,

posomorît, calvarul vorbelor sale, am primit o hîrtie prin care mi se poruncea să mă prezint la miliția din Uioara. „De ce nu mă lăsați acasă, la mama ? i-am întrebat. La Uioara nu mai am pe nimeni..." „Nu se poate", mi-au răspuns. „De ce ?" „Fiindcă, printre răsuciții ăia de țărani, poți deveni periculos... Mai ales acum, cu cotele, cu colectivizarea... La Uioara, acolo ți-e locul, printre muncitori, să te arate cu degetul !" „De ce ?" „Hai, nu mai întreba, mi-au zis, pînă nu ne răzgîndim !"

— Și ce-ai făcut ? Te-ai dus la Uioara ? Te-au arătat, într-adevăr, cu degetul ? se interesă Veanu.

— Nu, nu m-au arătat, că n-aveau de ce... Ți-am mai spus, să știi, muncitorii n-au stofă de temniceri. M-am angajat muncitor-lopătar, la baza de recepție a cerealelor...

— Dar acolo nu veneai în contact cu țăranii ?

— Ba da, toată ziua. De-aceea m-am gîndit, în aprilie '50, cînd au venit și m-au ridicat, că poate am spus vreo vorbă miloasă vreunui țăran care își aducea acolo, pe fundul carului, ultimele boabe de grîu...

— Și ai spus ?

— Nu, că-mi era frică ! A doua zi m-au dus cu mîinile legate la Sibiu... M-au închis într-o celulă specială, pentru cercetări. Un locotenent tinerel a început să mă întrebe tot despre Turda, Simeria, Timișoara... Eu le-am repetat pe toate cele vechi, ca la proces. Dar se pare că el și-a făcut un raport fals și l-a trimis la București. Susținea că n-aș spune adevărul adevărat. În felul ăsta am ajuns și în capitală, îngrămădit într-o dubă cu alții. Cine erau, nu știu, că n-aveam nici voie, nici poftă să vorbesc... Am fost încarcerat din nou, într-un subsol. După vreo două săptămîni de așteptare, m-au urcat la nu știu ce etaj, cu ochelari negri la ochi. Pînă sus, în birou, n-am văzut pe nimeni și nimic. Acolo se afla un băiat tînăr, cam de vîrsta dumitale, tot așa de înalt. Avea vorba ardelenească, dar nu de pe-aici, de la noi, ci mai din nord. Cred că din Țara Lăpușului. Era om învățat, cu judecata sănătoasă. Mă ducea spre adevăr, din întrebare în întrebare, ca doctorul cînd te consultă. M-a pus să-i scriu totul negru pe alb. În celula din subsolul ministerului, m-am trezit iar cu onoruri deosebite...

— Ce onoruri, într-o celulă ? izbucni inginerul.

— Stăteam la masă, urmă Petre Cîmpeanu, cu un fost episcop, cu un fost prefect și cu un fost comandor de marină... Adevărat, mai erau cu noi și niște foști activiști ai Partidului Muncitoresc Român...

— Și ce făceați ?

— Așteptam cu toții o clarificare... Pe mine, pînă să studieze băiatul ăla cele o sută de pagini pe care i le-am scris, m-au mutat în celula 24 de la Jilava...

— Și acolo cît ai stat ?

— Pînă cînd s-au citit, cîte una-două pe zi, o dată, de două ori, de cîte ori a fost nevoie, toate paginile alea. Adică, mai precis, în mai '51, am fost eliberat definitiv. Aveam asupra mea o dovadă pentru miliția din Uioara... Se spunea limpede că pot fi angajat în orice serviciu. Se vede treaba că băiatul ăla din Țara Lăpușului a citit încet dar a înțeles cinstit tot ce-am scris eu...

— Bravo lui ! se bucură inginerul. Eram convins că un om tînăr nu putea proceda altfel, nici pe vremea aceea. Dar nu mi-ai spus, continuă Veanu, de ce onoruri te-ai mai învrednicit pe-acolo, în celula 24 ?

— La Jilava, am ajuns „șef" peste un fost primar general al capitalei, peste trei generali de divizie, opt colonei, un fost primar al Ploieștilor, peste ofițeri de toată mîna, și peste cîțiva profesori, printre care unul Pepelea, fost deputat național-țărănist...

— Chiar așa ? întrebă Veanu, neîncrezător.

— În calitatea mea de șef al celulei, — își dădu importanță *gospodarul* sculîndu-se în picioare și măsurînd iar încăperea după obiceiul de la închisoare — aveam grijă în primul rînd să fie ordine și curățenie. Le împărțeam mîncarea cu polonicul. Fiecare venea pe rînd, dar schimbam ordinea în fiecare zi : cel dintîi ajungea cel de al doilea, apoi cel de-al treilea, și tot așa, prin rotație, fiindcă primele polonice erau „grase". Pentru gamela mea am făcut o regulă specială : o aducea altcineva, fără să știu dinainte cine, ca să nu-mi pun mai mult, sau mai bun...

— Și, ai dobîndit mai mult respect în ochii lor ? Sau te-au bănuit că joci teatru ?

Omul se uită la el nedumerit. „Cum adică ? se întrebă în sine. Tinerelul ăsta mă socotește un smintit și cabotin ?"

Ca și cum i-ar fi intuit gîndurile, Veanu se roși, mustrîndu-se pentru stîngăcia și maliţiozitatea vorbelor sale, cu atît mai mult cu cît el abia acum își observa setea nebună de a afla totul, de a vedea și cealaltă față a medaliei, de-a descoperi încă și încă o dată lumea reală, universul care trecea cu mult peste hotarele fragile ale vieții sale, ale vieții Borceștilor, constituindu-se în istorie, în ani de zbucium, de căderi și de urcușuri, în ceea ce avea, pînă la urmă, să se numească Revoluție. Își dădu seama că hărțuiala prietenească la care-l supusese pe *gospodar* îl duruse pe acesta mai mult decît putea bănui. Degeaba insistă să mai continue, *gospodarul* se încăpățînă să rămînă, deocamdată, mut...

Hîrtiile *răspopitului* erau acum pe terminate. Eugenia, obosită de lectură, neliniștită de absența lui Veanu, dădu, la urmă, peste cîteva file, de fapt peste un capitol întreg, în fruntea căruia doamna Nuți scrisese, cu literele ei răschirate, nervoase, de om disperat : *„Iată cum credea și cum mințea la început nemernicu !“* Atît acuzația asta, cît și prima frază a însemnărilor trădau faptul că ele fuseseră aruncate pe hîrtie de un popă tînăr, la începutul carierei, grăbit să spună anumite adevăruri care i se păruseră, probabil, greu de rostit, în forma aceea, la biserică, în fața zăpădenilor. „Unii pretind că nu există pe lume un soț mai bun decît acela care, înainte de căsătorie, a cîștigat în desfrîu o vastă experiență a iubirii“... Eugenia nu se gîndise niciodată la o astfel de teorie. Ei i se păruse, încă din noaptea aceea primă, înecată în zăpezi, viscolită pînă la os, că îl cunoscuse pe Veanu de cînd lumea, că era și că fusese întotdeauna numai al ei, că se născuse odată cu ea, din dragostea aceea sfioasă și nebună. Oare să se fi înșelat ? O mai fi cunoscut el în intimitate, și alte fete ? S-o fi dedat, vorba popii, și la desfrîu, ca să cîștige experiență ?

Întrebările ar fi curs așa, la nesfîrșit, dacă ochii tinerei femei nu se opreau, intrigați de prima frază, la cea de-a doua și apoi la următoarele, toate alcătuite parcă de un doctor, nu de un teolog : „Această afirmație e ridiculă și absurdă, dovedind o gravă și primejdioasă neînțelegere a

căsătoriei. Cîtă diferență între iubirea senzuală a desfrînatului și iubirea castă a soțului !" Înfrînîndu-și repulsia, Eugenia parcurse mai departe rîndurile părintelui Liviu care constata că iubirea senzuală e numai cea strict trupească, bărbatul, fără nici un respect pentru femeie, căutînd să-și satisfacă brutal senzualitatea, cu mijloacele cele mai rafinate și mai mîrșave ale lăcomiei sexuale. „O legătură carnală, în care totul pare îngăduit numai ca să satisfacă animalitatea dezlănțuită." Pentru a nu întîrzia prea mult și asupra altor detalii, coborîte pînă la anatomic, în scopul de a face imprecația împotriva poftelor cît mai convingătoare, tînăra femeie poposi, cu vădit interes, la următorul pasaj : „Iubirea din căsătorie, nu numai că e de un nivel mai înalt, dar e și de altă natură : în ea, actul sexual e, pentru a vorbi astfel, aristocratic". Cuvîntul ăsta o derută o clipă, dar trecu mai departe : „În căsătorie se realizează iubirea dintre două persoane, iubire care se revarsă în actul material al împreunării. Afecțiunea și stima reciprocă îi conduce pe soți unul spre altul și legăturile trupești, cu toată deplinătatea lor, sînt făcute din delicate atenții".

Dorul unor asemenea „delicate atenții", care fuseseră mult mai bogate înainte de-a sosi în *„raiul răspopiților"*, o făcu pe Eugenia să se îngrozească la gîndul că, uite, de-acum încolo, starea ei specială, în care toate tentațiile se cenzurau automat de teama unor complicații pentru *el* (sau pentru *ea*, adăuga, după anumite ezitări...), o vor face din ce în ce mai zgîrcită, mai grijulie, mai puțin zvăpăiată. O maternitate precoce, gata să pună stăpînire deplină pe ființa ei, o alunga din urmă. Era obsedată de acest gînd răutăcios, ca o limbă înspicată de șarpe... Oare va fi sănătoasă ? Va rezista la toate ? Oare Veanu o va iubi întotdeauna ?...

După o jumătate de oră, Saveta ieși din baie, simțindu-se ca în anii depărtați, învălmășiți, ai tinereții. Ca atunci cînd se scălda, printre rațele sălbatice, în apele reci ale Tăului. Liviu îi propuse să iasă puțin la plimbare prin curte, sau chiar în oraș. Fericirea îi era umbrită doar de îngrijorarea povocată de întîrzierea Flaviei. „Atît ne-ar trebui, să calce cumva cu stîngul și pe-aici. Ar uita cu

toţii, ca prin farmec, că m-au socotit om harnic, exigent şi drept, săritor la necaz pentru oricine. Li s-ar înnegri iar cerul gurii şi-ar dezgropa toate bîrfele şi reproşurile vechi, să facă fel de fel de asociaţii..." Ştia el că moartea preotesei nu trecuse chiar aşa neobservată, în special la Blaj. Iar Arcudul nu se afla prea departe... Cînd ieşiră afară, sub bolţile salcîmilor, cei doi simţiră în nări, dinspre Munţii Apuseni, răsuflarea grea, ameninţătoare, a unei furtuni de primăvară...

Într-un tîrziu, văzînd iar că telefonul nu mai sună, *gospodarul* se uită îngrijorat la Veanu şi apoi se hotărî să arunce din spinare ultimii bolovani, care-i împovărau cuvintele :

— Unii se prezentau la cazan totdeauna primii. Mai ales primarii şi profesorii, niciodată militarii, cum s-ar putea crede. Deh, aflaseră cu toţii, pînă la urmă, că am purtat şi eu cîndva trese... N-am admis, nici un fel de favoruri ! Pentru asta, unii mă înjurau şi mă duşmăneau... Mi s-a întîmplat o dată, o singură dată, că nu s-a ajuns mîncarea. Erau zece porţii lipsă. Am bătut în uşă şi m-am plîns gardianului. Dar el, cap prost, m-a băgat la „neagra", fără să mai stea prea mult de vorbă. Aşa s-a aflat la Securitate, de unde-a venit un ofiţer în verificare. Nu era băiatul ăla din Ţara Lăpuşului, şi mi-a părut rău. Dar şi ăsta m-a ascultat şi mi-a dat dreptate. M-a chemat peste cîteva zile la birou şi credeam c-o să mă pună iar să scriu. Dar m-am înşelat. M-a întors pe toate feţele, în legătură cu declaraţiile alea scrise şi-apoi m-a întrebat dacă îmi place şi vreau să muncesc.

— Şi ? Te pomeneşti că i-ai spus că-ţi place ? se trezi iar glumind inginerul.

— Bineînţeles ! Aşa i-am răspuns ! Neam de neamul meu numai asta a făcut. Cum să nu vreau eu să muncesc ! Unde ? m-a întrebat el. Oriunde, am răspuns. Şi astfel, în luna lui mai, pe 21, mi-au dat drumul... Era, ţin bine minte, aniversarea Partidului Comunist...

— Te pomeneşti că de-acolo ai venit direct aici, în *raiul* ăsta, şi că te-au primit cu steaguri roşii ? ! Veanu se simţi în sfîrşit, liber, uşurat. Socotea că, de-acum încolo, poate să-l întrebe orice pe *gospodar*, fără riscul de a-l

mai supără. Avea toate motivele ca, despuindu-l de adevăr, să-l atragă spre el, spre secţia zootehnică a I.A.S.-ului. Dar oare setea lui de adevăr, de faţa nevăzută a evenimentelor, nu cobora prea jos cu o asemenea preocupare ? Nu semăna şi asta a cădere din sferele înalte ale istoriei în orizontul asfixiant al pămîntului, al grijilor de fiecare zi ? Chiar dac-ar fi fost aşa, Veanu se simţi dator să insiste.

— Nu chiar, n-am venit direct în *rai,* zise Petre Cîmpeanu. Am mai stat la Uioara, cu domiciliu forţat, pînă în '53, în luna mai. Atunci, da, m-au chemat aici, să lucrez cu ziua. Şi-am venit, că eram mai aproape de casă. Puteam fugi s-o mai văd pe mama, care era bătrînă şi slăbită tare. Dar, mai ales, scăpam de praful ăla gros, de la baza de recepţie, care-mi îneca plămînii, şi de lacrimile ţăranilor...

— Dar cu directorul, cînd v-aţi cunoscut ?

— În '56, după ce mi-am primit pensia militară. Atunci a avut şi el curajul să mă angajeze, cam peste capul celor de la „cadre". Încă nu era şef, dar la meserie îi bătea pe toţi inginerii. Şi-a luat, săracul, o răspundere grea cu mine ! Nu de alta, dar începuseră să mai bată la poarta *raiului* şi alţii de seama mea... Mai întîi, Gheorghe Badea... Apoi, mult mai tîrziu, *răspopitul,* zăpădeanul vostru... Dar uite, frate, că tot nu mai vine şeful ! Nici nu dă telefon... Numai de nu i s-ar fi întîmplat ceva rău pe-acolo...

— Auzi, zise Veanu, ridicat în picioare. Dacă nu-mi spuneai dumneata tot ce mi-ai spus în seara asta, cine ştie cîţi purici mai făceam şi eu pe-aici... Aş fi fost un om mai slab...

— Nu cred, îi replică, fără ezitare, *gospodarul.* Dacă nu te simţeam cine eşti, nu-mi puneam eu sufletul în palmă, crede-mă. Mai ales că ai încercat mereu să mă încolţeşti. Dar pentru că ştiu de unde-ai venit şi ce-ai lăsat acolo...

— Ce ? se sperie Veanu. Adică, oricum, nu vin dintr-un iad, ca dumneata, zise tînărul, ştergîndu-şi cu batista mototolită faţa palidă, transfigurată. Dar de lăsat, tot am lăsat şi eu ceva...

Ieşind afară, în aerul mirosind a furtună, începu să cerceteze, cu priviri neliniştite, cerul încărcat de nori grei,

tîrîtori. De aceea, nu observă decît tîrziu, la lumina aruncată de ferestrele vechiului castel, silueta mișcătoare a Flaviei. Fata se întorcea din oraș, cu pași rari, de om căruia nu-i fuge timpul din față, ci i se întinde la picioare.

— Bună seara, tov. inginer ! zise Flavia, încetinindu-și pasul.

— Bună seara, răspunse Veanu. Ia uite, dom'le, ce înger strălucitor se plimbă prin *rai*, la ora asta !...

— De, i-o întoarse, fără ezitare, fata, nu poate ține toată lumea ședințe ! Și mai ales duminica, ziua singurătății noastre...

— Ei, na ! făcu inginerul, apropiindu-se de ea și continuînd, alături, drumul printre salcîmii înalți, tutelari, spre „casa de oaspeți".

— Da, da, continuă Flavia, asta e problema : a fi sau a nu fi singur... Aici, în agricultură, ori la Blaj, ori la Brașov, ori chiar în lună...

Veanu nu apucă să-și adune gîndurile, după replica aceasta surprinzătoare, nici să-și pregătească răspunsul, că, din partea opusă, se auzi vocea Savetei. Apoi vocea baritonală a lui Liviu Ardeleanu, izbucnind ca în fața a doi răufăcători :

— Ce-i cu voi, la ora asta ? De unde veniți ?

Surprins de severitatea tonului, Veanu se dezmetici, totuși, mai repede și-i răspunse :

— De pe lumea cealaltă...

— Aleluia ! adăugă Flavia, care intuise bănuielile tatălui.

O tăcere stînjenitoare își făcu loc, pentru cîteva clipe.

— Nu-i ce crezi dumneata, domnule Ardeleanu ! Ne-am întîlnit din întîmplare, acum două minute... Nici n-am apucat să ne spunem bună seara...

— Dar de ce, unde și cum v-ați întîlnit ? stărui el, cu o voce neobișnuit de severă.

— Lasă oamenii în pace, Liviule ! sări Saveta. Ce ai cu ei ?

Dar *răspopitul* nu renunță :

— Vezi, Veanule, c-ai lăsat-o singură acasă pe Eugenia...

— Nu chiar singură, îndrăzni din nou Flavia.

— Dar cu cine ?

— Cu predicile tale din tinereţe... I le-am împrumutat...

Cuvintele ei îl năuciră. Alertată, Saveta se temea să nu înceapă cumva, acolo, în mijlocul parcului, o încăierare de familie :

— Nu-i nimic, fiţi liniştiţi ! Nu e cazul să se supere cineva pentru...

— Noapte bună ! zise Veanu, grăbindu-se spre „casa de oaspeţi". Liviu îşi luă fata la braţ, cu o tandreţe teatrală :

— Iartă-mă, draga tatii ! N-am vrut să spun decît că...

— Ştiu, îl întrerupse fata. Să nu mă înhăitez cu el, să nu mă reazime de vreun salcîm, să nu-i strice casa... să...

— O, doamne, cum vorbeşti şi tu ! interveni din nou Saveta, în timp ce Liviu tăcea.

— Mîine plec ! îi ameninţă Flavia. Decît să mă bănuiţi şi voi, la orice pas...

— Nu te bănuieşte nimeni, încercă s-o mîngîie Saveta. Vezi, Liviule, n-ai avut de lucru, te-ai apucat să pui întrebări, ca popa la biserică. Ai uitat că înainte de-a rămîne Flavia cum a rămas, după fuga noastră...

— Cum am rămas ? întrebă, rece, arţăgoasă, oprindu-se în loc, fata.

— Ei, aşa, singură, neajutorată, adică...

— Să plece ! se trezi urlînd *răspopitul*. Decît să le strice casa...

— Taci, Liviule, se răsti Saveta la el. Nu vezi că spui prostii ? ! Ce ai cu ea ? Ai chemat-o la noi s-o jigneşti ? Reculege-te ! îl luă ca în predicile lui de altădată. Înţelege, omule, că fata noastră — apăsă pe aceste cuvinte — a venit aici de dragul tău, nu al altcuiva... Cum s-o bănuieşti din senin ? ! Un tunet mocnit se anunţă din direcţia Munţilor Apuseni, întrerupînd-o. O strînse puternic de braţ pe Flavia, cu un gest ocrotitor.

Acasă, Eugenia nu dormea. Îl aşteptase pe Veanu, cu un calm şi cu o răbdare de care se mira ca singură. Închisese geamurile dinspre parc, în care jucau acum reflexele sîngerii, ca dintr-un cuptor de var, ale fulgerelor.

— Bine c-ai venit ! zise ea. Dacă mai întîrziai puţin, mă îndrăgosteam de părintele Liviu... Cel din predici, adăugă îndată, citind uimirea de pe faţa soţului său.

— Na-ţi-o frîntă că ţi-am dres-o ! îi răspunse Veanu cu o vorbă uitată, din satul lor.

— Nu glumesc, insistă Eugenia. Uite, vezi cîte hîrtii am citit ? Să ştii, Veanule, că pe vremea cînd era popă, Liviu Ardeleanu avea sufletul muncit de îndoieli... Încerca să descopere frumuseţea din sufletul omului şi fericirea...

— Şi le-a descoperit ? aruncă, voit banal, inginerul.

— Nu ştiu. Asta aş fi vrut să-l întreb chiar pe el. Dacă nu ţi-e prea foame, poate mergem împreună... Doar e duminică seara...

— Mi-e foame, zise Veanu. Şi, pe deasupra, vine furtuna...

— Să-ţi încălzesc laptele ? îl întrebă ea, stingherită, înţelegînd că Veanu nu era dispus să facă o vizită la Ardeleni.

— Nu. Îl beau rece. Ştii, continuă el, scoţînd oala din frigider, în după-masa asta am descoperit un om...

— Fiecare cu descoperirile lui ! Cine e ? Sper că nu-i vorba de Flavia...

— Nu, nu te speria ! Ea se consideră acum cel mai singur om de pe pămînt. Iar de singurătate, sper, nu mai avem nevoie ! Pe altcineva am descoperit eu ! Un om care a trăit atîtea într-o singură viaţă, cît alţii în zece...

— Nu înţeleg...

— O să-ţi povestesc cînd vom avea timp, coborî Veanu cu picioarele pe pămînt. Dacă a rezistat el la toate tragediile, singur-cuc, numai din dragoste pentru locurile şi pentru oamenii de-aici, înseamnă că am şi eu un reazem... Cred că, ajutat de el, o să-mi fac rost de oameni buni. Mîine dimineaţă îl cer de la director, dacă se întoarce de la Cluj...

— Dar ce caută directorul la Cluj ?

— Ce-am găsit noi aici, zise el. Liniştea...

— Ce linişte ?

— Află că liniştea oricărui bărbat stă ascunsă în drumurile soţiei...

— Şi liniştea ei unde s-ascunde ?

— În neliniştile soţului...

— Interesante lecţii îmi ţii, iubitule ! N-ai uitat că mai sînt încă o elevă dornică, obligată chiar, să înveţe. Într-o iarnă şi-o primăvară, cît altele în zece...

— Nu înţeleg. Ce mai ai tu de învăţat, Jenico, mai ales acum, în primăvara asta ?

— Multe. Şi în primul rînd, să mă dezbrac de simţuri...

— Asta ce mai e ? rămase perplex inginerul. Te pomeneşti că te-ai îndrăgostit, într-adevăr, de predicile *răspopitului.*

— Nu de el e vorba, Veanule ! Numai de mine, de neliniştea mea...

— Ce nelinişte ! ?

— Cea de duminica, şi cea de toate zilele, zise ea, lipindu-se, cu o grabă speriată, de trupul lui. Avusese impresia că întoarcerea lui Veanu la rădăcina lucrurilor, la rosturile pămîntului, care stăpîniseră tiranic firea şi viaţa părinţilor şi strămoşilor lui, însemna o îndepărtare treptată de gingăşia, de catifelarea dragostei, o incompatibilitate cu universul lucrurilor mici, strînse într-o cameră intimă, fie ea şi de mărimea celei de la „casa de oaspeţi", cu aerul ei improvizat, ca un hotel de tranzit. Era numai o impresie. Oboseala lui Veanu era înşelătoare.

— Lasă-mă, gemu ea într-un tîrziu. Tu eşti în stare să...

— Să ce ? o întrerupse Veanu.

— Să te baţi cu *cel mic,* pentru amărîtul ăsta de trup. Pare că ar fi o catedrală, nu un sălaş al păcatului...

— Îl omor pe *răspopit !* exclamă inginerul, în timp ce o mîngîia pe faţă cu degetele sale aspre, înfrigurate. Îi ard toate hîrtiile ! Nefericita asta de Flavia n-a avut altceva de lucru decît să le aducă aici, şi să te fericească pe tine cu ele...

— Dacă o să le citeşti şi tu, nu le mai arzi !

— N-ajunge că le-a ascultat bunicul meu de o sută de ori pe fiecare ? ! Şi bunica. Şi mama. Şi tata. Mi-e ruginit sufletul de amăgirile lor...

— Frumoase amăgiri ! oftă Eugenia, în timp ce se ridică de pe pat şi se grăbi să deschidă geamul.

Fulgerele se apropiaseră la doi pași. Duhul furtunii agita parcul. Stropi mari, cît ouăle de păsări, începură să se spargă de frunze, de copaci, de zidurile casei, de cercevelele ferestrelor. Totul părea o descleștare nervoasă, leagănul unui somn viitor, adînc, purificat de orice amintire.

Dimineața, *gospodarul* îl luă la zor pe directorul său adorat :

— V-am așteptat ieri, pînă seara tîrziu. Nu singur, cu inginerul ăsta nou.

— N-ați găsit altceva mai bun de făcut în sfînta zi de duminică ? Dumneata ca dumneata, că ești cătană bătrînă... dar el, c-o nevastă așa tînără și frumoasă...

— Zice că are ceva important să vă spună. Da, chiar în dimineața asta, ceva legat de mine...

— Ei, drăcie ! Ce-o mai fi și asta ? Nu cumva să te promoveze șef peste grajduri ?

— Nu știu... Mi-a zis c-ar vrea să mă trimită pe sate, să-i fac rost de oameni buni...

— Și dumneata vrei ?

— Păi, cei bătrîni sînt morți, iar pe cei mai tineri nu-i cunosc...

— Dacă le-ai cunoscut părinții, îi cunoști și pe ei !

— Dar dacă-mi dai drumul, pe cine-aduci în locul meu ? vru să-și dea importanță *gospodarul.*

— Nimeni nu-i de neînlocuit ! răspunse în doi peri directorul.

— Adevărat. Nimeni. Dar eu tot aș vrea să știu pe mîna cui vrei să lași cheile împărăției ? ! Cui să predau toate hîrțoagele astea ?

— Cred că *răspopitului...* Dacă tot mi-am auzit vorbe, toată viața, din cauza voastră, cel puțin să mă ajutați cînd mi-e greu...

— Un ajutor mai mare în privința asta vi l-ar putea da fata lui Ardeleanu. Domnișoara Flavia...

— Hai, lasă-te de glume !

— Nu glumesc deloc ! Dac-o să audă madam Spineanu că v-ați angajat o secretară tînără, poate că lasă Clujul și se adună pe-acasă...

Directorul n-apucă să-i mai răspundă. Tocmai intră pe uşă Octavian Borcea. Era îmbrăcat într-o salopetă, încă neîmbibată de mirosul grajdurilor. Dădu bună-dimineaţa şi din cîteva cuvinte ajunse la ce-l interesa :

— Dacă mi-l daţi pe *gospodar,* rămîn la ferma zootehnică, dacă nu...

— Vezi, ştiam că o să mă ameninţi cu plecarea...

— Nu de plecare voiam să zic, ci de sectorul mecanic, de meseria mea... Acolo cred că m-aş descurca şi fără tovarăşul Cîmpeanu. Dar la vite...

— Bine. Facem tîrgul. Ţi-l dau pe *gospodar,* dar numai cu împrumut. Şi condiţionat : în două săptămîni să-mi prezinţi un plan de bătaie ! Cum, în ce fel, şi în cît timp vei pune pe picioare ferma... răspunse directorul care, după ce tînărul Borcea închise uşa masivă în urma sa, îl apostrofă cu simpatie pe *gospodar :* Va să zică, mă trădezi !

— Ba, nu ! Nu-i vorba de nici o trădare, de nici un aranjament ! îi răspunse omul. M-am gîndit eu mult. Dacă plec aşa, pentru o bucată de vreme, vă ajut, nu vă trădez ! O s-o angajaţi, cum v-am propus, pe Flavia, fata *răspopitului,* şi-o să crape doamna Spineanu de ciudă...

— Fugi, omule ! Las-o baltă, că n-am nici un chef să fiu prins între două focuri ! Mi-e destul unul. Mai ales că nu-i tras cinstit, din faţă...

— Ascultaţi-mă pe mine, că-s om cu părul cărunt. Iar meseria de *dinainte,* cum ştiţi, m-o făcut să cunosc cazuri multe. Da, chiar de cucoane mai mari, şi mai date dracului ! Nici o armă nu sperie mai rău, tovarăşe director, pe-o femeie de vîrsta doamnei Spineanu decît apariţia unei alte femei, mai tinere...

— Lasă, nu te avînta prea tare ! Am auzit eu că nici fata lui Ardeleanu nu-i chiar uşă de biserică... Ba, dimpotrivă, se zice c-ar fi întors pe dos tot Blajul...

— Să-i fie de bine, că-i tînără ! Ce-a fost, Dumnezeu cu mila ! Dar odată intrată aici, în subordinele dumitale, s-a ars, s-a zis cu zburdălnicia ! Păi, cum ? Dacă ne-ai făcut dumneata oameni pe noi, pe nişte „foşti"...

— Care voi ? se miră directorul.

— Eu, Badea, *răspopitul...* Chiar şi Saveta...

— Ascultă, las-o dracului de vorbă ! Dacă se mai răspîndește acum și părerea asta, cum că m-aș fi ocupat eu, nu Liviu, de nevastă-sa, o să mă duc la șefi, la județ, să-mi dau demisia...

— Ba, ascultați-mă pe mine : angajați-o chiar și temporar, pe Flavia ! Și-o să vedeți cum se lecuiește doamna Spineanu de balerinul ei... Că de ea, de Flavia, o să se milostivească, n-aveți grijă, careva din tractoriștii noștri... ori unul din șoferi, c-avem destui neînsurați... Da, vă asigur, o să-l auzim repede pe *răspopit* cîntînd „Isaiia dănțuiește..."

— Amin ! făcu directorul. De mîine poți pleca... Văd eu cum am să mă descurc. Deocamdată, cheamă-l la telefon pe șeful fermei numărul cinci.

— La ora asta, cum știți, e pe cîmp...

— Ai dreptate. Mă duc eu acolo. Pe la prînz o să fiu înapoi. Cheamă-l pe Liviu, să stăm de vorbă...

În următoarele două săptămîni, vremea se încălzi neobișnuit de tare, abia se mai respira în copaia aceea dintre Munții Apuseni și dealurile Mureșului. Fiecare colț de pămînt căpăta o carnație și-o strălucire neobișnuite. Sufletul lui Veanu începu să se liniștească. Tot la două-trei zile, *gospodarul* venea cu cîte un om sau doi de prin satele mureșene. Îi mai ademeneau și rudele și cunoștințele mai vechi. În ceea ce-l privea, gospodarul le făgăduise și el cîte ceva, dar nu prea multe. Aștepta să se hotărască în consiliul de conducere, sau chiar mai sus, cum și de unde-o să plătească, în primul rînd îngrijitorii și mulgătorii vacilor ca să fie mulțumiți. Îi cunoaște prea bine, și știa că dacă s-ar fi avîntat cu promisiunile și nu s-ar fi ținut de ele, nu-i rămînea decît să-și strîngă calabalîcul, să plece odată cu „cocorii".

Între timp, Eugenia se împrietenise cu Flavia, care plînsese și-și amenințase tatăl, dar nu se hotărîse să plece atît de repede spre Blaj. Victoriei îi scrisese că se simte bine. Cea mai mare parte din timp și-o petrecea cu tînăra soție a băiatului cel mic al Borceștilor... În lungile lor conversații, Flavia îi mărturisise aventurile-i nefericite, trecîndu-le pe toate în vina sorții atît de capricioasă și de maștеră cu o fată sinceră și naivă ca ea. Ce-o

îndurera mai mult era minciuna candidaților. I-au jurat toți dragoste și credință, dar cînd a fost vorba de ofițerul stării civile, au fugit mîncînd pămîntul, și-au lăsat-o de rîsul blăjenilor. E adevărat, recunoscuse într-o zi, că și ea, ca o proastă, li se dăduse toată, vorba poetului, fără alte garanții decît declarațiile lor înflăcărate. Necazurile Flaviei o impresionau pe Eugenia pînă la lacrimi, o apropiau și mai tare de Veanu. De dorul lui începuse să-și tragă prietena tot mai des spre grajdurile unde soțul ei își omora cea mai mare parte a zilelor. De fiecare dată erau întîmpinate cu bucurie de Saveta, care le îndemna, ca pe niște bolnavi în convalescență, să-și mai treacă vremea jucîndu-se cu viteii. Iar ele se luau la întrecere să le găsească numele cel mai potrivit. Nu rămăsese nici un vițel nebotezat, uluind cu nesecata lor imaginație și pe Saveta și pe Veanu, ieșiți în pauzele scurte să le țină compania.

— Fiți atente ! le prevenise într-o zi Veanu. Nu-i învățați să vă sugă degetele, că-i deprindeți cu năravuri rău...

— Lasă, n-avea tu grijă ! îl liniștise Eugenia, înțelegînd că vorbele soțului i se adresau în primul rînd ei, fetișcanei pistruiate, cu rochița tot mai rotundă peste proeminențele pîntecelui. Lasă, continuase ea, că le cunoaștem noi apucăturile mai bine ca tine ! Vezi-ți tu de vaci, că de-abia le-ajunge laptele pentru viței...

— Nu fi rea ! o admonestase Flavia. Ce ai cu băiatul ? Știi doar că nu din vina lui...

— N-am nimic, dar văd c-a uitat să se mai joace ! Nu-i mai place jocul, că, de...

— Bine, zi tu ce vrei — conveni serios Veanu — dar eu te previn încă o dată să nu-mi înveți cu năravuri rele viteii ! C-o să te pedepsesc...

— Cum ?

— Nu te mai las să vii pe-aici !

— Dar unde să merg ?

— La plimbare, în altă parte. Sau chiar acasă, la maică-ta...

Gluma asta fusese de ajuns ca s-o facă iar să plîngă. Emotivitatea ei se accentua pe zi ce trecea și nu-și găsea alinare decît în brațele lui Veanu, seara, cînd era numai al ei.

Tot jocul acesta ciudat, copilăresc și grav, a ținut pînă în ziua cînd Flavia a fost chemată la director, în prezența tatălui ei, *răspopitul*, și întrebată dacă dorește sau nu, pentru cîteva săptămîni sau cîteva luni, să se angajeze secretară la direcție ?

Răspopitul își întoarse, instinctiv, privirile spre geamul zăbrelit. Tremura în el teama ca nu cumva fata lui să-și dea din nou arama pe față, să refuze munca, preferînd s-o ia înapoi, pe jos, la dulcea lenevie a preacurviei, ca o Marie Magdalena din epoca modernă. Tresări însă și se mustră în gînd, cînd Flavia răspunse :

— Vreau ! Se gîndise, în clipa aceea, la toată viața ei pustie, lipsită de noroc. O invidia, dar o și iubea pe Jenica, mai mult decît pe soră-sa. Dorea, pînă una-alta, să rămînă lîngă ea, să...

— Bine, zise Petre Spineanu. Mă bucur, și mărturisesc că așteptam răspunsul ăsta. Îmi pare rău că treburile nu-mi dau voie să mai stau, dar o să-ți predea tatăl dumitale hîrtiile mai importante ! Dacă mă caută cineva, să revină după-amiază...

— Și dacă sună doamna ? întrebă *răspopitul*.

— Să-i răspundă Flavia și să-i spună unde sînt...

Trînti ușa, lăsîndu-i pe cei doi, tată și fiică, nedumeriți, în fața unei situații confuze, la care Liviu nu se gîndise deloc. Dar dacă soția asta năbădăioasă, a directorului, își zise el, ar avea poftă, într-o bună zi, să dea buzna la castel, plictisită de balerinul ei de la Cluj, și să-și împlînte mîinile în părul Flaviei ? Atunci răul ar fi și mai mare ! Iar scandalul ar căpăta alte proporții, alte interpretări, complicînd și mai mult, în primul rînd viața directorului, și-așa destul de complicată. Omul acesta harnic, iubit de toți pentru caracterul său integru, pentru spiritul său activ, robust, i se părea lui Liviu Ardeleanu tot mai obosit, făcînd mari eforturi ca să-și ascundă amărăciunile din familie. Și cum și le-ascundea ? În glume obosite și ele... Gîfiia de la o treabă la alta, de la o fermă la alta — și erau destule ! — ca să nu scape din mînă frînele conducerii. Da, își spuse *răspopitul*, încă nu-i predau Flaviei nici o hîrtie importantă... O țin azi pe-aici, răspund eu la toate telefoanele...

Veanu începuse să fie gelos că, în ultimele săptămîni,

tînăra şi capricioasa lui soţie ajungea, din două-trei vorbe, la *cel mic* şi la viţei. Tot ce venea de dincolo de raţiune, din zonele acestui joc, îl împingea în braţele unei umbre uitate. Umbra ei, a Lilianei. Şi umbra aceasta îi cerceta, uneori, nopţile dăruite acum cu somn adînc, bolovănos, de om întors la ritmurile naturii. Uneori venea sub forma veveriţei de la început, alteori, ca o furtună de zăpadă albă, spulberată de o mie de întrebări, aşternută apoi, ca o împăcare a cerului cu pămîntul, peste pădurile de brazi, neclintite în indiferenţa lor vegetală, peste munţii ursuzi, cu frunţi de zimbri gata să te ia în coarne. Da, zăpada şi munţii ăştia îl făceau să geamă în somn, să se trezească într-o confuzie generală şi speriat.

Cu o astfel de stare se îndrepta şi acum spre ţarcul viţeilor. Dar Eugenia nu era acolo. O lăsase dimineaţa dormind adînc, un somn dublu : somnul ei şi somnul *celui mic*. Dacă i s-o fi făcut rău ? Alergă, precipitat, acasă. N-o găsi. Cum de nu s-a gîndit ? S-a dus „la castel", să-i ţină companie Flaviei. Aceasta se instalase în anticamera directorului, îşi potrivise o mină gravă, de parcă ea ar fi fost fata *gospodarului*, cel întors cîndva din infern...

Tocmai cînd străbătea, în fuga mare, aleea umbroasă a parcului, Veanu îşi văzu soţia oprindu-se la călcîiul treptelor de piatră. Citea, complet absorbită, o scrisoare. În mînă mai ţinea încă două plicuri.

— Ce-i cu tine ? Unde umbli ? se grozăvi el.

— Unde vreau şi unde-mi place... Fiecare cu „aventurile" lui...

— Ce vorbe-s astea ?

— Vorbe !

— Te-am căutat în Labirint !

— Ce labirint ?

— La Minotaur !

— Hai, lasă-te de glume ! După ce stai mai mult prin şedinţe, pînă şi duminica...

— Dar ce-ai fi vrut tu ? Să fac pe viţelul la poart-ai' nouă ?

Pentru prima dată Eugenia îi aruncă nişte priviri-rele, scormonitoare, ca o gheară.

— Iartă-mă ! se grăbi el.

Eugenia, fără să-i răspundă, o porni înainte, cu ochii pierduți din nou în scrisoarea primită de la maică-sa.

— Dă-mi și mie ceva de citit, încercă inginerul să iasă din situația aceea jenantă.

— Poftim, ia-ți scrisorile ! zise Eugenia, aruncîndu-i peste umăr cele două plicuri, ținute pînă atunci în mîna dreaptă.

Veanu se aplecă automat și le ridică. Rămase o clipă pierdut, uitîndu-se în urma pașilor ei. Apoi se întoarse și, fără să desfacă plicurile, o apucă în altă parte, spre grajduri. „Trebuia, odată și-odată, să-ți pun picioru-n prag, să te dezvăț de capricii" își zise. „Dar dacă, din șocul ăsta, i se întîmplă ceva ?" se alertă singur. Ajuns lîngă țarcul viteilor, în lumina aceea calmă și înaltă, a soarelui rămas suspendat în crucea amiezii, i se păru ridicol să compare cu Labirintul forfota jucăușă de spinări unduitoare, bălțate, care aducea mai degrabă cu o grădiniță de copii decît cu ascunzișul misterios, însîngerat, al Minotaurului. „Sînt ridicol, își zise, are ea dreptate ! Așa-mi trebuie ! Iau totul prea în serios, am îmbătrînit fără să-mi dau seama..." Se întoarse, șovăind o clipă. Simțea că toți oamenii aceia de la ferma de vite, care nu știau, nu bănuiau nimic din agitația lui interioară, îl așteptau acum acolo, mai ales că vreo cîțiva fuseseră și prezenți la discuția lor curioasă, din care a înțeles fiecare ce-a vrut. De, ar fi trebuit să-i ia acum pe rînd, începînd cu Saveta, și să le explice mai atent, mai grijuliu, fiecăruia cum și ce ar trebui să facă pentru ca spusele lui de dimineață să nu rămînă niște vorbe goale, să nu creadă că inginerul lor era un tras-împins, nimerit acolo din întîmplare, alungat de cine știe ce nemulțumiri sau dezamăgiri pretimpurii. Da, adevărat, acel *deocamdată* părea proiectat doar pe un singur an. Dar ce, un an e nimica toată în viața unui om ? Oare nu-i ajunsese un singur an, cu zilele și cu nopțile lui învălmășite, lunatece, ca să încerce acum sentimentul că îmbătrînise fără să-și dea seama, că nu se mai știa juca ?

Amînă totuși pentru mai tîrziu discuțiile cu oamenii lui de la grajduri. Se îndreptă spre „casa de oaspeți", întoarse cele două plicuri, uitate în mînă, pe toate fețele. Se lămuri repede, după caligrafia expeditorilor : una era de

la tatăl său, iar cealaltă, de la soră-sa, Lucreţia. Nu le desfăcu.

Pe Eugenia n-o găsi acasă. Se sperie şi începu să fluiere, imitînd glasul unei păsări de pădure. Era un semn pe care-l folosea el, căutînd-o, prin casa asta mare, uriaşă, străjuită de salcîmi austeri, legănată în braţele parcului adînc, fremătător ca o pădure. Fiu-fiu ! Fiu-fiu-fiu ! fluieră Veanu, dar ea nu-i răspunse. Fiu-fiu ! fiu-fiu-fiu ! Tăcere. Doar cocoşii din curtea de-alături, a *răspopitului*, se simţiră obligaţi să trimită în spaţiu cucuriguri repetate. O apucă pe aleea dinspre castel. O găsi, într-adevăr, aşezată la umbră, pe scîndura groasă, înnegrită de ploi, a unei bănci de lemn. Se uita undeva, cu priviri absente, în zarea amiezii, caldă, tremurătoare, ca apa morţilor. Fiu-fiu ! Fiu-fiu-fiu ! fluieră din nou, dar Eugenia se făcu a nu auzi nimic. Nu-şi clinti nici capul.

— De ce nu răspunzi ?

Ea tăcea, îmbrăţişîndu-şi cu amîndouă mîinile pîntecele rotund.

— Te simţi rău ?

— Lasă-mă ! răspunse într-un tîrziu.

— Ai primit cumva vreo veste proastă ? Cine ţi-a scris ? întrebă Veanu, intrigat de răceala din răspunsurile ei. Cum o cunoştea însă bine, ştia că, dacă începuse să răspundă, nu putea fi vorba de nimic prea grav. Dă-mi, te rog, scrisoarea, s-o citesc şi eu...

— Poftim, ia-o ! spuse Eugenia, aşezîndu-i-o alături pe bancă.

— Nu, mulţumesc, refuză instinctiv Veanu. Hai, mai bine, să le citim pe toate acasă — uite, eu nici nu le-am desfăcut. Aici, ne pot vedea oamenii...

— Treaba lor, să ne vadă ! Dacă ţi-e ruşine cu mine, poţi pleca la vitele tale !

— Bine, haide şi tu la viţei ! Azi te las, dacă vrei, să te joci...

— Mulţumesc ! sări Jenica în picioare, ca şi cînd n-ar fi fost supărată pe el niciodată. Dar să trecem mai întîi pe-acasă, să beau un pahar de apă...

— Şi eu unul de lapte ! îi ţinu el hangul. Mi-e sete... Ce-ţi scrie maică-ta ? se interesă Veanu, apucînd-o de braţ. Mă înjură tare ?

— Nu, știi tu, ca ea... Zice de toate... Mă întreabă dacă sînt pregătită de examene, c-a aranjat... Mi le pot da pe toate ! Iar bacalaureatul...

— Atîta tot ? se miră el.

— Cred că vrea să vină pe-aici...

— De ce ?

— Zice că vrea să ne vadă... Dar nu singură...

— Nu cumva s-o fi măritat și vrea să vină la noi în luna de miere ?

— Iar faci glume proaste...

— Nu, zău, cu cine vrea să vină ?

— Cu o femeie din Tîrnăveni, zice că o cunoști tu. Dar mai bine citește scrisoarea, nu mă tot întreba pe mine... N-ai ajuns încă director, să ai secretară...

— Pe Flavia, o întrerupse Veanu. Voia să sondeze mai bine pînă unde pătrunsese, în sufletul ei, amărăciunea.

— Las-o în pace ! Ce ai și tu cu ea ? Nu-i destul c-a jignit-o la telefon soția directorului ?

— Adică, ce i-a zis ?

— Să n-o mai prindă pe-acolo, prin biroul soțului, că-i rupe picioarele-alea de „tineret bovin"...

— Cînd i-a zis asta ?

— Acum vreo oră, cînd erați voi în ședință...

— Și ea ce i-a răspuns ?

— Ce i-am șoptit eu : „Poftiți, stimată doamnă, că nu mi-e frică ! Sînt angajată de stat !"

— Și madam ce-a zis ?

— Nimic. A închis telefonul, drăcuind.

— Și Flavia e speriată ?

— Nu, că după ședința voastră a trecut pe-aici *gospodarul* să predea procesul-verbal. Și Flavia i-a povestit toată întîmplarea. „Las-o să vină — i-a spus bătrînul — că tot avem noi nevoie de îngrijitori la juninci." E-adevărat, vreți să mai aduceți și alte femei la ferma voastră ?

Veanu izbucni în rîs și nu se mai opri decît în casă. Se trînti pe pat, ca bolnav de zgîlțiitul hohotelor lui.

Printre ultimele fraze ale scrisorii expediate din Tîrnăveni figurau și acestea : *„Vreau să vin pe acolo cu sora lu Vasile Chefere careo fost consătean cu Veanu deo lucrat la halta lor șio ajuns cantoner la nenorocitu ăla de triaj undeo*

sărit trenu de pe linie. Şio murit şi so schilodit lume multă deo ajuns el la închisoare peacolo pe la voi cu ani grei de temniţă. Nu cumva lucrează la grădina voastră de zarzavaturi co spus ceva în felul ăsta cînd o fost sorusa la el în auditor. Şi ea vrea să vie săl roage pe Veanu de un sfat".

— Să vină, zise inginerul, în timp ce Eugenia îşi căuta caietele de matematică, pierdute printre cărţile înşiruite decorativ pe rafturile bibliotecii. Se vedea, cît de colo, că mobila aceea fusese aleasă, într-adevăr, pentru o „casă de oaspeţi". Să vină, încheie Veanu, desfăcînd plicul grosolan, cu scrisul apăsat, stîngaci, al tatălui său.

„Dragă Veanule şi Jenico — începu să citească el cu voce tare — *am primit scrisoarea dela tine* — adică de la mine, zise Veanu, că eu i-am scris-o — *şi neam bucurat de toate cuvintele pe care mileaţi trimes* — vezi, e-am vorbit şi despre tine! — *şi vă mulţumim frumos că vă simţiţi bine împreună caşai lăsat dela cel de sus să se simtă bărbatul cu soţia sa mai ales cînd sînt tineri ca voi* — auzi, Jenico, ce zice tata? — Aud! — Eşti de acord? — De acord, citeşte mai departe! — *Noi sîntem sănătoşi cutoţi şi mama Mărie mai sănătoasă ca noi că stă aici fără tata fie iertat că nare pe nime mai aproape ca pe noi şi ar putea so lasă în pace fiecare şi Anuţa lu Artimonuţ şi Lucreţia cu scrisorile ei că dumneaiei mie mi mamă nu.lor şi eu trebuie săi port de grijă şi nu alţi dar nu duce lipsă de nimic are tot ce trebuie la o muiere de aproape nouăzeci de ani penzia în ficcare lună io dăm şi ce face cu ea habar navem că la noi este totce trebuie numa sănătate să fie cum ai scris şi tu* — Adică, ce-ai scris? îl întrerupse Eugenia. Nu cumva că... da, că sînt bolnavă, că aştept un copil? — Nu, încă nu le-am scris nimic de copil. Te las pe tine, să le scrii singură, tot ce vrei... — *eu miam cumpărat doi saci de făină după înmormîntarea lu tata Artimon cam făcut pomeană mare la atîta popor cum aţi văzut la faţa locului şi mai avem vreo 5 kg. de brînză de oaie de aziarnă foarte bună şi slănină de porc co avut 170 de kg şi acum miam luat altu cu şasesute dacom trăi săl mai avem pentru anu viitor cavem şi opt oi şiam avut zece dar două mior murit aşa că fiecare ar trebui săne lase în pace şi să nu creadă ei sau cineva că eu îmi bat joc de mama mea aşa cumîi şi cum o lăsato Dumnezeu că mă gîndesc*

că şi noi îmbătrînim şi eu zic că numaiaşa să mă grijească pe mine copii mei precum o grijim noi pre mama că avem tot cene trebuie numai sănătatea şi liniştea ne lipseşte şi ar putea acum să ne lase în pace fiecare...

— Dar ce le fac ceilalţi ? Cine nu-i lasă în pace ? îl întrerupse din nou Eugenia. — Nu ştiu, aşteaptă puţin, şi-o să vedem. Poate ne scrie... — *săşi vadă fiecare de casa şi de treaba lui că nici de Artimonuţ căi preşedinte la ceape nui toată lumea mulţumită şiam auzit că nici dela partid că acum nui tot tovarăşu Onişor mai mare care lo pus preşedinte şi să nu se amestece nici Lucreţia în familia mea că Ion ne dă pace şi Petre şi Axente ne scrie cu soţiile lor căs departe şi ne trimete bani pe lună iar dela tine nu aşteptăm încă dacă te-ai însurat la Braşov şi te-ai mutat acum la gostatu din Arcud* — Nu i-am scris că m-au mutat, nu ştiu de ce-o întoarce aşa ! ţinu să precizeze Veanu, văzînd că Eugenia se aşază, în sfîrşit, pe marginea patului, cu caietele în poală. — Lasă, că ţi-o zice bine, bătrînul, nu mai face tu pe grozavul ! răspunse ea. — Bine, fie şi-aşa, dacă vrei tu ! — *că sîntem trei oameni şi toţitrei bătrîni şi neam gîndi cu drag dacaţi veni voi careva să vă aşezaţi acasă mai ales tu Veanule că eşti cel mai mic şi team crescut cu greu după moarteu Silviei.* — Da, şi la asta mă aşteptam, oftă Eugenia. S-ajungem din Braşov tocmai în Zăpadia ! — Poate că e mai bine acolo, decît aici, voi s-o încerce iar soţul. Ar avea cine să se îngrijească şi de tine... — De ce să se îngrijească ? sări Eugenia. Ce, am ajuns cumva o neputincioasă ? Iar vrei să mă superi, Veanule ? — Nu, dragă, m-ai înţeles greşit... Eu m-am gîndit la momentul naşterii, care... Oricum, nu-i uşor, şi mai ales la zilele, săptămînile şi lunile de după-aceea... Istovitoare pentru orice femeie... — Bine, las' că m-am gîndit şi eu la toate, mi-am făcut toate socotelile. — Ce socoteli ? — Adică, am vorbit cu Flavia, cu tuşa Saveta, ne-am înţeles, mă ajută ele... La nevoie, cred că sare şi mama. Ai văzut că... — Da, am văzut, încheie Veanu curios să afle ce scria mai departe tatăl său : *...şi-acum dacă puteţi să veniţi întro zi peaçasă amîndoi cît mai repede că noi am vreasă fie numa bine la oricare din familiile noastre şi neam bucura că doar sîntem şi noi deo vreme şi eu şi mătuşăta Livia care vă este ca mama*

voastră bună și mult nom mai avea de trăit și zilele astea puține pe care leom mai avea să le petrecem liniștiți. Dragi noștri copii eu caut să închei această scrisoare și tot prin ea să vă dorim la amîndoi multă sănătate și dacăl vedeți pe fostu nostru părinte preoțesc Liviu și pe noua lui soție Saveta că doamna Nuți o murit mai săptămînile trecute la Blaj să le ziceți voie bună din partea noastră".

— Și-acum, după maratonul ăsta, zise Veanu, sper că soru-mea o să fie mai zgîrcită cu vorbele...

— Ca întotdeauna, răspunse Eugenia, de-alături. Poate nu-i plac ochii mei...

— Fantezii ! replică inginerul. Prea te crezi, Jenico, centrul lumii... Sau, cel puțin, al familiei noastre... Iar noi, toți ceilalți, niște biete planete orbecăind în lumina acestui astru...

— Iar începi ? Ce ai tu, în ultima vreme, cu mine ?

— Te iubesc mai mult, numai atîta am ! zise el, apropiindu-se de Eugenia și încercînd s-o îmbrățișeze.

— Ești un mincinos și jumătate ! Dacă m-ai iubi, cum zici, nu mi-ai spune atîtea răutăți...

— Adevărul nu e niciodată rău... Poate fi doar dureros... O durere sănătoasă ! Și-acum, ca să nu ne certăm de-adevărat, hai să vedem ce ne mai scrie și Lucreția. Vrei ?

— Citește tu, pentru tine... Eu trebuie să-mi pregătesc lecțiile...

Veanu, deschizînd plicul, văzu cu plăcere că soră-sa, ca întotdeauna, scria foarte telegrafic :

„Dragă cumnată, dragă Veanule, deși sîntem supărați că nu ne-ați anunțat plecarea din Brașov, ni-i dor de voi și vrem să vă vedem. Mai ales că, de cîteva zile, se află și mama Mărie la noi. Ea vă dorește cel mai tare, numai de bunicul — fie iertat — și de voi doi vorbește toată ziua. Nu vă speriați, ea nu-i bolnavă. Vă așteptăm cît mai repede. Cu drag, Lucreția."

— Azi nu mai putem pleca, spuse el cu voce tare. E prea tîrziu...

— Unde să plecăm ?

— La Brateiu.

— S-a întîmplat ceva ? se sperie Eugenia.

— Nu știu. E bunica Mărie acolo, la ei... Zice că toată ziua vorbește numai de noi doi...

— De ce ? E supărată pe noi ?

— Nu ! Numai fiindcă ne iubește. Cum să se supere ea pe noi ?

— Da, cred... De dragostea ei nu mă îndoiesc... Mergem, cînd vrei tu...

— Sîmbăta și duminica viitoare, o să mă învoiesc de la director... Da, se încurajă singur, o să-l rog să-mi dea și-o mașină de teren... plătesc benzina, îi vedem pe toți...

— Și pe mama ?

— Da, și pe ea ! Numai fiindcă mi-a adus pe lume o fată drăguță ca tine...

— Vrăjitorule ! exclamă Eugenia.

Săptămîna care urmă trecu și foarte greu, și foarte ușor. Veanu ieși dincolo de grajdurile fermei lor, în cîmp, să vadă cu ochii lui pășunile. Să vadă toate pămînturile în care erau semănate furajele, să nu se mulțumească doar cu ce citise el prin cărți. Stabili cu oamenii de-acolo, cu cei vechi și cu cei noi, cînd anume să intre cu coasele în ierburi, cu mașinile în semănături, cîte zile să țină vacile pe aceeași pășune, cînd să le mute pe alta, împreună cu „păstorul lor electric"... Era o muncă dificilă, încordată, din zorii zilei și pînă noaptea tîrziu. Saveta rămăsese la fermă cu viteii și cu junincile gestante, cum propusese singură. Rolul ei fu preluat, în parte, de *gospodar*. Acesta părea că întinerește, devine alt om, în contactul zilnic cu hotarele de la Sădești, cu pășunile din copilăria lui iluzorie, fugară. Se întîlnea, în deplină libertate acum, cu satele din jur, pe unde viața îi poruncise să alerge cîndva orbește, să se ascundă de legi și de judecăți...

Cu directorul se văzu, în săptămîna aceea, de cîteva ori, dar acesta nu-și trăda în nici un chip frămîntările din familie. Se mai potoliseră ? Luaseră un alt curs ? Poate că, într-adevăr, încăierarea telefonică dintre Flavia și madam Spineanu îi prinsese bine directorului... N-avu curajul să-l întrebe nimic. În schimb, acesta îl chestionă, și nu în glumă, cum făcea el de obicei, cînd avea de gînd și încotro vrea s-o apuce, să cumpere vaci de rasă, așa cum se înțeleseseră cu toții în ședință ?

— Sîmbătă după-amiază și duminică v-aș ruga să-mi dați mașina...

— Unde vrei să mergi ?

— Păi, se bîlbîi el, la Brateiu, la soră-mea... da, și la Zăpadia... și la Tîrnăveni...

— Nu se poate, frate dragă ! Păi, între Arcud și Tîrnăveni, se află Jidveiul... Dacă treci pe-acolo, parcă te văd cum o să-ncerci să-l convingi pe inginerul zootehnist de la IAS, despre care ți-am vorbit la sosire... Dar, pînă la urmă, ar putea să te convingă el că e mai bine acolo, că... Și-atunci, eu ce fac ? Linge-te pe bot, sfinte Petre ! O să mă lași baltă, cu ferma cea mai grea... La care, crede-mă, ai început bine...

— Se vede că nu mă cunoașteți, se întristă Veanu. V-am spus clar că, *deocamdată*, rămîn...

În aceeași săptămînă, Eugenia începuse o luptă încăpățînată cu caietele ei de exerciții, cu manualele voluminoase, sîcîitoare... Renunță, astfel, la viței, plimbîndu-se doar seara, un ceas-două, cu Flavia. Rareori și cu Saveta, cînd își termina aceasta de gătit cina, și mîncarea pentru a doua zi... Observînd schimbarea aceasta bruscă, lui Veanu nici nu-i venea să creadă. Era obosit, istovit de căldură, de alergături, cădea în somn seara, ca un buturuc. Numai gîndul la bunică-sa, Maria, fugită de-acasă, ca o fată mare alungată de părinți, îl mai tulbură toată săptămîna aceea.

— Plecăm mîine ? îl întrebă Eugenia.

— Da, mi-a aprobat, răspunse el, surprins de interesul soției pentru călătorie. Plecăm.

Sîmbătă, în amurg, mașina ARO, încăpățînată ca un cal de munte, opri în poarta Lucreției, la Brateiu, pe-o uliță apropiată de șoseaua națională.

Socrii Lucreției, Teodor și Domnica, așteptau pe laviță din fața porții, de parcă ar fi fost siguri că la ora aceea le vin oaspeți. Domnica ținea în brațe pe Maria-Maricica, nepoata ei abia trecută de un an, aproape adormită. Teodor se lupta în schimb, cu ceilalți doi nepoți, Aurel și Mircea, care, asociați cu alți copii din vecini, luau în slăvi, cu chiotele lor dezlănțuite, seara aceea cu bolți de clopote.

Alături de cei doi țărani, pe laviță, ședea o mogîldeață neagră, ca scoasă de sub pămînt. Poate chiar din necropola

străveche, aflată în hotarul satului. Mogîldeața neagră părea că doarme. Dar, cînd își dădu seama că mașina se propteşte cu botul în poartă, se ridică și se amestecă repede printre copii. În timp ce laia lor veselă țipa : „Unchiule, unchiule ! Lasă-ne și pe noi în mașină !", bătrîna începu să plîngă :

— Vai, doamne, dragi copiii mei ! Bine c-ați ajuns, să vă mai văz și eu o dată !...

— Mamă Mărie, ce-i cu dumneata ? începu s-o întrebe Veanu, în timp ce-o ajuta pe Eugenia să se dea jos din mașină. Era grijuliu, atent la toate mișcările ei.

— Lasă, nu mă mai întreba ! oftă Maria. O să-ți spui eu cînd intrăm în casă... Bine c-am apucat s-o mai văz o dată și pe Jenica...

Pe urmele lui Veanu, Eugenia se repezi și ea la bătrînă. Aceasta, în timp ce-o dezmierda cu privirile, îi simți, sub rochie, pîntecele rotund, de femeie gravidă. O întrebă, fără ocol, la ureche :

— Tu ai și rămas grea ?

— Da, mamă Mărie, recunoscu Eugenia, tot în șoaptă.

— Spune-mi, cuscre Teodore, dumneata ai vreun nepot pe la uzinele de tractoare din Brașov ? se trezi întrebînd Veanu.

— N-am nici un nepot, adică nu știu, ezită omul. Dar de ce mă-ntrebi ?

— Așa. Mi-am adus aminte de-un coleg...

— Nu știu să am, după frații mei, cu toate că noi sîntem neamuri multe, ca și voi, Borcești... Dar, haideți în casă, oameni buni, s-aprindem lumina, să ne vedem mai bine la față...

— Cred că rămîneți mîine la noi... Nu vă grăbiți, încercă Domnica să le afle gîndurile.

— Mîine nu, dar în seara asta, în mod sigur ! răspunse inginerul. Pînă mîine seară, trebuie să trecem și pe la Tîrnăveni, și pe la Zăpadia... O luăm și pe mama Mărie cu noi... Vii mamă ? o întrebă Veanu.

— Unde să vin ?

— Acasă, la Zăpadia...

— Păi, începu să plîngă bătrîna, eu mai am casă ? Mi-o spus ăia că pociu să plec, dacă vreu, că eu nu mai am nimic...

— Cine ţi-o spus ? întrebă, cu vădită emoţie, nepotul.

— Bală-spurcată, muierea lu' tată-to, ea mi-o spus. Numa' ea, cine altu ? ! Că el tace ca mutu', cînd nu zice vorbele după gura şi după capu' ei... Vai, Artimoane, Artimoane, porni să se tînguie Maria, de ce m-ai lăsat aşa singură ? Vai, şi cît-ţi-am mai spus : stăi, măi omule, să nu plecăm aşa iute de la Petre, din Bucureşti, că te face iar sănătos doctoru' ăl mare. Da' tu n-ai vrut şi nu m-ai ascultat... Şi ţi-am zis, lasă-le în supărare de găini, Artimoane, că-i zăpada pînă la genunchi şi tu, dragă, iar te betegeşti...

Vorbea cu umbra bătrînului şi nimeni n-o mai putea opri...

Domnica o invită pe Eugenia în camera de-alături. Se gîndi că unei femei tinere, însărcinate, nu-i fac bine atîtea lacrimi. Dar ea refuză politicos, cu ocolişuri. O ceru apoi pe Măricica, s-o ţină în braţe. Fetiţa se agăţă de gîtul bunicii, repetînd monosilabic : nu, nu, nu ! Ceea ce, evident, i se păru Eugeniei un semn rău. De ce să se ferească Maricică de ea ? Ce putea oare să nu-i placă ? Faţa ? Ochii ? Glasul ? Ca să-şi mai scoată nepoţica din încurcătură, Domnica începu să toraie :

— Aşa-i ea, lingavă şi sperioasă. Fuge de toată lumea... Se lipeşte mai tare de mine decît de mamă-sa... Adevărat, că şi Lucreţia cu şcoala şi cu căminul ei, lipseşte mult de-acasă...

Copiii, după ce văzuseră că Teodor nu-i lasă să se urce în maşină, să-i încerce volanul şi farurile, se ţineau scai de unchiul lor. Şi Veanu nu prea avea poftă de joc. Era grăbit să continue discuţia cu bunică-sa. Dar ea ridica din cînd în cînd ochii la el şi, tremurînd din cap — parcă tăgăduindu-şi propria existenţă — ciugulea miezul alb, pufos, al jimblei aduse de la Arcud.

— Vezi, parcă ar fi vrut să se scuze Domnica, din pîinea noastră de-abia gustă... Măcar că-i proaspătă, şi-am ars bine cuptorul... Adevărat, dumneaei o venit numai de-o săptămînă la noi, nu s-o obişnuit cu nimic. Nici cu copiii...

— Dar pe la Artimonuţ, prin Ciurel, n-ai fost mamă ? O întrebă Veanu, în timp ce apucă în palma lui mare

mîna uscată a bunicii, cu venele proeminente, țesute parcă pe dinafară. Anuță, e supărată pe dumneata ?

— Ba, nu. Am crezut că mă-ntrebi de drăcoaică, de mama voastră vitregă... O, Veanule, că urît mai trăiesc eu pe lume, și cu voie rea !... Să nu fi fost neamurile, nu știu ce s-ar fi ales de capu' meu... Am venit, sluga mamii, aicea numa' să nu-i mai văz... Că așa-i el, tată-to, ca și ea, seamănă unu' cu altul, ca doi gemeni...

Eugenia, cu privirile mereu la semnele acelea ciudate pe care le făcea bătrîna din cap, parcă atunci ar fi văzut-o întîia oară, ieși iar din muțenia ei. Semn că se considera o parte vie, activă a familiei Borceștilor :

— Dar ce-ți fac, mamă-tînă ? Legănă cuvîntul ăsta „mamă-tînă" cu iz de cîntec. Ce-ți fac ? Nu-ți dau de mîncare ?

— Ba, mînc, seara, cînd ajung acasă... Mai mînc, seara...

Domnica o luă de mînă pe Eugenia, și-o duse, totuși, în camera de-alături... De-acolo, în celelalte două, și-apoi la baie, la bucătărie, să le vadă ea toată casa...

Veanu rămase singur cu bunică-sa, tocmai cum își dorise încă de la bun început. Sentimentul acela grav, apăsător, de răspundere față de familia lor, pe care-l încerca tot mai insistent în ultimele luni, după moartea bunicului Artimon, pusese acum stăpînire și mai adîncă pe sufletul lui. Simțea că tremura ceva în el, sîngele, sufletul, nici el nu mai știa ce.

— Și cum, mamă, chiar nu-ți dau de mîncare ? repetă nepotul.

— Nu mă lasă să pui mîna pe nimic... Hei, mă gîndesc, vai, vai, cine-ai fost tu și cine ești acuma că te-ai băgat în curtea Borceștilor... Rău îmi pare că l-am lăsat să te-aducă în casa noastră. Mai bine, Veanule, s-ar fi dus tată-to acolo, în pustișagu' ăla din Glod...

— Păi, dacă se ducea, nu rămînea curtea pustie ?

— Da' acuma, dacă moare într-o zi și el, cui rămîne ?

— De ce să moară ? se sperie Veanu.

— Așa, se poate întîmpla, că-i tot beteag... Poate că veniți voi, dragu' mamii... Tu ești cel mai mic, și ai meserie bună, legată tot de pămînt... Altfel, vine ficioru' ei, că numa' atîta așteaptă. O zis că așa i-i de urît de mine, de

nu mă poate vedea. Şi vorbeşte smucit, de i-am spus odată: la mine să nu te răsteşti aşa, că n-ai călcat tu curtea asta de şaptezeci de ani încoace ! Eu am călcat-o... N-ai făcut nimica ! mi-o răspuns. Auzi tu, că eu n-am făcut nimica ! Acuma s-o îmbrăcat ca o *socăciţă,* i-o făcut la fata ei, la văduva lui Vasilică, azi-iarnă, Veanule, feţe de perină şi *lepedeauă* şi ştergare şi plocate, iar mie nici cel puţin o straiţă... Eu trebuie să tac, să rabd şi să mătur după ele, în casa mea... Că, Veanule, dragă, o trebuit să-i scarmăn pene de două perini. Ea n-o venit la noi decît cu două ţigănii de-alea, de i le-am tăiat mărunt şi le-o ţesut apoi şterguri de picioare... Anu' trecut, Artimon n-o avut ce lucra, o adunat nişte cîlţi şi nişte fuioare, toată vara am *cheptănat* şi-am tors de mi-o ieşit sufletu ! Şi cînd le-am gătat, ea şi-o ţesut de saci ei, şi lui de pantaloni, iar mie îmi spune că n-am făcut nimic. Da' ea ce-o făcut ? Haine ? Dacă le-o făcut, unde-s ? Că eu haine n-am putut face, c-am cumpărat pămînt s-ajungă la atîţia copii şi nepoţi... Şi-o trăbuit să fac căsile de două ori şi şura de două ori şi poiata de două ori... Toată viaţa le-am făcut pe toate de două ori...

— Da, recunoscu Veanu, cîntărind din priviri faţa ponosită dar încă frumoasă, delicată, a bunicii, ochii ei mari, înroşiţi de plîns, şuviţa de păr alb, ca inul, scăpată pe frunte de sub năframa neagră. Toate, de două ori...

— Şi ea vrea să le strice pe toate. Că-i porunceşte : Octaviene, aşa să facem... ori aşa, cu asta, cu aialaltă... Şi el se duce după ea, ca mielu' după oaie... Iar eu trebuie să tac, c-o zis : numa' dumneata nu vrei ! Ce nu vreau, tu ? Auzi, zice că numa' eu şi cu tine nu vrem să-i deie curtea noastră lu' Liviu...

— Păi, nu-i aşa ? Noi nu vrem !

— El zice că n-are cui o lăsa. Da' uite numa-aici, cîţi sînteţi, şi la fel pe la toate casele voastre, la toţi nepoţii şi strănepoţii... Dacă *Jenica* are noroc, poate-ţi face un ficior...

— De unde ştii ?

— Am văzut c-o rămas grea... Numa' să aibă noroc, să scape sănătoasă ! Că poate veniţi voi acasă, altfel mai bine să steie curtea încuiată, decît să i-o deie la beutoru' ăla. Numa' că *asta* — Veanu observa din nou că nu-i zi-

sese Liviei niciodată pe nume — o să pună mîna pe cheie, dacă trăiește, și dacă nu vă-ntoarceți voi careva... Și-acum un an, Doamne, ce-o mai putut căra din grădina noastră ! Castraveți și morcovi și *curechi* și *porodici* și *dofleți*... Pînă la Tîrnăveni o fost cu ele, de le-o vîndut. Și cu ceapă, că ea la colectivă nu se mai duce la lucru, numa' ca doamnele, cînd vrea. Și i-am zis eu la fina Aurelia, care-o fost cu ea în piață la Tîrnăveni : tulai, fină dragă, cred c-o făcut pîn-acum vreo patru mii ! Ba, nănașă dragă, și zece ! Auzi tu ? Zece mii și mie nu mi-o dat un leu, să pun în *tierul* de la biserică... Pentru sufletu' lu' Artimon și-a lu' mama voastră ai' bună...

— Lasă, mamă, că bani îți dăm noi...

— Care-mi dați, că nu toți dau. Și-i trimiteți mai mulți lu' tată-to...

— E beteag și dumnealui, n-ai zis așa ? Nu mai poate lucra...

— Dac-ai veni tu, chiar și numa' o dată la săptămînă, să încui și să descui căsile... Că-i păcat de ele...

— Păi, mamă, pînă trăiești dumneata — și-ai zis că nu mai vrei să mori niciodată ! — nimeni n-are dreptul să se-atingă de casă și de curte...

— Am zis că nu vreau, da' văz eu că trebuie să mor...

— De ce ?

— Așa, s-o las pe aia să se lăfăie... Că fetele mele, chiar și Lisaveta, că-i în sat, nu mai vin să mă vadă... Li-i frică de aia și de tată-to...

În timp ce Veanu se gîndea, ascultînd, la rezistența sufletească a bunică-sii, la grijile ei prelungite pînă într-a patra spiță, admirînd-o și iubind-o mai mult decît oricînd, își făcură apariția Lucreția și Traian, urmați din spate de copiii lor, Aurel și Mircea. Teodor, gazda căsii, intrase în pivniță, să aducă o pîine proaspătă și o cană de vin, din butoiul desfundat la Paști. Tot n-au făcut ei nuntă ! își spuse omul. Ori au făcut și nu și-au mai chemat neamurile ?

Înainte de-a începe să guste bucatele, bătrîna Maria o întrebă pe cuscră-sa :

— Le-ai dat de mîncare la găini ?

— Să fii dumneata sănătoasă ! exclamă satisfăcută, gospodina. S-or și culcat...

— De clocit, clocesc bine anu' ăsta ?

Toți se mirară de întrebarea bătrînii. Oare numai acum, după atîtea zile petrecute în ograda cuscrilor, își aduse aminte de găini și de cloști ? Sau bătrîna voia să-i abată în felul ăsta, de la concentrarea lor nervoasă, ușor de citit pe fețe, în priviri, în toate gesturile ? Nu fiți voi așa de nefericiți din pricina mea ! parc-ar fi vrut să le spună. De ce nu vă vedeți de necazurile voastre ? ! Se uita pe rînd la toți, cum înghit cu poftă, flămînzi, ca oamenii sănătoși, în timp ce ea molfăia în gingiile tari, ca niște dinți nevăzuți, o coajă din pîinea aceea proaspătă, aromată.

— Hai, mamă-tînă, șezi la masa noastră, o îmbie Aurel.

— Fugi, mă ! îl luă la zor Lucreția. Ce, tu ai ajuns de-o seamă cu mama Mărie ?

— Lasă-l, zise bătrîna, că mie mi-i drag de toți... Să trăiești, Jenico, și dacă-i avea un ficior, să-l botezi Artimon, ca pe bătrînu'... Că eu i-am spus, măi Artimoane, dă-le-n supărare de găini, că-i zăpada pînă-n genunchi, și răcești...

— Lasă-l, cuscră, să se odihnească în pace ! o întrerupse Teodor. C-o alergat săracu' destul, aproape nouăzeci de ani. Și-o făcut fîntîni și poduri, cît alții în zece vieți...

— Așa-i, recunoscu Maria, da' eu i-am spus să nu plecăm de la Petre, din București, că...

— Atîta i-o fost scris, o întrerupse Domnica. Bine că ești dumneata sănătoasă, că te poți purta, ca o fată mare...

— M-aș purta eu, da' nu mai are loc aia de mine, se căină bătrîna.

Veanu, de prea multă încordare, pe urmele fiecărui cuvînt, simți că-i rămîne mîncarea în gît.

— N-am ce face, continuă Maria, că de zic multe, e în stare să mă și bată...

— Ei, te bate ! se revoltă inginerul. Uitase, în ceasurile acelea, de toate necazurile, de toate neliniștile și frămîntările lui. Părea că nici nu mai există, că nu-i decît o simplă celulă, cea mai sensibilă, în corpul suferind al Borceștilor.

— Cine te bate, mamă ? îi ținu isonul Eugenia.

— Ce-ai zis ? întoarse bătrîna urechea spre ea.

— Cine și de ce să te bată ? repetă nora cea tînără
— M-o sfădit de vreo două ori, de-am crezut că sare la mine...

— Cine ? întrebă și Traian.

Lucreția, mai obosită, cunoscînd povestea, se ocupa de Maricica, mofturoasă și mîcîită, ca toți copiii cînd le cresc dinții.

— D-apoi, or început la mine amîndoi, că n-am făcut nimic în viață, continuă bătrîna, ca între somn și trezie. Zic, nu, n-am făcut nimic, că eu umblam cu biata Silvia, cu cea de sub pruni, amîndouă cu o singură *șurță*, cînd ne duceam la tîrg, în Blaj. Și ne duceam cu desagii în spate, să-i cărăm lu' Petre de mîncare, să mai vindem cîte ceva, să mai facem un ban, c-atunci nu era ca-n ziua de azi, să se joace toți cu banii, cum se joacă ăștia mici cu pietricelele din curte... Pentru un leu, îți crepau deștele de muncă... N-am făcut nimic, numa' am crescut șase nepoți de la tine, Octaviene, și de la fete încă vreo unsprezece. Numa' asta am făcut. Și te-am crescut pe tine, să umbli cu *cheptar* și cu cizme, că cine era îmbrăcat ca Octavianu' lu' Borcea ?

Vorbea cu fiul ei, de parcă ar fi fost acolo de față. Așa vorbea ea cu toți. Îi strînsese în suflet, ca într-o casă uriașă, vii și morți, de-a valma, și nu se mai putea despărți de nici unul.

— Păi, Octavian era de neam bun, era feciorul dumitale, trebuia să aibă, nu ? zise Teodor, în dorința de a-și mai apăra puțin cuscrul. El era convins că nu era dracul așa de negru, cum îl făcea bătrîna.

— Vai, dragi nepoții mei, se tînguia Maria, da' cu cum v-am putut crește pe voi, și el nu-și poate vedea în ochi un părinte ? !

— Dar ce are cu dumneata, *mamă-tînă* ? o întrebă, printre lacrimi, Eugenia. Observînd-o atît de preocupată, cu glasul tăiat de emoție, Veanu era îngrijorat să nu i se întîmple ceva. Dar ea se ținea bine, puse mîna dreaptă, ocrotitor, pe umărul bunicii : De ce nu te poate vedea în ochi, cu ce-l superi dumneata, *mamă-tînă* ?

— Păi... ea face ce vrea... are tot bunu' în mîna ei... Ea conduce...

— Asta înseamnă că se pricepe, spuse Traian.

— Ce-ai zis ?

— Se pricepe să conducă...

— Adevărat, îi hameşă, i-ar putea lua locu lu' Artimonuţ, la colectivă...

La vorba asta, izbucniră cu toţii în rîs. Dar bătrîna o ţinu mai departe :

— Acumu-i un an, or avut nişte vin. L-o făcut el, Octavian, din strugurii cumpăraţi pe banii de la voi, de la copii... Din vinu-ăla nu ştiu dacă mi-o dat de două ori, toată iarna... Mai mult cînd venea cineva, de ruşine îmi da şi mie. Ziceam : vai, vai, lume, lume, în ce neam am nimerit ! Că el, neblejnicu' toate le face numa' pentru copiii ei. Dacă le trebuie făină de cucuruz, zdup la noi ! Acuma, zicea ea într-o zi, ca o nerușinată, că vrea să-i îngraşe la ăla din Alba-Iulia şi-un porc, l-or cumpărat *burlincaş*, să i-l crească mare, să i-l *beleaască* la Crăciun... D-apoi eu nu mai am chiar nimic ? Pînă cînd n-o murit Artimon, el o adus din partea noastră două care de cucuruz, şi *fisaică*, şi-o rămas *lictar* şi prune uscate...

— Lasă, mamă, vru s-o mîngîie Lucreţia, în timp ce-o aşeza pe Maricica în pătuţul ei. Numai să fii sănătoasă ! Vorbe de-astea ai mai auzit dumneata şi altădată, nu ?

— Dacă m-o pedepsit Dumnezeu să trăiesc, ce pot face ? !

Veanu, biruit de lacrimile bunicii ca de ploile potopului, îşi ştergea obrazul cu o batistă, pe care i-o puse în mînă bunică-sii :

— Hai, lasă, mamă Mărie, numai să fii sănătoasă !... Mai vedem noi cum o să facem...

— Vai, mult am mai alergat, de cînd am călcat în curtea aia, şi mult am lucrat, şi mult am ţinut, ca să-mi spună acuma că n-am făcut nimica...

— Dar cine spune ? Dumneaei, ori dumnealui ? întrebă Veanu cu sentimentul că, deşi se învîrt pe loc, bătrîna trebuie lăsată să-şi descarce sufletul, să se elibereze de toate otrăvurile adunate încet, stăruitor, în toate fibrele, la toate încheieturile fiinţei sale. Nu alcătuiau oare lucrurile acestea mărunte, puse de ea sub o lupă imensă, întreg universul bătrînei ? Numai al ei, sau şi al lui, al nepotului care-o asculta cu o încordare maximă, care o hărţuia cu întrebări, numai ca s-o mîngîie, să-şi dea seama că are cine-o ocroti, că nu e părăsită şi singură în faţa

răutăților ? Nu afla el, încă o dată, mai multe adevăruri despre familia lor decît și-ar fi putut închipui că poate strînge o viață întreagă ? Le simțea asprimea, îl dureau loviturile lor, dar nu voia să mai dea înapoi, să se lase înfrînt de ele. Cu atît mai mult cu cît își dădea seama că bătrîna purta prin lume fața veche, tristă, nu numai a familiei lor, dar și a întregului sat. Cum o să fugă de ea, de ce să n-o cunoască ?

— Ce-ai zis ? întrebă Maria.

— Cine spune că n-ai făcut nimica ?

— Ei, dragă, amîndoi. Și el, nu numa' ea ! Uite, o văruit căsile cu o pictoriță din Blaj, și-o zis : apăi le pictoresc, că eu nu mă mai poci sui pe-acolo, să dau tăvanurile, că nu-s în stare, mă doare capu'... Veanule, le-o făcut, li-i vedea cum îs văruite, și cînd vine cineva pe la noi, ea deschide ușile și le-arată. Eu mă uit și mă gîndesc : arată-le, că nu le-ai făcut tu ! Ce crezi, cine ești tu cînd te bagi în casa asta ? Ia, o vinitură, nimic mai mult ! Și înc-o mai plătit, Veanule, și șapte sute de lei la muierea aia... Na, o avut de unde...

— Păi, dacă femeia a muncit, trebuia, mamă, să-i plătească, nu ? Dar tata mi-o scris că vă împăcați bine...

— Apăi, dară... mă-mpac, n-am ce face... El scrie ce vrea... Dacă zice ceva, eu tac, mai bine tac, decît să am primejdie. Numa' că văz ce văz și aud ce-aud...

— Da, mormăi obosit nepotul.

— Dacă ea face *pupuri* în cuptor, apăi îmi dă și mie unu, începu să se contrazică iar Maria. Pe alealalte, vine Liviu și le încarcă... I-am zis într-o zi : tu muiere, multă urdă ați avut anu-ăsta, să fi făcut și tu plăcinte, cum făceam noi altădată...

— Și ?

— Nu vrea să facă ! Eu gîndesc că din pricina mea, să nu-mi deie și mie... Apăi, două sute de lei, cît primesc penzie de la colectivă, li-i dau lor, că eu n-am ce face cu banii. Mă mulțumesc cu ce-mi trimeteți voi...

— Cui dai banii ? Lui tata ?

— D-apăi, dacă-i scoate el de-acolo, de la...

— Și nu ți-i dă dumitale ?

— Mie îmi dă cîte douăzeci de lei, și-i cheltui, că mă duc în toată dumineca la beserecă și iau cîte cinci lumî-

nări și pui cîte cinci lei. Le aprind pentru părinții mei, pentru muma voastră ai'bună, pentru Artimon și pentru mine... Pentru mine aprind două, că nu m-am învățat cu întunerecu'...

La vorba asta, Veanu se cutremură. Auzi, să te duci, cu lumînările în mînă, după umbra din tine ! Și el care... da, a fugit atunci cînd... ea, Liliana, nici nu era o umbră, numai cenușă fierbinte, numai scrum care pune întrebări...

— În ziua în care-o murit Artimon, continuă Maria, uitîndu-se la nepot, ca și cînd l-ar fi avut în față, o vorbit toată ziua cu fina de peste drum... Și-o zis către mine : du-te și te suie-n podu' căsii și mătură zăpada, c-atunci o fost zăpada ai' mare...

Bătrîna uitase că tocmai el, nepotu-său, Veanu, fusese acolo de față, că în brațele lui închisese ochii bătrînul. Dar el o lăsă să-și toarcă mai departe firul, curios să vadă ce uită și ce adaugă ea la poveste...

— Și i-am zis, mă omule, eu mă sui, da' nu-s harnică să mai *țîp* zăpada de-acolo. Zice, mătur-o numa' de pe cucuruz ! Mi-am luat mătura, Veanule, și *gunoița*, să mă sui pe treptele-alea înguste. Zăpada era pînă-n genunchi. Înc-am mai avut niște prune uscate, puse-acolo sus pe niște scînduri, și-acolo le-o apucat zăpada. Și slănina o nins-o în pod. În ladă am avut o *ferie* de untură, de s-o folosit pentru mîncăruri, la pomeană. Și oalele de *lictar*, și... M-am scoborît de pe scară și-am zis : Artimoane, eu acolo n-ajung, nu știe nime ce-i pe-acolo. Zice, no, hai jos ! D-apăi, cînd s-o apropiat sara, am fript carne și cîrnați. Am zis, Artimoane, ce să mai fac de mîncare ? Nu mai face nimica, este carne friptă și-o rămas mămăligă și pită de ieri. Tu muiere, zice, hai să bem leacurile alea, pe care ni le-o dat doctoru' ăl mare. Auzi tu, să beau și eu leacuri cu el ! No, iacătă-te că se-nsărează, și vine Artimonuț c-o oală de lapte, de-alea cu toartă, și s-o băgat mai întîi în casa lor, la tată-to și la ea, că și Artimon, bătrînu', în ziua aia, o fost pe la ei, de-o vorbit cu oamenii, de beserecă, cum s-o facă iar la loc. Artimonuț se bagă-n casă și zice, mamă, moșu unde-i ? Zic, eu nu știu, o fi rămas pe la fina, peste drum. Da' el l-o auzit hodorogind pe la fundu' căsii, se sfădea cu cineva... Era un copil de-a-lu' ăsta din sus de

noi, care vorbea în batjocură cu el și bătrînu' o luat o stinghie de placaj și s-o făcut că zvîrle după el. Și s-o dus prin șură, o găsit un ou și era înghețat, cînd l-o luat și l-o spălat i se cunoștea gălbenușu' pe mînă. Am zis, vai, mă omule, cînd o intrat pe ușa căsii cu Artimonuț după el, vai că te-ai dus la fina, da' el ba, că m-am dus de-am făcut cărare la găini, să se culce-n *coșer*... Și așa se uita de lung la mine și eu stam lîngă sobă... El s-o aplecat să puie un lemn pe foc și numa' ce-l aud pe Artimonuț...

— Eu eram, mamă Mărie ! o întrerupse, în sfîrșit, Veanu.

Bătrîna se uită iar în ochii lui și, ca speriată de încurcătura pe care-o făcuse, se grăbi să-i confirme :

— Da, tu erai ! O, doamne, cap prost, sigur că erai tu, c-am venit împreună de la Petre, din București... Și bătrînu o murit în brațele tale, degeaba l-ai mai zgîlțăit... Mai bine muream eu, că-ți eram mai ușoară...

Tulburată de îmbrățișarea neașteptată a nepotului, scoasă din ritmul ei nepămîntesc, Maria se ridică în picioare, se uită în jur, după ceilalți. Îi zări, cu greu, în camera de-alături. Ședeau în jurul mesii... Cine știe ce puneau ei acolo la cale ! Ea se simțea fericită că o lăsaseră împreună cu Veanu, cu nepotul ei cel mai drag... Nu-și dădu seama ce se petrece cu el, ce are pe suflet, dacă-i obosit sau nu, dacă ceilalți aveau sau nu să-i spună ceva. Acum, era numai al ei, sufletul ei, aprins ca lumînările în calea întunericului. Nu voia să-l mai împartă cu nimeni, să nu-l piardă cumva și pe el...

— Am noroc de sănătate, o luă de la capăt bătrîna, da' mă ostenesc rău și mă doare spatele, cînd m-așez jos. Mă dor mîinile, sluga mamii, că nu mai este nime, nici muiere, nici bărbat, de etatea mea în Zăpadia. Numa' una, Anuță, da' eu îs mai mare ca ea cu cinci ani. Și ea-i hodorogită rău, ca un scaun vechi. Noroc că nepotu-so are acuma nevastă de-a doua, că pe aia dintîi o trăznit-o în hotar...

— Cînd, mamă ? părea încă dispus la vorbe nepotul, cu toate că fața lui arăta altceva. Îl istoveau, pesemne, trecerile bunicii de la cei vii la cei morți, treceri, pentru ea, insesizabile, ca un mal care alunecă încet-încet sub apele unui rîu adînc.

— Anu' trecut, în vară... Şi el s-o grăbit s-o aducă, pe asta nouă, tocma' din Turda. Avea, săracu', patru copii şi bătrîna nu răzbea cu ei. Noroc că-i muiere bună şi-o grijeşte pe Anuţă. Zice, Mărie dragă, noru-mea mă omineşte ca o fată de-a mea. Cînd poci, fac, cînd nu, lasă mamă, că fac eu ! Numa' că Anuţă îi gîrbovă rău, nu mai poate ieşi de-acasă, nici la beserecă nu mere...

— Da' fina şi finul sînt sănătoşi ? se trezi Veanu din nou în lumea fără hotare a bătrînii.

— Cine ?

— Fina, de peste drum...

— Sănătoasă. O fost şi ea tot cam beteagă, da' acuma-i sănătoasă. Or rămas, dintr-atîţia, numa' ei, bătrînii... O duc bine, Veanule, au bucate şi-un porc mare, îl *belesc* în tot anu. Le poate fi la zece, nu la doi... Da' le trimite la copii şi la nepoţi, că au şi ei mulţi, risipiţi ca *răgutele* prin toată ţara...

— Dar în hotar cine mai lucrează, mamă ? se arătă îngrijorat de soarta satului lor, care, din spusele bătrînii, apărea ca o aşezare de umbre, sau ca un azil de oameni uitaţi încă în viaţă. Iar imaginea asta nu-i plăcea, îi contraria întreaga fiinţă, şi cea din copilărie, şi cea de azi, activă, nesupusă nici unui fel de resemnări.

— D-apăi, tractoarele tale. Ori le-ai uitat ? ! Cu ăştia, cu tractoriştii şi cu muierile, săracile, se mai lucră hotaru'. Numa' ele se mai duc la colectiv, bărbaţii-or fugit pe la făbrici, cu serviciuri, după bani...

— Dar la vite, mamă, la grajdurile colectivei, au oameni buni ?

— Nu ştiu. Zicea Artimonuţ că stau rău cu laptele, le-or murit şi vaci în iarna asta. Da' de ce mă-ntrebi ?

— Aşa. Aş avea şi eu nevoie de cîţiva oameni buni, pe-acolo, pe la gostatul din Arcud...

— Da' ce ? Tu te ocupi acum de vite, nu de tractoarele tale ?

— *Deocamdată,* de vite... Îi ajut, pînă-şi găsesc un inginer mai bun, mormăi Veanu, deranjat de luciditatea subită pe care o trădau cuvintele bunicii.

— Întreabă-l pe tată-to, că el ştie, lui îi plac vitele şi-acuma că-i beteag... Dacă moare, Veanule, eu ce fac ?

— De ce să moară ? o prinse de mînă nepotul.

— Zic şi eu, aşa, de-o pildă... Dacă moare el, aia unde *mere* ?

— Nu ştiu...

— Pe ea n-o dă legea afară de-acolo ?

— Nu, cred că nu...

— Aşa-i ? Atunci, cu legea asta, îi rămîne curtea şi casa ei ?... Îi soră la-mpărţeală cu voi ?

— După lege, are drepturi ca oricare din fraţi...

— Apăi, i-ţi da şi voi ceva, o răscumpărare... Dacă aşa-i legea...

— Dar casa, mamă, nu-i oare întăbulată pe numele dumitale ?

— Nu, că străbunicu' vostru, Pătru ăl bătrîn, ne-o lăsat nouă, mie şi lu' Artimon, numa' folosinţa după curte, după grajduri, după tot ce-i aşezat acolo... Moştenirea i-o lăsat-o lu' tată-to, Octavian, s-o gîndit la voi, că eraţi copii mulţi... Acuma, tu ce crezi, dacă vrea el, le poate trece toate pe numele ei ?

— Numai cu aprobarea noastră, mamă, fii liniştită !

— Liniştită nu-s, că, vai, cum o mai calcă pe hameşa aia, după curtea noastră, să-i rămîie la copilu' ei, la beutoru ăla ! Să le rămîie lor, după ce m-o batjocorit de la răsărit pînă la asfinţit... Că, sluga mamii, cîte s-or întîmplat la casă, numa' de la ea s-or tras. Toate de la ea, că fuge şi pîrăşte către el : aşa o zis mumă-ta, aşa o zis tată-to... No, acuma, de el, de Artimon, o scăpat... Se mai împiedecă de mine...

— Lasă, mamă, că de dumneata avem noi grijă !

— Aveţi, da' sînteţi departe ! V-aţi împrăştiat cu toţii, c-aşa ni-i nouă scris, de împrăştiere...

Cînd Veanu se ridică, tîrziu, istovit, de la masă, bunică-sa, cu ochii pe el, înţelese că, pentru seara aceea, era destul. Faţa inginerului trăda o oboseală imensă. Numai Maria, cu puterea teribilă a umbrelor, ar fi putut continua pînă dimineaţa.

— Să ai grijă de ea ! îl avertiză bătrîna.

— De cine, mamă ?

— De fată, de *Jenica*. Acuma-i în *poziţie*, să n-o superi, s-o laşi în pace...

— Cu ce s-o supăr ?

— Aşa, cu vorbe, cu purtări... Grijeşte-o, că-ţi face un ficior...

— De unde știi dumneata ?

— M-am uitat cum stă rochia pe ea, și ce fel de pete are pe obraz...

— Bine, mamă Mărie. Culcă-te liniștită, n-avea nici o teamă ! Mîine dimineață, plecăm mai departe...

— Noapte bună, și ai grijă, sluga mamii, să n-o lovești prin somn !

Toți răsuflară ușurați. Se risipiră toți prin cele patru camere mari, odihnitoare. Adormiră tîrziu, legănați de greierii satului. Pe cerul nopții de iunie, pulsau stele mari, curate, ca lacrimile bătrînei. Pentru cei plecați, și pentru cei care...

3

Noaptea aceea scurtă, ca un prag iluzoriu al verii, își înflori toate stelele ei verzi, atîrnînd la ferestrele oamenilor cu o indiscreție strigătoare la cer. Adică, ce voiau ele să afle ? Somnul tuturor era la fel, scurt, crîncen, rupt din măduva pămîntului. Nici un trup, prin satele acelea bîntuite de somn, de oboseală, de febra mușchilor istoviți, nu mai avea tăria să caute, orbecăind, căldura altui trup. Ieșeau cu greu din somn, dimineața, la suprafață, ca înecații dintr-o apă tulbure. Așa se treziră și cei întîrziați, în noaptea aceea, în casa familiei Baciu. Mai întîi, Domnica și Teodor, pierduți repede printre animalele și orătăniile din curtea lor mare, de gospodari, plină de mugete, de cotcodăceli, de foiala fiecărui început de zi. Apoi, se trezi Maricica, cerîndu-și laptele, cum făcea și Veanu, unchiul ei, cînd era mic.

— Bea, puiul mamii, şi taci să nu ni se trezească oaspeţii ! o ruga Lucreţia.

— O, mîncu-i sufletu', se auzi, de-alături, vocea Mariei, ui' la ea ce harnică-i ! Bătrîna era în picioare, îmbrăcată cu rochia ei neagră, de lînă, grăbită să-şi tragă şi bluza subţire, de bumbac, la fel, tot neagră, peste iia albă, boţită, cu care dormise noaptea.

— Te-ai trezit, mamă Mărie ? o întrebă, în şoaptă, nepoata.

— Nici n-am dormit, draga mamii, spuse, tremurînd din cap, parcă mai tare ca de obicei, bătrîna.

— De ce ? Te-au mîncat purecii ?

— Ba nu, că nu sînt, dă-i în lupare. Cum să fie pureci la voi, în casă de domni ? ! Nici la noi, că sîntem ţărani, nu mai prea mişcă... Nu, eu niciodată nu dorm, numa' mă hodinesc. Stau cu ochii închişi, şi văd toată lumea, ca-n palmă... Da, nu zîmbi a rîde, că eu nu te mint. Îmi văz toată viaţa, de cînd eram tînără, ca tine, şi moşu-to, Artimon, era ca Traian al tău...

— Şi nu-ţi pare rău după nimic, mamă ?

— Nu, numa' după soţu meu, şi după liniştea ce-am avut-o, pînă cînd n-o venit *aia în casa noastră*...

— Las-o, mamă, să trăiască şi ea ! încercă s-o abată Lucreţia de la ideea fixă a bătrînii. Acum, pînă eşti sănătoasă, e rea, aşa ţi se pare dumitale, aşa ne pare la toţi... Dar dacă, Doamne fereşte, ai cădea la boală şi la necaz, poate-o fi bună şi ea. Că noi sîntem cam departe...

— Eu nu bolesc, tu, Lucreţio. Eu mor în picioare, că nu-s înaltă, să caz...

— Mai bine să fii sănătoasă, mamă Mărie. Să te îngrijeşti...

— D-apăi, se grăbi bătrîna, acuma, să-ţi spui drept, aş vrea să mai trăiesc, să-l văz şi pe Veanu' c-un copil... Un ficior îi face Jenica, să ştii !

— Bine, mamă, să nu mori niciodată ! S-o vezi şi pe Maricica noastră mireasă...

— Asta nu se mai poate, sluga mamii. Artimon avea dreptate. Omu' nu poate trăi cît i-i voia...

Ceilalţi se auziră trosnindu-şi oasele, căscînd, apoi îmbrăcîndu-se şi încălţîndu-se în grabă, ca oaspeţii unui han. Ultima se sculă Eugenia, care le şi ocupă baia. Veanu

și Traian se pomeniră trimiși de Lucreția să se spele în ligheanul din curte.

Îmbucară, cu toții, ceva în fugă.

— Cuscre, i se adresă Veanu lui Teodor, n-ai cumva niște oameni buni, să-i luăm la noi, la vite ? Cîștigă bine, și Arcudul nu-i la capătul lumii...

— Buni, n-avem, răspunse omul. S-au risipit, care-ncotro, pe la gostaturile din jur, pînă la Sibiu și Brașov... Ăi mai mulți s-or dus la făbrici, pe șantiere... Știi cum umblă lumea de azi, pe unde poate, numai să cîștige bani...

— Cîștigă, n-avea grijă, îl completă Maria, care trăsese cu urechea la discuția bărbaților. Numa' nu după pămînt, cum cîștigam noi, pe vremuri. Și-i păcat... Că pămîntu' pustiu ajunge ca un țintirim fără cruci...

Mîncară și se pregătiră de plecare.

— Hai, Jenico, hai, mamă Mărie, sus, zise Veanu, luînd-o subțioară pe bunică-sa și făcîndu-i loc pe bancheta mașinii.

— Vai, Lucreție, vai dragi nepoții mei — se tînguia Maria — cine știe cînd ne mai vedem. Auzi, cuscră, dac-o fi să-nchid ochii în vara asta...

— Fugi, cuscră, nu mai vorbi ! o întrerupse Domnica. Nu știi că vara nu moare nimeni ?

— Să vii, continuă bătrîna, să mi-aduci busuioc mult, că, vara, morții miroase mai tare...

— Mergeți încet, suspina Lucreția, îmbrățișînd-o pe Eugenia, să nu vi se-ntîmple ceva, mai ales pe serpentinele dintre Mediaș și Tîrnăveni. Cu maică-ta, fii atentă, n-o mai supăra. Iar pe la noi, pe-acasă, dacă puteți, împăcați-i. Mama Mărie n-are liniște, am văzut eu, la nici o casă străină. Nici la noi, poate nici la voi... Dar dacă vreți s-o duceți la Arcud, chemați-o...

Pe drum, pînă ajunseră la Tîrnăveni, o întrebă de mai multe ori pe Eugenia :

— Nu ți-i rău, draga mămii ?

— Nu, *mamă-tînă*...

— Nici să nu-ți fie ! Dă-l în supărare de rău, că ai vreme de el cînd îi fi bătrînă, ca mine...

— N-o s-ajung eu niciodată la vîrsta dumitale, dori să-i facă un compliment Eugenia. Dumneata le-ai biruit, *mamă-tînă*, pe toate...

— Să le birui și tu, Jenico, să nu te sperii de nimic ! Că și eu, la etatea ta, cînd l-am avut pe Octavian, am crezut că mor de dragu' lui... Și după aia am avut fetele și iar am crezut că mă prăpădesc, nu de durerile facerii, că trec repede la muierile tinere, numa' de dragu' copiilor și-a căsii, că, vezi Doamne, cine mai era ca noi, ca mine și ca Artimon, în toată Zăpadia ! Numa' c-o venit iute războiu' ăl dintîi și Artimon o lipsit patru ani bătuți pe muche. Eu, săraca, am fost și muiere și bărbat la casă. În hotar, am avut noroc cu socru-meu, Petre ăl bătrîn, chiar dacă nu ne împăcam noi așa de bine, totdeauna...

— De ce ? o întrebă Eugenia.

— Așa, din nimic... Nu știu de ce, nu ne prea înțelegeam. Da' eu nu i-am zis nici fă-te-ncolo, și nici dumnealui mie. Nu m-o pîrît lu' Artimon, cînd s-o-ntors de pe *frunt*, cu nimic, că nici n-avea cu ce...

— Vezi, mamă, interveni Veanu, după ce ascultase dialogul dintre bunică și soția lui, poate că și cu tata ai putea să te împaci, să nu mai știe toată lumea ce vorbe aveți dumneavoastră în familie...

Pe Strada Plopilor, la Tîrnăveni, cînd coborîră din mașină, Veronica tocmai rupea ultimele crengi înflorite din liliacul de culoare mov, cu ciorchini mari, ca strugurii grecești, care străjuiau la intrare. Făcuse curat în casă, ca totdeauna duminica dimineața, cînd fetele din „internatul" ei dădeau fuga la părinți, prin satele din jur. Surprinsă de oaspeți doar într-un capot de lucru, femeia se grăbi să se scuze, îndreptîndu-se spre ușa casei, deschisă larg :

— O, ce surprindere îmi faceți ! să mă iertați cum arăt, dar n-am bănuit c-o să veniți chiar azi, cu mașina...

Ultima remarcă trăda faptul că Veronica nu mai era atît de supărată pe ginerele ei.

— Tulai, cuscră, se grăbi Maria, intrînd pe ușă, da grasă și frumoasă mai poți fi ! Și tînără, de nici nu știu cînd ai avut vreme s-o faci pe Jenica...

— N-am avut vreme, dar am făcut-o, răspunse Veronica, pentru a evita orice altă remarcă despre frumusețea și grăsimea ei. Da, continuă femeia, văd că și ea, Jenica, s-o mai îngrășat...

— Ne face un ficior, se lăudă Maria.

— Lasă, mamă, poate c-o fi fată ! Mie mi-ar place o fată, zise Veanu, care nu scosese nici un cuvînt pînă atunci, vrînd să vadă mai întîi în ce ape se mai scaldă soacră-sa.

— Ţie, da, că ţie-ţi cam plac fetele ! vru să fie, totuşi, maliţioasă Veronica.

Eugenia, aşezată o clipă pe fostul ei pat, să se dezmeticească după drum, se ridică pe neaşteptate, se atîrnă fericită de gîtul soţului, replicînd :

— Da, mamă, ştii bine că mă place ! Şi dacă doreşte el, îi fac şi-o fetiţă şi-un băiat. Doi deodată...

— Treaba voastră, o întoarse repede Veronica, simţind dincotro bate vîntul. Dacă aţi pornit pe calea asta, nu sînt eu chemată să vă opresc... Rămîneţi pînă mîine ?

— Nu, răspunse Veanu. Eu nu pot. Dar dacă vrei, tu, Jenico, să rămîi...

— Păi n-a fost vorba că mergem azi la Zăpadia ?

— Ce faceţi acolo, dacă-i cuscra Mărie cu voi ? De unde-aţi luat-o ?

— De la soră-mea, Lucreţia, zise Veanu, uitîndu-se atent pe geam la copiii şi la bătrînii din vecini, strînşi în jurul maşinii, făcînd semne capetelor muiereşti de după garduri că, da, ea era, fata Veronichii, cea fugită la Braşov şi măritată cu un inginer de tractoare...

— Eu credeam c-ai venit pentru bacalaureat, Jenico, i se adresă maică-sa. Aşa cum v-am scris, o aranjat tovarăşul Onişor treburile să-ţi închei cu bine clasa a douăsprezecea şi, dacă poţi, să dai şi maturitatea...

— Să văd, mamă, o să încerc. Pînă una-alta aş mînca ceva.

În timp ce Eugenia îşi alese singură din frigider caş proaspăt şi ridichi, peste care presără sare multă, Veronica aşeză pe masă o farfurie plină cu felii de cozonac, mirosind a vanilie.

Maria părea fericită de-atîta onoare şi, smerită ca întotdeauna, întîi îşi ceru iertare de la cuscră-sa că nu i-e foame, apoi se grăbi să înghită, mestecînd cu plăcere, feliile moi, aromate, care i se topeau în gură.

— Ne-ai scris de sora lui Nicolae Chefere, zise Veanu, întors cu faţa spre soacră-sa.

— Da, nenorocita, plînge toată ziua de mila lui frate-so. De cinci ani, tot plînge. Şi-acum, dac-o auzit că v-aţi mutat la Arcud, crede că tu poţi să te interesezi de soarta lui...

— Cum adică ?

— Aşa, zice că nevasta l-o părăsit, s-o dus cu altul, şi nu-i lasă nici copilul să meargă la el la vorbitor, cu mătuşă-sa. Iar Nicolae plînge, săracu', ca un nebun, că-i condamnat la douăzeci de ani, cum ştii...

— Şi ce-aş putea face pentru el, mamă-soacră ?

— Uite, stai mai bine s-o chem, că nu-i departe de noi, să-ţi spună singură. Eu n-am cine ştie ce obligaţii, dar mai vine pe-aici, mă ajută cîteodată la lucru şi la curăţenie, o femeie bună şi necăjită. Zice că i-o spus chiar el, la vorbitor, că lucrează la grădina din gostatul vostru şi, fiindcă se poartă frumos şi-i harnic, i-ar fi promis paznicii că-i reduc temniţa la jumătate. Aşa zice ea, dar mai bine s-o chem...

— Lasă, că mă duc eu la ei ! O cunosc de mic, de cînd locuiau la halta noastră...

Voia să evite noi tînguieli şi lacrimi, s-o ferească pe Eugenia de valul lor periculos, bănuind că, la Zăpadia, acesta se va ridica din nou în faţa ei.

La întoarcere, pe drum, Veronica îi spuse ginerelui :

— Îmi pare bine că vă aveţi dragi. Să nu crezi tu că nu ţin la fata mea şi la fericirea ei... Chiar dacă-mi mai zice lumea pe-aici că de ce-am lăsat-o să se mărite aşa de timpuriu, eu o apăr, că-i copilul meu...

— Îţi mulţumesc, mamă, murmură el.

— Dar şi tu trebuie să te ocupi mai atent de ea, s-o ajuţi la carte, să se pregătească, să-şi deie examenele cu bine, să nu zică lumea...

— Ce să mai zică ?

— Zice, ştii tu, c-o rămas neînvăţată. Uite, las-o mai bine aici, că diseară se întorc fetele înapoi, şi mă ocup eu, să înveţe cu ele, să treacă mai uşor toate examenele şi bacalaureatu'...

— Dacă vrea să rămînă, o las. Numai întreab-o dumneata, să nu creadă cumva că eu...

— N-o cunoşti încă. Are mai multă încredere în tine decît în mine. Altfel, nu făcea ce-a făcut...

— Ce-a făcut ?

— M-o părăsit şi-o fugit cu tine ! Numa' atîta o făcut, puiul mamii ăl drag...

— Şi-ţi pare rău ?

— Ba nu, să mă trăznească dacă-mi pare rău !

— Bine, atunci întreab-o dumneata, şi dacă vrea să rămînă, îţi iei toată răspunderea...

Întrebată, Eugenia îi răspunse maică-sii :

— Acum plecăm spre Zăpadia, s-o ducem pe mama Mărie... Poate mă hotărăsc şi mă întorc diseară înapoi... Dar de ce să nu vii tu, mamă, la noi, la Arcud ?

— Lasă că vin eu, n-avea grijă, cînd o fi mai aproape de...

— Chemaţi-mă pe mine, se îmbie din nou Maria.

— Doar te-am chemat, *mamă-tînă,* se grăbi să-i aducă aminte Eugenia.

— Bine, mai vedem noi, ne mai înţelegem la Zăpadia, adăugă Veanu. Tare ar fi vrut s-o ştie pe Eugenia în paza bunicii. Numai că bătrîna prea vorbea mereu cu umbrele, şi asta ar fi putut-o nelinişti şi mai mult pe tînăra sa soţie, şi-aşa destul de tulburată şi „îmbrăcată în simţuri" de predicile *răspopitului.*

La despărţire, Veronica îşi şterse cîteva lacrimi, căutînd să-şi stăpînească emoţia.

— Să fii sănătoasă, cuscră, spuse Maria. Că, doamne, grasă şi faină mai poţi fi !

Spre prînz, erau în Zăpadia. Maşina o ţinea în sus, pe drumul zbicit de soare, spre uliţa Borceştilor. Motorul gîfîia, roţile erau obligate să escaladeze ogăşiile adînci, desfundate de tractor. „Neamul meu, tractoriştii — îşi spuse Veanu — cei care strică drumurile..."

Pe Octavian Borcea îl găsiră aşezat pe laviţa de lemn din faţa porţii înalte, singur, îmbrăcat în haine de duminică. Pantalonii călcaţi, cămaşa albă, strălucitoare, comănacul de paie, bătînd în auriu, contrastau puternic cu faţa lui înnegrită de soare, slabă, osoasă, ca de ocnaş. Cînd zări maşina cotind spre curtea lor, se ridică, intră grăbit înăuntru şi deschise larg poarta. Din bucătăria de vară, îşi făcu apariţia şi Livia.

Octavian îl sărută bucuros pe Veanu, o îmbrăţişă pe Eugenia, după ce o cîntări discret din priviri, nu atît de

discret însă ca ea să nu roşească. Maria sta lipită de maşină, cu o traistă în mînă, şi se uita, clătinînd din cap, cum Livia îl imită pe Octavian, îmbrăţişînd şi sărutînd şi ea cu mare voioşie pe cei doi tineri.

— Te-ai întors, mumă ? o întrebă într-un tîrziu Octavian.

— Da' ce, voi credeaţi că nu mă mai întorc ? Că scăpaţi de mine ?

— Ba nu, că ne-o fost dor de dumneata ! o luă drăgăstos Livia. Haideţi în casă, se adresă ea celorlalţi, să nu stăm în mijlocul curţii... Cred că v-o fi foame, mă duc să vă încălzesc mîncarea...

— Mie mi-e foame, recunoscu Eugenia.

— Şi mie, mătuşă, o urmă Veanu. Dar numai dacă ai făcut zamă de găină, acrită bine...

— Zamă n-am, dar am făcut tocană bună, dreasă cu de toate, cum îţi place ţie.

— Bine, mulţumesc. Dar vreau şi mămăligă...

— Este, am ţinut-o caldă, pe *cîrpător,* acoperită...

Discuţiile plutiră în tot felul de generalităţi, întrerupte de îmbucături şi de ciocnitul paharelor. Veanu aduse cîteva sticle de vin, cumpărate de la magazinul lor din Arcud.

— O, că bun mai poate fi vinu ăsta ! zise Maria. Apoi, aluziv : a nostru s-o gătat, nici nu ştiu dac-o fost dulce ori acru...

— Vezi, Veanule, se posomorî Octavian, iar începe cu vorbele !

— Las-o, măi omule, să zică ! interveni Livia, cu glasul ei împăciuitor, anume încălzit şi tărăgănat. Doar dumneaiei ştie că nu mai avem viile noastre, c-am făcut puţin vin din struguri cumpăraţi... Şi la înmormîntarea lui tata Artimon l-am împărţit la lume...

Bătrîna tăcea. Părea învinsă..Nu se aşteptase la o asemenea trimitere. După un răstimp, încercă iar :

— Da' tu, hăi, găinile mele nu s-or ouat săptămina asta ?

— Ba da, îi răspunse, zîmbind Livia. Le-am pus pe toate în fereastra de către curte, lîngă patu' dumitale...

Nora nu se da bătută, afişa un aer cald, prietenos, de bună înţelegere, ceea ce-o întărîtă şi mai rău pe bătrînă.

Veanu dibui pericolul unor vorbe mai directe și ținu să-l înlăture. Le împărți la toți dulciurile, începînd, bineînțeles, cu bunică-sa, apoi, după cîteva întrebări banale, despre vreme, despre sănătatea vecinilor, se ridică și spuse :

— Hai, mamă Mărie, poate te odihnești și dumneata un pic, după atîta hurducat cu mașina...

— Ba, că mie-mi place în mașină ! Nu mi-e somn nici noaptea...

— Mie mi-e somn, recunoscu iar, cu franchețea ei copilărească, Eugenia.

— Hai, draga mamii, sări Mărie, culcă-te în patu' meu, că...

— Nu, *mamă-tînă,* mai bine luăm o pătură și-o pernă și ne ducem în grădină, să ne odihnim pe iarbă verde.

— Cum vrei tu, zise bătrîna. Numa' să știi că, chiar dacă arde soarele, pămîntu-i hameș ca o muiere, te trage și te înțepenește...

— Hai, că ne descurcăm noi ! insistă Eugenia. Afară-i cald, ca-n toiul verii...

— D-apăi, hai, acceptă Maria propunerea nepoatei. Azi-mîne vine luna lu' Cuptor și eu tot nu m-am încălzit bine. Mi-o rămas frigu-n oase de az-iarnă... Hai, că luăm *țolu* meu, ăla vechi, chiar dacă nu-i așa gros...

Piatra aruncată în grădina Liviei fusese prinsă din zbor : aceasta scosese din lădoi două pături mițoase, grele, îndreptîndu-se cu ele spre ușă.

— Nu te mai plînge, că doar avem *țoale* destule. Numai să aivă cine s-acoperi cu ele...

Bătrîna, uitîndu-se insistent la Eugenia, o îndemnă :

— Primește-le, draga mamii, că tot în casa noastră o fost țăsute...

— Aduc și perinile, se oferi Livia. Vă ajung din urmă...

În drum spre grădina cu pomi, Maria ținu să-i spună Eugeniei :

— Ai văzut, dragă, ce hameșă-i ? La vorbă miere și la suflet fiere...

— Las-o, *mamă-tînă,* să trăiască și ea ! Pare femeie harnică și curată...

— Adevărat, nu-i poci băga vină, de harnică și de curată... Da' nu vreau să-i rămîie ei *hăizașurile mele.* Că,

vai, mult ne-am mai rupt oasele, să le facem pe toate de două ori ! Haideți acasă, dragii mei, să nu puie *asta* stăpînire pe ele...

— Acum nu putem veni, mamă Mărie, dar mai tîrziu ne înțelegem noi...

— Să vă înțelegeți, să nu vă lăsați dezbinați de *asta*, că el, Octavian, judecă numa' cu capu ei...

Livia, din urmă, auzi vorbele bătrînii, tuși de cîteva ori din gît, s-o facă atentă pe Eugenia. Apoi, le lăsă în grădină, printre prunii cu frunze grase, de un verde întunecos, sub care atîrnau, ca niște boabe de venin închegat, prunele abia scăpate din floare. În schimb, merele dulci, văratice, sclipeau de parcă erau de sticlă. Eugenia rupse unul și-l mușcă pe ascuns, cu pofta ei de copil năstrușnic. Dar bătrîna o văzu și o preveni :

— Nu mînca multe, că au încă venin, și ți-o fi greață, îi vărsa...

În casă, după ce se întoarse și Livia, Veanu dori să afle ce cred cei doi, tatăl său și mama sa vitregă, despre fuga bătrînii de-acasă, despre toate neînțelegerile și ciorovăielile lor mai vechi, care, după cum se vede, nu fuseseră îngropate odată cu bunicul Artimon.

De aceea, o luă mai pe departe.

— La oi, pe cine mai aveți, tată ?

— Tot pe Gheorghe. Îl știi tu, de anu' trecut. La turma noastră, că la aialaltă...

— Care ? A cooperativei ?

— Nu, că a colectivei are păcurar separat, eu vorbesc de turma oamenilor de pe ulița popii...

— Auzi, Veanule, interveni Livia, ce-ai zice să-ți aducă tată-to un caș de la stînă, că nu-i departe, numa' după Cruce, în pășunat ?...

— Avem și noi, mătușă, refuză politicos inginerul.

— Aveți, da' nu de la noi, insistă femeia.

— Am pregătit un caș pentru Liviu, recunoscu deschis Octavian, să se dospească bine, să-și facă brînză de iarnă...

— Dă-i-l lui Veanu, spuse femeia. Lasă, că lui Liviu i-o face păcuraru' altu. Acuma, cine știe cînd mai veniți, că o văd pe Jenica *în poziție*...

— Da, pînă o să poată ea, mai venim... După aceea, o să mai veniţi şi dumneavoastră la noi...

— Venim, dragii noştri, zise Livia, cum să nu !

— Acum, poate-ar fi bine s-o luăm cu noi pe mama Mărie...

— De ce ? se uită bănuitor Octavian.

— Aşa, să ne mai ţină de urît, voi să-l încerce inginerul.

— Cum vreţi, zise Livia, sec.

— Numa' c-o învăţaţi rău cu drumurile astea, adăugă Octavian.

— Care drumuri, tată ?

— Păi, n-o dus-o Lucreţia la ei, acum o săptămînă ? N-ai adus-o tu azi înapoi ? Se preumblă cu maşina, ca nevestele de general...

— Ascultă, tată, nu-ncepe cu răutăţi, fiindcă atunci mă obligi să cred tot ce spune mama Mărie despre dumneavoastră !

— Ştim noi ce spune, continuă Octavian, răstimp în care Livia se foia pe scaun. Da' nu spune adevăru...

— Minte ? se aprinse la faţă Veanu. Îi năvăliră dintr-o dată în suflet toate amărăciunile, toate acuzaţiile bunicii contra fiului şi nurorii sale vitrege.

— Nu minte, se sperie femeia. Le cunoştea bine firea la amîndoi. Nu minte, dar o dat în mintea copiilor. Vorbeşte toată vremea cu morţii...

— Toţi vorbim cu morţii — replică inginerul — dacă cei vii nu mai vorbesc cu noi...

— Noi vorbim, numa' nu vrea dumneaei să ne mai înţeleagă, zise Octavian.

— Ce să vă înţeleagă ?

— Orice vorbim, ca oamenii, la casă, dori să se eschiveze Octavian.

— De pildă ? insistă băiatul.

— De pildă... ezită puţin tatăl, de pildă povestea asta cu caşu', pentru care o fugit la Lucreţia...

— Ce caş ? Nouă nu ne-a spus nimic...

— Nu v-o spus, c-o fi uitat. Caşu' lu' Liviu, că de ce i l-am dat. O venit din Alba-Iulia, dumineca trecută, cu nevasta şi cu copiii, cum ai venit tu azi cu Jenica. L-am întrebat dacă-i trebuie şi i l-am dat. S-o nimerit şi Lucreţia cu Traian la noi, ei că nu, că lor nu le trebuie, că

au destul. Cum ai spus şi tu acuma. Pe ei i-am crezut, da' pe tine nu te crez...

— De ce, mint şi eu, tată ?

— Ei au de la oile lor, tu dacă ai, ai de la oile statului... Ei pe nimic, iar tu pe bani. Aşa-i şi cu Liviu...

— Ba nu, ţinu să-l corecteze nevasta. Liviu nostru are două oi, i le ţinem aici în turmă...

— Am uitat, reluă Octavian. Are două oi bune, are brînză de la oile lui...

În timp ce vorbea tatăl, Veanu încercă să-şi adune gîndurile şi recunoscu, în sine, că războiul ăsta mărunt, care părea să ia proporţii în familia lor, poate deveni ridicol. Cum adică ? Să fi ajuns un calup de caş osia pămîntului ? !

— Da, continuă Livia, am băgat şi-acum brînză de iarnă, vreo treisprezece kile, într-un borcan mare, legat cu plastic, şi stă bine, nu dospeşte, nu se ridică... Dacă vă place, v-o dăm pe asta vouă...

— Mai vedem noi pînă la iarnă, mătuşă, refuză din nou inginerul. Dar tot n-am înţeles : ce s-a întîmplat cu mama Mărie ?

— Nimic, că dumneaiei o sărit cu gura, că de ce-i dăm caşu' lu' Liviu, răspunse Octavian în locul nevestei. Părea că îşi împărţiseră rolurile dinainte. S-o aprins iar din nimic, ca totdeauna. Aşa i-i *farba* dumneaiei...

Pentru Veanu era limpede : orice-ar fi făcut, nu reuşea să se îndepărteze de matcă, de mersul sinuos şi încăpăţînat al faptelor de toate zilele. Fiinţa lui făcea prea de multă vreme parte din ele, ca să mai poată evada, să se poată simţi liber.

— Vaca de ce-ai vîndut-o, tată ?

— N-avem nutreţ, răspunse Livia în locul bărbatului. El îi tot beteag, uită-te ce slab arată. Nu mai poate merge la coasă, ca anu' trecut. Acum trebuie să cosăşti o săptămînă pentru un car de fîn. Să-l întorci, să-l strîngi, să-l încarci, să-l aduci acasă. Şi el nu mai poate, iar eu îs muiere, nu pot cosî. Mă doare mereu capu', crezi că-mi crapă, nu alta... Şi cum zic — continuă Livia, observînd că Veanu asculta cu atenţie, concentrat, spusele ei, — lapte nu avem, dar ne cumpărăm, cînd ni-i dor de el...

Inginerul se uita atent la mama lui vitregă, pe care o cunoştea destul de bine, doar crescuse şi el printre copiii cu care venise ea din Glod, după moartea Silviei. I se părea, ca şi altădată, cumpănită la vorbă, dibace, pricepută să iasă bine din orice încurcătură. În absenţa bunicii, avea impresia că adevărul începe să încline spre talgerul celălalt. Se gîndi s-o cheme pe bătrînă, dar renunţă la formula asta de înfăţişare la judecată. Era preocupat s-o protejeze şi pe Eugenia. Încerca senzaţia că, în sfîrşit, tînăra lui soţie, în contact cu lucrurile simple, elementare, cu viaţa mai puţin sofisticată, se liniştea, căpăta echilibru, intra în straturile cu oxigen normal. Atingerea de pămîntul părinţilor se dovedea salvatoare nu numai pentru neliniştile lui, dar şi pentru spaimele ei. Supărările, lacrimile de-aici, de-acasă, păreau mai degrabă nişte calmante. Cel puţin *deocamdată,* cel puţin în ziua aceea, cînd Eugenia recunoscu, ţipă chiar, că-i este foame, că-i este somn. Nu se luă de mînă cu bunică-sa şi se duseră în grădină, să doarmă sub pruni ? ! De ce să le mai deranjeze el din somnul binecuvîntat, dăruit de pămînt, de soare, de iarbă, de răsuflarea caldă a verii ? ! Timpul lacom şi capricios le adusese, parcă, la acelaşi numitor, la vîrsta unei copilării neîncheiate, la creşterile şi descreşterile în zigzag. Era mai bine, deci, să le lase în pace. Simţea foarte limpede că, atît cît mai rămăsese din casa Borceştilor, se rezema şi pe oasele lui. Oasele de sub pielea tăbăcită iarăşi de soare, de vînturi, oasele înfăşurate de muşchi ca de-o iederă de oţel, oasele ca trunchiurile salcîmilor de după casa lor veche, crăpată mereu, tencuită mereu, legată cu cercuri de fier, ca nu cumva s-o ia razna, să fugă după sufletul copiilor, prin toată ţara, ori chiar după sufletul morţilor, al lui Petre cel bătrîn, al Silviei, al lui Artimon, da, şi al *ei,* a Lilianei. Sentimentul acesta aspru, dureros, ca o secure împlîntată în spinare, îl ţinea drept, decis să nu facă vreo mişcare greşită, să nu se precipite, să n-o cheme încă pe Eugenia din grădină, s-o lase acolo, cu capul în poala bunicii, să doarmă, să viseze, să piardă vremea...

— Dar făină aveţi, tată ? reveni Veanu, foarte concret, pe neaşteptate.

— Am luat, alaltăieri, vreo treizeci și cinci de kile, un sac întreg, făină de pită... Și doi saci, făină neagră, pentru porci...

— Da, intră în rol Livia, am plătit sacii și-am mai dat și-o găină pe deasupra. Na, așa-i regula, trebuie să dai ceva la contract, o găină, o rață, o gîscă, orice, numa' orătanie să fie. Așa merge tîrgu, capeți dacă dai...

— Porci aveți ?

— Avem, răspunse Octavian. Avem o scroafă, dacă fată vindem purceii, mai facem un ban...

— Avem și două purcelandre, poate le-ai văzut în coteț. Una e-a lui Liviu, zise maică-sa, temătoare ca inginerul să nu fi văzut cumva, în lipsa ei, purcelele, și Octavian să-i fi spus ale cui sînt...

— Dar de la colectivă nu mai căpătați nimic ? întrebă Veanu, ciugulind din coaja unei pîini mari, așezată pe masă, arsă bine în cuptorul lor de cărămidă, încins cu paie de grîu, cu coceni de cucuruz, ori cu resturi de placaj.

— Ne mai dau, cînd este, răspunse scurt Octavian.

— Ne-o dat, Veanule, azi-toamnă, cîte douăzeci, și cinci de kilograme de cucuruz la o persoană. Atunci eram patru, că trăia și tata Artimon. Și o sută cincizeci de kile de grîu, la toți. Jumătate buruiană, de l-am *țîpat* la galițe...

— Altceva, se auzi vocea hîrîită a lui Octavian, anu' ăsta, nu ne-or mai dat. Numai *penzia*... Dumneaiei, o sută cincizeci de lei, nouă cîte o sută...

— Și mama Mărie ce face cu banii ?

— D-apăi, ni-i dă nouă, recunoscu Livia, și cincizeci îi dăm înapoi, să aibă, să nu zică...

— Ni-i lasă nouă, întări Octavian spusele ei, să cumpărăm făină și tot ce trebuie...

— Ba, am îmbiat-o odată cu toți banii, dar dumneaiei, nu, că n-are ce să cumpere cu ei...

— Mai cumpără cîte-o țîr de beutură, continuă, cu o maliție abia ascunsă, Octavian. Și luminări galbene, la beserecă...

— Acum două săptămîni, într-o seară, o venit supărată de la Artimonuț, din Ciurel. Ui' tu, zice, mă dor spatele de nu mai poci, și Anuță nu mi-o dat un pahar de vinars. No, zic, lasă c-om mere noi și-om aduce. Eu n-am avut vreme, dar s-o dus tată-to, și-o cumpărat o jumătate,

cu treizeci de lei, și i l-am fiert cu zahăr ars și cu chimin, să și-l pună bine, să-l beie cînd i-o plăcea...

— Dacă n-are beutură, nu se simte bine, adăugă Octavian.

— Am înțeles cum stați cu băutura, răspunse, în același fel, ironic, Veanu. Dacă dumneavoastră tot nu vă place, dacă nu vă folosește, uite, am adus eu cîteva sticle de vin bun, dați-i-le dumneaiei, să se bucure...

— Da, totdeauna îi dăm, se grăbi Livia.

— Totdeauna i-am dat, cînd am avut vin în pivniță. N-o fost nevoie să ceară...

— Cînd mă duc în Blaj — îi luă vorba din gură Livia — ori prin Tîrnăveni, cu ceva de vînzare, vara, că iarna n-avem ce vinde, degeaba îi cumpăr bomboane ori ceva dulce, nu-i pare bine ca de-un pahar de beutură...

— Dacă s-o obișnuit și-i cade bine, dați-i ! zise Veanu.

— Că, mă, și Anuța lu' Artimonuț îi dă, nu cum zice dumneaiei ! Numa' că nu-i pune sticla în straiță, să și-o care acasă, ăsta-i baiu'. De unde să tot aivă și ăia, că pe la ei trece mai multă lume decît pe la Făgădăul lui Hunuzău, de pe vremuri... O vrut să fie președinte, acum să plătească !...

— Dumneaiei îi sănătoasă — reveni Livia — mîncă, bea cîte o țîrucă...

— Ca bătrînii, accentuă Octavian. Eu gîndesc că nu mai are judecată destulă... Știi, spune tot ce-i vine la gură, și-apoi, dacă spune, noi ce să-i facem ? O lăsăm să zică...

— Dar ce zice, tată ?

— Păi, se plînge că de ce-o mai lasă Dumnezeu să trăiască atîta, că alte muieri mai mor, numa' dumneaiei o trebuit să rămîie singură, fără tata Artimon... Acuma, spune tu, Veanule, dacă are rost să vorbească în felu' ăsta ? Mai omenită și mai îngrijită ca dumneaiei nu este muiere la noi în sat...

— Și să știi, Veanule, că vinul nu i-i bun, îl întrerupse Livia.

— Atunci, de ce-i dați, dacă știți că nu-i face bine ?

— Nu-i dăm, da' cere. Apăi, se mai ducea cîteodată pe la nepoata asta, nevasta tractoristului, pînă cînd n-o bătut-o ăla de era s-o omoare. Mai bea și pe-acolo cîte-un pahar de vin... Cînd venea acasă, să știi că-i era rău...

Aproape de Paşti, o venit şi Veronica din Mediaş aici, de-o adus-o înapoi pe aia bătută, pe fată-sa. Şi noi şedeam cu toţii, aşa, şedeam şi povesteam, şi dumneaiei o fost beut ceva şi o ieşit afară, şi de la o vreme, dacă am văzut că nu mai vine, am zis, tulai, tu Veronico, hai să vedem unde s-o dus, şi cînd am ieşit în curte, dumneaiei înota în tină, pe foale...

— Mda, mormăi Veanu, foarte indispus de relatarea amănunţită a Liviei.

— Dimineaţa, înaintă Livia pe firul ei otrăvit, i-am dat o ulcică de ceai, i l-am făcut cu izmă şi cu romaniţă. I-am fiert şi-un ou... Da' dumneaiei, nu, că ou nu-i trebuie, că ceai nu-i trebuie, că lapte nu-i trebuie... Nici nu ştii ce să-i mai dai dimineaţa...

— Numa' un pahar de vin, ori de vinars, preciză Octavian.

Veanu avu senzaţia că, dacă-i mai lasă pe cei doi să continue aşa, nu va mai rămîne nimic din trupul micşorat, coşcovit, al bunicii, din sufletul ei de copil stingher, hăituit.

Dar Livia îl surprinse din nou cu intuiţia şi abilitatea ei :

— Ce să-i faci ! Acuma-i singură, şi i-i urît... O-mbătrînit, săraca, nu mai are judecată, trebuie s-o lăsăm să zică...

— Judecată are ! o întrerupse Veanu.

— Dacă o laşi, încercă să mai continue Octavian, umblă cu hainele de pe dumneaiei un an întreg, zice că nu-s negre... D-apăi, muierea lui Dumnezeu, cum să nu fie negre, hai, dăţi-le jos, şi i le tragem cu sila de pe dumneaiei, să i le spele...

Veanu avea impresia că o vede pe bunică-sa acolo, în faţa celor doi, dezbrăcată cu forţa, despuiată de cuvintele lor, fără nici o milă, fără nici o duioşie sau consideraţie pentru sufletul ei, cel de altădată, cel de totdeauna, cuvinte gata să-i cresteze pielea zbîrcită, să i-o dea jos de pe oasele uşoare, pline de aer, ca oasele păsărilor zburătoare.

Se ridică brusc în picioare şi icni ca un cal împiedicat :

— Mă duc să le chem încoace, e destul !

— Mai lasă-le să se odihnească ! îi propuse Livia. Sînt ostenite, poate azi-noapte v-aţi culcat tîrziu... Nu

mi-ai spus, nici nu te-am întrebat, cap prost ce sînt, ce face cuscra Veronica ?

— Bine ! Cu „internatul" ei...

Cînd dădu să iasă pe uşă, inginerul se lovi piept în piept cu Ion Cireş. Era bătrîn, sufla greu, hîrşîit, după ce urcase cele cîteva trepte ale casei, pînă în pridvorul Borceştilor. Se propti într-o cîrjă de lemn de corn, se uită lung, iscoditor, la faţa arsă de soare a lui Veanu. Umorul lui de totdeauna nu-l părăsise :

— Dacă eşti tu, nu altul, cu maşina asta, înseamnă că te-ai dat iar pe brazdă ! Ai părăsit hîrţoagele alea şi te-ai făcut iar om...

— Mulţumesc, tete Ioane ! Om am fost totdeauna, dar nu prea m-ai văzut dumneata, i-o întoarse inginerul. Că nu maşina face omul...

— Te-am văzut, Veanule, te-am văzut. Altfel nu-ţi dam eu atîtea recomandări bune, să te faci din tractorist inginer. Da' nu-mi pare rău, crede-mă ! Cînd am auzit că te-ai mutat din Braşov în Arcud, mi-am zis : uite, frate, ce filozof ! Lumea fuge de linişte, ca nebună, şi băiatul ăsta o caută...

— Vai de liniştea agricultorilor, tete Ioane ! Uite, văd că ai îmbătrînit şi dumneata de-atîta linişte...

În vorbele astea, apăru pe uşa curţii şi Gligor, vinţelerul. Apoi, ca şi cînd s-ar fi înţeles dinainte, se ivi şi Robu. Mai veniră, pe rînd, şi alţii, aproape toţi cei care, numai cu cîteva luni în urmă, îl priveghează pe Artimon. Un sat întreg de bătrîni, doritori de vorbe, de veşti, de amintiri, de glume improvizate, muşcătoare. Un sat de înţelepţi. Numai că din vinele lor nu mai ţîşneau, ca altădată, holdele, cucuruzele, via, arăturile, laptele, brazdele de fîn şi de lucernă... Încă binişor împlîntaţi pe picioarele lor, se mişcau, totuşi, mai mult între cuvinte. Iar lui Veanu numai de cuvinte nu-i prea ardea, la ceasul acela.

— Hei, cum mai merge ? îl întrebă, într-un tîrziu după ce observă că se aşezaseră toţi pe scaune, pe lădoiul din casă, şi tăceau.

— Pe noi ne-ntrebi ? zise Cireş.

— Pe cine altcineva ? !

— Păi nu te-ai întîlnit cu frate-tău, cu Artimonuţ ? Nu-i el acum preşedintele nostru ?

Ceilalți, sorbind din paharele de vin, umplute de inginer, ședeau încă smeriți, ca la împărtășanie. Nu-și dăduseră drumul. Într-un tîrziu, se auzi Gligor :

— Noi l-am votat, dar de ales l-or ales alții...

— Și ce, nu-i bun ? întrebă cu subînțeles Robu.

— El îi bun, numa' dracu-i rău, bolborosi Gligor. Ne-o stricat viile alea vechi, iar de la astea noi vinde strugurii la oraș, ca *sfîrnarii*...

— Și cu banii ce face, mă ? întrebă Octavian, care tăcuse pînă atunci. Nu se înțelegea bine dacă voia să-și apere sau să-și înfunde și mai tare băiatul.

— Cumpără vite ! zise Cireș.

— Și ce-i rău în asta, tete Ioane ? se interesă Veanu.

— N-ar fi nimica rău, continuă fostul președinte, dacă vacile n-ar muri...

— Păi de ce mor ? insistă inginerul.

— Pentru că le-o cumpărat cu preț de regine, și le tratează ca pe muierile stricate, răspunse Cireș.

— Nu-nțeleg...

— Ba înțelegi, nu te face, îl apostrofă Octavian. Dacă îți bați joc de vită, își bate și ea joc de tine. Moare și-ți lasă pielea amintire...

— Acum, mai nou, vitele aleg președinții colectivelor și tot ele îi dau jos, cuteză iar Cireș.

— Da' pe tine cine te-o dat jos, mă ? îl luă la zor Gligor.

— Ele, nu ți-am spus ? ! M-or luat în coarne și, uite, ce-o mai rămas din mine ! Un *penzionar prăpădit*... Iar Artimonuț nu m-o ascultat, să-și facă mai întîi rost de nutreț, să semene lucerne și trifoaie, și numai după aia să-și cumpere vaci de rasă...

— Că, mă, se repezi Octavian, planu' ăla și-l face el singur, ori îi vine de sus ?

— Îi vine, dar fără nutreț, răspunse Robu în locul lui Cireș. Fără nutreț, și fără îngrijitori...

— Și ce-ați face dumneavoastră, în locu' lui fratemeu ? întrebă Veanu. Îl întărîta senzația, că iată, pînă puteau să miște, umbrele acelea gîndeau, se zbăteau, încercau să ia lecțiile vieții de la capăt, recunoscîndu-și înfrîngerile, demn, cu fruntea sus. Prezența lor îi făcea

bine, îl obliga la luciditate, la părăsirea alunecărilor sale dese, uneori insesizabile, spre tărîmul himerelor.

— Păi, își cumpăni glasul pe îndelete Cireș, eu aș căuta un inginer bun, un cunoscător al pămîntului de-aici, cum ar fi Axente, ginere-meu...

— Și el ce să facă ? întrebă Octavian.

— Ce nu fac ăștia, care tot vin și tot pleacă, de parcă ne-ar fi satu' beteag...

— Zi, mă, mai pe românește ! izbucni Gligor. Tu o ții cu proverbe, de cînd te știu...

— Am spus-o de mult, mă, de mi s-o uscat gura : să nu mai semene grîu după grîu și cucuruz după cucuruz, în fiecare an ! Să mai schimbe cu trifoi, cu luțărnă, s-amestece gunoiul de grajd cu ăl de fabrică, și la timp, nu cînd li se năzare lor, la toți veneticii ăștia... Că pămîntul de pe dealurile noastre nu-i ca ăl de pe Bărăgan și din Dobrogea...

Cireș gîfîia, i se umfla și dezumfla pieptul ca un cimpoi.

— Măi, îl luă Gligor, dacă le știi pe de rost, ca popa cazania, de ce nu le-ai și făptuit, să n-ajungi pe lumea aialaltă cu sufletu' mpovărat de-atîtea păcate ? !

— Chiar, Veanule, încercă să le abată atenția fostul președinte. Cum te împaci pe-acolo cu *părintele* Liviu ?

— Cu el, așa și-așa. Zgîrcit, ca toți contabilii. În schimb, cu Saveta mă am foarte bine...

— Vezi, îl preveni Cireș, să nu-ți dea binele ăsta pe nas ! Să nu te facă cei de la județ popă...

Rîseră cu toții și mai goliră o cupă de vin.

Veanu se amuză, apoi, se trezi, subit, cenzurîndu-se : „Sînt un bătrîn, ca și ei. Au început să-mi placă și mie cuvintele !" Le văzu pe Maria și pe nevastă-sa urcînd cu păturI și perne în brațe, printre cei doi oleandri înfloriți, care străjuiau, de-o parte și de alta, treptele casei. Le însoțea din urmă, ca un paznic nedorit, Livia. Apariția lor risipi atmosfera din casă, încărcată de prea multe tensiuni bărbătești.

Vinul se terminase. Eugenia, întoarsă din grădină, părea preocupată de plecare. Intra și ieșea mereu din camera ce da spre curte, fostă „casa bătrînilor".

— Ai uitat de caș, mă omule ! îi reproșă Livia lui Octavian.

— Că, tu, n-am putut lăsa singuri oamenii ăștia, încercă el să se scuze. Da' nu-i tîrziu... Hai, Veanule, să mergem la stînă !...

— Acuma, nu, tată ! Mă grăbesc... Îl luăm data viitoare...

Ion Cireș, Robu, Gligor și ceilalți, înțelegînd situația, își luară rămas bun de la Veanu. Coborîră, șontîc-șontîc, pe trepte.

— Să fii sănătos, să ai noroc în toate ! îi ură, gîfîind, fostul președinte, cuscrul lor.

— Să-ți facă nevasta un ficior ! adăugă Gligor.

— Să vă dea sterpele lapte ! strigă Robu. Iar dacă-l vezi cumva pe necăjitu' ăla de Niculae Chefere, dă-i o vorbă bună, de încurajare...

— Să ne vedem sănătoși ! le răspunse înginerul. Iar dacă vă răzgîndiți, cumva, eu vă aștept la Arcud ! Veniți, cu tata în frunte, și n-o să vă pară rău !...

Octavian, atent la toate vorbele băiatului, de care se tot mira în sine cît de copt și de *judecat* ajunsese, după ce închise ușa de la poartă, în urma oaspeților, se întoarse spre Veanu și-i spuse :

— Mă mir că Cireș a uitat să-ți zică de Axente. Da, să știi că le-or scris, acolo-n Dobrogea, să vie acasă, că-i bătrîn și le rămîne, azi-mîne, curtea goală... Dacă vin, tot nu s-așează la noi... Atunci, m-am gîndit iar, ce-i de făcut ? Că, mă, am înțeles, voi n-ați vrut nici unul, cînd trăia tata Artimon, să vă dați avizu' pentru Liviu, să-și fi făcut și el o țîr de căsuță în partea de jos a *heiului* ăsta, că-i destul de mare... N-ați vrut, treaba voastră ! El s-o așezat acum la blocuri, în Alba-Iulia... Așa că, să veniți careva, pînă nu-i prea tîrziu...

— Să veniți, întări Livia, care se apropiase de cei doi, nu cumva să-i spună Octavian ceva băiatului fără știrea ei.

— Eu, tată, *deocamdată*, sînt încurcat... Dar, mai tîrziu, vom vedea ! dori băiatul să-l încurajeze. Îngrijiți-vă dumneavoastră sănătatea, și împăcați-vă cu mama Mărie !...

— Noi n-avem nimic cu dumneaiei ! îl asigură Livia.

— N-avem nimic, repetă Octavian. Numa' spune-i și tu să ne lase în pace !

— Vă lasă, dac-o lăsați ! răspunse inginerul. Acum, poate-o luăm cu noi...

Se duse în camera din fund, s-o cheme pe Eugenia. Dar deranjă, fără să vrea, ultimele șușoteli dintre ea și *mama-tînă*.

— Vii la noi, mamă Mărie ? întrebă nepotul, convins că bunică-sa va sări în sus de bucurie.

— Ba nu, răspunse ea, nu viu. Să nu crează *asta* — nu-i zise Liviei nici acum pe nume ! — c-o las stăpînă pe bunurile mele. Nu, să nu gîndească ea că le poate moșteni, fără nici o rînduială... Viu mai tîrziu la voi, continuă bătrîna, cu ochii în ochii Eugeniei, viu mai tîrziu, cînd o fi vremea mai aproape de... I-am spus eu lu' *Jenica* ce și cum să facă, să se pregătească, să nu-i fie frică...

La Arcud, ajunseră spre seară, după ce poposiră, nu prea mult, și la casa lui Artimonuț, în Ciurel.

Cînd' mașina intră pe poarta mare, de fier lăcuit a IAS-ului lor, un paznic de noapte, grăbit să-și ia mai devreme slujba în primire, îi făcu lui Veanu semn cu mîna să se oprească.

— Vezi, tov' inginer, zise el, că te caută dom' director...

— S-o fi întîmplat ceva ? întrebă, îngrijorată, Eugenia.

— Ce să se întîmple ? N-avea ce ! o liniști soțul. Trecem mai întîi pe la Ardeleni, și-aflăm noi de la ei despre ce-i vorba...

Acolo o găsiră doar pe Flavia, care, văzîndu-i, sări în sus de bucurie :

— Ei, bine-ați venit ! Ce mi-ați adus de-acasă ? Abia la întrebarea ei, Veanu își dădu seama că veniseră cu mîna goală, lucru neobișnuit, de neînțeles, la cineva care iese dintr-o casă țărănească, oricît de săracă ar fi ea.

— Păi, se foi Veanu, numai vorbe bune ți-am adus, nici una rea... Și pe Jenica, nerăbdătoare să te vadă...

— Mi-a fost dor, crede-mă ! întări, solidară cu improvizațiile lui, Eugenia.

Aflînd că Liviu Ardeleanu e la birou, împreună cu directorul şi cu secretarul de partid, *poetul,* Veanu se grăbi într-acolo.

La castel, alături de cei trei, se afla şi *gospodarul,* care trasa din creion, conştiincios, nişte tabele, în timp ce Liviu, cu o maşină electrică de calculat în faţă, citea, de pe benzile înguste, cifrele adunate, înmulţite şi scăzute, ce urmau să figureze în cele cîteva variante de propuneri pentru îmbunătăţirea situaţiei din sectorul lor zootehnic, hîrtii pe care urma să le ducă Gheorghe Bucur, a doua zi dimineaţa, la comitetul judeţean de partid. Demersurile lui amănunţite, formulate cu bun simţ ţărănesc, cu tăria bărbătească de-a spune lucrurilor pe nume, fuseseră, pesemne, luate în serios, din moment ce, iată, li se cereau propuneri, variante, cifre, nu simple păreri şi idei generale.

— Hai tovarăşe *Deocamdată !* îl întîmpină în stilul său de totdeauna, directorul. Hai, că din cauza ideilor dumitale, o să ajungem acum cu toţii maeştri în zootehnie...

— Fie-vă gura de aur ! răspunse, pe acelaşi ton, Veanu.

Uitîndu-se stăruitor la el, *poetul* i se adresă cu un aer complice :

— Îmi pare bine, băiete, că ai înţeles cum trebuie versurile lui... Ştii care ? *„Regăsescu-mă pe drumul începutului, străbunul...“*

— De regăsit, le răspunse, la amîndoi deodată, tînărul inginer, pe un ton cam prozaic, m-am regăsit eu destul de uşor. Numai că îngrijitori de vite n-am găsit nici de sămînţă. Iar bătrîni avem destui şi pe-aici, are grijă de ei *gospodarul...*

— Nu rîde, şefule, se simţi liber, în sfîrşit, să vorbească şi el, Petre Cîmpeanu, că bătrînii aduşi de mine fac treabă, nu se joacă. Dacă ni s-o aproba să le plătim mai bine şi-or trage după ei şi feciorii...

— Mda, făcu Veanu, dacă le plătim bine şi dacă le dăm cîte-o damigeană de vin pe săptămînă. Ce ziceţi, tovarăşe Bucur ?

— Nu se poate, sări *răspopitul,* cu privirile ridicate din cifrele lui. Nu-i legal...

— Pentru oamenii harnici, prinse repede ideea *poetul*, totul e legal...

— La prețul de cost, completă Veanu. Nu pe gratis! Pentru un kilogram de vin, putem scoate o mie de lapte...

— Măi, frate, interveni directorul, cu cine-ai făcut dumneata schimb de experiență, de te-ai întors cu asemenea idei?

— Cu tata, răspunse Veanu. Vă asigur, că, dacă *sfîntul Petru* închide ochii, dacă *poetul* dă vinul, iar *răspopitul* se face că nu știe nimic, o să ne vină și oameni mai tineri...

— Amin, zise Petre Spineanu. N-am văzut, n-am auzit! Iar Liviu, contabilul, am impresia că nici n-a fost în seara asta pe-aici. Ai înțeles, *răspopitule*?

— Păi...

— Știam eu că ești om deștept, încheie directorul. Ce zici, secretare?

— O să le dau, sîmbătă seara, vin bun, cu bonurile plătite la contabil. Da, *răspopitule*, nu te speria, că eu răspund. Din rezerve interne... *Gospodarule*, organizezi dumneata totul, discret, în ordine, militărește, să nu afle decît cine trebuie.

— Și cine trebuie? întrebă *gospodarul*...

— Dumnezeu din cer! răspunse Gheorghe Bucur.

Rîseră, în sfîrșit, cu toții, apoi luară din nou hîrtiile și tabelele anexă la purecat. Veanu citea cu atenție încordată. Îl înțeleseseră bine, mai adăugaseră propunerilor lui și altele, formulate după tipicuri pe care el nu avea de unde să le cunoască, în termeni cu care nu era încă familiarizat. Parcurgerea îi întărea credința că, iată, tocmai la timp, viața îi așază alături umerii de care se poate rezema. Și totuși, peste toate acestea, o undă caldă, înviorătoare, de fală, de mîndrie tinerească, îi cutreiera sufletul. Asaltul lui aproape imprudent și jignitor pentru ceilalți, pentru tot consiliul lor de conducere, vorbele ca niște pietre în obraz, i-au scos din delăsarea prelungită, nu le-au mai dat voie să tot aștepte în amăgire. Sunetul telefonului îi făcu pe toți să tresară: instinctiv, *gospodarul* puse mîna pe receptor:

— Alo, da, noi sîntem, iaseul, da, doamnă director, sărut-mîna, vi-l dau imediat...

În timp ce *gospodarul* strîngea încă receptorul, astupîndu-l cu palma lui mare, osoasă, Petre Spineanu se îndreptă spre el cu paşi apăsaţi, să nu-şi trădeze emoţia. Se întoarse cu spatele la colaboratorii săi şi, cu o voce scăzută, o întrebă pe „madam director" de unde vorbeşte.

— De-acasă ? întrebă el surprins. Bine, aşteaptă-mă, vin imediat...

Ceilalţi se foiau, stingheriţi, pe scaune.

— Control superior, sfinte Petre ! glumi *poetul*, ca să-l scoată din crisparea aceea nefirească.

— Dă-mi, tinere, cheile de la ARO, se adresă lui Veanu. Rezolvaţi voi ce mai este. De semnat, le semnez mîine dimineaţă, în zori, cu capul limpede...

— Sau plin de cucuie ! glumi Gheorghe Bucur, în timp ce colaboratorii săi nu ştiau dacă să rîdă sau nu.

— Uite, *poetule*, îşi reveni directorul, decît să mă chemi tu la partid, sau alţii mai mari, la judeţ, să mă întrebaţi de unde am cucuiele, de data asta mai bine o să dau eu ! Da, numai prin părţile moi, pe unde nu se vede... Îţi spun ca să ştii, cînd o veni să ţi se plîngă c-am bătut-o, şi să raportezi la împărăţie ce vrei...

După ce ieşi directorul, nu înainte de-a le zice : „Rîdeţi, mă, de mine, dar să nu spuneţi şi la neveste !", *gospodarul* nu se mai putu stăpîni :

— Paştele mamii ei de muiere, cu balerinul ei cu tot ! Îl chinuie şi-l macină, de-o să rămînem, azi-mîine, fără director...

— Hai, lasă, bătrîne, că-i semn bun ! exclamă Liviu Ardeleanu. Nu-mi aduc aminte să mai fi venit vreodată acasă duminica seara. O fi schimbat-o iubitul cu vreun balerin, cum zice lumea că au obiceiul...

Acum rîdeau în hohote, îşi descărcau nervii, fără teamerea că-l vor supăra pe director...

— Sau, te pomeneşti c-a fugărit-o gelozia... zise *poetul*. Bine-ai făcut, *răspopitule*, c-ai primit înapoi fiul risipitor. Vezi, fii însă atent, că Flavia-i în pericol. Dacă-i aşa cum cred eu, n-ar fi de mirare să tabere cucoana pe ea ! Atît ne-ar mai trebui, o păruială, ca să ne dăm în spectacol mai rău ca balerinii !

Liviu Ardeleanu se întristă.

— Tovarăşe secretar, se adresă el, cu o voce gravă, decît să iasă rău, mai bine ia-o dumneata acolo la combinat, la evidenţa sticlelor. N-aş vrea să se mai întoarcă la Blaj, unde...

— Bine, acceptă *poetul*, o iau, că nevastă-mea tot nu-i geloasă. Tot trebuie scoasă cumva din inerţie, glumi el. Discută cu fata, vezi dacă vrea, spune-i că am nevoie acolo de ea, că o rog, fă cum ştii, numai să nu înţeleagă despre ce e vorba, să n-o jignim...

— De înţeles, o să înţeleagă, oricum, fiindcă tot a luat-o la ochi madam Spineanu, răspunse omul.

— Cum, chiar a fost pe-aici, în control ? Eu glumeam...

— Nu, se grăbi Liviu, n-a fost, că dacă era vă spuneam noi. A luat-o la întrebări, acum într-o zi, la telefon...

— Încă un semn bun, rîse, satisfăcut, secretarul. Convingeţi fata să vină la noi, o să trimit pe unul din bărbaţi la muncă mai grea, la stropitul viilor, la... Da, o angajăm temporar...

A doua zi, la ora şase, se reîntîlniră, sub aceleaşi bolţi răcoroase ale castelului. Petre Spineanu, directorul, îi aştepta acolo, de la cinci şi jumătate.

— Haideţi odată, fraţilor, ce dracu, doamne iartă-mă, pare că voi aţi fi fost pe frontul de la Mărăşeşti, nu eu...

Gheorghe Bucur îi dădu ocol directorului.

— N-a dat, frate, n-a dat ! De unde să mai aibă putere, că era bătută măr... A trebuit să-i ung rănile, toată noaptea, ca mironosiţele trupul Domnului... Acum, dacă m-aţi mai lăsa şi pe mine s-ajung, seara, ca oamenii, acasă, şi mi-aţi da liber vreo două-trei duminici, cred c-aş lecui-o definitiv...

— Se aprobă ! izbucni *poetul*. Numai vezi să nu începi cu un nou rînd de copii, c-or trebui să-ţi zică „Bunicule" ! Şi-acum, la revedere ! Dă-mi cheile de la ARO, sper să mă întorc cu veşti bune !

Liviu Ardeleanu răsuflă şi el uşurat. Spera că, în sfîrşit, n-o să mai fie nevoie de nici o discuţie specială cu Flavia. În seara precedentă, nu-i spusese bineînţeles, nimic... O găsise acasă, însă sporovăind cu Eugenia despre scurta ei escapadă. Numai prezenţa lui şi a lui Veanu, amîndoi afişînd o bună dispoziţie, le obligă să se despartă.

„Dar de noi au întrebat ? Ce-au zis oamenii ?“ se arătă foarte curioasă Saveta, care tocmai întindea masa cînd intrară şi cei doi bărbaţi. „Sigur c-au întrebat ! dori s-o liniştească Veanu. În primul rînd, mama Mărie, dar şi ceialalţi... S-au bucurat cu toţii că sîntem împreună... Erau supăraţi de ce nu mai mergeţi prin Zăpadia...“ „O să mergem, neapărat, se angajă Liviu. Mai spre toamnă, cînd se mai termină lucrul, dacă vreţi, ne ducem cu toţii împreună... Vreţi ?“ „Ştiţi, la toamnă, se întrerupse Eugenia, mie o să-mi fie mai greu... Iar acum, duminica ce vine, mă întorc la mama, la Tîrnăveni... Vreau să mă prezint la examene, să-mi termin liceul. Şi-apoi, dacă rezist, o să-mi dau, tot în vara asta, şi bacalaureatul... Cînd mi se-apropie sorocul, vreau să nu mai am alte griji...“. Veanu, ascultînd-o, era fericit.

A doua zi dimineaţa, Octavian Borcea îl luă pe *gospodar* şi cercetară împreună grajdurile. Acolo, încă de la răsăritul soarelui, stăruiau şi privirile grijulii ale Savetei. Discutară, pe rînd, cu fiecare din noii veniţi, să se cunoască, să se înţeleagă mai bine, încă de la început, să n-aibă vorbe mai tîrziu... Ajunseră, apoi, gîfîind peste deal, la vitele din păşunat la „păstorul electric“. De el ştiau mai mult de frică decît de ghioaga oricărui ciurdar. Acolo, la stîna veche, clădită din pereţi de scînduri, cam putrezi, cam sparţi, înnegriţi pe dinafară de ploi şi pe dinăuntru de fum, dormeau cei patru îngrijitori, care strîngeau, dimineaţa şi seara, bidoanele cu lapte. Veanu îşi dădu seama dintr-o ochire, şi-i spuse şi *gospodarului*, că nici oamenii n-o duc bine acolo, în filigoria aia dărăpănată, nici vacile cu lapte, după părerea lui, nu prea aveau ce să caute sub toate ploile, vînturile şi fulgerele verii.

— Pînă la anul, zise el, să le facem rost oamenilor de-o stînă nouă, dacă nu cumva ne fug între timp...

— Nu fug, că-s obişnuiţi, îi cunosc după neamuri...

— Chiar dacă nu fug, acceptă inginerul, cred că trebuie să-i mutăm de-aici... Păşunea-i săracă, păcat de pămînt !

În timp ce *gospodarul* îi punea tot felul de întrebări despre multele, prea multele idei ale inginerului, acesta

îi spuse : „Hai să trecem pe la sectorul mecanic ! Cum ziceai că-l cheamă pe inginerul şef ? Iartă-mă, dar i-am uitat numele...

— Ion Frăţilă, zise *gospodarul.* Cam înfumurat, dar capabil...

— Capabil de ce ? întrebă Veanu, în doi peri.

— De orice, ca toţi oamenii înfumuraţi...

— Bine, o să mai vedem ! În sectorul mecanic nu mă vinde şi nu mă cumpără nimeni...

— Vezi cum vorbeşti cu el, nu te grozăvi, ia-l cu bună, să nu-ţi faci duşmani... Înţelegi ? Vorba cinstită nu-i pe placul tuturor...

La atelierul mecanic, nu-l găsiră pe inginerul şef. Veanu se uită cu jind la tractoarele noi, aliniate acolo în remiză, simţind aceleaşi furnicături ca atunci cînd, cu săptămîni în urmă, citise scrisoarea inginerului Bîrsan, care-l anunţa că-i păstrează încă locul liber. Învingîndu-şi nostalgia, căută din priviri maşinile de recoltat furajele. Dădu, în sfîrşit, într-un colţ, peste cîteva maşini vechi, învăluite în praf gros, părăginite.

— Astea-s toate maşinile de adunat nutreţurile ? întrebă un mecanic.

— Toate ! răspunse acesta.

— Şi-atunci, de ce nu le reparaţi ?

— Nu le-a venit rîndul. Da' şi reparată, vechitura tot vechitură !

— Rămîne de văzut... Spune-i, te rog, şefului dumitale că l-am căutat... şi că trec mîine sau poimîine pe-aici.

— Treceţi, tovarăşe inginer, se bucură omul. Am auzit că vă pricepeţi, că sînteţi de meserie... Poate că cine ştie...

— Sper că nu mi-am uitat-o încă...

De la sectorul mecanic, Veanu îşi tîrî *gospodarul* pe la grădina de zarzavaturi.

— Hai, zise, că am o vorbă cu Badea, *grădinarul...*

— Îl cunoşti ? întrebă Cîmpeanu.

— Nu. Da' nu mi-ai povestit dumneata despre el ?

— Da' de unde, poate directorul ! îl asigură *gospodarul.* Că mie mi-ajunge povestea mea, şi nu-mi pare rău

că ţi-am spus-o ! Mi-am uşurat sufletul, de parc-ai fi fost copilul meu.

— Va să zică, are şi *grădinarul,* o poveste ? !

— Are ! că şi el e tot „fost". Să ţi-o zică el, dac-o vrea... că... ezită Cîmpeanu. Vezi numai cum vorbeşti cu el... Nu-i place nici lui să-şi deschidă inima la oricine...

— Am înţeles, *gospodarule.* Nu vreau să-i zgîndăresc rănile, dacă spui dumneata că le are. Altceva doream să-l rog... Am avut un consătean, băiatul cantonierului de la noi... *Niculae Chefere* îi ziceam noi, şi aşa i-a rămas porecla. Dar pe numele lui adevărat îl cheamă Vălean, Niculae Vălean. Poate-ai citit prin gazete despre numele ăsta, după accidentul de cale ferată de la...

— Cum să nu fi citit, l-au judecat cu o mulţime de ceferişti de faţă, şi cu familiile victimelor... Unii au cerut să-l ierte, alţii să-l spînzure...

— Mi-a spus sora lui din Tîrnăveni că ar lucra în grădina de zarzavat. Asta voiam să-l întreb pe *grădinar,* şi să-l rog să mă ducă la el, să-i zic şi eu două vorbe de încurajare... Era băiat bun, pînă n-a dat în patima paharului... Se pare că în noaptea aceea nenorocită, cu ceaţă urîtă, de toamnă, a intrat în serviciu direct de la o nuntă...

— Cum o fi fost, nu ştiu. Ce ştiu e că ostaşul nu te lasă să te-apropii ! Poţi încerca, prin *grădinar,* dar nu cred... Legea e lege...

— O să vedem... Încercarea nu-i greşeală...

— Du-te, duminica, la vorbitor ! îl sfătui *gospodarul.*

— Nu vreau să-l văd între ziduri, zise Veanu, ştergîndu-şi fruntea asudată. Ne-am jucat prea mult timp împreună, în lunca Tîrnavei. Era cu vreo cinci ani mai mare ca mine... Pîn-a fost cantonier la noi, îl vedeam şi dimineaţa şi seara. Plecam şi mă întorceam cu trenul de la Blaj, pînă mi-am terminat liceul seral... Da, nu pot, nu vreau să-l văd după gratii...

Pe Gheorghe Badea, *grădinarul,* îl găsiră, destul de uşor, la căsuţa lui, care semăna cu un canton de cale ferată. I se spunea şi „casa apelor", fiindcă adăpostea robinetele mari, de închidere şi deschidere a conductelor. Pe ţevile acelea uriaşe erau pompate apele Mureşului, să le fertilizeze grădina, precum şi o parte din terenurile arabile, de pe lunca întinsă a rîului. Era ora amiezii. Prin

grădină se mai zărea, ici-colo, cîte-o femeie cărînd în braţe, pe aleile geometrice, bine desenate, coşurile pline cu zarzavaturi. Unele le duceau pe creştetul capului, într-un echilibru calm, neclătinat. Dincolo de gardul de sîrmă ghimpată, deţinuţii, în uniformele lor vărgate, erau strînşi în jurul unei marmite mari, fumegînde, din care li se turna cu polonicul tainul mîncării de prînz. Veanu, cu un rictus spontan, necontrolat, în colţul gurii, îşi trecu privirile peste spinii de fier ai gardului, şi se apropie, precipitat, de pridvorul „casei apelor". Urcînd cele două trepte de ciment, îşi întoarse brusc capul spre matca rîului. De-acolo răzbătea aceeaşi voce stranie, pe care o mai auzise de cîteva ori în ultimele săptămîni : *„Decît mîndra să se-nece, mai bine Murăşul sece !"* De unde tot venea, de ce se tot formula teama asta de înec ? ! Şi tocmai acum, într-o zi cu un cer atît de înalt, atît de limpede, boltit parcă din toate certitudinile lumii ! Într-o zi în care pămîntul din jur, strepit de ploi artificiale, furate rîului acela cu lentori de bivol întunecat, respira cald, luminos, în ritmuri abia perceptibile, dîndu-i senzaţia că undeva pe-aproape, într-un piept uriaş, respiră, trezindu-se, morţii tuturor veacurilor.

Gheorghe Badea, cărunt şi el, dar nu atît de tare ca Petre Cîmpeanu, îşi întinsese masa de prînz : o bucată de slănină afumată, o felie de caş proaspăt, pîine, ceapă verde şi ridichi albe, de lună.

Nu se aştepta la vizita celor doi. Văzîndu-l însă pe *gospodar,* se linişti. Se ridică, le întinse mîna, în faţa lui Veanu îşi spuse şi numele, îi pofti să ia loc, să îmbuce şi ei ceva din bucatele aşezate pe masă.

— Vin n-am, că *poetul* nostru e zgîrcit, zise el. Ne îmbată pe toţi cu dictoane, cu tălmăciri, de parc-am studia la şcoala sofiştilor...

Din aceste prime cuvinte, inginerul Borcea îşi dădu seama că omul din faţa lui se trăgea din altă tagmă decît a *gospodarului.* Faţa aspră, lunguiaţă, tăiată în unghiuri severe, ascuţite şi mai mult de soare şi de vînt, mîinile lui cu palme crăpate, de grădinar, nu-i trădau, ca vorbele, sorgintea.

— Să ne iertaţi, se scuză Veanu, încurcat de surpriza ce i se rezervase. N-am vrea să vă deranjăm de la masă...

— Nu de deranj e vorba, tovarăşe inginer, i-o întoarse *grădinarul.* Ci, cum vă spun, de lipsa vinului... Iar din acest punct de vedere, mă aflu aici la egală distanţă şi de oracole şi de ştiinţa viitorului. Nici o previziune, numai jocul pur al întîmplării. Păcat de slănină şi de ridichile astea proaspete... Severitatea figurii distona, în ochii lui Veanu, cu buna dispoziţie ce se degaja din vorbele acestuia. Sau era doar maniera, bine cunoscută, a tuturor timizilor de a-şi face scut din ironie ?

— Auzi, Gheorghe, îl luă mai pămînteşte *gospodarul,* dacă fărămiturile astea de pe masă ţi-s toată slănina şi tot caşul atunci n-are nici un rost să mai dau o fugă pînă la mine acasă, după o cupă de vin...

— Ba, du-te ! îl îndemnă *grădinarul.* Pînă vii înapoi, mai găsesc eu ce trebuie. Cu spiritul stăm mai prost, materia nu ne lipseşte ! Şi-apoi, dacă mi l-ai prezentat cu atîta întîrziere pe simpaticul nostru inginer, cel puţin să-l cinstim cum se cuvine. Mai ales că, după accent, e ardelean de-al nostru. Ai înţeles, omule ?

— 'Nţeles, să trăiţi dom' locotenent ! sări în picioare rîzînd, Petre Cîmpeanu. Vă raportez că nici n-am plecat şi-am şi sosit !

— Ia să te văd, băiete !

Rămaşi singuri, faţă în faţă, stingherit de tăcerea ce se aşternuse după plecarea *gospodarului,* Veanu se grăbi să întrebe :

— Nu vă supăraţi, dar de ce vă zice „dom' locotenent" ?

— Cum ? Nu v-a spus Cîmpeanu nimic pînă acum ?

— Nu, nimic...

— Ştiam eu că-i uşă de biserică, dar nici chiar aşa ! Îmi zice cum îmi zice — continuă Badea, după ce se aşeză pe unul din scaunele acelea de lemn, făcîndu-i semn şi lui Veanu să stea jos — fiindcă, la drept vorbind, sînt singurul locotenent în rezervă din tot IAS-ul nostru. Ceilalţi, chiar şi *poetul,* cît o fi el de secretar de partid, n-au trecut de sublocotenent în sus ! N-au vrut, n-au avut timp, n-au putut, treaba lor ! Numai că eu — *vae victis !* — am trecut pragul ăsta, dintre sublocotenent şi locotenent, fără voia mea. Dintr-o întîmplare. Şi l-am plătit foarte scump...

— De ce ? începu Veanu să întrebe, abia şoptit, ca să nu-l sperie cumva prin indiscreţia sa.

— O să-ţi spun după ce se întoarce el cu vinul. Numai prin ceaţa unui pahar îmi mai pot aduce aminte...

— Da, scuzaţi-mă, se fîstîci inginerul. De fapt, eu venisem să vă rog ceva...

— Aşa ?... păru surprins *grădinarul.*

— Ştiţi, am avut un consătean, băiatul cantonierului de la noi, unul Niculae Vălean, poreclit *Chefere*...

— Îl ştiu, e aici, dincolo de sîrma ghimpată, îl întrerupse *grădinarul.* Vai de capul lui ! Mi-e milă de el, plînge ori de cîte ori mă vede...

— Vă cunoaşte ? făcu ochii mari Veanu.

— Vezi, dacă eşti tînăr ?! Nu ştii că şi eu sînt aproape consătean cu dumneata... Doar cantonul lui *Niculae Chefere* desparte Zăpadia voastră de Ciurelul nostru... Da, sînt fostul învăţător Gheorghe Badea, cu părinţi din Ciurel...

— Şi cum aţi ajuns aici ? sări iar, curios, inginerul.

— O să-ţi spun şi asta tot după ce se întoarce Petre, cu vinul... Dar, scuză-mă şi dumneata, te-am întrerupt, n-am înţeles ce voiai să mă rogi...

— Eu sînt de vină, eu v-am întrerupt... Voiam să vă rog, dacă-l cunoaşteţi pe soldatul de pază, să faceţi cumva să-mi dea voie să-l văd pe Niculae... Aş vrea să-i spun o vorbă de încurajare... I-am promis surorii sale mai mari, din Tîrnăveni...

— Mda, se posomorî Badea. Pe soldat îl cunosc, dar cred că nu-i bine să-l rog nimic...

— De ce ? se miră Veanu. Un resort nevăzut îl ridică de pe scaun. Privi prin geamul care da spre largul grădinii, unde lucrau puşcăriaşii.

— Nu-i bine, continuă *grădinarul,* fiindcă l-am mai rugat o dată, pentru *răspopit.* Pe el l-a lăsat să-şi vadă un fost coleg de teologie. Unul care-a schimbat odăjdiile cu hainele vărgate. După ce s-a văzut cu Liviu, zice ostaşul, popa plînge în fiecare zi, ca un copil. Dă cu sapa şi plînge... Aşa că, lasă-l mai bine pe Niculae cu lacrămile lui ! Ştiu de la mine, se întrerupse el, cu un oftat dureros, ştiu cît de greu îţi vine, cînd eşti la închisoare, să dai ochii cu un prieten...

— N-aș vrea s-audă *Niculae Chefere* că eu sînt aici, la doi pași de nefericirea lui, și n-am vrut să dau ochii cu el...

— Mai bine să se supere, decît să plîngă ! Niculae, cum știi, nu e un tîlhar, e doar victima paharului... Așa cum am fost eu victima hazardului, osînditul unui joc de cărți... Na, își dădu Badea cu palma peste gură. Am și început cu mărturisirile, pînă n-a venit plutonierul major să-mi dea raportul !

Gospodarul apăru, gîfîind, transpirat, cărînd în spate un rucsac vechi, soios, în care-și ținea, de obicei, sculele de pescuit. Scoase de-acolo două sticle de vin uleios, galben-verzui, un sifon mare, „tarzan", și le așeză pe masă :

— Domnule locotenent, am onoarea să vă raportez : totul e în ordine, misiunea a fost îndeplinită !

— Bine ! Dar mai las-o dracului de formulă, că din cauza ei mi-am păpat tinerețele, am încărunțit degeaba...

Se așezară toți trei la masă. Mîncau tăcuți și dădeau paharele peste cap, cu o sete care, se vedea limpede, nu ținea numai de trupurile lor încinse de căldura amiezii. Părea un prînz de oameni cu sufletele plecate în altă parte. Într-un tîrziu, *grădinarul*, desfundînd a doua sticlă, se adresă cu reproș *gospodarului :*

— Spune tu, Petre, dacă e frumos din partea ta ?

— Ce dracu-am mai făcut ? se sperie omul.

— Cum te-a răbdat inima să-l lași, atîta vreme, pe inginerul Borcea, care e aproape consătean cu mine, în totală ignoranță ? Da, să nu afle el nimic despre celebrul meu joc de cărți, din noaptea de Crăciun ?

— Ascultă, Gheorghe, se repezi *gospodarul.* Fiecare cu calvarul lui...

— Nu de calvar vorbesc, omule ! se aprinse Badea. Că ăla nu-l puteai urca tu în locul meu... De-abia ți l-ai dus pe-al tău, amărîtule !

Gospodarul se întinse pe patul tare, ca de campanie, așternut într-un colț mai umbrit al casei și numai în cîteva clipe, începu să mîne porcii la jir.

— Muiere ! se supără *grădinarul*, privind chipul roșu, transpirat, al prietenului său, adormit ca la comandă.

Te-ai muiat, ca o cîrpă, dintr-o singură cupă de vin. Lapte mănînci, lapte eşti ! Cred că, dacă te-ai lăudat cu şcoala închisorii, te-ai lăudat degeaba ! N-ai învăţat nimic, amărîtule !

— Nu, să ştiţi, îl apără Veanu, nu s-a lăudat niciodată, n-a făcut pe eroul... Ba, ca să fiu sincer...

— Ştiu, zise Badea, glumesc. Nici nu putea să se laude, fiindcă...

— A suferit, totuşi, destul ! spuse, cu o emoţie sinceră, inginerul. Pe jumătate meritat, pe jumătate...

— Da, conveni Badea, el a fost cînd condamnat, cînd achitat, cînd închis, cînd liber. Un joc de-a pisica şi de-a şoarecele. Nu crezi ?-Pe cînd necazul meu, tinere, a început ca o farsă şi era să se încheie ca o tragedie... Asta a fost epoca, n-are nici un rost s-o mai judecăm ! făcu un semn din mînă, a pagubă, *grădinarul.*

— Ba are ! se precipită Veanu. Are, fiindcă, ştiţi, partidul nostru a spus adevărul...

— Da, îl întrerupse Badea, pînă l-a aflat, pînă l-a studiat, a trecut ceva apă pe Mureş... A trebuit să se răcească unii morţi ca să... Dar să ştii, tinere, adevărul ăsta general are o mie de rădăcini, cîte una împlîntată în sufletul fiecăruia dintre cei care au plătit pentru el. A devenit, cum s-ar zice, o chestiune personală. Şi eu, crede-mă, am plătit cu vîrf şi îndesat. Pînă mi s-a dat înapoi gradul de locotenent în rezervă şi diploma de învăţător, am ajuns aici grădinar. M-am resemnat, n-am mai vrut să plec...

— Deci, nu era chiar o pedeapsă...

— Nu, adevărat, era o întîmplare. Dar eu am îmbrăţişat-o ca pe-o iubită. De data asta, acceptînd-o, m-am salvat. În schimb la început, în noaptea aia de Crăciun, acolo pe front, fiind solidar cu întîmplarea, cu hazardul, m-am condamnat, fără să vreau, la toate chinurile. Fizice, dar mai ales morale. Şi astea, tinere, chinurile astea morale sînt cele mai grele...

— Ştiu, aprobă Veanu.

— De unde ştii ?

— Păi, nu sînt nici eu născut dintr-o generaţie spontanee ! Frămîntările, necazurile, durerile voastre, rădăcina aceea personală, de care vorbeaţi, a adevărului, chiar

descoperită mai tîrziu, există și în sufletele noastre. Numai atîta, se înțelege, cît să nu ne pierdem capul, cît să nu uităm și, dacă-mi dați voie, să nu repetăm nimic din greșelile voastre...

— Lasă pluralul politeții și zi-mi pe nume : zi-mi Gheorghe, că numele ăsta a omorît balaurul !...

— Vezi, *grădinarule,* rîse Veanu, dumneata vrei să-ți spun pe nume, fără să te cunosc !

— Te mai îndoiești de mine, ca Toma Necredinciosul ? Dacă-i pe-așa, uite, de-al dracului, n-am să te las să pui degetul în rana din coastă ! Dar de prezentat, ca orice militar corect, trebuie să mă prezint...

— Nu ziceai c-ai fost învățător ?...

— Da, numai că nimeni nu m-a judecat ca învățător, toți m-au judecat ca militar... Știi, continuă el, ungîndu-și mereu vocea cu lichidul verde-auriu, din paharele ce se umpleau repetat, în noaptea aceea de Crăciun, din anul 1942, mă aflam, ca sublocotenent în rezervă, într-un batalion de cercetași. Eram înfundat într-un bordei, îngropat de viu în zăpadă. Tremuram lîngă un godin prăpădit, undeva la marginea stepelor. Așteptam acolo, de două zile și două nopți, împreună cu trei camarazi, doi sergenți și un caporal în termen. Ce așteptam ? o să mă-ntrebi. Un ordin, ca toți ostașii pe front. La o oră necunoscută, ziua sau noaptea, mai ales noaptea (nimeni nu știa dinainte cînd, în afară de generalul care comanda operațiunile din zona respectivă), urma să ne strecurăm în dispozitivul rusesc, să le dibuim pozițiile, să transmitem dacă e totul în regulă, dacă se poate sau nu porni la atac. Nemții ne trimiteau înainte pe noi, românii, lor le era frică de ambuscade, ca de dracu. Intrau în luptă numai după ce terenul era bine pregătit. Și primii care puteau să pregătească bine terenul, eram noi, cercetașii. Cred c-ai făcut armata, nu ? Știi ce înseamnă cercetaș...

— Da, am făcut în timpul facultății, recunoscu inginerul, umplînd iar paharul *grădinarului.* Știu, însă, mai mult teoretic...

— Boala voastră, a tinerilor de azi. Toate le știți mai mult teoretic !...

— Depinde, porni să-l contrazică Veanu, dar apoi se răzgîndi. Spune, te rog, mai departe, nu vreau să te în-

trerup ! Apăruse iar în sufletul lui reflectorul acela ciudat, neliniştit, scormonitor, dorinţa imensă de-a cuprinde, în raza lui, cît mai mult spaţiu, fizic şi moral, de viaţă, de istorie...

— Deci, reluă Gheorghe Badea, aşteptam ordinul, să ne tîrîm pe burtă, să păcălim capcanele, să putem spune albă sau neagră, da sau nu, dracu s-o ia de viaţă, numai să scăpăm mai repede de tensiunea tuturor ceasurilor de aşteptare, nesfîrşite, amare ca moartea... Trecuseră, cum ţi-am spus, două zile şi două nopţi. Dîrdîiam de frig şi, de ce să n-o recunosc, cel puţin acum, de teamă. Prea se făcuse tăcere şi linişte în jurul nostru, în răstimpul de cînd ne proţăpisem noi acolo, sub pămînt. Ce putea să fie ? ne tot întrebam. Oare numai stratul de zăpadă care absorbea orice zgomot, şi gerul de minus douăzeci-treizeci de grade ? Sau, mai degrabă, în ajunul Crăciunului, ruşii aceia pravoslavnici se pregăteau să sărbătorească şi ei în linişte naşterea Domnului ? Întrebări de oameni îngheţaţi, amărîţi, dar mai ales furioşi că nemţii îi aruncă întotdeauna primii în gura puştilor. Cum, domnule, să ne trimită ei, friţii, la moarte tocmai de sărbătorile Crăciunului ? ! Cei trei camarazi, ţărani din Oltenia, toţi trei, îşi spurcau gura cu tot felul de înjurături şi de măscări. Era, pesemne, un fel de răzbunare a colinzilor. Păi, da, cum să colinzi cu sabia deasupra capului ? ! Ultimul sat rusesc rămăsese departe, dincolo de liziera unei păduri de mesteceni. Copacii erau rari, doborîţi de topoare, tăiaţi pentru foc, dar şi de exploziile brandurilor din cele două tabere, care cuceriseră şi-şi cedaseră pe rînd, de mai multe ori, satul şi pădurea. În zilele acelea, nemţii se simţeau stăpîni pe situaţie. Se instalaseră la Orehova, ăsta era numele satului, în casele mai răsărite, cîte mai rămăseseră în picioare. Pe ţărani, adică bătrînii şi muierile, că bărbaţii erau pe front, sau în detaşamentele lor de partizani, i-au îngrămădit în grajdurile colhozului, cam prăpădite şi ele, printre caii noştri slăbănogi, care trăgeau tunurile. Da, am uitat să-ţi spun, nemţii ataşaseră la divizia lor motorizată şi rămăşiţele unui regiment românesc de artilerie, împreună cu batalionul nostru de cercetaşi. Şi, cum zic, ei s-au instalat în izbele de lemn şi stăteau acolo cu inima cît un purece, nu cumva să-i deranjeze bolşevicii tocmai

în noaptea de Ajun, cînd ţineau ei atît de mult să cînte în liniște „O Tannenbaum...“ De-aia ne-au trimis și pe noi înainte, cu telefonul în cîrcă, să pîndim în bordeiul ăla de pămînt, părăsit de ruși. Noroc că luasem cu mine și o pereche de cărți de joc...

— Cărți de joc ? ! se miră inginerul.

— Da, cărți de joc. Nu-ți poți închipui ce medicament grozav sînt cărțile de joc, între plictiseală și așteptarea morții. Că somnul nu vine neam, în împrejurări de-astea ! Așa că, la zarea focului din godin, într-un fum de mahorcă de să-l tai cu cuțitul, folosind la nevoie și lanternele, am început să jucăm cărți. Șeptic, apoi douăzeci și unu. Cred că știi jocurile astea, nu ? se întoarse *grădinarul* spre inginer, cu paharul gol.

— Le știu. Sigur că le știu, de cînd eram tractorist, apoi din studenție... Răspunzîndu-i, se grăbi să-i umple iar paharul.

— Ai fost și tractorist ? era rîndul *grădinarului* să se mire.

— Da, am fost, recunoscu cu plăcere, chiar cu o mîndrie secretă, inginerul. Vă surprinde ?

— Nu, cu tractoriștii de pe-aici mai joc și eu, iarna, popa prostu. Pe bani nu joc, iar pe chibrituri nu le place lor. S-au învățat rău, cîștigă bani buni și iarna, pe odihnă...

— Halal odihnă ! sări Veanu în apărarea colegilor lui. Cunosc eu odihna asta de iarnă : cărăușii, reparații, vai de mama lor ! Nici de colindat nu mai au chef...

— Cum nu mai aveam nici noi, în noaptea aia de pomină... Da, spre miezul nopții, cînd *frații* se săturaseră de „O, brad frumos“, a sunat, în sfîrșit, telefonul. Cu un glas ca din fundul Siberiei, comandantul nostru mi-a ordonat : „Ulmule, treci la executarea misiunii ! Pînă la ora cinci, raportezi !“ „Am înțeles, să trăiți, Stejarule ! Trec la îndeplinire !“ Și-am continuat, dragă tinere, pînă la ora cinci, cu o poftă nemaipomenită, jocul de șeptici! Băieții mei, oltenii, rîdeau cu gura strîmbă, se văicăreau mereu : „De ne prind că n-am ieșit din bordei, ne împușcă, dom'le sublocotenent ! Hai, taică, măcar zece pași să facem, să ni se vază urmele prin zăpadă ! Dacă vine dom' colonel în control, ne-mpușcă pe loc...“ „Nu vine, Dumitre, stai liniștit ! Eu răspund, o să mă împuște pe mine...“ „Nu-l

așa, dom'sublocotenent, sări și Mărin, că ăsta-i caz de trădare, și ne ezecută !" „Ce trădare, măi Mărine ? Pe cine trădăm noi ? Crezi că trădăm România, sau numai pofta lui Hitler de-a domina lumea ?" „Nu știu, don'sublocotenent, mi-a răspuns Mărin, că eu pe Hitler nu-l cunosc, și mă doare-n aia de pofta lui, dar de don'colonel mi-i frică. Am mai încasat-o de la el..." Am hohotit de rîs cu toții, dar l-am ascultat. Adică, nu pe Mărin, ci pe Dumitru, reveni, zîmbind *grădinarul.* Am deschis ușa bordeiului, și-am scos nasul în noaptea de-afară. Brici, nu aer, dragul meu ! După zece-douăzeci de pași, prin zăpada din jurul adăpostului, am simțit că ne îngheață și măduva din oase. Plutea aceeași liniște mare, înspăimîntătoare, din care se zideau parcă și cerul și pămîntul. O liniște de început sau de sfîrșit de lume. Îți era frică să arunci o vorbă, să nu se spargă totul în țăndări. Și ne-am întors, tăcuți, cu Mărin în frunte, la jocul nostru de șeptici. Ne-am dat jos mantăile înghețate, și eu mă uitam la ceas, să văd cît ne mai rămîne pînă la ora cinci. „Vezi, Dumitre, zise într-un tîrziu Mărin, pe ce noapte înghețată s-a născut domnu' nostru Isus Hristos..." „Ești prost, Mărine, i-o întoarse al treilea, care sta și ofta mereu. Ești prost, de dai în gropi..." „De ce, bre ?" se oțărî Mărin, surprins de ofensa asta neașteptată. Mă temeam să nu se încaiere. Știi, în situații de-astea nervii oamenilor se aprind din nimic, ca pădurile pe vreme de secetă...

— Și de ce-i spunea prost ?

— „De-aia, bre, o ținea una și bună celălalt, ești prost și gata ! Păi, cum, bre, tu nu știi că la Viflaim îi totdeauna vară ?" „Vezi, sări Mărin, ți-am spus eu că te-o făcut muică-ta mai tîrziu decît trebuia." „De ce, Mărine ?" „De-aia, că n-o avut vreme, era plecată după tărtăcuțe. Se temea, săraca, să nu ieși fără cap. Auzi, dom'le, să spună el că la Viflaim totdeauna-i vară ! Păi, bre, atunci de ce mai suflau boii, să încălzească ieslele Domnului ?" Ca să nu le sară și mai tare țandăra, le-am ordonat să colinde, suspendînd jocul...

— Și-au colindat ?

— Da. N-au avut ce face, și-au adus aminte fiecare de-o colindă din copilărie.

— Ce-a colindat Mărin ? se interesă inginerul.

— „Dintr-o casă-ntr-ailaltă..."

— Nu se poate ! sări în picioare Veanu.

— De ce ? se neliniști *grădinarul*, luat prin surprindere de gestul necontrolat al inginerului. Sesizînd repede stinghereala care intervenise și pentru a nu i se cere cumva explicații, Veanu se grăbi să răspundă :

— Păi, colindul ăsta e de pe la noi, nu din Oltenia...

— În sfîrșit, e din România, nu din altă țară, continuă *grădinarul*. A colindat fiecare ce-a știut, pînă la cinci fără cinci. Mă gîndeam, ascultîndu-i, că în noaptea aia toate sufletele trebuie să se împace între ele...

— Afară de ruși, care n-aveau cum să se împace cu nemții ! îl întrerupse inginerul.

— Ba și ei ! răspunse Badea. În clipele alea, acolo, la marginea morții, mi-am adus aminte că, înainte de război, semnaseră și ei un pact. Cam rușinos, dar l-au semnat. Așa că, în noaptea de Crăciun, n-am vrut să mă simt vinovat nici față de unii, nici față de alții...

— Cum adică ?

— Așa bine. Dacă mi-aș fi îndeplinit misiunea, în noaptea aceea, și-aș fi dat de ruși, raportînd exact totul, în cazul unui atac nemțesc reușit, mă simțeam vinovat, răspunzător. Fiindcă nemții nu urmăreau să ocupe niște simple cote de teren, ci să-și distrugă adversarii, să ucidă, vinovați sau nevinovați, pe toți oamenii ăia, născuți acolo, pe pămîntul lor rusesc. Și mi-ar fi fost lehamite să le reușească măcelul din cauza mea, cu ajutorul meu... Înțelegi ? Așa cum, mă gîndeam iar, dacă n-aș fi descoperit adevărul — pîndeau sau nu rușii, ca să le cadă în ambuscadă nemții, împreună cu rămășițele regimentului românesc de artilerie ? — mă puteam face vinovat de masacrul celorlalți, care cîntaseră și ei, toată noaptea, în satul acela pustiu, nașterea Domnului... Și iar mi-ar fi fost lehamite să se verse sînge cu contribuția și participarea mea...

— Și ? Te-ai spălat pe mîini, ca Pilat din Pont ?

— Nu, băiete, nu mă judeca pripit. La ora cinci fix, i-am raportat colonelului : „Totul în regulă ! Stejarule, înțelegi ? Totul în regulă !" „Mulțumesc, Ulmule ! Se poate ataca ?" E, acuma să-mi spui, tinere, ce-ai fi răspuns în locul meu ?

— Nu știu, recunoscu sincer Veanu.

— Vezi ? făcu *grădinarul.* Eu n-aveam voie să mă bîlbîi, să nu știu ! Și-am răspuns : „Dacă sînteți pregătiți, e totul în regulă !“ Mai bine mi-aș fi tăiat limba...

— De ce ? rămase uimit inginerul. El considera răspunsul corect, unicul corect în situația respectivă...

— Fiindcă atacul nemților și-al amărîților noștri de tunari, cărați după ei, s-a desfășurat fără nici o dificultate. A mers ca-n brînză... Auzi ? Ca-n brînză. Vals pe gheață, nu alta ! Rușii părăsiseră de mult locurile respective. Se vede treaba că nu socoteau importantă apărarea lor. Își organizaseră contraatacurile, prin învăluire, în altă parte. La asta erau maeștri, recunosc. Ieșeau din păduri și din zăpadă ca stafiile...

— Bine, dar nu înțeleg de ce ți-a părut rău c-ai raportat așa, dacă acțiunea a fost atît de reușită, și fără nici o vărsare de sînge ? îl opri inginerul.

— Din nenorocire, după jocul ăla de cărți, după colinzile cu subordonații, m-au declarat „erou“. Mi-au agățat de piept cel mai înalt ordin militar, „Mihai Viteazu“ clasa întîi, și m-au împroprietărit cu pămînt în Dobrogea. De la astea mi s-a tras, pe urmă, totul...

— Și de la istorie ! se auzi vocea *gospodarului,* care, trezindu-se, ascultase vorbele amicului său.

— Las-o dracului, Petre, nu mai vorbi și tu, prin somn, de istorie ! îl admonestă *grădinarul.* Știi că nu-mi plac vorbele mari...

— Nici mie, se ținu bățos, ridicîndu-se în coate, Petre Cîmpeanu. Dar istoria, așa cum am trăit-o noi, a fost, Gheorghe, o curvă ordinară !

— Dar ce-ai pățit ? îl aduse din nou cu picioarele pe pămînt Veanu, ca să nu intre într-o polemică deschisă cu cei doi „foști“, supărați, fiecare în felul lui, pe istorie. Ce ți s-a întîmplat, după ce-ai primit decorația aceea ?

— Multe ! N-avem noi timp acum să ți le spun pe toate...

— Ba avem, insistă inginerul, flămînd parcă de detaliile marelui cataclism pe care nu-l trăise.

— N-avem timp, îl contrazise și *gospodarul.*

— Da, unul din noi n-are, replică Veanu, uitîndu-se insistent la subalternul său. Și ăla cred că ești dumneata !

Sînt sigur că nu mă refuzi — îl luă el mai blînd, cînd văzu că Petre face ochii mari — dacă te rog să dai o fugă pe la grajduri şi-apoi să te duci şi la mine acasă, să-i spui Eugeniei c-am mîncat aici, nu mi-e foame, să nu mă aştepte cu prînzul. De acord ?

— Dacă-i ordin, cu plăcere, şefule ! glumi *gospodarul.*

— Uite, aşa-mi place de tine, Petre, făcu Badea. Tu cînd primeşti ordine, întinereşti !

Între timp, acasă, Eugenia era foarte indispusă de întîrzierea soţului. Lăsă mîncarea să se răcească pe soba de aragaz. Rămase şi ea aproape flămîndă. Îi era mai cu seamă necaz de ce-i promisese Veanu că vor prînzi împreună, dacă ştia că nu se poate ţine de cuvînt. Dar oare ştia ? se întrebă tînăra gospodină. Era nerăbdătoare să-i spună soţului două lucruri, poate chiar mai multe, dar pe acestea două le socotea mai urgente, mai importante. Mai întîi că, orice nelinişte am, Veanule — i se adresa de parcă ar fi fost de faţă — în legătură cu chinurile facerii, fiindcă, da, să ştii, copilul nostru bate în pereţi tot mai des cu picioruşele, ca şi în legătură cu pregătirea examenelor, mai ales a bacalaureatului, că, află tu, bacalaureatul nu-i chiar o glumă, deci, orice nelinişte am mă gîndesc la *mama-tînă,* la soarta ei, la sfaturile ce mi le-a dat, şi mă liniştesc, dintr-o dată, ca prin farmec. În al doilea rînd, află că iar trebuie să ne mutăm. Şi, într-un fel, mie îmi pare bine, chiar foarte bine. Uite, a venit Flavia, acum o jumătate de ceas, şi mi-a spus că apartamentele din oraş sînt gata. Trebuie ocupate într-o săptămînă-două. Zicea c-a luat-o şi pe ea, în maşină, tovarăşul Gheorghe Bucur, secretarul vostru de partid. El s-a întors de la judeţ, azi pe la prînz. De ce-o fi fost pe-acolo ? Numai pentru ce mi-ai spus tu ? Sau... da, cu familia directorului se pare că... Flavia zicea c-a pus-o să-şi noteze pe-o hîrtie toate observaţiile lui, şi ale ei, bineînţeles. Vrea să le discute, zilele astea, cu constructorii, să mai repare, să mai retuşeze ce e de retuşat, pînă nu ne mutăm noi. Înţelegi ? De-aia te aştept, să ne sfătuim cum facem. N-ai vrea să mergem după-masă şi noi pe-acolo, să vedem, să judecăm ce şi cum, cu capul

nostru ? În sfîrșit, o s-avem acum unde așeza și mobila ta de la Brașov — știu că ești mîndru de ea ! — și toate fleacurile astea din geamantane, din cele două lăzi încă nedesfăcute. Tot ce-ai strîns tu cînd erai student, fiindcă, de, te-ai grăbit cu însurătoarea, tinere inginer ! M-ai furat de la mama numai cu uniforma de liceană și cu rochițele astea care nu mă mai încap... Așa, vino mai repede, că ți-o fi foame !... Mai lasă și tu grajdurile și păsunile alea. Ce dracu ! De-acum încolo o să tot ai timp de ele, reformatorule ! Doar n-o să poți schimba lumea într-o lună, cum îți închipui tu ! Mai stai pe-aici, pe lîngă mine, cel puțin săptămîna asta, pînă cînd plec la Tîrnăveni. Înțelegi ce-ți spun ? Dacă nu vrei tu, atunci, sîc, uite, o am aici pe *mama-tînă*, lîngă inima mea, lîngă *cel mic*, da, parcă ar fi amîndoi de-o vîrstă. Hai, băiete, să vedem împreună casa ai'nouă ! Ce ? Nu vrei să ne mutăm acolo, nici după ce mă întorc eu de la Tîrnăveni ? O s-o aducem la noi pe mama Mărie. O să croiesc împreună cu ea scutecele copilului, o să-i coasem cămășuțele, fiindcă, am uitat să-ți spun, eu am învățat la liceu, de fapt, știam încă de-acasă, de la mama, să lucrez la mașina de cusut. Da, nu rîde, am o meserie, pot să trăiesc oricînd din ea... Dacă plecăm de-aici, de la „casa de oaspeți", o să-ți fie ție mai greu, cu drumurile, *deocamdată*, pînă cînd scapi de sectorul tău zootehnic... Și mie o să-mi pară rău după viței — tresări, într-un impuls straniu, Eugenia. Da, n-o să mai pot veni să mă joc în fiecare zi cu ei... Și după Saveta, și după Flavia o să-mi pară rău... Adică, nu, ei o să vină cu noi. Și-au făcut acolo, la bloc, apartamentul lor, parcă așa spunea Flavia. Tatăl său se gîndește să i-l dea ei, dacă va rămîne aici, la Arcud, dacă va avea noroc să se mărite și ea cu un băiat bun, unul ca tine, așa zicea... Ce, tu ești într-adevăr bun, Veanule ? Crezi tu asta ?... Nu-i cumva numai iluzie, numai dorința mea de îndrăgostită ?...

Șirul întrebărilor fu întrerupt de cîteva ciocănituri insistente în ușă.

— Intră, sări ea de pe pat, unde își întinsese cărțile și caietele. Își dădu seama că nu putea fi Veanu, din moment ce bătea la ușă. Se ridică, își potrivi capotul larg, care abia-i mai cuprindea pîntecele, își trecu degetele prin părul tuns încă tot băiețește, și-apoi deschise.

— Vă rog să mă scuzați de deranj, stimată doamnă Borcea, se auzi vocea binecunoscută a *gospodarului.*

— Nu-i nimic, poftim ! Iartă-mă și dumneata de înfățișarea asta... Îl așteptam pe Veanu și...

— Tocmai, că m-o trimes șefu să vă spun că el o mîncat, nu-i flămînd, să nu-l mai așteptați cu masa...

— Dar unde e ? se interesă, contrariată, Eugenia. Pe cine-a deranjat ? La cine-a mîncat ?

— N-a deranjat, fiți sigură, pe nimeni. Am nimerit, tocmai la prînz, pe la Gheorghe Badea, *grădinarul.* Și el avea masa încărcată cu slănină și cu caș proaspăt. Eu am adus o cupă de vin, și ne-am omenit împreună, ca regii...

— Da, zise Eugenia, știu, mi-a spus Veanu, încă de ieri, că trebuie să-l caute pe *grădinar,* să-ncerce împreună să-l vadă pe *Niculae Chefere,* știi dumneata care, nefericitul ăla cu accidentul. S-au văzut ?

— Nu, că nu l-a lăsat Badea să-l vadă. Știți, are el dreptate. Nu-i bine să-l vezi pe om după sîrma ghimpată...

— Deci, insistă Veanu, uitîndu-se în ochii încercănați, cu pupilele mari, dilatate peste măsură, ale *grădinarului,* toate au pornit de la telefon, de la decorație și de la pămîntul din Dobrogea...

— Da, oftă omul, toate.

— Și cum au început ?

— Au început bine. După ce-am intrat și-am ieșit de nouă ori din spital, după ce-am bătut pămîntul pe jos de la Volga pînă la pădurea vieneză, da, nu te mira, am ajuns, cu-al doilea front, cel din vest, pîn-acolo, cum zic, după toate astea, cînd m-am întors acasă, la Ciurel, nici n-am dat bine rănița jos din spate că m-am și trezit chemat la primărie. Aveam o citație din Dobrogea, să mă duc la fața locului, cît mai urgent, să-mi lucrez pămîntul, să-mi plătesc dările și contribuția pentru armistițiu...

— Ce contribuție ?

— Conform cu suprafața pămîntului, cel puțin două vaci...

— Aveai vaci ? se miră inginerul.

— N-aveam, dar trebuia să le dau. Tata, acasă, rămăsese și el într-o singură vacă. Cum era să mă împru-

mute pe mine cu două ? „Dacă ţi-a trebuit să fii «erou», plăteşte ! se supără bătrînul. Acum, dacă ne-am făcut prieteni cu ruşii, o să-ţi dea ţie pe nas eroismul !“

— Şi ce-ai făcut ?

— În nici un caz nuntă ! Norocul meu că eram neînsurat, nu ca Petre Cîmpeanu...

— În '45, el nu mai avea familie ! preciză Veanu.

— Ai dreptate, am uitat...

— Şi cum de-ai rămas neînsurat ?

— După ce-am terminat, în '36, Şcoala Normală, la Blaj, am ajuns învăţător în Munţii Apuseni. Cu cine era să mă însor, pe-acolo, cu stîncile ? Apoi, au început concentrările. Am stat un an pe graniţa de Vest, am văzut şi adunarea de la Cluj, cînd cu cedarea Ardealului. Înţelegi ? O nuntă după alta, numai în petreceri am ţinut-o ! îşi descreţi fruntea Gheorghe Badea. Aşa că, să nu mă abat prea mult de la vorbă, am ajuns şi în satul ăla din Dobrogea, undeva între Cernavodă şi Medgidia. Dealurile mari, ca şi pe-aici, pămînt bun, satele rare şi oameni puţini. Nu prea avea cine să lucreze. Cînd m-am prezentat la primărie şi le-am oferit lor pămîntul, explicîndu-le ce şi cum, m-au luat la zor, era să mă bată primarul. Poate ştii, pe acolo n-au prea ţinut legile vechi cît au ţinut pe-aici prin Ardeal. Au luat cu asalt prefectura din Constanţa, au pus primari comunişti. În sat, acolo, nimerise unul, un fel de pescar din Deltă, cu o bărbiţă rară, de ţap. Una-două te apuca de guler, cu nişte degete mari, ca secerile cărmacelor de prins morunii...

— De ce ? se indignă Veanu.

— Păi, dacă era „revoluţionar“, de ce să nu te ia ? ! se amuză *grădinarul*. „Ce crezi că nu ştim noi, nemernicule — mi-a zis bărbosul — cum ai primit tu pămîntul de-aici ? Şi unde-ai luptat pentru el ?“ Cum era să-i înşir toată tărăşenia cu telefonul din noaptea aia de Crăciun ? „Vă dau pămîntul înapoi ! i-am zis. Eu sînt învăţător, nu plugar...“ „Foarte bine ! mi-a răspuns, bucuros, primarul. Foarte bine ! Rămîi aici, să facem lumină, să robotim, să învăţăm copiii carte...“

— Şi-ai rămas ? Chiar şi luat de guler ?

— Da, am rămas. Mi-am închipuit că-s Popa Tanda, c-o pot lua de la capăt cu şcoala, cu lucrul pămîntului, cu

alfabetizarea... Îmi plăcea, spun drept. Oamenii expropriaseră o moşie boierească, dracu mai ştie de-a cui, dar nu prea aveau, săracii, cu ce să lucreze pămîntul. Nişte vite flocoase, speriate, îşi împărţeau paiele cu măgarii. Pămîntul era roditor. Numai apă să-i fi dat. Şi apă nu prea era, decît în fundul pămîntului. Aici e de tine, Gheorghe, mi-am zis, îmbrăţişezi Coranul, te însori cu vreo trei-patru turcoaice, le strîngi în harem, te faci paşă „revoluţionar" ! Aşa glumeam, mai ales după ce m-am împrietenit cu primarul. Şi m-am împrietenit repede, fiindcă el abia ştia să-şi scrie numele, îi trebuia un ajutor la hîrtii, îi trebuia învăţător în sat, să se afişeze şi el mai sus, să nu-i reproşeze cineva, de la Constanţa, că l-au pus degeaba acolo. Poate că-i trebuia, simţea nevoia unui suflet lîngă el, să-l mîngîie, să-l ocrotească, mai ales după ce dădea pe gît secărica aia tare şi începea să cînte, să plîngă, de-ţi sfîşia inima...

— De ce să plîngă ? ! îl întrerupse inginerul.

— Avea, spun drept, un suflet de aur, care nu i se potrivea deloc cu bărbiţa aia de ţap, continuă omul ca şi cînd nu l-ar fi auzit. Ne-am aşezat amîndoi pe treabă. El cu politica, eu cu organizarea. Dimineaţa mă ocupam de şcoală, învăţam copiii să scrie, să vorbească, să se spele, să lucreze în grădină. M-am înţeles cu primarul să socotească, în anul ăla, pămîntul meu ca „lot şcolar". Părinţii copiilor s-au învoit şi ei, le săream şi lor în ajutor, îi învăţam şi-i ajutam la te miri ce, satul începuse să-şi recapete suflarea, să prindă curaj, mai ales că, minunea minunilor, în vara aia au dat şi cîteva ploi, cum rar se întîmplă prin Dobrogea. „Vezi, ţi-am spus eu c-o să fie bine !" se bucura, mai spre toamnă, primarul...

— Şi cu vacile pentru armistiţiu ce-ai făcut ? îşi aduse aminte inginerul.

— Nimic. Nu le-am mai dat ! zise Gheorghe. De pe-acolo nu se strîngeau, ca de pe-aici, din Transilvania. Erau rare, şi cum ţi-am spus, de rasă proastă, nu le trebuiau ruşilor că de-astea aveau şi ei. Nu dădeau lapte nici cît caprele. Aşa că, în anul ăla, cu toate că era primul după război, m-am descurcat bine. Ceva impozit am plătit, din leafa de învăţător. Cu mîncarea, nu eram pre-

tenţios. Anul următor, în '46, am săpat, încă din primăvară, o fîntînă adîncă, la marginea „lotului şcolar", din care scoteam apă c-o instalaţie specială, trasă de un măgăruş, legat la ochi, să nu ameţească. De-acolo mi se trage „specializarea" asta de grădinar...

— Pînă acum, nu mi-ai spus încă nimic atît de tragic, cum lăsai să se înţeleagă, îl opri iar inginerul. Nimic...

— Ai răbdare, o să vezi. În toamna anului celălalt, '47, tocmai cînd credeam şi eu şi primarul c-am apucat pe Dumnezeu de picior, cu iniţiativele şi cu rezultatele noastre, m-am trezit într-o zi că se întoarce el de la Constanţa cătrănit rău. M-a chemat la primărie prin vătăşel, n-a mai venit la mine, la şcoală, unde locuiam, şi, cu mîinile proptite în tăblia unui birou hodorogit, adus de la vreo casă boierească, uitîndu-se la mine ca la un criminal, îmi spuse : „Gata ! S-a terminat ! Dau drumul la lupta de clasă şi în satul nostru !" „Treaba ta, i-am zis, dă-i drumul, ce am eu cu tine !" „Cu mine n-ai, că te iubesc — îmi arătă el că era încă treaz, — dar de lupta de clasă nu mai scapi ! Banditule ! Ce crezi tu, că nu ştie tovarăşii cum ai ajuns «erou» ? Cum ai pus mîna pe pămîntul norodului ? Ai omorît oameni sovietici, smintitule !" „Nu ! nu-i adevărat !" am început, de data asta, să urlu eu. „N-am ucis nici unul, aşa să ştiţi şi tu şi cei care ţi-au spus minciuna asta !" „Minciună, hai ?" începu el să se apropie de mine, scoţînd din buzunarul pufoaicei, cu care umbla îmbrăcat şi vara, un plic împăturit şi întinzîndu-mi-l ca pe-o grenadă. „Vezi, ce scrie la papir ? De ce eşti dat afară din şcoală, dacă n-ai omorît, cum zici tu, tîlharule ? !" Părea să se mai domolească, în timp ce eu citeam, recunosc, alb la faţă, hîrtia aceea prin care mi se aducea la cunoştinţă că sînt „deblocat", dat afară din toate şcolile din România. „Fac ceva pe papirul tău !" am izbucnit eu, fără să-mi mai pot controla nervii...

— Şi ? înghiţi în sec Veanu. Întrebarea lui scurtă nu însemna deloc că furtuna veche din viaţa *grădinarului* nu-i răvăşea, în clipele acelea, sufletul. Îi simţea respiraţia în faţă, uscată, rea, crăpîndu-i buzele. „Istoria !" îşi zise în sine, ca să se poată rezema de un cuvînt mai răsunător, mai rezistent.

— M-a pocnit, bineînțeles ! M-a luat de piept cu carmacele lui și mi-a dat cîteva lopeți de mahune, de-am văzut stele verzi. „Chiaburule !“ începu el să urle. „Hait, mi-am zis, îmi mai adaugă un cap de acuzare ! Acum, dacă-i răspund cu pumnii, ăsta e în stare ori să mă omoare, ori să mă tîrască direct la pușcărie...“

— Și ? repetă, emoționat, palid la față, Veanu. Ce-ai făcut ?

— M-am șters de sînge, i-am mulțumit lui barbă-de-țap pentru prietenia și dragostea lui, și-am plecat.

— Unde ?

— La autoritățile școlare, în Constanța. Aveam hîrtia la mine, cam pătată de sînge, că se uitau toți la ea ca la un certificat de deces, și dădeau din umeri. Nu cunoșteau, nu ei o semnaseră. Am umblat, degeaba, de la Ana la Caiafa, toți se spălau pe mîini. M-am înfuriat și m-am dus la regionala de partid. Acolo, la poartă, să vezi și să nu crezi, peste cine dau ? Făcînd o pauză, *grădinarul* se aștepta ca inginerul să întrebe iar ceva. Dar el se uita stăruitor pe geamul dinspre grădina lui *Niculae Chefere*, unde se vedea mișcare, semn că deținuții își reluaseră munca. Da, continuă Badea, ca să fiu mai scurt, l-am găsit acolo, paznic la poartă, pe caporalul Mărin, cel cu colinzile și cu discuția din noaptea aceea de pe front. Era îmbrăcat milițian. La început, s-a bucurat văzîndu-mă, dar apoi s-a uitat repede împrejur, și-abia într-un tîrziu, ca la un semn nevăzut, îmi zise : „Să trăiți don' sublocotenent !“ Uitase că fusesem avansat, locotenent, după jocurile noastre de cărți și după colinzi. „Ce-i cu tine, Mărine ? Cum ai ajuns aici ?“ S-a uitat iar în jur. Nu era nimeni să ne audă. Probabil că asta voia să verifice. „De, zise Mărin, după front m-am tras încoace, să mă-mproprietăresc ca lumea.“ „Și te-ai împroprietărit ?“ „Nu mai apucai, tov' șef“ o-ntoarse el, uitîndu-se cercetător la mine, ca și cînd ar fi dorit să afle dacă merit sau nu să-mi spună „tovarășe“. „Mă lipii de-o fată de-asta blondă, de pe-aici, ea se lipi de mine, și-amîndoi ajunserăm la miliție.“ „Cum ?“ îl întreb eu. „Adică ne găsiră de săraci și de buni, și ne băgară pe-amîndoi la școala de miliție populară.“ I-am povestit ce și cum pățisem cu școala și cu pămîntul meu din Dobrogea. „Ai pămînt ?“ îi sclipiră ochii

în cap, parcă răutăcios, cu invidie. Mi-a făcut totuși niște bilete de intrare, după ce dădu în prealabil mai multe telefoane, la secția de învățămînt și la secția agrară. Pe-acolo, m-au întors pe toate fețele, două-trei ore-n șir, de m-au trecut toate năduşelile. Arătam rău, fața mi se tumefiase în locurile unde nimeriseră carmacele primarului. La secția școlară, m-au sfătuit să-mi iau un fel de concediu, pînă vor verifica ei mai bine totul, ca să-mi dea un răspuns definitiv. La secția agricolă, totul a fost mai direct, mai puțin complicat : „ești chiabur !" mi-au spus. Zadarnic am protestat. Ei o țineau pe-a lor, una și bună : „exploatezi mînă de lucru străină, uite, chiar ieri te-a propus pe *listă* tovarășul primar... Fiindcă, mai bine recunoaște-o singur, storci vlaga din copiii poporului, ți-ai ascuns moșia sub denumirea de «lot școlar» ca să nu plătești cote, să te fofilezi..." Aici se întrerupse, își făcu un spriț pe care-l dădu peste cap cu sete și năduf.

— În sfîrșit, hai să termin, zise, că-s istovit. M-a biruit vinul ăsta tare, pe care l-am băut aproape singur...

— Nu-i adevărat, îl contrazise Veanu, mai mult din politețe. Cel puțin jumătate, l-am topit eu ! Așa e cînd bei un vin bun, ți se pare că se dilată timpul, că te scalzi într-o mare caldă...

— Caldă pe dracu ! răbufni omul, întors iar la spovedania lui. Pe mine, cînd beau și cînd mă prind amintirile, parcă m-aruncă cineva într-o copcă, sub gheață. Ies, din cînd în cînd, la răsuflătoare, ca peștii. Și totuși, uite, dragă tinere, azi m-ai prins, m-ai tras la suprafață. De la toate procesele și interogatoriile alea vechi încoace, n-am mai povestit la nimeni atîtea amănunte. Ba da, se răzgîndi el, să nu mint, i-am mai spus odată lui *sfîntu Petru,* directorul, cînd m-a angajat aici, muncitor cu ziua, pe încrederea lui. Mă cunoștea după neamuri, tatăl său era tot din Ciurel, ceva mai tînăr decît tata. Da, așa, în ziua aia, m-am întors grăbit de la Constanța în satul nostru dintre Cernavodă și Medgidia. Am ajuns seara, l-am găsit pe primar tot la cafeneaua prăpădită a lui Iusuf, amestecînd cafeaua cu secărica. „O să mi se facă dreptate ! i-am zis. Ai să vezi, ai spus minciuni, bărbosule, o să mi se facă dreptate !" Mă țineam încă departe de el, să nu mă înhațe

iar cu carmacele. Nu răspunse nimic, cînta, ca şi cînd eu nici n-aş fi existat pe-acolo. „Primarele om bun, zise Iusuf, cuma plîngem, cuma cîntăm, şi revoluţia mergem bine..."

Despre acest „mergem bine" insistă Veanu să mai afle amănunte de la fostul învăţător. Dar el se lăsă greu, trecu în fugă, enervat, peste unele momente. Totuşi, pînă la urmă, cedă :

— Aşa, am trecut prin mai multe închisori, am petrecut doi ani la Canal, într-un sector apropiat de fostul meu sat adoptiv. Poate mă vei întreba : ce-am făcut pe-acolo, dacă am mai văzut satul ? Da, îţi răspund, acolo m-am făcut grădinar adevărat, m-am specializat... Cunoşteam cum se scoate apa, cum se păcăleşte pămîntul în Dobrogea, dincotro bat toate vînturile... Eram tratat, deci, ca un condamnat util, mai puţin periculos... N-au trebuit să-mi pună pază specială, să nu fug... Cu foştii generali, ajunşi, unii, pe-acolo, nu-mi plăcea să am de lucru... Eram sătul de orgoliile lor de pe front... Recunosc şi e cinstit s-o spun : fără ei n-am fi făcut războiul din răsărit, nici nu l-am fi cîştigat pe cel din apus... Păcat de ei, îi cam tîrîseră la Canal de-a valma. Pe unii îi văd acum în ziare, la 23 August, cu pieptul plin de decoraţii. Istoria ! vei zice. Nu-i aşa ? ! Istoria ! De foştii miniştri, la fel, mă feream, că-mi era frică : făceau mereu liste cu guverne-fantomă. Te băgau la apă dîndu-ţi vreun portofoliu fără să te întrebe... Mă puteam trezi ministrul învăţămîntului, sau al agriculturii... Mă feream şi de avocaţi...

— De ce ? se miră inginerul.

— Cei mai mulţi erau educaţi nu numai la şcoala sofiştilor, dar şi a sicofanţilor. Tăiau firul de păr în patru, numai să nu pună mîna pe sapă, să le spele şi lor fruntea sfintele sudori ale muncii. Dar se şi pîrau între ei, toată ziua. Pîrau, desigur, şi pe alţii...

— Erau legionari ? întrebă Veanu. Îşi aminti că şi *gospodarul* avusese de furcă, prin închisorile lui, cu asemenea specimene.

— Nu, că ăia sînt la antipod, amestecă exaltarea cu o răceală calculată, ca nişte ucigaşi de meserie. Pînă nu-i cunoşti, poţi crede că-s popi, misionari, cruciaţi, ortodoxismul în carne şi oase... Parcă ar fi supt lapte direct

de la sînul Maicii-Preciste... O impresie, o iluzie periculoasă...

— Dar ce, te-au bătut vreodată ?

— Pe mine, nu, că eu le cunoșteam și firea și filosofia. Nu eram pentru ei un mediu, o natură inspirată... Filosofia le-o știam încă de pe băncile școlii, de la Blaj... Fiindcă, oricîte păcate ar fi avut, sau li s-ar fi pus în cîrcă, popii noștri greco-catolici, oameni educați la școala raționalismului latin, n-au putut suferi niciodată misticismul legionarilor, ortodoxismul lor scrîșnind din măsele... Îi luau peste picior, de la bun început, în orice împrejurare. Riscau, desigur, cu toate că și ei erau, în felul lor, tot niște fanatici. Rafinați, de școală apuseană. Riscau calculat... Cît despre firea „arhanghelilor", dacă te interesează, le-am cunoscut-o mult mai bine în anul ăla petrecut în Munții Apuseni. Am avut acolo un coleg, unul venit de pe la Hațeg, cu înfățișarea unui misionar trimis să îndoctrineze satele alea sărace, flămînde. Folosea lozinca : „omul și pogonul". Făcea pe apostolul „românismului", pe apărătorul celor săraci, năpăstuiți, „mîncați de toți străinii", dar mai ales de „lepra jidovilor și a jidoviților". Cu mătăuzul ăsta a început să umble din casă în casă, ca popa la Bobotează. Și pe cîțiva i-a și botezat... I-am spus să-i lase-n pace, să nu tulbure mințile oamenilor cu promisiunea că le dă pămînt. Jandarmii doar atîta așteptau, un semn de răzvrătire, ca să ceară și să primească ordin de la prefecți, și-aceștia de la miniștri, să tragă în țărani. Dar cînd i-am spus vorbele astea, a sărit să mă omoare...

— I le-ai spus chiar în felul ăsta ? vru să-l încerce din nou inginerul.

De data asta, fostul învățător nu mai voi să reia firul dramaticei sale povești, fără a-i mai reproșa însă nimic tînărului inginer.

Fața lui era congestionată de emoții. Le chemase singur, ca pe un dor de expiere, surd, pîndind din umbra celor nouă răni, cicatrizate acum sub cămașa transpirată, îmbîcsită de praf. Îi spuse scurt interlocutorului său :

— Și-acum, hai afară, să ne vedem de muncă ! Vreau să-ți dau un pumn de căpșuni, să le duci soției. Am auzit că...

— Da, înţelese repede Veanu. E-adevărat... Îl aşteptăm...

Se simţea în sfîrşit liber. Deci, ăsta era ultimul „fost", ultimul osîndit al *raiului* lor, pe care nu-l cunoscuse pînă atunci. Avea o stare curioasă, de istovire şi de beatitudine. Se simţea ca un nou-născut, ori ca un bătrîn care vrea să ia lumea de la capăt. Învăţa, iată, să zburde, să calce ferm, liniştit, pe cărările grădinii de lîngă apa Mureşului. Numai că starea asta se prăbuşi repede, cînd dădu cu privirile de sîrma ghimpată, în dosul căreia vărsau sudori şi lacrimi oamenii aceia îmbrăcaţi în haine vărgate. Şi, printre ei, prietenul său din copilărie, fiul cantonierului... Tentaţia de-a fugi spre el, de-a-i spune numai două vorbe, se izbi iar de intuiţia încăpăţînată, prohibitivă, a omului care purtase şi el uniforma de puşcăriaş, a lui Gheorghe Badea.

— Lasă-l în pace ! îl somă *grădinarul*. Nu-i face răul ăsta... Dacă plînge mai mult decît trebuie, i se tulbură mintea...

Ce mai putea să zică ? Fără *grădinar*, soldatul de pază i-ar fi pus puşca în piept. Pentru soldat, oamenii ăia ţinuţi sub pază erau doar nişte ucigaşi sau hoţi de rînd, a căror pedeapsă fusese bine cumpănită de lege. Şi pentru Veanu, cînd judeca la rece, oamenii aceia nu puteau avea nici în faţa societăţii, nici a victimelor lor, un alt tratament. Dar, iată, starea aceea specială, din care ieşea şi în care intra succesiv, ca într-o joacă stranie, de copil cu sufletul pur, nehotărnicit încă de asprimea legilor, îl îndemna să alerge spre prietenul său din copilărie, spre *Niculae Chefere*, să-l ia în braţe şi să-i spună : „Nu te teme, morţii tăi n-o să te sugrume ! Dacă te iartă cei vii, cu legile lor severe, dacă-ţi ispăşeşti, prin muncă şi prin rîuri de sudoare, clipa aceea nenorocită, care-a mărit numărul poporului de sub pămînt, ei, morţii, o să-ţi dea întreaga lor iertare... Cred că şi pe mine m-au iertat, adică... ea, mai ales *ea*... Da, să ştii, prietene, viaţa poate fi luată de la capăt, nu te speria, o să-nveţi iar să umbli printre oamenii liberi, n-o să-ţi mai rănească privirile de nici un gard de sîrmă ghimpată... O să priveşti lumea prin ochii copilului de altădată..."

— Poftim, se auzi vocea *grădinarului*, trezindu-l ca dintr-un vis. Ia, te rog, căpşunile astea şi du-i-le soţiei...

Dacă-i plac, să vină singură să-şi mai culcagă... Ţinea în palmă nişte căpşune mari, fragede, care concentrau în ele toată aroma pămîntului.

În timp ce *grădinarul* aştepta ca oaspetele lui să plece, ca să se poată întoarce în „casa apelor", inginerul Borcea tresări ca ars, gata să strivească în palme minunile naturii. Dinspre apele rîului, se strecura iar spre auzul lui năucit de „voci" — melodia aceea bine cunoscută : „Decît mîndra să se-nece, mai bine Murăşu sece..."

Alergă într-un suflet spre Eugenia şi se opri, gîfîind, ca o locomotivă frînată brusc, în faţa „casei de oaspeţi". Dar acolo, galeria cu trandafiri căţărători, de la intrare, îi răni din nou privirile. „Trandafirii *ei*, stropii ei de sînge ! urlă, în sinea lui, inginerul, înfricoşat de-o spaimă pe care nu şi-o putea stăpîni. În ultima vreme, amintirea Lilianei îi chinuia gîndurile din ce în ce mai nebuneşte, ca o presimţire rea. „Poate că orice fericire trebuie plătită cumva" îşi zise el în clipa cînd auzi de dincolo de uşă glasul drag al Eugeniei. „N-a venit încă... Zicea *gospodarul* c-au fost împreună la tabăra de vite, pe la sectorul mecanic, pe la grădina de zarzavaturi... Zicea c-au bătut *raiul* pe jos, ca osîndiţii... Nu ştiu — se tot scuza ea — zicea că vine, şi uitaţi, tot n-a mai sosit..." „Nu-i nimic, dacă n-or fi rătăcit prin *purgator*, o să vină el !" îi răspunsese vocea lui Gheorghe Bucur.

— Sînt aici ! strigă inginerul, deschizînd larg uşa. Fiul risipitor s-a întors ! Să se taie viţeii cei graşi ! afişă el o veselie gălăgioasă, cum nu-i era felul. Iertare, stimată doamnă Borcea ! Iertare, tovarăşe secretar ! Am furat azi primul fruct oprit din grădina raiului nostru agricol... Îi dădu soţiei căpşunele.

Surprinşi la început de intrarea aceasta furtunoasă, teatrală, cei doi se uitară unul la altul şi apoi izbucniră în rîs.

— Vorbeşti de lup şi ursu-i la uşă ! zise Gheorghe Bucur, stricînd proverbul, în mod intenţionat. Apoi, cu faţa spre Veanu, îi aruncă în obraz : „Ursule !"

Acesta se aşeză pe marginea patului, tăcut, alb la faţă, cu broboane reci pe frunte...

— Ce-i cu tine, ţi-e rău ? sări Eugenia.

— Ai mîncat cumva ciuperci ? întrebă, pe jumătate glumind, pe jumătate serios, secretarul.

— Deh, cum ne-a învățat și pe noi secretarul de partid ! Pînă la urmă o s-ajungem cu toții paznici la butoaiele lui cu aforisme...

— Ați vrea voi ! Dar mă îndoiesc c-o s-atingeți atît de repede perfecțiunea care se cere...

— Morală, sau numai intelectuală ?

— Și una, și alta ! Eu nu le despart, nici nu pot, sînt două surori siameze. Orice operație devine riscantă, poate duce la moarte. Conștiința asta nouă, superioară, despre care tot vorbim pe la ședințe, se sufocă în absența moralei, a cinstei, a adevărului. Predică, vei zice. Nu, nu e decît tentația, sau mai bine zis întoarcerea la aforism. Iar dacă nu crezi, inginerule, pune niște oameni însetați, cum ați fost voi azi, să păzească butoaiele...

— Îmi pare bine că-l luați la zor. A umblat toată ziua pe nu știu unde, și-acum îmi vine acasă bolnav...

— Unde mi-ai umblat, tinere ?

— Pe unde n-am fost ! se grăbi, ca la raport, Veanu. La pășune, unde ținem, dintr-un lux prost înțeles, vacile cu lapte... Am ajuns și la sectorul mecanic, adevărata mea împărăție...

— Da' pe-acolo ce căutai ?

— Mașini de strîns nutrețul...

— Și-ai găsit ?

— Țara păianjenilor ! Cele vechi, o dărăpănătură ! Cele noi, lipsesc cu desăvîrșire ! Chestie de concepție...

— Înțeleg ironia, dar nu-i sesizez filozofia...

— Chestie de optică, sau numai de stil de muncă... Probabil că nu le-a socotit nimeni importante, pînă acum... Dar, uite, eu m-apuc să vă-nșir toate peripețiile mele, ca un bădăran ce sînt, fără să vă întreb cum ați umblat pe la județ.

— Am umblat, zise Gheorghe Bucur. Nu ca voi, petrecăreții, pe două cărări. Nu, fiindcă-mi era teamă să nu rătăcesc drumul înapoi. Observînd indispoziția de pe figura lui Veanu, încercă să-și potrivească tonul : Cred că am umblat bine, am prins taurul de coarne. S-au mai strîns și de la alte IAS-uri hîrtii, tabele, plîngeri, necazuri... Dar propuneri ca ale noastre, au recunoscut și ei, atît de clare, de convingătoare, n-au mai primit pînă acum... Se vede că pe cineva l-a durut sufletul mai tare

decît pe toți, accentuă viticultorul, ca să-i facă plăcere tînărului său coleg.

— Și ? murmură acesta.

— Și, asta-i tot ! O să plece acum hîrtiile mai sus. Se pare că situația de la noi e pe-ntreaga țară. Înseamnă c-avem o șansă de cîștig. Ai venit tu, ne-a venit și norocul... Tu, sau tovarășa Borcea ? dori omul să-i facă și ei un compliment. Cuvintele lui o făcură pe Eugenia fericită. Numai că știți cum merg treburile, continuă prozaic *poetul*. Pînă se fac toate socotelile, că au și ei pe-acolo *răspopiții* lor, pînă se scriu proiectele de lege, pînă ni le trimit tot nouă, să le discutăm, o să mai treacă apă pe Mureș... Așa că, vorba ta, Veanule : *deocamdată* vom face pe dracu ghem și-o să ne descurcăm singuri ! Știi gluma aia : „Dacă o problemă nu se rezolvă singură, în trei zile, nu merită s-o mai ridici în colectiv !"

— Ca glumă e bună, zise Veanu. Ca realitate e tristă. Iată un aforism !

— Da, văd că ești inspirat... Și-acum, ca să nu mai lungim vorba, ce-ați zice dac-am merge împreună să vă vedeți apartamentul de la blocul din oraș ? ! În două săptămîni, vă puteți muta. Ori vreți cumva să mai rămîneți la „casa de oaspeți" ? Vă place, hoților, că-i un fel de hotel tranzit. Vă dă sentimentul provizoratului...

— Nu ! se precipită Eugenia. Nici nu ne gîndim să mai rămînem aici, nu-i așa Veanule ? Da, vrem să ne așezăm odată în casa noastră !

Se ridicară toți trei în picioare, să plece în oraș.

— Și cu „casa asta de oaspeți" ce facem ? se interesă Veanu. O ținem goală ? De cînd am venit, nu ne-a deranjat încă nici un oaspete...

— Și ce, te miri ? Vara, toți oaspeții noștri sînt grăbiți... E prea cald, și pe-aici miroase-a muncă, a sudoare... Cei mai simandicoși, babanii, se duc la fruntași, la premianți, care nu-i bat la cap cu tot felul de cereri... Cu toate că, știți vorba aia : bogatul cere și săracul dă ! Acuma, ca să fim sinceri, noi nu sîntem nici bogați, dar nici săraci ! Cînd ne vin oaspeți de rangul nostru, trag, bineînțeles, direct la pivniță... Și eu, ca un păcătos ce sînt, îi alung cu inscripțiile, cu aforismele...

— Ce aforisme ? întrebă, curioasă, Eugenia. Tu le știi, Veanule ?

— O să te invit într-o zi să le vezi, se arătă iar plin de curtoazie secretarul.

— Bune toate, da' tot nu mi-ați spus, insistă Veanu, ce o să facem cu „casa de oaspeți" ?

— O să-i mutăm aici pe grăjdari, pe îngrijitorii de la vitele tale, pe mulgători... Dacă-s oaspeți, cel puțin să se simtă bine ! Nu zîmbi, îl admonestă *poetul,* vorbesc foarte serios ! Mă aflu chiar sub influența ta, sînt încîntat să le dăm toate onorurile...

— Și dacă se poate și niște bani în plus, îl întrerupse inginerul... Numai c-o damigeană de vin n-o să le schimbăm soarta...

La bloc, în oraș, de cum se urcară la etajul doi, Eugenia, începu să se codească :

— Nu s-ar putea să locuim la etajul întîi ?

— Te gîndești la cel mic ? o întrebă Gheorghe Bucur.

— Și la el, da' mai mult la *mama-tînă*... Vreau s-o aducem la noi, să ne crească odorul...

— Dacă mai poate, interveni Veanu. Are, azi-mîine, nouăzeci...

— Poate, știu eu bine că poate ! i-o reteză scurt Eugenia. Vreau să-i dăm o cameră separată, să se odihnească, să vorbească singură cu cine vrea și cît i-o plăcea. Eu o să dorm cu *cel mic* în camera lui, iar tu, Veanule, o să poți sforăi în camera noastră, singur, fericit, nederanjat de nimeni... Fiindcă voi, bărbații...

— Care cameră ? se întoarse soțul, jenat, spre ea. Tu n-ai văzut că sînt numai două ?

— Tocma' asta-i, c-am văzut ! Tu n-ai înțeles că vreau trei ?

— Bine, conveni secretarul. Facem tîrg : ori două la etajul unu, ori trei la etajul doi ! Cum vrei ?

— Trei la etajul unu ! se auzi vocea voluntară a Eugeniei. Fără *mama-tînă* eu nu mă mut aici ! Așa să știți !

— Bine ! repetă *poetul,* învins de hotărîrea ei nebănuită. Facă-se voia ta ! O să-i strîng pe toți, în frunte cu directorul, și-o să le dau sugestia asta. Să vedem ce-o să zică... Vorba ceea : sugestia secretarului de partid, hotărîre se făcu ! Da, nu rîde, Veanule, de data asta n-o să-mi

pară rău dacă va fi chiar așa ! Tot trebuie să încalc și eu odată democrația, să nu ia lumea prea în serios glumele cu *raiul* nostru, să ne creadă niște sfinți...

Spre seară, directorul se întorsese cu mașina de pe la celelalte ferme pe unde cercetase cum merg treburile. Era, cum s-ar zice, o cursă contracronometru, o tentativă de-a păcăli timpul alunecos. Obosit, dar și incitat de tot ce văzuse, îl chemă la castel pe inginerul Octavian Borcea.

— Gata ? îl luă el încă din prag. Plecăm ?

— Unde ? se cruci inginerul.

— Să cumpărăm vitele. Și încă pe cele mai frumoase din țară ! De unde ? o să mă întrebi iarăși. Tu nu știi că numai la Maramureș găsim ce ne trebuie nouă ? Acolo-i adevăratul rai al vitelor... Du-te, pregătește-ți sufletește nevasta, roag-o să-ți pună ceva în straiță, că dimineața la cinci plecăm...

— Cu ce ? întrebă Veanu.

— Cu camioanele noastre, că n-om merge pe jos ! Iar helicoptere încă n-avem nici pentru stropitul viei ! I-am spus și *răspopitului* să-și pregătească cecurile, să și le pună în ordine. Nu vreau să ne încurcăm noi cu formele și cu banii lui. Ochii noștri, băiete, să fie numai la vițele și la juninci. Fiindcă el, păcătosul, știe „intona psalmii", știe învîrti damigenele, le distribuie, sub formă de aghiazmă, exact la cine trebuie. Niciodată nu dă greș. Glumă-neglumă, dar cei din Maramureș nu prea au vii pe-acolo. Sînt sigur c-o să aprecieze mult gestul... Tragem pielea unui miel, și-o stropim cu sfîntul sînge al pămîntului. Și-apoi să mai zici că n-ai nimerit, pînă la urmă, de-a dreptul în *rai !*

— Ați vorbit la telefon cu ei ?

— Cu cine ?

— Cu cei din Maramureș.

— Ba bine că nu ! Că n-oi porni la drum ca orbii !

— Și-au promis că ni le vînd ?

— Mi-au spus să mergem, dacă ne ține punga...

— Și ne ține ?

— Trebuie să ne țină ! Altfel, de ce m-ai pus pe jar ? Da' ce tot pui, Veanule, atîtea întrebări ? Ori vrei s-ajungi prea deștept !

— N-aș zice c-ar fi rău ! Da' deocamdată, cu atîta minte cîtă am, vă întreb de ce nu cumpărăm viţelele şi junincile astea numai la toamnă ?

— Adică, s-aşteptăm să ni le ia alţii, băiete ? Ştiu, te gîndeşti că pînă-n toamnă o să ne mănînce nutreţul, cum s-ar zice, degeaba. E-adevărat, ne va costa ceva mai mult, dar marfa bună nu-i niciodată prea scumpă ! Cît om fi noi de ardeleni şi grei de cap, tot ştim că vitele, mutate dintr-un loc într-altul, au şi ele nevoie să se aclimatizeze, să se înveţe cu apa, cu aerul, cu mirosurile. Insensibile nu sînt ele, numai n-au limbă să vorbească...

Aceasta era prima lui despărţire mai lungă de Eugenia, după cele şase luni contopite parcă într-o clipă. O clipă alergînd, neliniştită, prin vinele lor tinere, adunîndu-i din lumea largă şi întorcîndu-i înăuntrul lor, în zonele de vis ale existenţei. O clipă rodnică, înmugurind o altă clipă, împingînd-o, încet-încet, spre marginile înfrigurate ale cosmosului părintesc, în care germinaţia domnea peste suflete, adunîndu-le în familii, în aşezări omeneşti, în cetăţi căţărate pe verticala existenţei, în lacrimile şi bucuriile ţării, pămîntul de har şi de osteneală al tuturor strămoşilor...

Distanţarea în spaţiu, mai mult decît în timp, i se păru Eugeniei o noapte albă, o beţie de lumină nestatornică, fragilă. Nici visul nu mai încăpea în furtunile ei luminiscente.

— Atunci, cînd v-au arestat, la Blaj, îl luă Veanu direct pe directorul Petre Spineanu, stînd pe bancheta din spate a maşinii ARO, v-au ţinut mult ?

— Măi, băiete, tu eşti periculos ! Intri în viaţa oamenilor, ca o gospodină în cămară.

— Vă rog să mă iertaţi, retractă Veanu, roşu la faţă. N-am vrut să vă supăr ! Mi-am adus aminte că, la început, cînd am sosit la Arcud, chiar în prima zi, mi-aţi făcut teoria *raiului* şi a legăturilor dintre nişte „foşti".

— De ce tot transformaţi voi, ăştia tineri, vorbele oamenilor în teorii ? Ţi-am expus, mai bine zis ţi-am evocat o realitate. Acum, după cîte observ *raiul* ăsta ni-l cunoşti. Spune-mi drept, cine te-a trimis pe ţine la noi ?

Suspiciunea directorului îl încremeni. „Cum, sfinte Petre — murmură în sine, foarte trist, inginerul — pînă acolo ai ajuns de păcătos, să mă bănuieşti ? !".

Tăcerea prelungită a inginerului Borcea îl făcu pe director să vorbească :

— Vezi, dacă te supără, băiete, întrebarea asta, înseamnă că vrei să confirmi teoria lui Frăţilă.

— Ce teorie şi care Frăţilă ? întrebă, abia după cîteva clipe, Veanu.

— Frăţilă, colegul nostru de la sectorul mecanic. A venit aseară, după ce-ai plecat tu, la mine, cu-o falcă-n cer şi cu una-n pămînt. Tuna şi fulgera împotriva ta...

— Dar ce i-am făcut ?

— Zicea c-ai pornit să inspectezi toate sectoarele... Şi-ai început cu mine...

— Cînd ? îl întrerupse Octavian Borcea, prins în plasa nevăzută a intrigilor, pe care le simţea că încep să se ţească, iarăşi, în jurul său.

— La analiza aia, ştii tu care, zicea că şi el şi alţii cred că dacă m-ai încolţit pe mine şi pe Gheorghe Bucur cu atîta poftă şi răutate, din ei n-o să mai rămînă nimic...

— E un nemernic ! izbucni Veanu. De ce n-a spus ce-l supără, acolo, la şedinţă ? Iar dacă dumneata înclini să-i dai crezare, atunci, nu mai am ce căuta în maşina asta ! Veanu se mişcă de pe banchetă şi...

— Ho, băiete, ho ! îi puse mîna pe umăr directorul, oprindu-l. De unde-ai tras tu concluzia că sînt de acord cu el ? Stăi binişor pe fund şi-ascultă ! Ori nu-ţi place să ştii ce spun alţii despre tine ?

— Dacă spun adevărul, îmi place. Dacă nu, îmi astup urechile cu ceară, să mă apăr de ei ca Ulise de cîntecul sirenelor...

— *Dente lupus, cornu tuarus petit !* zicea Horaţiu, înţelegi ?

— Nu ştiu latină, începu să se scuze, destul de încurcat, Veanu.

— Adică, băiete, lupul cu colţii atacă, iar taurul cu coarnele...

— Şi eu care credeam că animalele din grădina dumitale sînt la fel cu cele din edenul primordial. Blînde, as-

cultînd cuminți cum cîntă îngerii din harfă. Văd însă că și-au pus la loc și colții și coarnele...

— Altfel, ar fi toate oi, băiete. Sau fără sex, ca îngerii...

Pe Veanu îl zgîlțîi un rîs agitat, rîsul lui bine cunoscut, din momentele de tensiune. Un rîs sănătos, fiindcă-i descărca nervii ; bolnav, fiindcă-i lăsa, la terminare, o senzație de greață.

În răstimpul celor trei zile, cît Veanu lipsi de-acasă, Flavia încercă în zadar s-o scoată la plimbare pe Eugenia, „Învăț !" răspundea ea invariabil. „Iartă-mă, învăț !"

Secretara directorului ar fi vrut să-i relateze pe larg, cu toate detaliile, întîlnirea ei cu madam Spineanu. Nu la castel, bineînțeles, ci acasă la ea, în oraș. O invitase acolo și fusese nespus de curtenitoare. Flavia mersese cu inima cît un purice. O tratase cu cafea, cu dulciuri, cu înghețată, n-o scosese din „draga mea", „mă bucur imens", „am avut noroc cu dumneata", „se vede că ești fata lui Liviu". O descususe, bine de tot, ce face toată ziua directorul, dar mai ales ținu să afle dacă se bîrfește ceva pe seama ei, pe acolo, prin ședințe, dacă inginerii și mai ales soțiile lor i-au pus ceva în cîrcă, în ultimele luni... „Vai de mine, dar cum și de ce să vă bîrfească, tocmai pe dumneavoastră, doamnă Spineanu ?" o întrebă, cu o voce prefăcută, Flavia. Naivitatea, buna ei credință, bine disimulate, o impresionară, o liniștiră mult pe „madam director", cum i se spunea prin toată gospodăria. Cînd se despărțiră, o rugă pe Flavia să-i mai dea telefon, iar dacă află cîte ceva, așa, orice, tot ce-ar putea-o interesa, ca soție, bineînțeles, să dea o fugă pînă la ea, acasă, s-o informeze direct, să nu se întindă vorba... „Nu de alta, draga mea, dar, știi tu, oamenii sînt răutăcioși, amatori de bîrfe, nu încap de tine, mai ales dacă ai o funcție de-conducere... Mare brînză, și cu conducerea asta ! oftă femeia. Soțul mai mult ocupat, o sperietoare pe toate dealurile, vine frînt acasă, cînd vine, parcă doarme în picioare, vai de sufletul lui ! Miroase a grajd, nu a director... Dar lumea ce știe ! Te invidiază pentru nimica toată, ia acolo, cîteva mii în plus și, din cînd în cînd, mașina asta ARO, ca un tanc... Parcă viața ar fi făcută numai din bani

și din mașini... Parcă dragostea ar fi izgonită din agricultură, ar fi rezervată numai celor din marile orașe"...

Și Saveta trecu, de cîteva ori, pe la casa de „oaspeți", să-i ducă Eugeniei lapte, s-o mai întrebe dac-a mîncat ceva, cum se mai simte, să nu-i fie cumva urît singură. Nu îndrăznise să-i povestească, chiar și în fugă, faptul că, în timp ce „madam director" o luase în brațe pe Flavia, aceasta, revenindu-și la „normal", începuse să-l țină în brațe, seară de seară, pe un mecanizator de-al lor, băiat *ștram*, cum îi zicea fata, harnic, bine zidit și, pe deasupra, cu armata făcută. Cic-ar fi îndrăgostit lulea, că vrea s-o ceară de la Liviu. Oare ea, Flavia, i-o fi spus Eugeniei, pe ascuns, ca între fete, toate tainele astea ?

Vineri seara, cînd bărbații se întoarseră din Maramureș cu cele două camioane de viței și de juninci, Eugenia se simțea prizoniera lucrurilor din încăperea aceea largă și liniștită, de cărțile și caietele cu care se înconjurase. În caietul de română, dădu peste cîteva paragrafe extrase din predicile și meditațiile fostului preot Liviu Ardeleanu din Zăpadia. Își aruncă ochii peste rîndurile scrise citeț, ordonat, și se opri, mai pe îndelete, ca și în seara primei lecturi, la „înveșmîntarea în simțuri". În sînii ei sănătoși, împietriți de izvoare încă nedezlegate, se trezi iar o lăcomie tinerească, pe care încercă să și-o cenzureze repede, ca pe un instinct vinovat, ca pe-o tresărire nerușinată. Un oftat de ușurare, ca după o corvoadă penibilă, îi scutură pieptul cînd începu să citească : „Să nu uităm niciodată că numai în mijlocul naturii se purifică orice om, iar conștiința că simțurile noastre sînt o binecuvîntare, nicăieri nu e mai puternică decît în sînul naturii. Cine oare, dintre toți cei care au prilejul să admire făpturile naturii, se va mira, de-o pildă, că poeții și sfinții au preamărit ochii : organul vederii noastre. Ce ne impresionează mai mult decît lumina și întunericul ?" „Numai ochii iubitului !" exclamă în sine Eugenia. „Și, probabil, adăugă ea imediat, ochii și surîsul copiilor noștri..." „Lumina ! Minunea cea dintîi a creațiunii !... Cetățeni ai lumii ne simțim întîia oară prin lumina ochilor..." „Nu cred, părinte Liviu, c-ai scos din capul tău de contabil gîndurile astea !", se întrerupse Eugenia din lectură. „Ba da, parcă se auzi vocea *răspopitu-*

lui, din capul meu, domnişoară-doamnă, fiindcă pe-atunci nu eram contabil !" „Lumina ne înconjoară pe toţi de cunoscuţi — sunau mai departe vechile hîrtii — şi de prieteni, de la firul de iarbă, cu gîngania smălţuită ce se urcă pe el, pînă la gorunul multisecular, pînă la muntele din zare, pînă la rîul în care ne privim, pînă la toate vieţuitoarele din jurul nostru. Lumina de har care joacă şi cîntă în mugurii pomilor şi-n corniţele viţeilor." „Auzi, părinte Liviu, eşti un vrăjitor !" se trezi comentînd Eugenia. „Vrei să mă tulburi, să-mi risipeşti iarăşi liniştea adunată atît de anevoios, de-ai scris rîndurile astea ? Sau le-ai scris numai pentru tine, egoist bătrîn ? !" „Calda noţiune de «acasă» — continua manuscrisul — n-am fi avut-o niciodată fără lumină. Nici frumuseţea, senzaţia cea mai răscolitoare a sufletului nostru, nici armonia lumilor, din care ne ridicăm pînă la cunoaşterea fiinţei supreme." Aici închise caietul, spunîndu-şi în ciudă, rece, aproape răutăcios : „Vezi, asta nu-mi mai place ! Am ajuns să văd în el, în Veanu, aproape o «fiinţă supremă»... Şi din cauza asta am început să sufăr. Oare fericirea înseamnă în primul rînd suferinţă ? Sau e şi asta tot o idee din predicile vechi, cu care îmi tulbur lecţiile de română ? De ce n-ar putea fi numai bucurie, numai lumină, numai muguri, numai corniţele viţeilor ? !"

Cînd intră Veanu pe uşă, cu faţa lui obosită, nerasă, de drumar, observă mai întîi pe faţa Eugeniei unda aceea rece, oţelită, a voinţei, urmele acelui autoreproş neînţeles, răutăcios, ce şi-l făcuse pentru că ar fi ajuns să vadă în el, nici mai mult, nici mai puţin decît „fiinţa supremă"...

O îmbrăţişă îndelung, fericit că o găsise acolo, întreagă, sănătoasă, cu ochii pierduţi în ochii lui injectaţi de nesomn, întrebători : „Ce-i cu tine ? Ţi-a fost urît singură ? M-ai aşteptat ? Ţi-a fost dor ?"

Eugenia, rezervată la început, simţi apoi cum se descleştează în toată fiinţa ei, automat, un resort adînc, bine tăinuit acolo. Începu să plîngă şi să murmure, cu fruntea lipită de pieptul lui : „Nu mă mai lăsa singură ! Ia-mă cu tine, oriunde-ai merge !" „Bine, am să te iau !" o linişti Veanu. „Dar cînd vei pleca tu, o să mă iei şi pe mine ?" adăugă el, ridicîndu-i faţa în sus şi acoperindu-i cu sărutări repetate ochii plînşi, fruntea pătată de boala aş-

teptării și buzele ei cărnoase, crăpate, ca o ceramică scoasă din foc. „Te iau !" răspunse ea și se liniști.

Revenindu-și astfel în brațele lui, Eugenia sări apoi să-i pună de mîncare. Dar Veanu era frînt de drum, transpirat, hainele lui se îmbibaseră de mirosul vietăților pe care le întovărășise, pe care le descărcase, împreună cu ceilalți, așezîndu-le într-un adăpost provizoriu, pînă dimineața. Se grăbi mai întîi să facă un duș. Se dezbrăcă, intră în baie și de-acolo, pe ușa rămasă înredeschisă, răspundea la întrebările Eugeniei : „Da, am călătorit foarte bine", „Le-am ales cum am vrut noi", „Scumpe, da, cam scumpe", „Firește, toate viețele", „Și cîteva juninci, bine-înțeles", „Da, separat, nu pot sta împreună, că se bat", „Da, firește..." Apoi, se frecă zdravăn cu prosopul, se învioră, se simțea ca un nou-născut. Masa era plină cu tot felul de farfurii și farfurioare, dar cu mai puține feluri de bucate. Observă, dar nu zise nimic. Era flămînd ca un lup, ar fi mestecat în dinți și farfuriile acelea goale. Înghițea, tăcut, pîinea cu coaja groasă, holpăia, ca un viței, laptele fierbinte. Cînd, din senin, Eugenia, îl întrebă la ureche, parcă înspăimîntată să n-o mai audă și altcineva :

— Tu ai iubit vreo altă fată ?

— Ce te-a apucat ? înmărmuri Veanu.

— Spune-mi, fii sincer... Am și eu curiozitatea asta... M-a întrebat *cel mic* și n-am știut ce să-i răspund...

— Hai, zău, nu te mai juca, draga mea ! se supără el. Era speriat. În ochi îi pîlpîi lumina aceea subpămînteană, ascunsă acolo din ziua cînd părăsi, în fugă, morga improvizată a spitalului din Cîmpulung. O lumină rece, scrumită, ca trupul învăluit în fețe al Lilianei. Închise ochii, strînse pleoapele puternic și simți cum năvălesc sub ele mușuroaie întregi de furnici roșii. Stătu așa cîteva clipe, apoi îi deschise brusc, și furnicile dispărură în galeriile lor aeriene.

— Spune-mi ! insistă, ca de pe altă lume, Eugenia.

— Ți-am spus încă de mult, de la începutul începutului : numai pe tine te iubesc !

Se cuibări lîngă el și dormi neîntoarsă pînă dimineața.

Soarele se arătă, ca întotdeauna, numai în aparență indiferent. Își smulgea anevoios capul de după dealurile mari

ale răsăritului, se uita cît se uita, de sus, cu pofta unui uliu după puii de cloşcă. Dar el ştia bine că n-o să poată plonja în abisul dintre el şi oameni. Probabil că sentimentul acestei neputinţe îl făcea, mai tîrziu, spre amiază, resemnat, orgolios, pe cît de distant, pe atît de implicat, de pedepsitor. Dar mai apoi, după-amiază, în părţile cîmpiei se liniştea de tot, încălzea pămîntul într-adevăr dulce, omeneşte, generos. Amurgind, în pragul Munţilor Apuseni, se rostogolea brusc după umerii lor detunaţi, scheletici, luminîndu-i invers, ca un proiector roşu. Le dădea, astfel, înfăţişarea celor trei umbre însîngerate : Horia, Cloşca şi Crişan...

În zori, inginerul Octavian Borcea, frecîndu-şi ochii, se scula la cinci, ora lui obişnuită. Îi intrase în sînge, se ascunsese acolo, era clopotul lui nevăzut, porunca răsăritului de vară. O lăsă pe Eugenia să doarmă mai departe, strecurîndu-se tiptil de lîngă ea. Îmbrăcă iar salopeta de toate zilele. Se bucură văzînd-o spălată proaspăt, călcată de mîinile grijulii ale iubitei sale. Tocmai pentru că nu fusese întotdeauna aşa, îl luase şi pe ăsta ca un semn bun. După ce-şi bău laptele din frigider, gros, smîntînit, escaladă iar prichiciul geamului deschis. Numai cînd ajunse în colţul casei, îi veniră în minte trandafirii căţărători de la intrare. „Semn rău" — repetă el şi se întoarse cu spatele. Încercă să pornească, dar paşii nu voiau să-l asculte. Se fereau, să nu calce cumva petalele jilave, năclăite... Privi din nou în sus, la viţele trandafirilor şi văzu toate florile la locul lor. Îl cuprinse un abur de ameţeală. „Hai, Lilianule, se trezi şoptind, nu te mai juca din nou cu neliniştea mea ! Văd că îţi înfloreşti şi-ţi risipeşti sîngele, ca o plantă ce creşte din vinele mele. Fie-ţi milă, lasă-mă să plec, uite, îmi sînt toate arterele goale de sînge, trupul meu e un vid imens, ameţesc şi-o să cad... Vrei să mă vezi şi pe mine una cu pămîntul ?" Se încordă încercînd să se smulgă din strînsoarea fricii, mişcîndu-şi braţele puternice, cu arterele zvîcnind în puls accelerat. Picioarele însă nu vrură să-l asculte, pironindu-l alături de prima lui dragoste. „De ce taci, Lilianule ?" o întrebă neliniştit de o nouă fluturare a presimţirii negre, din ce în ce mai insinuante. Presimţirea asta îi zvîrcolise nopţile de cînd Liliana se încăpăţî-

nase să nu-i mai vorbească. Nu se putea lăuda că era un expert în ale ascunzişurilor sufletului de femeie ! Dar atîta lucru ştia şi el : tăcerea e semn de supărare şi gelozie. Revenirea acestui gînd îi dădu frisoane. Se întoarse repede şi apăsă clanţa cu toată puterea. Dar uşa nu cedă. Pesemne o încuiase Eugenia, de cu seară. Un obicei nou, din cele trei nopţi ale călătoriei lui în Maramureş. „Cine-i ?“ auzi dinăuntru vocea somnoroasă a Eugeniei. Speriaţi de vocea, parcă străină, paşii se dezlegară mecanic şi Veanu ţişni, ai fi zis fără voia lui, peste petalele terciuite, amestecate cu nisip, cu apă murdară, înconjurînd din nou casa, în acelaşi cerc ameţitor. Şi, în timp ce Eugenia sări la uşă s-o deschidă, Veanu încălecă zidul şi intră pe fereastră. Eugenia crăpă uşa cu băgare de seamă, nu cumva s-o vadă cineva în cămaşa aceea de noapte, subţire, destul de transparentă, mulată perfect pe trupul ei tînăr, deformat de aşteptarea copilului. „Cine-i ?“, mai întrebă ea încă o dată. Deschise larg uşa, privi la urmele proaspete, imprimate în nisipul ud, amestecat cu sucul roşiatic al petalelor călcate în picioare. Ridică din umeri nedumerită. Se frecă la ochi. Îşi dădu seama că plouase. Respiră adînc, cu toată forţa elastică a plămînilor ei dornici de aer curat, stăpîniţi de arcurile invizibile ale coastelor delicate, abia ieşite din copilărie. Cînd se întoarse, îl zări pe Veanu nemişcat în crucea ferestrei şi dădu să ţipe :

— Iartă-mă ! i-o luă el înainte. Iartă-mă !

Eugenia se apropie de el, îl prinse cu mîinile de umeri, se uită în ochii lui tulburi, cu vinişoarele gata să pleznească. Abia acum se sperie de-a binelea.

— Ce-i cu tine ? De unde vii ? întrebă ea cu un glas voalat, tremurător.

— De nicăieri ! bolborosi el.

— Cum de nicăieri ? Tu eşti pricolici, eşti lunatec, să umbli noaptea pe case ! ?

— Linişteşte-te ! îşi simţi el umerii zgîlţîiţi de frig. Îi apucă mîinile în mîinile lui reci, se dădu un pas înapoi.

— Ce-i cu tine ? întrebă iar, înfricoşată, Eugenia.

— Nimic ! Tu eşti... Îi stătu pe buze s-o întrebe care dintre cele două iubiri ale lui este.

Eugenia se apropie din nou, începu să-i mîngîie încet, cu tandreţe, faţa osoasă, cu muşchii încordaţi, să-i şteargă fruntea năpădită de-o sudoare rece...

— Tu eşti bolnav ! murmură ea, punîndu-i mîinile pe amîndoi umerii şi apăsînd. Dragul meu, tu eşti bolnav !

— N-am nimic, răspunse el cu întîrziere, uitîndu-se pustiu spre uşa deschisă. N-am nimic ! sînt numai obosit... am adormit greu...

— Eşti bolnav, Veanule ! Hai, aşează-te repede în pat, îl trăgea ea cu sila, începînd să-l dezbrace de bluză.

— N-am nimic ! repeta el, ca un copil speriat. Se lăsă, totuşi, dezbrăcat şi întins pe patul cu somieră, pe care îl simţi, dintr-o dată, moale, odihnitor. N-am nimic...

— O să-ţi pregătesc repede leacul învăţat de la *mama-tînă*, zise Eugenia.

— Ce leac ? se miră el. Te-a învăţat şi descîntece ?

— Nu. A vrut să mă-nveţe, dar n-am avut timp. Cînd o să vină la noi... Da, uite, poftim, îi şi întinse un pahar de vin rece, în care amestecase o lingură de miere. Bea-l dintr-o dată, şi-ai să vezi cum te linişteşti ! Aşa am păţit şi eu, de cîteva ori...

— Nu mi-ai spus nimic ! se ridică el în coate.

— Hei, făcu Eugenia, doar n-o să-ţi spun toate fleacurile ! La femeile gravide, se mai întîmplă... Mi-a spus *mama-tînă* să beau, ca tine, lapte mult... Şi tu ştii că nu-mi prea place... Dar beau, nu te speria, beau ! Dacă ţi se face greaţă, fata mea, şi ai ameţeli, zicea *mama-tînă*, mestecă repede o lingură de miere de albine într-o jumătate de pahar de vin, şi înghite-l pe nerăsuflate. Ai să vezi cum te linişteşti...

Repeta, vorbă cu vorbă, formula tainică, salvatoare a bunicii. Aşa era Maria : cu un descîntec, cu un amestec de te miri ce, nişte ierburi, nişte tăciuni, găsea cîte-un leac la toate bolile.

— Acuma înţeleg, zise Veanu.

— Ce înţelegi ?

— De ce tot cerea mama Mărie vin de la tata. Pesemne are şi ea ameţeli, de care nu spune, ca şi tine, nimănui...

— Are, mi-a spus... Poate că şi tu semeni un pic cu ea, dragul meu, reformatorul meu ! rosti Eugenia cu o bună

dispoziție pe jumătate spontană, pe jumătate căutată, ironică, ca să-l încurajeze.

— Ce reformator ? sări în picioare Veanu, complet înviorat, ca și cînd, numai cu cîteva minute înainte, nu el, ci altcineva ar fi arătat ca un lunatec întors de pe acoperișuri. Ce reformator ?

— Tu, cel de față, cel ostenit și bolnav ! Tu care vrei să reformezi lumea și gostatul în șapte zile, fără să te mai odihnești. Că și Domnul, în ziua a șaptea, tot s-a odihnit... se auzi vocea afectată, cu intonații popești, a Eugeniei.

Veanu începu să rîdă. O luă în brațe. Simți din nou că e sănătos și puternic, că ea, Jenica, e numai ea, în carne și oase, numai *el, cel mic,* ascuns acolo, sub sînul matern, pîlpîind ca flacăra unei candele, trădată de lumina feței sale pătate de pistrui.

— Te pomenești, zise el, sărutîndu-i lacom buzele, gîtul, umerii, sînii fierbinți, că tu iar ai citit predicile *răspopitului,* că iar vrei să te „înveșmîntezi în simțuri..."

— Vreau ! gemu Eugenia, cu respirația învăluitoare, frîntă, întretăiată. Vreau, dar nu se mai poate...

Se despărțiră, dorindu-se ca în prima zi.

Inginerul sări iar, strengărește, pe fereastră, însă cu o mină gravă, de om neliniștit, hăituit. Eugenia nu interpretă gestul lui ca pe o spaimă sau o fugă, ci numai ca un semn de joc tineresc, făcut anume ca să-i placă ei.

Grăbit spre treburile lui, absorbit de ele, inginerul se gîndi că, abia de-acum încolo, după ce trăise atîtea întîmplări obișnuite și neobișnuite, asistînd parcă la niște jonglerii ale destinului, trebuia să le limpezească, să le dea un sens. Povestea tristă a bunicii și-a tatălui său, a *gospodarului* și-a lui Gheorghe Badea, *grădinarul,* a fiecăruia de-acolo, fiindcă toți aveau o poveste, și Liviu Ardeleanu, și Saveta, și Gheorghe Bucur, *poetul,* și Flavia, care se zbătea să scape, în sfîrșit, ca un fluture din crisalida lui neagră, dizgrațioasă, și îngrijitorii de animale, și nefericitul de *Niculae Chefere,* și toți inginerii de la cele nouă ferme, și, desigur, *sfîntul Petru,* cu cheia *raiului* la brîu și cu „madam director" care se întorsese acasă, cu rănile în vindecare. Pentru toți, povestea asta era însăși viața lor, a fiecăruia în parte, a doi cîte doi, sau a mai multora

la un loc, viața lui și-a Eugeniei, da, și a *ei*, a *Lilianei*... Nu voia să alunece mai departe... Numai el însuși își putea controla întoarcerile, răsucirile, îndoielile, elanurile, umbra oboselii ca și biruința asupra răutăților și invidiilor, a micimilor sufletești, a rutinei și comodităților vinovate, își putea controla, cum îi plăcea lui să-și spună, cînd avea timp de meditație, propria sa libertate. Libertatea aceasta o simțea și-acum, în dimineața asta curioasă, cînd auzea parcă un susur de valuri încă nenăscute, un vuiet surd, depărtat, înflorindu-i în vine ca un cîntec uriaș, zbuciumat, bărbătesc, și grăbindu-i pașii. În vuietul ăsta, se învălmășeau, ca la începutul lumii, livezile de pe dealuri, mutîndu-și florile-n fruct, și spicele mustăcioase de orz, galben-ruginii, gata să dea în pîrg, și grînele zidite în pereți verzi, legănători, și cucuruzele ce învîrstau pieptul pămîntului cu un miliard de linii paralele, și pășunile în care bolboroseau oile și gemeau vitele și lucernele și trifoaiele cosite, cădelnițînd mireasma lor ca niște biserici scufundate, și viile înflorite, care insinuau în sufletul oamenilor minunea permanentă a pămîntului. Tînguielile mamei-tîne, ale sufletului ei de aur, micile sau marile ei adevăruri, neadormită ca bufnițele, văzînd, ca și ele, prin întunericul nopții, toate se concentrau în el, împreună cu vorbele tatălui său Octavian, ale mamei sale vitrege, Livia, ale bătrînilor țărani din Zăpadia, pe umerii cărora se rezemase cîndva lumea asta... Lumea care-l născuse și pe el, inginerul Octavian Borcea, „reformatorul", hăituitul de soartă, încăpățînatul, cel care nu vrea să se lase îngenuncheat de nimeni și de nimic. Hei, da, își zicea el, n-o să mă las, n-o să ne lăsăm, pînă nu ajungem unde trebuie ! Dacă „foștii" ăștia s-au trezit îndrăgostiți de rosturile pămîntului, de pîinea unanimă, atunci cum o să dăm noi bir cu fugiții, cei care ne-am hrănit și am crescut mari tocmai din pîinea asta ? ! Apropiindu-se de grajduri la ora cînd vacile, cîte mai erau acolo, sorbiseră din adăpătorile automate, și, ca de obicei, blînde, resemnate, ascultau și ele gîlgîitul laptelui stors din ugere, inginerul repetă în gînd ceea ce-și propusese să facă, într-o ordine bine calculată, cel puțin pînă la prînz : va amesteca, mai întîi, viețelele aduse din Maramureș cu celelalte, ale casei, să se obișnuiască împreună,

cu acelaşi fel de mîncare, ca nişte copii la grădiniţă ; va trimite apoi pe *gospodar* şi pe alţi ortaci de-acolo, de la grajduri, să ducă junincile la „stabulaţia liberă", la păşunat, iar de-acolo vor aduce înapoi o parte din vaci, să le hrănească după alt sistem, să le sporească laptele. După masă, va vedea el ce-o să facă, n-avea nici o teamă că se va plictisi. Poate reuşea să aţipească vreo jumătate de oră, în cîmp, cum i-ar fi plăcut lui, cu capul pe-o brazdă de fîn, dar se temea să nu-l vadă oamenii, să-i scoată vorbe, că, iată, nici n-a venit bine la IAS-Arcud inginerul ăsta tînăr şi se şi culcă pe-o ureche, ca un pierde-vară. O să mai vadă el cum se descurcă cu oboseala. Aerul curat, limpezit de ploaia de peste noapte, vinul cu miere — al bunicii sau al Eugeniei ? — îl făcură iar mai încrezător în lumină, în pămînt, în cîntecul auzit numai de el, ca un susur al universului. Chiar şi în soarele acesta ironic, ce-i atîrna deasupra capului, făcîndu-i cu ochiul, într-un subînţeles de pehlivan, hîtru, confuz. „Ce vrei, frate, de la mine ? părea să-l întrebe inginerul. Ia vezi-ţi de drumul tău, lasă-mă-n pace, să trăiesc ! Fii atent, că nu va trece bine amiaza, şi-o să te înghită Munţii Apuseni ! Numai să nu le rămîi cumva în gît, ca o pară pădureaţă !"

Pe la orele unsprezece, se prezentă la pivniţa lui Gheorghe Bucur, să-l mai pună la curent cu tot ce făcuseră împreună cu directorul Spineanu şi cu *răspopit* în drumul lor la Maramureş. Dar omul nu era acolo. Îl găsi tocmai sus, în vîrful dealurilor terasate, unde aveau bazinele de preparat apa cu „piatră vînătă" şi cu lapte de var, pentru stropitul viilor. Era cel de-al treilea stropit, executat, unde plantaţia modernă o permitea, cu tractoraşele speciale, pe altele numai cu muncitorii viticoli, cocoşaţi sub povara vermorelului şi stropiţi pe faţă de ploaia aceea albastră, fină, ca o burniţă stelară. Sudorile, curgînd de pe frunte pe faţă, lăsau dîre adînci ca nişte cratere lichefiate, luînd direcţii capricioase, după răsucirea ritmică a capului.

Dar nu apucă să ajungă bine acolo, că Veanu auzi strigîndu-se din vale, din om în om, peste Mureş, din direcţia grajdurilor : „Săriţi ! Nenorocire ! Săriţi !" Fără să înţeleagă bine despre ce era vorba, inginerul o rupse la fugă,

prin vii la vale, spre podul de peste Mureș, alergat de presimțirea lui nenorocită, pe care zadarnic încerca s-o alunge, în drum, din jurul frunții, ca pe-o viespe veninoasă.

Pe la zece și jumătate, cînd Veanu pornise spre vii, Eugenia, obosită de exercițiile matematice și de analizele gramaticale, se hotărî să-și mai dezmorțească oasele, să se plimbe o jumătate de oră, să treacă și pe la grajduri. Era îngrijorată de sănătatea soțului, o neliniștea încă starea în care plecase el de-acasă.

După ce coborî treptele pe sub galeria cu trandafiri, se întoarse, precipitat, înapoi. Își uitase flaconul cu sare. Enervată că nu-l găsi unde-l ținea ea de obicei — nu mai umblase de-o săptămînă cu el — luă din solniță doi pumni mari de sare, învăluind-o într-o batistă albă, curată. O legăna ca pe un săculeț de mînă, amuzîndu-se. Se bucura la gîndul că va pătrunde iar cîteva clipe printre ființele acelea delicate, cu boturi ca de copii flămînzi, mirosind a lapte proaspăt și-a flori de cîmp uscate... Da, își spuse Eugenia, nu i-am mai văzut de mult pe prietenii mei cei mofturoși ! Și-apoi, Veanu s-a lăudat c-a adus din Maramureș douăzeci de viteluțe, dintr-o rasă specială... Cum o mai fi și rasa asta ?...

Ajunse repede la țarcul viteilor, unde nu se afla nimeni. Din grajd se auzea vocea Savetei.

Viteii, încălziți de soarele puternic, ciupiți de mușteie mari, vineții, păreau nervoși. Se și amestecaseră, în dimineața aceea, printre viteluțele bălțate, de rasă Siementhal, locală, cele noi, cu părul întunecat, aproape ca de bivol, din rasa șviț de Maramureș. Una, mai mare decît toate celelalte, posomorîtă ca o călugăriță în zi de post, își freca fruntea cu cornițele proeminente de șoldurile celorlalți, repezindu-se din cînd în cînd, cine știe de ce, ca un berbec, în pîntecele lor.

Eugenia stătu o clipă pe margine, cădelnițînd săculețul de sare. Se gîndi să meargă mai întîi la grajduri. Dar se răzgîndi repede, știind bine că, dacă-l va găsi pe Veanu acolo, cum se arătase el mereu grijuliu, n-o să-i mai dea voie să intre deloc în țarcul viteilor. Și ea avea poftă

să-i mîngîie pe bot, să le scarpine ciuful părului de pe frunte, sub care, cu o durere blîndă, creşteau coarnele...

Deschise uşiţa dinspre colţul grajdului şi intră în ţarc. Primii viţei se apropiară de ea, ca de-o cunoştinţă nouă, nu de-o prietenă veche. Le puse în palmă cîteva firişoare de sare şi ei îşi aduseră repede aminte de amfitrioana lor. Rînd pe rînd, după ce viţelele bălţate erau linse pe bot, ca într-un descîntec de pisici, de noile lor cunoştinţe şi rude, toate cu păr negru, întunecat, strălucitor, acestea cutezară să se-apropie şi ele de palma Eugeniei. Lingeau sarea cu repeziciune, cu smucituri de cap mai sălbatice, mai violente. Mîna stîngă i se înroşise de boturile lor, de limbile lor aspre ca peria. Mută sarea în mîna dreaptă, pînă i se înroşi, iritată, şi-aceasta. Apoi se hotărî să le dea cu amîndouă mîinile deodată.

Pe cînd se încinse mai tare jocul, printre viţelele mici, plăpînde, apăru maramureşeanca aceea mare, şi, din cîteva îmbrîncituri, le dădu repede la o parte. Ca şi cînd le-ar fi spus : „Păi bine, fetelor, v-aţi obrăznicit de tot ! Topiţi sarea protectoarei noastre şi pe mine nici nu mă poftiţi. Ia daţi-vă la o parte, mucoaselor !" Se repezi la palmele Eugeniei, în admiraţia şi invidia colegelor mai pricăjite. Eugenia abia prididea să mai presare, din săculeţul ei aflat pe terminate, cîteva fire răzleţe, cîteva rămăşiţe pulverizate. Vietatea aceea neagră, fornăind pe nas, le holpăi dintr-o răsuflare. Apoi, văzînd că nu mai capătă altele, ridică privirile şi se uită lung în ochii Eugeniei, cu aere de cerşetor nesătul, obraznic, înfuriat. Fata se delecta, era gata să-i pună mîna pe frunte, s-o mîngîie, să se joace şi cu ea, cum făcuse cu toţi viţeii. Dar în clipa aceea, pe neaşteptate, ea se azvîrli cu capul, ca un berbec, în pîntecele tinerei femei. Luată prin surprindere, gemu adînc şi căzu pe spate. Animalul orb de lăcomie, aţîţat, inconştient, trecu peste ea, îi căută palmele zvîrcolite. Celelalte începură s-o imite. O buluceală ameţitoare se pornise în jurul ei. Eugenia începu să ţipe numai în clipa cînd o durere ascuţită, ca un tăiuş de coasă, îi spinteca măruntaiele. *Cel mic* mai dădu o dată din picioare, apoi se ghemui sub inima ei speriată, pulsînd ca un ciocan electric, într-un leşin pe care mama îl simţea în cerul gurii. De-acolo, din inima ce bătea să-i spargă pieptul, mai

gemură încă o dată *amîndoi.* Strigătul ultim îi reveni, firește, Eugeniei, *cel mic* nefiind auzit decît de ea, de simțurile ei în derută, sugrumate. Pînă cînd sosi Saveta, cu unul din îngrijitorii aceia cărunți s-o apere, tînăra femeie, simțind că i se scurge viața, ca un lichid aprins, pe pulpe în jos, își pierdu cunoștința.

Saveta țipă după ajutor, iar grăjdarul dădu semn peste curte, pînă la Mureș. De-acolo, începură alții, spre toate dealurile : „Săriți ! Nenorocire ! O omoară vitele !"

Primul care răspunse la strigătul acesta disperat — cine știe cum se nimeri el, la ora aceea, în biroul de la castel ! — fusese Petre Spineanu. În timp ce Saveta îi făcea respirație artificială Eugeniei, directorul îi dădu mai întîi un pumn peste bot bestiei negre, furioase, ca un duh răzvrătit al pămîntului, care se încăpățîna să-și umezească botul în lichidul gălbui-roșiatic care bălțea sub picioarele tinerei femei. Apoi o luă pe Eugenia în brațe și fugi cu ea la mașina ARO, trasă lîngă castel. De-acolo, cu Saveta și cu Flavia, nedezlipite de prietena lor, care începu iar să miște și să geamă, semn că nu se dăduse morții, se opri cu mașina direct în poarta spitalului din oraș. Tremura tot de emoție, dar se stăpînea bine, organiză rapid, cu grijă maximă, transportarea tinerei femei pînă la sala de operații.

Doctorii, strînși buluc, de la toate secțiile, îi luară mai întîi pulsul. Inima bătea tot mai anemic, propulsa tot mai greu, puținul sînge ce-i mai rămăsese în corp. Îi făcură cîteva injecții, ca să-i oprească hemoragia, apoi se grăbiră să-i pompeze, cu aparatele lor complicate, sînge nou, salvator, de care trupul ei, în convulsii, parcă urla. Îi descoperiră cu greu venele sub pielea îngălbenită, fină ca o mătase decolorată, apoi, într-un tîrziu, Eugenia deschise ochii. Văzu ca printr-o ceață fluorescentă, scînteietoare, halatele albe ale doctorilor, apoi chipurile speriate ale Savetei și Flaviei, pe urmă și fața palidă a lui Petre, care tocmai se ridica de pe scaun, de speteaza căruia își rezemase brațul stîng, să-i dea sînge din sîngele lui. Eugenia făcu un mare efort să urmărească, apoi, cum se așezară, pe rînd, cele două femei pe același scaun care părea legănat, plutitor, aproape o iluzie. Saveta se ridică repede, sîngele ei nu se potrivea. Flavia, stăpînindu-și mereu plînsul, să

n-o audă, să n-o observe cumva prietena ei, simţea un fel de leşin ştiind că, după ce dăduse de-atîtea ori sînge de probă pentru căsătoriile ei nefericite, acum îşi golea vinele ca pe un potir menit să învie buzele morţilor.

Tîrziu, după o jumătate de oră, sosiră şi Veanu şi Gheorghe Bucur. Tînărul inginer era palid, se vedea că face un mare efort de voinţă să-şi controleze gesturile, să se ţină bine pe picioare. Se apropie şi-i întrebă pe doctori, în şoaptă, în timp ce aceştia se pregăteau să înceapă operaţia : „Scapă cel puţin ea ?“ Eugenia îl auzi, mereu ca prin vis, încercînd să deschidă ochii, să-l asigure dintr-o clipire de gene, c-o să scape, o să se salveze, o să... Dar pleoapele îi erau prea grele, n-o mai ascultau. De-aceea îi făcu un semn abia schiţat cu mîna şi el o înţelese cel dintîi, se aplecă şi-i sărută degetele încă ude, sărate. Abia acum îşi dădu seama mai bine zis îşi imagină cum se putuse întîmpla nenorocirea. Îşi înghiţi nodul amar din gît şi privi cu ochi rugători, insistent, disperat, pe cei doi doctori. Dar ei păreau că refuză încurajarea... Îi făceau doar semn să nu se agite, să stea liniştit. Gheorghe Bucur se ridică supărat de pe scaunul donatorilor de sînge. Nici al său nu se potrivea. „Deci, sînt un neputincios — îşi zise omul — n-am cu ce s-o mai ajut. Aici toate proverbele mele nu fac doi bani...“ Cînd îi veni rîndul lui Veanu să se aşeze, cu mîna întinsă, sora medicală refuză să-i împlînte acul în venă, privind speriată la obrazul lui alb, din care fugise tot sîngele. În clipa aceea, toată vigoarea şi tinereţea lui de bărbat se revoltară, umilite de acest refuz jignitor, care-l făcu să ţipe : „Vreau s-o salvez !“ Toţi se întoarseră cu capul spre el, supăraţi, mustrători. Umilit din nou, privi spre ochii o clipă deschişi ai Eugeniei, aflată sub bisturiul doctorilor, şi i se păru că vede acolo o lumină rece, de zăpezi viscolite, o lumină verzuie, fosforescentă, de munţi gata să se răzbune. Îi năvăli în gură un fel de plîns, îl ardeau pe buze cuvintele colindului din noaptea lor primă, amestecate cu cîntecul acela straniu, obsesiv : *„Decît mîndra să se-nece...“* Apoi, cu privirile pierdute, absorbite de chipul ei palid, transfigurat, de trupul ei ca un leagăn pustiu, cercetat de oglinzile mari de deasupra şi de ochii ciclopici din fruntea doctorilor tot mai îngrijoraţi, mai îndîrjiţi, mai istoviţi,

Veanu începu să murmure în sine, cu vorbe împiedicate, abia smulse de pe limba coclită : „Vezi, Lilianule, n-ai vrut să fii bună, generoasă... N-ai vrut să mă ierți... Te-ai răzbunat pe ea, ca să mă pedepsești pe mine... De ce m-ai amăgit, încă de la început, de-atîtea ori, cînd te-am întrebat să-mi spui adevărul ? Nu ziceai mereu că ți-ai ascuns sufletul în fata asta, la fel de frumoasă ca tine ? M-ai mîngîiat de-atîtea ori cu palmele ei, uite, cu palmele astea albe, sărate, care ți-au atras acum și ție a doua moarte." Pronunțînd cuvîntul acesta, chiar așa mut, în sinea lui cea mai adîncă, tînărul inginer tresări, se ridică în picioare, se apropie de masa de operație. I se păru că nu mai vede nimic, decît tampoanele însîngerate, aruncate în ligheanele de jos, ca niște ultime frînturi de viață. Aparatele din jur își băteau pulsurile lor artificiale, ritmic, sacadat, încăpățînîndu-se să-i facă morții în ciudă. Și-i făcură, pînă spre ziuă, cînd Eugenia clipi din ochi pentru ultima oară. Părul ei, tuns băiețește, înțepeni ca de-o ploaie înghețată. Mîinile își chirciră degetele sărate. Lîngă ea, împietrit Veanu bîiguia pentru sine, mușcîndu-și buzele pînă la sînge : „Cine putea bănui că moartea ia înfățișarea jocului copilăresc, al purității ucigașe ? ! Nălucile, dacă le hrănim cu sîngele nostru, ajung mai puternice decît noi... Poate numai în mine... în viața mea... a doua oară... jocul... moartea..."

Jos, în sălile de așteptare ale spitalului, se trezi înconjurat de toți, îmbrățișat în tăcere, ca la o întîlnire de surdomuți. Nimeni nu îndrăznea, nimeni nu știa ce să-i spună. Îl luară cu mașina și-l duseră la „casa de oaspeți".

A doua zi, duminică, tocmai cînd Eugenia avea de gînd să plece spre Tîrnăveni, la maică-sa, să-și dea examenele, să încerce bacalaureatul, școlărițele de la „internatul" Veronicăi Todoran, gazda lor, se grăbiră cu toatele să împodobească sicriul Eugeniei, așezat în sala mare a castelului medieval. Se iviră apoi, rînd pe rînd, toți Borcești, sfioși, plîngînd tăcut, demn, ca oamenii învățați de mult cu înmormîntările. O aduseseră, se înțelege, și pe *mama-tînă*, care-și împlîntă fruntea în scîndura de stejar a sicriului și nu voia să și-o mai ridice de-acolo. Ar fi dorit să „se cînte", s-o bocească tare, ca pe la ei, dar pereții aceia cu

bolți înalte, ca de bazilică, o speriară. „Vezi, draga mamii, îndrăzni totuși s-o mustre, nici tu n-ai vrut să m-asculți. Ca și Artimon... Și-acum, ui', te-o chemat la el, să rămîn eu omu' ăl' mai singur de pe lume..." „Da, *mamă-tînă*, recunosc, părea să-i răspundă Eugenia, dar să știi că numai o clipă nu te-am ascultat, așa, ca din nebăgare de seamă... Iartă-mă, a doua oară n-o să mai fac" zicea vocea ei de școlăriță. „Cum, a doua oară ?" se mira bătrîna, ridicîndu-și capul și uitîndu-se, printre prea multele flori, la chipul nepoatei, să vadă dacă e vie sau moartă. „Auzi, continuă Maria, ca și cum nu și-ar fi dat seama de realitate, spune-i bătrînului să vină și după mine... Să nu vă fie urît pe-acolo, la amîndoi, că Silvia, mama copiilor, e moartă de mult... Acum, draga mea, eu numai pe Veanu îl mai am... Dacă mă lasă, o să viu și eu curînd pe urmele voastre..." „Ba nu, *mamă-tînă*, nu te grăbi, stăi pe lîngă el, nu-l scăpa din ochi, că-i bolnav, se grăbi vocea Eugeniei. Ieri-dimineață l-am lecuit, după sfatul dumitale..."

Maria își întoarse capul și se uită spre nepot, în timp ce el, ca și bunică-sa, plutea între cele două tărîmuri. „Și puritatea poate ucide, și jocul poate fi un ucigaș !" Moartea, cu jocul ei perfid, intrase în viața lui numai sub chipuri dragi : al mamei, cînd fusese mic, de cinci-șase ani, al bunicului, după mai mult de douăzeci... Da, mai era și anul trecut, ca un anotimp încărcat de povara morții. Anul în care *ea*, Liliana, tot ca în joacă, își trase peste față un voal de cenușă. Și-acum, murea a doua oară, împreună cu Eugenia. Aveau același chip, ardeau în aceeași bătaie de inimă... Și-apoi, mai era încă unul, cel nevăzut, încă nelumesc, o fărîmă doar din frumusețea celor două ființe. O suflare înăbușită a tuturor morților săi dragi, o aschie din oasele lui, ca arse pe rug. Anii, toți anii aceștia, strînși într-un receptacul al timpului otrăvit de amintiri... „Nălucile, dacă..."

După înmormîntare, se împrăștiară toți, care de pe unde veniră.

Veronica se uită la Veanu cu priviri reci, tăioase, abia răbdîndu-se să nu-i zică : „Vezi, dacă mă lăsai s-o duc la doctoru-ăla din Șchei, nu-mi băgai fata-n mormînt !"

El tăcea. N-avea ce să-i răspundă.

Naşul lor din Braşov, inginerul Bârsan, venit împreună cu colega Eugeniei, care sughiţa de plîns tot timpul, îi propuse, îl rugă chiar să se întoarcă înapoi, la uzinele lor, la atelierul de proiectări, unde-i păstrase încă postul.

El tăcea din nou, n-avea ce să-i răspundă nici lui.

— Vino, Veanule, îl implora şi Letiţia, consăteana şi prietena lor, în chilia căreia se cunoscuse cu Eugenia. Era împreună cu Teodor, se logodiseră.

Dar nici lor n-avea ce să le răspundă.

Gospodarul, lipit de şeful lui, ştergîndu-şi lacrimile pe furiş, să nu-l vadă plîngînd, nu putu să-i spună nimic. Îi strîngea doar mîna, puternic, umil, credincios, gata să i-o frîngă în mîna lui aspră, osoasă. Veanu, tot mut, răspundea cu un gest asemănător. Şi Petre Spineanu, şi Gheorghe Bucur, şi Liviu Ardeleanu, *răspopitul,* şi Gheorghe Badea, *grădinarul,* făcură la fel, nu găsiră alte gesturi, alte cuvinte. Numai Saveta şi Flavia cutezară, în felul lor sfios, recules, să-l sărute pe faţă, ca pe un frate mai mic. Şi Veanu se resemnă, încă o dată, sub povara acelui sărut, după ce le îndurase pe toate, rămînîndu-i pe faţă ca nişte peceţi fierbinţi, de ceară topită. Sărutările tatălui şi-ale mamei sale vitrege, ale fraţilor şi cumnatelor, ale numeroşilor nepoţi tăbăriţi pe el cu o dragoste disperată...

Sta mereu în picioare, acolo în curtea castelului, semănînd cu unul din salcîmii aceia înalţi, scorţuroşi, negri.

Soarele se rostogolise de mult după umerii detunaţi, scheletici, ai Munţilor Apuseni. Îi lumina invers, ca un proiector roşu, năclăit de sînge. Dar ei aveau acum, în imaginaţia inginerului Octavian Borcea, înfăţişarea altor trei umbre însîngerate, nu ale celor vechi, de demult, pe care le numim Istorie. Nu. Ele se numeau : Liliana, Eugenia şi *Cel mic.*

Cînd ajunse în pragul „casei de oaspeţi", pe Veanu îl întîmpină bunică-sa. Tremura din cap şi tăcea. Lîngă ea se iviră doi îngrijitori bătrîni, veniţi acolo cu lapte cald, ca preoţii unui ritual păgîn. Unul din oamenii aceia cărunţi îi arătă şuştarul cu lapte înspumat. Şi el îl duse la gură, îl bău fără să răsufle, ca un copil bolnav.

Cartea a patra
THALASSA

1

Toţi plecară din Arcud chiar în seara acelei lungi zile de vară, după înmormîntarea Eugeniei. Mama ei, Veronica, se împietrise în sine. N-avusese, totuşi, îndrăzneala şi puterea să-l mai blesteme în gura mare pe Veanu, rămas acum văduv, că-i furase fata, abia elevă, şi o dusese acolo, în parcul vechiului castel medieval, cu salcîmi prea înalţi, năpădiţi de ciori spornice, şi c-o lăsase atît de liberă în singurătatea ei, să moară dintr-o joacă stupidă, împreună cu *Cel mic*... Nu, puterea asta n-o mai avusese doamna Veronica Todoran. În schimb strînsese în grabă toate lucrurile fetei, rămase vraişte în „casa de oaspeţi", aşteptîndu-şi, parcă, stăpîna, şi le înfundase în geamantanul cu care o trimisese în vacanţa de iarnă, la Braşov. N-a avut cum să bănuiască atunci toată istoria asta. „Doamne, îşi zise Veronica, rău m-ai putut bate, pentru păcatul ăla din tinereţe ! Am ales-o din toate florile, am făcut-o din prea multă dragoste..." Se uitase în jur, cu un aer vinovat, la fostele colege ale fetei sale, care-o ajutau să închidă geamantanul. De plîns nu mai puteau plînge.

Amurgul, prelungit parcă anume, însîngera umbrele Munţilor Apuseni, azvîrlindu-le strivitor peste toată Valea Mureşului. Apa nămoloasă, învîrtejită sub rădăcinile sălciilor, aburii care pluteau pe luncă, pînă sub umerii dealurilor, grădinile de zarzavaturi şi viile clădite în trepte, toate păreau înăbuşite de respiraţia încinsă a verii. Aerul acesta apăsător, greoi, ca un gudron topit, plutea mai ales peste

camerele din „casa de oaspeți", golite dintr-o dată de orice tresărire de viață.

— *Mamă-tînă*, șopti Veanu, după ce băgă de seamă că se retrăseseră de-acolo pînă și îngrijitorii vitelor, oamenii aceia cărunți, cu priviri de cîini bătrîni și umili, pe care-i adunase, atît de greu, de prin satele apropiate, *mamă-tînă*, unde ești ?

— Aici, dragu' mamii, se auzi Maria din pragul ușii. Aici, mai bine n-aș mai fi...

Nepotul nu mai adăugă nimic acestor vorbe care treceau dincolo de orice tristețe.

— Acum, continuă, după o pauză scurtă, bătrîna, acum, dragu' mamii, dacă nu ți-o mai lăsat doamna Veronica nici o amintire de la soția ta, de parc-ar vrea să ți-o smulgă și din suflet, putem porni și noi...

— Unde ?

— Cum unde ? Tu n-auzi motoru' care-o venit după noi, să ne ducă în Zăpadia ? Îl mînă chiar domnu' părinte, ori cum să-i zic, domnu' Liviu... Că poate vrea să-și mai vază și el fata din Blaj, pe Victoria, și oamenii din satu' nostru... că...

— Bine, mamă, plecăm, conveni nepotul.

Scormonea cu privirea ca de somnambul abia trezit prin încăperi, parcă voind să se încredințeze că soacră-sa nu-i mai lăsase chiar nimic din tot ce-i aparținuse Eugeniei. Dulapurile goale păreau niște sicrie verticale. Oglinda ovală din salonaș rămăsese acoperită, după tradiție, cu o maramă neagră. Se temuseră să nu le apară în ea chipul moartei ? De ce nu șfîșia el marama aceea, să vadă ce se-ascunde în ochiul oglinzii ? Fotografia înrămată, de pe radio, a Eugeniei, în uniformă de liceană, la care Veanu ținuse atît de mult, dispăruse împreună cu celelalte lucruri. Dar nici doamna Veronica, nici fetele din „internatul" ei nu se atinseseră, cine știe de ce ?, de cealaltă fotografie, atîrnată deasupra studioului, unde cei doi tineri speriați din ziua în care își puseseră verighetele în degete, la Brașov, își mai zîmbeau cu aerul că de-abia de-acum încolo urmau să-și destăinuie, o viață întreagă, pe îndelete, toate tainele. Avu o primă pornire de a smulge fotografia din perete, ca și cînd în felul ăsta ar mai fi putut salva ceva, ar fi putut întoarce din neființă

sufletul acelei fete cu ochii luminați de-o tristețe adîncă și difuză, de presimțirea nenorocirii. Dar se opri ca ars, cînd întinse mîna spre fotografie. Din trăsăturile feței Eugeniei parcă se contura chipul Lilianei și abia acum simțea limpede cum amîndouă încremeniseră pentru totdeauna, ca de un ger aspru, stăruind undeva în sufletul lui troienit de zăpezi înalte, ca zilele dragostei de început... Săniile, colinzile, nopțile acelea de viscol și de mirări, pe care le risipise cu ele amîndouă, ca într-o beție a frigului cosmic, a dragostei sortită să intre în neființă înainte de-a le arde trupurile pe rug... Toate... Toate îi năvăliră în inimă. „Numai de n-ar crăpa acum, își zise, să rămînă bunica singură." Se rezemă o clipă de marginea patului. Deși amețit, buimac, își dădu seama de lipsa caietelor și manualelor școlare de pe masă.

Nu-i reproșă însă nimic, nici în gînd, Veronicăi, sentimentul de vinovăție crescînd pe măsură ce se gîndea la întîmplările trecute. Își întoarse iar privirea spre fotografia aceea, din care-i surîdeau laolaltă fețele triste și misterioase ale Lilianei și Eugeniei ca două oglinzi paralele. S-o ia cu el ori s-o lase acolo, pînă cînd chipurile iubitelor se vor alege singure, se vor suprapune, și cel ales îl va chema să-i așeze pe buze pecetea unui sărut viu, de care el, pedepsitul, să nu se mai poată despărți niciodată ? !

Cum stătea așa, pierdut printre întrebări deșarte, văzu la căpătîiul patului, pe podea, hîrtiile răvășite din „dosarul" lui Liviu Ardeleanu. Le ridică anevoios, împins de privirile Eugeniei, lacome încă de misterul închis în ele, și începu să citească, la întîmplare, cuvinte și fraze, deslușind treptat conturul unei întregi lumi care venea spre el șoptind, împiedicată în silabe, în cuvinte dezarticulate. „Din copilărie am făcut ceea ce vedeam pe alții făcînd, în cap de primăvară — îi șoptea parcă la ureche, cu voce de vrăjitor, Liviu Ardeleanu, cel tînăr, de altădată, din anii cînd își începuse «păstorirea» în Zăpadia, și cînd Veanu nici nu venise încă pe lume. Adunam crengile uscate, din grădină, crengile rupte de viscolul iernii, ori pe cele retezate cu fierăstrăul. Greblam spinii și buruienile uscate, le adunam grămezi mari și le dădeam foc..." „Ce vrea să spună ?" se întrebă Veanu, amețit de presiunea acelei zile mult prea lungi. N-avu însă tăria să lase

hîrtiile din mînă. „Uneori aprindeam şi ierburile uscate de pe costişe — insista Liviu cu scrisul lui ordonat — iar flăcările arămii treceau grăbite dintr-un deal în altul, în adierea uşoară a vîntului. Se curăţau astfel luncile, porumbiştile şi grădinile de ierburile şi buruienile uscate, căzute pradă flăcărilor purificatoare. Cînd razele calde ale soarelui şi picurii ploii, aromaţi încă de mireasma zăpezii, şi vînturile de miazăzi chemau viaţa cea nouă din pămînt, răsărirea ei nu mai era împiedicată de nimic, iar firele de iarbă puteau ţîşni sfioase în lumină..." „Ce tot vrea să spună ?" repeta într-o trezire lentă, obosită, Veanu. „Amintirea mi se leagă, de asemenea, de sunetul clopotelor care vuiau peste sat, chemînd pe credincioşi la deniile din Paresemi... Se pregătea marele praznic al Învierii..." „Marele praznic al Învierii..." repetă de cîteva ori Veanu. Dar eu, de cîte învieri aş avea nevoie ? Liliana... Eugenia... *Cel mic*... Da, uitase, pentru o clipă, de maică-sa care-l lăsase orfan la şase ani, de bunicul său Artimon, adormit, nu prea demult, în braţele sale... Uitase, i se părea, chiar şi de el, de Veanu, care... „Asemănarea dintre cele două purificări — îl întrerupse din întrebările sale vechea predică a lui Liviu Ardeleanu — e înţeleasă adînc de poporul de la sate. Cînd, ca preot tînăr, am făcut mai întîi această asemănare, privirile oamenilor s-au aprins nedumerite, apoi au rămas înduioşate... Ţăranii înţelegeau că viaţa uzează pe rînd toate lucrurile, că se uzează ea însăşi în toate puterile ei, şi că are mereu nevoie de primenire, în natură şi în sufletul omului. E aşa de uşor de înţeles că iarna e mormîntul vieţii din anul trecut..." „Dar, iată, acum e vară fierbinte, înăbuşitoare ! Iar anul trecut, ca şi anul ăsta, numai iarna a fost pentru mine viaţă adevărată, a fost început, a fost dragoste. Liliana, şi Eugenia, numai iarna..." se întrerupse Veanu gemînd, fără să-şi poată duce gîndurile mai departe. „Pretutindeni în satele româneşti, unde se face pînă astăzi primenirea sufletească din Paresemi, oamenii au rămas cinstiţi şi drepţi, sănătoşi sufleteşte. Aceşti ţărani sînt cei ce împrospătează energiile neamului..." „Aceşti ţărani, aceşti..." îşi repetă de cîteva ori, împiedicîndu-se mereu în cuvinte, ca şi cînd ar fi alergat printre cioturile unei păduri arse, împietrite de mult, tras la faţă, ca o fiinţă lunară.

— Hai, Veanule, se auzi vocea bunicii, hai, mai strînge-ţi ceva de pe-aici, să pornim ! N-auzi cum huruie motoru' lu' domnu' Liviu ?

La auzul îndemnurilor bătrînei, Veanu simţi o mare dezamăgire. Părea că-i spune răspicat, zgîlţîindu-l de umerii căzuţi, de om învins şi bătrîn, că nimeni pe lumea asta nu mai putea să-i aducă înapoi, vii şi nevătămaţi, morţii lui dragi. Dacă era aşa, ce mai voia *răspopitul* cu maşina lui ? De ce părea atît de nerăbdătoare şi bunică-sa ? Unde şi de ce se grăbeau să-l ducă ? E adevărat că parcul din jur, cu umbrele lui tot mai adînci, căzînd pînă în fundul pămîntului, grajdurile mari şi ţarcul viţeilor, pereţii pustii ai „casei de oaspeţi", toate îl străjuiau acum ca nişte ziduri de închisoare. Din ocolul acesta de umbre, din împărăţia lor tiranică voiau să-l facă scăpat ? Simţea, totuşi, că nu i-e frică de morţi, că toţi erau ai lui, că pe toţi îi iubea, chiar dacă atunci, în primăvara celuilalt an, fugise, laş, de la înmormîntarea Lilianei... Chiar dacă...

— Hai, că ne prinde noaptea ai'mare ! se auzi iarăşi porunca bătrînei. Ia-ţi ce mai ai pe-aici şi...

— Dar nu mai am nimic... Ce să mai am ?

— Cum ? ! Ţi-o luat doamna Veronica şi lucrurile tale ?

— Nu mi-o luat nimic... Nu ştiu... Să mergem...

Mai întinse o dată mîna spre fotografia din perete, dar şi-o retrase repede. Ar fi vrut să smulgă marama neagră şi să întrebe oglinda ascunsă sub ea, ochiul acela rotund ca un lac adînc, în care se scăldaseră, de-atîtea ori, chipurile lor, dacă mai avea sau nu vreun rost să lase un semn acolo, să-şi mai legene iluziile, speranţele, ca de-un fir de păianjen...

— Dacă-ţi mai laşi ceva pe-aici, înseamnă că vrei să te întorci, îi intui bătrîna gîndurile.

— Nu ştiu, mamă, îi răspunse Veanu cu voce istovită, în timp ce, aproape fără să-şi dea seama, îndesa într-o sacoşă o bluză de vară, sandalele, pămătuful, pasta şi maşina de ras...

Cum de-şi adusese aminte tocmai de ele ? Înainte de-a ieşi, se întoarse şi luă; nici el nu ştia de ce, dosarul cu predicile fostului preot din Zăpadia, care-l aştepta acum sub galeria întesată de trandafirii aceia arşi, peste zi,

de soarele nemilos al verii. Cînd îi puse dosarul în braţe, *răspopitul* făcu ochii mari, ca un înecat.

— Ce-s astea, Veanule ? întrebă Saveta.

— Un fel de mormînt umblător... Un trup din altă viaţă... se trezi vorbind inginerul, cu o voce streină.

— Dă-mi-le ! Sînt ale mele ! sări, de-alături, Flavia, care aştepta, cu ochii în lacrimi, plecarea lui Veanu.

Toţi îşi întoarseră privirile spre ea. Îmbrăcată în negru, părea o umbră desprinsă din întunecimea parcului sau întoarsă de pe tărîmuri necunoscute, unde plecase, atît de neaşteptat, prietena ei Eugenia.

— Vii şi dumneata în Zăpadia, domnişoară ? o întrebă Maria spărgînd, astfel, prin precizia cuvintelor, liniştea nefirească.

— Ba nu, ea rămîne cu mine ! se grăbi să răspundă, cu glas hotărît, Saveta în locul fetei lui Liviu.

Se gîndea că tocmai acum cînd fata apucase, în urma prieteniei cu Eugenia, pe-o cale bună, fiind gata, se pare, să-şi răscumpere toate păcatele, orice cuvînt nelalocul lui, orice răutate a oamenilor din Zăpadia puteau s-o rănească, riscînd s-o întoarcă iar pe vechiul drum.

Maria, clătinînd şi mai tare din cap, se adresă celor din jur :

— Acum, dragii mei, îmi pare rău că Veanu se întoarce acasă fără Jenica şi fără *Ăl mic*... Barăm să-i fi îngropat acolo, la noi, lîngă Artimon şi lîngă Silvia... Fiindcă nimeni nu-i răspunse nimic, după o scurtă şovăială, adăugă : şi lîngă mine, că doar şi eu...

— Lasă, nană Mărie, nu te grăbi, tresări *răspopitul*. Dacă mai mori şi dumneata, atunci...

— Nu moriu, dragă, se sperie bătrîna, ca şi cînd altcineva nu ea ar fi lăsat să-i scape din gură asemenea vorbe. Cum să-l las singur ? se uită ea spre nepot. Dacă rămîne el acasă, lîngă mine nu mai moriu... Că tată-so şi mamă-sa asta vitregă îs amîndoi betegi, cum i-aţi văzut cu toţii... Se ţin mai rău pe picioare decît mine... Iar Axente îi prea departe, cu familia după el, prin Dobrogea aia, pe la mare... Şi dacă-i departe, uite, n-o ajuns nici aici, la îngropăciune... Numa' el singur n-o ajuns, din toţi fraţii...

— Nici Petre, nană Mărie, îi aminti Flavia, strîngînd „comoara" predicilor subsuoară.

Saveta simţi cum îi năvăleşte sîngele în obraji auzind de numele lui Petre Borcea. Liviu Ardeleanu tresări şi el.

— Da, nici Petre, am uitat, zise bătrîna. Cu fabricile alea mari pe cap, nu l-or fi găsit pe-acasă, să-i spună... Că, altfel, venea, sigur că venea...

— Mi-a trimis o telegramă tuşa Dorica, mamă, şi fetele, uite-o, zise Veanu, scoţînd automat hîrtia din buzunar, surprinzîndu-i, astfel, pe toţi.

Nimeni nu se aştepta ca el să fie în stare să înregistreze asemenea amănunte.

Maria se uită lung la hîrtie, şi, într-un tîrziu, apropiindu-se de Veanu, îşi arătă din nou puterea ei secretă de-a judeca lumea :

— Hîrtiile, dragu' mamii, nu pot ţine locu' oamenilor, aşa să ştii... Da-i bine că nu te-or uitat...

Motorul maşinii huruia continuu. Pe lîngă *răspopit,* pe lîngă Saveta şi Flavia, mai apăruseră între timp şi directorul, împreună cu *poetul.*

— Eu, zise Petre Spineanu, mă simt cel mai vinovat. Dacă mă poţi ierta, te rog, Veanule, să te întorci...

Poetul nu mai apucă să adauge nimic. Pentru că, fără să rostească o vorbă, Veanu se întoarse grăbit spre aleea ce tăia parcul în două şi se îndreptă spre tabăra viţeilor. Unul dintre paznicii bătrîni aprinsese un bec mare, care atîrna de un salcîm înalt, schimbînd trunchiul acestuia într-o statură de ciclop. La lumina lui puternică, ce jupuia întunericul ca de-o piele murdară, inginerul văzu că bătrînul apucase de gît, cu cangea mîinii stîngi, viţeaua neagră, adusă din Maramureş, cea care o împunsese cu capul în pîntec pe Eugenia. Cu mîna dreaptă îi căra pumni peste bot, îndesat, orbeşte. Animalul se zbătea săltîndu-l mereu pe bătrîn de la pămînt, ca pe un sac de oase.

— Las-o, omule ! ţipă Veanu. Îl împinse deoparte şi se apropie de viţea încet, cu băgare de seamă. Aceasta nu fugi, ba chiar îi întinse şi lui botul, cerşindu-i parcă o mîngîiere. Bărbatul ezită o clipă, apoi ceva se zvîrcoli în el, scurt, şi-i dădu degetele mîinii drepte să i le sugă. Vietatea aceea neagră, cu chip întunecat, ca destinul, începu

să-şi sugă, de fapt, prelins din nările fierbinţi, aburinde, propriul său sînge.

Bătrînul îngrijitor se uită cît se uită, apoi îşi făcu cruce, simţind că-i vuiesc tîmplele.

— Dom' inginer, zise, dumneata eşti beteag...

— Să n-o omori, auzi ? Ea n-are nici o vină... Numai eu sînt vinovat... Să n-o omori !

Trecu în grajd, să-şi spele mîinile la robinetul cu apă rece, să-şi mai răcorească faţa.

— Veanule ! îl strigă Saveta din uşa grajdului, gîfîind ca după o fugă lungă. Ce-i cu tine ? Nu cumva vrei să... ?

Vocea ei agitată îi trăda spaima.

— Să ce ? întrebă, după un răstimp, inginerul, frecîndu-şi mai departe ochii cu apă rece. Ce vrei să zici ?

— Păi, se bîlbîi femeia, ca Liliana, în ziua aceea înecată de zăpezi, la Poiana Braşovului, păi, să nu faci cumva vreo prostie... să-ţi pui capăt zilelor...

Cînd ajunse la maşină, însoţit de umbra grijulie a Savetei, *răspopitul* era verde la faţă, dar nu îndrăznise să se mişte din loc. Voia să fugă de cele întîmplate acolo ? Ori, simţindu-se răspunzător şi amestecat în viaţa lui Veanu, faţă de care stăruise atît de mult să părăsească Braşovul, voia acum să se asigure că-l poate duce sănătos acasă, în Zăpadia, ca să n-o ia razna cine ştie pe unde, ca orice om disperat ? Sau mai degrabă era stăpînit de dorul să se întoarcă şi el, după atîţia ani, în satul din care fugise cîndva hoţeşte ? Nerăbdarea şi pufniturile lui posomorîte o alungaseră pe Flavia în casă, cu hîrtiile vechi şi încîlcite ale tatălui său. Aşa că rămăseseră acolo doar Petre Spineanu, directorul, şi Gheorghe Bucur, viticultorul, contrariaţi de fuga precipitată a lui Veanu spre grajduri, înţelegîndu-i sau numai bănuindu-i rostul cu întîrziere. Erau convinşi că drumul spre grajduri, oricît de scurt şi de ciudat ar fi fost, putea să însemne şi un gînd de întoarcere.

— Să vii înapoi, te aşteptăm, mormăi directorul, cînd îl revăzu.

— Să vii... adăugă *poetul,* sec.

— Vom vedea — le răspunse Veanu. Vom vedea...

Maria, ridicîndu-se mereu deasupra trupului său puţin şi ruinat, ţinu să le spună :

— Nu vi-l mai dau înapoi, aşa să ştiţi ! O să venim împreună, la Florii, să le punem morţilor stîlpări pe mormînturi...

Vorbea despre Veanu cu acel simţ ţărănesc de posesiune, inspirat şi egoist. Iar nepotul, ca şi cînd ar fi voit să-i întărească spusele, o luă în braţe şi o urcă în maşină, grăbit.

— Dumnezeu să-i hodinească ! zise Maria.

— Să-i hodinească ! murmură şi *răspopitul* făcînd pietrele să scrîşnească sub roţile maşinii. Apoi continuă în gînd, fără voia lui : „Flămînd am fost şi m-aţi hrănit, însetat şi mi-aţi dat să beau ; gol am fost şi m-aţi îmbrăcat, bolnav, în temniţă şi m-aţi cercetat"...

Castelul medieval rămînea, masiv şi trufaş, în urma maşinii, cu bolţile lui ca nişte sprîncene uriaşe, ridicate a mirare. Privindu-l o clipă, Veanu parcă o zări pe Eugenia, aşteptîndu-l acolo, lîngă geamantanele lor pricăjite. Parcă-i auzea vocea iritată, aproape de disperare, întrebîndu-l : „Unde m-ai adus, Veanule ?", „În raiul *răspopiţilor,* dragă" îi răspunsese el, ca într-o joacă inconştientă, de adolescenţi. *„Raiul răspopiţilor,* raiul... repeta mereu şi-acum... Oare ce demon m-a împins s-o tîrăsc după mine aici ?... Viaţa şi moartea, cele două feţe ale omului, ale timpului... Da, şi istoria cu socotelile ei mult mai încurcate... Un labirint şi un Minotaur cu coarnele însîngerate... Un asemenea *rai* întîlnise el aici... Un tărîm blestemat, ca o pedeapsă.

Nici nu-şi termină gîndul, că maşina opri la poarta mare, dinspre oraş. Acolo, spre surprinderea lui, îl aşteptau, cu ochii roşii de nesomn, *gospodarul* şi *grădinarul.* Muţi, împietriţi ca nişte statui la porţile acestui *rai* prăpădit, căruia îi împrumutaseră şi ei un pic de viaţă.

Sări din maşină şi-i îmbrăţişă tăcut.

— Să te-ntorci ! îi porunci, printre lacrimi, Petre Cîmpeanu.

— Te aşteptăm, adăugă Gheorghe Baciu.

— Nu ştiu, murmură Veanu, cu întîrziere. Nu ştiu...

— Acuma, nu-l mai las de lîngă mine... Nu vi-l mai

dau înapoi... bolborosi Maria, privindu-i pe cei doi bărbaţi cu părul alb.

Nu-i cunoştea. N-avea cum. Prea multe chipuri i se învălmăşiseră în priviri în ziua aceea.

Maşina se îndepărtă, cotind spre oraş. În dreapta, rămase clădirea masivă şi posomorîtă a închisorii. După zidurile ei, Veanu zări, ca prin nişte pereţi de sticlă, figura chinuită de remuşcări a prietenului său din copilărie, *Niculae Chefere*. „Da, îşi zise, şi el e pedepsit, ca şi mine, să trăiască...“ Acum, parcă-i părea rău că ascultase de sfatul *grădinarului* şi că nu încercase să-şi vadă prietenul, fie chiar şi acolo, în spatele sîrmelor ghimpate, din grădina de zarzavaturi, unde lucrau deţinuţii. Ar fi plîns ? Tot ce se poate ! Dar aşa, ferindu-se de întîlnirea aceea, nu se îndoia că Niculae va afla, la primul *vorbitor*, de la sora lui despre şederea sa în *raiul răspopiţilor*, despre moartea Eugeniei... Şi-atunci, nu va mai plînge, ci îl va judeca. Ce sînt lacrimile pe lîngă moarte ? i-ar fi imputat ocnaşul. Sau pe lîngă uitarea în care-l azvîrlise pe el viaţa ?

Sentimentul acesta de vinovăţie, spaima de-a vedea moartea ca pe o umbră permanentă a vieţii, o pîndă ce se ascundea în toate mişcările, îl ghemui şi mai tare în el.

Dincolo de luminile oraşului, spre Munţii Apuseni, la picioarele dealului împădurit, pietrele albe ale cimitirului jucau acum în hora lor clătinată, ca stafiile. Şi sufletul lui, oricît ar fi voit să se ascundă, ştia că în hora aceea se leagănă şi sufletele Eugeniei şi-al *Celui mic*... Se întinse, o clipă, în gînd, lîngă ele, încercă să le mîngîie, aşteptînd să fie mîngîiat. Dar un frison rece îi zgîlţîi şira spinării. „Ce mai vrei ?“ parcă i-ar fi strigat vocile de sub pămînt. Bătrîna, fără să vadă pe unde trec, cu instinctul ei atît de sigur, simţi apropierea locului de pomenire şi-i şopti :

— Fii liniştit... La Florii, venim împreună...

Veanu nu-i răspunse. Se gîndi că, zicînd „da“, aceasta ar fi însemnat că trebuie să aştepte pînă la primăvară, pînă la învierea din predicile de altădată ale *răspopitului*... Dacă ar fi spus „nu“, s-ar fi simţit din nou un dezertor, cum fusese atunci, tot într-o zi de primăvară, la înmormîntarea Lilianei... Cum era să aştepte învierea morţilor, cînd

aceştia trăiau, cu mult mai vii decît el însuşi, în sufletul său ?

„Vezi, parcă i-ar fi ghicit şi continuat gîndul bunică-sa, pe mine toţi mă uitaţi în viaţă... Nici unul nu-mi daţi răgaz de hodină... Da' cum să te părăsesc eu pe tine, mai ales acum, sufletu' mamii, pe tine, cel mai drag dintre toţi nepoţii mei ? Cum să te las singur ? Dacă n-ai avut noroc de soţia şi de copilu' tău, se vede că aşa ţi-o fost scris, să rămîi numa' cu mîne. Şi-atunci, cum să mai poci eu muri ? Pe tine cui să te las ?"

Veanu picotea cu capul în piept. *Răspopitul* îl cerceta mereu din ochi. Cîte nu poate face omul disperat...

Trecură, în viteză, prin Teiuş, cotind-o la stînga, pe drumul care ducea peste podul Mureşului, spre Crăciunel. Numai cînd ajunseseră acolo sus, pe dealul înalt dintre vii şi calea ferată, Liviu Ardeleanu, arătînd cu mîna în dreapta, scoase primele cuvinte, azvîrlite ca o piatră în apa neagră a nopţii :

— La cantonul ăsta a adormit *Niculae Chefere* în post, de s-au ciocnit trenurile...

— Vai şi amar de capu' lui, se tînguî Maria. Or murit oameni mulţi şi învăţaţi din beţia lui, şi-acuma îi putrezesc oasele prin temniţă...

— Nu-i putrezesc, mamă, se trezi vorbind, în sfîrşit, şi Veanu. Lucrează în grădina închisorii şi, în felul ăsta, i se mai reduce din pedeapsă...

— Cu cît ? întrebă bătrîna.

— Poate cu zece ani... Din douăzeci, poate scapă la jumătate...

— N-o, zise bătrîna, d-apăi şi zece sînt chiar destui. Cînd o ieşi, dac-o mai ieşi...

— De ce să nu iasă, nană Mărie ? o întrebă *răspopitul ?*

— Eu nu spui că să nu iasă, domnule părinte, ori cum să-ţi mai zic, doamne iartă-mă... D-apăi, s-aude cam rău, pe-aici, pe la noi, de nevastă-sa... Zice lumea că se ţine cu alţii şi că nu-şi lasă nici copilu' să-l vază pe tată-său la închisoare...

Liviu Ardeleanu, neliniştit, n-avea poftă să stăruie prea mult asupra unei asemenea poveşti despre o nevastă necredincioasă. Ajunseră, din cîteva smucituri de motor,

în vîrful Dealului Furcilor, numit așa fiindcă, într-adevăr, acolo, la răscrucea celor două Tîrnave, în văzul unui întreg ținut, grofii Ardealului ridicaseră, după pîrjolul lui Horia, spînzurătorile în care atîrnau, ca niște clopote obosite de furtună, trupurile iobagilor.

Oprind o clipă mașina, *răspopitul* își șterse fruntea de sudoare și anunță :

— În cîteva minute ajungem la Blaj ! Ce zici, Veanule, ne oprim peste noapte la Victoria ?

— Cum vrea mama Mărie, răspunse el, încercînd mereu să străpungă cu privirile spațiul negru ce-i despărțea de locul accidentului de cale ferată.

— Păi, acum, c-o murit doamna Nuți, ne putem opri, acceptă bătrîna. Nu mai are cine să ne spurce... Dumnezeu s-o ierte, că rea mai putea fi de gură...

Răspopitul tăcea posomorît, în timp ce pe Maria o năpădiră tot felul de amintiri despre fosta preoteasă din Zăpadia. Avea multe, nu le-ar fi terminat o noapte întreagă.

— De ce taci, Veanule ? Tu nu ești de părere să înnoptăm la Victoria ? îl prinse de mînă bătrîna. Numai cînd simți palma rece, veștedă, a bunică-sii, inginerul se trezi de tot din starea sa de absență :

— Nu știu, *mamă-tînă*...

— S-ar bucura foarte mult, insistă *răspopitul*. În noaptea asta, Veanule, cred că-i mai bine să dormi într-un pat străin, decît în Zăpadia... Acolo au murit prea mulți... Maică-ta, bunicu-tău...

El tresări din nou, dar nu răspunse.

— Morții, domnule părinte, reveni Maria la o veche formulă a ei, morții sînt prietenii noștri. Ei nu ne mai pot face nici un rău...

— Ba, pot, nană Mărie, se împotrivi Liviu Ardeleanu, tocmai cînd treceau cu mașina, hurducîndu-se, pe sub podul de la calea ferată.

— Ce rău ? se miră bătrîna.

— Dacă n-ar fi decît unul singur și tot ne-ar ajunge...

— Care ?

— Să ne întrebe toată ziua ce mai facem...

Mașina intră în Blaj. Ajunseră repede la „Podul minciunilor". Peste huruitul blănilor de lemn, desprinse din

piroane, Liviu Ardeleanu se trezi în ureche cu vocea răguşită a doamnei Nuţi : „Oare sperjurul va ţine capul mai sus decît cel ce se fereşte de minciună ? Sau cel ce rîvneşte la bunul altuia, la femeia altuia, va trăi mai împăcat cu soarta decît cel care urmează calea cinstită ?“ „N-am rîvnit nici la bunul, nici la femeia altuia, se dezvinovăţi *răspopitul*. Pe verişoară-ta, pe Saveta, am luat-o, cum ştii, numai cu hainele de pe ea... !“ „Da, puteai s-o iei şi în pielea goală, atîta erai de nebun după ea, sperjur şi popă mincinos ce-ai fost ! Pe mine m-ai lăsat cu pămîntul, să dau cote la stat, să mă lipsesc de toate bunurile şi de toată tihna vieţii, s-ajung de rîsul şi de mila sărăntocilor din Zăpadia... Şi pentru cine, mă ? Pentru una mai bogată ? Nu ! Pentru una mai...“ „Pentru ea, o întrerupse, violent, Liviu, pentru ea a cărei bogăţie, rămasă după sinuciderea soţului, mai era doar sufletul înfrigurat, doritor de dragoste adevărată şi de un pic de linişte omenească. Iar acum le avem amîndoi, sîntem mulţumiţi, sîntem chiar fericiţi, doamnă Nuţi, dacă există cumva fericire pe lume... Trăim ca toţi muritorii, ne cîştigăm pîinea cinstit... Am luat-o şi pe Flavia la noi. Vrem s-o dezvăţăm de învăţăturile tale...“ „Tu eşti drac, nu popă, le răsuceşti pe toate cum îţi place ţie. Faci din alb negru şi din negru alb, fără nici o ruşine. Ce-am învăţat-o rău pe Flavia, mă ? Că sîngele aprins şi înclinaţia ei spre preacurvie, numai de la tine le-a moştenit...“ Prins la înghesuială, *răspopitul* claxonă iritat, ca şi cînd ar fi vrut să alunge în felul ăsta toate duhurile.

Ajunseseră, urcînd Hula, în poarta Victoriei. Casa, netencuită încă pe dinafară, era aşezată în cvartalul ridicat între drumul ţării şi ferma fostei Şcoli Normale. Grădina, destul de mare, dădea spre lacul Chereteului. Dinspre trestiişul înalt, ce închidea, ca un zid verde, oglinda apei, adia o boare uşoară, o respiraţie obosită. Coborînd din maşină, Veanu simţi în faţă duhul binefăcător al apei şi al pămîntului. Prin curte nu mişca nimeni. Soţul Victoriei nu era acasă. Ea, auzindu-i cu întîrziere, le ieşi în întîmpinare, uimită. Nu se aştepta să-i vadă chiar în seara aceea.

— Sincere condoleanţe, Veanule ! îi zise, întinzîndu-i mîna. Am fost foarte impresionată... Am plîns cu

Cornel, ca după maică-mea... La orice ne-am fi așteptat, crede-mă, numai la o asemenea nenorocire nu... Aș fi venit la înmormîntare, dar...

— Ea nu poate vedea oameni morți, interveni Liviu. Încă din copilărie... La nici o înmormîntare n-a fost, niciodată. Nici chiar la maică-sa...

— Lasă, tată ! i-o reteză Victoria, supărată de precizările astea, la care nici ea, nici ceilalți nu se așteptaseră. Poftiți în casă, adăugă după o pauză apăsătoare. Sper să rămîneți aici peste noapte...

— Rămînem, dragă, rămînem, se grăbi Maria.

Veanu, buimăcit, ieși cu greu din mutenia lui.

Se cunoștea de mult cu soțul Victoriei. Acesta era cu cîțiva ani mai în vîrstă decît el. Făcuseră împreună liceul seral, acolo, la Blaj. Se împrieteniseră, își împrumutau cărți și caiete, vorbeau uneori despre fetele popii din Zăpadia. Ele rămăseseră ani de zile în sat, numai cu doamna Nuți. Despre fuga lui Liviu cu Saveta, Veanu știa doar din auzite și se ferea să-i spună lui Cornel amănuntele care circulau pe-acolo, prin sat, zăpădenii fiind vestiți pentru limbile lor ascuțite. Băiatul, cunoscînd-o pe Victoria la *Combinatul* din Blaj, se însurase cu ea peste toate nazurile doamnei Nuți. Ba, odată cu soacra, își mai aduse în casă și pe zurlia de Flavia, „Bărbatul cu două neveste", începuseră să-i zică prin fabrică. Dar el era om serios, ajunsese maistru, era dat mereu exemplu, cîștiga bine, nu mai voise să urmeze nici o facultate, cum făcuse Veanu.

— E în tura a treia. Dar s-a dus mai devreme, știi cum e el, pune orice la inimă...

— Ce ? I s-a întîmplat ceva ? sări, îngrijorat, Liviu.

— Nu. Lui nu i s-a întîmplat nimic...

— Dar cui ?

— Soră-sa, Ana, i-a scris azi...

— Ce ?

— O poveste...

Maria, deși foarte obosită, își ținea încă drept capul tremurător; învelit în năframa neagră. Ochii cercetători își mutau mereu privirile, sub lumina crudă a becurilor mari, de la un perete la altul, oprindu-se mai ales la fotografiile, tablourile și icoanele pe care doamna Nuți le

adusese din Zăpadia. Bătrîna le cunoştea pe toate, le văzuse de atîtea ori, cînd mergea la spovedanie, dar mai ales cînd o chema preoteasa s-o ajute la scuturat şi la şters praful prin casă. Cu toate astea, acum i se păreau toate străine. Îşi încorda auzul, să nu-i scape nimic din ce se vorbea. O forţă nevăzută îi stăruia încă în toate gesturile.

— O murit cineva ? întrebă.

— Nu, nană Mărie, se grăbi s-o liniştească Victoria. N-a murit nimeni... Mai dă-o-n supărare de moarte, că ne-am săturat de ea !

— Dar ce s-a-ntîmplat ? stărui *răspopitul.*

— L-o rugat soră-sa, Ana, cea măritată în Azuga, să meargă în Lupu, la familia unuia Gheorghe Flueraş, care se zice c-ar fi ajuns consul...

— De ce ? se miră Liviu.

— Să-l roage ceva, în legătură cu soţul ei...

— Teologul ?

— Da, mai bine n-ar fi fost...

— Dar ce-a făcut ?

— Lasă, tată, că nu e cazul să-l mai obosim acum pe Veanu cu istoria asta...

Îndată ce Liviu înţelese dedesubtul încurcat al afacerii, intră în camera din faţă, unde dormeau cei doi nepoţi ai săi.

— Iertaţi-mă, Veanule, se adresă Victoria oaspetelui său tăcut, întunecat la faţă. Iertaţi-mă c-am uitat să vă întreb dacă nu vi-i foame...

— Dă-ne ceva, zise el.

— Dă-ne ! repetă Maria.

— Şi cum, Veanule, cum de s-a putut întîmpla una ca asta ? îl întrebă, într-un tîrziu, în timp ce mîncau.

Inginerul se ridică de la masă şi trecu în camera dinspre grădină. De-acolo, se auziră apoi hohote înfundate de plîns.

— Vezi, zise Liviu fetei sale, care, speriată, începu să plîngă şi ea, vezi, morţii trebuie lăsaţi să se odihnească în pace...

— Morţii... Da, se amestecă Maria uitîndu-se pe urmele nepotului. Numa' că lui, să ştiţi, lacrămile astea îi fac

bine. Altfel, se schimbă-n pietre şi i se pun la rărunchi. Să-l lăsăm să plîngă...

— Iertaţi-mă, îmi pare rău, se căină Victoria.

— În noaptea asta o să-i fie cel mai greu, îşi urmă gîndul bătrîna. Şi mie tot aşa mi-o fost, în primă noapte, fără Artimon. Nu-mi venea să crez că el nu se mai întoarce niciodată acasă... Cînd rămîi singur, morţii-s mai îndrăzneţi, aşa să ştiţi. Pare că te pipăie cu deştele, să vază dacă eşti viu, dacă nu te-ai luat după ei... În noaptea asta o să-l păzesc eu...

Bătrîna se ridică destul de uşor de pe scaun. Mulţumi de masă şi intră în camera dinspre grădină. Nu trecu mult şi hohotele lui Veanu încetară. În timp ce bunică-sa îi spunea „linişteşte-te, sluga mamii, că altfel o superi prea tare pe Jenica...", inginerul căzu într-un somn adînc, neaşteptat. Şi astfel, convinsă că doarme, Maria începu să-şi facă în grabă rugăciunile, după formula împrumutată de la Artimon : „Dă, Doamne, să mor în sănătate...".

Zăpuşeala de-afară mai scăzuse. Dinspre lacul Cheretului venea aceeaşi răsuflare calmă, mîngîietoare. Noaptea înaltă de iulie îşi risipea stelele cu dărnicie. Cădeau în hăuri, brăzdînd cerul cu cozi de foc. Fierăstrăiele subţiri ale greierilor îşi amestectau scîrţîitul cu orăcăitul broaştelor. Ţînţarii, perfizi, ca întotdeauna, pîndeau un colţ de linişte, să-şi treacă firul zborului otrăvit prin urechile celor furaţi de somn. Îl încercau şi pe Veanu, foarte sensibil încă de mic la înţepăturile lor. Dar de data asta, nu reuşiră să-l trezească. Se umflau ca ploşniţele de sîngele lui. Dormea îmbrăcat, aşa cum căzuse pe canapea, după ultimele izbucniri de plîns. Cînd îşi trecea mecanic palma peste faţă, strivea ţînţarii aceia sătui într-o năclăială de sînge cald. Noroc că bunică-sa, căzută şi ea în somn, n-avea cum să-i vadă petele roşii pe obraz.

După miezul nopţii, inginerul, se trezi ameţit, năuc, fără să-şi dea seama unde se află. Crezîndu-se tot în „casa de oaspeţi" de la Arcud, se strecură tiptil spre geamul larg deschis, deasupra căruia secera lunii stătea gata să-i taie capul. Escaladă prichiciul ferestrei, cum mai făcuse într-o altă noapte, cînd nu voise s-o trezească pe Eugenia, apucînd-o prin grădină spre ochiul imens,

cu gene de stuf, al Chereteului. Auzea ca prin vis hămăitul unor cîini, treziți și ei din somn, la ora aceea de repaos al tuturor vietăților. Călca rar, parcă plutea. Nimic nu-i stătu în cale pînă la malul lacului. Acolo, broaștele, speriate, își opriră o clipă orăcăitul. Liniștea bruscă îl tulbură : „Unde sînt ?“ Trestiile înalte, cu pămătufurile lor albe, ca niște lumînări stranii, abia aprinse, se legănau tăcute. Greierii, obosiți de fierăstruitul lor, rămăseseră undeva în spate, risipiți și muți, ca stelele. Toate păreau că se află într-o furnicare lentă, vicleană, ca o pîndă, ca o manevră de încercuire. Numai corul dezordonat al broaștelor îl readuse cu picioarele pe pămînt. Își pipăi fața tumefiată, momîlcile usturătoare, lăsate de țînțari. Se furișă de-a lungul malului, ca un om hăituit, pînă ajunse în dreptul țărmului gol, fără stufăriș, unde apa clipocea ritmic, abia perceptibil, sub răzorul de pămînt. De-acolo, oglinda ei aburită îi arătă silueta confuză, legănată, și Veanu tresări de parcă ar fi dat cu ochii de toate umbrele lui dragi. Sări peste răzor, în drumeagul cu ogășii adînci, pe care-l cunoștea încă din anii cînd cobora pe-acolo cu tractorul, să-i răcească în apa lacului radiatorul încins. Nu stătu mult pe gînduri, se dezbrăcă de haine și intră în lac. Îl chema luna, înecată în ochiul acela adînc ? Stelele confuze, clătinate ? Ori aburii apei, învăluitori și calzi, ca respirația iubitelor lui de dincolo de viață ? Înota, abia răsuflînd, spre mijlocul acelei imense oglinzi ovale, bîntuită acum de stele, de pești, de nălucile din sufletul său. „De ce m-ați lăsat singur ?“ întreba mereu, mai întîi în șoaptă, apoi gemînd, ca o fiară rănită. Trestiile, mai ales trestiile tăceau, ca vinovate. Ca și dealurile din jur. Numai apa îi vuia în urechi, răspuns venit de pe alte lumi, cînd se scufunda în adînc, încercînd să dea cu picioarele de nămolul lacului. Plantele subacvatice îi înfășurau trupul cu tentacule reci, obligîndu-l, instinctiv, să iasă la suprafață, cu gura larg deschisă, ca înecații. „De ce m-ați lăsat singur ?“ Gemea, tot mai obosit, tot mai resemnat, ca și cînd ar fi înțeles că n-avea cine să-i răspundă, că, într-adevăr, începînd cu noaptea aceea, trebuia să rămînă doar cu sine însuși, dacă mai era cumva în stare să-și fie stăpîn. Iar faptul că brăzda cu trupul istovit, scuturat acum de toate frigu-

rile vieţii, apa aceea vîscoasă, sufocată de vietăţi şi de plante nevăzute, însemna că nu ia, totuşi, lumea reală drept o iluzie, o proiecţie în neant a fiinţei sale atît de fragile ?

Cînd se apropie de mal, înotînd ameţit, văzu, sau numai i se păru ? că-l aşteaptă cineva. „Cine-i ?" întrebă umbra neagră, slab conturată de lumina lunii în scădere. „Eu", se auzi printre clipocirile apei. „Eu..." „Care eu ?", „Eu, Octavian Borcea..." „Care Octavian ?" „Veanu..." „Păi spune aşa, frate ! parcă zise umbra, apropiindu-se şi întinzîndu-i mîna să-l scoată la ţărm. Ce-i cu tine ? Cum de-ai ajuns aici ?" „Dar tu cine eşti ?" întrebă, tremurînd, inginerul. „Lasă, c-o să mă recunoşti la lumină... Hai, îmbracă-te ! Hai !" Simţi cum îl trage iute pe răzorul de iarbă, unde-şi lăsase hainele şi cum începe să-i pipăie atent umerii, coastele, spinarea. Avea senzaţia că unghiile acelui om ciudat, pe care părea că-l mai întîlnise cîndva, dar nu ştia unde, îi sfîşiau bucăţi de carne din trupu-i slăbănog, epuizat. „Ah !" gemu el. „Stai să le smulg pe toate", murmură umbra. „Pe cine să smulgi ?", „Lipitorile... E plin lacul de ele, fire-ar mama lor să fie !", Umbra salvatoare îşi dezvălui o clipă faţa, în lumina îngălată a lunii, amestecată acum cu zorile care băteau des din gene, a toropeală, a nesomn, a uitare. I se păru că recunoaşte un vechi coleg al său din Ciurel, unul Ion, ajuns paznic de noapte acolo, la staţia de pompe a conductei de gaz metan. „Dacă mai înotai mult, îţi sugeau tot sîngele... continuă să vorbească umbra. Ori asta ai şi vrut ?" „Nu, ţipă el, nu..." Simţurile-i, multă vreme răzleţite şi confuze, încercau să se întoarcă la locul lor, să-i repună în mişcare mecanismele încremenite. Erau semne că alesese viaţa. Voit sau nu, oricum cu o clipă înainte de a ajunge la marginea abisului... Abisul verde, fermecător şi limpede, al unei singure clipe... De undeva, Munţii Apuseni, şi nu numai ei, ci toţi munţii pe care-i cunoscuse, îi trimiteau din nou pedeapsa de a trăi. Şi odată cu porunca asta, plămînii frunzelor din jur, uriaşii plămîni ai pădurilor grele de vară, cutreierate acum de lumina încă sfioasă a unei noi zile...

— Dragu' mamii, unde umbli ? își întîmpină Maria nepotul printre straturile verzi din grădina Victoriei. Doamne, cum m-am putut speria !...

— De ce, *mamă-tînă* ? se opri Veanu din fugă.

— Te-am simțit az' noapte ieșind, da' eu, cap prost, m-am gîndit că te duci afară, pentru tine... Și-am adormit din nou...

— Am ieșit să mă plimb, mamă, o minți, aproape convins că spune adevărul. Mi-era cald, zăpușeală...

— Văz, adăugă bătrîna, ținîndu-l de mînă, văz că trebuie să stau lipită de tine. Nu cumva să... Că mă spînzur și eu...

Vorbele bătrînei îl cutremurară. Oare chiar credea în ce spune ? Scalda în apele Chereteului, mîntuitoare pentru ființa lui bîntuită de năluci, putea să semene cu o încercare de sinucidere ? „Faptul că toate vietățile de pe pămînt sfîrșesc cu moartea nu înseamnă că moartea e ținta vieții" își aminti el o maximă citată uneori de Gheorghe Bucur. Da, adăugă el acum, nu e o țintă, dar e o dezlegare. O dezlegare pentru cine ? Și de ce ? A muri aplecîndu-te să pui un lemn pe foc, ca bunicul Artimon, a muri din joaca altora sau a ta, ca Liliana și ca Eugenia, ori a muri înotînd, supt de lipitori, ca...

— Hai în casă, îl smuci de mînă bunică-sa, întrerupîndu-l. Hai, că s-o spăriat și domnu' Liviu, cînd ți-o văzut azi-dimineață patu' gol... O venit și Cornel, soțu' Victoriei, și zicea că-i tare ostenit, vrea să se culce...

— Să se culce, repetă Veanu.

— Victoria s-o dus și ea la fabrică...

— Bine, *mamă-tînă*, bine... O să mergem și noi, da, o să mergem la Artimonuț...

— Nu la noi acasă ? se opri iar în loc bătrîna. De ce să merem la Artimonuț și nu în Zăpadia ?

— Păi, nu mi-ai spus dumneata că-i necăjit ?

— Eu ? Cînd ? Ce necaz ? se miră bătrîna.

Și Veanu nu-i putu răspunde.

— Da, să ne oprim și la Artimonuț, căzu de acord Maria, văzîndu-l încurcat, posomorît. Apoi, ne-om duce în Zăpadia...

Acolo, în primul rînd, acolo îi fugise gîndul bătrînei.

În curte, *răspopitul* se învîrtea, nerăbdător, în jurul mașinii, pregătit de plecare.

— Hai, Veanule, unde umbli ? îl luă el la zor.

— Lasă-l, dom' părinte, sări să-l apere Maria. Lasă-l, că s-o mai preumblat și el, săracu' să-și mai limpezească sufletu...

— Multe și felurite sînt căile Domnului, o întoarse popește Liviu, dar aici, precum se vede, numai una duce spre Chereteu... Nu cumva ai fost să te scalzi ?

— De unde știi ? se miră inginerul.

— Uite, arătă el cu degetul, împingîndu-l ca pe o suliță amenințătoare spre cămașa lui Veanu. N-ai băgat de seamă că te-ai tăiat în trestii ?

— Tulai, sări Maria, speriată, cînd îi văzu cămașa udă de sînge. Se apropie de nepot și se grăbi să-i dea bluza la o parte. Tulai, repetă ea, îți cură sîngele din coastă ca lui Isus Hristos...

— N-am nimic, mamă ! încercă el să se apere. Nu vă speriați, n-am nimic... Cred că m-au mușcat, în apă, niște lipitori...

— Ele, zise Liviu, sug numai sîngele rău din om...

Între timp, apăru și Cornel. Avea fața trasă, de om nedormit, dar mai ales supărat. Pusese la suflet, și nu putea să n-o facă, povestea aceea pentru care îl trimisese soră-sa, Ana, la familia consulului Gheorghe Fluieraș, din Lupu.

— Sincere condoleanțe, Veanule ! îi spuse îmbrățișîndu-l. Nu mi-am putut închipui că...

— Așa i-o fost ei scris, interveni Liviu Ardeleanu, să moară dintr-o joacă...

Veanu, întors brutal la starea aceea obsesivă, tăcu îndelung, privind în pămînt ca într-o prăpastie deschisă. Apoi se trezi că repetă cu voce tare gîndurile întortocheate, pe care și le spusese numai lui, și încă atît de încet, de parcă nici nu le auzise, cu trei dimineți în urmă, cînd Eugenia închisese ochii pentru totdeauna, la spitalul din Arcud : „Da, cine putea bănui că moartea va lua înfățișarea unui joc copilăresc, a purității ucigașe ? ! Nălucile, dacă le hrănim cu sîngele nostru, ajung mai puternice decît noi... Poate numai în mine... poate numai în viața mea... dar a doua oară... jocul... moartea..."

Cuvintele acestea și tonul pe care le spuse îi făcură pe toți să se uite la el, din nou, ca la un lunatec.

— Hai în casă, dragu' mamii, hai să te lecuim, că, ui', cură sîngele...

Își dezbrăcă singur bluza, apoi își scoase și cămașa.

— Nu-i nimic, v-am spus, lipitorile sug numai sîngele stricat, încercă să-i potolească *răspopitul,* mai mult pe bătrînă decît pe Veanu.

— Da' el n-are sînge stricat ! se împotrivi Maria. Pare că ești împuns cu sulița, începu să se tînguie.

— Nu-i nimic, mamă, n-ai grijă, îmi trece, murmură Veanu, întins pe pat.

— Îi trece, repeta și Cornel, căznindu-se să-i lipească niște pansamente peste coastele însîngerate. Îi trece, că și pe mine m-au mușcat, de mai multe ori, în Chereteu. Are dreptate tata-socru, nană Mărie, ele sug numai sîngele rău...

— Da' Veanu n-are sînge rău ! se repezi iar bătrîna.

„Vezi, își zise Liviu Ardeleanu, întorcîndu-și fața spre cei doi nepoți, care se învîrteau în jurul lui, vezi cum ți-e și cu soarta asta ! Îl bate pe el, pe Veanu, care n-a săvîrșit nici jumătate din păcatele mele... Eu nici chiar aici, în casa asta, încă neterminată, unde-a murit, în umilință și-n chinul bolii, biata Nuți, nu mai am nici o remușcare. Ca și cînd nu mi-ar fi adus ea, sărmana, pe lume, cele două fete... Fericite și nefericite, amîndouă. Dar, oricum, amîndouă rupte din carnea și din sîngele ei, din carnea și din sîngele meu... Numai că, Doamne iartă-mă, fetele noastre nu s-au născut din dragoste... Da... Oricît de greu mi-ar veni, trebuie să recunosc adevărul ăsta... Pentru că tot ce nu se naște din dragoste, nu poate fi fericit... Și pentru nefericirea lor, numai eu sînt de vină... Trebuie să fac ceva, oricît de tîrziu, pentru fetele mele... Pentru Victoria, chiar dacă este, ca să zic așa, fericită, dar mai ales pentru Flavia, că-i, încă, tare nefericită... Pentru nepoți...“

Pînă una-alta, nepoților le făcu cea mai mare bucurie repezindu-i la școală cu mașina. Cînd reintră pe ușa casei, îi găsi pe ceilalți așezați la masă. Veanu, flămînd, înghițea din pîinea proaspătă și din slănina afumată, ca un lup. La fel, Cornel, ca toți oamenii obosiți, cu nervii

încordați. Numai bătrîna, neclintită din ritmul ei de viață, sever ca un ritual, se mulțumea cu fărămiturile de pîine înmuiate în lapte. Apoi, terminînd, se grăbiră spre Ciurel. În drum, Liviu Ardeleanu le mărturisi că, fiind zi de lucru, ar fi dorit să nu meargă cu ei pînă în Zăpadia, să-i lase la Artimonuț. De-acolo, ar fi dat o fugă la IAS Jidvei, unde avea o vorbă cu contabilul șef.

— Crezi că-ți dă vitele alea ? întrebă Veanu, pe neașteptate, simțind cum tresare în el o undă caldă de viață.

— Nu cred, îi răspunse *răspopitul*. Tare mă tem că, pînă la urmă, tot vite de-ale negre din Maramureș va trebui s-aducem... Cînd își dădu seama că intrase iar în conul de umbră al existenței lui Veanu, se opri brusc. Ajunseseră în dreptul cabinei de la pompele de gaze.

— Stai, oprește o clipă ! strigă inginerul.

Liviu frînă brusc, apoi trase mașina pe stînga, îndreptînd-o cu botul spre portița de fier. Veanu, ca împins de un resort nevăzut, se dădu repede jos și începu iarăși să strige :

— Ioaneee, Ioaneee...

În ușa „casei pompelor" apăru un om în vîrstă, spre șaizeci de ani, care, după ce se frecă bine la ochi, îl întrebă :

— Pe cine cauți, domnu' Veanu ?

— Păi, se fîstîci inginerul, pe prietenul meu, pe Ion, care a fost de pază azi-noapte...

— Noi n-avem aici nici un schimb cu numele Ion, zise omul.

— Nu se poate ! izbucni Veanu, ca și cînd acesta i-ar fi negat propria lui existență. Nu se poate !...

— Dacă zici dumneata, așa o fi, nu s-o putea... Numa' eu îți spun că noi n-avem aici nici un Ion...

— Nu se poate ! repetă Veanu, tot mai contrariat. Doar am vorbit cu el...

— Nu știu... Dacă vrei dumneata, fie și-așa... Dar să știi că pe mine mă cheamă Toader, nu Ion...

— Nu se poate ! repeta, ca în transă, inginerul.

„Cum adică, își zise, tot ce s-a întîmplat azi-noapte n-a fost decît o trăire în vis ? Atunci, cum de-am vorbit cu el ? Doar mi-aduc bine aminte..."

— Umblă noaptea pe-aici, pe la Chereteu, spuse Toader, un pescar nebun. Bagă vîrșele printre trestii, să prindă *cărăşei*. Da' mai mult lipitori scoate, decît peşti... Le vinde ziua prin tîrg, la oamenii cu sînge stricat...

Liviu Ardeleanu, rămas în maşină împreună cu Maria, îşi dădu seama că între cei doi se petrece ceva neobişnuit. Scoase capul pe geam şi strigă :

— Hai, Veanule, că mă grăbesc !

Văzîndu-l la faţă, Toader îl recunoscu, se miră cît se miră, apoi îndrăzni să-l întrebe :

— Dumneata eşti, dom' părinte ? Ori nici dumneata nu vrei să mă mai recunoşti, ca şi Veanu ? !

„Nu se poate ! îşi repeta întruna inginerul. Dar era el, Ion, mi-aduc bine aminte de faţa şi de vorbele lui."

— Ba, cum să nu te recunosc, Toadere ? ! Doar te-am spovedit de-atîtea ori, în tinereţe, îi răspunse *răspopitul*, pe ton de glumă, coborînd din maşină.

— Da, zise omul, pe vremea aia, dom' părinte, se cam ţineau păcatele de mine... Acuma, nici dacă m-aş ţine eu de ele, tot n-aş mai putea păcătui... Nu mă mai cercetează, în cabina asta, decît umbrele morţilor şi cîte-un cunoscut mai ostenit... Pe ăla, pe pescaru' nebun, nu-l primesc, că mi-e silă de lipitorile lui... Eu, mulţam Domnului, am sîngele curat... Aşa că...

— Îţi mulţumesc, tete Toadere, se resemnă, în sfîrşit, inginerul, dîndu-şi seama că n-avea cum să descurce, în clipele acelea puţine, toate confuziile primei sale nopţi de singurătate...

— De ce să-mi mulţumeşti ? se miră omul.

— Păi, aşa, se bîlbîi el, pentru că mi-ai spus că nu există nici un Ion pe-aici... Îţi mulţumesc, tete Toadere, îţi mulţumesc din suflet...

Îşi pipăi coastele, căutînd rănile lăsate de lipitori. Îl chinuia gîndul că nu mai poate scăpa de înotul acela istovitor, prin apele unui vis sub formă de lac, încărcat de lipitori, bîntuit de fantome. Îşi pipăia coastele şi se convingea — pentru a cîta oară ? că rănile erau adevărate, îl usturau, le simţea junghiurile pînă în inimă. Şi, între timp, repeta întruna : „îţi mulţumesc, tete Toadere..."

Omul se uită lung la el, apoi se întoarse cu spatele şi-şi făcu cruce : „Doamne, de ce-i baţi totdeauna pe cei mai buni ? !“

— Haideţi odată ! strigă Maria din maşină. Haideţi, că ne-apucă amiaza !

Nu înţelesese nimic din vorbele celor de jos. Şi era mai bine aşa. De ce să-şi mai fi amărît zilele şi mai tare ? Fiindcă în ea creştea neclintită credinţa că toată viaţa ei, multă-puţină, cîtă o mai avea de trăit, se afla în mîinile ultimului nepot... Mîini fragile, înotînd, deocamdată, prin apele tulburi ale coşmarului... Şi viaţa lui se afla în mîinile ei subţiri, descărnate, dar mult mai sigure în mişcări, sub impulsul străvechi al existenţei topită în dragostea pentru soţ, pentru copii, nepoţi şi strănepoţi.

— Îţi mulţumesc, tete Toadere, repetă Veanu în timp ce se urca în maşină. Îţi mulţumesc din suflet...

— N-ai de ce, ţi-am spus... „Vai de sufletul tău !“ continuă în gînd paznicul. Şi dă-i sănătate, din partea mea, reluă cu voce tare, lui Artimonuţ. C-aseară, cînd s-a întors pe-aici de la înmormîntarea voastră, părea tare abătut. El ca el, dar Anuţă şi mai tare...

— Noroc, Toadere, zise şi Liviu, dornic să curme prelungirea unor asemenea vorbe. Îmi pare rău că nici tu nu mai ai nevoie de spovedania şi de iertările mele, nici eu nu ţi le mai pot da, o întoarse pe glumă *răspopitul*, urcînd la volan. Fără păcate, nu-i nevoie de popi...

În cîteva minute, tăcuţi, tulburaţi, fără să-şi mai spună nici o vorbă, ascunzîndu-se parcă unul de celălalt, ajunseră în poarta lui Artimonuţ.

— Rămîneţi cu bine, zise Liviu. Iar dacă aveţi nevoie de mine, după-amiază, vă caut...

— Să vii, domnule părinte... Că pe jos, pînă la Zăpadia, mi-i tare greu, recunoscu bătrîna.

Anuţă se afla undeva prin şură sau pe la coteţe. Dăduse de mîncare porcilor şi numeroaselor orătănii ce le umpleau curtea.

— Doamne, bine c-aţi ajuns, zise ea, cu o voce cîntată, ieşindu-le în întîmpinare. V-am aşteptat toată noaptea, cu lampa aprinsă...

— De ce, tu ? o întrebă Maria.

Veanu privea, absent, în curtea largă, bine îngrijită, plină de forfota vieţii. Zgomotele şi culorile îi năvăleau în simţuri, fără voia lui, încălzindu-i, treptat, arterele îngheţate. Îşi strîngea pleoapele, de prea multă lumină ce iradia din pămînt, din lucruri, din aerul tihnit al dimineţii.

— Păi, am crezut că n-o să dormiţi acolo, la „casa aia de oaspeţi"... răspunse Anuţă...

— Da' nici n-am dormit acolo, tu hăi. Cum era să rămînem noaptea acolo, în pustişagu' ăla ? ! Cu lacrămile şi cu tînguielile noastre n-am fi lăsat-o să se odihnească-n pace nici pe Jenica, nici pe... Vorbea la plural, îl ţinea pe Veanu de mînă, ca pe un copil mic, nu cumva s-o ia razna, să se trezească fără el. *„O, draga mea, floare aleasă"* — începu să bocească bătrîna, în gura mare, răzbunîndu-se, parcă, pe faptul că nu putuse „să se cînte" acolo, sub bolţile de criptă uriaşă, ale castelului medieval — *„Ce ţi-ai ales altă casă ? Doamne, Doamne, că mîndru ţi-o fost numele, scurte ţi-or fost zilele..."* improviza ea, după tradiţie, cu meşteşug vechi.

— Hai în casă, mamă, că te-aude lumea, zise Anuţă, ducînd năframa la ochi, să pară că plînge şi ea. Îşi juca instinctiv rolul, fără nici un greş.

— Las' să m-audă ! oftă Maria. Că nu-i satu' nostru... Să afle şi străinii ce am pe suflet...

— Hai, *mamă-tînă*, hai, zise şi Veanu, după ce-şi dădu seama ce vrea bunică-sa, trăgînd-o pe trepte în sus. Nu mai plînge, să nu ţi se facă rău...

Începură să se trezească în el, rînd pe rînd, simţurile buimăcite, să pîlpîie grijile, să-l înţepe sulițele unor reacţii fireşti. Printre primele şi cele mai ascuţite era teama de a nu o pierde cumva şi pe bunică-sa.

— Trebuie să-mi vărs toate lacrămile, că altfel se fac pietre şi mi se pun la inimă... îşi repetă bătrîna formula.

— Doamne, Doamne, începu să se tînguie şi Anuţă, că toate relele şi toate necazurile le trimeţi numa' pe capu' familiei noastre...

— Ce rele, tu ? se opri Maria brusc din plînsul ei.

— Toate. Şi moartea, şi nedreptăţile...

— Ce nedreptăţi ? tresări Veanu, uitîndu-se atent la cumnată-sa.

— Păi, uite, îi puse Anuţa sub ochi o revistă ilustrată. Uite, ce plocon ne-o adus Virgil, aseară, din Blaj... Mai bine-o lăsa dracului pe-acolo...

— Ce, tu ? se apropie şi bătrîna de masă. O scris şi-n gazetă de moartea noastră ?

Folosea iăr pluralul, de parcă ar fi fost înmormîntaţi, pe jumătate, cu toţii, şi-acum îşi mai mişcau la vedere numai capetele, ochii şi cuvintele alunecoase.

— Nu, mamă, de moartea Eugeniei n-o fost nevoie să scrie, c-o aflat-o toată lumea, şi fără gazete... Că aşa moarte urîtă n-o mai avut nime prin părţile-astea...

— Da' care moarte-i frumoasă, tu Anuţă ?! o luă la zor, supărată, Maria. Auzi, moarte frumoasă !

— Oricum, mamă, se sperie nora de accentele mocnite din glasul bătrînii, oricum... Una-i să mori ca moşu' Artimon, punînd lemne pe foc, şi alta-i să mori ca...

Vocile femeilor ajungeau la Veanu ca dintr-o poveste veche. Braţele i se împovărară iar de greutatea trupului osos al bunicului Artimon, zvîcnind ca şi atunci de ultimele lui tresăriri de viaţă. Atingerile reci ale trupului Lilianei, ale Eugeniei, îl cutremurară...

— Da' ce, tu ? reluă bătrîna. Crezi că omu-şi alege singur moartea ? Ori moartea-şi alege singură sufletele, după placu' ei, să le treacă pe lumea ailaltă ?

— Nu ştiu, mamă, că eu n-am văzut pe nime murind. Da' acum, mai bine m-ar lua moartea, decît să-mi văd familia de rîsul şi batjocura lumii...

— Ce familie, tu ? Că noi, Borceştii, sîntem mulţi şi risipiţi prin toată ţara. Cine crezi tu că poate rîde de moarte ? Numa' descreieraţii...

Bătrîna spunea totul cu năduf, cu o durere adîncă, abia reţinută.

— De moarte nu, da' de Artimonuţ şi de casa mea, da, continuă nora.

— Spune clar, tu, că nu-nţeleg nimic, începu să dea semne de oboseală Maria. Capul îi tremura iarăşi mai des, făcînd să se clatine toate lucrurile din jur, puse parcă la îndoială.

Veanu, așezat pe o dormeză acoperită cu o velință, țesută în culori reci, posomorîte, fugi de amintiri în paginile revistei „Femina", pe care Anuță i-o vîrîse sub ochi. Recunoscînd într-o fotografie o fostă colegă de școală, începu să citească atent rîndurile tipărite sub chipul fetei lui Gligor-vințelerul. Acum se numea Valeria Lunceanu și era zootehnist. În calitatea asta i se luase și interviul.

— Auzi, nerușinata, strigă Anuță, apropiindu-se de Veanu, și uitîndu-se cu ochii holbați la literele mari, tipărite cu roșu, ca un afiș. Auzi, să se prindă ea de piept cu toți bărbații din comună și de la județ !... Da' nu-i nimic, că mai sînt și cei de la UJCAP...

— De unde, tu ? se amestecă iar Maria, după o tăcere lungă, posomorîtă. Ședea pe dormeză, lîngă Veanu, care se uita mereu la capul tremurător al bunică-sii, fiind convins că numai din pricina acelei clătinări neîntrerupte nu poate ea ațipi. Ce vorbă-i asta cu *ușcapul ?*

— Nu-i nici o vorbă, mamă, că-s oamenii de la județ, care conduc toate satele. Așa că n-o fost deșteaptă, cum se credea... Doar n-o să se lase ei, bărbații, terfeliți de-o muierușcă de-asta, bună de gură și rea de... că nu vreu să-i zic chiar pe românește, într-o zi de supărare ca asta. Da' acum i-oi spune mutălăului ăla de bărbatu-său s-o scarmene bine, să-i astupe gura, pînă cînd nu punem noi cîinii pe urmele ei...

Respira greu, ca după o alergătură forțată.

— Ce cîini, tu Anuță ? întrebă, tot mai nedumerită, Maria, după potopul unor astfel de vorbe și ocări. Contra cui să asmuți cîinii ?

— E vorba de Valeria lui Gligor-vințelerul, mamă, zise Veanu, obosit prea repede de discuția asta în doi peri. Se sculă în picioare și se plimbă prin încăpere, cu revista ilustrată în mînă.

— Ce scrie, Veanule ? se interesă bătrîna, ridicîndu-se și ea. Că doar nu s-o fi supărat Anuță chiar așa din senin...

— *Întrebare,* citi nepotul, băgînd de seamă neliniștea bătrînei. *Cum merge cooperativa care te-a trimis aici, la Academie ? Răspuns : Cum poate, nu cum vrea...*

— Aşa-i, întări Maria, clătinînd din cap. Numa' cum poate...

Anuţă făcu ochii mari, dar n-apucă s-o ia la zor, cum i-ar fi plăcut, fiindcă Veanu continuă cu *întrebarea : Oamenii sînt mulţumiţi de starea asta „cum poate, nu cum vrea ?" Răspuns : Care, cum... Unii din conducere da, alţii care muncesc, ba...*

— Aşa-i, zise iar bătrîna. Care, cum... Aşa-i...

— Ce-i aşa, mamă ? îndrăzni, de data asta, Anuţă. N-auzi ce minciuni spune ? Şi dumneata îi dai dreptate ?

— Lasă-l, tu, să cetească ! Zi, Veanule ! se încăpăţînă bătrîna să asculte vorbele Valeriei, ca şi cînd aceasta ar fi fost acolo de faţă şi s-ar fi uitat în ochii lor.

— *Întrebare : Dumneata nu faci parte din conducere ? Eşti din tabăra mulţumiţilor sau a nemulţumiţilor ? Răspuns : Ba da, fac parte din conducere. Şi sînt singura nemulţumită dintre ei toţi. Deci, dacă vreţi să-mi ziceţi tabără, fie şi-aşa ! Sînt o singură femeie, printre zece bărbaţi...*

— Mai bine nu era ! Muierea dracului ! izbucni iar Anuţă.

— Taci tu, ce ai cu ea ? o mustră bătrîna. N-are dreptu' să spună ce crede ? Numa' ce crezi tu e bine ?

— Dar de bărbatu-meu de ce se leagă ?

— O zis ceva rău de el ? N-am auzit...

— *Întrebare,* continuă, ca o maşină de citit, Veanu : *Şi de ce eşti nemulţumită ? Răspuns : Pentru că tot ce hotărîm seara, în şedinţa de conducere, peste noapte se dărîmă, ca-n povestea aia cu Meşterul Manole... Eu mă trag spre casă, ei, bărbaţii, se trag spre cîrciumă. Şi-acolo, printre pahare, răstoarnă fain-frumos tot ce-am hotărît împreună. Cînd li-e frică de ochii lumii, se mai trag şi pe-acasă, pe la primar, pe la preşedinte...*

— Aşa-i, tu, Anuţă ? Se duc pe la *făgădău,* ori nu se duc ? o încolţi bătrîna, preocupată de „purtarea" nepotului.

— Nu ştiu mamă, că eu nu-s controlorul lor, cum ar vrea să fie smerita aia. Iar cînd vin pe-aici, nu-i pot da afară din casă, că vin cu treburi şi cu discuţii, ca bărbaţii... Ceva trebuie să le pun pe masă...

— *Întrebare : Dar tovarășii de la UJCAP nu se interesează de voi, de cooperativă, de mersul treburilor ? Răspuns : Ba se interesează, cînd au timp, ori plăcere, nu știu cum să zic. Vin pe la noi cînd îi cheamă primarul și președintele la vreo ședință, ori, să-mi fie cu iertare, la vreun pahar de vin bun...*

— No, dac-o fi așa cum zice Valerica lu' Gligor, apăi spălați-vă pe cap cu *uscapu* vostru cu tot, și nu vă mai plîngeți la nime ! încheie Maria.

— Rămîi, Veanule, aici la noi, cîteva zile, i se adresă Anuță, potrivindu-și iar vocea. Să mai uiți, dacă poți... că năcazul tău, oricum, îi mai mare ca al nostru. Rămîi, că aici, în Ciurel, familia noastră, a Borceștilor — apăsă pe acest plural — n-are îngropat nici un mort... Aici poți să uiți totul mai ușor... Și-apoi, dacă te-i mai liniști, o să-l mai sfătuiești și pe Artimonuț, ce și cum, să nu vie nebuna aia să-l facă de rîsul satului. C-o muncit și-o răbdat șăracu', de i-o dat pe nas președinția asta. Iar eu, ca o slugă la toți : întinde masa, adună masa !...

— Lasă, Anuță, mormăi Veanu, mirîndu-se singur de vorbele lui, lasă, nu te mai plînge, că nu v-o dat nimeni foc la casă...

— Ba mi-o dat, Veanule, mi-o dat ! Și la casă, și la suflet. Dar nici eu nu mă las pînă nu-i pun ăleia pe cap toți bărbații...

Văzînd că, la amenințările ei, inginerul surîde trist, dar nu răspunde, ba se și întoarce cu fața spre perete, Anuță o luă pe Maria de mînă și ieșiră în ogradă. Le întîmpinară guițatul porcilor, pușii încă de cu vară la îngrășat, măcăitul rațelor pestrițe, care se scăldau în balta de lîngă fîntîna cu roată, gîlgîitul curcanilor cu cozile lor rotate, ca un curcubeu, sîsîitul agitat al gînsacilor, păzind cîrdurile de boboci, Se amestecau în văzduh toate cotcodăcelile și cucurigurile curții, într-o babilonie colorată, făcînd să-i crească inima stăpînei. La drept vorbind, și bătrîna se simțea bine, văzîndu-le și auzindu-le pe toate cum foiesc, cum se înalță și o înconjoară ca un cîntec vechi și uitat. Își aducea aminte de anii cînd vitele și orătăniile le umpleau și lor curtea, cînd zbenguiala copiilor, a nepoților și strănepoților îi topeau inima de bucurie. Acum totul părea pustiu prin ograda lor.

Poate că tocmai de aceea îi venea şi nu prea să se grăbească spre Zăpadia... Veanu, fără voia lui, biruit din nou de starea aceea letargică, se întinse pe pat şi dormi cîteva ore bune, ca dus. Cînd se trezi, îi era foame. Apăru, între timp, şi Artimonuţ, cătrănit rău pe interviu şi înjurînd în gînd toate femeile din lume, care nu-şi pot ţine gura. Ar fi vrut să se descarce şi acasă dar nu-l lăsă inima s-o facă de faţă cu fratele mai mic şi mai încercat de viaţă decît el. Între timp, se întoarseră şi femeile din grădină, iar în poartă, se opri Liviu Ardeleanu, cu maşina. Claxonă de mai multe ori, ca şi cînd le-ar fi dat de ştire că nu doreşte să mai intre.

Cu ochii în direcţia Zăpadiei, *răspopitul* era, firește, emoţionat, la gîndul revederii cu satul lui de păstorie. Nu mai trecuse pe-acolo de cînd fugise cu Saveta. Pe de-o parte, pentru că ştia limba afurisită a zăpădenilor. Pe de alta, pentru că auzise de predicile popilor ce-l urmară. Blamările lor dădură apă la moară bîrfelilor.

— Hai, dom' părinte, în casă, strigă Anuţă din poartă.

— Hai, dom' Liviu, insistă Artimonuţ. Că, altfel, ne supărăm...

Intră şi se aşeză direct la masă.

— No, dacă ţi-i foame, zise Maria, asta înseamnă că ţi-or dat ăia pe-acolo ceva de beut, că ei au vii multe şi pomet ca-n rai...

— Da, se grăbi *răspopitul*, mi-au dat de toate... Numai...

— Numai ce-ai căutat nu, îl întrerupse Veanu, scos de grijile vechi din cîmpul ispititor al umbrelor.

— Parcă sînt ceva speranţe... Mai ales c-ai fost şi tu, Veanule, pe-acolo, ai pus şi tu o vorbă bună, pentru vitele alea de rasă. Vorbă care, ca *talantul* din Biblie, n-a rămas fără rod...

— Dea Sfîntul ! zise inginerul, printre înghiţiturile lacome care-i bucurau sufletul mamei-tîne.

— Ia, dom' părinte, şi gustă ! îl îndemnă Anuţă pe Liviu. Ia, că-i pîne din cuptorul nostru... Pînă mai avem, mai coacem...

— Iau, Anuţă, n-avea grijă, iau ! zise *răspopitul*, frîngînd un răzor din pîinea mare şi proaspătă, cum frîngea

altădată prescurile în altar. Iau, că doar am pus şi eu umărul, cîndva, la întemeierea cooperativei voastre...

— Cum ? întrebă Veanu, mirat.

El fusese încă destul de mic pe vremea întemeierii colectivei din Zăpadia, nu-şi mai amintea mare lucru despre zilele şi anii aceia frămîntaţi.

— Aşa, zise Liviu. N-am afurisit în biserică pe întemeietorii ei, cum au făcut alţii, n-am predicat apă ca să beau vin, n-am dat canoane grele la spovedanii celor care s-au înscris mai întîi...

— Ba, canoane ne-ai dat şi nouă, celor care ne-am scris mai la urmă, ţinu să-i amintească Maria. Mi s-or umflat şi mie genunchii în Postu' Paştilor, cînd m-am spovedit, atunci, ştii dumneata, cînd ţi-am spus toate amărăciunile din familia noastră, cu însurătoarea lu' Octavian, cu...

— Amărăciuni multe, şi canoane puţine, nană Mărie, o întrerupse *răspopitul.*

— Tocmai de-aia, dom' Liviu,' se repezi Anuţă — nu-i mai zise *părinte,* să nu se supere — dacă ne-ai ajutat atunci la întemeiere, acuma trebuie să ne-ajuţi din nou, să nu se destrame colectiva... Să ne dai un sfat, cum să scăpăm de muierea dracului...

— Ce muiere ? întrebă Liviu, din ce în ce mai nedumerit, dar şi mai precaut...

— Fata lui Gligor-vinţelerul din Zăpadia, aia din gazete...

— Precista mamii ei ! îşi dădu Artimonuţ, în sfîrşit, drumul la nervi. Noi am ales-o în conducere, de harnică şi de-cuminte, iar ea ne sare-n cap, ca o cloşcă nebună !

— Ho, mă ! se repezi bătrîna ! Necazu' nu-i ce zice ea, numa' dacă-i adevărat sau nu. Dacă voi, capii comunei...

— Muierea dracului ! continuă furios preşedintele, de parcă n-ar fi auzit vorbele bunică-sii. Îi place să facă din ţînţar hărmăsar ! Vezi, Veanule, dacă vine cumva pe-acasă şi dacă te caută, c-aţi fost colegi de şcoală, nu ? vezi, mai opăceşte-o şi tu, că, altfel, o s-o ia pe coajă, aşa să ştii. Dacă nu de la bărbatu-său, că mutălăul ăla se uită la ea ca la o icoană, atunci o încasează de la primar şi de la alţii mai mari, de la judeţ... Eu, din partea mea, cu cît scap mai iute de preşedenţia asta şi de

toate ponoasele care mi le-a adus pe cap, cu atît voi fi mai liniştit, aşa să ştiţi...

Veanu îi întinse *răspopitului*, numai ochi şi urechi la toate, numărul buclucaş al revistei „Femina".

După ce termină de citit, Liviu, cu buzele strînse pungă, se uită îndelung cînd la preşedinte, cînd la soţia lui. Şi într-un tîrziu, îi întrebă :

— Voi de la cine aşteptaţi sfat, de la popă sau de la răspopit ?

— Las' dom' Liviu, asta alegi dumneata... Numa' sfat bun să fie... se amestecă iar bătrîna...

— De-i bun sau nu, să judece ei... Eu, ca fost popă, dragii mei, vă spun că nu-i bine să vă puneţi rău cu oamenii partidului ! Rosti rar, cu pauze semnificative, aceste cuvinte care, venite după atîta stăruinţă, căzură ca o grindină. Anuţă se dezmetici prima :

— Da' ce ? Ea-i de la partid şi-ai noştri nu ?

— O fi, Anuţă, o fi ! Că de-aia o trimes-o cine-o trimes-o la Bucureşti, la academia aia, ori nu ştiu cum i-aţi zis voi, şi pe-ai noştri i-o lăsat la vatră...

Răspopitul începu să rîdă, întrerupînd astfel cuvintele bătrînei. Lui Veanu îi apăru în colţul gurii acelaşi zîmbet amar, de om rămas, deocamdată, în afara vieţii. Numai gîndurile bunică-sii păreau să-l tragă înapoi. Artimonuţ îşi turnă din nou vin în pahar, posomorît.

— Duce-o-ar în academia mumă-sii ! îşi dădu Anuţă frîu liber nervilor.

Veanu tăcea, trimiţînd priviri disperate spre bunică-sa, de parcă ar fi vrut s-o mustre : „Vezi, *mamă-tînă*, dacă te-ai băgat în vorbele lor !"

— Stai, Veanule, aici, îl imploră Anuţă, că-n Zăpadia, aşa cum ţi-am spus, n-o să poţi dormi la noapte...

— De ce, tu ? se întoarse Maria spre ea, speriată. De ce să nu poată dormi ?

Uitase ce-i spusese nora încă de la sosire, de cînd intraseră pe poartă.

— C-avem prea mulţi morţi îngropaţi acolo, mamă, de-aia n-o să poată dormi !...

Cuvintele Anuţei, rostite pe un ton apocaliptic, îi făcură pe toţi cei trei bărbaţi să tresară, ca zgîlţîiţi de mîinile scheletice ale tuturor morţilor din familia Bor-

ceștilor. Veanu se ridică în picioare, semn că era, totuși, hotărît să plece, să înfrunte riscul de-a înota prin apele viclene și amenințătoare ale insomniei.

— Morții, reluă bătrîna o veche formulă a ei, morții ne sînt prietenii cei mai buni. Ei nu ne mai pot face nici un rău. Numa' oamenii, cît sînt vii, pot să-și facă rău singuri, ori unii altora...

Liviu Ardeleanu grăbi spre mașină. Maria își luă desagii goi și-l trase pe Veanu după ea, fără să-l mai întrebe dacă voia sau nu să plece. Anuță, atentă la toate mișcările, se agăță de cumnatul său, cu ușurința-i binecunoscută de a sări de la cei morți la cei vii :

— Dacă te caută aia, Veanule, că zici c-ați fost colegi de școală, să-i spui, auzi, să-și bage mințile-n cap ! Iar dacă nu te caută, cheam-o tu...

— Cheam-o ! întări și Artimonuț.

— O să văd, răspunse inginerul, urcînd repede în mașină și trăgînd-o, de data asta, el pe bunică-sa, nu cumva s-o uite acolo...

Cînd intrară în Zăpadia, *răspopitul* se simți copleșit de emoție. De unde-i venea, oare, această impresie de lume în scădere, de univers compresat ? Auzi, tocmai lui, care călcase pragul acestor case de nenumărate ori, la Bobotează și la alte sărbători, la nunți, la botezuri, la înmormîntări, ori numai cînd erau oamenii bolnavi, cînd îl chemau la spovedanie sau la maslu. Tocmai lui, care, dacă și-ar fi pus mintea, ar fi putut spune pe de rost cîte suflete locuiau în fiecare casă, cîți bătrîni și cîți copii trăiau în fiecare familie, cîte perne se aflau pe fiecare pat, cîte icoane și blide pe pereți, cîte scaune, lavițe și lădoaie în fiecare cameră, ce fel de sobe le încălzeau, cîte vite și oi se găseau în grajduri și ocoale, cîte iugăre de pămînt avusese fiecare familie și cîte *feldere* de bucate scoteau cîndva de pe fiecare iugăr. Ar fi putut spune fostul preot nu numai ce-aveau, dar și ceea ce trebuiau să aibă țăranii din Zăpadia, ori cel puțin ce trebuiau să justifice în fața *catastifului* doamnei Nuți, ca și în fața „achizitorilor", fiind, pe-atunci, vremea cotelor, a „prelucrărilor", a certurilor dintre preoteasă și el, dintre preoteasă și sat, dintre...

Tresări. Tocmai trecuse pe lîngă fosta casă a familiei Mula, a foştilor săi socri. Părăsită acum de toţi, casa arăta ca o hîrcă albă, spălată de ploi, în curtea aceea largă, spăimoasă, plină de dudaie şi de bălării. Cine să vrea să-şi mai întemeieze rosturile pe ruinele unei asemenea aşezări ?

— Degeaba te uiţi aşa, dom' părinte, ieşi, în sfîrşit, Maria din muţenia ei, că satu' nostru-i ca pustiu... Acum nu mai sînt bărbaţi, ca altădată... Cei bătrîni cad în brînci şi mor, că le-o fost destul cu munca şi cu năcazurile... Aştia mai tineri umblă pe la făbrici şi pe la serviciuri, au situaţii... Numa' muierile şi le mai trimet pe hotar, la lucru... Şi ele, numa' care au plăcere să iasă, că nime nu le poate sili... Nu le place, da' o duc bine...

Vorbele bătrînei treziră pe *răspopit* din toropeala acelui zăduf apăsător al amintirilor... Cînd trecură pe lîngă cimitirul de pe dealul bisericii, o poruncă neînţeleasă îl făcu să încetinească mersul maşinii, să se uite stăruitor spre locul acela fără pomi, unde se înălţa, cu ani în urmă, biserica veche. O dărîmaseră zăpădenii, grăbiţi cum sînt, dar nu reuşiseră încă să ridice alta în loc. Umblau după aprobări de materiale, după fonduri, după danii, de la patriarhie în jos pînă la ultimul enoriaş. „Uite, începu să-şi spună Liviu Ardeleanu, aşa s-au prăpădit şi tinereţele mele, ca biserica aia veche... Mi-am slujit interesele, nu mi-am slujit idealurile..." „Blestemat să fii, mincinosule, sperjurule !" parcă s-auzea iar glasul îngroşat al preotesei. „Cum, Liviule, îţi pare rău c-ai fugit de sfintele tale minciuni ?" se amestecă şi glasul Savetei. „Îţi pare rău c-ai rămas numai cu mine ?", adăugă, văzîndu-l că şovăie în răspuns. „Nu, nu-mi pare rău după nimic ! se grăbea *răspopitul* să-i şoptească la ureche celei de-a doua soţii, care se lipise de el cu atîta dragoste şi disperare. Nu-mi pare rău decît de tinereţele mele !... Prea mult timp am îngenunchеat, mi-am mortificat trupul şi sufletul, am mărturisit strîmb..." „Suflet de cîine, hoţ de suflete, mincinosule !" îi urla în faţă doamna Nuţi. „Dragul meu, sufletul meu, tu ţi-ai părăsit harul şi altarul pentru mine..." îl mîngîia cu glas îndulcit Saveta. „Altarul şi sfintele taine, pentru un trup de muiere !",

gîfîia Nuți. „Nu, se apără Liviu, nu ! Niciodată nu mi-am făcut din trup altar ! Iar sfintele taine, să știi, nu sînt ascunse nici în pîine, nici în vin, nici în sîngele care se cheamă al Domnului, și care ne curge prin vine... Numai în dragoste, numai în credința că dragostea e nemuritoare ca sufletul..."

„Dragu' meu, sufletu' meu, Artimoane, Artimoane, începu să se căineze în sine Maria, cînd zări cimitirul de pe deal, unde era îngropat bătrînul. Că eu ți-am spus, mă omule, să mai stăm, mă, la Petre, în București, să te facă bine doctoru' ăl mare... Da' tu nu și nu, că dac-o venit Veanu după noi, să ne-ntoarcem acasă... Arză-le focu' de găini să le arză, că dacă nu te duceai după ouă prin zăpada aia mare, dacă..."

Vecinătatea cimitirului îl tulbură din nou pe Veanu care-și rătăci privirile printre mormintele familiei lor înclinîndu-se cu suferință... străbunicului Petre cel bătrîn, care murise pe cînd el avea doar un an ; al maicii sale Silvia, al bunicului Artimon...

„Omul meu cu casă nouă, da' de ce n-ai făcut două ? Una mie, una ție, să trăim în ortășie..." Bocetul mameitîne, care-și tînguia durerea cu glas scăzut, îi opri alunecarea spre mormintele abia închise. Îngrijorat, Veanu își strînsese bunica lîngă el.

Liviu apăsă pe accelerator și nu mai opri decît în dreptul curții Borceștilor. Prima care-i zări fusese Livia. Alergă și le deschise larg poarta.

— No, tu Livio, am venit, zise bătrîna după ce Veanu o ajută să se dea jos.

Era un semn bun că, de data asta, îi spusese nurorii pe nume. Un semn de împăcare, se gîndi inginerul, ca o poruncă a morților, ca o undă a bunătății lor, ce plutea peste pămînt. Numai că Maria se grăbi s-adauge :

— Am venit, tu, și l-am adus pe Veanu acasă, să am și eu o ocrotire de la cineva...

— Bine, mumă, îi dădu dreptate nora, cu diplomația ei binecunoscută. Noi ne bucurăm, mai ales acum, dacă rămîne aici...

— Să rămîie și să mă ocrotească ! zise din nou bătrîna, ca pe-o hotărîre luată odată pentru totdeauna.

— Vedem noi, mai tîrziu, dacă rămîne ori nu, nană Mărie, îndrăzni *răspopitul*. N-ai auzit ce i-au spus cu toţii acolo, la Arcud, înaintea plecării ? Toţi îl aşteptăm înapoi, ca pe un frate bun ce ne este, ca pe un om care şi-a dat... .

— Dac-ai venit cu gîndu' ăsta, să mi-l iei înapoi, se răsti bătrîna, întrerupîndu-l, atunci mai bine n-ai fi venit ! Că puteam ajunge acasă şi cu trenu' ori chiar pe jos, n-aveam nevoie de motoru' dumitale...

Cine ştie pînă unde ar fi ajuns cu schimbul ăsta de vorbe, dacă nu apărea Octavian.

— Bine c-aţi ajuns, oftă el. V-am tot aşteptat, încă de-aseară. Ne-am gîndit la tine, Veanule, şi ne-o fost teamă să nu te betegeşti... Cîte nu poate face omu la durere...

Veanu îşi duse automat mîna la coasta stîngă, unde simţise înţepătura rănilor acoperite bine cu plasture. Ca surorile, îi dădură de ştire şi cele din dreapta că există.

— Dac-aţi venit, continuă Octavian, poate rămîneţi amîndoi aici... S-avem şi noi un popă ca lumea şi un inginer priceput peste sat, să nu se mai tot plîngă zăpădenii...

— Cum, tată ? se miră Veanu parcă trezit. Doar erai prieten bun cu părintele Turdeanu...

— Eu sînt şi-acuma, îi răspunse Octavian, da' nu-l mai prea suferă oamenii...

— De ce ? îşi trădă Liviu curiozitatea.

— Ne-o stricat besereca, şi-acuma nu ne-o mai putem face la loc... Şi-apoi, domnule Liviu, continuă, viclean ţăranul, n-are nici glas frumos ca dumneata, nici predici aşa de iertătoare...

Ca şi cînd ar fi auzit discuţia ce se înfiripaşe în casa lui Octavian Borcea, popa Turdeanu îşi făcu apariţia fără multă întîrziere. Observase, din veranda casei parohiale, sosirea oaspeţilor. Se grăbi să-şi ia patrafirul negru, îl împături cu grijă, aşezînd la mijloc o carte veche, soioasă, şi crucifixul de alamă bine lustruită.

„Te pomeneşti că ăsta vrea să facă prohod", îşi zise Liviu Ardeleanu, îndată ce zări ustensilele popii, pe care le cunoştea atît de bine.

— Iubite fiu sufletesc, se îndreptă popa direct spre Veanu, am auzit cu înfiorare de marea prepestenie ce s-a abătut asupra capului tău. Dar să ştii, dragul meu, că numai cei preaiubiţi de Domnul, ca tînăra ta soţie, pot fi răpiţi la cer atît de timpuriu...

— Dumnezeu s-o ierte ! zise, tare, Livia.

Toţi se simţiră obligaţi, chiar şi Maria, să repete, după ea, formula tradiţională.

Parcă abia acum îl descoperi popa Turdeanu pe unul din predecesorii săi, de fapt, pe cel mai cunoscut.

— Cu cine am onoarea ? întrebă el, de formă.

— Cu Liviu Ardeleanu, se prezentă, pe un ton sobru şi demn, *răspopitul.*

— Ah, ce bucurie ! izbucni, afectat, popa Turdeanu. Deşi n-am avut ocazia pînă azi, eu vă cunosc, totuşi, atît de bine ! Toate registrele de botezuri şi decese îmi vorbesc, dacă nu zilnic, săptămînal, despre îndelungata şi rodnica dumneavoastră păstorie în Zăpadia, continuă el cu falsă smerenie şi simpatie.

Borceştii se treziră, astfel, spectatori, aşezaţi pe laviţă şi pe scaune. O mică pauză în harţa lor de totdeauna le făcea bine. În casă era răcoare.

— Pe-aici, lumea vă pomeneşte mereu, continuă Turdeanu, schimbînd treptat tonul. Multe laude, dar şi unele cîrteli, fiindcă, ştiţi dumneavoastră mai bine decît mine, aşa sînt oamenii din satul ăsta, veşnic nemulţumiţi...

— Le înţeleg cîrtelile, dacă e vorba de ele, şi nu mă supăr. Am plecat de-aici aşa cum am plecat...

— Totuşi, totuşi, stărui Turdeanu, căutînd mereu să observe reacţiile de pe faţa fostului preot, prins acum la înghesuială, ca şi de pe faţa Borceştilor, pe care-i ştia cîrtitori, ca toţi zăpădenii. Totuşi, totuşi, repetă el, prea sînt răi şi porniţi dragii mei consăteni, prea se complac, domnule Ardeleanu, în multele şi încăpăţînatele lor păcate... De aceea, cînd am văzut că se îngroaşă gluma, i-am certat în sfînta maică biserică şi le-am spus pilda cu cîinele pe care regele Indiilor l-a dat în dar lui Alexandru Machedon...

— Ce cîine, dom' părinte ? îl întrerupse Maria, spre mirarea celorlalţi, care-o credeau adormită pe laviţă. Că eu n-am auzit niciodată pilda asta, măcar că mă duc la

slujbă în toate duminicile şi sărbătorile, de optzeci de ani...

— Nici eu n-am auzit-o ! ţinu Livia să se solidarizeze cu soacră-sa.

— Nici eu, repetă Octavian, din aceeaşi dorinţă.

— Acest mare cuceritor de ţări, continuă popa Turdeanu, bucuros că are ocazia să-şi pună în evidenţă cunoştinţele, după ce a primit un cîine de la regele Indiilor, a poruncit să se arunce împotriva lui un taur furios. Dar cîinele, zărindu-l, i-a întors spatele şi s-a culcat pe labe, dispreţuitor. A poruncit apoi împăratul să se arunce împotriva lui un lup flămînd. Dar, din nou, cîinele n-a vrut nici să se uite la el, fudul şi indiferent cum era. Atunci, au asmuţit împotriva lui alte fiare sălbatice, una mai flămîndă decît alta. Cîinele nu le-a arătat însă nici lor, care aveau boturile pline de bale, nici cea măi mică atenţie. Alexandru Machedon a dat atunci ordin să se arunce împotriva cîinelui cel mai fioros animal din menajeria lui : leul ! Cînd l-a zărit pe acesta cîinele a început să tremure şi, în sfîrşit, să se înfurie. Şi-a măsurat bine din ochi duşmanúl şi apoi s-a azvîrlit asupra lui. L-a apucat de gît cu ură, l-a rănit, l-a sfîşiat, l-a pus la pămînt, lăsînd mulţimea, care se uita la ei, cu gura căscată. Leul a răcnit mai tare de furie decît de durere, apoi a închis ochii şi a murit...

Veanu, rezemat de o pernă înaltă, pe care şi-o trase de sub cuvertura patului, aţipise. Respira uşor, abia auzit.

— Împăratul, continuă popa Turdeanu ca de la amvon, a poruncit atunci să despartă cîinele de hoitul leului. Servitorii au început să-l strige, l-au tras de coadă, dar cîinele nu voia, în ruptul capului, să se lase de cadavrul leului. I-au tăiat coada, l-au bătut cu biciul, l-au izbit cu drugi de fier, dar n-a fost chip să-l mai desfacă... Neruşinarea cîinelui nu cunoaşte margini ! *Cannes impudentissimi nescierunt saturitatem,* zice Isaia. Aşa este, dragii mei, şi păcătosul carele se complace în păcat. În zadar îi trimite Domnul îndemnuri, în zadar îl ameninţă, el nu se mişcă din rău şi din încăpăţînare, stă legat de ele, precum cîinele lui Alexandru Machedon de hoitul leului...

— *Comoara predicatorilor !* exclamă în sfîrşit, cu satisfacţie maliţioasă, Liviu Ardeleanu.

Popa Turdeanu înghiţi în sec.

Cuvintele pluteau deasupra lui Veanu ca nişte fulgi topiţi înainte de a-i atinge faţa. Maria tremura din cap, obosită. Numai Livia şi Octavian erau doar ochi şi urechi.

— De-acolo, din *Comoara predicatorilor,* îşi reluă ideea Liviu Ardeleanu, din cartea aceea compilam şi eu, uneori, părinte Turdeanu. Aşa că, aş putea repeta, ca răspuns la parabola dumitale, oricare din predicile acelea...

— Dacă socotiţi că nu v-am apărat destul de bine de gurile rele ale satului...

— Pentru apărare, îţi mulţumesc, părinte ! Dar să ştii de la mine că pilda era nepotrivită... De subînţelesurile ei n-are nimeni nevoie, mai ales azi...

— Dacă nu vă place, aştept replica, se sumeţi popa, îndispus.

— Spuneţi, dom' Liviu, îndrăzni Livia. Că nouă ne plac predicile astea...

— Un biet preot de ţară, începu fostul paroh din Zăpadia, murea de urît şi de dezgust, uitîndu-se cu ochi mari la tot ce se întîmpla în jurul lui, dar mai ales în sufletul lui... Şi se întîmplau atîtea... De aceea, într-o bună zi, se hotărî el să se lepede de tot răul, părăsind parohia în care-şi cheltuise, cu silă şi mortificări zădarnice, cei mai frumoşi douăzeci de ani din viaţă...

— *Comoara predicatorilor !* îl întrerupse, la fel de maliţios, popa Turdeanu.

— Da şi nu, mormăi Liviu Ardeleanu. Din păcate, pentru mine, n-a fost nici o *comoară,* ci numai predici... Dar eu n-am venit aici, părinte, să mă spovedesc. Cunosc, ca şi dumneata, toate tainiţele sufletului omenesc. Am spovedit mulţi oameni, pe unii chiar înainte de moarte, cînd nu mai aveau nimic de ascuns. Aşa că, dacă vrei altceva de la mine...

— Ce să vreau ? tresări popa, prins mereu pe picior greşit de iscusitul şi experimentatul său predecesor.

— Nu ştiu... Poate ceva mai de toate zilele, mai lumesc... De-o pildă, nişte materiale de construcţie pentru noua biserică... Pînă nu se supără prea tare zăpădenii pe dumneata, că le-ai stricat-o pe cea veche...

— No, zise Maria, doar zăpădenii noştri nu-s chiar cîinii lu' Alexandru Machedon !

— Nu, dar nici prea departe, nană Mărie ! oftă, fără voie, popa Turdeanu. Apoi, speriat de ce spuse, își porunci în gînd : „Pune, Doamne, lacăt gurii mele...“ Da, părinte, adică, pardon, domnule Ardeleanu, continuă cu voce tare, dacă ai avea ceva materiale de construcție pe-acolo...

— Noi n-avem, dar cu bani se pot găsi pe la alții, ținu să fie cît mai clar Liviu.

— Păi, tocmai, că nici bani nu mai avem, începu să se tînguie popa.

— Acuma, fiind eu contabil, nu popă, îți închipui, părinte, că din avutul statului nu pot face pe mărinimosul, nici pe milostivul ! Dar dacă nu mai spui la nimeni, o să-ți trimit, de sufletul morților, salariul meu pe o lună. Da, poate și al Savetei...

— Pe amîndouă ? întrebă, bucuros, popa.

— Să vedem, dacă vrea și ea... Nu știu, șovăi Liviu, tulburat. Că prea mult a blestemat, în tinerețele ei, casa și curtea asta parohială...

— De ce ? făcu iar Turdeanu pe neștiutorul.

— Poveşti vechi, părinte... Dacă nu le-ai auzît încă, mai bine să nu le mai auzi !... S-a dus cu ele, pe apa sîmbetei, o lume-ntreagă... Să le punem cruce, și să zicem amin !

— Amin ! încheie popa Turdeanu, lămurit că n-avea de ce să mai insiste.

Liviu se ridică în picioare, semn că era grăbit.

— Doar nu-i pleca de la noi flămînd, ca de la o moară pustie, se supără Livia.

— V-aș invita la noi, zise cu jumătate de gură popa Turdeanu, să mai vedeți cum am reparat și cum întreținem casa parohială, să gustăm ceva împreună, dar, sincer să fiu, preoteasa mea doarme, nu se simte prea bine, nu știu dacă are ceva pregătit... Oricum, am putea găsi...

— Sînt grăbit, le-o reteză scurt, la amîndoi, *răspopitul.*

— Grăbit-negrăbit, da' nu poți porni, dom' Liviu, pînă nu se trezește și Veanu, zise Maria. Că fără el...

— Sînt treaz, *mamă-tînă,* murmură acesta. Mi-e somn, dar nu pot dormi...

— Da' de ațipit tot ai ațipit, voi să-l mîngîie bătrîna.

— Dacă faci cumva temperatură, din cauza rănilor, i se adresă Liviu, atunci...

— Nu fac, îl întrerupse inginerul, smulgîndu-se cu greu din pat. N-am nimic... Poți pleca liniștit, dom' Liviu...

Cuvintele lui, atît de repezite și de reci, îl întristară pe *răspopit*. „Oare, se întrebă el, numai acum și-o fi adus aminte Veanu că eu am stăruit să se mute din Brașov în Arcud ? ! Dacă nu stăruiam, Eugenia era încă în viață... Dacă..."

— Poți să te duci, dom' Liviu, își imită bătrîna nepotul, că eu înapoi nu vi-l mai dau ! Așa să știți !... S-o spui, te rog, și la ceilalți șefi de-acolo... Nu vi-l mai dau cît trăiesc eu...

— Am înțeles, nană Mărie, am înțeles, răspunse el resemnat. Cînd ți-o fi dor de noi, Veanule, ori dacă ai nevoie de ceva, cheamă-ne la telefon ! Poate vrei să vii la patruzeci de zile, ori chiar mai repede, să le cercetezi mormîntul...

— *O, draga mea, floare aleasă* — izbucniră iar tînguielile bătrînii — *ce ți-ai ales altă casă ?...*

Pentru a nu rămîne mai prejos, Livia îi luă vorbele din gură :

— *Că mîndru ți-o fost numele, scurte ți-or fost zilele !...*

— Las-o, tu, să se hodinească în pace ! se opri brusc din plîns bătrîna.

După ce-și luă rămas bun de la Liviu și de la popa Turdeanu, Octavian Borcea închise poarta în grabă și se întoarse spre nevastă-sa :

— Nu mai plînge, tu ! Că tot n-o să mai învie nime din lacrămile voastre !... Acum, ne-o venit, uite, unul dintre copii înapoi acasă... Și-o venit ca „îngerul" nu ca „Irod", cum zicea popa anu' trecut...

Într-adevăr, în toamna anului trecut avusese de gînd, oricum, să-i cheme pe toți la primele sărbători. Mai ales că nu se simțea prea bine și, chiar dacă nu se speria de boală, dorea să-i vadă, să le mai aducă aminte, fie și pe tăcute, că el este supremul stăpîn al casei și curții lor părintești, al sufletelor care-au pornit în lume de-acolo și pe care copiii și nepoții trebuiau să le întoarcă, din cînd în cînd, la matcă. Dar ideea năstrușnică a popii că acești

copii și acești nepoți ai săi ar putea veni acasă în chip de irozi, să taie nu pruncul, ci pe tatăl însuși, îl urmărise sîcîitor în zilele și nopțile acelea. „Că, mă, chiar irozi ? !" „Chiar !" parcă-i răspundea popa Turdeanu, atras pe firul bănuielilor înveninate. „Chiar !" „Bine, atunci o să-i pun la încercare ! Să-i chem de Crăciun... Și dacă vin, să-l văd eu pe ăla care va-ndrăzni să scoată sabia..."

Îi scrisese, ca și altădată, cînd se hărțuia cu bătrînii, în primul rînd fiului cel mare, lui Petre, la București. Îi punea în vedere să vină neapărat, aducînd ca motiv boala. „Eu doresc dragă Petre și Dorică și fetele Dana și Silvia să vă mai văz o dată pe toți că cine știe dacă mai apuc. Anu' ăl nou..." „Că, mă, prostule, se certa singur Octavian, dacă le scrii așa, te-or crede pe patu' morții !... Da' dacă nu le scrii, nu vin..." își răspundea repede, ca nu cumva să se răzgîndească. Aproape cu aceleași cuvinte s-a adresat lui Ion și familiei sale din Copșa Mică, Lucreției, soțului, copiilor și cuscrilor din Brateiu, precum și lui Veanu la Brașov. Lui Artimonuț îi trimisese vorbă în Ciurel, nu cumva să lipsească tocmai el, să-l creadă frații sluga preaplecată a nevestei sale Anuța, mai ales că și sfaturile ei îl băgaseră în destule încurcături și necazuri. Numai cu Axente, agronomul, nu știa cum să facă, să nu-l supere și mai tare. Erau certați din mai multe motive, dar mai ales din pricina lui Liviu, băiatul mai mic al Liviei, pe care Octavian Borcea încercase să-l aducă și să-l așeze în curtea lor. Pînă în cele din urmă a trimis-o pe nevastă-sa la Ioana lui Cireș, să scrie ei, cuscrii, lui Axente și mai ales Leliei, care era mai blîndă din fire decît bărbatu-său. „El i-o poftit pe toți acasă, că nu știu ce presimț rău are cu sănătatea, a zis Livia. În zadar am încercat să-i scot din cap părerea că-i beteag, că nu-i c-un picior în groapă, ca bătrînii, du-te-n treabă-ți, că de mine n-ascultă, habar n-are ! Poate dacă i-or veni copiii, toți șase, că pe-ai mei n-am mai îndrăznit să-i chem, dacă Axente și ceilalți..." „Dar ce boală are, tu, Livie ?" o întrebase Ioana. „Nu știu, i-o intrat lui cuiu-n cap, cred că tușește mai mult de nervi decît de răceală... O să mor eu înaintea bătrînilor, o să rămînă singur, cu irozii lui, așa să știi..." „Ce irozi, tu ?" se speriase Ioana. „Vorbește singur prin casă și prin curte... Repetă vorbele din colinda aia veche a *Irozilor,* de pare c-ar fi ju-

nișan, nu om bătrîn..." Octavian Borcea se închipuia, în zilele acelea de așteptare încordată, „îngerul" din teatrul popular al *Irozilor*, așa cum fusese el îmbrăcat într-o cămașă albă de cînepă, cu peste patruzeci de ani în urmă. „Scoală, ciobane, nu dormi, căci somnul nu-ți va folosi", îi veneau mereu pe buze primele cuvinte ale rolului pe care îl învățase atunci. Băieții mai mari de pe ulița popii îl luaseră în echipa lor fiindcă îl știau curajos, fără teamă de cîinii mulți și flămînzi ai satului. E adevărat că Borcești aveau neamuri pe toate ulițele, încît „irozii", făcîndu-și bine socoteala, știau că „îngerul" acela mic și prăpădit o să le umple sacul de colaci și punga de bani. Ceea ce se și adeverise chiar din primul an. Păcat că, în cel de-al doilea, îi venise nenorocirea tocmai dincotro nu se aștepta. Îl mușcase de mînă, și încă de cea stîngă, în care trebuia să țină steaua, cîinele popii ăl bătrîn, după care venise în sat Liviu Ardeleanu. Cîinele rupsese lanțul, de blestemat ce era, și se repezise la cel mai mic dintre colindători, la el, Octavian Borcea, sfîșiindu-i cămașa albă și tăvălindu-l pe jos cu stea cu tot. Ceea ce-l înspăimînta însă, aducîndu-și aminte de „îngerul" acela mic și cu cămașa sfîșiată, nu era mușcătura de la mîna stîngă, ci altceva, era furia aceea oarbă cu care tăbărîseră ceilalți băieți pe cîinele popii, *Ciobanul* cu măciuca lui, cei trei *Crai de la răsărit* cu săbiile lor, *Stratiotul*, și *Irod* cu cea mai ascuțită din toate săbiile, vărsînd sînge, dar nu de prunci nevinovați, ca în Biblie, ci sîngele unui cîine spurcat, tăvălit în zăpada din fața casei parohiale. Și-apoi, amenințările și blestemele popii, mai ales ale bătrînei preotese. Și-apoi, spălarea rănii. Și-apoi rîsul vecinilor — „unde-ați găsit, măi, un «înger» așa fricos ? !" „Că, mă, își reproșă Octavian, de ce dracu' îți mai vin ție în cap tocmai gîndurile astea ? !"

Dar gîndurile nu-l lăsau și el devenea tot mai nervos. Își aducea aminte c-au mai omorît și-un alt cîine al preotului. Îi ocoliseră curtea poate doi ani la rînd, de frică. După ce i-a făcut popa de două parale în fața satului, în al treilea an s-au dus din nou. Nu s-ar mai fi dus, că, în loc de colaci, preoteasa i-a ocărît, și ei și-au aruncat necazul pe cîine. L-au bătut cu săbiile pînă l-au omorît.

„Cum să cred eu că dacă-mi vin acasă copiii de sărbători m-or tăia cu săbii cum am tăiat noi cîinele popii ?“ Şi, cu toate astea, odată luat de pe picioare de şuvoiul tulbure al unor asemenea amintiri şi obsesii, simţea că nu mai poate scăpa de la înec. „Că, mă, care-ar putea fi «îngerul» dintre voi toţi, şi care Irod ?“ Astfel, îi apăreau din nou în faţă toţi copiii, aliniaţi după mărime, ca altădată cînd aşteptau să fie croiţi cu biciul sau cu joarda, toţi, fără alegere, dacă nu-l pîrau pe cel vinovat. Aşadar, care era acum vinovatul, singurul sau principalul vinovat, ca să nu-i pedepsească pe toţi ? Cine era cel plin de răutate, sîngerosul Irod ? „Că, mă, Petre, începea din nou cu băiatul cel mare, dacă eşti tu, recunoaşte, să înţeleg şi eu ce ai cu mine ? ! Auzi, spuse deschis, nu-mi umbla mie cu vorbe firitisite, ca pe-acolo, pe la Bucureşti, ori pe la făbricile voastre de pe nu ştiu unde. Să ştiu ce ai în cap, că de căutat văd că nu mă mai cauţi numa' cînd te chem eu, ca pe străini ori pe doctori...“ „Irod eşti dumneata, tată ! îi răspundea parcă Petre, fără nici o ezitare. Eu n-am încercat niciodată să omor pruncii, nici pe-ai mei, nici pe-ai altora...“ „Ce prunci, mă ? Pe cine-am omorît eu, de-mi arunci în faţă vorbe de-astea, tocmai tu, pe care îl ştiam cel mai învăţat şi mai cu scaun la cap ?“ „Cum mă-ntrebi, aşa îţi răspund !“ „Bine, mă, atunci nu te mai întreb nimic... Îmi scrii ori ba, îmi trimiţi ori nu-mi trimiţi bani, treaba ta, să te judece lumea, nu eu... Că de omorît se vede bine cum v-am omorît pe toţi, de-aţi ajuns unde-aţi ajuns... Treaba voastră, că nu pe mine mă judecă oamenii, numa' pe voi... Eu v-am chemat acasă, să vă mai văz o dată, cu copiii cu tot... Să nu ziceţi mai tîrziu că...“ „Bine, tată, părea că se înmoaie vocea băiatului, bine, ţi-am citit scrisoarea, o să vorbesc cu fetele şi o să vedem... Dacă venim, venim şi pentru bătrîni, nu numai pentru dumneata...“, „Treaba voastră“ repetă Octavian, „eu vă aştept...“ De la primul copil sărea la ultimul, ca şi cînd ar fi vrut să deschidă focul din două părţi. Îl văzuse parcă pe Veanu în uşa grajdului, furişat, ca în copilărie, să sugă laptele direct de la ţîţa vacii, să-şi stîmpere foamea. „Mă, dacă vii acasă, Veanule, la Crăciun, tu nu poţi veni decît ca «înger», cu steaua în mînă, să strigi cum strigam eu pe-atunci, înainte de a fi muşcat de cîinele popii : «Of, ti-

ranul crud Irod, cade-n blestem de norod !»... Înțelegi ce-ți zic ?" „Înțeleg, tată, dar să știi că"... „Lasă toate gîndurile și hai acasă, dacă mai ai vreo durere, să ți-o pipăi eu cu degetele, să-i găsim leac de vindecare, să putem cînta împreună : «Mărire-ntru cele-nalte, toate stelele să salte !»..." „Bine, tată, o să vedem..." încheia la fel de nehotărît ultimul ca și primul dintre copiii lui Octavian Borcea.

De la el, o lua în sus pe scara vieții de familie, poposind o clipă la fiecare copil.

„Octaviane, ți-e rău ?" îl întrebă Livia, văzîndu-l cum se învîrte ametit prin casă. „Ba, nu... Vreau să mă duc la moara din Gorna, să le plătesc ălora un sac de făină, și-o ladă de bere, să mi-l trimeată acasă. Că nici bătrînii văd că nu mai au din ce face pită, iar dacă vin copiii de sărbători s-avem ce le pune pe masă..." „Treaba ta, du-te ! Da' tu nu vezi cum tușești, de-ți ies ochii din cap ?" îl mustra Livia. „Auzi, tu, cheamă-i și pe-a' tăi, că doar nu s-or tăia în săbii ca..." Femeia îi trîntise ușa în nas și el se văzuse nevoit să se întoarcă pe pămîntul realităților, fără să mai zărească nici o stea la orizont.

Lui Veanu îi era iarăși foame. Trupul lui, ca trezit din lingoare, își cerea drepturile firești. Se plimba dintr-o cameră în cealaltă și aștepta, cu o nerăbdare instinctivă, să vină bătrînii satului să-l vadă, cum mai făcuseră ei, nu de mult, cînd fusese acasă împreună cu Eugenia și cînd... Dar acum bătrînii parcă ar fi intrat cu toții în pămînt.

— Acuma, dragu' mamii, eu n-am făcut mîncare caldă, zise Maria scuzîndu-se, trebuie să mînci ceva de la ei, să nu se supere...

— Bine, mamă...

— Tu, hăi ! strigă bătrîna spre noră-sa, pe care o văzu trecînd spre bucătăria de vară. Prinde, tu, un pui de la mine, ori cocoșu' ăl bătrîn, și fă-i lui Veanu tocană cu mămăligă, cum îi place lui...

Livia se arătă mirată dar și bucuroasă de porunca bătrînei. Mulțumirea ei și a copiilor lui Octavian, îi aducea și ei pace-n casă. De altfel, cu gura Mariei se obișnuise, știa cînd și din ce îi poate sări țandăra. Numai din cînd în cînd o usturau mai tare vorbele bătrînei, iar cînd nu mai

putea răbda, s-apuca să plîngă, în loc să dea drumul vorbelor ce i se înghesuiau pe limbă. Socotea că e mai bine s-o certe Octavian pentru lacrimi, decît pentru cine ştie ce ocări, ori chiar numai pentru cuvinte mai aspre, din care bătrîna lua repede foc. Mai ales după moartea lui Artimon. Cînd credeai că se mai împăcase cu singurătatea, cu gîndul unui adevăr pe care nu mai avea cum să-l schimbe, devenind mai îngăduitoare, atunci te trezeai cu ea mai speriată, mai irascibilă, gata să vadă peste tot numai pericole, şi încă mari de tot, pentru nepoţii şi strănepoţii săi. N-avea pic de stare. De ar fi lăsat-o, ar fi pornit-o cît e ziua de mare, de la unul la altul. Să le afle, să le controleze rosturile, nu cumva să-i scape ceva. „Tot i-e frică să n-o păcălească vreunu", o mai bombănea Livia. Lipsa lui Petre şi Axente de la înmormîntarea Eugeniei, îi îndreptase bătrînei toată grija şi gîndurile spre cei doi.

— Auzi, îi zise lui Veanu, oare Petre de ce n-o fi venit ? O fi dus iar prin străinătăţi ? Am auzit că-l tot trimet pe-acolo, pe la ăia, să le facă şi lor făbrici...

— Nu ştiu, mamă, îngăimă Veanu. Nu ştiu... Poate aşa o fi...

— Numa' de nu i s-ar întîmpla ceva !...

— Ce să i se-ntîmple ? se opri nepotul în loc din plimbarea lui nervoasă.

— Păi, vreun rău, că de bine nu se sperie nime !... Am văzut cu ochii mei la televizor, dragu' mamii, că-i plină lumea de revoluţii, de inundăţii şi de războaie...

— Aşa-i... E plină...

— Nu sîntem numa' noi necăjiţi şi întristaţi pe lumea asta...

— Nu...

— Da' oare Axente de ce n-o fi venit ?

— Nu ştiu, mamă...

— N-o fi oare beteag ?

— Cred că nu... El e cît un munte, el...

— Ori o fi supărat ?

— De ce, mamă ?

Urmărea cu greutate linia întortocheată a vorbelor bunică-sii, ce i se păreau a fi o zbatere a sufletului ei de

a nu cădea în golurile neputinței, ale morții lente, pe care trupul părea să le anunțe într-o formă tot mai brutală.

— Păi, i-o fost scris, atunci, mai înainte, pînă n-ați venit voi pe-acasă, tu cu Jenica, i-o fost scris socru-so, Cireș, o scrisoare. Și eu l-am rugat să-i trimeată cîteva vorbe și din partea mea...

— Ce vorbe ?

— Adică i-am poruncit și eu să vină acasă, să nu mă lase pe mine singură aici... Cum era să știu, sluga mamii, c-o să vii tu, înaintea tuturor ? !...

— Pentru vorbele alea, mamă, nu se putea supăra...

— Ba da, că i-am mai spus eu și altele, toate cîte le-aveam pe suflet... I-am spus că dacă nu vine de *măganu'* lui, atunci mă pornesc eu într-acolo cu Ion Cireș, să-i cerem de la mai marii ăia din Dobrogea care i-or primit și căpătuit pe-acolo, să ni-i aducem înapoi acasă... No, acuma ni s-or încurcat toate socotelile. Că el, Cireș, care-i mult mai tînăr ca mine, abia se mai proptește-ntr-o cîrjă, dacă n-o fi căzut chiar la pat, săracu'. Dintr-atîția copii cîți are, o rămas singur, de-o să-l mînce viermii de viu...

— Păi, nevastă-sa, cuscra Ioană, nu-l îngrijește ?

— Ba-l îngrijește, da' el nu se prea lasă, că-i fălos, c-o fost președinte...

— Și ce are boala cu funcția ?

— Are, că măririle astea lumești i se cuibăresc omului în sînge, ca *freanțu*...

— Dar pe el, pe Cireș, îl știam om la locul lui... Cînd avea vreo supărare și-o ascundea în proverbe, ca înțelepții...

— Da, acceptă bătrîna, grăbită să ajungă unde își pusese ea în gînd, e-adevărat, numa' că boala lui de-acuma nu seamănă cu alea din proverbe, cum zici tu, și-mi încurcă mie toate socotelile...

— De ce ?

— Așa, că nu mă pot duce singură pînă acolo, la marginea mării, să-i chem acasă pe toți...

— Să vedem, mamă, poate că mergem împreună, apucă să-i făgăduiască nepotul, mai mult ca s-o liniștească. Să vedem...

— Împreună, da, că eu pe tine nu te mai las singur nicăieri...

— De ce ?

— Să nu faci vreo prostie...

— Ce prostie ?

— Păi, ţi-am mai spus, să nu-ţi pui capăt zilelor, c-atunci mă spînzur şi eu... Aşa să ştii, fără tine...

— Fii liniştită, *mamă-tînă !* o întrerupse nepotul, cutremurat de ideea bătrînei.

— Ba, liniştită nu-s... Cum să fiu, dac-ai vrut tu să te laşi mîncat de şerpi şi de lipitori ? ! Ce-ai căutat, în puterea nopţii, la Chereteu ? De ce-ai fugit de lîngă mine ?

— N-am fugit... Mi-era cald, am vrut să mă răcoresc...

Nu mai avea poftă să-şi aducă aminte de toate amănuntele acelei nopţi.

— Bine că n-o fost mai rău, trecu bătrîna mai departe, ghicind din priviri starea nepotului. Acum, o să ne culcăm în *casa dinainte,* că-n paturile astea n-o murit încă nime... Dincolo — arătă cu degetul spre *casa dinapoi,* camera ce da spre curte — dincolo-i tot patu' ăla vechi şi blăstămat, în care s-or stins cu toţii, rînd pe rînd... Şi-acuma, dacă-i mai bun la ceva, numa' mie mi-i bun...

— Ba să-l scoatem afară din casă, să-l tăiem cu securea şi să-l punem pe foc ! îşi descărcă sufletul nepotul. Să-l tăiem cu securea...

— Nu-i nevoie, Veanule, se răzgîndi bătrîna, că eu n-oi boli în el niciodată, aşa să ştii ! Eu nu-s înaltă, să caz la pat şi să bolesc, ca altele... Eu mor în picioare ! îşi repetă formula veche, ce semăna cu rugăciunea învăţată de la Artimon : „Dă, Doamne, să mor în sănătate..."

— Dumneata n-o să mori niciodată, *mamă-tînă !* Nu te lăsăm noi...

Vocea lui îi trăda disperarea.

— Ba, dacă vă mai liniştiţi, sluga mamii, dacă mai scăpaţi de necazuri, eu tot trebuie să moriu...

— Văd că nu sîntem deloc liniştiţi... Fiecare, pe rînd, îţi dăm dureri de cap deocamdată... Veanu abia îşi putu ascunde tresărirea. Ajungea pînă la el, ca un ecou, rîsul gîlgîitor al Eugeniei : „măi tovarăşe *deocamdată*".

— Îmi daţi, recunoscu îndată Maria... Toţi vreţi să mă puneţi la încercare...

Se mişca dintr-un colţ în altul, fără stare, ca şi cînd toţi nepoţii şi strănepoţii ar fi fost acolo de faţă şi ar fi

tras-o de mîini spre casele şi sufletele lor, puse şi ele mereu la încercare. Se potoli doar cînd apăru pe uşă Octavian, care aducea mămăliga fierbinte, aşezată pe cîrpătorul de lemn, urmat de Livia cu alte mîncăruri calde.

Se aşezară la masă, patru din cei zece cîţi erau altădată, şi începură să cineze.

În tăcerea aceea posomorîtă, de parcă cina ar fi fost mai degrabă o pomană în amintirea Eugeniei şi a *Celui mic*, îşi făcu apariţia pe uşă, în sfîrşit, primul bătrîn al satului. Veanu sări în întîmpinarea lui. Acestor oameni răsuciţi, cu firi aspre, încărunţiţi prea devreme, le devenise simpatic, încă din copilărie. Poate pentru că rămăsese orfan de maică-sa, sau poate pentru că se încăpăţîna să nu părăsească satul, ca alţii, continuînd rostul lor ţărănesc, cu tractoarele lui, mutate din vale-n deal şi din deal în vale, cu felul său deschis de a intra în vorbele şi-n viaţa bătrînilor ca plugul în pămîntul vechi, îndărătnic, rupt din carnea şi sufletul lor.

— Sara bună ! Şi Dumnezeu s-o ierte, Veanule ! îi zise Gligor vinţelerul, luîndu-şi de pe cap comănacul de paie, coclit de ploi şi de piatra vînătă cu care stropise viile ani şi ani de zile.

— Să-i ierte, mă, Gligore, c-or fost doi ! îl corectă Livia. Şi muma, şi pruncul, încă nenăscut... Ca-ntr-un blestem...

— Dumnezeu să-i ierte ! repetară toţi, luîndu-l şi pe Veanu în vîrtejul cuvintelor.

Bătrînei nu-i plăcu intervenţia nurorii, dar se hotărî s-o lase în pace în faţa unui om strein.

— Hai, Gligore, cu noi la cină, hai, îl îndemnă Maria, după o scurtă pauză, că pe tine nu sîntem supăraţi. Numa' pe Valeria...

— Da' de ce să fiţi supăraţi pe ea ? se miră vinţelerul, foindu-se pe scaun.

— Păi, tu n-ai auzit ?

— Ce s-aud, nană Mărie ?

— Ce ? întrebă şi Octavian, curios, dar mai ales nemulţumit că tocmai acum, cînd el rămăsese şeful casei, i se ascundeau veştile mai importante.

— Povestea asta cu gazeta, zise bătrîna.

— Ce gazetă ? făcu Gligor ochii mari.

— Zice c-ar fi dat-o pe Valeria în gazetă, cu poză cu tot...

Omul părea tot mai neliniștit. La fel, Octavian și Livia, care n-auziseră încă nimic de povestea asta cu gazeta, se uitau unul la altul, apoi la bătrînă și la Veanu, cu un reproș abia stăpînit.

— Zice că, dacă scapă de académia aia din București, vrea s-ajungă președinta gospodăriei, să-i ia locu' lu' Artimonuțu' nostru...

În sfîrșit, Gligor se dezmetici, își puse comănacul jerpelit pe prichiciul ferestrei și luă păhărelul de vinars întins de Veanu.

— Treaba lor, nană Mărie, spuse el, după ce dădu băutura pe gît. Treaba lor, că ei or mutat-o din Zăpadia în Ciurel, cu bărbat cu tot. Cine-o ales-o în conducere ? Ei, nu eu ! Așa-i Octaviene ? Dac-au amestecat-o printre bărbați, cum s-ar amesteca popa printre draci, acuma descurcă-se ! Da' de unde știi dumneata, nană Mărie, că fata mea vrea să-l schimbe din funcție pe Artimonuț ?

— Poate că nu vrea... Nu știu... N-aș putea spune vorba asta... se fîstîci bătrîna.

— Atunci de ce-o spui ? o certă Octavian.

— Mi se-mpare, continuă Maria, făcîndu-se că nu-l aude, mi se-mpare că alții, mai mari ca ea, ar avea dorința asta... Altfel, vorbele alea...

— Ce vorbe ? întrebă Gligor, mîndru, totuși, că fata lui ajunsese să scrie în gazete.

— Lasă, că ți le-o spune ea singură, dac-o veni duminecă pe-acasă...

— Nu știu dacă vine, mormăi Gligor. Iar dacă vine, se oprește la Ciurel, la bărbat și copil... Aici ce să mai caute ?

— Ba da, vine, să știi c-o fi auzit și ea de necazu' lu' Veanu ! Și dac-o auzit, vine sigur, că ei, la școală, or fost pe-o clasă... Așa-i Veanule ? se întoarse Maria spre nepot.

— Așa-i, recunoscu el obosit.

— Numai să n-o pățească, Doamne ferește, cu gazetele alea, zise Livia, ca să vadă toți că ea ține partea lui Artimonuț.

— Ce să pățească, tu ? se încruntă vinețelerul.

— Păi, s-o ia la întrebări, că doar nu-ți închipui, tete Gligore, c-or lăsa-o neîntrebată ? !

— Ce dracu s-o întrebe, tu ? ! zise supărat Gligor.

— Păi cum crezi tu, Gligore, c-or alege-o președintă, fără s-o ia la întrebări ?

— S-o ia, că așa-i trebuie ! cedă Gligor. De ce nu-și vede de bărbat și de copil, ca toate muierile ? ! Vrea să-și pună pe cap toate cele trei sate care trag unul hăis și altul cea ?... Dac-o mai face-o și pe asta, îi sucesc grumazu', cît o fi ea de măritată.

— Ba, las-o că-i deșteaptă ! o apără Maria. Dacă-l mai aducem acasă și pe Axente...

— Cum să-l aducem ? Cine ? o întrerupse Octavian, uluit de această nouă și neașteptată veste a bătrînei.

— Eu și cu Cireș...

— Bravo, rîse satisfăcut Octavian. Cireș îi c-un picior în groapă și dumneata crezi că...

— Nu cred nimic, mă ! îl apostrofă maică-sa. Dacă nu poate el, mă duc cu Veanu, așa să știți !

— Cînd, mumă ? De ce ?

— Cînd, om vedea noi... De ce, știi tu bine... Nu vreau, mă, să rămîi aici singură, ca o *ciuvică*...

— Cu noi ești singură, mumă ? îndrăzni Livia, catifelîndu-și vocea cu o undă de tristețe, care spera s-o înmoaie pe bătrînă.

— Singură, da, că voi aveți scopurile voastre...

— Ce scopuri, mumă ? se ridică Octavian de la masă, gata s-o ia la rost în fața tuturor.

— S-aduceți în curtea asta oameni străini, preciză ea, uitîndu-se spre nora vitregă. Da' nu s-o născut încă ăla care să mă deie pe mine afară din casa mea ! „O, Artimoane, Artimoane — o apucă iar bătrîna, brusc, pe cărările ei bătătorite — de ce m-ai lăsat tu singură ? ! Că eu ți-am spus, măi omule, lasă-le în foc de găini"...

— Vezi, îi șopti Octavian fiului său, mai înțelege-te dacă ai cu cine ! Dumneaei vorbește mai mult cu morții...

Veanu, cuprins iarăși de un sentiment de neputință și zădărnicie, se ridică și se îndreptă spre camera dinspre drum, lăsîndu-i pe toți să se uite lung, bănuitor, după el. Se dezbrăcă de cămașa pătată, totuși, de sînge, își căută în lada de haine a Liviei, pregătită întotdeauna pentru oaspeți, o pijama curată, o îmbrăcă în fugă cu gesturi sigure, se întinse pe recamier și căzu repede într-un somn

ca de cosaș istovit. Un somn fără umbre. Oare începuseră să-l ocolească ? Ori el se ascundea de ele ?

Maria intră după nepot, în vîrful picioarelor, nu înainte de a se adresa lui Octavian și Liviei :

— Aveți de grijă, măi, să nu faceți larmă, să nu-l treziți ! Că de păzit îl păzesc eu...

Gligor mai goli o dată paharul de vinars din față, apoi ieși pe ușă, dînd din umeri a nedumerire : „Ce-o fi, om mai vedea !... Că de la voi, prea multe n-am ce înțelege... Suciți și răsuciți vă știu de-o viață întreagă".

Octavian nu-l mai însoți pînă la poartă, se întoarse pe loc și-i spuse nevestei :

— Lasă lampa aprinsă. Tu culcă-te, că stau eu de pază...

Poate zăpușeala nopții de iulie și gîndurile lui învălmășite îl întoarseră înapoi, la punctul unde își întrerupsese povestea din iarna celuilalt an, cînd își chemase toți copiii și nepoții acasă, prin scrisori scurte și categorice. Se mira că nu primise nici un răspuns scris. Nici unul din copiii săi nu se ostenise să-i dea de știre, pe nici-o cale, dacă primea să vină sau nu acasă, cum sunase chemarea. Poate era de vină și timpul ploios, cu zile apăsătoare, căzute în bot peste dealurile Tîrnavelor, sufocate de fumul acru al căminelor, de înjurăturile țăranilor care nu-și puteau tăia porcii la vreme, după tradiție. Rar, noroiul prindea o pojghiță subțire, ca o presimțire a iernii ce nu voia să mai sosească, dezamăgind și mai mult, la topire, copiii din Zăpadia, rămași în vacanță fără zăpadă, cu săniile nefolositoare și cu colinzile fără decor.

Dar monotonia se frînse brusc în casa Borceștilor în ziua cînd, la chemarea Liviei, pusă de acord cu Octavian, fiul ei cel mai mic, Liviu, muncitor în Alba-Iulia, se prezentase, împreună cu soția și cu cei doi băieți, întrebînd încă din pragul curții : „Colindăm ?", „Colindați !" le răspunsese mama, fericită că-i vede mai repede decît se așteptase, dar și neliniștită de privirile lui Octavian, bănuitoare, reci, scăpărînd, într-adevăr, ca sabia lui Irod. Se temea și el de gura bătrînilor ? În loc de copiii și nepoții lor îi intrase-n casă sămînța vechilor gîlceve. Dar spaima și jena ținuseră doar cît să se răstoarne planurile în capul bărbatului ei. „Că, mă, dacă nu vreți să veniți voi, mă dați pe mîna străinilor și ăștia sînt mai harnici cu dra-

gostea..." le reproșa Octavian, pe tăcute, alor săi. Ca apoi să murmure pe urmele nevestei : „Colindați, mă, colindați !..."

La îndemn, copiii lui Liviu, neînscriși încă în rigorile calendarului și ale tradițiilor, își luaseră rolurile în serios și începuseră cu voci calde, emoționate : „Dintr-o casă-n aialaltă, gazda căsii nu-i acasă..."

Cuvintele lor îi înghețaseră inima Liviei. Dacă Octavian, stîrnit din nou de povestea cu casa și cu moștenirea, le-ar fi luat vorbele ca pe-o provocare, pusă-n în scenă de „clanul Liviei" împotriva Borceștilor ?

„Tăceți, mă, îi întrerupsese Livia pe cei doi nepoți, tăceți, că numa' mîine au voie copiii să colinde !... Azi, de-abia am frămîntat colacii, așa că n-avem încă ce vă da..." „Am adus noi", răspunsese băiatul mai mare, înfruntînd, astfel, reproșurile din privirile maică-sii, care n-ar fi voit să afle Octavian că ei aduseseră din oraș darurile pentru colindători, ca și cînd la casa Borceștilor ar fi bătut vîntul sărăciei. Contrar însă acestor bănuieli și spaime, care se țeseau repede, printr-o tradiție de familie, în jurul firii sale posace, Octavian le luase vorba din gură nepoților vitregi și începuse să colinde el mai departe, răgușit, gîfîind, de parcă ar fi înotat prin noroiul satului, de la calea ferată pînă în ulița Borceștilor.

După ce oaspeții se șterseseră pe picioare de noroi, încet, cu prea multă băgare de seamă, încărcînd *răzătoarea* de bulgării clisoși, Liviu se îndreptase spre tatăl său vitreg și-l strînsese în brațe puternic. „Bine te-am găsit, tată ! Ce faci ?" „Că, mă, lasă-mă, ori vrei să mă omori ? !"

Vorbele lui o speriaseră din nou pe Livia. „Începe, își zisese. Să vezi numa' ce sărbători or mai fi și astea ! Mai bine erai hameș, Liviule, și nu te grăbeai să vii înaintea celorlalți..."

Dar Octavian nu se purta după calapoade obișnuite.

„Haideți, mă, în casă, că mie nu-mi suferă aieru' ăsta rece !" îi poftise, grăbit, pe trepte în sus. Semn, pentru Livia că oaspeții nu erau atît de nedoriți în ochii lui. Ba, mai mult, s-ar putea chiar ca Octavian să vadă în zorul lor de-a veni la Zăpadia o atenție și o dragoste pe care, deocamdată, copiii lui nu se repezeau să i le arate. „Mă bucur c-ați venit, dragii mei... Că nouă ni-i pustiu pe-aici.

Bătrînii stau în casa din spate, cu dumnealor nu... dar, lasă, ce să vă mai băgăm şi pe voi în vorbe, că şi-aşa..." „Tu, o întrerupsese Octavian, lasă oamenii să răsufle... Nu vezi, tu, că..." „Ce să văd ?" îl întrebase, îngrijorată. „Că la copiii ăştia li-i foame... Te-apuci de tînguieli, ca babele..." Livia nu ştia ce să mai creadă. Pesemne, bărbatul ei voia anume să fugă de ceea ce-l durea, să nu calce, prosteşte, în gropi, iar ea, nesăbuita, îl împingea din spate tocmai încotro n-ar fi trebuit. „Bine că eşti sănătos, tată, şi că ne-am speriat degeaba", sunase destul de strident vocea lui Liviu, ghicind pericolul unor întoarceri în trecut, care nu părea să prevestească nimic bun pentru planurile lui. Cu atît mai mult cu cît nici nevastă-sa, muncitoare la fabrica de ceramică din Alba-Iulia, n-avea nici o poftă să-şi părăsească meseria şi oraşul, apartamentul de la bloc, cu apă caldă, cu grădiniţă de copii şi şcoala alături, pentru curtea şi casa Borceştilor, fie ele cît de largi şi de încăpătoare. Octavian nu-i răspunsese. Era sau nu, şi cît anume de bolnav ? Nici el nu-şi mai dădea seama. Simţea cum îl încearcă o oboseală şi o lehamite care nu putea veni doar din rădăcinile trupului. Tuşea sec, nervos, punea mîna pe lucruri şi parcă nu le mai simţea, chiar mîngîind capul celor doi copii — fapt ciudat pentru un om zgîrcit la gesturi, ca el — i se părea că sînt cioplite din lemn uscat, fără viaţă. Se trezise căutînd cuţitul în *lada mesii,* şi, cu el în mînă, înaintînd printre ceilalţi, care se uitau la el pe jumătate speriaţi, pe jumătate fericiţi, se strecurase în camera dinspre drum, neîncălzită, crestase o bucată din urechea stîngă a porcului, tăiat abia cu cîteva zile în urmă şi pus la sărat înainte de a-l urca în podul bucătăriei de vară, să se afume, mai crestase şi o curea de slănină subţire, de pe burtă, amorţită de frig, şi se întorsese cu ele spre copii : „Că, mă, dacă aţi venit voi mai întîi şi dacă aţi colindat frumos, nu ca *irozii...*" „Ce *irozi,* moşule ?" îl întrerupsese băiatul mai mare. „*Craii,* mă ! Tu nu ştii că la *crai* le mai zice şi *irozi* ?" îl dojenise Liviu. „Nu ştiu", recunoscuse băiatul. „Nu ştiu", repetase şi al doilea, grăbit să-şi ia darul de la ciudatul său bunic. „Lasă *irozii*-n pace, Octaviane, ce tot ai cu ei ? se repezise Livia, de parcă era vorba de-o ameninţare. Nu mai prosti de cap şi copiii ăştia cu *craii,* şi cu

împărații din amintirile tale, că ei cred prea ușor tot ce le spui..." „Măi, Octaviane, acasă ești, mă ? Ori ai pornit și tu la colindat, ca mine ?" se auzise cineva strigînd din curte. „Cine-i ?" o întrebase Liviu pe maică-sa. „Cred că Toader, *poștaru*... Cine știe ce ne-aduce..." „Hai, mă, în casă !" îl poftise Octavian cu voce scăzută, încît streinul de-afară n-avea cum să-l audă. Dar omul nu mai așteptase, nici nu-și curățase cizmele de noroi, și urcase pe trepte abia tîrîndu-și geanta mare de piele ponosită, ce-i atîrna de gît. „Să colind ?" întrebase Toader, înainte de-a deschide ușa. Cum era scund, abia i se vedeau prin geam umerii lați și capul teșit. „Că, mă, Gașpare, sînt sigur că ți-ai uitat rolul" îi ieșise în întîmpinare Octavian. „Eu, da, l-am uitat... Numa' tu mai ții minte toate năroziile", îi răspunsese poștașul. Ceilalți, mai ales copiii, se uitau la ei fără să înțeleagă nimic. „Spune, mă, dacă știi !", insistase Octavian. „Ce ?" „Rolul..." „Care ? Că eu am fost, pe urmele tale, și «înger» și «cioban» și Gașpar..." „Eu Gașpar n-am fost niciodată, mă !" ținuse să-l corecteze Octavian. „Nu, că tu la urmă te-ai făcut Irod, și-ai ținut-o așa cu rolu' ăla pînă cînd ai adus-o din Glod pe Silvia, fi'ertată..."

Precizările lui Toader îi prinseseră pe toți nepregătiți. Femeile începuseră să se foiască. Liviu crezînd că-l va scoate pe tatăl său vitreg din încurcătură, îi spusese poștașului : „Șezi, că tata glumește..." „Ba nu glumesc, mă ! Șăzi, că-i fi ostenit de-atîta umblătură și tină... Iar dacă nu mai știi rolu', ți-l spun eu..." „Zi tu, Octaviane, vorbele lui Irod, și, dacă mi se potrivesc, poate-mi aduc aminte", îl încercase Toader. „Că, mă, care vorbe ? Că erau multe..." „Oricare..."

Octavian se așezase și el pe lădoiul de după masă, lîngă Toader și Liviu, își încrețise fruntea într-un efort de memorie sincer, deloc căutat. „Adu-i, tu, omului ăsta un pahar, ce stai așa ? ! își dojenise nevasta. Și, vezi, să nu te-atingi de vinul bătrînilor..."

Făcea totul de parcă ar fi vrut să amîne momentul cînd poștașul trebuia, oricum, să-i spună de ce venise. „Spune !" îi poruncise Toader. „Ce, mă ?" „Vorbele lui Irod... Nu mai știi cum ne amenințai ? «Dar vai de-a voastră cunună, de mă purtați cu minciună !»..." „Și tu

răspundeai : «O, împărate, să trăiești, și mulți ani să stăpînești...» Și-acum uite ce stăpînesc !“ făcuse Octavian un gest din mînă, neașteptat, a lehamite. „Boala, mă, și bătrînețele...“ „Taci, mă, nu te plînge, Octaviane, că te-o bate Cel-de-Sus. N-ai tu dreptu' ăsta de-a te plînge, nici de copiii tăi, nici de-ai Liviei. Uite-i cum...“, „Că, mă, nu mă plîng, Toadere, nici de copii, nici de altcineva dăduse înapoi Octavian, gîndindu-se iar la bătrîni. Eu ți-am spus așa, să înțelegi și tu că...“ „Auzi, mă, îl oprise Toader, știi cum ziceam eu mai departe, cînd eram Gașpar ? «De minciună nu ne face, nu știi în scripturi ce zace... Noi sîntem magi învățați, cu minciuna nededați... Și-aicea dac-am venit, n-avem gînd de viclenit, ci chiar de adevărit»...“ „Și ce să adeverești, mă ?“ „Că, uite, n-ai de ce să te plîngi...“ Și, zicînd acestea, se apucase să caute în traista adîncă de piele, de unde scosese, pe rînd, patru mandate poștale și i le pusese lui Octavian în față. „Ce-s astea, mă ?“ „Bani... Te plîngi de viață și, uite, tu capeți într-o zi cît eu într-un an...“ „Nu mă plîng de nimic, nici de viață, nici de bani, că eu nu asta așteptam să mi-aduci tu, bani...“ „Dar ce, mă ?“ „Scrisori și liniște...“ „Scrisori ți-aduc dacă ți le scrie cineva, că eu nu pot scrie la toți cei care-așteaptă... Poate că ție, da, ți-aș putea scrie, că te cunosc și știu ce te doare...“ „Știi pe dracu' ! se supărase Octavian. Hai, spune de la cine mi-ai adus banii, să-ți semnez de primire și...“ „Văd eu că vrei să mă dai afară înainte de-a-mi bea paharu' ăsta...“ „Vorbești prostii...“ „Hai, să trăiești, tete Toadere, închinase Liviu, care tăcuse mîlc pînă atuncea. Și la mulți ani ! Să-i aduci tatii tot vești de-astea, că nu-i strică...“ „Îmi strică ori nu, nu-i treaba ta !“ se întorsese Octavian cu priviri de mustrare spre fiul vitreg. „Spune, mă, de unde-s banii ?“ îl întrebase, după o scurtă și apăsătoare pauză, pe Toader. „De la Petre Borcea, bulevardul București Noi, bloc 5, scara A, începu să răsfoiască Toader mandatele. De la Octavian Borcea, Brașov, bulevardul Anton Pann, bloc F4, scara C ; de la Ion Borcea, comuna Axente Sever, strada Plopilor, numărul 17 ; de la Lucreția Todoran, comuna Brateiu, strada Libertății numărul 8... Tot bulevarde, blocuri și străzi... Ce mai vrei, mă ?“ se revoltase, parcă, Toader sfîrșind de citit și începînd să-i numere banii... „Cîți ?“ se

interesase, în sfîrşit, Livia, care pînă atunci îşi făcuse de lucru cînd într-o cameră, cînd în cealaltă. „Că, mă, ia-ţi, Toadere, banii înapoi ! se înfuriase Octavian dintr-o dată, ridicat în picioare. Ia-i şi spune-le să vină ei să mi-i aducă !...“ „Cum să-i trimet înapoi, mă ? Tu eşti nebun, Octaviane ? Ce să scriu pe mandat, că eşti *andrisant* necunoscut ? M-ar rîde, mă, şi curcile, nu numa şefu' oficiului din Blaj, să spun că nu te cunosc pe tine, ori că nu te-am găsit acasă...“ „Treaba lor ! Tu să-mi aduci copiii, nu bani...“ „Mă, omule ! sărise Livia. De unde ştii tu că nu vin, dacă ţi-or trimes înainte pensia ? Că de datorat oricum ţi-o datorau...“ „Taci, tu ! Nu te băga unde nu-ţi fierbe oala... Ia-ţi, mă, banii şi cară-te !“ Se învineţise la faţă. Începuse să tuşească nervos. Se îndreptase spre uşă. Oaspetele, văzînd că nu glumeşte, se ridicase şi el în picioare, abia depăşind înălţimea mesei. Strînsese hîrtiile şi banii în geanta de piele, apoi se aplecase după blidar, de unde luase o mătură cu coadă lungă de lemn, ca un paloş, pe care începuse s-o agite în direcţia lui Octavian : „Mă, Iroade împărate, te-ai umplut de răutate !“. Copiii nu ştiau ce să facă : să rîdă, ori să plîngă ? La fel, mama lor. Liviu se ridicase şi el de pe lădoi, aşezîndu-se pe pat. Numai Livia simţea că i se aprinde casa în cap. Cum adică ? Să trimită Octavian banii înapoi, ca prostul ? Dar ce ? Le ceruse el ceva copiilor, nu era obligaţia lor să-şi facă datoria faţă de un părinte ? Dacă nu doreau să vină de sărbători, cu atît mai bine ! se întorcea tot ea. Dacă nu vin, înseamnă că iar se amînă hotărîrea aia... „Bagă, mă, Gaşpare, sabia în teacă ! îi poruncise Octavian poştaşului, îmblînzit ca prin farmec. Şi du-te cu banii de unde ai venit ! Că în ziua de azi nu Irod taie pruncii...“ „Dar cine, mă ?“ se prinsese Toader în cursă. „Pruncii îşi taie părinţii, tu nu vezi ? !“ „Văd, cum să nu văd... Văd că tu nu eşti chiar în toate minţile...“ „Aşa-i !“ îi dăduse dreptate Livia. „Taci, mamă ! intervenise Liviu, speriat. Lasă-l pe tata să facă ce-i place... Banii, dă-i dracului, îi mai găsim noi pe undeva. Dar...“ Vorbele lui liniştiseră, pentru o clipă spiritele. Numai o clipă, fiindcă Octavian deschisese uşa şi-l poftise pe Toader afară : „Că, mă, du-te pe la alţii care n-au crescut la casă cîni în loc de copii...“ După plecarea poştaşului, nimeni nu mai îndrăz-

nise să-i zică ceva lui Octavian. Aprinseseră lumina electrică, deschiseseră televizorul, dar el se dusese în grajd și se întinsese pe *păcelul* de-acolo. „Că, mă, începuse să vorbească singur, tu îl dai afară din casă pe Toader pentru că îți aduce bani în loc de scrisori, de pare că el ar fi de vină, nu tu..." „Cum, de ce sînt eu de vină ?" încercase să se apere, ca un străin. „De-aia, că ți-ai crescut copiii cu biciul, și-acum le cerșești dragostea ca orbii și ciungii pe la tîrguri..." „Vorbești prostii, mă... Cînd l-am bătut eu pe Veanu, ca să-mi trimită bani și nu scrisoare ? Acum, dacă ar veni, poate l-aș bate și pe el..." „Vezi, nesăbuitule, de-aia te-au părăsit toți..." „Nu toți, mă ! De unde-o mai scornești și pe asta ? N-ai văzut că Artimonuț și Axente.." „Ce ?" „Nu mi-au zis pînă acuma nici o vorbă... Nici de bine, nici de rău... Poate că..." „Da, poate că ei, ăștia doi, i-or fi îndemnat și pe ceilalți să nu vină cînd îi chemi, să-ți trimeată mandate în loc de scrisori..." „Cum să-i îndemne, mă ?" „Așa bine ! N-au telefoane să le spună la toți că nu ești beteag, că numa' te prefaci, ca să..." „Ce, mă ? Cum să mă prefac, nebunule ! ? Nu vezi că de-abia mai răsuflu ! ? Ori vrei să mor și să-i chem de pe lumea aialaltă ? !"

Gîndul că ar putea să moară, certat, din nimica toată, cu copiii și nepoții, fără să-i mai vadă pe toți împreună și pe fiecare în parte, să-i oblige doar din priviri să-și ceară iertare pentru jignirea ce i-o aduseseră trimițîndu-i bani prin poștă, ca unui milog, el însuși să le ceară iertare, dacă era nevoie, pentru că n-a știut să-i strîngă — da, numai păcatul ăsta putea să și-l recunoască — n-a știut să-i strîngă, tocmai într-un asemenea ceas, doar c-o vorbă bună, gîndul ăsta îl făcuse să sară în picioare, ca un cal împiedicat. Fugise în casă, dar n-apucase bine să se dezmeticească, să-și adune gîndurile, că se trezise chemat din *prizvar :* „Hai,bunule, pîn' afară !..." „Bunu' dracului ! mormăise Octavian, surprins de această apariție neașteptată. Cine ești, mă ?" „Eu, bunule, hai !..." „Care eu ! se înfuriase Octavian, pornind să-i deschidă ușa. Hai, dracului, Ioane, în casă !" îi zisese și mai supărat, după ce-l recunoscuse în lumina puternică a becului ce bătea peste curte. „Hai, că se trezesc ăi bătrîni, și iese supărare mare... Hai..." Era al doilea dintre copiii lui Vasilică, ginerele Liviei, ciobanul care murise îngropat în zăpezi, cu ani în

urmă, și despre care Octavian îi scrisese fiului său Petre că doctorii constataseră, la autopsie, că avea mai mult alcool decît sînge în vine. „Ce-i cu tine, mă ? îl luase la zor, văzîndu-l îmbrăcat în cojocul miţos. Ai pornit singur, pe urmele stelei ?“ „Ce stea, bunule ?“ repetase formula, fără să-și dea seama că acest „bunule“ îl scotea pe Octavian din sărite, fiindcă simţea că în ziua aceea nu era deloc bun, nici cu el, nici cu alţii. „Bunu' dracului, ţi-am mai spus ! Unde-ai pornit cu cojocu' ăsta pe tine ?“ „După frate-meu...“ „Care frate ?“ „Văsălie, îl ştii dumneata, ăl mare...“ „Că, mă, de ce-l cauţi la noi ?“ „Nu-l caut...“ „Atunci de ce-ai venit ?“ „Să-i spun bunicii...“ „Ce ?“ „Că-i jale mare cu el...“ „Ce jale ?“ „Păi, l-au bătut și l-au tăiat cu cuţitele...“ „Cine, mă ?“ „Nu ştiu... Nişte ţărani...“ „Ce fel de ţărani ? De unde ?“ „Păi, dumneata ştii că s-o dus cioban cu contract la o cooperativă din judeţul Arad...“ „Și cum ai aflat tu tocma' de-acolo, din Arad ?“ „Nu de-acolo am aflat...“ „Da' de unde ?“ „De pe tren... Ştii că fac naveta pînă la Copșa-Mică... După ce-am ieșit din schimb, la întoarcere, m-am trezit azi-dimineaţă că mă întreabă unul care venea de la Sibiu : «Mă, zăpădeanule, voi n-aveţi un cioban tînăr trimes cu turma prin satele-astea ?» «Care sate ?» «Astea, dintre Copșa și Sibiu...» «Nu ştiu», i-am răspuns, gîndindu-mă că frate-meu e departe, n-are ce căuta pe-acolo cu turmele. «Nu ştiu, dar de ce mă-ntrebi ?» «Așa... zicea că l-au bătut ţăranii... S-au învăţat rău, vin cu turmele de prin alte judeţe și prăpădesc holdele de toamnă, dau buzna prin grădinile și curţile oamenilor, rod tot ce găsesc, ca șobolanii... Așa că l-au prins pe unul care trecea dintr-un hotar în altul, ca-n ţara lui Papură-Vodă, cu fluiera-n brîu, cu cîinii după el, și care mai sucea noaptea și grumazul fetelor...»“ „Cum adică ?“ „Zicea ăla de pe tren că le vrăjea ziua cu cîntece din fluieră, iar noaptea le-ascundea sub cojoc și le făcea, adică, felul...“ „Că, mă, ce-mi spui tu mie prostii de-astea ?“ „Nu-ţi spun... Dar zicea ăla că l-or prins acum într-o seară, și el în loc să tacă și să se întoarcă la oile și la cîinii lui, că era vinovat, ar fi sărit cu gura, i-ar fi pocnit cu măciuca...“ „Și de unde ştii că era el, Văsălie ?“ „Nu ştiu... Dar zicea ăla că din încă-

ierarea asta lui i-ar fi vărsat maţele cu cuţitul şi-apoi l-au dus la spitalul din Sibiu, unde era internat şi stăpînu-său..." „Ce stăpîn, mă ?" se mirase Octavian, aplecîndu-se să înfunde un lemn în sobă. „Păi, pe la cooperative, există un fel de şef peste turme, care pleacă prin ţară cu ciobanii, ca să le închirieze păşuni, să le ţină socoteala oilor şi-a... Pe dracu ! Ăştia sînt hoţi, nu contabili ! Bagă ciobanii în toate porcăriile, ca s-o ducă ei bine, să-şi cumpere neveste şi ibovnice prin toate judeţele..." „Mă, ce tot îndrugi acolo ? !" „Aşa zicea ăla, să s-au întîlnit la spital, stăpînul şi sluga, beliţi amîndoi. Iar băiatul ar fi spus, înainte de operaţie : «Trimiteţi vorbă neamurilor din Zăpadia...», că buletin de populaţie nici nu mai avea... Şi-acuma, dacă am auzit toată povestea, eu ce era să fac ?" „Mamă-ta ştie ?" „Nu... Ei nu i-am spus încă nimic, să nu i se facă rău, că de cînd cu moartea tatii i-o slăbit inima..." „Şi-atunci vrei să ne-o pui la încercare pe-a noastră ?" „Ba, nu... Dar m-am gîndit s-o rog pe bunica să meargă şi să-i spună ea mamii că am luat cojocu' ăsta, purtat de tata, ca să joc rolul ciobanului, cu *Irozii,* prin Copşa, unde m-au chemat nişte colegi..." „Mă, Ioane, tu eşti nebun !" izbucnise Octavian, cu sentimentul că, pentru a doua oară, băiatul acesta îi strică bruma de linişte, dobîndită prin întoarcerea în copilărie, în amintiri, în lumea colinzilor. „De ce, bunule ?" „Ţi-am spus să nu-mi mai zici «bunule», pentru că nu pot fi bun cu toţi nebunii..." „Nu înţeleg, ce ai cu mine ? izbucnise în plîns băiatul. Cu ce-am greşit dacă m-am gîndit să-l caut la spital pe frate-meu, să văd dacă-i el, ori altul ?" „Bine, mă, că plîngi ca o muiere ! se mai îmblînzise vocea lui Octavian. Dacă vrei, aşteapt-o pe bunică-ta, că nu-i acasă. Dacă nu, du-te să prinzi trenu' de nouă, şi să-l cauţi pe Ion, profesoru' nostru..." „De ce ?" „Aşa... Să-l cauţi în *Axente Sever,* că-i în vacanţă, acum nu mai merge la şcoală. Să-l cauţi şi să-i spui că i-am poruncit eu să nu mai vină acasă, de sărbători, că n-am nimica, nu-s beteag... Să te suie pe tine-n maşina lui şi să mergeţi împreună la Sibiu, să-l căutaţi pe nebunu' de frate-tău..." Rostise vorbele dintr-o răsuflare ca şi cînd ar fi dorit să alunge cît mai repede din neliniştile şi îndoielile lui spectrul celui mai răută-

cios dintre copii, să nu-i dea posibilitatea unui refuz, anunţat, în aceeaşi zi, prin trimiterea mandatului poştal. Cel puţin aşa, de ochii lumii, să-i arate că e încă stăpîn pe el. Respira greu şi se aşezase pe lădoiul de după masă, aşteptînd ca băiatul să deschidă uşa şi să plece. Dar acesta nu se grăbea. Stătea în picioare, îmbrăcat în cojoc, se uita îndelung, pierdut, în ochii lui Octavian, cu disperarea omului care nu ştia, sau nu era hotărît încotro s-o apuce. Îşi mai ştergea, din cînd în cînd, lacrimile cu palma, copilăreşte. „Ce-i cu tine, mă ! rupsese Octavian tăcerea. Dacă ţi-i frică să pleci, stai acasă !" „Nu mi-e frică..." „Atunci, ce ţi-i ?" „Nu ştiu... Mi s-o uscat gîtul... Dă-mi un pahar cu vin, şi pe urmă plec..." „Mă, tu vrei s-o apuci pe urmele lu' tată-to ?" „Toţi copiii o apucă, bunule, pe urmele părinţilor..." Răspunsul nu-i făcuse plăcere. Se ridicase în picioare, se îndreptase spre televizor şi învîrtise butonul. În timp ce aparatul se încălzea şi imaginile jucau bizar, Octavian îi pusese mîna pe umăr lui Ion : „Du-te, mă, în pivniţă şi bea cît îţi place ! Numa' înainte de asta, spune-mi, să văd dacă ştii, cum începe rolu' *păstorului...*" „Ştiu..." „Spune-l !" „*Ciudat vis am mai visat, de'ndată ce m-am culcat...*" „Aşa-i", confirmase Octavian. Dar băiatul nu se mai putuse opri pînă nu cîntase şi ultimele versuri ale primei replici : „*Uite, cerul s-a aprins, să mergem că nu e vis !* „Bine... Du-te... Da' să nu te îmbeţi, că-i *tină* mare. Şi tu n-o să ai noroc de-o moarte albă şi frumoasă, ca Văsălică, tată-to... Iar ălălalt..."

Ion ieşise grăbit, trîntind uşa. Octavian se uitase cît se uitase la televizor — rula un episod dintr-un film poliţist american, îl dureau ochii, nu putea urmări subtitlurile — apoi îl închisese : „Duceţi-vă dracului cu filmele voastre cu tot ! În loc să ne-arătaţi obiceiurile şi colinzile noastre, ne cereţi abonament pe..."

În clipa aceea se trezi, dîndu-şi seama că rămăsese singur de pază la uşa lui Veanu. Băiatul său cel mai mic şi cel mai drag, cel pe care viaţa îl alungase înapoi acasă, nici în chip de „înger", nici de „Irod", ci numai de om, fiinţă rănită adînc, care spera încă o vindecare...

2

Becul alb din camera de mijloc rămăsese aprins toată noaptea. Octavian se duse mai întîi în grajd, să vadă ce-i face vaca, singura pe care-o mai ţinea, fiindcă îi aducea aminte de tinereţe, cînd aveau patru-cinci vaci, bune şi de plug şi de lapte. Pe-atunci, casa lor era plină de copii, nu puteau fără lapte. Acum aştepta un viţel de la vacă. Nu mai avea mult pînă să fete. Se apropie, o scărpină între coarne, o mîngîie sub bărbie şi-i spuse părinteşte : „Lasă, Joiană, c-o să am eu grijă şi de tine, nu-ţi fie frică !". Trecu apoi pe lîngă fîntîna cu cumpănă, din mijlocul curţii, şi-i acoperi cu un capac de lemn ochiul adînc scînteietor, sub cearcănul de pietre sure, unele ştirbe, desperecheate, gata să se prăbuşească. Dădu apoi drumul cîinelui din lanţ, să bea şi el apă de pe unde-o şti, chiar şi din troaca vitelor, poruncindu-i însă cu voce aspră : „Auzi, mă, prăpăditule, să nu sari, mă, cumva la Veanu, să-l muşti, dacă iese pentru el, că te omor !..." Luna nouă, în chip de secere ştirbă, părea împlîntată în colţul din dreapta al şurii lor, mare cît un hangar. Dar şi şura era acum, pe vremea asta, aproape goală. Nu cosiseră încă fîneţele, pe „trei", sau pe „cinci", cum se înţelegeau cu cooperativa, să-şi aducă şi el acasă ce mai putea s-aducă.

Tuşea mereu, slăbise în puteri, se simţea tot mai bătrîn. Moartea tatălui său îi accentuă şi mai mult acest sentiment care-l făcea mai nervos, mai ursuz, veşnic posomorît. Ieşea greu la coasă, se supăra că trebuie să taie cinci brazde ca să-i rămînă una lui. Îl mai ajutau feciorii Liviei, cînd veneau pe-acasă, dumineca ori în concediu. Fără fîn, cu şura goală, gospodarului i se părea curtea pustie, îi venea să-şi ia lumea-n cap. Avea noroc cu porcii din coteţ, mari şi mici, aleşi şi prăsiţi de el, buni şi de carne şi de slănină. Se gîndea că trebuie să aibă ce le pune în pachete tuturor copiilor, cînd veneau în concediu, ori, numai aşa, în fugă, să-i vadă mai mult pe bătrîni, decît pe el, mai ales pînă

trăise şi Artimon. Şi asta îl mîhnea pe Octavian, dar îşi călca pe inimă şi-i primea pe toţi cu tot ce mai avea.

Se uită, la lumina lunii, peste porcii întinşi în somn, grohăind înfundat. Nu mai intră în grădină să controleze şi pe-acolo, fiindcă ştia că hoţii n-aveau încă ce fura. Nici prunele albe, nici merele dulci, zemoase, nu erau coapte. „Că, mă, Veanule, începu să-i vorbească, de parcă ar fi fost lîngă el, că, mă, să nu-ţi pierzi minţile, dac-o dat nenorocirea asta peste tine !... Măcar că n-o meritai, că tu ai fost totdeauna, cel mai ascultător şi mai cuminte, ai fost omul păcii, nu *Irod* cu sabia scoasă. Acum, dac-ai venit acasă, stăi cît poţi şi cît îţi place ţie... Dacă vrei, rămîi de tot aici, treaba ta !... Că, mă, mie nu-mi încurci scopurile, cum zicea bătrîna şi fi'ertat tată-meu... Nu, mă, nu mi le încurci... Azi-mîne m-oi duce şi eu în lumea dreptţilor, că, dacă mă gîndesc şi mă judec bine, drept am fost eu cu voi, cu toţi, toată viaţa, aşa să ştiţi !... Chiar dacă v-am bătut, dac-am dat cu palma ori cu joarda, numai pentru dreptate am făcut-o, să vă fac pe toţi oameni, să n-ajungeţi, mă, tîlhari şi destrăbălaţi, cum au ajuns alţii. Iar dreptatea asta să nu încerce acum nime s-o întoarcă în nedreptate, că nu mă las ! Auzi ? Nu mă las !“, „Bine, tată ! parcă-i răspundea, într-un tîrziu, băiatul. Hai, culcă-te, şi las'că mai vorbim noi mîine...“

Se grăbi în casă, crăpă uşa camerei dinspre drum, să vadă dacă Veanu mai era acolo.

— Ce vrei, mă ? îl întrebă Maria, semn că era trează.

— Nimica, mumă, dădu înapoi Octavian. Doarme ? Nu i-i rău ?

— Nu. Lasă-mi-l în pace !

Închise uşa, supărat. „Auzi ! Lasă-mi-l ! de parcă ar fi copil.“ Se întinse în patul din camera de mijloc, lîngă Livia, care veghea şi ea, alături cu bărbatul. Lăsă becul aprins, cu gîndul să n-adoarmă cumva, să se facă de rîs în faţa maică-sii. Tuşi de cîteva ori, înfundat, cum îi era obiceiul. Se răsuci în aşternut. Înjură în gînd toţi purecii de pe lume, şi-i venea s-o înjure şi pe Livia, cu toate că ea, ambiţioasă, ducea un adevărat război cu ei, îi alunga cu tot felul de prafuri şi de soluţii toxice. „Dacă năvălesc purecii peste Veanu, se gîndi, îi strică toată noaptea...“

Dar nici un purice nu se atinsese de trupul ostenit, chemat la odihnă, al lui Octavian cel mic. Respira normal, aproape imperceptibil, ca o pasăre. Şi respiraţia asta o îngrijoră pe Maria, speriată să nu se stingă în somn. Se sculă şi îl privi atent, de cîteva ori, pînă spre miezul nopţii, la lumina aceea abia strecurată prin perdelele de la geamul uşii. Apoi, păcălită iarăşi de bătrîneţe şi de oboselile prea multe ale zilei, adormi ca dusă. La fel, Octavian se uită, încordat, cînd la becul alb, ca un bulgăre de zăpadă, cînd la uşa neclintită, pînă cînd ameţi de-a binelea şi căzu şi el în somn de piatră, lîngă Livia.

Veanu, trezindu-se şi văzîndu-şi paznicii dormind, se simţi liber să părăsească aşternutul şi casa. Mai ales că umbrele lui fierbinţi îl lăsaseră în pace şi peste noapte, cum făcuseră şi în timpul zilei. Era, într-adevăr, un semn de pace, sau numai de uitare ?...

Se dădu jos din pat ca o pisică, şi se strecură afară. Din pridvor, coborî treptele de ciment, patru-cinci, nu mai ştia cîte, fiindcă nu le mai numărase de mult, printre cei doi oleandri mari, bătrîni, care ameţeau parcă şi stelele cu mirosul florilor dulci, cărnoase, de luna iulie. Curtea largă, pustie, nu-i dădu însă nici o atenţie lui Veanu, nu-l învrednici nici cel puţin cu lătratul sau cu linguşelile cîinelui lor, scăpat din legătură, dezertor cine ştie pe unde, în satul plin de chemările dragostei.

Paşii îl duseră spre dudul uriaş din colţul casei, aşezat între scara de lemn ce urca în pod şi fîntîna de piatră, căzută şi ea în somn, ca un ochi obosit al pămîntului. Se căţără pe scară, încet, să nu scîrţîie, apoi, de-acolo, ţinîndu-se bine de grindă şi de căpriori, ca un echilibrist experimentat, trecu pe creanga dudului, care se rezema de acoperiş. Dudele nu se vedeau prin întunecimea frunzelor groase, dar, pe pipăite, şi după mirosul lor dulce-acrişor, le dădu repede de urmă, începu să le înghită lacom, cu pumnul, ca în copilărie. Sub coroana uriaşă a pomului ce se întindea peste acoperişul de ţigle, se simţea ca în turnul bisericii lor vechi, dărîmate, unde visase, în zadar, toţi anii copilăriei, s-ajungă şi el o dată să tragă singur clopotele. Şi i-ar fi plăcut ca aceasta să se întîmple sîmbătă seara, vestind satului tihna unei duminici. O dorinţă încă şi mai fierbinte decît asta avusese el, în copilărie, să bată

clopotul cel mare, clopotul vlădicului, cum îi ziceau bătrînii, nu știa de ce, în preajma unei furtuni. S-alunge, astfel, din hotarul Zăpadiei, norii amenințători, fulgerele gata să dărîme cerurile, grindina și potopul ploilor care le distrugeau recoltele. Dacă s-ar fi întîmplat o minune ca asta, oamenii ar fi fost, în mod sigur, fericiți, l-ar fi binecuvîntat în gînduri și l-ar fi pomenit în rugăciuni, l-ar fi purtat pe brațe, ca pe sfintele moaște. Dar atunci, în anii aceia, el nu ajunsese niciodată să-l înșele pe crîsnic, să fure cheile de la turnul bisericii și să tragă, singur-singurel, clopotele satului. Numai acum, ca o răzbunare tîrzie, reușiseră să-și păcălească toți paznicii, să urce sub cupola verde a dudului și să se simtă cu mult mai sus decît turnul bisericii. Da, numai că biserica satului nu mai exista, o dărîmaseră zăpădenii cu mîinile lor. Dar asta însemna, oare, că nu mai existau nici amenințări, nici furtuni, nici fulgere ? Să fi trecut ca un coșmar toate ? Își luaseră oare partea lor întreagă de viață și de moarte de la familia Borceștilor ? Ce nenorociri ar mai fi putut veni peste casa lor, peste sufletul lui ?

Octavian, trezindu-se brusc, ca o sentinelă surprinsă că doarme în post, se strecură ușor din pat, să nu-l simtă Livia, crăpă ușa camerei din față, să vadă ce face Veanu... Se feri s-o întrebe pe maică-sa ce se întîmplase, cînd și unde fugise Veanu.

— Tu, Livie, o trezi pe nevastă-sa, nu l-ai văzut, tu, nu l-ai auzit trecînd ?...

Îl apucă o furie oarbă, țărănească, pe becul acela mare, cu lumina lui albă și indiferentă, care nu fusese în stare să-l țină treaz. Își luă grăbit pieptarul pe umeri și sandalele în picioare, cu un gest reflex. Stinse becul, furios, înjurîndu-l în gînd : „...'ți un car de sfinți legat cu sulu" !" înjurătură de tinerețe, pe care n-o mai repeta decît foarte rar. Ieși în curte. Se îndreptă în grabă spre șură, trecînd pe lîngă *privată*. Nu simți însă, pe acolo, nici o mișcare. Dădu o raită prin grădină, ocolind spatele șurii, pînă în fundul pîrîului, unde poruncise el cîndva lui Veanu să-l spînzure pe cățelul lor, Lăbuș, nărăvit să mănînce ouă. „Veanule", repetă de cîteva ori, mai mult șoptit, cu toate că pe-acolo n-avea cine să-l audă. „Veanule, Veanule !" Dar băiatul nu-i răspunse. La întoarcere, luînd pieptiș

cărarea, tăiată îngust printre cucuruzii înalţi şi sfecla înfrunzită, începu să gîfîie, să tuşească. Se opri iar, mai ascultă o dată foşnetul în stingere al cucuruzului verde prin care trecuse, ca printr-un lăstăriş. Nici un semn ! „Doamne fereşte !“ îşi zise în gînd. Se grăbi spre fîntînă, dădu capacul la o parte, se aplecă pînă la brîu, gemînd, privi îndelung, cercetător, ochiul acela rece, viclean, înfiorat acum de lumina lunii ce-i atîrna deasupra capului, ca un bec uriaş, enervant. „Veanule, Veanule“, dar fîntîna nu-i răspunse. Îi mai rămînea să încerce în pivniţă, printre butoaiele şi ciuberele goale. Dar se răzgîndi repede : ce era să caute Veanu pe-acolo ? Se grăbi, deci, spre grajd, spre *poiată*, cum îi ziceau ei. Acolo, Joiana gemea înfundat, aşezată pe stratul gros de paie, aşternute de stăpînul ei încă de cu seară. Intrase în toate chinurile. Octavian nu mai avea ce s-aştepte, trebuia să se grăbească, s-o ajute. „Că, mă, lasă, Veanule că te-ntorci tu, doară nu eşti copil mic, să nu mai ştii drumul înapoi spre casă, mormăi el îngrijorat. Doar nu te-oi rătăci tocma' tu prin satu' ăsta !... Tu, care i-ai bătut, amărîtule, toate uliţele şi hotarele, şi descult, şi încălţat, şi pe jos, şi cu tractoarele tale !...“

Scoase grăbit o găleată de apă din fîntînă. Dar scîrţîitul cumpenii vechi nu-l trezi pe Veanu din acea plutire calmă, copilărească, printre clopote şi astre. Îl trezi doar vocea disperată, a bunicii, care se căina prin curte :

— Tulai, Doamne, Veanule, unde eşti ? Să nu fi păţit iar ceva !...

El, cu aere de copil vinovat, de hoţ prins în grădina altuia, coborî repede, ca o pisică. Avea obrajii mînjiţi de dudele roşii, parcă ar fi fost jupuiţi de piele, nu alta.

— Tulai, ţipă iar Maria, cînd se-apropie de el şi-l văzu mai bine, ce-i cu sîngele-ăsta de pe faţa ta ?

— Am mîncat *fragi* (aşa le spuneau ei dudelor), nu te speria *mamă-tînă !* Taci, nu ţipa, se-apropie de ea, taci, să nu scoli vecinii !...

Cuvintele acestea anunţau trezirea lui adevărată, ieşirea din somnul îndoielnic, din acele cătărări şi plutiri ce se alungau una pe alta. Se grăbi să se spele pe ochi şi pe faţă cu apă rece din troaca de lemn a vitelor.

În timp ce bătrîna, luîndu-se după el, își dădea și ea pe față cu aceeași apă rece, binefăcătoare, zări lumina aprinsă în grajd.

— Da-n *poiată* cine-i ? întrebă mirată.

Toate îi făceau parcă în ciudă, încercînd să-i scape, să-i arate că și timpul obosise în oasele ei bătrîne.

— Nu știu, *mamă-tînă*, poate-i tata... Cine să fie ? !... Hai să vedem !

În grajd, alături de Octavian, apăruse și Livia. Ea se sculase mai greu, trezită doar de foiala celorlalți. Spre deosebire de ei, dormise mai liniștit. Îl cunoștea încă de la șase-șapte ani. Oare nu crescuse el împreună cu cei doi băieți ai săi, cu cei mai mici ? ! Observase încă de cînd venise în casa Borceștilor că sensibilitatea lui Veanu era controlată întotdeauna de o voință greu de înduplecat. Voința asta îl făcuse din tractorist inginer, și încă ce inginer ! Doar fugii lui de la Brașov la Arcud, nu-i dăduse ea de cap. Să fi fost numai povestea aia de dragoste, cu Eugenia, sau altceva și mai încurcat ? Cine știe ! Acum venise acasă, îi strica socotelile, dar poate nu atît de rău cum bănuia bătrîna, care le exagera pe toate... Dragostea ei pentru nepot o împingea prea departe cu bănuielile. De ce să stea ei cu toții să-l vegheze ca pe un lunatec ?

Gîndurile îi treceau prin cap Liviei în timp ce se îndrepta spre bucătărie, trimisă de bărbatu-său să încălzească un lighean de apă, s-ajute vaca la fătat.

Joiana răsufla greu, gemea ritmic, parcă îndrumată de vocea lui Octavian :

— Hai, Joiană, hai așa, încă o dată ! Hai, draga tatii, nu-ți fie frică !...

Printre gemete, capul vițelului apăru, în sfîrșit, la lumină, năclăit de sînge, cu ochii mirați.

Cînd Veanu, ținut de mînă de bunică-sa, se apropie de grajd și văzu despre ce este vorba, simți mai întîi o spaimă fulgerătoare, dureroasă, alergîndu-i prin șira spinării. Se trase, fără să vrea, cîțiva pași înapoi, tîrînd-o după el și pe bătrînă. Dar, în aceeași clipă, simțind strîngerea ei de mînă, un zvîcnet energic, neașteptat, îl împinse înainte. Trecu pe lîngă taică-său, peste paiele ude, și se așeză pe dunga ieslelor. Bătrîna făcu la fel. Puse mîna pe fruntea lată a vacii, ca într-un semn de binecuvîntare. O mîngîie pe

ochii împăienjeniți de suferință, pe botul umezit de aburii fierbinți ai răsuflărilor gemute. Și Maria urmă același gest, murmurînd, cu privirile la vițelul ciolănos : „Să-ți crească coarnele, să-mpungi negurile !“ Făcînd toate semnele acestea tandre, simți și el cum îi picură din ochi, cum i se preling pe față, lacrimi mari, binefăcătoare, menite, parcă, să le răzbune pe cele vărsate, din belșug, în zorii însîngerați ai altor zile...

Și bunică-sa se lua după el în toate. „Dar pînă cînd, se întreba nepotul, pînă cînd o să mai reziste ea la încercările vieții mele ?“

Octavian Borcea, ieșind o clipă din grajd, să-și spele mîinile, să-și șteargă fruntea de sudoare, văzu pîlpîind primele raze de soare în geamurile casei parohiale. Părea că popa Turdeanu aprinsese de-cu-seară o candelă uriașă, pe care o uitase arzînd acolo pînă în zorii zilei. Ori se trezise și el mai devreme din pricina foielilor ce umpleau acum curtea Borceștilor ? „Ce-o fi crezut, că mi-or sosit copiii ?“ se întrebă Octavian.

Nu-i erau străine necazurile popii. Îl încolțise și pe el viața. Mai întîi, preoteasa. Fetele mari și le „aranjase“, pe una a dat-o după un viticultor din Jidvei, pe a doua după un subinginer de la Combinatul chimic din Tîrnăveni. „Că nu i-o plăcut băiatul cantorului, de pare că ea se mărita, nu fie-sa, o bombăni Octavian, aducîndu-și aminte. Adică vezi... dacă era numai mecanic, nu era de nasul lor...“ Mai aveau două fete, dar abia erau în fața diferitelor „trepte“ școlare. La ele se gîndea acum preoteasa și la drumurile lui bărbatu-său. Simțise ea că sfîntul părinte nu se oprea, cum zicea, doar pe la forurile județene. Că nu combătea el numai pîrile *cantorului* și ale unor *coratori !* Ca un copoi pe urma vînatului, preoteasa începuse să-i miroase și reverenda și cămășile, să descopere „atingerile străine“, „semnele păcătoase“ ale trupului de tîrfe... Vorbele de ocară le spunea cu voce scăzută... dar le spunea făcîndu-i popii viața iad. „Auzi, îi zisese el preotesei, într-o zi cînd aceasta insista prostește cu bănuielile și insinuările ei, auzi, doamna mea, nu-ți mai spurca sufletul și gura cu asemenea blasfemii, că azi m-au chemat și la vlădică și la miliție.“ „Dar nu din pricina mea, ci a ăleia... Că mi-a

spus mie nevasta protopopului, într-o zi cînd..." „Te pomeneşti că te-ai dus cu vorbele astea murdare şi pe la casa lor ? !..." „Ba nu, le-am dus nişte ouă proaspete, că toată iarna nu le-au ouat găinile... Dar ştii ce spunea despre muierile astea tinere, care încearcă pe toate căile să ispitească preoţii şi să li se vîre în aşternut ?" „Nu mă interesează !" se răstise la ea Turdeanu. „Ba să te intereseze ! Spunea că sînt trimise ori de diavolul, ori de miliţie !" „Idioţenii ! Află că pe mine m-au chemat ca să răspund precis la acuzaţiile «cantorului» şi ale..." „Vezi, îl întrerupsese femeia, ţi-am spus eu că ăsta o să se răzbune într-o bună zi că nu i-am luat nătîntocul de fecior ! Şi cu ce te-au acuzat, dragul meu ?" o întorsese ea viclean, aproape şăgalnic. „La vlădica, mai simplu : că am ţinut o cazanie despre moartea lui Dumnezeu..." „E nebun de legat ! Cum să vorbeşti tu aşa ceva poporenilor ? ! Eu, care-ţi ştiu, părinte, toate predicile pe de rost..." „Ba da, am ţinut predica asta, dar tu pesemne ai uitat..." „Bravo, acuma mai fă-mă şi uitucă, şi bătrînă, ca să-i placă mai tare ăleilalte..." „Dacă nu termini, te părăsesc aici, cu parohie cu tot, cum a făcut părintele Ardeleanu..." „Părintele dracului ! Curvarul ! Auzi cu cine mă ameninţă ! Vasăzică e adevărat ce bănuiam..." „Bănuiai pe dracu' Doamne iartă-mă ! Te lăudai că-mi ştii predicile pe de rost, şi cînd colo ai uitat că în apostolul duminicii a treia după Rusalii, care începea cu «Ne lăudăm întru necazuri, ştiind că necazul răbdare lucrează, iară răbdarea încercare, iară încercarea nădejde, iară nădejdea nu se ruşinează», în acest apostol, zic..." „Da, îşi revenise femeia, ca după un duş rece, aşa începeai şi continuai cu «Bătrînului Simeon i-a făgăduit Domnul că nu va muri»..." „Ei, da, o întrerupsese popa, în acea predică am amintit de pilda unui comerciant care a ajuns în mare strîmtoare de bani..." „Asta ai adăugat-o mai nou... da, poate ai spus-o cînd mă rugam eu Domnului întru necazuri, să-mi dea răbdare, să trec peste... da, şi cum mergea pilda, părinte, de te-au pîrît aceşti nemernici cîrtitori înalt-prea-sfinţitului ?" „Păi, îşi revenise popa, bucuros că nevastă-sa nu mai insistă cu obsesiile ei amoroase, păi aşa mergea, că acel negustor se plîngea grozav împotriva sorţii care l-a bătut atît de greu. Norocul lui era însă cu nevastă-sa — preoteasa îl privise bănuitoare, să vadă încotro

încerca s-o sucească vicleanul ei de soț — care avea credință și nădejde tare..." „De credință și de nădejde nici eu nu duc lipsă !" începuse să se laude preoteasa. „Asta așa-i, mulțam Domnului ! continuase Turdeanu. Zilnic îl mîngîia femeia pe bărbatul său..." „Te pomenești, părinte, că vrei să-mi reproșezi că eu nu te mai mîngîi și nu te mai cercetez zilnic, ca-n tinerețe..." „Lasă-mă, doamnă, să-ți spun pilda pînă la capăt, să vezi și să înțelegi cum pot deforma oamenii cuvintele slujitorilor Domnului... Deci, reluase el, surprins că nevastă-sa cedase atît de repede, zilnic îl mîngîia pe bărbatu-său, dar acesta era veșnic deznădăjduit. Într-o zi ședea și femeia foarte îngîndurată într-un scaun. Bărbatu-său a întrebat-o ce are. Ea însă nu i-a răspuns nici un cuvînt. Pe urmă, după multe rugăminți, își deschise, în sfîrșit, gura și începu a-i povesti : «Astă-noapte am avut un vis îngrozitor. Mi s-a părut că Dumnezeu ar fi murit și îngerii i-au făcut o îngropăciune minunată, dar pe urmă au rămas și ei deznădăjduiți și plîngînd cu amar. Și pe mine m-a atins grozav acest vis. Nu știu cum, dar și mie îmi vine să cred că a murit Dumnezeu»..." „Mi-aduc aminte, rupsese preoteasa firul alegoriei, acum mi-aduc bine aminte de predica ta, mai ales că, după ascultarea ei, și după începutul acelor bănuieli, și eu am visat că Dumnezeu a murit..." Ești nebună ? !" exclamase popa, reformulînd mirarea bărbatului din cazanie.

Atît îi trebuise preotesii ca să-și dea drumul la nervi, să-i toarne lui Turdeanu în cap toate amănuntele preacurviilor sale, toate numele femeilor bănuite pe care le știricise de la protopopeasă.

„Bravo ! urlase popa. Înseamnă că te-ai aliat și tu cu «cantorul» și cu ceilalți pîrîtori, să-mi trunchiați predicile, să mă pîrîți la vlădică, să umblați cu intrigi la miliție..." Acest ultim cuvînt, se pare, o trezise din furiile ei instinctuale. „Și chiar te-au chemat acolo ? ! Pentru ce, dragul meu ?" „Pentru tîmpeniile care le umblă dușmanilor mei prin cap ! Iar dacă vlădicului mi-a fost mai ușor să-i tălmăcesc cazania, să-i spun din ce cărți m-am inspirat, în schimb celorlalți..." „Dar chiar te-au chemat ?" „Celui care tăgăduiește..." „Știu, cred, îl întrerupse femeia, cu-

noscînd sfîrșitul neplăcut al frazei. Spune-mi, te rog, ce te-au întrebat..." „Să răspund la acuzațiile din memoriul «cantorului», al «coratorilor» și poate al altora încă..." „Nu mă bănui, nu face păcat de moarte, dragul meu, că..." „Dar nu ți-am zis încă nimic, de ce sari așa ! ? Auzi, m-au acuzat că țin zăpădenilor predici despre moarte, în loc să-i îmbărbătez, să-i călăuzesc pe calea belșugului..." „Și tu ce le-ai răspuns acelor tovarăși ?" „Le-am repetat din memorie predica pentru care m-au pîrît, și care începe cu citatul din apostolul Timotei : «Căci eu iată mă jertfesc și vremea despărțirii mele s-a apropiat»"... „Doamne ferește !" i se aruncase preoteasa, disperată, de gît. Popa, înțelegător, o așezase pe pat, dar nu-i răspunsese dorințelor ei de împăcare. Ba, mai mult, o obligase, în mod sadic, să rememoreze — fiindcă știa bine, preoteasa avea o memorie periculoasă ! — cuvînt cu cuvînt, întreaga predică ce i se imputa. „Un împărat roman — începuse să toraie, cu ciudă, preoteasa — a întrebat odată pe un oaspete al său din Persia : «Cum îți place Roma ?» «Roma este admirabilă, răspunse persanul, însă am văzut ceva ce nu-mi dă voie să mă desfătez cum aș dori !» «Ce anume ?» «Am văzut morminte și am înțeles că și în Roma mor oamenii ca și în Persia»."

„Așa-i, confirmase popa, pînă aici n-ai greșit nici un cuvînt. Așa-i... Zi, te rog, mai departe !..." Și ea n-avea ce face, trebuia să se supună : „Cînd ne spunem numele de familie, trebuie să știm că numele acela l-au purtat moșii și strămoșii noștri. Tot ce mîncăm este mort. Floarea pe care o rupem este moartă ; pămîntul pe care călcăm nu este altceva decît rămășițele plantelor și animalelor moarte. Lemnele cu care ne zidim casa ori ne încălzim camera au fost cîndva vii, iar acuma sînt moarte, tot asemenea pietrele, fierul, oțelul, aurul, argintul, ba pînă și cîntecele și versurile pe care le cîntăm sînt făcute de cei duși pe altă lume. Cu un cuvînt, tot ce ne înconjură ar trebui să ne aducă aminte de moarte". „Așa-i, zi mai departe !"

„Vezi ce greu este numai s-o repeți, d-apoi s-o și scrii, s-o și spui, s-o și crezi..." „Cum, tu nu crezi ce spui în predici ? !" îl fulgerase femeia cu privirile. „Ba da, hai, zi mai departe, să vezi și tu ce plăcut este să răspunzi la pîrile oamenilor proști sau răuvoitori..."

„Un foarte vesel și pururea bine dispus bogătaș din Italia, se grăbise să reia, ca să n-o certe popa, care a trăit în Evul mediu, s-a hotărît, ascultînd predica unui călugăr cucernic, să se spovedească, în sfîrșit, și el. Se temea însă ca nu cumva să-i dea preotul un canon prea greu. De aceea a cerut audiență papei de la Roma și l-a rugat să-l spovedească chiar el, dar să nu-i dea canon prea greu, că nu-l poate ține. Sfîntul Părinte i-a dăruit un inel cu cap în formă de sigiliu, pe care stătea scris : «Gîndește-te la moarte !» Și drept canon i-a poruncit să poarte inelul întotdeauna pe deget, iar seara, cînd îl scoate, să-l privească și să citească inscripția. Bogătașul i-a mulțumit papei și i-a spus că nici prin gînd nu i-a trecut să capete un canon atît de ușor. Citind însă inscripția, seară de seară, a devenit tot mai serios, iar după cîteva luni a început să se spovedească tot mai des, așa încît la sfîrșitul vieții a murit ca un sfînt.“ („Tu n-o să mori așa, te-asigur eu ! Dar...“)

„În insula Sicilia trăia, pe la anul 400 înainte de Hristos, un tiran cu numele de Dionisie de Siracuza. Acestui tiran îi plăceau prînzurile mari și bogate. Un prieten al său, cu numele de Damocles, l-a rugat să-l invite o dată și pe el la masă. Tiranul l-a invitat și i-a așezat în față cele mai minunate mîncări și băuturi. Cînd să se așeze însă Damocles la masă a observat că deasupra capului său stătea atîrnată, de un fir de păr de cal, o sabie. Cum să fi avut deci poftă de mîncare și de beutură ?“

„Vezi, o întrerupsese popa Turdeanu, și tu te mai miri de ce nu-mi arde mie de... cînd atîtea bănuieli și acuzații atîrnă deasupra capului meu...“ „Lasă, îl oprise femeia, nu te mai plînge, că nu-i fi tu chiar Damocles ! Ascultă mai departe ! «În aceeași situație ne aflăm și noi, toți pămîntenii. Și deasupra capului nostru atîrnă, spînzurată de același fir subțire, moartea. Și nu știm în care clipită se va rupe firul. Să gustăm, așadară, și noi cu mai multă băgare de seamă din bunătățile acestei lumi !»“

„Tu, tot cu ale tale !“ îi reproșase popa, uitînd că predica era scrisă de mîna lui.

„La încoronare, împăraților abisinieni li se preda un blid de pămînt și un craniu, ca să nu uite că și ei vor ajunge odată pămînt și oase goale. La încoronarea papilor, un preot atîrnă de-o trestie niște cîlți și apoi îi aprinde cu

ajutorul unei lumînări de ceară strigînd : «Sfinte Părinte, astfel trece mărirea lumii acesteia». Pe noi oare, iubiți fii sufletești, unde și cînd ne va surprinde moartea, și pregătiți ori ba ? Să ne punem cît mai des această întrebare, să răspundem la ea, drept și serios, și vom muri și noi ca sfinții."

„Amin ! încheiase cu năduf preoteasa rememorarea predicii. Am greșit, am uitat, sau am lăsat înafară ceva, iubitule ?" „Nu, cred că nu... Acum să vedem ce vor înțelege și cum vor tălmăci-o cei de-acolo... Eu n-am făcut elogiul morții, tovarăși, le-am spus, eu am chemat doar la înțelegerea ei. Ceea ce poate să însemneze o înțelepciune nu o nebunie deșartă... „Cantorul nostru din Zăpadia nu poate să înțeleagă asemenea gînduri, pe cînd dumneavoastră... Să vedem acum, să..." „Doamne ferește ! se speriase preoteasa observîndu-i paloarea. Că decît să te ducă ei și să te batjocorească cine știe pe unde, prin gostatul lui Ardeleanu, mai bine să te scarmene vlădica și protopopul, că de călcat ai mai călcat și tu strîmb, dragul meu..."

— Veanule, Veanule ! De unde-ai apărut tu, la ora asta, aici ? se miră Victor, tractoristul, oprit la capătul ogorului.

— Din pămînt, cumnate, de unde din altă parte ?

Se îmbrățișară. Pămîntul era reavăn. Gliile mari, îndesate. Soarele se rupea cu greu de sub dealul Glogovățului. Inginerului i se păru că soarele acela se năștea anevoios, ca la începutul lumii, ba, mai mult, lua și înfățișarea viețelului lor, ivit la ceasul acela incert, dintre noapte și zi. Soare ciudat. Parcă respira. Era viu. Se uita cu ochii lui mari, uimiți, prin zarea încă sîngerie, la valea Tîrnavei-Mici, la satele ce furnicau pe coastele dealurilor.

Tractorul lui Victor mîrîia întruna, ca un ciine flămînd, nemulțumit. Tremura sub el întreg dealul Gurguiului.

— Vezi ce e-n stare să-ți facă pămîntul, dacă-l trădezi ? îi reproșă Victor, strîngîndu-l în brațele sale uriașe, mirosind a motorină, a praf, a sudoare.

Veanu gemu. Se sufoca de îmbrățișarea lui sinceră, prietenească, de parcă l-ar fi îmbrățișat pămîntul însuși.

— Lasă-mă, cumnate ! Lasă-mă, nebunule, să trăiesc ! izbucni el, desprinzîndu-se cu greu din braţele tractoristului şi dîndu-se un pas înapoi.

— Hai, suie-te, să văd dacă mai ştii ara ! Că de făcut, recunosc, l-ai făcut, mă, tare frumos. Delicat, ca tine, dar merge, nu-i pot băga nici o vină. Tractor clasa-ntîi ! Dacă mai ştii ara, o să te ierte, Veanule, şi pămîntul. O să te ierte şi morţii... Vezi dealu' ăsta de sub noi ? Îl vezi ? Stă pe oasele morţilor...

Lui Veanu nu-i plăcu tirada şi nu-i răspunse. Îşi amintise şi povestea bunică-sii, din călătoria cealaltă făcută împreună cu Eugenia, despre bătăile pe care i le administra Victor nevestei sale, verişoara lui mai mare. Verişoară ca verişoară, dar era, mai ales, nepoata bunicii. Auzi ! S-o snopească el în bătăi. Şi-atunci, cu ce drept să mai vorbească de morţi, dacă nu încăpea nici de cei vii ? !... Îşi bătea nevasta fiindcă, zicea el, dă prea mult din casă... Cui ?... Păi copiilor şi nepoţilor... „I-am învăţat meserii, se înfuria Victor, şi-acum ei în loc să muncească, să ia aminte cum alerg eu din deal în deal şi din noapte în noapte, se ţin de pescuit, ca domnii... Generaţie bună numai de gură... Fac copii, să li-i crească alţii..."

— Nebunule ! repetă Veanu, înainte de a se urca în şaua tractorului. Bătăuşule ! Omul dracului !...

Cuvintele astea repezite, furioase, îl surprinseră foarte neplăcut pe Victor. La orice se aşteptase, numai la ele nu ! Îşi închipuia că Veanu venise acolo, pe deal, aşa dedimineaţă, ca să caute o vorbă bună, o mîngîiere, nu să-l ia pe el la zor. Cum adică ? Fostul său ucenic, chiar dacă ajunsese el inginer, chiar dacă-i era şi neam, îndrăznea acum să-l scuipe între ochi, să se-amestece în familia şi-n viaţa lui ? ! Şi cînd ? Tocmai după ce-şi băgase-n pămînt soţia ? ! Îi sta pe limbă să i le arunce, la rîndul său, pe toate-n faţă. Dar renunţă... „Ar fi păcat, îşi zise. Că şi el, cînd e vorba de muncă, e nebun ca şi mine... Da, numai oameni nebuni ca noi puteau răscoli cu tractoarele, de-atîtea ori, în atîţia ani, pămîntul ăsta cîinos, care n-o să ne primească în sînul lui nici morţi... O să se scuture o dată de spinare şi o să ne-arunce copîrşeele afară, cum aruncă plugurile sobolii... Vezi, de-aia mi-ar

părea rău să mă cert acum şi cu tine, Veanule, cu tine care nu ştii ce înseamnă să ai nişte copii prăpădiţi, pentru care te faci zdrob, iar ei, după ce le-ai dat o meserie, fug de muncă, umblă la pescuit ca toţi puturoşii... Asta fac, în loc să asude aici pe tractor, să li se rupă şi lor, de muncă, şira spinării, ca mie, aşa nebun cum zici tu că sînt... De-aia îmi bat nevasta, mă, cînd le cară pe ascuns de mîncare şi de beut..."

Tractorul începu să latre mărunt, înfundat. Veanu simţi încordarea surdă a angrenajelor, lupta brăzdarelor, toate trei, împlîntate adînc în carnea gliilor.

— Pe-aici aveam cîndva viile. Auzi, mă ? Viile noastre alea vechi, alea tămîioase ! îi strigă Victor, mergînd pe-alături de tractor. Ni le-a desfiinţat un prost, ca să n-aibă struguri nici ţăranul, nici orăşeanul...

— Ştiu... doar nu sînt străin...

— Acuma, dacă te-ai întors, nu mai eşti...

— Nici înainte n-am fost...

Cu vorbele astea se mai împăcară. Veanu, după vreo zece ocoale, simţi că-i tremură mîinile pe volan. Opri şi bău jumătate din ulciorul cu apă, aşezat de Victor la umbră, sub un răzor înalt, năpădit de viţe de curpen, amestecat cu lemn de sînger, de porumbele, cu tot felul de spinării, ce creşteau pe dealul acela înalt, ca un fel de munte al copiilor.

— Văd că nu mai poţi, îi spuse, ca să-l întărîte.

— Pot, las' că pot ! se apără Veanu. Cine te-a pus să ari pămîntul ăsta tocmai acum, în dricul verii ? De ce nu l-ai lăsat pînă-n toamnă ?

— Întreabă-l pe frate-tău...

— Pe care dintre ei ?

— Artimonuţ, că doar altul nu mai ai pe-aici, pe-acasă !... L-a apucat boala viilor... Parcă vrea să se răzbune pe distrugerea ăstora vechi. Sădeşte, sădeşte, şi pe dealuri şi pe şes, fără să se mai gîndească dacă are cine le săpa şi cine le stropi...

— Păi n-aveţi tractoare ?

— Pentru vii încă n-avem, iar bărbaţi de lucru, neam ! Fug de pămînt ca dracu' de tămîie. Azi-mîine oi rămîne singur, să mă tîrîi printre dealurile-astea, cu şira

spinării ruptă... Atunci, da, atunci poţi să-mi zici „nebunule", că nu mă supăr...

— O s-aveţi şi tractoare pentru lucrul viilor, c-am proiectat şi fabricăm destule...

— Pînă or ajunge cu repartiţiile pe-aici şi pînă le-om cumpăra noi, mai trece apă pe Tîrnavă... Cooperativa e datoare vîndută... Da, ce te miri ! Îţi spun eu, lui Artimonuţ nu-i plac vitele, fuge de lapte ca de otravă. Îi place vinul, că-i mai bun... Lui, ca lui, dar mai ales primarului ăsta nou, veneticului, cum îi zic oamenii pe-aici... Un pescar şi vînător prăpădit ca şi feciorii mei...

Veanu înregistră totul, dar nu spuse nimic. Era încordat. Trupul îi devenise parcă o prelungire nervoasă a tractorului. După încă zece ocoale, se recunoscu învins. Apă nu mai aveau în ulcior şi îi era sete. Transpirase. Se simţea uşor, cu oasele goale.

— Mă duc după apă, zise, sărind din şeaua tractorului.

— Unde ? îl întrebă Victor, ridicîndu-l încă o dată în braţe, ca pe o jucărie.

— La o fîntînă de-a bunicului Artimon, gemu inginerul, cu picioarele pe pămînt. La o fîntînă...

— La care dintre ele, că el a făcut multe...

— La cea din păşunat...

— Nu mai cură, Veanule, s-o înfundat, minţi Victor, nici el nu ştia de ce. Du-te, mai bine, la stîna lui Gheorghe, că nu-i departe, şi adă-mi o căldare de jîntiţă ! Ştie el, lioţu', că nu mi-o dă pe nimica...

Cînd era gata să plece, ucenic ascultător, umil şi supus cum fusese altădată, se pomeni cu Maria lîngă tractor. Abia mai răsufla de-atîta urcat. În lumina puternică a zilei de iulie, hainele negre îi dădeau aerul unei păsări cu penele arse, căzută din cer.

— Ce-i cu dumneata, *mamă-tînă ? !* sări nepotul.

— Ştiam eu că numa' la nebunu-ăsta de Victor ai putut fugi... La tractoarele voastre... Că amîndoi sînteţi... Auzi, mă, se întoarse bătrîna spre tractorist, să nu-mi mai baţi nepoaţa că te omor !

— Dumneata ? începu să rîdă Victor.

— Dacă nu te omoară Veanu, că-i bărbat, te omor eu, aşa să ştii !

Avea fața încinsă. Spunea totul din suflet, din rărunchi, nimic din vîrful buzelor.

— Hai, mamă, hai să mergem după apă... Lasă, că n-o mai bate ! Mi-a făgăduit mie, încercă Veanu s-o mîngîie.

— O mai baţi, mă ? se răsti Maria la el, crezînd că-l sperie.

— O mai bat ! îi răspunse Victor. Dacă mai cară de la casă la toţi puturoşii şi pescarii ăia, iar o bat... Păi, cum ? ! Eu să-mi rup oasele pe dealurile astea, ca un nebun, şi ei să huzurească ? ! Tot dau din gură, cu revoluţia lor...

— Sînt copiii tăi, mă ! Cum i-ai crescut, aşa-i ai...

— I-am crescut pe dracu ! începu să se-nfurie Victor. Eu am crescut grînele şi cucuruzele satului, pe ei i-o crescut maică-sa... Cînd le-am zis ceva, cînd i-am mai croit, să ştie de frică, fuga la dumneata, să-i mîngîi !... I-ai adunat ca o cloşcă... Aşa-i ?

— Da' ce, mă ? Să te las pe tine, om fără suflet, să-mi omori strănepoţii ? să ne piară neamu' ?

Veanu o luă pe bunică-sa de mînă şi porni spre Gheorghe, păcurarul. Se temea s-o mai lase mult lîngă Victor, să nu ia lumea foc. Prea multe i se reproşau bătrînei pentru dragostea ei.

— Să-mi aduci apă, Veanule, că tu mi-ai băut-o ! strigă după el tractoristul, cu o simpatie pe care şi-o ascundea greu.

— Ba, gaz ! Să arzi, ca focu-al mare, de la Proştea ! i-o întoarse Maria, supărată. Să nu mai dai, mă, în nepoată-mea, că...

— Lasă-l, mamă ! o opăci inginerul. Că n-o mai bate... Mi-a făgăduit, ţi-am spus că mi-a făgăduit... Nu-i dracu' aşa de negru cum îl face lumea...

— Crezi tu ! N-ai auzit ce zicea de muierea şi de copiii lui ? ! Asta-i drac, nu om ! I s-or smintit creierii-n cap...

— Poate că are puţină dreptate şi el... Fără muncă, nici copiii lui... Oricum, dacă mai pleacă şi el de pe-aici, rămîne, mamă, hotarul pustiu...

— Mai bine pustiu, decît cu nebuni ca el ! se arătă tot mai crîncenă bătrîna.

— Unde dă părintele, creşte carne... Nu ne spuneaţi dumneavoastră aşa, cînd ne bătea şi pe noi tata ?

— Vă bătea, nu zic, dar parcă mai cu milă, mă... Asta are pumnu' greu, ca pămîntu'. Unde dă, rămîne groapă... Îi nebun, sluga mamii, păcat de hărnicia lui...

— Nu-i nebun, mamă, încercă să-l apere Veanu. Eu îl ştiu de mult, de cînd lucram împreună. Şi-am lucrat destul. Nu ridică mîna asupra nimănui, numai cînd îl bate prea tare soarele în cap. Îi tulbură sîngele, îi întunecă vederea. Mă tem să nu orbească într-o bună zi...

— Treaba lui, că eu nu l-oi duce de mînă ! se răcori bătrîna. Pe oricine, numa' pe el nu !...

Înaintau încet pe un drumeag bolovănos, coborînd, peste muchea dealului, spre stînă. În dreapta lor, rămîneau pămînturile semănate cu grîu, pe care Maria le cercetă din priviri de parcă ar fi strigat-o cineva din partea aceea.

— Au gălbinare, zise. Dacă seamănă ăştia grîu după grîu, de-atîţia ani, sluga mamii, dacă nu le mai dau hodină şi nu le mai pun nici gunoi de grajd, pămînturile slăbesc... Şi cine să le mai care gunoi, cine să le mai îngrijească dacă nu mai sînt bărbaţi ? !

— Sînt ! Nu-i auzi cum cîntă ?

— Cine ? se opri în loc bătrîna, încordîndu-şi auzul. Cine ?

— Cosaşii, zise Veanu, privind peste coastele verzi, din stînga, unde se întindeau fineţele satului, de unde veneau, într-adevăr, frînturi de cîntece.

— Poate greierii şi lăcustele... Cîntă a secetă... Le-auzi ?

— Ba sînt oameni, mamă !...

— Poate bătrîni ca mine, nu oameni întregi... Poate de-ăştia care mai fug de pe la serviciuri... Că muierile, săracile, ies acum la toate muncile, da' chiar la coasă nu pot... Auzi, dacă mai merg lucrurile aşa...

Se opri, îşi şterse faţa cu şorţul.

Aerul, acolo sus, era curat şi limpede. Mirosea văzduhul a toate florile pămîntului. Pluteau, amîndoi, pe apele nevăzute ale căldurii, pe valurile acelea cînd negre, cînd galbene, ale dealurilor, ca doi copii rătăciţi.

Fîntîna, săpată cîndva de Artimon și de toți bărbații tineri care se întorseseră din primul război mondial, curgea încă pe sub pămînt, prin țevile de fier, pînă la trocile mari din mijlocul pășunii, unde își adăpau ciurdarii vitele și păcurarii oile.

De cum ajunseră acolo, Maria oftă și căzu în genunchi lîngă apa curgătoare, curată ca lacrima. Își umezi buzele, ca și cînd l-ar fi sărutat, atunci, de mult, cu peste cincizeci de ani în urmă, pe Artimon, bărbatul întors de pe front, după patru ani de absență. Apoi își dădu cu stropii reci pe față, pe frunte. Numai pe urmă începu să înghită încet, cîte puțin, cu mare grijă, de parcă ar fi sorbit vin de cuminecătură.

— Bea domol, să nu faci aprindere, că-i soarele prea tare ! își avertiză nepotul.

Veanu o ascultă. Îngenunche și el de cealaltă parte a șipotului, urmînd întocmai întreg ceremonialul. O pace adîncă, răcoroasă, puse stăpînire pe trupul și pe sufletul lui, secătuit de dureri, fugărit prin insomnii și halucinații.

— Te mai doare ? îl întrebă Maria.

— Ce, *mamă-tînă ?*

— Păi, rănile-alea din coaste...

— Nu mă mai dor... Or să-mi treacă toate...

— Chiar toate, nu...

— Nu, îi dădu dreptate Veanu, în timp ce umplea cu apă ulciorul lui Victor. Nu...

— Dă-mi-l, să-l descînt, zise Maria, cînd îl văzu plin. Vreau să-i fac farmece, să n-o mai bată...

— N-o mai bate, mamă ! Pînă sînt eu aici...

— De ce pînă ești ? se sperie bătrîna. Ai de gînd să pleci ?

— Nu. *Deocamdată,* nu ! spuse, tresărind iar, de parcă acest cuvînt, îi pusese o pecete definitivă pe frunte, îi împinsese viața într-un provizorat perpetuu. N-o s-o mai bată...

Încrezătoare și nu prea în promisiunile nepotului, bătrîna îl prinse de mînă, încercînd să-i ia ulciorul, de frică să nu-i fie prea greu.

Stîna se afla mai jos de șipot. În drum spre ea, Maria îi arătă nepotului ciupercile albe, ieșite după ploi.

— Astea-s bune de mîncare... Le zice *cocîrți*...

— Știu, mamă, le știu...

Dar bătrîna nu luă seama la ținerea lui de minte și-i arătă fragile sălbatice, roșii, ca niște stropi picurați din soare, care aprindeau, cu mirosul lor puternic, pășunea verde, cu iarba grasă.

— Dacă ar fi fost și ea pe-aici, cu noi, i-ar fi plăcut...

— Dacă erau... adăugă, într-un tîrziu, Veanu, cu gîndul la Liliana, fata munților, la Eugenia, dar mai ales la *Cel mic*, pe care și-l închipui o clipă alergînd desculț prin iarbă, căutînd, cum făcuse și el în copilărie, ciupercile albe, bune de tocană, și fragile roșii, înmiresmate.

Își duse mîna streașină la ochi și se uită spre pădurea legendară a Glogovățului, locul de taină unde-și trăiau cea de-a doua viață toate umbrele. Dar pădurea, prea depărtată, rămînea doar o dungă neagră, trasă cu tuș gros, la marginea de jos a orizontului.

Cîinii ciobănești începură să hămăie și se repeziră la ei ca la urs.

— Huo, mă, blestematilor ! strigă Gheorghe, ridicîndu-și privirile din găleata de lemn, în care mulgea ultimele oi rămase în strungă. Celelalte se răzlețiseră, căutînd, grăbite, iarba tînără, dăruită de ploile verii.

— Țiba, mă, nebunilor ! apăru și Ană, soția păcurarului, din stînă. Nu mușcă, nană Mărie, n-aveți grijă !...

Gheorghe ieși din strungă, își șterse mîinile, se apropie și îl îmbrățișă pe Veanu. Nu-i spuse nimic. Doar Ană, întinzîndu-i și ea mîna, nu se putu opri din lacrimi :

— Așa i-o fost ei, săraca scris... Doamne, doamne...

— Nu-i da omului cît poate să ducă ! o continuă, firesc, bărbatul...

— Așa-i, că poate prea mult !... oftă bătrîna.

Veanu tăcu și se așeză lîngă strungă, pe trepiedul de lemn, așteptînd să vină oile la muls. Speriate de prezența omului străin, ele începură să se agite în țarc. Tunse proaspăt, păreau niște ogari.

— Nu te cunosc, zise Gheorghe, n-ai mai fost de mult pe-aici. Hai, oacheșo, hai, oacăro, nu vă speriați, tu, că-i de-al nostru !...

Intră în ocol, prinse oaia și o trase de urechi, pînă cînd aceasta, știind tipicul, se așeză cu ugerul deasupra

găleții. Laptele cald începu să țîrîie ca o ploaie de vară. Mîinile lui Veanu nu-și uitaseră încă rostul, învățat din copilărie. Privirile i se înecau în spuma albă, ca altădată în zăpezile munților... Munții aceia...

— Să-l plătiți cu jîntiță, zise Maria, fericită că nepotul său nu mai izbucnise în plîns la vorbele oamenilor. Nu-l pierdea nici o clipă din ochi.

— Îi dau și urdă și caș, numa' să steie aici o săptămînă-două, să mă ajute la mulsul oilor... S-o pot trimete pe Ană la sapă, că fără mămăligă, brînza n-are nici un gust, încercă să glumească Gheorghe.

— Săracile muieri, tot ele, la toate ! oftă Ană.

— Nu mai sînt bărbați ! adăugă bătrîna. Ia, un cioban colea, ca tine, și un tractorist dincolo, ca nebunu' de...

Cei doi cunoșteau năduful bătrînei împotriva lui Victor. Ca să nu stăruie prea mult, Gheorghe îi luă vorba din gură :

— Păi, dacă pe-aici, pe la noi, sînt mai mulți șefi decît muncitori, n-avem ce face ! Mai ales dumneavoastră, Borcești, n-aveți dreptul să vă plîngeți...

— Ce-ai zis? întrebă bătrîna, clătinînd mereu din cap.

— N-o zis nimic, nană Mărie, încercă Ană să-i abată atenția de la spusele nesăbuite ale bărbatului.

— Ba, lasă-l, c-am înțeles eu, nu-s surdă. D-apăi, Gheorghe dragă, mult o fost și puțin mai este și cu Borcești... Am auzit că vreți să-l schimbați pe Artimonuț cu Valerica asta de la académie...

— Ce académie ? făcu ochii mari ciobanul.

— Lasă, că-ți spui eu altă dată, se bucură bătrîna că Gheorghe încă nu aflase despre necazul lor. Hai, Ană, să punem laptele la închegat, pînă nu se răcește... Și dacă aveți niște zăr, să-l încălzim, să-l îngroșăm cu urdă, să-l ducem nebunului ăla de Victor, să n-o mai bată pe nepoată-mea...

Cercul de mișcare al bătrînii era cînd foarte larg, ducînd pînă la morții familiei lor, cînd redus doar la cei vii, la cei de față, la cei dragi, sau la cei nesuferiți, cum era Victor.

— Să nu te osteneșți prea tare, Veanule ! îi zise.

— Lasă-l ! Lasă-l, mătușă, să se osteneasca, să se învețe iar cu viața de pe la noi ! îi spuse ciobanul. Să mai asude și el...

Terminînd mulsul oilor, Veanu se ridică de pe trepied, frînt de șale. Simți nevoia să-și întindă oasele, făcîndu-le să trosnească tare, ca lemnele uscate. Ideea lui Gheorghe că trebuie să învețe iar rosturile vieții de-acasă îi sunase în urechi ca o invitație directă a pămîntului, a ierbii, a ciupercilor și fragilor, a oilor, a cîinilor, a tuturor plantelor și viețuitoarelor, a tuturor văilor și dealurilor mari din jur : „Scoală din morți, Veanule ! Ți-a fost destul !" O senzație de toropeală învinsă, de somnolență întreruptă la timp îi cutreiera nervii pînă în raza pleoapelor strînse des și puternic ca de-o spaimă, ca și cum lumina prea multă din jur l-ar fi putut orbi. Se îndreptă spre cele două femei, bău, cu sete, o ulcică de jîntiță caldă, luată direct din căldarea mare, sub care mocnea focul. Răsuflă adînc. Se șterse cu palma pe față, își apăsă cu degetele pleoapele, stîrnind furnicile argintii ascunse sub ele. „Oare să fie totul atît de simplu ? se întrebă. Oare se poate vindeca sufletul numai cu lumină, cu mișcare, cu istovirea trupului ? Viața asta ar mai putea oare să-i dea înapoi tot ce-i furase ? Încotro trebuia s-o apuce ?"

Se trezi cărînd, alături de bunică-sa, ulciorul cu apă rece și bidonul de jîntiță caldă, în drumul care se întorcea, pe lîngă șipotul lui Artimon, peste coasta dealului, împărțită între holde și fînețe, spre colina pestriță, unde fuseseră cîndva viile lor bătrîne. De-acolo se auzea gîfîind un tractor, dar nu cel nou, al lui Victor, ci hărăbaia bătrînă, de altădată, a lui Veanu. Să fi înviat gloaba lui din povești, în așteptarea jarului miraculos ?

Soarele de iulie, cu străluciri ironice, îi vîntura în creier imaginile acelei dimineți, ca pe o trezire zgîlțîită, ca pe o joacă sănătoasă de-a viața. Era oare dimineața unui bărbat întors iarăși în copilărie ? Sau amiaza unui copil ajuns prea repede bărbat ? Se ivise mai întîi, printre aceste imagini, dudul din curtea lor, în care nu mai știa nici cum urcase, nici cum coborîse. Nu-și mai amintea dacă trăsese sau nu clopotele frunzelor mari, de bronz coclit, ca să prevină, să ferească hotarele Zăpadiei de furtuni și de grindină, să împrăștie din timp norii ce s-ar

fi putut strînge iar deasupra casei lor, deasupra satului, deasupra lumii întregi. Se iviră, apoi, sub pleoapele lui, viţelul tărcat şi ochii aprinşi de suferinţă şi de febră ai vacii, neliniştiţi, bănuitori, nu cumva să-i fure oamenii odrasla, s-o ducă undeva departe, s-o măcelărească. Da, apăruseră şi căţeii pămîntului, hîrîiţi, întărîtaţi, bine ascunşi în pîntecele de fier al tractorului, gata să muşte cu colţi de pluguri ţelinile părăşite şi dealurile argiloase din jur. Toate se iviră fără să le cheme, într-o succesiune întîmplătoare, neaşteptată, de care se speriau în primul rînd simţurile lui învălmăşite. Veanu încercă să se scuture de senzaţia ce i-o lăsaseră îmbrăţişările de urs ale cumnatului său, nebunul îndrăgostit de muncă şi de pămînt, căruia bătrîna voia să-i facă farmece, ca să nu-i mai bată niciodată nepoata. Dacă n-ar fi fugit la timp din sat, ar fi fost şi el la fel de nebun ? Şira spinării i se cutremură din nou simţind scrîşnetul vechilor rădăcini de viţă, putrede acum, mirosind a creolină, ca şi foşnetele gliilor mari, vestind, prin timp, florile viitoare.

Îl urmăreau insistent imaginile drumului peste hotar, mînă în mînă cu bunică-sa, închinarea lor la fîntîna lui Artimon, asemenea unei întîlniri tăcute, în emoţia căreia numai el auzise cîntecul acela de război, „Cîtu-i Sibiul de mare", murmurat de bătrîn, printre lacrimi, de-atîtea ori, şi pe care-l îngropase, pesemne, în singurătatea apei curgătoare... Da, toate îl urmăreau, şi mulsul oilor, şi fumul acrişor al stînii, şi ţîrîitul laptelui în găleata de lemn, ca o ploaie caldă, infinită, şi întoarcerea peste cîmp, pe lîngă rugii fragilor sălbatice, pe lîngă omuleţii de zăpadă ai ciupercilor albe, ascunse în ierburi... Toate acestea, ca şi multe altele care-i împînziră privirile încercau să-şi facă loc în sufletul lui, alungate de flăcările nemiloase ale zilei, spre un loc mai de taină, pe care nimeni să nu-l poată cerceta de două ori... Îl lua iarăşi viaţa pe sus, ca o apă mare ? Mai avea sau nu mai avea în el puterea de a înota, de a înfrunta valurile ei, de-a ajunge viu la ţărm ?... De fapt, la care ţărm ? Ce să mai caute el la ţărmul pe care abia îl părăsise ?

A doua zi, o luă de la capăt, prizonier al simţurilor sale încăpăţînate, al rădăcinilor întoarse în el, ca o biciuire a luminii ce răsărea parcă din pămînt. A treia zi

la fel, bătuse, pe rînd, toate hotarele Zăpadiei. Se duse, firește, și în Valea Turzii, unde avuseseră Borceștii o *tablă* mai mare de pămînt, ogor și fînaț laolaltă. Pămîntul acesta prelungea grădinile satului pînă în pîrîul plin întotdeauna de apă, chiar și în anii secetoși, fiindcă pornea din aceleași adînci și bogate izvoare ca și fîntînile lui Artimon. Copiilor le plăcea să pască vitele acolo, în Valea Turzii, aproape de casă, fiind astfel scutiți de ceasul greu al trezitului cînd ziua se-ngîna cu noaptea, cînd somnul le învelea încă trupul obosit în cearșafuri calde, îmbietoare. Așa mai uitau de zilele în care erau obligați să meargă la lucru peste trei-patru dealuri, pînă în Zăpădie, în *Dealul Valezerului* ori în *Valea Dosului*. Veanu își aduse aminte cum încercau ei, copiii, să facă iazuri din nuiele de sălcii, să se strîngă apa în bulboane, să poată adăpa vitele, dar mai ales să se poată scălda ei, și încă de mai multe ore pe zi, cînd îi biruia căldura și oboseala. De-acolo, din Valea Turzii, ajungeau repede și la Tîrnavă, în vad, unde zăceau bivolii înfundați în noroi. Familia Borceștilor nu avea bivoli, nu-i plăceau lui Octavian (le zicea „vacile săracilor") și de aceea se rugau de văcar să-i lase să împingă bivolii altora în apa mai adîncă, să plutească pe spinarea lor ca pe niște pirogi negre, africane. Le mai plăcea acolo, în pămîntul lor din Valea Turzii, pentru că aveau și salcîmi (*frasini* le ziceau ei), crescuți deasupra rîpelor, pe trunchiul cărora se cățărau ca pisicile pînă ajungeau la cuiburile țărcilor, pline de ouă pistruiate. Făceau colecții, primăvara, din ouăle tuturor păsărilor, căutate peste tot, în copaci, în pomi, pe sub răzoare. Frații mai mari îi învățaseră să le înțepe cu un spine la cele două capete și să le soarbă apoi zeama, păstrînd pentru colecții doar învelișul. Cum nu-și dădeau însă totdeauna seama dacă ouăle sînt proaspete ori clocite, și cum nu aveau nici sare cu ei, uneori, sorbindu-le, li se făcea greață. Mai ales începătorii, ei erau, de obicei, păcăliți.

De toate își amintise Veanu călcînd cărările vechi, ce traversau fostul lor pămînt, unde învățase să tragă prima brazdă cu coasa, fără s-o înfunde în mușuroaiele cîrtițelor. De-acolo pornise, de-atîtea ori, cu frații mai mari, cu Ion în primul rînd, dar și cu alți copii de seama lui,

să fure mere păsătoase, ori cireşe din grădinile care dădeau direct în pămîntul lor. Nu mergeau cu capul înainte... spionau mai întîi obiceiurile stăpînilor. Le mai veneau de hac bătrînii rămaşi acasă să-şi îngrijească nepoţii. Se temeau de bătaia acestora, dar şi mai tare de plîngerile şi înfruntările care zburau repede spre Artimon ori spre Octavian, obligîndu-i să pună iar joarda pe ei, să n-ajungă hoţi şi oameni de nimica.

Veanu nu fusese prins niciodată în grădinile vecinilor din Valea Turzii. Nu că ar fi fost mai norocos, dar pămîntul acela era înscris la gospodăria colectivă şi prîslea Borceştilor nu mai avea ce să caute pe-acolo, nici la lucru, nici cu vitele, nici după ouă de păsări. Abia cînd ajunsese tractorist, cînd îl luase Victor cu el să împlînte plugurile şi să desfunde fînaţul, abia atunci şi-a dat seama ce se întîmplase cu pămîntul lor. Victor îi striga în gura mare : „Ţine-te bine, mă, să nu te-arunce din şea ! Că ăsta-i pămînt blestemat..." „De ce, cumnate ?" îl întreba el. „Aşa, mă, că s-au bătut bătrînii pînă l-au adunat laolaltă şi de împărţit n-au vrut să-l mai împartă, să ne bucurăm şi noi, ăştia mai tineri, de el... Acuma le-o dat pe nas de-atîta pămînt ! Să-l ia cu ei în groapă..." Numai bunică-sa, văzîndu-l acolo, pe tractorul înalt, îi spusese odată cu lacrimi în ochi : „Să-l ari bine, Veanule, auzi, să-l ari bine că... poate ni l-or da înapoi... Să-l ari bine, să nu zică ăştia, primarii-ăştia noi, că ţi-ai bătut joc de pămînt, pentru că..." „Lasă, mamă, n-avea grijă, că ştiu eu cum să-l ar !" îi răspunsese nepotul, ca să n-o vadă iar plîngînd.

Cu asemenea amintiri rătăci inginerul pe la moara veche şi pe la *iruga* seacă, tăiată de la matca Tîrnavei, după prăbuşirea iazului de beton, luat cîndva de ape. Casa turbinei era acum pustie, instalaţia fusese demontată şi dusă în centrul comunal, zăpădenii fiind obligaţi să-şi macine grăunţele la moara din Gorna sau din Ciurel. Canalul de fugă a apei, *îîrlipul,* cum îi ziceau, se rostogolea sec între digurile înalte de pe care săreau altădată ei, copiii, ca şi elevii mai mari, liceenii, în bulboanele adînci şi clocotitoare. Acolo se înecaseră, încăieraţi, Ricu, cocoşatul, paznicul colectivei, şi predicatorul pocăiţilor,

Nicodim al lui Mula. Venindu-i în minte chipurile lor umflate de apă, Veanu se grăbi să treacă podul de lemn, spre insula artificială, zisă „întreirugi", unde, tot aşa, avuseseră ei un iugăr de pămînt arabil şi unde tatăl său, Octavian, dorea să mai cumpere unul cu iarbă, să aibă fîn destul pentru vite. Dar nu-l mai cumpărase din pricina războiului, a copiilor mulţi care-l năpădiseră, a schimbărilor de tot felul de după război. Şi el, Veanu, se bucurase de faptul ăsta, fiindcă tot lui Victor şi lui le-ar fi revenit misiunea neplăcută să desţelenească fînaţul. Ei, la început, refuzaseră, dar Ion Cireş le-a explicat că era „orientare de sus, de la raion", să semene peste tot cereale. „Dacă nu vă supuneţi şi nu vreţi să araţi fînaţul, le-a zis, o să ajungeţi la munca de jos", în Glod, peste deal. Şi ei se supuseseră, mai bine zis, se supusese Victor, că el era şeful tractoriştilor, nu înainte însă de-a sudui şi pe Dumnezeu din cer şi pe toţi preşedinţii colectivelor de pe pămînt, care „uită că vitelor dacă nu le dai nutreţ nu poţi avea lapte şi carne". Gîndurile acestea îl făcură să-şi întoarcă privirile spre păşunatul numit „După Coastă", împestriţat cu petece de iarbă încă verzi, netopite de soarele lui Cuptor, unde păşteau vite puţine, poate a zecea parte din cîte avusese satul lor mai demult. În schimb, gemeau de vaci grajdurile aşezate în pintenul dealului, spre moară, într-un loc altădată mlăştinos, îmbibînd şi-acum pereţii de igrasie. Fără lucernele şi trifoaiele de pe vremuri, fără fînul strîns de fiecare ţăran de pe ultimul său petec de luncă ori de deal, vitele erau ţinute acum mai mult cu grăunţe, cu borhot adus din altă parte, cu *jîpi* de cucuruz tocat, cu tot felul de improvizaţii.

Încercă să fugă de imaginea hotarului sărac în vite, grăbind printre lanurile de grîu ce băteau în galben, mai dese, mai pline decît cele văzute cu bunică-sa în hotar. Se pomeni alergînd după un iepure ce-i ţîşnise din faţă, de sub picioare, îndreptîndu-se în salturi mari spre tufele de sălcii de pe marginea Tîrnavei. „Prostule, îl dojeni în gînd, dacă sari în apă, te îneci!" Ca şi cînd l-ar fi înţeles, şoldanul o luă în zigzag, în altă parte, lăsîndu-l faţă în faţă cu sălciile verzi-argintii, aproape de locul unde prinsese primul şi cel mai mare peşte din viaţa lui,

un somn negru, mustăcios cu burta albă. Norocul începătorului... Îl îndemnase bunicul său, Artimon, să lege un cîrlig de-o sfoară, o coropişniţă vie în cîrlig, s-o atîrne de-o creangă de salcie, să-i pună un plumb greu şi s-o scufunde în bulboana de sub mal, unde dormeau somnii graşi ca purceii. Aşa făcuse. Şi cînd oprise tractorul seara, la lumina farurilor, somnul, smuls cu greu din apă, se zbătea în braţele lui, plesnindu-l cu coada udă peste faţă. Senzaţia aceea veche, puternică, îl făcu să-şi ducă automat palma la obraz, să se apere. Îşi pipăi îndelung faţa, ca pe un obraz străin. Era slabă, osoasă. Fruntea îl ustura de soarele nemilos al verii. Apa clipocea la rădăcinile sălciilor, la fel ca altădată, dar el ştia că peştii aproape dispăruseră, alungaţi de reziduurile Combinatului chimic din Tîrnăveni. Cu toată impresia neplăcută, de „apă moartă", pe care i-o lăsa Tîrnava, începu să se dezbrace, uitîndu-se atent împrejur, ruşinos, ca odinioară. Îşi legă pantalonii şi sandalele cu mînecile cămăşii, ţinu cu mîna stîngă, pe vîrful capului, bocceluţa aceea şi intră în şuvoiul apei, înotînd numai cu mîna dreaptă. Era o probă maximă de rezistenţă, la care se supusese ori de cîte ori trecea Tîrnava, ca să scurteze drumul spre casă. Se lăsă purtat de curent în jos, tot mai în jos, pînă la un loc calm, aflat spre ţărmul stîng, unde dădu cu picioarele de pietriş, în dreptul „berculuí" de salcîmi. Aceştia îi amintiră de parcul sinistru al castelului din Arcud. Îşi trase repede pe el cămaşa şi pantalonii şi, cu sandalele în mînă, se căţără pe cărarea abruptă, trecînd în grabă de perdeaua salcîmilor în drumul ce lega satul de halta C.F.R. Se grăbea, îi era şi sete şi foame. În ziua aceea Maria nu se mai ţinuse de el. Era frîntă, dar şi liniştită. Îi spusese ei dragostea pentru nepotu-său că îl bănuise zadarnic de gînduri rele. Îi controlase de cu seara cămăşile îmbîcsite nu de sîngele rănilor din coaste, ci de praful, sudorile şi aburii pămîntului, semn al întoarcerii la viaţă. I le spăla singură de cum venea acasă, n-o lăsa pe Livia să se-atingă de ele.

— Să nu umbli flămînd, sluga mamii, să nu ceri de mîncare pe la străini. Că neamurile noastre sînt risipite, s-au dus care încotro...

— Nu rabd de foame, mamă, o liniști el. Azi, fii fără grijă, nu mă duc nicăieri... Am văzut tot satul, am văzut neamurile, hotarele... toate podurile și fîntînile bunicului Artimon...

Țăranii din Zăpadia, văzîndu-l cum rătăcește ca un om ce-și pierduse umbra, blestemat cine știe de cine, își ziceau oftînd : „Săracu' Veanu ! Numai de nu și-ar pierde mințile..."

— La grajduri ai fost ? îl întrebă bunică-sa. Ce zic pe-acolo, ăia, ce zic ?

— Despre ce ? tresări nepotul.

— Despre schimbarea lui Artimonuț...

Oricît simț al dreptății ar fi avut ea, oricît n-ar fi suferit-o pe Anuță, că-i hameșă, cum zicea, și cu două fețe, dragostea ei pentru nepot ieșea, totuși, biruitoare. Era pusă în joc vechea lor mîndrie de gospodari, dornici și ambițioși să-și vadă numele în fruntea satului. Pentru că Veanu nu-i răspunse, Maria îl întrebă din nou :

— Da' la Cireș ai fost ?

— Am fost, mamă...

— Și ce-o zis ?

— Multe și mai nimic... Ca pensionarii bătrîni și bolnavi...

— Nu te-o trimis cumva după Axente ?

— Ba da...

— Atunci, cum ți-am spus, viu și eu cu tine... Vreau să-l aducem acasă...

— Să vedem, mamă, să ne mai gîndim...

— Acum, vara, poate că nu i-or da drumu', c-am auzit că pe-acolo, prin Dobrogea lor, au treabă multă cu colectivele... Se coc holdele mai devreme...

Neastîmpărul, nerăbdarea bătrînei îi stăpînea toate gîndurile și cuvintele. Veanu, deși se obișnuise cu ele, deveni mai precaut, nu cumva să cadă în capcanele întinse de întorsăturile bunicii.

— Dacă pornim după ei, își spuse Maria mai departe planurile, atunci ne putem opri și pe la ceilalți... Să-i luăm pe toți și să-i ducem acolo la mare, cu copiii. Că tot n-am văzut eu marea aia niciodată...

Voia să-i mai vadă o dată pe toți și pe toate care făceau parte din ființa ei, pînă și marea aceea necunoscută, așezată undeva la marginea pămîntului. Marea care-i furase, ca o vrăjitoare, pe unul dintre nepoți, pe Axente, și familia lui. Nu cumva dorul ăsta aducea cu el vreo prevestire rea ? se întrebă Veanu. Dar de ce să nu-i vadă pe toți, de ce să nu se împartă cu dreptate între toți, de ce să-l ocrotească, pînă la sufocare, numai pe el ?

— Și cînd vrei să mergem, mamă ?

— Păi, se trezi ea luată pe nepregătite, să ne mai gîndim... Să ne mai gîndim, Veanule... Azi îi sîmbătă, și i-am poruncit Liviei, minunea minunilor, îi zicea iar pe nume !, să coacă în cuptor un părăstas frumos și prescuri multe, să-i pomenească mîne, popa, pe toți morții noștri...

Vorbea despre toți, nu se mai gîndise doar la cei de pe urmă. Așa era ea, sărea cu ușurință peste spațiu și timp, ca o ființă ce nu mai asculta de legile obișnuite ale pămîntului.

Atras de mirosul cuptorului încins, își făcu apariția, cu pași de cotoi flămînd, popa Turdeanu.

— Am venit, iubite fiu sufletesc, să scriem împreună numele celor pe care trebuie să-i pomenesc la slujba părăstasului...

— Nu pot, părinte, îl refuză politicos, dar hotărît, inginerul. Trebuie să plec...

— Unde ? sări bătrîna.

— La Cireș, că-i bolnav...

— Adevărat, spuse popa, e tare bolnav, n-o mai duce mult, sărmanul !... Și cu toate astea, fălos și rătăcit cum este, nu vrea să primească spovedania și sfînta cuminicătură... Zice că n-are decît un singur păcat, și-acela făcut de alții : că s-a născut... Auzi, ce erezie !

— Nu-i bine să se sfădească oamenii cu Dumnezeu, oftă Maria. Nu-i bine, și nu-i frumos... Că, dacă-l supără prea tare, îi bate în fel și chip, de ți-i mai mare mila de ei...

— Nu Dumnezeu îi bate pe oameni, nană Mărie, ținu s-o corecteze popa. Dimpotrivă, oamenii îl scuipă, îl ocărăsc și-l bat cu pietre...

Veanu îi lăsă singuri și alergă la Ion Cireș, sărind, cu grijă, peste gardurile, destul de șubrede, dintre grădini. Un cuc întîrziat, ca un ceasornic ce-o luase razna, se auzi

prin sălciile mari din fundul pîrîului. „Cucule, nebunule, începu să-l întrebe în gînd inginerul, cîți ani îmi dai ?“ Parcă auzind insulta, cucul nu-i dădu nici unul. Speriat, omul repetă formula veche, cunoscută încă din copilărie : „Cucule, voinicule...“ Și cucul începu să numere, la nesfîrșit, ca un mecanism stricat... Veanu, șocat, crezînd că pasărea spurcată vrea să-și bată joc de el, luă un bruș de pămînt și azvîrli în direcția sălciilor, furios : „Prea mulți, nebunule, prea mulți ! Ce să fac eu cu o sută de ani ?“ Dar cucul continuă încăpățînat să-și bată metronomul, pînă cînd un vîrtej de vînt, rostogolit de pe Coasta Turzii, îl făcu să tacă brusc, zburătăcindu-l cine știe pe unde. Mirosea a ploaie. Cerul apăsa ca o lespede încinsă. Lui Veanu îi veniră pe buze cuvintele unui cîntec vechi : „Că nici cucul n-are casă, și nici vîntul țară-aleasă...“ Nu-l continuă însă, îi era teamă de orice cîntec, i se părea încă o impietate. Era grăbit s-ajungă mai repede la Ion Cireș.

— Dacă nu veneai azi, mîne era prea tîrziu, îl întîmpină bolnavul.

— De ce ? se sperie inginerul.

— Așa, Veanule, că oamenii ca mine — se oprea să respire aproape după fiecare cuvînt — își numără ceasurile, nu zilele... Și tot li se pare că mai au mult de trăit...

— Oamenii deștepți, tete Ioane — i-o întoarse, încercînd să-i imite stilul — trăiesc într-o oră cît alții într-o viață...

— Da, dacă-i lasă proștii, gemu Ion Cireș.

— Proștii, tete Ioane, îngrașă pămîntul... Fără ei, n-ar crește deștepții, ca spicele...

— Poate că ai dreptate, dar numai dacă proștii-s buni... că dacă-s răi, otrăvesc pămîntul, nu-l îngrașă...

— Lasă-i în supărare, Ioane ! încercă să-l opăcească nevasta, care pînă atunci stătuse în pragul ușii, cu mîna la gură. Nu te mai tot cătrăni în zădar... Or venit, te-or întrebat, și s-or dus în treaba lor...

— Cine ? întrebă curios Veanu.

— Proștii, zise bătrînul. Proștii care sînt plătiți să fie deștepți...

— Nu-nțeleg...

— Adică, primarul ăsta din Ciurel, de la comună, şi cu unu' de la UJCAP, îl completă nevastă-sa.

— Am crezut că vin să mă vadă, să mă întrebe de sănătate, gîfîia omul. Mai ales acum... că-s c-un picior în groapă...

— Glumeşti, ca totdeauna, tete Ioane, încercă să-l mîngîie Veanu.

— Bine-ar fi, dar nu mai pot ! Şi mi-ar părea tare rău să mor otrăvit de veninul proştilor...

De ce era atît de furios ?

În dimineaţa aceea, după cum spusese fostul preşedinte, veniseră cu maşina primarul comunal şi un delegat al Uniunii Judeţene a Cooperativelor Agricole de Producţie. Ioana îi poftise în camera bolnavului, scuzîndu-se mereu, — „să ne iertaţi, tovarăşi, de cum vă primim !" — de parcă ea ar fi fost vinovată că bărbatului i se umflaseră picioarele ca butucii. Ion Cireş crezuse că oaspeţii doreau să-l vadă, să-l încurajeze, ori chiar să-l ia cu maşina şi să-l ducă la vestitele spitale din Cluj, să-l facă bine doctorii de-acolo. Acesta ar fi fost, în ochii lui, un semn de preţuire şi de dragoste, pe care, de ce să n-o spună ? se socotea îndreptăţit să-l aştepte de la ei, mai ales că erau oameni tineri, ajunşi doar la jumătatea vieţii şi poate nici atîta... Da, firește, cel puţin o vorbă bună ar fi aşteptat el, dacă nu altceva, că în minuni nu crezuse niciodată. Nu-i învăţase el, de-atîtea ori, cu proverbele şi glumele lui, cînd mai blînde, cînd mai usturătoare, cum să înţeleagă ei, conducătorii comunei, viaţa complicată a oamenilor din cele trei sate, rosturile lor ţesute laolaltă ca o pînză de in şi de cînepă cu care încercau să-şi învelească sufletele ? ! Şi, cînd colo, ce-i spuseseră ? Pe ce limbă-i vorbiseră ? „Tovarăşe fost..." începuse primarul. „...Preşedinte", îl completase, de îndată, celălalt, ca s-o mai dreagă. „Tovarăşe fost, se încăpăţînă primarul, dacă dumneata i-ai împuiat capul cu prostiile-alea, mai bine să recunoşti deschis..." „Mai bine ! adause celălalt. A recunoaşte e un merit, nu o greşeală..."

Ion Cireş, enervat, firește, de tonul şi de grosolănia lor, fără să ştie încă despre ce era vorba, se hotărîse, muşcîndu-şi limba, pentru a nu le zice ceva mai pe românește, să le amintească un proverb la care ţinea el

foarte mult : „Un măgar care duce în spinare cărți, nu se poate numi doctor !“

Cei doi se înverziseră la față. Primarul se ridicase în picioare, înalt, mătăhălos, amenințător : „Termină, boșorogule, barem acum, în ceasul al doisprezecelea !...“ „Termină cu viclenia și cu calomniile, îi luase vorba din gură celălalt. Mai bine fii cinstit și recunoaște că numai din invidie și din spirit de răzbunare ai învățat-o...“ „...Pe academiciana asta parșivă, pe vecina dumitale, pe Valeria...“ „Ce-am învățat-o ?“, întrebase Ion după ce înțelesese despre cine era vorba. „Intrigi...“ „Minciuni...“ „Calomnii !“ „Calomnii !“ sunaseră deodată replicile atît de bine orchestrate ale celor doi.

„Dacă-mi vorbiți românește, răspunsese fostul președinte, recunosc. N-am nimic de ascuns...“

Și ei, prinși în capcană, i-au relatat, dezordonat, nervos, toată tărășenia, cu interviul fetei lui Gligor-vințelerul, vecinul și prietenul lui Ion. „Uite, îi băgase sub nas primarul numărul buclucaș al revistei «Femina», cu poza și cu interviul Valeriei Lunceanu, citește și vezi pînă unde a ajuns intriganta și nerușinata asta !“ Ion Cireș își ceruse ochelarii de la nevastă-sa, speriată de o asemenea tărășenie, apoi, după ce citise întrebările și răspunsurile, se uitase îndelung, cu admirație la poza Valeriei, ca și cînd atunci ar fi văzut-o pentru prima dată. Dar nu a zis nimic. Cu ochelarii pe nas, a apucat ștergarul de-alături și a început s-alunge mușteie, mărite de lentile pînă la dimensiunile unor corbi, ce se strînseseră pe degetele picioarelor sale umflate. „Hei, acum ce mai ai de zis ?“ îl întrebase primarul, intrigat de gesturile lente, de tăcerile prelungite ale bătrînului. Ion tăcuse mai departe, războindu-se cu insectele sîcîitoare. „Cine tace, în împrejurări de-astea, se simte vinovat, se acuză singur, a zis 'răstit «ujcapistul». Calomniile și intrigile se plătesc ! Cine s-atinge de instituțiile statului...“ „Mda, mai devreme sau mai tîrziu toate se plătesc ! gemuse bătrînul. Numai că UJCAP-ul, dacă nu mă-nșel, nu-i atît treaba statului, cît a noastră, a țăranilor...“ „A voastră, a țăranilor ? ! ricanase primarul, în locul prietenului său. Dar ce mai ai tu cu țăranii, acuma cînd... ?“ „Cînd...“ se oprise și celălalt la jumătatea gîndului, văzînd că bolnavul întinde mîna după cîrja lui

înaltă, de lemn de corn, care sta rezemată de pat. „Cînd sînt, adică, nu numai c-un picior în groapă, ci cu amîndouă, vreți să ziceți, nu ? Ieșiți afară, porcilor ! și zicînd acestea, Ion Cireș, se căznise să se ridice de pe pat și să pună mîna pe cîrje. Asta vi-i toată recunoștința ?"

— Nu se poate ! Nu cred că... Nu se poate să mai existe asemenea oameni ! exclamă Veanu revoltat de cele auzite. „Ba, se poate, reveni el în gînd, și cu vorbe se poate ucide un om, dar, uite, pe criminalii ăștia n-o să-i las ! Să știi că mă duc pînă..." Revenirea, bruscă, a acestei cutezanțe, a poftei de a se lua iar de piept cu viața, de a se bate cu nedreptățile, îi făcu bine, cel puțin pentru o clipă. „Se tem de o femeie ? Sau numai de adevăr ? Se tem de omul ăsta, aflat cu amîndouă picioarele în groapă ? Vor să scape mai repede de el ? De ce ? Ce au de ascuns ? Intenția de-a ucide ? Imposibil ! repeta în gînd. Nu se poate să mă mintă viața și oamenii chiar în halul ăsta !"

— Ba se poate ! îi răspunse, ghicindu-i gîndul, Ion Cireș. Ăștia și-au închipuit că mă sperie...

Adormi vorbind, biruit de efectul injecțiilor pe care i le făcuse, mai mult cu sila, sora medicală, după plecarea celor doi „anchetatori". Ioana, ștergîndu-și lacrimile, începu să-și deschidă sufletul :

— Așa o fost el, Veanule, de cînd îl știu... O glumit și cu viața și cu moartea... S-o gîndit mai mult la alții, decît la copiii lui... Și-acum, uite ce-o ajuns ! Butuc, nu om ! Fuge de doctori, fuge de spital, se supără, se sfădește și se încaieră cu toată lumea... Tu, dacă socotești că aceștia-i caută nod în papură Valeriei, nu lu' bărbatu' meu, că-i c-un picior în groapă, atunci apăr-o tu, n-o lăsa de batjocură ! C-o fi ea rea de gură, da-i cinstită și deșteaptă, așa să știi !... Adică, ce-ți spun eu ție, că doar voi ați fost colegi de școală, aici, în sat ! Și-apoi, dacă vreți să îndreptați lucrurile să răsufle iar lumea și să nu rămîie Valeria singură contra lor, atunci du-te și adă-l acasă pe Axente !... Adă-mi fata, pe Lelica, adă-mi toți nepoții înapoi !... Că Ion, chiar dacă se mai trezește din morți, tot n-o să mai fie el niciodată cum a fost !...

Veanu simți că viața îi aruncă iarăși pe umeri poveri care nu erau ale sale. Va putea, oare, să le primească și să le ducă pînă la capăt ? Nu era prea mult pentru un sin-

gur om ? „Nu, trebuie să..." Dar se opri la jumătatea gîndului.

Ieşi în grabă din casă. Se uită la norii negri, vînzoliţi, care ocoleau Zăpadia, îndreptîndu-se către pădurea Glogovăţului. Dealurile golaşe ale satului atrăgeau mai rar ploile. În schimb, pădurea de pe dealul din faţă se scălda în vîrtejurile lor ca o fată cu părul negru, despletit. Cînd era mic şi cînd se întuneca tot văzduhul, dar nu ploua, maică-sa le spunea copiilor, cu înfloriturі de cuvinte pe care el nu le mai putea reproduce, că norii se grăbeau către pădurea Glogovăţului pentru că erau chemaţi acolo de urieşi, unde îşi aveau ei cetatea, ascunsă după stejari şi paltini înalţi. Şi lor li se uscau buzele de sete, se temeau să nu ia foc pădurea de-atîta uscăciune, şi-atunci porunceau ploilor să-şi schimbe mersul, să n-asculte de solomonarii care ştiau să le lege şi să le dezlege, după voia şi planul lor, undeva prin satele dinspre Cîmpia Transilvaniei. Iar ploile, dezlegate, coborau peste păduri, picurau pe buzele urieşilor...

Şi lui Veanu îi era acum sete. Trupul lui, care nu amintea prin nimic de trupul legendar al urieşilor, dar se simţea, totuşi, într-un fel de renaştere, se aduna parcă din văzduhul încins, din mireasma pămîntului şi a grădinilor, din răcoarea fîntînilor şi a Tîrnavei, din numărătoarea dezordonată, înşelătoare, a cucului acela întîrziat şi zălud, din zborul forfecat al rîndunicilor speriate de furtună, din freamătul albinelor încărcate de polen, care i se izbeau, orbeşte, de faţă ca nişte alice solare... Da, îşi simţea trupul renăscînd... Dar sufletul ? Unde-i era sufletul ? Oare aceasta era, trebuia să fie legea nemiloasă a existenţei sale ? Cînd se adună trupul, să se împrăştie sufletul ? Simţea că acum are nevoie mai mult ca oricînd de amîndouă. Să fie întreg, să fie tare, să nu mai plutească, mai mult strigoi decît om, între fiinţă şi nefiinţă, între realitate şi vis, între somn şi trezie. Numai aşa s-ar fi putut lăsa iarăşi aruncat în valuri, implicat în evenimentele familiei şi ale satului, care-i dădeau tîrcoale, ca nişte lupi flămînzi...

Duminică la prînz, se treziră cu Valeria intrînd pe poarta Borceştilor. Erau toţi acasă, abia întorşi de la slujba

pe care popa Turdeanu o prelungise nefiresc de mult, acolo, în casa parohială, strîmtă, înghesuită, cu acoperişul fierbinte.

Morţii lor fuseseră pomeniţi cu toţii, în ordinea cuvenită. Li se aprinseseră lumînări tuturor, cum le porunciseră şi Petre cel bătrîn şi fiul său Artimon, cînd trăiau : „Să ne aprindeţi lumînări, să ne mai vedem la faţă !..." Mai ales acum, că erau, într-adevăr mulţi, iar unii dintre Borceşti se prăpădiseră cu trei-patru generaţii mai devreme decît cei din urmă... Nu mai ştiau de cînd se treziseră cu numele ăsta, ca să-şi numere toţi înaintaşii.

— Bună ziua şi bun găsit ! zise Valeria.

— Bine-ai venit, îi răspunseră bătrînii, miraţi de apariţia ei.

— Bine-ai venit, adăugă mai tîrziu şi Veanu, învăluind-o cu priviri curioase.

Fosta sa colegă de şcoală primară se apropie de el, înaltă, bine clădită, cu ochii ei albaştri, adînciţi în orbite, aburiţi de nesomn.

— Am venit, Veanule, zise. M-a trimes Artimonuţ... Iartă-mă... Numai acum am aflat de nenorocirea ta... Sincere condoleanţe...

El parcă n-o auzea.

— Da' de ce te-o trimes Artimonuţ ! se grăbi s-o descoase bătrîna înaintea tuturor.

— Prea bine nu ştiu nană Mărie... M-o chemat cu telegramă din Bucureşti să viu urgent acasă. M-am şi speriat, să nu-mi fie cumva copilul bolnav... Ori alt bucluc mai mare... Că, ştii dumneata, omul se gîndeşte mai întîi la rău... Dar cînd m-am prezentat la Artimonuţ, mi-o spus să mă grăbesc să viu aici şi să bag în cap ce-o să-mi spună Veanu. Iar mîine dimineaţă, să mă prezint direct la UJCAP, la judeţ...

— Cum, tu Valerio, nici Anuţă nu ţi-o spus nimic ?

— Ce să-mi spună, nană Mărie ?

— Păi, povestea aia cu gazeturile, cu preşedinţia, se grăbi bătrîna, în ciuda Liviei şi a lui Octavian, care se vedeau iar daţi deoparte.

— Ce gazete ? întrebă Valeria, nedumerită.

Veanu se uita la ea bănuitor. Livia se grăbi să-i aşeze mîncarea în faţă. Valeria se simţea ca pe scenă, urmărită prea insistent de privirile Borceştilor. Înghiţea cu noduri, frămînta între degete bucata de pîine proaspătă.

Într-un tîrziu, Livia, cu firea ei de diplomat, se adresă Mariei :

— Dacă au, mamă, ceva secreturi de discutat, Veanu şi cu Valeria, poftește-i în *casa dumitale,* apăsă pe aceste cuvinte, că-i mai răcoroasă...

— Ce secreturi, tu ? tresări bătrîna, aflată la pîndă după fiecare cuvînt.

— Nu ştiu, am zis şi eu aşa, o vorbă...

— Treaba lor, că eu în secreturi nu mă bag. Da' nici să nu-l amestece ei pe Veanu în tărîţele lor...

— Ce tărîţe ? o întrerupse Octavian, rămas pînă atunci în mod voit mai la o parte, ca să poată observa mai atent încotro vor apuca-o discuţiile.

— Astea, cu schimbările... Că noi n-avem vreme de ele... Eu şi cu Veanu pornim, aşa să ştiţi, pornim după Axente...

— Bine, *mamă-tînă,* o să mai vedem noi, spuse nepotul, ridicîndu-se în picioare.

N-avea poftă să ia poveştile de la capăt, să le explice planurile bătrînei. Ea se uita iscoditor, cu neliniște şi cu încredere la faţa lui. Sub pielea arsă de soare, stropită de boarea pămîntului şi a stelelor, circula acum sînge sănătos, se simţea pulsaţia reală a vieţii. Erau semne bune, de care Maria se bucura pe ascuns, sperînd să-i reuşească de-acum încolo toate planurile. Nu mai avea multe, şi-şi pusese în cap să le urmărească, pas cu pas, pînă la capăt. Dacă Valeria nu ştia nimic şi nu venise să i le încurce, atunci, treaba lor, n-aveau decît să stea de vorbă, să vadă dacă n-o poate îndupleca el, Veanu, să renunţe la gîndurile alea ambiţioase, de bărbat nu de muiere. De aceea, îi pofti în camera dinspre curte, însoţindu-i cu privirile.

— Deci, aşa, spuse Veanu, aşezat pe laviţa dintre masă şi fereastra deschisă, care da spre cupola dudului umbros. Aşa...

Valeria, încurcată de aerul misterios ce plutea încă în jurul ei în casa Borceştilor, se aşeză pe un scaun de lemn,

cu spetează înaltă, cu vopseaua jerpelită de multă vreme, scaun vechi, rămas din zestrea de fată a Mariei.

— Așa, oftă ea. Nu mi-am putut închipui, Veanule, niciodată, că va fi în stare o amărîtă de viţea să omoare o femeie...

Luat iarăşi pe neaşteptate, el îşi stăpîni cu greu emoţia, înghiţindu-şi lacrimile. Nu voia să plîngă în faţa Valeriei.

— Ce să-i faci ! Cînd crezi că începe viaţa, atunci se şi sfîrşeşte, spuse moale, parcă împăcat cu gîndul. Ar fi vrut să-i răspundă mai răstit, să scape de la bun început de toate indiscreţiile şi compătimirile ei. Dar n-avea putere.

— Şi-acuma, ce faci ? continuă, fără codeli, tînăra femeie.

— Uite, ezită el, ce să fac ? Îmi place sau nu, stau de vorbă cu tine... Şi-aş vrea să ştiu dacă-i adevărat tot ce-ai scris acolo ?

— Te-ndoieşti ? se miră ea. Ai stat de vorbă cu oamenii ? Ai fost la grajduri ? Ai văzut... ?

— Tu crezi că am venit acasă să fac pe inspectorul ? N-ai înţeles de ce-am venit acasă ? Dar am văzut că fratemeu, Artimonuţ, e tare supărat...

— El, ori Anuţă ? Că, faţă de mine, el nu s-o arătat cum zici tu...

— Amîndoi...

— Normal, ce te miri ? Ca preşedinte are alţi doi preşedinţi : pe Anuţă şi pe primar... Iar dacă Anuţă nu-i prea deşteaptă, cum ştii tu mai bine decît mine, în schimb primarul e prost de-a binelea... Uite ce-au ajuns să-i lipească oamenii pe uşa de la primărie...

Scoase din poşetă o hîrtie ferfeniţită, scrisă cu litere mari, de mînă.

Veanu, atras în cursă, luă de la ea hîrtia, se întoarse cu faţa spre geam şi citi pe îndelete : REGULAMENTUL PRIMARULUI DIN CIUREL redactat pe articole. Textul suna în felul următor : *Art. I — Primarul din Ciurel are dreptate ; art. II — Primarul din Ciurel are întotdeauna dreptate ; art. III — Chiar cînd altcineva are dreptate, se aplică articolul I ; art. IV — Primarul din Ciurel nu doarme, se odihneşte ; art. V — Primarul din Ciurel nu mănîncă, se hrăneşte ; art. VI — Primarul din Ciurel nu*

bea, gustă ; art. VII — Primarul din Ciurel nu întîrzie de la slujbă niciodată, este reţinut de superiorii săi; art. VIII — Primarul din Ciurel nu părăseşte serviciul niciodată, este chemat de şefii săi ; art. IX — Primarul din Ciurel nu citeşte gazeta în timpul serviciului, o studiază ; art. X — Primarul din Ciurel nu întreţine relaţii cu secretara, doar o educă ; art. XI — În biroul primarului din Ciurel intri cu ideile tale şi ieşi cu-ale lui ; art. XII — Primarul din Ciurel rămîne primar chiar şi-n papucii de baie ; art. XIII — Cu cît îl critici mai mult pe primarul din Ciurel, cu atît nu primeşti nici o primă ; art. XIV — Primarul din Ciurel le ştie pe toate, gîndeşte în locul tuturor. În concluzie : primarul din Ciurel este un dictator ! Trebuie interzis primarilor să se căsătorească, pentru a nu se înmulţi prea mult".

— Ei, ce zici ? Numai unui om prost şi înfumurat ca el puteau să-i lipească pe uşă reclama asta, surîse ironic Valeria.

— Şi cine i-a lipit-o ? întrebă, surprins de francheţea cuvintelor ei.

— De unde să ştiu eu ? ! Poate chiar prietenul său de la UJCAP...

— Ce prieten ?

— Are unul, pe-acolo, cît un munte. Seamănă cu el : prost şi rău. A tunat şi i-a adunat, cum se zice. Bea de zvîntă, pe unde-apucă şi de la cine capătă. Lui îi zice *Cobra,* iar nevesti-sii, *Mangusta...*

— De cé ? făcu ochii mari Veanu.

— Aşa... Se zice că au ei acasă, în vitrina cu bibelouri, o cobră împăiată, care atacă o mangustă... Da, mai demult, cînd mai erau încă regiunile, se zice c-ar fi fost şi el trimes c-o delegaţie de agricultori prin India. Şi-n loc să-i aducă nevesti-sii, din diurnă, mătase de-o rochie, a cărat după el, ca un nebun, bidigăniile alea. *Cobra* atacă şi *Mangusta* se apără...

— Şi care-i mai tare ?

— Nu ştiu... Se pare că se bat în parte. Şi biruie totdeauna cel care se-mbată mai tîrziu... Eu degeaba l-am luat în furci pe *Cobra* ăsta, de cîteva ori, cînd l-am prins pe-aicea treaz, pe la şedinţele noastre. Că beat, mi-é frică

să nu sară la mine și să mă omoare... I se umflă ochii în cap ca unui șarpe boa...

— Și cînd e treaz ?

— Cînd se știe cu musca pe căciulă, ori cînd își dă seama c-a făcut-o prea de oaie, atunci se milogește, mă ia și pe mine deoparte, își cere scuze, cu vorbe mieroase, uneori plînge ca o muiere slabă, își face autocritica, se angajează să nu mai bea... Știe de frica șefilor lui de la UJCAP... Cred că de-aia le mai duce și lor cîte-o damigeană de vin bun, cîte-un purceluș de lapte, de pe la primar, de pe la Artimonuț...

— Chiar așa ? se arătă intrigat Veanu, ca și cînd atunci ar fi auzit pentru prima oară despre asemenea obiceiuri.

— Chiar ! Nu știu, Veanule, cum de-i mai rabdă Anuță, că-i mîncă și ei, de ani de zile, porcii și purceii, afumați gata, îi mîncă și gîștele și curcanii îndopați și...

— Dar ce interes are ea să-i rabde ?

— Are, că rabdă și ei...

— Ce ? întrebă de data asta poruncitor inginerul.

— Hai, ceartă-mă ! Dacă socotești c-am mințit ceva... Cum ? N-are omul dreptul să-și mai spună o părere în țara lui ?

— N-am zis asta... dădu el înapoi, stingherit. Nu-i vorba de o simplă părere, cum zici tu...

— Oricum, dacă nu mă certi tu, tot o să mă certe bărbatu-meu, Toader, cînd s-o întoarce din concediu... E dus la mare, cu băiatul... Știi, am un băiat de opt ani...

Veanu își aminti că, pe cînd el era elev la seral, Valeria se măritase în pripă cu un bărbat mai în vîrstă decît ea. Omul era harnic, meseriaș bun, stătea lipit unde-l punea nevasta, ca un sfînt din icoane. Cel puțin așa spuneau zăpădenii.

— Și ce rabdă cei de la UJCAP de la frate-meu Artimonuț ?

Valeria îl cumpăni din priviri, apoi îi spuse răspicat :

— Multe !... Rabdă cam multe...

— Adică ?...

— Nu zic, la început, pe vremea regiunilor, cînd țineam de raionul Tîrnăveni, și cînd era „prim" acolo tovarășul Onișor, că doar el l-o pus președinte pe Artimo-

nuţ, nu altcineva, lucrurile mergeau mai bine... Eram mai săraci dar mai cinstiţi. Şi el era de pe-aici, om de-al pămîntului, cum se zice. Pe cînd ăsta, *Cobra*, cere, ca ţiganul, şi ai noştri îi dau să bea cu vadra, îl îndoapă cu slănină afumată, îi umplu damigenele, îi mai bagă şi merinde-n straiţă, ca la cosaşi, numai să închidă ochii...

— La ce ?

— La toate... La... începu ea să se bîlbîie uşor, la dezordinea din cooperativă, la făcutul caselor mari...

— Ce case ? Ale cui ?

— Păi, şi-ale primarului, şi-ale preşedintelui, şi-ale brigadierilor...

— Deci, se posomorî Veanu, simţindu-se atras tot mai mult de încurcăturile familiei lor, asta înseamnă că trebuie să închidă ochii şi la casele fratelui meu, dar şi la ale tale. Nu răspunzi şi tu de secţia zootehnică a *ceapeului* ? Adică, ai răspuns...

— Răspund, am răspuns, treaba mea, păru supărată Valeria. Dar casa mi-am făcut-o din leafa şi din primele bărbatului, nu ale mele. Că dacă aşteptam după ale mele... Tu ştii, Veanule, că aici, în Zăpadia, am stat la tata claie peste grămadă, fiindcă pe vremea aia, eram încă mulţi acasă... Acum, de cînd a murit şi muma, suflă vîntul prin curte, ca şi la voi... Se opri o clipă aşteptînd s-o mai întrebe el ceva. Dar Veanu tăcea, căutîndu-i doar privirile, să vadă dacă e sinceră sau joacă teatru. Şi-atunci, reluă ea, pe-acelaşi ton, asta-i cu casa mea... Nu seamănă cu a lor... Şi-apoi i-o mai pus dracu' de m-au ales şi în Consiliul de conducere. S-or fi gîndit să-mi astupe gura, să tac şi să nu mai văd nimic, ca muţii şi ca orbii. Dar eu, cum mă ştii... („Nu te ştiu !" îşi zise în gînd inginerul)... ce văd aia spun, nu pot tăcea ! Atunci, în iarna lui '69, ne-or murit multe vite, cu toate că am cumpărat nutreţuri de ne-am îndatorat la bancă pînă-n gît. Sute de mii de lei azvîrliţi pe apa Tîrnavei... Cînd am văzut eu una ca asta, m-am ridicat în Consiliu şi-am propus să facem de serviciu la grajduri, fiecare membru din conducere pe rînd, şi la centrul comunal, şi-n satele aparţinătoare. Şi după propunerea asta a început toată tărăşenia cu bărbaţii, de parcă le-am dat foc, nu alta...

Se ridică de pe scaun și începu să se plimbe prin cameră, reproducînd vechile scene, ședința aceea, lupta dintre ea și bărbați, cu talent de actriță : „Bine, tu, deșteapta lumii, hai, fie pe-a ta ! Primim propunerea, dar dacă n-o să iasă bine, dacă ni se-ncurcă lucrurile și mai rău, să nu fugi la județ, tu, să ne pîrăști... Că de cînd s-o desființat regiunea, tu ajungi mai repede la șefi, că ești tînără și frumoasă..." își îngroșă ea vocea, de parc-ar fi vorbit trei bărbați deodată. „Ba, acuma ajung ei, șefii, mai repede aici și de asta vi-i frică vouă, nu de frumusețea mea..."

— Și ? întrebă Veanu, văzînd-o că se oprește, de parcă ar fi așteptat aplauze.

— Și-a ieșit tot pe-a lor ! Că de serviciu, la grajduri, n-au vrut să facă nici unul, în frunte cu Artimonuț, președintele. Numai eu singură, ca o proastă, am alergat prin toate cele trei sate... Noroc că-mi lăsam copilul la mama, care încă mai trăia...

— Și ?

— Într-o bună zi, ca-n povești, parcă și-a scos Făt-Frumos sabia din teacă...

— Lasă poveștile...

— Le-am lăsat de mult, dar nu mă lasă ele pe mine... În ziua aia a venit și m-a găsit la grajdurile din Ciurel un om de la județ, care a început să mă-ntrebe : „Ce părere ai ?" „Despre ce ?" „Păi, despre vitele-astea..." „Despre vite, tovarășe, nu pot avea decît păreri bune, oricît ar fi ele de slabe și de jigărite... Cum le îngrijim, așa le-avem!..." „Și de ce nu le îngrijiți mai bine ?" „Din cauza bărbaților..." „Ce bărbați ?" „Păi, mai întîi, cei din conducere... Că noi am hotărît într-un fel în ședințele noastre, și-acum văd că lucrurile merg pe dos..." „Ce-ați hotărît ?" „Să punem mîna fiecare, să facem de serviciu la ferme, să supraveghem îngrijitorii..." „Dar de ce nu lucrează singuri, nesupravegheați ?" „Păi, dacă-i plătim pe norme, după socoteli încurcate, de ce să lucreze ? Se mișcă de colo-colo, li se pontează, iau banii, iau grîul și porumbul, iar vitele, Dumnezeu cu mila !... Dacă nu dau lapte, cu atît mai bine. De ce să se mai ostenească dumnealor cu mulsul ?..." Se întrerupse iar așteptînd un semn oarecare de la Veanu. Dar fiindcă semnul acesta nu-i veni — el încerca, la rîn-

du-i, să fugă de întoarcerea la tiparele aceloraşi griji şi preocupări, cu care se confruntase la Arcud — Valeria îşi continuă rolul, improvizînd cu talent, însoţindu-şi cuvintele de gesturi expresive : „Să vii mîine la noi, la judeţ, cu nişte propuneri scrise..." „Nu vin..." „De ce ?" „Nu ştiu scrie..." „Hai, lasă gluma !" „Nu vin, să nu-i supăr pe dumnealor, bărbaţii..." „Bine, atunci las că-i supăr eu, mă duc eu să-i întreb..." „Ce ?" „Am eu ce-i întreba... Mai am în plus şi un gînd... Dar n-o să ţi-l spun deocamdată... Poate mîine-poimîine..."

— Şi pînă la urmă ce ţi-a spus ?

— A venit iar, după vreo cîteva zile, poate chiar o săptămînă, şi mi-a zis : „Cu toate că bărbaţii nu prea vor... te numim şeful zootehniei, să te muţi aici, în Ciurel..." „De mutat, tovarăşe, nu mă mut..." „De ce ?" „Păi, nu pot, am şi eu un bărbat acasă, am..." „Cu el am vorbit, şi te lasă... Chiar s-a bucurat că-i reducem şi lui drumurile zilnice de la Zăpadia pînă la Blaj..." „Mă rog... Dar dacă nu mă vor capii comunei ?..." „Dacă nu te vor, să-i vrei tu pe ei, vorba lui Lăpuşneanu..." „Da, dacă-i vreau, o să-mi aud, tovarăşe, prea multe vorbe..." „Vorbe, oricum, tot o să-ţi auzi... De aceea, hai, treci de partea noastră, şi lasă-i pe ei, să vedem ce vor să facă la adunarea generală !"

— Şi ce-au făcut ?

Veanu întreba pe jumătate mecanic, pe jumătate prins în fluxul viu al satului, din care simţea că se hrănesc iarăşi rădăcinile lui dornice de viaţă.

— M-au votat cu toţii, ce era să facă ? ! Afară de doi-trei... Dar nici ăştia n-aveau ce vină să-mi bage... Pesemne că au ajuns cu toţii la vorba mea, le era frică...

— De ce ?

— Păi îţi dai şi tu seama, Veanule, că dacă mă mutam în Ciurel, printre ei, le vedeam prea de-aproape toate *mişculaţiile*... De votat, pînă la urmă, m-au votat, dar de iertat nu m-au iertat... M-au aşteptat după colţ şi la prima ocazie au încercat să-mi dea la cap...

— Cum adică ?

— Aşa, nu cu parul, ca tîlharii, ci cu zîzania şi intrigile, ca prietenii...

— Ce intrigi ? Tu vorbeşti de parcă...

— Parcă ce ? Dacă nu-i cunoşti, nu te mira... Doar după cîteva luni de la numire, m-au trimes tovarăşii la Braşov... la un curs de reciclare, ori *recicălire*, cum le place lor să zică în rîs. Şi nici n-am ajuns bine acolo, că m-a şi chemat preşedintele nostru înapoi...

— Artimonuţ ?

— El, drăguţul, cine altul ? !

— De ce ?

— Zicea că-i bucluc mare, c-au avut, între timp, o revizie de fond... Ştii tu cum se fac reviziile astea... De fond ori de formă, tot dracu' ăla !... Din revizii de-astea iese bine numai cine ştie aranja ploile... Şi dumnealor, capii satului, se pricep, nu-s nişte începători. Ce s-au gîndit ei, să pună la cale un fel de complot, să mă bage pe mine la apă... Da, nu te mira, mi-au imputat, în lipsă, două oi, adică preţ de 2600 lei, fiindcă, nu le-a găsit revizorul în acte... Dar eu ştiam bine că doctorul veterinar, cînd au murit oilea alea de gălbează, a luat toate actele de la brigadieri şi le-a înaintat, în bună regulă, cu dosarul... Cred că te plictisesc, Veanule, cu fleacurile astea, se opri deodată meliţa neobosită a Valeriei.

— Nu, spune... Tot ce-i adevărat mă interesează...

— Sper că nu te îndoieşti de adevărul spuselor mele... Dacă ai vreo îndoială, să ştii că mă opresc...

— Nu, hai, spune mai departe !

Era concentrat pînă la crispare, părea că se-ascultă vorbind pe sine, cel repezit şi franc, de altădată.

— Iartă-mă, zise Valeria, că-mi descarc sufletul în faţa ta ca-n faţa popii... Cred că nu-i potrivită toată explicaţia asta, dar dacă Artimonuţ m-o trimes aici...

— De ce te-o trimes ?

— Nu ştiu, ţi-am mai spus... Poate ca să mă „prelucrezi" tu, cum au făcut ei, atunci, cu brigadierii...

— Cum au făcut ?

— „Mă, proştilor, le-au zis, după cum am aflat eu mai tîrziu, mă, aşa vă trebuie dacă lucraţi cu zărghita aia !" „Dar ce să facem, tovarăşi, dacă ne-aţi pus-o şef pe cap ?" „Păi, spuneţi-i, mă, că nu mai vreţi să lucraţi cu ea, că nu mai puteţi şi că vă daţi demisia..." Proştii i-au ascultat, capii le-au scris demisiile cu mîna lor, iar ei le-au semnat. Pe urmă, m-au chemat pe mine la judecată : „Poftim, uite

cum lucrezi cu oamenii ! Şi te mai miri de ce ni se încurcă treburile..." „Fraţilor, le-am zis, îmi vreţi demisia ? Dacă da, să ştiţi că eu mi-o duc singură, scrisă frumos, direct la judeţ, cu toate amănuntele şi justificările cuvenite". „Treaba ta, pe noi nu ne sperii nici cu amănunte, nici cu justificări ! Au murit oile ? Au murit !..." „Dumnezeu să le odihnească, şi pe voi alături de ele !..."

— Chiar aşa le-ai zis ?

— Chiar ! Şi-a doua zi m-am dus la judeţ, l-am căutat pe instructor, că îl cunosc şi mă cunoaşte, şi i-am pus demisia pe masă, cu toată tărăşenia scrisă fain frumos. „Dumneata glumeşti ? Aşa se poartă o tovarăşe tînără recent promovată ! ?" „Păi, cum să se poarte ? O femeie contra zece bărbaţi, nu merge, tovarăşe instructor, oricum am întoarce-o..." „Bine, lasă c-o să vin eu, din nou, la faţa locului, să le luăm pe toate la bani mărunţi..." „Haideţi acuma, nu mai tîrziu, că altfel ăia sînt în stare să mă ia la bătăi..." „Cine ?" „Păi, îngrijitorii, că i-au învăţat capii să îndruge verzi şi uscate, că mă port urît cu ei, că-i hămuiesc ziua şi noaptea, ca pe nişte cai de-mprumut..." „Chiar aşa ţi-au spus ?" „Chiar... Ba, mai mult, ziceau că le put şi sufletele din ei a grajd, c-au slăbit ca ogarii, de nu-i mai primesc nevestele în pat..." Aici se opri, aşteptînd reacţia lui Veanu. Dar acesta se mărgini doar s-o îndemne, cu vocea lui monotonă, ca de metronom, să spună mai departe.

— Şi-a venit chiar atunci instructorul cu mine la Ciurel, i-a strîns pe toţi bărbaţii, în faţa mea, într-o şedinţă deschisă, unde i-a întors pe toate feţele. Iar dac-au văzut ei că nu mă dau uşor bătută şi că nu mai au ce alte măgării să spună contra mea, au rămas cu gura căscată cînd l-au auzit pe instructor : „Chiar dacă v-aţi da cu toţii demisia, să ştiţi că pe ea n-o schimbăm !" Şi-atunci m-au pîndit la ait colţ, şi-au încercat să-mi dea la cap altfel...

— Cum ?

— Cred c-au scris o anonimă la Colegiul judeţean de partid, în care-au spus verzi şi uscate, că, adică, mă plac cu instructorul şi că de-aia o venit el să mă apere, să tocoloşească lucrurile...

— Nu se poate ! se ridică Veanu în picioare, cu o indignare sinceră, constatînd că junghiul din coastă îi dispăruse.

— Ba se poate ! Numai că, dacă s-au atins şi de omul lor, au început tovarăşii de la judeţ să cheme cînd pe unul cînd pe altul din colectivă, numai pe ei nu, ştiind că umblă cu mîţa-n sac. Cred c-au chemat şi pe unele femei, pentru că ele îmi ştiau toate drumurile, mai bine decît bărbaţii... De ochii şi de gura muierilor nu scapă nici sfinţii din cer ! Cînd am ajuns şi eu la rînd, m-au întrebat, ca la judecată, cum a fost cu una, cum a fost cu ceialaltă, pînă şi cu măritişul meu, de mă durea capul...

— Şi cu bărbatul cum te descurci ? aruncă Veanu întrebarea pe care o regretă îndată...

Valeria, luată prin surprindere, se ridică de pe scaun, gest care devenise reflex. Îi era cald. Zăpuşeala zilei pătrundea prin geamurile deschise, mărindu-i oboseala. Călătorise toată noaptea cu trenul şi-acum îşi simţea trupul greu, de piatră încinsă. Se aşeză o clipă pe dunga patului, dar sări îndată, temîndu-se să n-adoarmă brusc, cum i se mai întîmpla uneori, cînd venea prea ostenită acasă. O păţea din cînd în cînd şi la academie, după unele cursuri lungi, cu pretenţii „teoretice". Adevărat că-i trecu, fulgerător, prin cap şi întrebarea : „Oare de ce mă întreabă Veanu de bărbat ?" Gîndul ăsta îi ridică sîngele în obraji, ca unei adolescente. Se plimba prin cameră.

— Cu el n-am necazuri, se trezi vorbind cu o docilitate ştearsă, de care şi ea se mira, e răbdător şi bun ca pămîntul. Atunci, la început, cînd m-au tot convins să ne mutăm în Ciurel, i-am spus-o pe faţă : „Uite, bărbate, care-i problema ! Eu primesc mutarea asta numai dacă te învoieşti tu ! Că pe-acolo, pe la centru, îţi închipui, trebuie să umblu mai mult printre bărbaţi, să mă duc la şedinţe, să vin tîrziu acasă, după miezul nopţii, sau chiar a doua zi, dimineaţa... Trebuie s-alerg pe la grajduri, pe cîmp, să mă duc pe la judeţ şi pe la munte..."

— La munte ?

— Da, c-avem acolo o turmă, de la Sovata mai sus... O conduce unul Ilie Frăţilă, care a fost primul preşedinte al gospodăriei din Ciurel, înainte de unificare, pe vremea lui Cireş... Cred că îl ştii...

— Da, dar nu știam c-a ajuns din președinte cioban...

— A ajuns, și spun oamenii că, multă vreme după schimbare, suduia toată ziua și umbla năuc de parcă i s-ar fi înecat oile, nu alta. Ar mai fi avut nevoie de doi ani de președinție, ca să împlinească zece, și-ar fi primit o pensie bună, nu o sută optzeci de lei lunar, la rînd cu toți bătrînii... Umbla supărat, nervos, nu mai punea mîna pe lucru, nici pe-acasă. I-am tot trimis vorbă să vină la gospodărie și, într-o toamnă, numai ce m-am trezit cu el la așezatul silozului, cînd nu-l mai aștepta nimeni. Bucuroasă, l-am întrebat : „De ce-ai fost supărat atîta vreme, tete Ilie ?“ „Sînt bătrîn, de-aia...“ „Cum, bătrîn, cînd de-abia ai ajuns la șaizeci ?“ „Sînt bătrîn și m-am supărat pe mine...“ „Nu cred că pe dumneata, mai degrabă pe alții ?“ „Și pe mine, și pe alții...“ „Auzi, nu trebuia să te superi pe nimeni, tete Ilie ! Te-au schimbat, să știi, pentru că aveai doar patru clase primare, nu de altceva... Așa-i acum, cu noua orientare, nu poți să fii președinte fără școală...“ „Păi, voi, cu școlile voastre, faceți treabă mai bună ?...“ „Care noi ?“ „Voi, în frunte cu Artimonuț... El, cu șapte clase, și cu specializări de-astea pe la județ, îi bun de președinte peste trei sate și eu nu mai sînt bun nici de-o turmă de oi ?“ „De ce n-ai venit la mine s-o ceri ? Nu răspund eu de toată zootehnia ?...“ „Răspunzi, dar ești muiere... Și tot din Zăpadia, tot străină ca și el...“

Se uita cu atenție la fața ei, cînd palidă, cînd învăpăiată, la fruntea pe care și-o ștergea des cu batista, la ochii obosiți, străfulgerați mereu de semnele unei mari voințe. Își aminti, astfel, c-o porecleau, cîndva, în copilărie, „Zmeoaica“. Porecla veche părea acum, mai mult decît oricînd, să nu se dezmintă.

— Și, pînă la urmă, ce-ai făcut pentru el ?

— Am chemat ciobanii, că aveam șase la cele trei turme, și le-am spus ce-i și cum cu fostul președinte. Numai că printre ei se aflau și doi nepoți de-ai lui, răi de gură, care s-au ridicat împotrivă, strigînd că nu-l primesc nici morți și n-au vrut să semneze contractele. Erau, pesemne, prelucrați și ei de capii noștri...

— Iar ? Văd că tu ești obsedată de „prelucrări“ și de „capi“...

— Ba, să nu crezi, Veanule, că mi-i frică de cineva...

— N-am zis că ţi-i frică...

— Dar să ştii că ăia, ciobanii, erau oamenii lui Artimonuţ... Au rînza mare...

— Iar Artimonuţ ?

— Ţi-am spus, Veanule, că n-am nimic cu el, dar cînd au văzut ăia, ciobanii, contractul semnat de „bătrîn", aţă la Artimonuţ au fugit, nu la altcineva... E-adevărat că el, mai hameş decît ei, i-a trimis la primar, şi ăsta, primarul, m-a chemat să mă ia la rost : „De ce i-ai dat afară ?" „Pe cine ?" „Pe cei mai harnici ciobani..." „Dacă-s harnici, de ce nu merg la muncă ? De ce nu semnează contractele ? Mai ales că, după cîte ştiu, le-ai avizat şi dumneata... Nu ?" „Avizu-i una şi convingerea oamenilor, alta..." „Atunci, cheamă-i şi convinge-i, că doar n-o să mulg eu oile..." „Ba, dacă te porţi urît cu oamenii, acolo o s-ajungi ! O să rămîi singură, cu hodorogu-ăla de fost preşedinte... Un analfabet politic... El nu ţi-e consătean, adevărat, dar văd că-l protejezi, de parc-ar fi tînăr, şi tare-n vîrtute..." „Pînă-aici ! i-am spus. Să nu mai faci glume proaste cu mine !" A tăcut, dar m-a pîrît la UJCAP, şi repede m-am trezit că vine la faţa locului tovarăşul *Cobra* în persoană şi mă ia furios la vale. „Auzi, fă, tovărăşico, tu nu ştii că n-aveţi braţe de muncă în cooperativă ? !" „Dar ce, din cauza mea n-avem ?" „Da, din cauza ta, fiindcă îţi permiţi s-alungi şi să batjocoreşti oamenii de ispravă din sectorul cel mai greu, cel mai delicat, cel mai..." „Nu, zău, dar de cînd vă socotiţi dumneavoastră responsabil cu delicateţea, tovarăşe *Cobra ?*" „Auzi, fă, lasă poreclele şi ironiile, şi răspunde-mi, pînă nu te pocnesc : de ce treci peste preşedinte şi peste primar ?" „Eu ? Ba, trenul, nu eu !" „Vezi că eşti pătimaşă ? ! Ştiam eu de mult că nu-ţi place nici munca, nici răspunderea colectivă !", „Îmi place, nu-mi place, treaba mea ! Dar să ştiţi că nici voi, ăştia care vă ziceţi conducători şi şefi, nu sînteţi puşi numai ca să-mi faceţi mie în ciudă, să-mi ridicaţi oamenii în cap, în loc să-i trimiteţi la muncă, pînă nu se duce de rîpă colectiva !..." „Mai încet cu acuzaţiile, că nu-ţi merge, fă, tovărăşico !" „Tovărăşică ţi-e *Mangusta*, nu eu..."

— Şi ? Nu te-a pocnit ?

— Nu... S-a supărat tare, dar de-atunci, cred, a început să-mi ştie de frică...

— Parcă ziceai că ţi-e frică ţie de el, nu ?

— Da, cînd e beat...

Maria, temîndu-se că nora ei vitregă ar fi putut răspîndi prin sat cine ştie ce năzbîtii în legătură cu discuţia aceea prelungită dintre Veanu şi fosta lui colegă de şcoală primară se gîndi să bată în uşă, să-i întrebe ceva, să vadă şi să simtă Valeria că ea, bătrîna, e acolo, trează în faţa oricărei primejdii. Stătea la îndoială : să le bată, ori să nu le bată în uşă ? Îi spuse Liviei, în cîteva rînduri, cînd aceasta îndrăzni s-o întrebe dacă Valeria terminase ori nu discuţia cu Veanu : „Lasă-i tu, în pace, că doar îs oameni cu cap şi cu judecată amîndoi, n-o să-i înveţe alţii fără şcoală cum să se poarte şi cum să descurce toate încurcăturile astea".

În timpul ăsta, „Zmeoaica" din copilăria lui Veanu zbura, cu aripi mari, peste lucruri şi peste oameni. Nu degeaba se alarmaseră „capii" satului, cum le zicea Valeria adversarilor săi. Se temeau, probabil, să nu-i umfle pe sus, să nu-i poarte aşa, în văzul lumii, peste Zăpadia, peste Glod şi Ciurel, pînă în pădurea Glogovăţului, să-i dea pe mîna căpcăunilor de-acolo.

— Deci, îi zise el, de care dintre ei te temi mai tare ? De primar, de preşedinte, ori de *Cobra* ?

— De nici unul ! îşi scoase ea, semeţ, bustul înainte ca pe un scut. Dacă de asta m-ai chemat, să afli de care mi-e frică, ai pierdut vremea degeaba, Veanule !

— Eu nu te-am chemat... Dar dacă tot ai venit, aş vrea să aflu de la tine adevărul şi numai adevărul... Să ştiu pe ce lume trăiesc...

— Lumea-i bună, numai oamenii-s răi !

— Mai ales primarul. Nu ?, voi s-o încerce.

— N-am zis că numai el. Dar prostia lui e mai periculoasă...

— De ce ?

— Din cauza funcţiei. Are puterea, şi cu ciomagul ei în mînă...

— Vorba *Regulamentului,* e un tiran...

— Da, unul mic, local, dar nu rezistă, să știi !...

— Nu spuneai că...

— Spuneam, dar să știi că se turtește repede, nu ține la băutură... Asta, băutura, le pune capul tuturor, ca o muiere stricată ! De-aia nu mă pot suferi, crede-mă, pentru că nu mă duc, după ședințe, cu ei la bufet...

— Și de ce nu te duci ?

— Hai, Veanule, nu mai rîde de mine... Că numai de rîs nu-mi arde mie acum...

— Și cu academia asta, ce ai de gînd să faci ?

— *Deocamdată* — rosti iar cuvîntul acesta fatidic, atît de dureros pentru el — deocamdată fac bine, învăț...

— Ce ? o întrebă tot mai stăpîn pe nervii lui. Îi plăceau, îi făceau bine răspunsurile acestea precise, energice.

— De toate !

— Și cu ce scop ?

— Așa... Ca să le știu... Am eu un drac în mine, așa mi-a spus într-o zi bărbatu-meu, un drac mare, și ăla, ca toți dracii, n-are astîmpăr, vrea să le știe pe toate... Le-ar fi plăcut, cum să nu, ăstora, capilor, să îmbătrînesc bleagă și proastă, la coada vacii... De-aici s-o stîrnit, Veanule, de la academia asta, toată tărășenia...

— Parcă ziceai mai adineaori că de la povestea cu grajdurile și cu bărbații...

— Da, așa-i... jumătate de-acolo și jumătate de-aicea. De la academie. În primăvară, mi-a fost transmisă o notă telefonică la primărie, să mă prezint repede la județ. Eu l-am întrebat atunci : „Tovarășe primar, spune-mi, dacă știi, despre ce este vorba ? Ca să mă pregătesc..." Acuma, Veanule, — îi repetă numele cu plăcere, ca pe un punct de reazim sufletesc, de care simțea că are nevoie — tu știi că și pe la noi, pe-aici, se mai pîrăsc oamenii între ei... Obicei vechi... Cînd nu mă reclamă pe mine, se pîrăsc între ei, sfătuiți de ăștia, de capi, ca să nu le vadă lor învîrtelile... Așa că, mă așteptam și atunci la o pîră de-asta, la o drăguță de reclamație tovărășească. M-am învățat cu ele, ca măgarul cu samarul. Ce poți face ? ! Printre oameni cumsecade, mai sînt și de-ăia negri în cerul gurii...

— Mai sînt, o îngînă inginerul, mai sînt destui...

— Şi-atunci, primarul mi-a spus : „Nu ştiu nimic, tovarăşă, absolut nimic ! Pe cuvîntul meu de onoare, dacă ştiu ceva..." „Bine !" I-am mulţumit, şi-am plecat la judeţ. Acolo, am aflat că eram propusă pentru cursurile astea de la academie... Spun drept că de la bun început mi-o plăcut ideea, dar m-o şi speriat... Aşa că, nu le-am promis nimic, m-am codit... Cum era să le zic da, fără să mă gîndesc mai bine ce fac... Noroc că l-am întîlnit acolo, la judeţ, şi pe directorul lui bărbatu-meu, că şi pe ei îi cheamă des, cu sarcinile şi realizarea planului, cu... Şi el m-a întrebat : „Ce cauţi pe-aici, domnişoară ?" Că aşa-mi spune de cîte ori mă vede, domnişoară... Aşa-i place lui...

— Poate că-ţi place şi ţie...

— Mi-ar place, Veanule, dacă n-ar fi prea tîrziu... „Uite, asta şi asta, i-am răspuns. Dar nu cred că mă lasă bărbatu-meu." „De ce ? E gelos ?" m-a întrebat el zîmbind. „Nu ştiu. Poate... N-am băgat de seamă, i-am răspuns. Ar fi bine, tovarăşe director, să mă mai gelozească şi el cîteodată, ca să mă simt şi eu mai tînără şi mai frumoasă, dar, din păcate, n-are de ce... că eu miros mai mult a grajduri şi-a păşuni comunale..." Omul a rîs şi mi-a poruncit să-l trimet a doua zi pe bărbatu-meu la el, la birou. Aveau, se pare, şi o şedinţă...

— Şi ? se şterse iar Veanu pe frunte de zăpuşeală.

Abia acum, cînd femeia mărturisise că s-ar fi dorit mai tînără şi mai frumoasă, prietenul său avu impresia că ea începe să joace teatru, cum fac toate femeile cînd se ştiu, cît de cît, admirate. Dar gîndul acesta, odată încolţit, începu să-l stînjenească.

— Şi directorul, continuă ea, fără să-i mai lase răgaz de bănuieli, l-a luat cam tare, bag seamă, pe bărbatu-meu, de l-a lămurit în două clipe... Nu zicea că nu mă lasă la academie, doar că-i prea mult, chiar prea mult, să lipsesc un an întreg de-acasă... Copilul, oricum, abia s-a mai smuls şi el, soacră-mea, săraca, e cam beteagă... În sfîrşit, să nu te obosesc cu poveştile astea — dădu ea din nou semn că-i urmăreşte atent reacţiile — bărbatu-meu, cîrmîr, pînă la urmă mi-o dat dezlegare, n-avea ce face. I-am anunţat pe cei de la judeţ că da, primesc, şi că voi pleca la academie. Atunci mi-am dat seama că primarul,

într-adevăr, nu știa de hotărîrea mea... Dar nici eu nu i-am spus, ca să-l fierb, să văd ce face... Toată vara m-a întrebat : „Ce se mai aude ? Te duci sau nu te duci la școală ?“ „Nu știu, cred că nu mă lasă bărbatul...“ „Nici n-are rost, crede-mă ! Eu am făcut-o la Cluj, dar nu merită, să știi...“ „Păi, dacă n-are rost, nu mă duc... Spune-le la toți, dacă te-ntreabă, că nu mă duc !...“ Voiam să-i păcălesc, Veanule, numai așa, de-a dracului, pentru că-i auzea lumea mereu, pe el, pe primar, ca și pe Artimonuț și pe ceilalți : „O, de s-ar duce mai repede zărghita asta, pe la vreo școală, să mai scăpăm de ea !“ Și lumea din sat venea și-mi spunea despre dragostea lor, a capilor...

— Mda... Dragoste mare, n-am ce zice...

— Numai că tot ei se întorceau și încă destul de repede : „Mai bine să nu se ducă, să stea aici ! Că cine știe cu ce idei mai vine, nebuna asta, de pe-acolo !...“ Cînd mi-au telefonat, într-o zi de marți, țin minte ca azi, marți era, să mă prezint joia la București, primarul m-a luat la rost : „Ce-i cu plecarea asta, tovarășă ?“ „Nimic, i-am zis, mă duc și eu la academie... Dacă m-au propus și dacă au insistat, ce era să fac ?“ „Bravo, pe mine m-ai purtat cu vorba, nu mi-ai spus adevărul !“ „Păi, nu ziceai că n-are nici un rost să mă duc ? Și-apoi, ca să fiu sinceră, nu ți-am spus, tovarășe primar, pentru că eu am și alți șefi cărora trebuie să le dau raportul, nu numai vouă...“

— Cred, totuși, că trebuia să-l înștiințezi și pe el, îi reproșă Veanu. Regulile sînt reguli.

— Nu l-am înștiințat, cum ți-am spus, de-a dracului...

— Îi era teamă să nu-i iei la întoarcere locul ? Ce-l îngrijora ?

— Nu știu... Cred că aștepta, mai degrabă, să i se ceară părerea de la județ, ca să le poată răspunde : „N-o trimeteți, tovarăși, că ăsteia nu-i stă gîndul la învățătură...“ Cam așa vorbește totdeauna cînd vine cineva de la județ și-l întreabă despre mine. Și de venit, vin mereu, nu pot zice, că și ei sînt obligați să treacă, cel puțin o dată pe săptămînă, pe la grajdurile noastre. Asta-i regula, vorba ta, le place ori nu, n-au ce face ! „Hai, tovarăși, la coada vacii ! Că fără lapte, fără...“ Primarul îi așteaptă cu mașina personală în drumul principal, după ce dă mai întîi o raită

pe la îngrijitori, să-şi ia măsuri de siguranţă, să nu deschidă ăia gura...

— Are maşină ?

Valeria n-apucă să mai răspundă, fiindcă Livia, scăpată de sub supravegherea bătrînei, îşi vîrî capul pe uşă, vrînd astfel să arate că şi ea îi este mamă lui Veanu, fie şi vitregă, şi că doreşte şi ea să-l ferească de primejdii.

— Poate mai terminaţi şi voi cu vorbele astea...

— Ce vorbe ? sări Veanu de după masă, mirat de îndrăzneala Liviei.

— Astea... se codi femeia, vorbele... Că oamenii, dragii mei, îs răi, nu cum credeţi voi, ăştia mai tineri, care nu-i cunoaşteţi, au pe dracu-n ei, şi-i mai dau drumu' să umble prin lume, să le-aducă şi lor cel puţin nişte vorbe...

— Dar ce-avem noi cu oamenii ? se ridică Valeria de pe vechiul scaun de zestre al bătrînei. Şi mai ales cu dracii...

— Voi, poate că n-aveţi... Da' să n-aibă ei cu voi...

— Ce ? stărui Valeria.

— Vorbe... Acuma, de cînd cu gazeturile tale, Valerico, poţi să te-aştepţi la orice...

Veanu înţelese repede unde bat temerile mamei sale vitrege.

— Lasă, că n-au ce zice !

— No, bine, se împăcă, şi nu prea, Livia. Treaba voastră, că voi ştiţi mai bine cum merg lucrurile în lumea de azi... Gligor te-aşteaptă, Valerico, la poartă... Poate c-o fi fost cu ăia, pe la Ion Cireş...

După ce spuse cuvintele astea, se retrase iar în camera de mijloc, cu aerul că, pe jumătate, cîştigase bătălia.

— Aşa să ştii ! reluă Valeria, îndreptîndu-se spre uşă. Mie nu mi-e frică, Veanule, nici de UJCAP, nici de Dumnezeu din cer !... Acum, cînd am început să adunăm femeile pînă şi la coasă, în locul bărbaţilor, o să le strîng pe toate în jurul meu, ca Iancu pe moţoaicele lui...

— Zmeoaico ! explodă el, ca în copilărie. Zmeoaico, tu nu semeni deloc cu...

— Cu cine ? îl întrerupse ea, mirată de această izbucnire.

Veanu se gîndise iar la umbrele lui ocrotitoare, la fetele acelea biruite de munţi, de soartă, şi despre care bunică-sa îi spusese în ultimele zile că, dacă nu le lasă în

pace, pot veni să-l cerceteze sub formă de strigoi, să-i fure minţile. Oare femeia asta, Valeria, se întrebă el, o fi clădită numai din voinţă, din poftă de luptă, rezistă ea, singură, sau aproape singură, la toate ameninţările care încep să facă cerc otrăvit în jurul ei ?

— Mai stai puţin, o rugă, pe negîndite.

— De ce ?

— Aşa... Pare că semeni cu...

— Doamne fereşte ! zise Valeria. Nu vreau să semăn cu morţii...

— Uite, începu el să-şi revină, dacă tot va trebui să rămîn aici, acasă, ori chiar dacă m-aş întoarce acolo, în *raiul răspopiţilor*...

— Ce rai ? îl întrerupse, îngrijorată, femeia. I se părea că pămîntul începe să-i alunece de sub picioare.

— Poveste încurcată, lasă, făcu el un semn din mînă, a renunţare. O să-ţi povestesc altă dată, cînd vom avea vreme mai multă, cînd... Acum, nu vezi ? se ţine timpul pe urmele noastre ca lupul pe urmele mieilor... Lasă...

Valeria îl asculta, tot mai nedumerită de aceste înfloriturî şi parabole, tot mai speriată de privirile lui scormonitoare. Un fel de vrajă rece, perfidă, începu să-i încerce sufletul. Ce voia bărbatul ăsta de la ea ? Nu cumva, vorba Liviei, umblă Scaraoschi prin lume ?...

— Şezi ! îi porunci el.

— De ce ?

— Aşa... Vreau să te mai ascult spunînd lucruri de-astea vii, adevărate... că, altfel, dacă nu mi le spui tu, cine ştie ce mi se mai poate întîmpla !...

Mărturisirea lui o înfricoşă de-a binelea. Nu putu scoate nici un cuvînt. Şi, la urma urmelor, ce era să înţeleagă, cu firea ei practică, mai puţin înclinată spre filozofie, din acest „mi se mai poate întîmpla", care suna ca o presimţire, ori ca un reproş făcut nu ştiu cui... Cine era vinovat de soarta lui ? Ce taine ascundea sufletul fostului ei coleg, în afara acelor întîmplări nefericite, cunoscute acum de toată lumea ? Ori tocmai acestea au făcut din el un om speriat, îmbătrînit înainte de vreme ?

Nici Veanu nu prea ştia bine ce voia s-o întrebe. O mulţime de gînduri i se învălmăşeau în cap. Fugind de „strigoi", se lovea de viaţă. Cînd se trezi vorbind, Valeria

fu surprinsă din nou de întoarcerea lui bruscă, greu de prevăzut.

— Spune-mi, zise, cum i-ai întoarce tu pe bărbaţi acasă ? înţeleg, la agricultură, la...

— Nu ştiu, că nu-s ghicitoare, nici popă... îşi recăpătă ea felul firesc de-a fi.

— Dar pe capii ăştia de ce nu-i schimbi ? Pînă nu te schimbă ei pe tine. Nu sînt alţii mai buni ?

Tonul acesta ferm îi plăcu femeii.

— Nu sînt, ţi-am spus... Nu mai sînt bărbaţi în sat...

— Dar cei tineri, de pe la şcolile agricole, nu se întorc aici, acasă ? Unde merg ? se grăbi el să rămînă pe terenul sigur al faptelor

— Cei tineri, răspunse Valeria, nu se înghesuie...

— De ce ? Doar au casele aici, au...

— Case au, dar n-au pensie...

— Pensie de tinereţe ?

— Da, Veanule, nu zîmbi ! Acum, s-au îmbolnăvit şi ţăranii de boala pensiei. Boală firească, zic eu, boală grea, pe care noi o tratăm, din păcate, cu leacuri băbeşti... Nu, crede-mă, nu-i dreptate, oricît i-aş judeca eu de aspru pe bărbaţi... Dacă ajungi băgător de seamă pe la oraş, paznic de noapte pe la... Adică paznic la sărăcie, că ţara nu se îmbogăţeşte de la cei care păzesc, ci de la cei care muncesc... Aşa că, dîndu-le pensii şi ajutoare şi spital gratuit la cei care fug de sat, iar ţăranilor bolnavi sau bătrîni, după ce şi-au rupt oasele, o viaţă întreagă, mai nimica... Auzi, dacă s-ar rezolva problema asta, a pensiilor, s-ar întoarce toată lumea acasă...

— Chiar toată lumea ? se îndoi inginerul.

— Poate nu chiar toată, dar, oricum, n-am rămîne numai pe mîna *cobrelor*...

— Văd eu bine că faci ce faci şi tot la ei te întorci ! Sau ţi-e frică ?

— Şi eu văd că nu mă cunoşti deloc, Veanule !

— Am zis şi eu aşa, se concentră el, am zis... O boare rece, venind parcă dinspre stările lui trecute, confuze, ca o răsuflare a „strigoilor", îl izbi iar în faţă. Am zis... sper că n-o să ţi se întîmple nimic...

— Mie, ce să mi se-ntîmple ? ! Crezi că mi-e frică de cineva ? Ţi-am mai spus, Veanule, că nici Dumnezeu

din cer n-are ce să-mi facă, dacă trăiesc cu dreptate !...

— Sigur ! murmură el. Sigur, așa-i... Totul părea lămurit... După o scurtă pauză, Veanu o avertiză : Dar să ai grijă, că singură, n-o să răzbești ! Fii atentă, caută-ți un reazem, un ajutor, caută-ți niște aliați...

Valeria începu să rîdă. Avea un rîs sfios, în vădit contrast cu făptura ei robustă. Un rîs de om timid, sau numai intimidat de toate sinuozitățile acestei discuții, banale și neobișnuite în același timp.

— Rîzi tu rîzi, murmură el, dar urma alege... Ai uitat vorba veche ?

— Urma aia, să știi, a și ales. Cu mine este tot satul, dac-o fi să-l întrebe cineva...

— Cine să-l întrebe ?

— Păi, de-o pildă, tu, Veanule ! Dacă te-ai întors acasă, acum rămîi aici, rămîi și descurcă-le... Tu ești, nu știu cum să zic, ești altfel, nu te ia, ca pe mine, gura pe dinainte. Ești drept, ești...

— Ce ? ridică el sprîncenele, mereu concentrat, pînă la crispare.

— Nu știu... Să mă mai gîndesc... Nu știu, se bîlbîi ea...

— Ascultă, se ridică bărbatul de pe laviță și începu să se plimbe prin cameră, să se uite lung pe geamul care da spre valea Tîrnavei, spre pădurea legendară a Glogovățului, ascultă, tu ai mai fost pe-acolo, prin satul urieșilor ?

— Ce sat ? se miră ea, scăpînd astfel de crisparea aceea surdă care pusese stăpînire pe sufletul său.

— Glogovățul, cetatea urieșilor...

— Te ții de glume, Veanule. Ei, nefericiții ăia, numai urieși nu sînt ! N-au decît pădurea, care-i a statului, și pacostea porcilor mistreți... Mai ales porcii ăștia le fac și lor, ca și nouă, un adevărat dezastru... Sînt mari, jigăriți, sînt flămînzi, au colții de un metru... De-aia, săracii oameni...

— Cetatea urieșilor, repetă Veanu, cu glasul lui misterios. Mistreții cu colți de aur...

— Stau, toamna, să ne spintece, nu alta, continuă femeia, mereu cu picioarele pe pămînt. Din două sute patruzeci de hectare de porumb, am avut patruzeci

şi unu pagubă, numai noi, Veanule. Iar lor, glogoveţenilor, nu ştiu dacă le-or mai lăsat ceva...

— De ce nu puneţi paznici ? Aici ar avea ce să păzească... Nu ca la...

— Am pus, pe unde am putut. Doar la o parcelă de opt hectare, aproape de pădure, n-am găsit pe nimeni, că oamenilor li-e frică să nu-i spintece. Şi de pe pămîntu' ăla n-am mai cules un bob...

— De ce nu-i împuşcaţi ? stărui el pe acelaşi ton.

— N-are cine, Veanule. Numai primarul nostru a făcut şi el, anul trecut, o faptă bună. A împuşcat un mistreţ cît toate zilele, tocmai în hotarul Glogovăţului...

— Are puşcă ? tresări Veanu.

— Are, două ! Şi fiecare cu cîte două ţevi. Iarna, umblă cu *Cobra* pe cîmpuri, ca nebunii...

— Şi ţie nu ţi-e frică ?

— De cine ?

— De puştile lor !

— Tu vrei mereu să-ţi rîzi de mine, cu frica asta... Ai uitat că tata a fost vinţeler toată viaţa ? N-am rămas eu, noaptea, singură, de-atîtea ori, la vie, în coliba de pe vîrful Gurguiului ?

— Nu ştiu, poate că ai rămas, dar dealul nostru era departe de păduri... Pe cînd ăştia, amărîţii din Glogovăţ, stau uşă-n uşă cu ea... Neam de urieşi...

— Da, începu femeia să zîmbească, dacă-i iei după numărul copiilor, atunci sînt, într-adevăr, neam de urieşi...

— Au mulţi copii ?

— Cîtă frunză şi iarbă !... Iarna, bărbaţii stau pe-acasă. Numai primăvara încep să-i care cu camioanele pe la I.A.S.-uri, pe la drumuri şi poduri, pe la fel de fel de munci... Că se pricep, unde pun ei mîna se cunoaşte...

— Uite, la ei nu m-am gîndit atunci, de mult... oftă Veanu.

Vorbea de parcă ar fi trecut luni şi ani de zile de cînd pornise, împreună cu Eugenia şi cu Maria, peste dealuri, să-şi vadă neamurile, să caute oameni de lucru pentru ferma de vaci din IAS-Arcud. Simţea că se aşterne timpul peste el ca nisipul din vadul Tîrnavei, de mult, foarte de mult, atunci cînd se jucau ei, copiii, de-a „îngropatul". După ce trăgeau la sorţi, ascunzînd pietricelele în pumni, cel „sortit" se aşeza pe burtă, iar ceilalţi

cărau nisip şi-l presărau pe spinarea lui. Zideau astfel în jurul trupului plăpînd, pînă cînd nisipul stropit cu apă începea să se întărească, să-l apese ca un sicriu de plumb pe copilul „îngropat". Îl strivea încet-încet, în timp ce ortacii lui de joacă ţopăiau şi strigau în cor : „Am prins peştele ăl mare, are cap da' coadă n-are !" Repetau aşa pînă cînd prietenul lor începea să urle : „Nu mai pot ! Dezgropaţi-mă, tîlharilor !"

Discuţia asta îi dădea senzaţia că se înfundă într-un deşert de nisip, că vor veni copiii de altădată şi-i vor propune să se lase iar „îngropat"... Şi-atunci, ce-ar mai putea să-i spună Valeriei, ca s-o ţină, totuşi, cît mai mult acolo, aproape de neliniştile lui ?

— De ce vorbeşti tu, Veanule, ca un om bătrîn ? îl întrebă ea.

— Omul care întreabă nu e niciodată bătrîn, se apără inginerul.

— Atunci, eu, care tot răspund la întrebările tale, eu sînt bătrînă ?

— Nu, se grăbi el, nu ! Cum să fii tu bătrînă ? !

— Ba, cu vorbe de-astea, o s-ajung azi-mîine, ca nana Mărie...

Numele bunicii căzu între ei ca un „memento". Îşi dădură seama, sau numai presimţeau amîndoi, că discuţia aceea ar fi putut continua încă multă vreme, mult prea multă. Era, într-adevăr, ca o fugă nesfîrşită peste nisipul din copilărie, ca o joacă alternativă de-a „îngropatul" şi de-a „înviatul"...

Se îndreptară spre uşă.

— Îţi mulţumesc, zise Veanu.

— De ce ?

— Aşa... Pentru că ai venit să mă vezi... Pentru că mi-ai spus tot ce-ai avut pe suflet...

— Nu ţi-am spus aproape nimic ! oftă ea. Ehe ! Să nu dea sfîntul să m-asculţi vreodată fără să mă-ntrebi nimic ! C-atunci ni s-ar aprinde pămîntul sub picioare !

— Ba, odată şi-odată, tot am să te-ascult ! spuse el, după o clipă de ezitare. Dar, pînă atunci, îţi dau un sfat : fereşte-te de duşmani, ca de moarte !

— Să se ferească ei de mine ! exclamă ea, bravînd. Mai ales că eu nu duşmănesc pe nimeni...

— Bine. La revedere. Du-te pe la ai tăi, du-te pe la Ion Cireș, că-i bolnav, dar pe la UJCAP, mîine, să nu te duci !... Înțelegi ce-ți spun ?

— Nu, nu înțeleg ! De ce ? făcu ea ochii mari.

— Așa... Cred că nu te-a chemat nimeni pe-acolo... Cred c-a fost o păcăleală, o cursă, cred că...

— Nu-i nimic ! Tot mă duc... Mi-e dor de *Cobra*... Vreau să-l caut, să-l iau de mînă și să mă prezint cu el la județeană, în fața tovarășului „prim", ca mirii în fața altarului...

— Zmeoaico ! fii strigă din nou Veanu. Treaba ta, fă ce vrei ! Tu ești cel mai liber om de pe pămînt...

— Pînă cînd or trage ăia cu pușca-n mine... N-ai spus tu să mă feresc ?

— Ferește-te ! îi porunci el, înspăimîntat.

— Ferește-te ! se auzi, de dincolo de prag, vocea bătrînei. Le deschise larg ușa, învăluindu-i în priviri neliniștite. Și feriți-vă, amîndoi, mai ales de gura satului !...

— Lasă, mamă, că satul n-are nici un motiv să ne vorbească ! o liniști nepotul.

— Cînd n-are, caută ! Drum bun, Valerico, și mai lasă dracului gazeturile alea, că, vezi, numa' buclucuri îți faci cu ele !

— Dacă nu mai sînt bărbați să mă apere, nană Mărie, o să mă apăr singură de toți bărbații !

— Ba, de Artimonuț te apăr eu, zise Maria. I-am trimis vorbă, prin cineva, că de-aia am lipsit de-acasă, să se prezinte azi aicea să-l judec eu cu Veanu, să nu-l lăsăm pe judecata nevestei și-a ălora, că n-ajunge bine...

Inginerul ar fi vrut să pornească el pe jos, pe lunca Tîrnavei, pînă în Ciurel, să discute cu fratele său Artimonuț, cu primarul și chiar cu *Cobra*... Da, asta ar fi vrut, să se îndrepte, fără întîrziere, spre toți adversarii prietenei sale din copilărie, și s-o apere de ei, s-o protejeze, ca de niște mistreți cu colți de seceri ascuțite... Să se țină pe urmele lor pînă departe, la cetatea verde a pădurii Glogovățului, iar acolo, dacă nu-i va putea birui singur, să-i dea pe mîna urieșilor, a umbrelor temute din povești, de care tremura și el, copil, cînd maică-sa îl pedepsea arătîndu-i cu mîna creasta întunecată a dealului : „Acolo te trimit, la urieși !"

— Şi zici că vine Artimonuţ, mamă ? se trezi întrebînd.

— I-am poruncit, trebuie să vie...

— Mă gîndeam să mă duc eu la el, murmură Veanu, să...

— Lasă-l să vie aici ! îl întrerupse bătrîna. Că aici, la noi, îi casa şi preşedinţia lui, nu acolo, în sat străin şi-n casă străină...

Valeria uitase să mai plece. Îşi muta privirile de la obrazul slăbit, dar frumos, al lui Veanu, la faţa smochinită a Mariei, în care-şi vedea parcă propria ei faţă, ca într-o oglindă îmbătrînită, dintr-o dată.

— Rămîneţi cu bine, zise îndreptîndu-se spre uşă, ca speriată de această imagine. Şi dacă aveţi, nană Mărie, vreun pachet ori vreo scrisoare, pentru dom' Petre, adăugă din prag, le duc cu plăcere, cel mai tîrziu poimîine, cînd vreau să mă întorc la Bucureşti...

Afară zăduful după-amiezii de iulie, strîns în nori diformi, curgea în şuvoaie agitate peste pădurea Glogovăţului, peste ţara pustie a urieşilor. Fulgerele se zbăteau ca înecaţii în apele ei verzi, nămoloase, căutînd o salvare dincolo de ţărmurile orizontului. În faţa lor, Veanu îşi întoarse privirile de la Valeria şi-i spuse ca unei străine :

— Drum bun !

3

În timp ce tînăra femeie, urmată cu paşi mărunţi de Maria, se îndrepta spre poartă, unde o aştepta tatăl său, aşezat pe laviţa de lemn, Veanu o apucă mîhnit spre grajd. Uitase, în dimineaţa aceea, să vadă viţelul, cum se

obișnuise. Octavian tocmai dădea vițelul la supt, învățîndu-l cum să apuce țîțele pline de lapte și certîndu-l mereu de ce împunge, prostește, cu capul în pîntecele vacii. „Învață-te, să sugi, prostule, că ești mare !“ îi spunea, sub privirile grijulii, tremurătoare, ale mamei. Octavian n-avea cum să știe ce asociații se legau în capul fiului său la vederea acelei scene atît de obișnuite în gospodăria unui țăran. De aceea, se miră cînd Veanu îi spuse pe un ton supărat, repezit :

— Lasă-l în pace, tată ! Ce ai cu el ?

— Cum, ce am, mă ? Nu vezi că-n loc să sugă dă cu capu', ca taurii ?

Inginerul trecu lîngă vacă, o mîngîie pe bot, îi puse înainte un drob de sare. Ea, cu limba ascuțită, îl linse de mai multe ori, apoi își întoarse privirile grijulii spre vițel. „Cînd sînt mici, parcă i-ar fi spus omului de-alături, toate vietățile sînt la fel de sălbatice. Chiar și dragostea mamei o înțeleg numai prin simțurile lor dezordonate. Sînt sălbatice, crude, sînt...“ „Da, o întrerupse Veanu, cine nu le înțelege cruzimea, cine le-o confundă cu gingășia, încercînd să se joace...“ „Ce pățește ?“ se auzi, parcă, întrebîndu-l, vocea Eugeniei. Revenea, după o absență de mai multe zile și nopți, avînd un timbru metalic, străin, depărtat. „Ce pățește ?“ repetă ea. „Multe...“ bîigui Veanu, grăbindu-se să iasă din grajd, sub aceleași priviri nedumerite ale tatălui său. „Dragostea mea schimbată în strigoi... Sîngele meu schimbat în...“

Se îndreptă spre șură. Sub acoperișul ei larg, vrăbiile își țeseau zborul gălăgios, agitat, de parcă s-ar fi apropiat hîrăul să le fure puii. Aveau cuiburi multe, își cloceau acolo ouăle, cu toate că Octavian le zburătăcea întotdeauna, primăvara, ca să nu-i împestrițeze, toamna, nutrețul de pene... Pînă și păsările i se arătau potrivnice în ziua aceea...

Intră în grădina de zarzavaturi, pe cărarea mărginită, ici-colo, de vițele tomatelor, de tufele verzi și îndesate de busuioc, tămîiță și mătăcină, florile acelea aproape sălbatice, pe care le ducea bunică-sa la biserică și la cimitir, le folosea pentru leacuri și descîntece, le punea în mîna bătrînilor și a copiilor, le ascundea sub pernele fe-

telor mari, să viseze frumos, să aibă noroc de viaţă şi de dragoste. Florile pămîntului, semnele legăturii ei cu viaţa şi cu veşnicia. „Cîte flori sînt pe pămînt — începu să murmure Veanu un cîntec vechi — toate merg la jurămînt...“

Se întinse cu spatele pe pămîntul cald, îşi lăsă privirile să călătorească în voie, mişcîndu-şi capul după umbletul norilor, pînă ameţea. Pupilele i se măreau după forma lor schimbătoare, ca un joc capricios de umbre. Umbre... umbrele lui sacre. Să fi părăsit ele pămîntul din vreo teamă ? Aburii pămîntului scoşi de căldura lui iulie îl legănau ca-ntr-o copaie. Dintre umbrele lui se desprinse şi chipul Valeriei. Vechile-i temeri se strînseră într-una nouă, pentru soarta acelei fiinţe care se luase la trîntă cu nedreptăţile vieţii.

Îşi simţi umărul scuturat de mîna mare, osoasă, a tatălui său :

— Hai, scoală-te c-o venit Artimonuţ !

— Singur ? îşi reveni repede în fire.

— Că, mă ! continuă Octavian. Tu să nu te bagi, Veanule, mai mult decît trebuie în încurcăturile lor... Fiecare doarme cum şi-aşterne...

Firea închisă a tatălui, loviturile primite de la viaţă, veşnica lui harţă cu bătrînii şi cu copiii săi, îl făcuseră prudent, rezervat, chiar viclean.

— Ce încurcături, tată ? îl încercă băiatul, cunoscîndu-i bine, poate mai bine decît toţi ceilalţi fraţi, răsucelile firii.

— Astea, dintre ei, din conducere...

— Da' vorbeşte, tată, limpede, să-nţeleg şi eu...

— Las' că înţelegi, nu te mai face, dacă ai stat atîta de poveste cu Valeria. Ţi-o fi spus ea ce şi cum...

— Nu mi-a spus nimic, negă el, în mod voit, ca să-l întărîte.

— Atunci, i-o întoarse dibaci tatăl, întreabă-l tu pe Artimonuţ ce crede despre Valeria...

— Dar dumneata ce crezi despre ea, tată ? Că despre ei, despre capii comunei, văd că nu vrei să deschizi gura...

— Cu ei, n-am nici un amestec... Da' lui Artimonuţ i-am tot spus : că, mă, lasă-i dracului ! Veneticilor ăştia, află tu de la mine, că-s om bătrîn, nu li-i atît de satele noastre şi de rostul *ceapeului,* cît de lefurile şi de traiul

lor... Sînt, mă, ca ţiganii cortorari... Cînd o încurcă într-un loc îşi iau cortul în spinare şi se duc de bulibăşesc prin alte părţi...

— Fură ? îl luă direct.

— Nu ştiu, se codi Octavian, că eu nu i-am văzut...

— Dar cine i-a văzut, tată ?

— Dumnezeu din cer ! Numai că şi el, drăguţul, mai închide ochii, dacă-i umplu păcătoşii candelele cu untdelemn...

— Bine, văd că nu vrei să-mi spui nimic, se posomorî băiatul.

— Că, mă, Veanule, ce să-ţi spun ? Ce nu ştiu ?

Se vedea pe faţa lui că-i place acest dialog neaşteptat cu fiul său cel mai mic.

— Adevărul, continuă acesta.

— Care ? Că fiecare crede numai în adevărul lui...

— Fie cum vrei dumneata, tată ! cedă Veanu. Numai că adevărul nostru, al familiei Borcea, a fost întotdeauna cinstea şi dreptatea. Altfel de adevăruri eu nu cunosc !...

— Treaba ta ! mormăi bătrînul. Nici n-am zis să cunoşti altele...

— Ba-i treaba noastră, a tuturor...

— Că, mă, pînă aţi fost sub conducerea mea, am răspuns eu de voi, de toţi, oricît de mulţi eraţi la casa asta... V-am bătut, dar v-am făcut oameni. Acum, v-aţi împrăştiat care încotro, ca făina orbului. Ascultaţi de alţii, nu de mine...

— De cine ascultăm, tată ? îi aruncă Veanu întrebarea în faţă, în timp ce se aşeză la umbra unui prun, înfrînt de zăpuşeală, şi de vechile lui obsesii.

— Că, mă, îi zise tatăl, bănuindu-i poate, furiile în creştere, că, mă, Artimonuţ de ce n-ascultă de mine ?

— Ce s-asculte ?

— Să nu-şi mai beie, mă, minţile, cu ăia, că el îi om de-a' locului, nu straiţă-n băţ ca ei... Pe el, cu alţi ochi îl văd şi-l judecă oamenii din cele trei sate... El nu-şi poate lua casa în spinare, ca boureii...

— Spune-mi, tată, se ridică în picioare Veanu, văzînd că bătrînul nu vrea să se aşeze sub prun, lîngă el, spune-mi drept, pe ce-i aşezată casa lui Artimonuţ ?

— Pe temelii, îi răspunse, uitîndu-se la fiul său ca la un nebun. Pe ce să fie aşezată ?

— Ce fel de temelii, tată ?

— Cum, ce fel de temelii ? De beton, mă, că n-or fi de piatră, ca la casa noastră ai' bătrînă !...

— Nu asta te-am întrebat, tată...

— Da' ce ? Că, mă, spune limpede, să te înţeleg !

— Sînt temelii de cinste ori de hoţie ? rosti, grav, ca un adevărat judecător, inginerul.

— Că, mă, Veanule, tu ai ajuns sucit şi răsucit, ca un prun de-ăsta bătrîn...

În timp ce Octavian se grăbea, bolborosind, spre curte, („Că, mă, să văd ce-o mai ieşi şi din asta, din judecata celui mai mic asupra celor mai mari...") Veanu sări, pe negîndite, gardurile vecinilor, trecu prin grădinile ce curgeau pe deal în jos, spre pîrîu, ajungînd, dintr-o răsuflare, la casa lui Ion Cireş.

Bătrînul gemea acolo singur, privindu-şi picioarele umflate, ca şi cînd ar fi fost ale unui străin.

— Unde-i Valeria ? îl întrebă Veanu fără nici un ocol, ştiind că urma să-l viziteze, după cum o sfătuise el însuşi.

— A fost şi ea... I-am spus, ca şi ţie, tot ce trebuia... Cred că m-a înţeles...

— Ce ?

— Adică, să nu-i fie frică de nimeni şi de nimic, pînă cînd trăiesc eu... Şi pe urmă, tot aşa ! Că adevărul rămîne, Veanule, singurul avocat care poate apăra de minciună oamenii cinstiţi ! îşi potrivi Ion, printre gemete, limba colorată a proverbelor sale. Iar dacă mor eu, i-am zis Valeriei să te caute şi să se bazeze pe tine...

— Pe mine ? se nelinişti inginerul.

— Da, că pe tine te cunosc eu de copil... Tu, Veanule, eşti omul dreptăţii... Aşa te ştiu, şi cred că nu te-ai schimbat... Frate dacă ţi-ar fi cineva şi tot...

— Îţi mulţumesc, tete Ioane !

— Pentru ce ? se miră bolnavul.

— Pentru vorbele pe care le-ai spus Valeriei... Pentru curajul ce i l-ai dat... Pentru ocrotirea care...

— Ocrotirea, măi băiete, rămîne pe seama ta, a lui Axente şi a Leliei, cînd or veni şi ei acasă... Că eu nu

i-am mai spus Valeriei, dar se vede uşor, uite, că picioarele astea cresc şi se învineţesc — împunse aerul cu degetul în direcţia lor, ca în zarea acelor munţi streini şi îndepărtaţi — nu mă mai poci ţine pe urma tîlharilor... Iar ăştia ar fi în stare să...

— Să ce ? îi luă vorba din gură, temător.

— Oricum, gemu Ion, du-te şi spune-i să se ferească de ei... Nu să se teamă, dar să se ferească !...

— Unde să mă duc ? întrebă Veanu, buimac.

— Zicea că-l ia pe tată-său, pe Gligor, la ţintirim, să vadă şi ei de-o cruce de-asta nouă, de marmură, pentru maică-sa....

— Nu ! La cimitir eu nu mă duc ! se apără Veanu, instinctiv, ca de-o primejdie.

— Ţi-i frică ? Mă, băiete, eu te credeam...

— Nu... Adică... nu-mi place... Dar o să mă duc ! încercă el să repare vechea laşitate, care părea să-l urmărească neiertător, fuga sa de la înmormîntarea Lilianei, amiaza aceea limpede, înspăimîntătoare, scuturată de friguri, cînd colegele ei, cele cîteva care-l cunoscuseră şi le ghiciseră taina, se uitau după el prin mulţime şi nu-l zăreau. Fugise, da, ca un laş, iar acuma...

Se repezi pe uşă, fără să mai audă cuvintele bătrînului, trimise în urma lui, ca un reproş :

— Cine se sperie de ţintirim, băiete, înseamnă că n-a trăit o viaţă adevărată !...

Din cîţiva paşi, ajunse în dreptul curţii lui Victor, tractoristul. Acesta, firește, nu era acasă, împlînta plugul în brazde şi duminica. În schimb, nevastă-sa, verişoara mai mare a lui Veanu, îi ieşi în cale, de parcă l-ar fi pîndit anume, de multă vreme.

— Ce-i cu tine ? Unde fugi aşa ? i se aşeză ea în faţă.

— Treaba mea... Lasă-mă să trec ! îi porunci inginerul, ca în transă.

— Mă ! ţipă verişoară-sa la el... Mă !

Şi Veanu se trezi, îşi adună iarăşi puterile, cu greu. Dar cînd se simţi stăpîn pe ele, înghiţi o dată în sec şi strigă la rîndul lui :

— Te mai bate, tu ?

— Cine să mă bată ? se arătă ea mirată.

— Nebunul... murmură Veanu, uitîndu-se nedumerit la fața senină a verișoarei sale. Nebunul...

— Care nebun ?

— Păi, Victor, bărbatu-tău... Mi-a spus *mama-tînă* că te sminteşte în bătăi, că...

— Mama Mărie spune ce vrea, şi ce-i place dumneaei, că, de-o vreme încoace, vorbeşte mai mult cu morții decît cu cei vii !

— Şi Victor a recunoscut, tu, în fața mea, că te bate...

— Treaba lui !... El îi liber să spuie ce-i place... Şi chiar dacă m-ar bate, Veanule, în fiecare zi, tot el e bărbatul meu... Nu-l las, nu pot trăi fără el...

Inginerul îşi dădu seama că avea în față o făptură alcătuită cu totul altfel decît Valeria, femeia pornită să se ia de gît cu toți bărbații. Sau, cine ştie !

— Dacă te mai bate, se întoarse Veanu, să ştii că-l omor ! Dar nu de dragul tău, că ție, după cîte văd, îți place bătaia. Numai pentru mama Mărie, care stă să-şi piardă firea din pricina ta...

— Ba, să nu şi-o piardă ! Că, la vîrsta mea, şi dumneaei mai încasa cîte una peste gură de la moşu Artimon...

— Taci tu, dracului ! se înfurie Veanu, auzind-o cum vorbeşte despre bunică-sa.

— Nu tac, mă, că ăsta-i adevărul... Şi dacă vrei să afli mai multe, hai, mă, în casă, să nu ne sfădim în drum, ca țiganii...

Veanu îi întoarse spatele, nu înainte de a repeta :

— Dacă te mai bate, îl omor !

Porni grăbit spre cimitirul de pe deal, cu gîndul la cele poruncite de Ion Cireş, dar nu făcu bine cîțiva pași şi se opri în loc, sub privirile nedumerite ale verişoarei sale. Cum era să meargă după Valeria tocmai la cimitir ? Şi cum să-i spună, în fața tatălui ei, că, dacă nu se fereşte de *capii* comunei, ar putea-o plăti scump, chiar cu viața ? Dacă ar fi aflat vințelerul una ca asta, ar fi putut pune mîna pe-o furcă de fier, s-o împlînte în veneticii ăia, şi să-i ducă în spate la mai-marii lor ca pe nişte snopi de grîu. Şi atunci, cine ar fi răspunzător... nu el ?... El, care se cam îndoia că mai-marii satului ar putea face-atîtea rele, ziua în amiaza mare. Nu poți acuza, înainte de a cerceta... Şi dacă pînă cercetează, adversarii

Valeriei se răzbună ?... Ceva, ceva, din ce zice lumea trebuie că-i adevărat... Atunci, n-o să-şi încarce sufletul cu încă o pedeapsă ? Toate i se învălmăşeau în minte, simţind că i se clatină pămîntul sub tălpi. Soarele îi apăsa creierii, dîndu-i o senzaţie de greaţă. Pînă cînd verişoară-sa îi strigă, apropiindu-se cu teamă de el, în mijlocul drumului :

— Mă, Veanule, ce-i cu tine, ţi-e rău ?

— N-am nimic, tu ! îşi reveni de îndată. Şi spune-i că dacă te mai bate, îl omor !

Se întoarse şi trecu pe lîngă ea, pe uliţă în jos, cu paşi mari, zoriţi, de om hăituit.

Cînd ajunse acasă, Octavian îl aştepta în poartă, neliniştit.

— Că, mă, Veanule, tu eşti beteag, îi spuse.

— De ce, tată ? întrebă, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat între timp. De ce ?

— Ne-ai chemat în grădină pe toţi, să ne judeci... N-ai spus tu aşa ?

— Ba da, am spus... Şi ce-i cu asta ?

— Noi ne-am strîns acolo şi aud că tu umbli prin grădinile altora, ca hoţii... Ce-o să creadă oamenii, dacă te văd ? Tu te copilăreşti, ori ce-i cu tine ?

— Nu mă copilăresc, tată... Am şi eu gîndurile mele... păru să se lase învins.

— Că, mă, gînduri are tot omul, dar nu sare gardurile prin grădini, ca să se întoarcă-napoi, pe uliţă...

— Nu, acceptă Veanu, nu...

Se grăbi spre grădină, unde bănuia că bunică-sa, Maria, era încolţită, hărţuită şi umilită în fel şi chip de Anuţă, de Livia, de Artimonuţ.

— De ce-ai lăsat-o, mamă, pe sfătoasa aia să vină aici ?

— Care, tu ? se făcu Maria că nu înţelege, ca să lungească vorba, sperînd că va sosi, între timp, Veanu.

— Valeria, care alta ? ! se răsti Anuţă. Nu te-ai gîndit că dacă stau împreună, închişi acolo în casă, mironosiţa aia o să umple satul de vorbe ?

— Ce vorbe, tu ? Şi de unde ştii c-or stat atîta împreună ? încercă bătrîna să-şi apere nepotul.

Se întoarse cu faţa spre Livia, reproşîndu-i, din priviri, pîra.

— Treaba mea de unde știu ! zise Anuță, apărîndu-și soacra vitregă, dintr-o solidaritate interesată.

Aceasta tăcea mîlc, nu-și trăda firea, nici planurile.

— Numa' asta — arătă bătrîna cu degetul spre Livia, fără să-i spună pe nume — numa' ea...

— Ce ai cu mine, mumă ? încercă femeia s-o oprească la timp.

— Da' tu ce ai cu Veanu și cu noi toți ?

Artimonuț, stînd pînă atunci mut, rezemat de trunchiul scorțos al unui prun înalț, și uitîndu-se, de sus, la femeile așezate pe iarbă, se simți împins, fără voia lui, pe scena acestui proces vechi, plin de acuzații, întoarceri, întortocheli și încurcături.

— Iar te-apuci, mamă, de mătușa Livie ?

Maria se uită mai întîi ponciș la el, ca la un străin, apoi îi spuse, cu năduf :

— Te-ai găsit neam cu ea, mă ? ! Ai de grijă, că neamurile astea noi și prietenii tăi de beutură o să-ți pună capu' pe butuc...

În loc să-i răspundă, Artimonuț o apucă în direcția șurii, de unde se-auzeau glasurile lui Octavian și Veanu. Anuță tresări. Maria i se adresă direct :

— Vezi, tu, *ocoșo*, că n-are ce să răspundă ? ! Îl tragești toți tu, în toate părțile, pînă-l nebuniți de cap ! Nu vi-i rușine la obraz ? Credeți că de-aia l-am legănat eu și l-am crescut, ca să mi-l puneți voi de mămăligă ?

Acest voi, apăsat, bătrîna îl rosti cu privirile cînd la Anuță, cînd la nora vitregă.

— Ce tot ai cu mine, mumă ? încercă Livia, a doua oară, să scape de urmărirea bătrînei.

Se uită, neliniștită, în direcția șurii, să vadă dacă nu vin odată bărbații ăia, să-i așeze pe ei în față.

— Vorbești cu păcat, *mamă-tînă*, o alintă, anume, Anuță în speranța c-o va domoli. Vrei să mori cu sufletul încărcat de păcate ?

— Să crezi tu — îi răspunse supărată că prevestirea venea de la cine venea, că eu moriu cînd ți-o plăcea ție și la asta — împunse iar cu arătătorul în direcția Liviei — la asta care mi-o împrăștiat nepoții de la casă ! Că pînă nu-i văz înapoi pe toți, nu poci muri, așa să știți voi !

Anuţă se uită, disperată, spre Livia. Amîndouă aveau feţele congestionate. Amîndouă vedeau în bătrînă o stavilă greu de trecut în calea ambiţiilor şi intereselor ce le stăpîneau, ca o boală, sufletele.

— Auzi, *mamă-tînă,* zise Anuţă, pe acelaşi ton mieros, lasă-l pe Veanu să plece înapoi la Arcud ! Că dacă rămîne pe-aici, o să-l facă de rîs nebuna aia...

— Nu-l mai las tu, pînă cînd trăiesc eu ! Iar mîne dimineaţă, pornim şi după Axente, aşa să ştiţi !... Hotărîrea bătrînei, trădată şi de asprimea glasului, nu mai putea fi pusă la îndoială. Totuşi, Livia îndrăzni din nou :

— De ce, mumă ? De ce să vie Axente acasă ? I s-or încurcat şi lui treburile pe-acolo ?

— De ce să vie acasă ? repetă şi Anuţă întrebarea.

— Aşa trebuie ! Dacă nu i s-or încurcat lui treburile, să nu ni se încurce nici nouă... Doar n-om lăsa satu' pe mîni străine...

— No, bravo ! explodă, în sfîrşit, toată răbdarea diplomatică a Liviei. Numai asta ne mai lipsea acum, în familia Borceştilor ! Auzi, să se sape frate pe frate ! să-şi ia locul unul altuia...

— Tulai, doamne ! se văicări, teatral şi Anuţă. Nu ţi-i frică de Dumnezeu, muiere bătrînă ?

— Nu, tu ! Că doar n-oi lăsa neamu' Borceştilor s-ajungă din frunte, cum o fost odată, coadă cum vreţi voi...

Se ridică, fără greutate de la pămînt, le întoarse spatele şi se îndreptă, cu o mîndrie biruitoare, care iradia din toată fiinţa ei, pe urmele lui Artimonuţ, spre şură, unde bănuia că începuse judecata dintre bărbaţi. Îi cunoştea prea bine, aşa că nădejdea unei clarificări, în sensul celor dorite de ea, îi rămînea numai la Veanu, şi mai spera că nici Artimonuţ nu era încă pierdut de tot.

Anuţă şi Livia se ridicară în grabă pornind pe urmele bătrînei. O ajunseră, firește, din cîţiva paşi. Anuţă o prinse de umăr, o zgîlţîi bine, poruncindu-i apoi la ureche :

— Să nu te mai bagi în vorbele lor, că nu ştiu ce-ţi fac !

Maria, neclintită în hotărîrile ei, îşi făcu urechea toacă.

— Auzi, o zgîlţîi din nou Anuţă, să nu te mai amesteci !

— Taci, tu ! se opri în loc bătrîna. Şi ia-ţi mîna de pe mine ! Că, pîn-acuma, unde te-ai amestecat tu, numa' de rele şi de necazuri am dat... Că dacă mai trăia Artimon, nu îndrăzneai tu să pui mîna pe mine...

— Să nu te mai amesteci ! îi strigă şi Livia. Ce crezi dumneata, că nu mai sînt bărbaţi la casa asta ?

Octavian, Artimonuţ şi Veanu se căţăraseră, toţi trei, cine ştie de ce, pe *leoitrele* carului gol. Vrăbiile, care-şi aveau cuiburile sub *cosoroaie*, şi *căprioriile* şurei, clocind sau crescîndu-şi primii pui, se agitau, în aer, ca ameninţate. Femeile ajunseră în faţa bărbaţilor tocmai cînd Veanu îl întreba pe Artimonuţ :

— Şi-acuma, unde-s ăia ? Ce fac ?

— Dracu-i ştie ! răspunse, mohorît, preşedintele.

— Dracu' şi cu tine, frate Artimonuţ ! i-o întoarse inginerul. Că voi toţi lucraţi, se pare, pe-aceeaşi mînă...

— Auzi, Veanule, începu să fiarbă fratele mai mare, tu să nu mă superi, c-apoi...

— Unde-s ? îl luă el din scurt.

— Ţi-am spus că nu ştiu ! repetă Artimonuţ. Dracu' să-i pieptene cu vînătoarea lor cu tot !...

— Adică sînt la vînătoare ? ! se nelinişti inginerul, gîndindu-se că primarul şi *Cobra* s-ar fi putut întîlni pe drum cu Valeria, pe care, după toate cele mărturisite de ea, n-aveau de ce s-o simpatizeze. Ba, se mai adăugaseră şi acuzaţiile scrise negru pe alb în revistă.

— Cred că da, la vînătoare după vulpi, pe Dealul viilor... Ori pe la Tău... Pe unde umblă ei după căprioare, după raţe sălbatice, după...

— Că, mă, interveni Octavian, mă Artimonuţ, veneticii ăştia au voie să împuşte orice şi cînd le place lor ? Şi iarna şi vara ? Ei n-au rosturi şi legi, ca toată lumea ? Nu-i controlează...

— Nu ştiu, că eu nu-s vînător, îl întrerupse el, tot mai enervat de înoercuirea şi hărţuiala la care era supus.

— Da' ce eşti tu ? Sluga lor ? se amestecă Maria, cu o violenţă la care nimeni nu se aştepta. De ce-i laşi, mă, să-şi bată joc de tine şi de familia ta ? Că noi, Borceştii...

Artimonuţ nu apucă să-i răspundă. Înghiţi în sec. Veanu, în schimb, se grăbi să întărească spusele bătrînei :

— Să te desparţi de ei, pînă nu-i prea tîrziu !

— Da' ce, mă, Veanule ? ! sări Anuţă în apărarea soţului, tu crezi că el i-o numit pe ăştia şefi peste comună ? El îi învaţă ori îi îndeamnă la ce fac ? Tu crezi că nu este un Dumnezeu în cer şi un partid pe pămînt ?

— Nu ştiu ! Să se despartă de ei ! repetă sec inginerul.

— De cine ? De Dumnezeu ori de cei de pe pămînt ? întrebă Anuţă.

— Că, tu, eşti nebună ? ! o luă la zor Octavian, înţelegînd că noră-sa vrea să complice lucrurile. Ce să aibă Dumnezeu drăguţu' cu hoţi ca ăştia ?

— Cînd o să se afle ce matrapazlîcuri fac, zise Veanu, şi zilele astea o să se afle, vă asigur eu, dacă nu de la Valeria, de la mine...

— De la tine, nu ! se repezi Maria, temătoare să nu intre în alte încurcături. Că noi, Veanule, o să pornim mîne-dimineaţă, da, nu te uita aşa, pornim la Bucureşti, şi de-acolo în Dobrogea, după Axente !...

Bătrîna îşi vestea din nou hotărîrea pe un ton care nu suferea împotrivire. Ceilalţi o priveau încurcaţi.

— Bine, mamă, să vedem... dacă vrei dumneata, mergem !... Dar acum, hai, Artimonuţ, să-i căutăm pe ăia, pe vînători, să stau şi eu de vorbă cu ei...

— Tu ? De ce ? se încruntă fratele mai mare.

— Aşa, ca să înţeleg şi eu ce vor de la oameni, de la... Şi să mă împuşte pe mine, dacă îndrăznesc, nu pe altcineva...

— Tulai, doamne ! se căină bătrîna, luîndu-i, ca întotdeauna, foarte în serios spusele.

— Că, mă, ţi-am spus eu, Veanule, că tu te-ai copilărit ! îl mustră tată-su. Lasă-i dracului, cu vînătoarea lor cu tot ! Cum te gîndeşti c-o să tragă în oameni şi mai ales în tine ?

— Hai, Artimonuţ ! îi porunci inginerul, sărind de pe leoitra carului între cele trei femei, care începuseră să se agite ca vrăbiile din şură.

— N-ai auzit că nu mă duc, mă ? aproape că ţipă Artimonuţ. Am destulă treabă, nu pot umbla după cai verzi pe pereţi... Pînă-s preşedinte, eu răspund de toate, nu ăia, nici tu !... Acum se-apropie secerişul şi trebuie să...

— Te-or secera, dragul meu, şi pe tine, ca pe-un snop de ovăz ! îl aţiţă Anuţă. Şi încă cine ? S-auzi şi să te minunezi : o muieruşcă nemulţumită de bărbat, şi el, uite-l aici, fratele tău, de parcă ţi-ar fi duşman, nu frate... De parcă nu l-ar fi bătut destul soarta...

— Taci, tu, proasto ! sări şi Artimonuţ jos din car. Taci, că-ţi dau una peste fleancă, de-ţi aduni măselele de pe jos ! o ameninţă el, ca să înţeleagă toţi, mai ales Veanu, că nu-i un papă-lapte, un neisprăvit de care se poate agăţa oricine. Dacă-i scorneşti vorbe de-astea, că-i rea de muscă şi că-şi înşeală bărbatul, Valeria te poate da în judecată... Şi te cîştigă...

— Ba, o s-o dăm noi, că şi ea o scris minciuni în gazete ! Ea scuipă oamenii partidului, nu eu !

— Oamenii dracului, ripostă Octavian !... 'le un car de sfinţi legaţi cu sulu' ! Veneticii ! Că din pricina lor te-or schimba, mă, din funcţie ! se întoarse el spre Artimonuţ, furios. Şi ne-om face familia de rîs... Acesta tăcea, într-adevăr, ca la judecată.

— Cine şi cu cine să-l schimbe ? se auzi din nou vocea diplomatică a Liviei, dornică să verifice dacă Veanu avea sau nu de gînd să se statornicească în Zăpadia, să-l aducă şi pe Axente acasă, cum părea să fi hotărît Maria. Dar Veanu parcă s-ar fi înţeles cu bătrîna : nu răspunseră nici unul nimic... Şi tăcerea lor îi întărîtă pe ceilalţi.

— Cine l-or pus în funcţie ăia-l şi schimbă ! zise Octavian umblînd prin şură, să-şi dezmorţească picioarele. Că s-o dus baba cu colacii şi propteaua lui Onişor...

— Ce proptea, tată ? se supără mai tare Artimonuţ. Ce tot îndrugi acolo ? Mai lasaţi-mă dracului în pace, că toţi...

— Îndrug, ca să-ţi intre ţie-n cap, dacă n-o fi prea tîrziu ! Şi-acum, hai, Veanule, să mergem pe hotar ! Dacă tot ziceţi că plecaţi pe-acolo, pe la Bucureşti şi prin Dobrogea aia, barăm să le duceţi cîte un caş proaspăt de la noi...

— Aşa-i, duceţi-vă după caş şi după urdă, să se mai bucure şi ei de ceva, îi îndemnă Maria. Că şi eu mă grăbesc să aşez ce-oi mai găsi pe-aici, în desagi, ca bătrînii... Auzi, să ne oprim, Veanule, neapărat în Bucureşti, la Petre... „Că eu i-am spus atunci, stăi, măi, omule, stăi, măi

Artimoane, să te facă sănătos doctoru-ăl mare ! Da' tu nu şi nu, că te grăbeşti să vii acasă, arză-le focu' de găini cu ouălele lor cu tot !... Că de nu erau ele, şi zăpad'-ai mare, tu mai trăiai şi astăzi, să ne scoţi de la năcaz..."

Toţi se uitară surprinşi la bătrînă. Plecarea ei spre alte tărîmuri îi liniştise, îi împăcase o clipă.

Pe muzica lor monotonă şi ciudată, se împrăştiară grăbiţi să nu-i apuce o nouă furtună...

Octavian cel mare şi Octavian cel mic, mergînd tăcuţi unul lîngă altul, se întîlniră, sub Dealul Crucii, la ieşirea din sat, cu Gligor-vinţelerul. Proaspăt bărbierit, ca tot ţăranul în zi de duminică, avea acum faţa deschisă, înviorată de soare, de urcuşul şi coborîşul dealurilor.

— Unde-i Valeria, tete Gligore ? îl întrebă Veanu direct.

— Păi, la treburile ei, unde să fie ? ! i-o întoarse, la fel, ţăranul. N-o vrut să mai steie pe-aici, prin Zăpadia... Zicea că-i grăbită s-ajungă în Ciurel, că nu ştiu ce are de vorbit cu frate-tău, cu Artimonuţ...

— Socoteli de-a lor, intră şi Octavian în vorbă. Numai că...

— Pe unde s-o dus ? întrebă zorit Veanu.

Octavian, atent la fiecare cuvînt al băiatului, îşi ştergea cu palma sudorile de pe frunte. Drumul urca pieptiş, cu şanţuri multe, desfundate de tractoare şi adîncite de ploile iuţi ale verii. El, ocolindu-le, obosea repede. „Inima, îşi zicea, mai slăbeşte şi ea, inima asta din mine, de-atîtea supărări şi griji..."

— Valeria s-o dus pe sub Dealul Viilor, răspunse Gligor, nedumerit de întrebările stăruitoare ale inginerului.

— Pe la Victor ? Sau...?

— Nu ştiu, că azi nu i-am auzit huruind tractorul... Acum, de cînd s-o împăcat iar cu nevasta, văd că se mai trage şi el, duminecă seara, către casă, ca oamenii...

— Că, mă Gligore, interveni Octavian, degeaba s-o grăbit Valeria în Ciurel, că Artimonuţ o fost pe la noi şi abia acum o plecat şi el spre casă...

— Nu-i nimic, mă, s-or întîlni ei mai tîrziu, că zicea că au multe de povestit... Gazeta aia, arde-o-ar focu' s-o

arză ! Și gura ei de muiere, care dacă vede ceva nu poate să tacă...

— Dar vînătorii unde-s ? întrebă iar Veanu.

— Dracu-i știe ! Pe-aci-ncolo, făcu un gest larg vînțelerul, trecînd mîna peste dealurile dimprejur. Le-am auzit puștile bubuind, de vreo două-trei ori...

— Cînd, tete Gligore ?

— Mai pe după-amiază...

— Și-acum au plecat ? întrebă Octavian.

— Dracu-i știe ! repetă Gligor. Dacă ziceți că Artimonuțu' vostru nu-i cu ei... atunci s-or fi tras, de bună seamă, pe la... Tău, pe la fostele *hodăi* ale Savetei... Rărea cuvintele, cu subînțeles.

— De ce ? Ce caută ei pe-acolo ? stărui iar inginerul.

— Oamenii zic că au un fel de turmă... Nu prea mare, dar nici prea mică... Țin adică mieluțe și berbecuți de prăsilă, care se vînd cu bani buni... Și pe lîngă stînă, mai cresc și porcii, că nici ei nu strică, mai încolo, spre Crăciun...

— Că, mă, Gligore, oamenii multe zic...

„Deci toate sînt adevărate, murmură pentru sine inginerul, nu le scornește ea..."

— Zic, Octaviene, așa-i, oamenii zic... Da' eu mă iau numa' după ce văd, nu după ce aud... Eu, de pe Dealul Viilor, văd ca din avion...

— Ce vezi, tete Gligore ?

— Păi, cum se-ntîlnesc cu păcurarii *ceapeului*... Se caută unii pe alții ca frații... Vînătorii aduc vinu' și ăia dau carnea proaspătă de miel... Că vînzările și împărțitul banilor se fac prin alte părți, unde nu mai ajung eu cu vederile...

Se opri, își dădu una peste gură, ducîndu-și gîndul mai departe numai pentru el : „Cu mine seamănă și ea, dac-o umplut gazetele de..."

— Auzi, se întoarse Veanu spre tată-său, du-te dumneata singur după cașu'ăla...

N-apucă să-și termine vorba, că se auziră două bubuituri de pușcă. Tresări. Strînse puternic din măsele, de parcă plumbii s-ar fi oprit în carnea lui. „Te pomenești c-au tras în ea..." își zise, albindu-se la față.

Își simți trupul ca un arc întins.

„Apa Tîrnavei e aproape... o piatră de gît... şi i se pierde urma... Nu toţi au norocul lui Lăbuş... Aştia-s oamenii dracului... Nu degeaba le-au ieşit vorbe, că nu iese el fumul fără foc..." Cu gîndurile învălmăşite, Veanu ţîşni peste dealuri ca un iepure speriat de propria sa umbră.

Octavian se uită lung, trist, în urma fiului său, apoi se întoarse spre Gligor, pironit şi el locului de gestul inginerului.

— Vezi, îi zise, de cînd a dat necazu-ăsta peste el, pare că şi-o schimbat firea...

— Se vindecă, dacă-i daţi pace ! încercă să-l liniştească Gligor. Cînd îi omul tînăr, Octaviene, toate trec mai uşor... Uite, zărghita asta de fată-mea, Valerica, zicea că mai bine moare decît să-i mai lase pe toţi neisprăviţii să-şi bată joc de ea şi de satul nostru...

Ca şi cînd n-ar mai fi avut ce-şi spune, cei doi se despărţiră în grabă : Octavian, gîfîind, o apucă în sus, spre stîna satului, iar Gligor în jos, spre casă. Nici unul nu se gîndea la altceva decît la soarta nefericită a lui Veanu.

Acesta se opri în vîrful ultimului deal din hotarul Zăpadiei. Îşi simţea inima bătînd puternic în coşul pieptului, un motor stricat, o jucărie periculoasă. Trase aer în plămîni, îşi roti braţele ca pe nişte aripi înţepenite, apoi o porni la vale, rupîndu-se cu greu din loc. Mai făcu o sută de paşi, tot căzînd, tot ridicîndu-se, şi bodogănind mereu : „Dacă au tras, trebuie urmăriţi pînă la marginile pămîntului !..." „Eşti de rîsul lumii !" parcă-i şopti cineva la ureche. Se opri. Nu era nimeni, doar dealurile mari, cu frunţi late, de bătrîni pleşuvi şi cu surîs maliţios. Îşi duse mîna la ochi, apăsă puternic peste pleoapele de plumb încins. Un furnicar scînteietor se risipi de pe retină, fugind în grabă undeva adînc, în creier. Dar cînd deschise ochii, întreg furnicarul acela violent colorat se năpusti în afară, plutind în aer ca un stup de albine sălbatice. Capul îi rămase o clipă gol, pustiu. Îl apăsau tîmplele, ca două pietre de moară. Amurgul întîrziat, pîndind în dreapta lui, ca o sălbătăciune flămîndă, îneca soarele, cum nu se mai întîmplase de multe zile, în sîngele încă fierbinte al Lilianei, al Eugeniei, al... „Numai de n-ar fi tras-o după ele şi pe Valeria !" Se auziră din nou două bubuituri,

undeva după dealul lăsat în urmă, hohotind înfundat, ca un ecou înşelător... Îi reveni în gînd imaginea Valeriei zăcînd cu piatra de gît sub bulboanele Tîrnavei. „Aşa cum l-am aruncat eu, atunci de demult, pe Lăbuş, din porunca tatii... Da, numai că Lăbuş era cîine, nu om, şi cînd l-am aruncat, i-am dat o şansă de viaţă... El a avut-o, c-a scăpat... Da' Valeria ? Şansa ei sînt numai eu."

Ameţit de presimţire se îndreptă cu paşi împleticiţi spre malul apei, acoperit de hăţişuri verzi, de sălcii bătrîne, gheboşate, care semănau cu bunică-sa.

Se auziră, din vîrful dealului rămas în spate, noi bubuituri de puşcă. Se întoarse şi porni alergînd, cu puteri de care nu se mai credea în stare, peste Calea Săpată, spre Tău. Îşi aduse aminte de o altă poveste veche, care făcuse multă vîlvă în întregul judeţ. Se înecase acolo, în apele Tăului, primul soţ al Savetei, geambaşul de cai, prietenul călăreţelor nebune de la circ... Poate şi din cauza acelui înec, copiilor din Zăpadia, rătăciţi pe-acolo, le era frică să intre în apele lacului, ba chiar şi băieţandrilor mai mari, învăţaţi cu înotul. Numai el, tractoristul, îndrăznise să se aşeze în fruntea lor, să se scalde în Tău, înfruntîndu-i apele tăioase, ca de gheaţă, cu convingerea că ele nu izvorau din lacrimile fetei de urieşi, cum spuneau legendele, nici chiar din lacrimile Savetei, văduva tînără şi nefericită de-atunci... Auzi, să curgă rîuri şi să se-adune lacuri din ochii şi din orbitele morţilor care se înecaseră acolo încă de la începutul lumii !... Legende, poveşti, amăgiri...

Ajunse lîngă Tău, înfruntînd zăpuşeala zilei aceleia lungi de iulie, stăruitoare pînă şi în ultimele zvîcniri ale amurgului.

— Unde-s ? întrebă el pe omul ieşit în cale.

— Cine, Veanule ? îi zise acesta pe nume.

— Vînătorii... rosti el cu voce nesigură, intimidat de siguranţa din glasul celuilalt.

— Azi n-au venit, îi răspunse Ion, un fost coleg la şcoala generală din Cîurel.

Răspunsul lui îl derută, dar îl şi linişti. „Deci, îşi zise, e o simplă iluzie... Mi s-a năzărit..."

— Tu eşti paznic aici ? Eşti prezent peste tot ? îl întrebă palid la faţă, Veanu, repezindu-se spre el ca un uliu.

— Cum, adică, peste tot ? răspunse, nedumerit, Ion, trăgîndu-se un pas înapoi. Ce-i cu tine, eşti beat ? Nu mă mai cunoşti ?

Veanu se simţea, într-adevăr, ameţit. Pămîntul se învîrtea cu el. Lacul de-alături, răsturnat în cer, îl privea ca un ochi imens, fierbinte, iscoditor.

— Pe cine cauţi ? stărui Ion.

— Păi, păi, se bîlbîi Veanu, o caut, o caut pe Saveta...

Rostindu-i numele, zîmbi stingherit. Cum era s-o caute acolo pe nevasta *răspopitului* ?

— Hei, Veanule, ai ajuns şi tu domn, îi reproşă omul. Că numa' ăia umblă după potcoave de cai morţi... Ca ăştia, vînătorii, după vulpile ascunse în fundul pămîntului...

Derutat, Veanu încercă să iasă din starea aceea de halucinaţie prelungită.

Aerul înăbuşit, plutind în jurul dealurilor ca aburii în jurul pîinii scoase din cuptor, îl învălui din nou, îndemnîndu-l să se dezbrace în grabă şi să intre în lac, pe negîndite. Numai după ce-l zări înotînd în larg, Ion începu să strige :

— Ai grijă, Veanule, să nu te îneci !

Un stol de raţe sălbatice mitralie aerul, în zbor razant, deasupra capului său, speriindu-l. I se părură un stol de alice scăpate din puştile vînătorilor, de a căror existenţă începu să se îndoiască. Îşi pipăi, prin apa rece ca gheaţa, coastele ieşite în relief, care-i apăsau plămînii ca nişte gheare uriaşe. Se lăsă mîngîiat de moliciunea apei, trimiţînd gîndurile negre să se-ndepărteze pe luciul ei. Ion îl urmări cît îl urmări, apoi, speriat, urcă repede în luntrea legată de un par, desfăcu funia şi o împinse cu vîsla spre larg. Lopăta gîfîind. Ajuns lîngă el, îi porunci scurt :

— Hai, că-i destul ! Îngheţi...

Veanu dîrdîia şi-şi muşca buzele. După ce-l prinse de subsoară şi-l trase cu greu în barcă, Ion se grăbi să-l învelească în cămaşa lui de cînepă, îmbîcsită de zăr şi de praf, ajunsă, astfel, tare ca o piele de căprioară. Căldura

trupului sănătos de păstor, păstrată în toate cutele cămeşii, îi făcu bine inginerului, eliberîndu-i răsuflarea. Dîrdîitul înceţă brusc, încît, ajuns la marginea Tăului, unde-şi părăsise hainele, îi venea să nu le mai îmbrace pe-ale sale, să rămînă o viaţă întreagă în cămaşa fericitului.

— Dacă te înecai, îi şopti Ion la ureche, numai eu aş fi fost de vină... Ajungeam la închisoare, tocmai acolo, în Arcud, unde...

— Unde ce ? tresări Veanu.

— Unde, ştii tu, se află şi *Niculae Chefere,* o cîrmi la timp omul.

— Dă-mi mie cămaşa asta, îl rugă inginerul, uitînd de bănuielile sale că Ion era complice cu vînătorii.

Acesta începu să rîdă prosteşte, parcă abia atunci îl văzuse pe Veanu zidit în cămaşa aceea lungă şi sură, ca o ţundră veche, de pănură.

— Ce să faci cu ea ? îl întrebă, serios, într-un tîrziu.

— Aşa... Să umblu prin lume, să-mi poarte noroc...

„Vai de norocul tău !", murmură Ion pentru el.

Dimineaţa limpede, stăpînitoare, semăna cu hotărîrea bătrînei de a pleca în căutarea nepotului din Capitală şi a celui de la marginea mării. Mai ales pe acesta, pe Axente, voia să-l aducă neapărat înapoi acasă. Simţea ea, Maria, că o ameninţare gravă le pîndeşte familia, că s-ar putea risipi pentru totdeauna opera anevoioasă, încăpăţînată, a sutelor de ani, presăraţi în urmă ca pietrele de hotar. Pînă atunci, împotriva ei stătuse, gîndea ea, doar nepotu-ăl mic, paratrăsnet şi pavăză Borceştilor. Că toate cele rele îi fulgeraseră doar lui soarta. „Şi umerii lui sînt prea plăpînzi să ducă aşa poveri, că Petre-i voinic, cu umeri largi, şi-ar sta altfel împotrivă. Numa' văz că el şi-a luat în grijă ţara... şi-i bine, să vadă toţi că Borceştii-s oameni şi-odată !..."

Toată nădejdea ei rămînea Axente, cel de-al treilea dintre nepoţi, agronomul. El era omul pămîntului, ca şi tatăl său Octavian, ca şi bunicul său Artimon, ca toţi moşii şi strămoşii lor, care făcuseră din familia Borceştilor o cetate greu de învins în asediul prelungit al timpului. Nume multe, bărbaţi mulţi, cunoscuţi şi necunoscuţi, umbrele lor tutelare, care, cine ştie de ce, ţineau să se înmul-

țească, să-și adune liniștile și neliniștile ancestrale cît mai aproape de sufletele celor tineri, să le treacă, în primul rînd, prin ființa fragilă a lui Veanu.

Febra plecării la mare a bunică-sii îl molipsise și pe el. Se trezi odată cu soarele, se simțea poiectat pe întregul ecran al cerului, neînchipuit de înalt, un punct uriaș, o ființă proteică, împinsă pînă la starea de umbră. Se urcă, hoțește, sub bolta dudului, ca în prima noapte de după întoarcerea acasă. Își alungă gustul amar din cerul gurii cu aroma dudelor cărnoase. Apoi, se grăbi să scoată o găleată de apă rece din fîntînă și încercă să-și spele fața de funinginea somnului. Voia să se uite pe el însuși, cel de ieri, cel rătăcit printre zile, săptămîni și luni... Ar fi vrut să fugă din propriul său trup, să se dezbrace de sufletul obosit înainte de vreme...

Pomii încărcați de roade ca de-o pedeapsă cerească se trezeau și ei cu greu de somnolența rece, vegetală. Îl primiră, deci, indiferenți, îmbrăcați în lumina aceea crudă, foșnitoare. Natura mărinimoasă, leacul lui pentru răni, mai ales în primele zile de după nenorocire, își reluă acum locul firesc în acel cosmos rotund și vast, în care Veanu se simțea egal cu tot ce-l înconjura.

Se uită stăruitor la toate, apoi, potrivit cu momentele sale de vrajă, de inconștiență, sau numai de grabă de a comprima timpul și spațiul dintre el și ceilalți oameni, trecu sărind gard după gard, prin grădinile vecine, și bătu la ușa lui Ion Cireș. Îl găsi așezat pe marginea patului, ținîndu-și picioarele umflate deasupra unui ciubăr plin cu apă fierbinte, din care ieșeau aburi de buruieni și flori, strînse de pe toate fînețele și răzoarele. „Semn bun, uite că vrea iar să trăiască", își zise Veanu, care știa puterea plantelor de a pune sîngele-n mișcare.

— Vezi, nici un doctor nu-i mai priceput, pentru om, decît el însuși ! îl întîmpină bătrînul.

— Așa-i, murmură Veanu, așa-i și mă bucur...

— Am auzit că plecați la Axente și la Lelia... Dacă-i adevărat, atunci să le spui ceea ce ar trebui să știe și ei, că nici un pămînt nu-i mai iertător decît cel pe care te-ai născut...

— O să le spun... De-asta am și venit...

— Adică de ce ? o răsuci Ion.

— Adică, să știu ce să le spun... Mai ales acum...

— Uite, îl întrerupse Ion Cireș, m-am gîndit să scriu o scrisoare către primul secretar de la județul Constanța, că, fără voia lui, știi și tu, nu se vor putea întoarce acasă... Unde-i lege nu-i tocmeală...

— Și ce-ai vrea să-i scrii ?

— Uite, dacă ai pune tu mîna pe creion și pe hîrtie, eu aș zice cam așa : „Un om este mare prin înțelegerea pe care o arată celor mai mici decît el. Dați-mi voie, de aceea, tovarășe prim-secretar, să mă rog și eu de această înțelegere a unui om mare, ca președinte de *ceapeu* care-am ajuns la pensie. Am acolo la dumneavoastră pe fata mea Lelica și pe ginerele meu Axente Borcea, împreună cu cei patru nepoți. Eu dacă am îmbătrînit și sînt bolnav, nu-i numa' din pricina necazurilor din gospodăria noastră colectivă, că vorba aia, de necazuri nu scapă omul pînă ajunge în groapă".

— Asta n-o scriu, zise Veanu, așezat la masa plină cu sticluțe de medicamente și cutii cu hapuri.

— De ce ?

— Așa, ca să nu creadă că ești, într-adevăr, c-un picior în groapă...

— Și nu sînt ? Tu nu știi că mirosul florilor este leac pentru suflet, nu pentru oasele mele betege ?...

— Dacă se vindecă sufletul, se vindecă și oasele...

— Dacă... Hai, să mergem mai departe... Vom vedea noi cum o fi și cu sufletele și cu oasele... Scrie : „Să știți, tovarășe prim, că am îmbătrînit mai mult de dorul copiilor și-al nepoților, că toți s-or răzlețit ca oile de turmă. Din prea mulți cîți erau altădată, nu mai avem pe-aici nici unul. De aceea, vă rog suflește să mi-i dați înapoi, pînă cînd n-o fi prea tîrziu. Că dac-aș fi numai eu beteag, treacă-meargă, dar e beteag și satul nostru. Boala mea se cheamă bătrînețe, iar boala satului nostru se cheamă boala proștilor. Adică unde nu-i cap, vai de picioare. Nu că noi n-am avea căpetenii pe-aici, dar a dat boala în năravurile lor. S-or îmbătat de șefie cum se îmbată curcanii de sfintele sărbători, înainte să li se taie grumazul. Iertați-mă, că îndrăznesc să scriu negru pe alb vorbe de-astea..."

— Nici nu le-am scris, îl întrerupse iarăși Veanu.

— De ce ? Pentru că se numără şi frate-tău Artimonuţ printre ei ?

— Mie nu-mi place să pîrăsc pe alţii...

— Vezi, şi asta-i o boală, să nu spui adevărul ca să nu superi pe vinovat... O boală de care-am pătimit şi eu, ca preşedinte : „Lasă-i, Ioane, în pace, dacă nu-i poţi îndrepta tu, nu-i da pe mîna mai-marilor !“ Şi-acuma, uite unde-am ajuns ! Dacă şi-ar bate joc numai de mine, dar îşi bat joc de sat... Scrie ! „Ştiu că nu s-ar cuveni să spun lucruri neplăcute despre satul nostru unui om pe care nu-l cunosc şi care nu mă cunoaşte. Dar ce să fac dacă eu aici în satul ăsta m-am născut şi de necazurile lui nu mai pot muri. Vin, de aceea, să vă rog respectuos, tovarăşe prim, să-l trimiteţi pe Axente înapoi acasă. Scrisoarea asta v-o aduce din partea mea inginerul Octavian Borcea, fratele mai mic al lui Axente Borcea ginerele meu şi supusul dumneavoastră. L-am încredinţat pe el, pe Veanu, să vă spună mai cu de-amănuntul cum stau treburile pe-aici, că-s destul de încîlcite. Cu încrederea pe care o am în toţi oamenii mari aştept, tovarăşe prim, nu răspunsul dumneavoastră scris, pentru că ştiu că n-aveţi vreme de scrisori, ci aştept trimiterea înapoi a copiilor şi-a nepoţilor mei. Că fără ei mă topesc văzînd cu ochii. De aceea vă mulţumesc sufleteşte, şi subsemnez Ion Cireş, preşedintele în pensie al C.A.P. Zăpadia“.

Veanu, îi întinse bătrînului hîrtia s-o semneze.

Ion o luă şi începu s-o citească. Vedea fără ochelari, dar mîinile slăbite îi tremurau, şi el îşi dădea seama de slăbiciunea asta şi nu-i plăcea. I-o întinse repede înapoi lui Veanu, care îl întrebă :

— Deci, ca să înţeleg mai bine cum vrei să-l aduc pe Axente, cu scandal ori de voie bună ?

— Cum am scris eu... Cu învoială, dacă-i putea ajunge pînă la primul secretar... Dacă trebuie să aştepţi mai mult după răspuns, fă cumva şi mai stăi şi tu pe-acolo pe la soare, că nu-ţi strică... Du-o şi pe nana Mărie să vadă şi ea marea... Că-i păcat să n-o vadă şi ea măcar o dată... Să stea colo, faţă-n faţă cu marea şi să-ncerce să-i ghicească marginea...

— Bine, tete Ioane, zise inginerul gata să plece.

Fruntea lui palidă, îmbrobonată semăna acum cu fruntea bunică-sii.

Se gîndi, în fugă, că Ion Cireş avea dreptate. Bunică-sa, nu văzuse niciodată marea. Doar auzise de ea, o tot pomenise în tînguielile ei de cînd plecase Axente cu familia în ţinuturile alea de la marginea mării. Bătrîna şi-o închipuia ca un lac mai mare şi albastru, mai mare şi mai albastru decît Tăul lor, o apă atîrnată deasupra sufletului, în oglinda căreia căuta zilnic chipurile nepotului şi ale strănepoţilor săi, cei rătăciţi, din voia şi din încăpăţînarea lui Axente, pînă în capul pămîntului.

Ideea lui Ion Cireş, de-a o vedea, în sfîrşit, pe Maria stînd faţă în faţă cu imensitatea apelor, i se păru lui Veanu aproape neverosimilă. Cum, adică, de unde îi venise lui o asemenea idee năstruşnică ? Oare el, bătrînul ţăran, văzuse vreodată marea ? Picioarele lui umflate, ţinute acum deasupra ciubărului cu aburi care miroseau a cîmp înflorit, adevereau existenţa unui om al pămîntului, vorbeau numai despre umbletul lui căznit peste dealurile piezişe ale Transilvaniei. Scalda în apele tămăduitoare ale mării, jocul copilăresc cu soarele şi cu nisipul, de care avusese parte Veanu de cîteva ori, în verile lui studenţeşti, îi apăreau acum mai degrabă ca un reproş, ca o imputare. Cine oare îi blestemase pe toţi ţăranii aceştia bătrîni să nu vadă niciodată în viaţa lor minunea legănată a mării ? O, Thalassa, Thalassa !

Ca şi cînd el singur ar fi fost vinovat de această nedreptate, Veanu se trezi iar făcînd un gest brusc, necontrolat, încercînd să smulgă ciubărul de sub picioarele lui Ion Cireş... Bătrînul îşi adună ultimele puteri şi-l împinse deoparte :

— Ce vrei ? Ce-i cu tine ?

— Hai, îmbracă-te ! Ce mai stai ! ? Te luăm cu noi la mare !

Ţăranul se uită din nou la el, uimit, cu un fel de teamă amestecată cu milă.

— Veanule, tu eşti bolnav ! îi spuse oftînd, de parcă şi-ar fi împrumutat cuvintele de la Octavian.

— Hai, că pînă la tren te duc în spate ! stărui Veanu, cu toată seriozitatea. Să ştii de la mine, pe dumneata numai marea te mai poate vindeca...

— Eu, măi băiete, îi zise, sînt sătul de mare ! Duceţi-vă voi, că mie mi-a fost destul...

— Cînd ai fost dumneata la mare ? se miră Veanu.

— Am fost, am prea fost... Da, de ce te uiţi aşa la mine ? Crezi că te mint ? Am fost de mult, în primul război mondial, cînd n-aveam nici douăzeci de ani... Eram cu mult mai tînăr de cum eşti tu acuma, Veanule. Nici nu mai ştiu cîţi ani ai...

— Dumneata cîţi îmi dai ?

— Ai împlinit, oare, 28 ?

— Vezi că ştii ? ! Dar, povestea cu marea tot n-o cred... Ce ? Războiul se făcea la mare ?

— Am căzut, într-o vară, prizonier la italieni. Şi ei, păcătoşii, ne-au dus într-un lagăr şi ne-au închis acolo la marginea mării, că ei au mare de jur împrejur. Poate că le era frică să nu le prindem mîţele jigărite de pe uscat...

— Nu se poate ! sări Veanu. Ce mîţe ?

— Ba se prea poate ! Ei mîncau şi carne de mîţă, cînd n-aveau alta. Şi-n război nu prea aveau... De-aia ne trimeteau pe noi după broaşte ţestoase...

— La mare ?

— La mare, pe uscat, pe unde se nimereau, numai să le prindem, să le băgăm în saci şi să le predăm pe toate, numărate una cîte una... Şi erau, săracile, nişte broaşte mari, cuminţi, care se uitau la tine ca oamenii. Aveau ochii miraţi, întrebători, de-ţi era şi milă să le arunci, de vii, în cazanul cu apă clocotită...

— Nu se poate !

— Ba se poate ! o ţinea Ion pe-a lui, de parcă i-ar fi plăcut jocul ăsta absurd. Ne-au învăţat să scoatem din mare şi caracaţiţe, nişte bidigănii cu opt picioare, ca nişte păianjeni otrăviţi. Trebuia să le căutăm tocmai pe fundul mării, iar de-acolo să le tragem, cu ţăpuşile, la ţărm, să le batem de pietre, ceasuri întregi, pînă cînd se scurgea din ele tot veninul, ca din omizi. Eu eram cel mai tînăr, ştiam să înot, de mine se ţineau toată ziua, „giovani" în sus, „giovani" în jos, hai, scufundă-te, hai pune bidigăniile la

uscat, ca pe cămăşile murdare, că, altfel, le cădeau italienilor greu la stomac...

— Nu se poate !...

— Ba se prea poate ! Şi soarele ăla, Veanule, ne bătea în cap pînă cînd ne prăbuşeam ameţiţi... Pînă ne lua cu greaţă, ca pe front, în faţa morţilor... Da, ne vărsam şi maţele din noi de duhorile mării... Că puteau şi peştii şi...

— Destul ! exclamă inginerul, simţind şi el în tot trupul o greaţă imensă. Destul !...

Nu putea, nu era în stare să accepte această imagine monstruoasă a mării.

— Să-i aduci pe toţi înapoi ! ! ţipă Ion după Veanu, care plecă supărat, apucînd-o din nou spre grădină.

Bătrîna ardea de nerăbdare, aşteptîndu-l pe Veanu în pragul porţii, cu desagii încărcaţi de pachete şi de pacheţele. Ioana lui Cireş, lîngă ea, îi repeta mereu :

— Să-i aduci înapoi, cuscră Mărie ! Să nu-l uiţi pe careva pe-acolo... Auzi, mie de cel mai mic, de Ionuţ, mi-i dor mai tare...

— Tu eşti *chiaună* de cap ! o certă bătrîna. Cum să-mi uit eu sufletu' şi copiii pe-acolo ? ! Lasă, n-avea grijă... Da' cum ziceai că-l cheamă pe ăl mai mic ? Că eu am început să le încurc numele...

Cînd apăru Veanu dinspre şură, amîndouă răsuflară uşurate.

— Hai, că-ntîrziem de la cursă ! îl mustră bunică-sa.

— Nu-ntîrziem, n-avea grijă ! îi răspunse el, privindu-şi ceasul de pe mînă. Abia că-i ora şase...

Octavian şi Livia se iviră şi ei din casă, aducîndu-i geamantanul în care se îngrijiră să-i aşeze cele cîteva obiecte de îmbrăcăminte cu care venise din Arcud. Cine ştie, îşi ziseră, cît vor întîrzia pe-acolo, pe la toate neamurile... Octavian, dar mai ales Livia, nu puteau crede că Maria o să-l ducă pe nepotul său direct la Bucureşti şi de-acolo la mare. De învăţătoare parcă se temea Livia mai rău decît de toţi ceilalţi. Ştia că fetele sînt mai legate de părinţi decît băieţii, că Lucreţia suferise cel mai mult după moartea Silviei luîndu-şi lumea în cap tocmai pentru că tatăl său, Octavian, se recăsătorise. Da, firește, s-ar putea ca Lucreţia să-i sfătuiască pe toţi fraţii să se re-

întoarcă în Zăpadia, să nu lase în ruptul capului casa Borceștilor pe mîini străine... Numai la București îi mai rămînea nădejdea Liviei, la Petre, care i se păruse întotdeauna un judecător drept, nepărtinitor. El ținea ca familia lor, a Borceștilor, să nu se piardă în harțaguri nesfîrșite, în încăierări și certuri zadarnice, care-i făceau pe toți, bătrîni și tineri, de rîsul satului. La Petre, da, la el i-ar fi convenit Liviei să se oprească bătrîna și Veanu, să nu meargă mai departe. Cît despre Axente, cu el totul era clar. Odată întors acasă, i-ar fi răsturnat Liviei toate planurile. De stat, știa ea că ar fi stat în casa mare a lui socru-său. „Tot dracu' ăla, oftă ea, se cheamă că tot în Zăpadia stă." Îi era teamă de agronom, că-l știa om practic și hotărît, ca și tatăl său, și ținînd la interesele familiei lor. „Mai bine, își spunea femeia, cu năduf și speranță, mai bine să rămînă Veanu în casa bătrînilor !" Îl vedea încă obosit, nesigur în mișcări, ca un copil care învață să meargă. Se mai gîndea, în egoismul ei, că nici n-o să se mai recăsătorească. „Și afar' de asta, o crescut împreună cu ăi mici ai mei, Remus și Liviu, și s-or înțelege... că-s, într-un fel, ca frații"... se încuraja Livia.

— Hai ! repetă bătrîna. Hai că-ntîrziem !

— Cu ce mereți, Veanule ? i se adresă Livia, ocolind-o în mod voit pe Maria.

Întărîtată, bătrîna se grăbi să răspundă în locul nepotului :

— Cu autobuzu', că doar n-om fugi acum după trenuri, ca proștii ! Ne suim aici, în sat, și ne lasă la „Podu' minciunilor" în Blaj... Iar de-acolo...

— Ba nu, mamă ! încercă s-o corecteze Veanu. Mergem mai bine cu trenul, vreau să prindem acceleratul de Cluj... Cu el ajungem mai repede...

Ai fi zis că-i ghicise gîndurile Liviei și vrea să-i facă pe plac ei. Dar Veanu se ferea de ceilalți frați numai de teama întrebărilor și indiscreților lor, care l-ar fi întors la umbrele lui...

— Hai ! repetă bătrîna cu mîna pe desagi, încercînd, în zadar, să-i ridice singură.

Tocmai cînd nepotul sări s-o ajute, se ivi în poartă popa Turdeanu.

— Iubite fiu sufletesc, începu el, doar n-ai de gînd să ne părăseşti atît de repede ? !

— Nu, domnule părinte, îi răspunse Octavian în locul băiatului. Se duce doar aşa, cîteva zile, cu muma, la mare...

Veanu, deşi iritat de apariţia popii, se calmă, spunîndu-şi în gînd : „Asta-i meseria lui, caută morţii printre cei vii... Lucrează ce-a învăţat, are nevoie de simpatie, de influenţă, de bani şi de prescuri..."

— La mare ? ! se miră popa.

— Da, ne ducem la Axente, să-i vedem copiii...

— Cum, nană Mărie ? Aşa, nespovedită ? o luă la zor popa.

— Că bine ziceţi, domnule părinte ! îl încurajă Livia.

Bătrîna se întoarse brusc spre nora vitregă. Era furioasă, dar nu-şi dădu drumul gurii, nu cumva să facă păcate prea grele, chiar aici, sub ochii popii. Octavian, furios şi el, o mustră din priviri pe nevastă-sa.

Veanu, făcîndu-se că n-aude nimic, săltă desagii în spinare şi porni pe uliţă în jos. Octavian îl urmă în grabă, cu geamantanul în mînă.

— Că, mă, îi zise, după ce se mai depărtară de casă, aveţi de grijă, mă, să nu moară pe-acolo...

— Cine, tată ? se făcu inginerul că nu înţelege.

Se opri în loc, şi privi în urmă, după bunică-sa. În liniştea care se aşternu, se auziră din curte insistenţele popii :

— Hai, nană Mărie, că-n cîteva clipe te spovedesc, şi-ţi dau cuvenitele iertări !

— Ba, s-o ierţi dumneata pe asta, domnule părinte — arătă furioasă spre noru-sa — nu pe mine ! Că păcatele mele au fost de mult ispăşite... Prin cîte am trecut eu, domnule părinte... Acum mai am drumu' ăsta, împreună cu Veanu, şi pe urmă...

Descărcîndu-şi sufletul, bătrîna se grăbi să-i ajungă din urmă pe cei doi bărbaţi. Tropotea pe drum, încălţată cu cizmele ei mari, de sărbătoare.

Popa Turdeanu, foarte dezamăgit, îi spuse Liviei :

— Oricum, eu tot o să-i cetesc o molitvă...

Ajunşi în faţa şcolii, de unde plecau, de două ori pe zi, autobuzele încărcate cu muncitori din Zăpadia, se urcară şi ei fără să-şi mai spună nimic, înţelegîndu-se doar

din priviri. Hotărîrea aceasta îl derută în primul moment pe Octavian. Dar își reveni îndată, gîndindu-se și el la picioarele bătrînei, pe care le știa mereu umflate, pline de varice mari, vinete, uneori sîngerînde... „Vai de capu' ei, săraca mumă ! Se agață și ea de viață ca înecații de-un pai..."

— Numai abonații ! strigă șoferul, fără să observe cine urcă în mașină.

— Că, mă ! se răsti la el Octavian. Tu ești orb, tu nu vezi ?

— Ce să văd ? se miră omul.

— Tu nu-l vezi, mă, pe Veanu ?

Șoferul se uită lung, odată cu toți ceilalți care se aflau în mașină, spre tînărul îmbrăcat într-o bluză bleu-închis, care își așeza, cu multă precauție, desagii grei, ce-i tăiaseră umărul, lîngă scaunul din spate, singurul rămas liber. Se uitau la el cu o curiozitate stingheritoare. Se vede că aflaseră toți trista lui poveste.

— Bine ! acceptă șoferul, dezmeticit. Dă, tete Octaviene, și geamantanu' ăla sus ! Sculați-vă, mă, și faceți-i loc bătrînei ! se adresă el tinerilor care se instalaseră, comozi, în scaunele tapisate cu material plastic, crăpat de soare și hurducături. Hai, mătușă, în față, că la coadă o să te scuture hardughia noastră, de n-o mai rămîne nimic din dumneata...

Mariei nu-i plăcură vorbele acestuia, nici uităturile curioase ale celorlalți muncitori-săteni, dar se grăbi să ia loc în dreapta șoferului, lîngă geamul incendiat de soarele dimineții.

Un bărbat tînăr, frecîndu-și ochii stăruitor — semn că mai dormise încă un somn în autobuz — se ridică, în sfîrșit, și-l pofti pe Veanu mai în față, oferindu-i locul său.

— Lasă. Mulțumesc... E bine și-aici...

— Hai, zău, hai dom' Veanu !

Cîțiva dintre cei mai tineri se ridicară, între timp, și ei în picioare. Scena începu să devină supărătoare pentru inginer.

— Unde mergeți, mătușă ? o întrebă șoferul pe Maria, cu o voce schimbată.

— La mare ! îi răspunse ea, sec.

După cuvîntul acesta, rostit atît de rar de oamenii de pe Tîrnave, părea că-şi ascunde bătrîna dorul de nepoţi şi strănepoţi, ispita de a vedea, în sfîrşit, şi ea ţinutul acela necunoscut, aşezat la marginea acestui pămînt care o încovoiase, o chircise de tot, îi lăsase în viaţă mai mult sufletul decît trupul. Marea, despre care lumea vorbea ca despre o femeie tînără şi frumoasă...

— La mare ? ! o întrebară, a batjocură, mai mulţi deodată.

— Vezi, nană Mărie, îi zise un bărbat cu braţele tatuate, semn că făcuse armata la marină, vezi, bagă de seamă, să nu te fure pe-acolo vreun delfin !...

Izbucniră toţi în rîs.

Ea îi lăsă să-şi potolească rîsul, apoi se întoarse spre cel cu braţele tatuate şi-i zise :

— Pe mine nici moartea nu mă poate fura, mă, aşa să ştii tu ! Am şi pe-acoló neamuri să mă apere...

Vorbele, rostite cu năduf, îi uluiră pe toţi, aşa că Veanu nu mai simţi nevoia să se amestece.

Autobuzul se zbătu în hurducături pînă dincolo de podul de peste Tîrnavă. Satul dansa în jur cu casele lui mari şi frumoase, toate „pictorite", cum îi plăcea Mariei să le zică. Parcă fuseseră cuprinse şi ele de frenezia acestei plecări a bătrînei spre ţinutul necunoscut al mării.

Ajunseră destul de repede la podul de lemn, şubrezit şi clătinat, gata să se prăbuşească şi cu o căruţă, darmite cu un autobuz, în apele nămoloase ale Tîrnavei.

— Dacă mai trăia Artimon, zise Maria, îl făcea, mă, şi pe ăsta, a zecea oară ! S-aveţi şi voi un pod, prăpădiţilor ! Să nu vă mai tremure inima cînd treceţi peste apă... Că eu i-am tot spus, stăi măi omule, stăi măi Artimoane, să te vindece doctoru' ăl mare... Mai lasă-le în foc de găini, cu ouăle lor cu tot ! Da' el nu şi nu, că ninge prea tare şi că trebuie să mătură zăpada din gura podului...

Din cauza zdruncinăturilor, resimţite mai tare în spatele maşinii, a zgomotului pe care-l făceau blănile de lemn desprinse din grinzile podului, Veanu nu mai auzi straniul dialog al bunică-sii cu morţii. Dar toţi cei din faţă îşi întoarseră capetele spre bătrînă. Şoferul, atent să nu poticnească autobuzul în gropile adînci de dincolo de pod, săpate de ploile verii, îndrăzni, totuşi, s-o întrebe :

— Şi cînd se-ntoarce bătrînul, nană Mărie, să ne facă un pod nou ?

Descumpănită o clipă, ea îşi reveni destul de repede.

— Cum să se întoarcă din morţi, mă ? îi răspunse cu reproş. Artimon nu, că nu mai poate, da' vine, mă, Axente, nepotu-meu... Şi-atunci o să vă facă el şi pod şi colectivă, să nu vă mai tot plîngeţi, ca muierile...

— Păi, îndrăzni careva, de ce nu le face Artimonuţ, nană Mărie, că doar el e preşedinte ! ? Nu ?

— El îi preşedinte peste voi, mă, care fugiţi de sat ca dracu' de tămîie... Cum să facă singur mă, un pod nou ? ! O să se ducă de rîpă azi-mîne cu voi cu tot.

— Cine ? Podul ori Artimonuţ ? îndrăzni unul.

Veanu tăcea, parcă furat de gîndul mării, al neliniştilor şi încrîncenărilor din zilele trecute.

Se opriră la barieră. Cursa muncitorească Praid-Blaj îşi făcu îndată apariţia de după cotul răsucit al Tîrnavei-Mici. Mecanicul locomotivei Diesel frînă puternic, pentru ca vagoanele ticsite de oameni să-i poată încărca şi pe zăpădenii, destul de numeroşi, care aşteptau în haltă. Cei din autobuz schimbară semne de bineţe cu cei din tren care se îndreptau spre aceleaşi locuri de muncă.

Lui Veanu i se păru că recunoaşte pe cîţiva dintre cei de la fereastra unui vagon, dar îşi opri îndemnul să-i salute, temător, să nu se fi înşelat şi să apară caraghios în faţa celor din autobuz, care se uitau la el cu coada ochiului. Întoarse capul spre dreapta, unde se vedea lunca satului, largă, deschisă, ca o palmă uriaşă, brăzdată de lanurile grînelor în pîrg, de cucuruzele verzi, de grădinile de zarzavaturi, botezate acum de roua subţire a dimineţii. La marginea Tîrnavei, lîngă „berc", un tractor nou, colorat puternic în roşu, se căznea să pompeze apa în şanţurile simetrice, peste pămîntul uscat de zilele lui Cuptor, pe care şi el, opt ani la rînd, îl brăzdase, cu pluguri mari, icnind în rădăcinile încăpăţînate ale pirului. De la liceul seral, îşi tîra oasele grele de somn şi plumb, tot prin „bercul" ăsta îndesat de plopi subţiri, cu trunchiul argintiu şi frunze jucăuşe, de sălcii aplecate peste malurile apei ca bocitoarele. Anii cei mai încordaţi din viaţa lui, anii în care, din crisalida salopetei de tractorist, unsă de uleiuri şi îmbîcsită de praf, se

căznea să iasă la lumină creatorul și stăpînul mașinilor ce-l legaseră de pămînt.

Îl treziră din această raznă peste luncă și peste timp fluieratul repetat al locomotivei. Autobuzul se smuci și el trecînd, în sfîrșit, peste linia ferată și cotind repede la dreapta, în drumul țării, spre Ciurel.

Inginerul se mai uită o dată în urmă peste clinele dealurilor, peste Zăpadia cu fumuri albe, plutitoare, intimidate parcă de limpezimea cerului înalt al dimineții.

Bunică-sa înțepenită pe locul din față, lîngă șofer, își răsuci și ea capul mic și tremurat spre satul ce rămînea în urmă. În ochii ei bătrîni și obosiți, ceața aceea subțire, argintie, părea o răsuflare a morților dragi.

— De ce taci, nană Mărie ? o întrebă unul dintre bărbații tineri, așezați lîngă ea. Mai spune-ne ceva...

— Ce, mă ?

— Orice... despre tetea Artimon !...

Bătrîna își dezlipi cu greu privirile de pe marginea mișcătoare a Zăpadiei, rămasă acum în urmă, la discreția soarelui ce năvălea obraznic, posesiv, pe geamul uriaș, prăfuit, al mașinii. „Aștia, tinerii, se gîndi Maria, care nu mai știu face poduri și fîntîni, sînt în stare să rîdă și de morți !“ Se uită spre Veanu, să-i ceară din priviri părerea, dar i se păru că ațipise și-l lăsă în pace.

— Nu, mă ! continuă ea cu voce tare. Nu vă mai spui nimic... N-am ce să vă mai spui...

Își îmbrobodi mai bine năframa neagră, trasă pe ochi, s-o apere de razele soarelui.

Intraseră, între timp, în comuna Ciurel. Șoferul claxona, din cînd în cînd, numai prin dreptul anumitor porți. Avea el cunoscuții lui și semnele lor bine stabilite, de multă vreme.

— Aș vrea să oprim, două clipe, la primărie ! zise, pe neașteptate, Veanu, destul de tare, ca s-audă șoferul.

Toți își întoarseră, mirați, privirile spre el. Maria încercă chiar să se scoale în picioare, să vadă dacă nu cumva i se făcuse rău. Dar zdruncinăturile repetate ale mașinii o așezară la loc.

— De ce să oprim ? întrebă șoferul.

— Nu te simți bine ? adăugă altcineva de-alături.

— Ba da ! Ba da ! se apără inginerul. Aş vrea să schimb doar cîteva vorbe cu primarul...

— Cu primarul ? se auziră mai multe voci deodată.

— Da, cu primarul, repetă Veanu.

Insistenţa lui îi făcu pe ceilalţi să izbucnească în rîs.

— Cu primarul ? mai întrebă unul.

— Da, cu primarul... De ce rîdeţi ?

— Mai bine să ne oprim la Artimonuţ ! interveni Maria, ca şi cînd ar fi vrut să-l scape la timp pe Veanu de situaţia aceea.

— Întîrziem, nană Mărie, nu se poate ! se auzi, hotărîtă vocea şoferului.

— Întîrziem ! repetară şi ceilalţi. Întîrziem...

— Şi nouă nu ne dă de mîncare Artimonuţ...

— Nici primarul...

— Da' cine vă dă, mă ? îndrăzni bătrîna.

— Statul, că la el lucrăm ! zise unul. Nu la Artimonuţ...

— Mă, de el să nu v-atingeţi ! îi ameninţă bătrîna. Că voi l-aţi ales preşedinte, nu eu...

— Ba ni l-or ales nevestele, că ele au dreptul la vot, nu noi !...

— Opriţi ! se răsti la ei Veanu, în timp ce se ridică în picioare. Şoferul frînă brusc. Inginerul ridică desagii grei şi se îndreptă spre uşa de coborîre. Bărbaţii din faţă o ajutară pe bătrînă, dînd jos geamantanul de lîngă şofer.

— Plata ne-o faceţi cînd vă întoarceţi de la mare, zise şoferul. Vă aşteptăm, nană Mărie !

— Să ne-aduci nişte scoici, adăugă fostul marinar, de parcă s-ar fi adresat unui copil. Nu mai îndrăzni să repete gluma cu delfinul.

Rămaşi la marginea drumului, cei doi se bucurară cînd apăru de după colţ şi se apropie de ei şeful postului de miliţie întrebîndu-i :

— Căutaţi pe cineva ?

— Ne căutăm neamurile, se grăbi să răspundă bătrîna.

— Ce neamuri ?

— Pe Artimonuţ, nepotu-meu...

— Nu-l cunosc...

— Cum nu-l cunoşti ? ! se miră Maria.

— Așa... Știți, eu sînt foarte nou aici... Am fost transferat de la județ numai de cîteva zile...

Veanu înregistră cu plăcere această precizare. „Va să zică, au început să-i miroase, să le ia urmele vînătorilor... Asta înseamnă că... Mă duc direct la primar, să iau taurul de coarne..."

— Înainte de-a merge la fratele meu, Artimon Borcea, președintele *ceapeului*...

— A, despre dînsul era vorba ? Nu-l găsiți, îl întrerupse miliția pe Veanu.

— Cum ? se sperie bătrîna.

— L-a chemat astăzi urgent la județ... Eu l-am anunțat...

— A plecat singur ? întrebă Veanu.

— Cu tovarășul primar și cu o tovarășă Lunceanu...

— Și cine i-a chemat ? UJCAP-ul ? Cobra sau... ?

— Care Cobră ? întrebă șeful de post.

— Este unul... în fine... lăsați... dădu Veanu înapoi. Aveam o vorbă cu primarul, sau cel puțin cu soția lui...

— Poftiți la noi, la post, să-i dăm un telefon.

— Eu nu mai viu, zise Maria. Se așeză pe geamantan, urmărindu-i cu privirile pe cei doi care se îndreptară spre biroul miliției... „Doamne, numai de nu li s-ar întîmpla ceva... Și lui Artimonuț, și lui Veanu..."

— E bucluc mare ? îndrăzni inginerul, cu fața îndreptată spre milițian.

— Ce bucluc ?

— Cu cei trei, cu...

— Cu ce ?

— Păi, începu Veanu să se bîlbîie, dacă vînătorii ăștia încearcă s-o compromită, ori chiar să... N-apucă să-și termine gîndul, fiindcă se trezi în fața clădirii albe, în care funcționau împreună și postul de miliție și dispensarul comunal. Pe ușa deschisă, se auzi țipătul unei femei, apoi, la un interval scurt, scîncetele fulgerate ale unui copil nou-născut.

Veanu simți că i se taie picioarele. Imaginea scenei teribile de la spitalul din Arcud îi împăienjeni ochii, anihilîndu-i reacțiile de apărare.

— Mi-e rău, șopti moale, prinzîndu-se de brațul șefului de post.

— Hei, tovarăşe ! Ce-i cu dumneata ? se sperie acesta, şi văzîndu-i faţa albă îi arse o palmă, fără să mai stea prea mult pe gînduri. Veanu îşi îndreptă spinarea, se întoarse cu spatele spre dispensarul medical, şi după ce-i mulţumi miliţianului pentru „medicamentul" administrat prompt, porni în fugă spre bunică-sa.

— Mi-e rău, mamă, hai să mergem...

— Tulai, se văietă Maria, ce-i cu tine, dragu' mamii, doar nu te-o bătut ?

— Nu, se grăbi Veanu s-o liniştească. Nu...

— Vă rog să mă iertaţi, zise miliţianul ajungîndu-l din urmă. Ştiţi, eu am învăţat că în cazuri de-astea de leşin... Dar dacă doriţi să vă vadă dom' doctor, îl chem numaidecît... Cred c-a terminat cu naşterea aia, care a început după miezul nopţii...

— Nu, vă mulţumesc, zise inginerul, ridicînd grăbit desagii de jos şi încercînd să apuce cu mîna dreaptă geamantanul.

— Tulai ! strigă din nou bătrîna. Uite, Veanule, că-ţi cură sînge din nas...

— Nu-i nimic, *mamă-tînă*... îmi face bine...

— Să mă scuzaţi, zise miliţianul, întinzîndu-i batista. Staţi că fug după doctor...

— Nu ! se apără Veanu, refuzînd batista şi căutîndu-şi-o pe-a lui. Nu-i nevoie de nici un doctor... Hai, mamă, să mergem la casa lui Artimonuţ, vreau să mă spăl cu apă rece din fîntîna lor...

Porni orbeşte înainte, cu paşi mari, încît Maria abia se ţinea după el.

Bătură zadarnic în poarta lui Artimonuţ.

— Nu-s acasă, mamă, or fi plecat cu toţii la judeţ...

— Unde ? îl întrebă bătrîna apropiindu-se şontîc-şontîc.

Veanu îşi şterse firişorul de sînge de pe bărbie, şi înfundîndu-şi nara stîngă cu batista, porni mai departe, strigîndu-i peste umăr :

— Mergem la canton, mamă, să luăm cursa de şapte... Mai poţi ? Nu te dor picioarele ?...

— Mă dor, da' pot... Arz-o focu' pe Anuţă, că tocma' azi...

— Lasă, mamă, că-i găsim noi cînd ne-ntoarcem de la mare...

Noroc că pe drum nu se întîlniră cu oameni cunoscuți. Mergeau încet și schimbau, rar, cîte o vorbă de la distanță. Cînd ajunseră la canton, Veanu scoase o găleată de apă rece și se spălă în grabă, pînă nu băgă bunică-sa de seamă ce era cu el.

— Mi-a fost sete, zise, ștergîndu-și fața cu dosul palmei. Nu vrei și dumneata un pic de apă rece ?

— Nu, că-s încălzită, și mi-i teamă să nu fac aprindere de plumîni... Auzi, Veanule, ce-ai avut tu cu milițianu' ?

— Nimic, mamă... M-am împiedicat de-o piatră, era să cad, și el m-a prins în brațe...

— Vezi, ai ajuns să mă minți și tu...

— Nu te mint... E un om de treabă... Nu l-ai văzut ?

— Numai pe Artimonuț să-l lase-n pace...

Sosi trenul. Cantonierul îi ajută să urce. Ajunși în gara Blajului, inginerul se uită spre confluența Tîrnavelor, peste podul mare de fier, acolo unde se afla locul vechiului și nenorocitului accident de cale ferată. Totul se vedea limpede, deslușit : podul, apele înnămolite de ploile verii, liniile de cale ferată, semnalizatoarele electrice, clipind mereu din ochii lor cu priviri violente, cînd verzi, cînd roșii. Da, și printre semnalele acelea alternative, deschizînd și închizînd calea locomotivelor ciclopice, lui Veanu îi apăru iarăși, ca o nălucă, chipul lui *Niculae Chefere*. Stătea acolo, pe o traversă de lemn vechi și putred, cu capul rezemat în pumni, și-l mustra supărat : „Mă uiți, mereu, Veanule ! Ai trecut prin Ciurel și nici nu te-ai oprit să-mi vezi copilul... O să-mi putrezească oasele pe-aici, prin închisoarea din Arcud, și tu tot nu vrei să dai ochii cu mine..."

Tulburat din cale-afară, se trezi că vorbește tare :

— Ce-ai zice, mamă, dac-am merge azi pînă la Arcud ? !

— Nu ! se împotrivi Maria. Nu, că dacă te-or prinde iar pe-acolo, nu te mai lasă...

— Cine să mă prindă ? îi puse mîna pe umăr inginerul. Cine ?

— Păi, umbrele, șovăi o clipă bătrîna, ele, că doar n-au murit de tot... Așa sînt umbrele celor dragi, nu mor dintr-o dată... Mai rătăcesc prin lume, ca strigoi... Dacă te-or vedea

pe-acolo, te trag după ele. Da' eu nu te dau, sluga mamii, aşa să ştii, că numa' pe tine te mai am...

Vorbele bătrînei îi interziseră orice gînd de-a se mai întoarce, pînă una-alta, la Arcud. Şi-atunci, ce altceva putea să facă decît să se supună iarăşi voinţei tiranice şi inspirate a bunicii.

— Şi unde mergem ?

— Scoate bilete numa' pentru Copşa... Să-l căutăm şi pe Ion...

Rămasă singură, aşezată pe-o bancă şi uitîndu-se la peronul înţesat de oameni tineri, gălăgioşi, Maria începu să se căineze, clătinînd din cap : „Doamne, Doamne, că rău m-ai putut bate !... Copilu' ăsta nu-i nici acum în toate apele lui... Tare mă tem să nu rămîi şi fără el..." Plîngea mut, fără lacrimi, repetîndu-şi cuvintele de Cassandră : „Să nu rămîi şi fără el".

Aşteptînd la ghişeu, să cumpere biletele, Veanu repeta, la rîndul său, aceleaşi gînduri : „Ceva nu-i a bună cu călătoria asta... De ce-o fi vrînd bunica să-i caute pe toţi, cînd era atît de grăbită, îşi dorea atît de mult să ajungem la Axente, să vadă marea ? !" Dar, mai mult decît toate aceste întortocheli din firea bătrînei, cu care începuse să se obişnuiască, pe Veanu îl supăra că, tocmai cînd se credea vindecat de frica de năluci... Nu de cele vechi... de nălucile vînătorilor păcătoşi şi corupţi, alergînd pe urmele Valeriei. Dăduse bir cu fugiţii... Frica de gura lumii îl îngenunchease şi-o lăsase pe Valeria în gura lupului... O căută cu privirile pe bunică-sa, reazemul lui de cînd era de-o şchioapă...

Cumpără biletele şi se îndreptă spre locul unde îl aştepta bătrîna. Cînd sosi, în sfîrşit, personalul de Alba-Iulia, se înghesuiră amîndoi prin mulţime îndreptîndu-se, printre ghionturi şi îmbrînceli, spre treptele înalte ale vagonului. Cineva o ajută, totuşi, pe Maria să urce, de parcă ar fi cunoscut-o.

— De unde eşti, mă ? îl întrebă ea după ce ajunseră sus în vagon, în loc să-i mulţumească de ajutor.

— Din Ciurel, nană Mărie, îi răspunse băiatul.

— De-a' cui, mă ? stărui bătrîna, ştiind că s-ar osteni zadarnic să-l recunoască după asemănarea cu părinţii.

— De-a' lui Frățilă... Cred că mă știi, că-s vecin cu Ion și cu Virgil, nepoții dumitale...

— Ba, strănepoți, mă, nu nepoți ! îl corectă bătrîna, mîndră de vîrsta ei. Da' ei nu-s pe-aici ?

— Nu... N-au venit... Poate că-s supărați, nană Mărie, de cînd cu povestea asta...

— Ce poveste, mă ? îl luă la întrebări, așezîndu-se, în grabă, pe prima banchetă din vagon.

O dureau picioarele. Trenul porni la drum și ajunse doar din cîteva opinteli, în dreptul cvartalului de locuințe ridicate pe locul unde fusese, altădată, „tîrgul de bucate". Bătrîna n-avu timp să se mire, nici să-și mai aducă aminte de cîte ori fusese în tîrgul acela împreună cu Artimon să vîndă grîu și porumb, să-și plătească dările, să nu vină *jucuții* să-i ridice hainele de pe pat...

— Povestea aia cu gazeta, nana Mărie, reluă băiatul. C-am cetit-o și eu... Și-acum zice lumea prin sat c-o să-l schimbe din funcție pe tetea Artimonuț...

— Cine să-l schimbe, mă ? îl prinse ea de mînă, de parcă băiatul urma să fie executorul unei asemenea porunci.

— Păi, Valeria...

— Valeria ? ! tresări Veanu.

— Da, se zice că de-aia or chemat-o acasă... Am văzut-o și eu azi-dimineață, în trenul cu care-am venit la Blaj...

— Era singură ? își trădă inginerul îngrijorarea.

— Ba, nu era singură...

— Da' cu cine, mă ? interveni din nou bătrîna.

— Cu primarul...

— Artimonuț, nu era cu ei ? îl iscodi Maria, neliniștită, mai ales cînd văzuse că Veanu se schimbase la față.

— Nu, nană Mărie, pe dumnealui nu l-am văzut... De-aia crede toată lumea că-l schimbă...

— Fugi, mă, *ocoșule !* se supără ea. Ce-i aia „toată lumea" ? Tu crezi că pe-un președinte îl schimbă cine vrea ?

Întrebarea bătrînei îl încurcă pe băiat.

Apoi, îl luă Veanu la rînd :

— Dar *Cobra* ? Nu era cu ei ?

— Care *Cobra* ? făcu o mutră uimită băiatul.

— Ăla... vînătorul... Nu te face că nu-l știi... ?

— La noi în sat nu cunosc pe nimeni cu numele ăsta, îi răspunse. Poate că...

— Bine, murmură Veanu, bine... Lasă-l dracului !

Ajunseră în dreptul „Cîmpiei Libertății". Dar Maria nu-și mai aminti nimic din călătoria făcută, în iarnă, împreună cu Artimon, cînd îi puseseră lui Petre, care-i conducea, tot felul de întrebări despre monumentele de-acolo. Nu-și mai întoarse capul nici în stînga, spre dealul înalt și spre crucea lui Iancu, de unde urmăriseră și ea, în 1912, zborul legendar al lui Aurel Vlaicu. Capul îi căzu în piept, și ațipi ca un copil.

Și în tăcerea aceasta prelungită ajunseră în gara Copșa Mică.

Porunca bătrînei trebuia îndeplinită. Veanu gîfîi din nou sub povara desagilor. Geamantanul i se părea însă mai ușor, ca o jucărie. „Ciudat, își zise, cum fug și cum se întorc puterile în trupul omului." Bătrîna, coborînd, îl întrebă, de jos, pe băiatul din Ciurel :

— Tu nu vii, mă, cu noi ?

— Unde, nană Mărie ?

— La Ion, la profesoru' nostru...

— Nu, că noi mergem la Brașov, în tabără...

— O, tăbărî-v-ar supărarea ! exclamă ea, cu o simpatie întoarsă pe dos.

În spatele gării, nu găsiră nici un taxi, iar pînă în comuna „Axente Sever", unde locuia Ion, era ceva drum. Se așezară, deci, la marginea șoselei, încercînd să găsească vreun șofer de ocazie mai binevoitor. Trecură mai mulți, dar nici unul nu opri. Îi usturau ochii de fumul gros și mirosurile ascuțite ale Combinatului chimic.

— N-au voie, după lege, *mamă-tînă*, încercă să-i scuze Veanu pe șoferi, într-un tîrziu. N-au voie...

— N-au dacă nu le dai bani, își arătă ea supărarea și oboseala. Asta-i legea lor, banu'...

Ieșirea aceasta răutăcioasă îl surprinse pe Veanu.

Dar, parcă anume pentru a nu-i da dreptate, o mașină mică, „Dacia", opri în fața lor.

— Hai, mătușă, suiți-vă ! zise omul de la volan.

Inginerul stătu o clipă în cumpănă, apoi dădu din umeri, sălță iar desagii și-i așeză lîngă bunică-sa, împreună cu geamantanul, pe bancheta din spatele mașinii.

El se urcă în față, lîngă șofer, în aceeași stare de surpriză și nedumerire.

— Nu mă mai cunoști, mătușă ? întrebă omul, înainte de-a apăsa pe accelerator.

— Ba mi se-mpare mie că te cunosc, zise bătrîna, uitîndu-se iscoditor la fața lui.

— Al cui sînt ?

Maria se uită, se tot uită, apoi, după o pauză prelungită, îi răspunse :

— Nu știu... Nu ești oare a' lu' soru-mea, ăl mic ? „*Cel-mic*" ? tresări dureros, necontrolat, Veanu.

— Ba eu sînt, mătușă ! continuă vocea șoferului. Eu sînt...

— O, bată-te norocu' ! Tu ești, mă, ăla beteagu' din care o scos soru-mea spiriduși ?

— Eu, mătușă ! Eu sînt ăla, rîdea nepotul cu gura pînă la urechi

— Și-acum, reveni bătrîna, nu te mai cercetează, mă ? C-am auzit c-or mai rămas destui spiriduși pe-aici, prin Copșa voastră...

— Nu știu, poate-or fi mai rămas mătușă, dar pe mine nu mă mai cercetează ! S-or fi speriat, că eu îs mai al dracului decît ei, rîse iar, sănătos, omul. Așa că, poți fi sigură că nu mai amețesc... Vă duc repede pînă la Zăpadia...

— Dar noi nu mergem acasă, interveni, în sfîrșit, și Veanu.

— Mergem la Ion, la profesoru' nostru, zise Maria. Cred că-l cunoști pe Ion, nu ?

— Cum să nu-l cunosc ? ! Hai, mai bine, să pornim, că-s grăbit...

— Da' unde te grăbești ? Că doar Victoria, soru-mea, fie iertată, ca și tată-tău...

Bătrîna nu-i uitase nici pe ei, în lungul pomelnic al morților ce-i purta în suflet.

— La Blaj mă duc, mătușă... Am treburi pe-acolo, pe la fabrica de mobilă...

Soarele îi dirija, din spate, cu reflectoarele lui imense. Casele, aliniate pe marginea șoselei, cu acoperișurile înnegrite de stratul gros de fum, se uitau la ei posomorît, ca niște femei îndoliate. Dar nici nu porniră bine și ajun-

seră la casa veche, săsească, a lui Ion Borcea. Bătură în poartă, apăsară stăruitor pe sonerie, pînă cînd se ivi, pe treptele înalte, ca de pe altă lume, sasul bătrîn, singuratic, care-şi mai păstra o parte din proprietate. Fără să mai aştepte să-l întrebe ceva, le strigă răguşit :

— Nu-s acasă !

— Dar unde-s, stăpîne ? întrebă Veanu, ştiind că omului îi plăcea apelativul acesta tradiţional „stăpîne".

— La mare ! răspunse bătrînul.

— La mare ? ! exclamă Maria, uimită. Ţi-am spus eu, Veanule, că nu ni s-arată cu drumu' ăsta...

„La mare, la mare", repetă în sine inginerul, ca în extaz.

— Nu-s acasă, v-am spus ! S-au dus la mare, strigă din nou sasul, observîndu-i încă tot acolo, parcă neîncrezători în spusele lui. La mare ! N-auziţi ?

Ca alungaţi de aceste cuvinte, urcară grăbiţi în maşină.

— Du-ne la Lucreţia ! îi porunci Maria nepotului. La Brateiu...

— Bine, mătuşă, fie pe voia dumitale, că dacă mai întîrziu şi eu o oră-două, nu moare nimeni...

— Cine să mai moară ? îl luă la zor bătrîna.

— Nimeni... Aşa merge vorba... Cine să mai moară ?

— Să nu mai moară nime, mă, auzi ! Că nouă ne-o fost destul...

— Ne-o fost destul, repetă Veanu, copilăreşte.

— Şi cum de s-a putut, totuşi, întîmpla una ca asta, nepoate ? îşi trădă, pînă la urmă, indiscreţia omul de la volan.

Se uită în oglinda retrovizoare, la faţa bătrînei, apoi la Veanu.

— Nu ştiu, murmură el, posomorît, cu buzele albe, tremurînd. Nu ştiu...

— Lasă-l ! îi porunci Maria. Acum îl duc şi pe el la mare, să se vindece, că-i beteag...

— Nu-i adevărat ! protestă Veanu, luat din nou prin surprindere de observaţiile bătrînei.

— Singurătatea şi pustiu-s mai rele ca moartea, aşa să ştiţi voi !...

Drumul acesta, nu mai lung de-o jumătate de oră, pînă în Brateiu, pe care Veanu îl făcuse, împreună cu

Eugenia, nu cu mult timp în urmă, i se păru că nu se mai sfîrşeşte. Soarele îi bătea din faţă, cu o indiscreţie mereu ironică, parşivă, de călău simpatic.

Din stînga şoselei, dinspre lunca Tîrnavei-Mari, năvăleau, prin geamul deschis, mirosurle tari de ierburi abia cosite, de grîne în coacere, de arbori şi de pomi care respirau cu toţi plămînii frunzelor dese, înnegrite de seve. Femei multe, îmbrăcate în bluze albe, întorceau brazdele groase, în timp ce bărbaţii — tineri sau bătrîni, nu se vedeau bine de la distanţă, din fuga maşinii — culcau la pămînt altele noi. Din dreapta, de sub geana pădurilor mari, întunecate, alunecau clopotele turmelor de oi, ale cirezilor de vite. Printre vacile bălţate, de rasă Siementhal, familiare locului, şi care nu semănau cu cele negre, aduse de el din Maramureş, Veanu zări şi pîlcurile mari de bivoli, fiinţe preistorice, duhuri ale nopţii şi pădurilor. Apropierea de Brateiu îi arse braţele de căldura trupului Eugeniei, căzută într-un somn obosit de povara vieţii ei şi-a pruncului lor. Îi mîngîia tandru amintirea, încercînd să se dezmeticească la vederea soacrei Lucreţiei, ieşită în poartă.

— Bine-aţi venit, cuscră ! se grăbi ea, adresîndu-se bătrînei.

— Unde-s ? o întrebă Maria, pe nerăsuflate.

— La mare ! îi repetase formula.

— Vezi, se întoarse Maria, ţi-am spus eu, Veanule, că nu-i a bună...

— Ce nu-i a bună, cuscră ? o întrerupse, speriată, Domnica.

— Drumu' ăsta pe care-am pornit noi, făcu ea un semn larg cu mîna, de parcă voia să cuprindă întreaga planetă. La Copşa nu i-am găsit acasă, zicea sasu' că-s plecaţi la mare...

— Atunci, rămîneţi aici, îi îndemnă femeia. Toadere, hai, măi omule, să vezi cine-o venit la noi !...

În timp ce, ajutat de cuscrul său, dădu jos desagii şi geamantanul din maşină, Veanu începu să-şi spună : „Într-adevăr, ceva se întîmplă cu călătoria noastră. Dar mai ales cu *mama-tînă* !... Tocmai dumneaei, care a dorit atît de mult să mergem la mare, să-l aducem pe Axente

acasă, acum se supără pe toți, c-au plecat la mare fără știrea și învoirea ei..."

Grăbit, celălalt nepot al bătrînei se pregăti să-i părăsească.

— Acum, du-ne la Brașov ! îi porunci Maria.

— Nu, mamă ! interveni, hotărît, Veanu. Ne descurcăm noi, vere, și fără mașină...

Îl îmbrățișă și-i făcu semn că poate pleca.

— Să-mi aduci niște scoici, mătușă ! strigă el din poartă.

Dar bătrîna nu-l mai auzi, se trase în casă, la umbră.

Domnica se grăbi să le așeze masa. Veanu mîncă și bău grăbit, cu poftă. Se vedea că noaptea fusese, pentru el, prea scurtă, iar alergăturile agitate ale dimineții îl obosiseră. Simți că-l cheamă la somn, cu mirosurile lui sălbatice, amețitoare, fînul pe care Teodor abia îl cărase acasă, înfundînd cu el o „felderă" a șurii. Se grăbi, deci, să urce scara de lemn, stîrnind cîteva găini din cuibarele lor. Mereu pe lîngă inginer, pe urmele lui, trădînd, astfel, o grijă suspectă, Teodor îl întrebă :

— Cînd să te scol, cuscre ?

— Sînt obosit, zise. Plecăm cu trenul, mai spre seară...

Adormi, totuși, foarte greu. I se părea că se află cînd în leagănul unui cîmp uriaș, otrăvit de prea stăruitoarele lui parfumuri, cînd în leagănul mării, dar nu al unei mări bune și blînde, ci al mării otrăvite de soare, din prizonieratul lui Ion Cireș. Da, ea era, numai ea, *Thalassa*, marea neliniște, groapa și casa, cum citise el odată, într-o poezie... Din apele ei se ridica și se scufunda succesiv, în imposibilitatea unei nașteri, într-o ciudată joacă de-a v-ați ascunselea, soarele acela roșu, uriaș, pe care el îl botezase *Cel mic*... Soarele care-i inundase somnul agitat, în care morții se amestecau din nou cu cei vii, în care ielele, jucînd dezmățat, îl prinseseră și pe el în hora lor, pînă la epuizare. Cînd se trezi din buimăceală, sări în picioare speriat, cu cămașa udă în spate. Se uită grăbit la ceasul de pe mînă. Abia trecuse de amiază. Oftă ușurat, se frecă la ochi și, prin lumina lor furnicată de gîze mari, roșii, începură să zboare vrăbiile, multe, gălăgioase, toate cîte își aveau cuibul între căpriorii și țiglele acoperișului. Șura deveni un stol imens, agitat. Coborî, cu multă precauție, scara,

ieşind în curte. Cerul era acoperit de nori negri, cu frunţi mari, de bivoli, boncăluind întărîtaţi, dinspre păduri, chemînd orgiile în urma lor.

Fugi în casă şi întrebă de bunică-sa.

— Doarme ! îi răspunse Domnica. Doarme... Că se ţine dumneaei, Veanule, se ţine, dar tot îi bătrînă, nu mai seamănă cu cea de altădată... Ai grijă, fii cu luare aminte pe unde-o duci !...

— Nu eu, cuscră, dumneaei mă duce pe mine, murmură inginerul. Eu...

— Ne-o spus tot planul, mărturisi Domnica.

— Şi planul ăsta tot al dumneaei este, nu al meu...

— Numa' de v-ar reuşi, intră în vorbă şi Teodor. Că după prepestenia asta care-o dat peste voi, adică peste noi toţi....

— Să ne ierţi, cuscre, îl întrerupse Domnica, să ne ierţi că n-am putut veni şi noi la înmormîntare, acolo, la Arcud... Da' Măricica era bolnavă, iar pe Aurel şi pe Mircea n-am vrut eu să-i las... Supără-te pe mine, zi-mi ce vrei, dar să ştii că eu nu i-am lăsat... Cum era s-o vadă moartă pe Jenica, după ce, numa' cu cîteva zile mai înainte, s-au jucat, aici, împreună !... Doamne fereşte şi pe duşmani.

Veanu nu-i răspunse. Întors mereu spre rănile lui, obligat să nu le uite, se gîndea acum la bunică-sa, temător ca nu cumva să se stingă şi ea în somn, să-l lase, într-adevăr, singur.

— Să ne ierţi, interveni şi Teodor, văzînd că inginerul tace, să ne ierţi, cuscre, da' ne-am gîndit că-i mai bine aşa, adică să rămînă vie, s-o poarte copiii în ochi şi-n suflet cu faţa ei ai' frumoasă, ca stropită cu lapte...

Ca şi cînd din toate vorbele lui Teodor n-ar fi auzit decît cuvîntul „lapte", Veanu se simţi împins în urmă, tocmai într-acolo unde n-ar mai fi dorit să se întoarcă. Îi năvăli, deodată, pe buze gustul laptelui cald din şuştarul adus atunci, după înmormîntare, de bătrînii mulgători ai vitelor. În urechi începură să-i răpăie ploile fierbinţi ale tuturor şuştarelor din fermele Arcudului, gîlgîitul tuturor căldărilor vechi, tradiţionale, ca şi al aparatelor electrice, care pompau laptele spumos în bidoane. Toate păreau acum o clipă albă, o secundă de spume, peste care se năpusti, orbeşte, sîngele *ei*, sîngele *lui*, sîngele *lor*...

— Să ne ierți, cuscre, repetă Domnica, trezindu-l din vedenii.

— Să nu te superi, zise Teodor, că noi, aici, i-am învățat și pe copii să plîngă pentru cei duși...

Se trezi și Maria. Cînd îl văzu pe Veanu stînd de vorbă cu neamurile, se liniști.

— Vine ploaia, zise, mă dor oasele.

— Ploile de vară, cuscră, se apropie de ea Domnica, vorbind tare, ca să audă, ploile de vară vin și trec, ca tinerețea... Numa' să vină curate, să nu ne prăpădească hotarele...

— Putem pleca ? o întrebă nepotul.

Graba ei se mutase acum în sufletul lui.

— N-am dormit deloc, Veanule, minți bătrîna. Am stat așa, să mă hodinesc, cu ochii închiși, să poci ajunge sănătoasă la București...

— Cum la București ? Păi nu spuneai că mergem la mare ? „Thalassa, Thalassa, leagănul, casa..."

— Trecem pe la Petre, să-i văz și pe ei... Poate avem norocu' să-i găsim acasă. Că el, cu fabricile lui...

Plecară cu un tren personal, după-amiază. Maria începu să se uite cînd pe geamul din dreapta al compartimentului, spre păduri, cînd pe cel din stînga, spre lunca Tîrnavei-Mari. Mirosea a furtună.

— Bieții oameni, oftă bătrîna, numa' de nu i-ar prinde cu fînîu' pe jos !... Dacă plouă la munte, vin apele mari, vine potopu'...

— Toate apele se varsă în mare, murmură Veanu.

Fulgerele se apropiară, de cîteva ori, de linia trenului, zvîcnind scurt. Tunetele urmau la mică distanță. Bătrîna își făcea cruce de fiecare dată.

— Doamne, adu-o curată, bolborosea ea, în *năfrămuța* albă cu care-și ștergea nădușeala de pe obraji.

Veanu se uita la bunică-sa cu și mai mare venerație, ca la o icoană. Se trezi că o prinde pe după umeri, speriat.

— *Mamă-tînă*, ce m-aș face eu fără dumneata ? !

Bătrîna, măgulită, alintată în felul acesta, se lipi de el, tremura de dragoste și de grija lui, de parcă l-ar fi ținut în brațe, copil mic. Răspunse cu întîrziere :

— Dacă vine iar potopu', tu scoți iar oamenii de sub apă...

Trenul intra în gara Sighișoara. Pe zidurile orașului, inundațiile din anul celălalt își arătau, cu dungi groase, de igrasie, cotele lor catastrofale. Bătrîna le văzuse înaintea nepotului. Iar remarca ei că Veanu ar fi gata să sară din nou în apă pentru alții, îi făcu acestuia bine. În memoria lui se învălmășeau încă apele și uscatul, ca în clipa genezei. Marea nu voia s-apară, nu era despărțită încă de pămînt. Și bătrîna, pesemne, uitase de ea.

Pe măsură ce se apropiau de Brașov, Veanu deveni tot mai nervos. Se ridică de pe banchetă, începu să umble prin vagon, deschidea și închidea geamul, îi ceru bătrînei de mîncare, ca și cînd i-ar fi fost foame.

— Ce-i cu tine ? Te simți rău ?

— Nu, mamă, n-am nimic...

— Ba ai, că eu te simț... Ți-i frică de ceva...

— De ce să-mi fie frică ?

— Așa... de viață... Că de moarte nu mai ai de ce... Ei i-ai plătit toate vămile... Poate mai ai una singură...

— Care ? se uită Veanu speriat.

Ajunseră, în amurg, la Brașov. Tocmai la ceasul pe care îl ura el, care îl alungase pentru totdeauna de-acolo. Își întoarse privirile dinspre munții roșii, încenușați, spre uzinele de tractoare. Geometria lor îi era familiară. Nu se-ndoia că, dacă s-ar fi dat jos, colegii l-ar fi întîmpinat cu brațele deschise, ca pe un persecutat al vieții, ca pe un om învins și nefericit. Dar ideea că l-ar fi putut socoti un „persecutat", îl făcu să se așeze lîngă bunică-sa și s-o ispitească :

— Ce-ai zice, *mamă-tînă*, dacă ne-am da jos și am rămîne peste noapte la Brașov ?

— De ce să rămînem ? tresări Maria.

— Așa, șovăi Veanu, așa... Să-mi mai văd colegii de la uzină, s-o căutăm pe Letiția, să...

— Care Letiție ? îl luă la zor bătrîna...

— Cum ? Ai uitat de Letiția lui Gavrilă, din satul nostru ?

— Da' ce ai tu cu ea ? Că și ea îi cam rea de gură, ca și Valeria lu' Gligor...

— N-am nimic cu ea, ce să am ? Dar ne-a fost prietenă bună, şi Eugeniei şi mie... Prietenă bună... Poate că, dacă nu era ea, noi nici nu ne cunoşteam, nici nu ne luam...

Trimiterea bătrînei la asemănarea dintre cele două consătene îl făcu din nou să se simtă vinovat. Le uitase prea repede, cu toate că Valeria se afla, poate, la ceasul acela, într-o situaţie... Poate că vînătorii...

— Acum, îi prea tîrziu ! îl întrerupse Maria. Nu-i băga de vină Letiţiei că v-aţi cunoscut şi că v-aţi luat cu Jenica...

— Nici nu m-am gîndit la una ca asta ! Numai eu sînt vinovat pentru toate... Numai eu...

Bătrîna nu-i mai spuse nimic. Semn că, după judecăţile ei, fiecare om rămîne răspunzător pentru faptele sale.

— Artimoane, Artimoane, începu să se tînguie pe neaşteptate, cum m-ai adus tu atunci, iarna, pe la blocurile astea, să-l căutăm pe Veanu... Şi simţeam eu, da' nu ţi-am spus, că tu numa' pe el ai vrut să-l mai vezi, că, fără să-l vezi, nu puteai să mori...

— Da, zise Veanu, atunci cînd m-aţi căutat, eram pleçat de-acasă, cu *ea*, cu Liliana...

— Cu care Liliana? se miră bătrîna.

— Cu Jenica, mamă, îşi retrase el cuvintele, ca ars, dîndu-şi seama că iar le confunda.

— Veanule, de ce mă minţi ? Tu ai mai avut pe cineva, înaintea ei ? Spune drept...

— Da, *mamă-tînă*, recunoscu el într-un tîrziu. Am mai iubit o fată, dar a murit...

Bătrîna se uită speriată şi începu să tremure mai tare din cap. Îşi scoase *năfrămuţa* din buzunar şi se ştergea pe frunte, pe faţă, de sudorile reci care-o năpădiră.

— Cum, adică, a murit ?

— A murit, arsă de vie... A fost o întîmplare nenorocită... A ars ca o lumînare...

— Tu vorbeşti în dodii, îl zgîlţîi de umăr. Trezeşte-te !

— Din păcate, e-adevărat... A ars de vie...

— Unde ?

— Acolo, între munţi, la uzinele din Cîmpulung...

— Nu înțeleg... Ce căutai tu pe-acolo... A ars din pricina ta ?

— Nici eu nu știu, mamă. Poate că da, poate că nu... Eu m-am jucat cu ea de-a viața, de-a dragostea, iar un alt băiat, mult mai rău ca mine, s-a jucat cu ea de-a moartea...

— Vorbești să nu taci ! se răzvrăti bătrîna.

— Numai eu sînt vinovat, *mamă-tînă*, și de moartea ei, și de-a Eugeniei...

— Cum să fii tu vinovat de toate morțile ? ! Cine știe ce păcate din bătrîni or căzut pe capu' tău...

El surîse trist, ca unor amintiri din altă viață. Bătrîna, văzîndu-l atît de palid, îi apucă palmele în palmele ei aspre, scorojite, și încercă să-l mîngîie :

— Numa' soarta-i de vină, nu tu !

Oboseala zilei și a drumului începu să-i biruie pe amîndoi. Cînd Maria, cînd Veanu se trezeau cu capul căzut în piept, ca osîndiții. Se speriau, mai ales la opririle bruște, prin gările mici, cînd călătorii, stăpîniți, ca toți excursioniștii, de sentimentul libertății absolute, umpleau boltile serii de vară cu strigătele și chemările lor.

— N-am ajuns ? întreba mereu bătrîna.

— Unde mamă ?

— La Petre... Că pînă la mare mai avem... făcea bătrîna dovada agilității sale.

Ajunseră cu greu la București, spre miezul nopții. Zăpușeala apăsa, în continuare, ca o lespede încinsă. Călătorilor le ardeau cămeșile în spate. De la Gara de Nord, se urcară în tramvaiul 6 și se îndreptară spre Bucureștii-Noi.

Geamurile dinspre stradă ale apartamentului lui Petre Borcea erau întunecate. Nici la cele dinspre curtea interioară nu se zărea nici o geană de lumină. Veanu se posomorî, dar nu-i spuse nimic bătrînei. Dacă nu erau acasă ? ! Urcară, anevoios, treptele și sunară la ușă. Dar, ca prin minune, ca și cînd s-ar fi așteptat de mult la vizita asta, Petre le deschise repede ușa, fără să se mire măcar de sosirea lor. O îmbrățișă afectuos, ca totdeauna, pe bunică-sa, apoi, firește, pe Veanu, îndelung, ca o dorință vizibilă de consolare.

— Unde-s ? întrebă Maria.

— La mare, mamă...

— Şi ele ? ! se cruci bătrîna.

— S-au dus împreună cu ceilalţi, au trecut pe-aici, le-au convins şi-au plecat cu toţii... Eu, Veanule, abia m-am întors din străinătate... De aceea... iartă-mă, am aflat vestea cu atîta întîrziere...

Petre, fugind anume de orice insistenţă asupra tristelor evenimente din viaţa fratelui său, se grăbi să-i întrebe dacă nu li-e foame, să le scoată ceva din frigider.

— Nu, îi răspunse bunică-sa. Poate că lu' Veanu, mie nu...

— Nici mie, sînt obosit... Mi-e somn...

— Şi mie mi-i somn, îl imită bătrîna. Dimineaţă, Petre, trebuie să ne sculăm, s-ajungem la mare... Vii şi tu cu noi ?

— Îmi pare rău, mamă, dar nu pot... Mîine plec la Platina...

Dimineaţa, la ora cinci, Petre îi trezi pe amîndoi şi-i pofti la masă. La şase, pleca un tren personal spre Constanţa. N-avusese, firește, cum să le mai reţină locuri la accelerat.

Bătrîna se spălă în fugă pe mîini şi pe ochi, îşi făcu aceeaşi rugăciune, ca şi seara, umblînd prin casă şi repetînd mereu : „Dă, Doamne, să mor în sănătate..."

— Da' de ce te rogi dumneata, mamă, să mori ? o întrerupse nepotul cel mare.

— Nu mă rog să mor, dădu bătrîna înapoi, mă rog de sănătate...

— De sănătate, da ! De moarte, niciodată ! îi porunci Veanu de lîngă uşă.

La Gara de Nord, lumea mişuna pe peroane, buimăcită încă de nesomn, de zăpuşeala care nu slăbise peste noapte. Betoanele încinse ardeau şi-acum, dimineaţa, aburind ca nişte cazane. Veanu căra desagii, iar fratele său, cu geamantanul în mînă, avea de grijă s-o protejeze pe bunică-sa de înghiontelile călătorilor nervoşi şi grăbiţi.

— Să vii şi tu la mare !... îi strigă bătrîna la despărţire.

— Dacă pot, vin, dacă nu, v-aştept pe toţi la întoarcere... Daţi-mi, Veanule, un telefon...

Trenul intră în cîmpiile dunărene, înaintînd încrezător sub orizontul lor fără sfîrşit. Cerul dimineţii părea o

mare verde, întoarsă cu oglinda în jos, să te vezi în ea înalt cît munţii, clătinat, năucit de adîncurile acelea legănătoare.

Bătrîna căuta în zadar un punct mai înalt, o *dîlmă* ardelenească, de care să-şi poată rezema privirile. Numai cascade şi iarăşi cascade verzi de porumb îndesat, de păduri negre de salcîmi, de lucerne şi trifoaie, de floarea-soarelui închinată cu temenele adînci, ca nişte imense procesiuni de beduini, cu faţa la răsărit. Maria se adună ghem lîngă nepot şi nu mai îndrăzni să zică nimic. Era prea mult cer şi pămînt necunoscut, prea multă lumină curgea în jurul lor. Şi-apoi, toată verdeaţa aceea vălurită semăna cu marea. Atunci, cum de treceau cu trenul peste ea ? Nu, marea trebuie să fie altcumva, mai frumoasă şi mai veselă, ca o femeie tînără. Altfel, de ce-ar alerga atîţia după ea ? ! Întrebările ei veneau din adîncurile fiinţei sale întîrziată în timp şi în nelinişti. O primă trezire din aşteptarea aceea lungă şi încordată, care-i potopea trupul şi sufletul, ca un somn agitat, cu vise frumoase şi coşmaruri îngrozitoare, o avu la trecerea trenului peste podul înalt şi huruitor de peste Dunăre. Apele păreau nesfîrşite faţă de Tîrnava lor.

— Cum, Veanule, s-o făcut pod peste mare ?

— Nu, mamă, *deocamdată,* nu, răspunse, tresărind iar, nepotul.

— Cum, deocamdată ? Adică aveţi de gînd să-l faceţi ?

Vorbea la plural, adresîndu-se parcă, tuturor Borceştilor, nepoţi şi strănepoţi, o seminţie întreagă, cei din prezent şi cei din viitor, încă necunoscuţi şi nevăzuţi, ca marea aia vrăjită...

— Nu ştiu... Poate... Cîndva, cînd oamenii n-or mai avea de lucru pe pămînt, atunci vor face poduri peste mare...

— De lucru or avea totdeauna, că pămîntu' nu-i muritor, ca oamenii...

— Ba poate muri şi el, zise Veanu.

— Cum ? rămase uimită bătrîna.

— Aşa, dacă explodează bombele atomice, atunci sare în aer întreg pămîntul...

— Şi-o rămîne numa' marea ? se sperie Maria.

— Nu, nici mările nu mai rămîn ! folosi Veanu pluralul, ca să înţeleagă bunică-sa că nu e numai Marea Nea-

gră pe lumea asta, că globul e plin de mări și de oceane, jucîndu-se cu cele cinci continente de parcă acestea ar fi niște bărci cu pînze. Și mările, mamă, sînt legate tot de scoarța pămîntului, ca sufletul de trup...

— Păi, mările, adică, ar fi sufletu' pămîntului ?

— Dacă vrei dumneata, sînt...

— Nu dacă vreau eu, că nu-i după voia mea...

— Sînt, confirmă Veanu, ca să-i facă pe plac.

— Și-atunci, stărui bătrîna, dacă ar fi să moară pămîntu', atunci mor și mările ?

— Mor... ținu, mai departe, firul fanteziei, inginerul.

— Nu, nu se poate ! se revoltă bătrîna. Că nici sufletu' nu moare odată cu trupu'...

— Dar ce face ?

— Trăiește, rămîne viu... De la cei bătrîni, carę se duc, umblă, așa, din copil în copil, din nepoți în strănepoți, pînă la sfîrșitu' veacurilor...

Veanu înțelesese bine : pentru bătrînă, de-acum încolo, mările erau sufletul nemuritor al pămîntului. Și-atunci, însemna că apropierea lor de mare nu mai putea fi o apropiere de moarte... Era o călătorie spre nemurire, o expediție condusă cu ochi ageri de bunică-sa...

Se liniști. Da, n-avea rost să se mai tot întrebe de ce repetase bătrîna de-atîtea ori, cu-o zi înainte că „nu li se-arată", că „drumul ăsta nu-i a bună"... Apropierea de mare era, de-acum încolo, în mod sigur, intrarea ei, sau a lui, în nemurire... Fluturii cu aripi mari, ca pescărușii, sufletul bătrînei, puteau de-acum încolo să zboare liniștiți peste valuri, să-i caute trupul nepieritor în copii, în nepoți și strănepoți, în toți aceia care, nepăsători și veseli, se scăldau, încă de la răsăritul soarelui, în apele nesfîrșite, verzi-cenușii, ale mării...

Cînd se întîlniră, dincolo de Dunăre, cu dealurile înalte, ca niște morminte de uriași, bătrîna avu din nou un șoc puternic :

— Nu se poate !

— Ce, mamă ? tresări, din somnolența lui, Veanu. Ce nu se poate ?

— Ai zis că ne ducem la mare...

— Da, ne ducem la mare, repetă el ca un școlar cuminte. Așa ai dorit dumneata, așa facem...

— Atunci, ce caută dealurile astea pe-aici ?

Întrebînd, închise ochii. Veanu se uita la ea să vadă dacă adormise, ori încerca numai să-l păcălească, să se joace cu el, dintr-o pornire firească, de om bătrîn, ajuns, cum se spune, în mintea copiilor. Ar fi închis şi el ochii să se mai odihnească, să prindă puteri pentru clipa, greu de ghicit, cînd bunică-sa l-ar fi iscodit din nou. Şi-apoi, ştia bine, ziua avea să fie lungă şi istovitoare, întîlnirea cu fraţii şi nepoţii lui, cu aerul sărat al mării şi toate feţele ei schimbătoare, solicitîndu-l de pe-acum, ca şi cum toţi ar fi ştiut că vine să-i vadă anume, să le răspundă la întrebări, plăcute şi neplăcute, cum făcuse în ultimele zile cu bunică-sa, cu Valeria, cu oamenii din sat, cu umbrele lui dragi, lăsate acum tot mai departe în urmă, tot mai liniştite, parcă resemnate pentru totdeauna cu distanţa pe care moartea o aşezase între ei.

Se uită atent la bunică-sa. Ea dormea de-a binelea, cum dormeau şi ceilalţi oameni din compartiment, în ţăcănitul monoton al trenului ce traversa acum văile despicate printre coline uriaşe, nerăbdător parcă şi el să ajungă mai repede la Constanţa, la ţărmul mării, să-şi deşerte povara atîtor trupuri încinse de căldura nopţii de vară.

— Mai avem mult, Veanule ? întrebă Maria, de parcă ar fi fost trează tot timpul.

— Ce ? se sperie el.

— Pînă la mare...

— Nu prea mult... Dar mai poţi dormi, mai odihneşte-te, se corectă el, ştiind că bunică-sii nu-i plăcea să-i spui că doarme.

— Bine, acceptă ea cu uşurinţă suspectă şi închise din nou ochii.

Dormea uşor, rezemîndu-şi capul de umărul nepotului. O zgîlţîia însă trenul şi Veanu se temu să nu se trezească. Ar fi deschis geamul vagonului, să intre aer proaspăt, dar se răzgîndi.

Dealurile uriaşe, ca nişte valuri ameninţătoare, dispăruseră treptat de la orizont. Strălucea acum soarele tînăr şi puternic, ca un zeu ivit din apele mării, Thalassa văzută şi cea nevăzută.

Ajunseră în gara Constanţa.

— Unde m-ai adus, Veanule ?

— La mare... Unde să te-aduc ? ridică el sprîncenele, uimit de necredința bătrînei.

— Nu-i adevărat !

— Ba da, uite-o ! N-o vezi ?

Veanu întinse mîna, cu gesturi zvîcnite, repetate, spre orizontul căzut în apele scînteietoare, ca niște aburi subțiri, jucăuși, ce înșelau, într-adevăr, cu ușurință privirile oamenilor, chiar și ale celor obișnuiți cu marea.

— Nu văz nimic, se tîngui bătrîna, foarte îndoită dacă nepotul său îi spune sau nu adevărul. Oare, se gîndea ea, nu cumva trenu' ăsta viclean a făcut ce-a făcut și-a ocolit țara ? Nu cumva se întorcea acasă, fără nepoții și strănepoții ei ? Unde-i marea ? întrebă din nou.

— Uite-o, mamă, uite-o acolo în față ! N-o vezi ? E numai mare și mare... Apă, cît vezi cu ochii...

— Ăla-i aer, nu-i apă ! îi reproșă bătrîna. Ce tot vorbești tu acolo ? !

— Cum vrei, îi zise, resemnat. Cum vrei dumneata...

— Nu cum vreau eu, numa' cum îi adevărat...

— Păi, n-ai spus dumneata, mamă, că marea-i sufletul pămîntului ?

— Și ce-i dac-am spus ? ! Sufletu' nu se vede... Nu l-o văzut nime, niciodată... Și-atunci, cum mi-arăți tu mie sufletu' cu deștiu' ?

Ce era să-i mai răspundă ? Așa, ar fi putut-o lungi o viață întreagă. O luă de mînă, ca pe un copil mereu uimit, mereu neîncrezător, și se îndreptară spre autobuzul care trebuia să-i ducă în satul lui Axente.

Bătrîna tăcea, călca pe pămînt cu precauție, ca pe ape, întorcîndu-și mereu capul tremurat în direcția bănuită a mării. Cînd observă că autobuzul se îndreaptă spre uscat, luînd, deci, altă direcție decît cea dorită, se neliniști :

— Unde ne ducem ?

— La Axente...

— Păi, n-ați spus că el îi cu serviciu' la mare ?

— Așa se zice, mamă, „la mare", dar satul și pămîntul lor nu sînt așezate chiar la marginea mării... Sînt, dacă nu mă înșel, vreo zece kilometri buni...

Lămurită ori nu, bătrîna părea împăcată cu gîndul. Se uita curioasă în toate părţile, nerăbdătoare să ajungă mai repede la neamurile ei.

— Ia, uite, Veanule ! strigă bătrîna, privind mereu, ca vrăjită, pe geamul autobuzului, peste cîmpuri, ia uite !

— Ce mamă ?

— Ia uite, repeta ea, fără să-şi mai găsească în rezervorul său de cuvinte ce părea inepuizabil pe acelea de care ar fi avut nevoie acum. Ia uite !...

Nişte aspersoare, cu aripi uriaşe de apă, stropeau pămîntul proaspăt arat. În pulberea fină, care plutea pe deasupra brazdelor negre, curcubeie sporadice îşi scriau culorile vii, jucăuşe, ca de poveste.

— Plouă, ori mi se-mpare mie ? îl întrebă, după un răgaz bătrîna.

— Da. Plouă din pămînt, *mamă-tînă*, o răsfăţă iar. Pe-aici, e tot pămîntul irigat...

— Bine, bine, da' de ce strică ei apa pentru-un ogor pustiu ?

— Nu-i pustiu, l-au semănat a doua oară... După orz, pun cucuruz pentru vite... Pun şi varză furajeră, pun şi legume şi...

— Veanule, eu văz că tu vorbeşti de parc-ai ceti din gazete, de parcă aici ar fi ţara făgăduinţii !...

— Păi, faţă de situaţia de la noi, din Zăpadia, este, mamă, poate chiar mai mult decît ţara făgăduinţei... Este pămîntul care împarte oamenilor după sudoarea frunţii, dar mai ales după isteţimea minţii şi hărnicia braţelor...

— Ţi-am spus eu că tu vorbeşti ca-n cărţi...

Treceau printre porumbiştile înalte, dese, ca pădurile tinere. Zidul lor verde, întunecos, îşi arunca umbra în calea autobuzului. Soarele plutea încă, incert, deasupra mării, dincolo de cîmpuri, într-un orizont care-i scăpa mereu bătrînei, întărîtînd-o.

— Unde-i ? întrebă din nou.

— Cine, mamă ?

Veanu se aştepta, firește, ca ea să-i răspundă : „marea". Dar, pe măsură ce se apropiau de satul lui Axente, existenţa acestui nepot o preocupa, se vede, mai mult decît toate celelalte. De aceea, îi răspunse :

— Satu' lu' Axente... Unde-i ? Ziceai că...

— Ajungem, îndată, şi-acolo, *mamă-tînă...*
— Tu ce crezi, Veanule ? O fi acasă, ori pe hotar ?...
— Vom vedea...

Autobuzul opri, în sfîrşit, lîngă şcoală, în mijlocul satului. Acolo se afla, de altfel, şi casa de serviciu a inginerului agronom Axente Borcea, o casă mai mare cu mult decît cea părintească din Zăpadia. Veanu cunoştea aşezarea satului, ştia că nu departe de casa agronomului se afla şi sediul cooperativei agricole. Se gîndea unde s-o ducă pe bunică-sa mai întîi, să-l poată vedea pe Axente.

Maria, ajungînd iar cu cizmele pe pămînt, se uită buimăcită în jur, cîntări toată aşezarea aceea străină cu priviri de gospodar priceput. Nu semăna deloc cu cele de pe la ei. „Ni, măi, că au şi case cu etaj, îşi zise bătrîna, ca blocurile !" Se uita, ameţită de soare, peste asfaltul care făcea ape, ca o plită încinsă, peste trotuarele largi. Biserica, pe care Maria o căută anume din priviri, îi apăru, de asemenea, foarte înaltă, cu două turle albe, o adevărată catedrală. „Comunişti, comunişti, da' fac besereci înalte !" îşi zise în gînd.

Sunară mai întîi la uşa lui Axente, dar nu ieşi nimeni să le răspundă.

— Sînt la mare, oftă Maria. N-am avut noroc... Toţi au fugit la mare... Şi măcar de s-ar vedea marea aia...

— Poate-l găsim pe Axente la sediu, încercă s-o liniştească Veanu.

— Oamenii harnici, Veanule, nu stau pe vremea asta acasă, ori la birou, ca domnii, stau pe hotar... Numa' puturoşii dorm pînă-i gîdilă soarele-n c....

Îi era cald. Oboseala nopţii şi-a drumului, cuibărită în tot trupul, dădea acum în clocot. Se duseră, tîrîş-grăpiş, cu desagii şi geamantanul după ei, la sediul cooperativei. Dar nici acolo nu-l găsiră pe Axente. În schimb, dădură peste preşedintele gospodăriei, un om între două vîrste, uscăţiv, cu ochii iuţi, ca de pescăruş învăţat să se uite la lume de sus.

— Pe cine căutaţi ? îi întrebă, din pragul uşii.

— Am venit după el ! exclamă Maria. Unde-i ?

— După cine, *dadă ?* Că noi avem mulţi pe-aici... Mai ales acuma, vara, tabără toţi pe noi... Dacă i-am pune la lucru în cooperativă, ne-ar merge mai bine...

— După fecioru' nostru, după Axente, agronomu'... lămuri bătrîna. Să știi că nu vi-l mai las...

— A, făcu președintele, dumneata ești vestita *„mamă Mărie"* ? Păi, spune-așa !

Coborî și se îndreptă spre ei.

— Eu sînt... Da' de unde mă cunoști dumneata pe mine ?

Omul zîmbi, se apropie de bătrînă, și-i întinse mîna :

— Cum să nu te cunosc, *dadă*, dacă toată ziua te pomenește... Parc-ai fi Maica Precistă...

— Auzi, domnule, ori tovarășe, nu rîde de mine, că tot vi-l iau, așa să știți, îl duc înapoi acasă și pe el, se repezi Maria.

— Dar pe cine-ai mai dus, *dadă*, de zici „și pe el" ? o întrebă, viclean, președintele.

— Adică, pe el, pe Veanu, zise bătrîna, împingîndu-l, copilărește, în față, ca pe-o păpușă.

— A, făcu din nou președintele, scăzînd tonul, dumneata ești Veanu ?

— Eu, bîigui inginerul, eu sînt...

Îi întinse mîna, cu căldură spontană.

— Și de dumneata mi-a vorbit Axente, chiar foarte mult, mai ales acum, în ultimele zile... Vestea, crede-mă, ne-a lovit și ne-a întristat pe toți...

— De-aia am și venit, repetă bătrîna. Acuma, sîntem cu toții supărați... Sîntem ca betegi...

— Marea, o întrerupse omul, marea, *dadă*, și soarele, numai ele pot să vă vindece. Că dacă-i sufletul bolnav, nici trupul omului nu mai ascultă de el...

Bătrîna, în loc să se bucure de asemenea cuvinte, îl bănui de viclenie. Îi era teamă că voia să-i rețină acolo, pentru totdeauna, nepotul și strănepoții...

— Haideți, suiți-vă repede-n mașină, să mergem ! porunci descurcărețul președinte.

— Unde ? dădu înapoi Maria.

— După Axente, pe cîmp, *dadă*. Nu ziceai că vrei să-l vezi ? Îl găsim noi pe undeva, și-apoi îl las să vă ducă la mare, să vă întîlniți acolo cu toții, că v-ați cam strîns...

— Mulțam ! îl întrerupse bătrîna, luminată la față, ca de o minune.

Veanu se grăbi să ridice desagii.

— Lăsați-i aici, zise președintele cu ochii la desagii lor colorați. Nu umblă nimeni la ei... Îi închid în biroul meu, cu geamantan cu tot...

— Nu-i las, se împotrivi bătrîna, adică, să mă ierți, da' nu-i poci lăsa, că le-am adus ceva la copii, de la mine de-acasă... Știi dumneata că nici o mîncare nu-i bună ca ai' făcută de mama...

Dobrogeanul ținea bine volanul mașinii în mînă, grăbindu-se și nu prea spre largul cîmpului. Treceau iar printre curcubeie artificiale, printre ploile dese ale aspersoarelor. Bătrîna își întorcea mereu privirile, cînd în dreapta cînd în stînga, furată de minunile acelea colorate, care se aprindeau și se stingeau în văzduh.

Pe Axente îl găsiră, după mai multe popasuri, tocmai la „pompele de distribuție", care împingeau, ca o inimă mecanică, apa dulce, roditoare, în tuburile de masă plastică, în vinele acelea colorate, răsucite ca niște pitoni, pe cîmpul strivit de prea multa lumină a verii. Inginerul lucra ceva acolo, împreună cu un mecanic de întreținere. Orice defecțiune, mai ales în zilele și în orele acelea toride, de iulie, ar fi însemnat să lase cea de-a doua semănătură în voia sorții. La fel, cucuruzele dese s-ar fi opărit de soare, înainte de-a lega rod, de-a da, cum se zice, în lapte. Numai aceasta era, se pare, marea lui grijă în clipa cînd văzu mașina de teren a președintelui că se apropie de locul caznelor sale. Nu se aștepta s-o vadă coborînd din ea, ținută de subsuori de Veanu, tocmai pe bunică-sa. Înalt, cum era, îndesat, fibros, ca toți oamenii pămîntului, Axente ajunse din doi-trei pași lîngă mașină. O luă pe Maria în brațe, de parcă ar fi săltat de la pămînt, cu o ușurință nemaipomenită, pe unul din cei patru copii ai săi...

— Mamă, e-adevărat, dumneata ești ? izbucni el, emoționat.

— Eu, mai bine n-aș mai fi fost ! oftă bătrîna.

— *Mamă-tînă !* explodă Veanu, surprins de răspunsul acesta. Ai dorit atît de mult s-ajungem aici, și-acum...

— Veanule ! îi zise Axente, îmbrățișîndu-l, ca și cînd numai atunci l-ar fi observat. Te rog, frate dragă, să mă ierți... N-am putut veni, și poate că nici n-am vrut...

Știi că sînt slab din fire, plîng iute, ca o muiere... Iar Lelia este iarăși gravidă, nu putea... Iartă-ne, frate, dar am gîndit că-i mai bine să-i purtăm în suflet chipul viu, frumos și copilăresc...

— Dumnezeu s-o ierte ! rosti Maria scurt, semn că dorea să nu se mai întoarcă la morți.

— Dar de ce ești dumneata supărată, mamă ? reveni Axente.

Se uita la ea cu o dragoste tristă, înfiorată, ca și cînd doar atunci i-ar fi văzut pentru prima oară fața galbenă, boțită, capul ei mic și tremurat, învelit în veșnica năframă neagră a văduvelor și a femeilor bătrîne. Numai bluza albă scînteia fosforescent pe trupul ei mai mult simbolic, coșcovit, de care sufletul atîrna ca un funigel, toamna, într-o creangă uscată.

— Cum să nu fiu supărată ? ! oftă bătrîna. Auzi că dumnealui — arătă cu mîna spre președintele cooperativei, care stătea și se uita la ei ca la niște actori — auzi că dumnealui nu vrea să-ți deie drumu' acasă...

— Nu pot, *mătușă,* o întoarse repede președintele pe-ardelenește. Fără un inginer de ispravă se duce dracului tot ce-am agonisit noi pe-aici. Și instalațiile, și recoltele, și planurile, toate ar lua-o razna ca rațele sălbatice peste lacu-ăsta...

Imaginile acestea îl făcură pe Veanu să-și întoarcă fața în direcția mării.

— Nici chiar așa, șefule, nici chiar așa ! îl întrerupse Axente. Cred că recunoști și dumneata că n-ați început gospodăria cu mine... Nu sînt eu Axente Sever, tribunul lui Avram Iancu, să strîng oștile, să vă apăr de primejdii... Că, afară de secetă și de bătrînețe, nu văd nici una... Da, așa să știi...

— Să vii acasă ! îi porunci Maria. Să vii pînă nu ni se încurcă toate rosturile...

— Bine, mamă ! Las' că mai vedem noi, îi răspunse sibilinic nepotul cel mic, întors cu fața dinspre ape. Pînă diseară, ne-om mai gîndi... Și-acum, hai, hai să mergem la mare, că doar tot la ea ți-o fost gîndul...

— Ba, la voi, nu la ea !...

— Ai dreptate, mătușă, zise președintele, ca s-o cîștige de partea lui. Sînt mai importanți nepoții decît toate

mările de pe lume... Hai, Axente, luați mașina asta să încăpeți, că la întoarcere vă strîngeți, mulți, cît o țară...

— Bine... Îți mulțumim, șefule ! se întoarse Axente spre președinte. Și diseară te așteptăm la noi...

Axente se urcă la volan. Președintele rămase înecat într-un nor de praf.

— Da', nici fluturi nu sînt pe-aici ? întrebă Maria.

— Sînt destui, mai ales noaptea, mamă, îi răspunse agronomul.

— Cap de mort ? se sperie bătrîna.

— Nu știu... Cred că nu... Adică, sînt de toate felurile, sînt destui... Dar, eu, spre rușinea mea, nu-i prea cunosc, voi să se eschiveze, anume. Se strîng de pe la marginea mării și vin încoace ca păsările...

— Marea are și fluturi ? ! se miră bătrîna.

Veanu rămase uimit de toate aceste întrebări. Nu știa de unde le mai scoate, nu înțelegea cum mai rezistă la atîta oboseală. Se bucura, se simțea el însuși mai sănătos, mai rezistent, mai puternic. Respira adînc briza binefăcătoare.

— Are de toate marea, mamă ! și pești, și păsări, și fluturi, îi răspunse Axente, ca unui copil de școală.

Soarele îi urmărea cu valuri de fontă topită. Bătrîna își scoase *năfrămuța* din sîn și-și șterse din nou fruntea de sudoare. Veanu o urmări, îngrijorat.

Marea le apăru, în sfîrșit, largă, necuprinsă, mînîndu-și spre țărm valurile albe, asemenea unui cioban turmele de oi. Abia acum, sub forma aceasta, o observă și Maria. Strîngea puternic pleoapele, clătina mereu din cap a tăgadă. Cum putea să mai creadă și una ca asta ? Marea să fie păscută de oi, să se lase cercetată, zi și noapte, de fluturi ?

„Artimoane, Artimoane, începu să vorbească iar singură bătrîna, dacă mă ascultai tu pe mine, acum erai teafăr și sănătos, te-ai fi bucurat și tu să-l vezi pe Axente cum îți seamănă de bine la toate, și la rosturile pămîntului, și la făcut poduri și fîntîni..." „Ce poduri și ce fîntîni, tu muiere ? parcă îi răspunse bătrînul. Că nu se prea văd de nici unele..." „Păi, cum să se vadă, măi omule, dacă tu nu ești cu mine, nu ești... ?" „Nu sînt, adevărat, mă mai hodinesc și eu, dar e bine că le vezi

barăm tu, să-mi povestești și mie, cînd o fi să ne întîlnim, dacă au făcut bine podurile, să nu le înfunde ploile..." „Le-au făcut, se grăbi Maria să-l asigure. Poduri mari, cum nu sînt pe la noi... Treci cu trenul peste unul de ți se urăște, pare că nu se mai termină niciodată..." „Nu te cred" zise bătrînul. „Dacă nu mă crezi pe mine, întreabă-l pe Veanu, că el mi le-a arătat... Zicea c-au făcut pod peste Dunăre și-acuma se pregătesc să facă unul și peste mare..." „Vezi, ce nărozii spui, se supără Artimon. Cine să facă pod peste mare? Poate gîștele sălbatice, cînd zboară toamna..." „Nu fi necredincios, Artimoane, că lumea de azi nu mai seamănă cu aia pe care ai făcut-o tu după primu' război..." „Vorbești prostii! Ce lume puteam eu să fac, că doar nu eram Dumnezeu drăguțu' să scuip în țărînă, s-o frămînt și să-i suflu viață? Tu te-ai scrîntit de tot, Mărie hăi! Cîteva poduri și cîteva fîntîni nu înseamnă o lume..." „Nu, adevărat, dar am făcut împreună și casa, și copiii, am crescut nepoții și strănepoții, i-am ajutat pe toți să prindă aripi și să zboare..." „I-am ajutat, și-acuma ce folos? ! Ai rămas tu singură, să mă căinezi pe mine..." „Nu vorbi cu păcat, măi omule, că tu vezi bine ce fac eu toată ziua..." „Ce faci?" „Uite, îl însoțesc pe Veanu, să prindă iar puteri, să ia viața de la început... Și dacă o zis el că într-o bună zi or face pod și peste mare, apăi să știi că eu îl cred... S-o aduna cu Axente și cu toți ceilalți și dacă îl pornesc, o să vezi tu că-l și gată..." „Bine, bine, fie cum vrei tu, cum vreți voi... Dar dacă faceți podu' ăla peste mare, la ce vă este de folos?" „Ca toate podurile, să trecem peste el... Ne luăm cu Veanu de mînă și ne tot ducem, ne tot ducem, că, vezi, acum ne-am învățat împreună..." „Și pînă unde vreți s-ajungeți?" „Păi, pînă la capătul de dincolo..." „Care capăt? Că dincolo de mare, ajungi pe lumea ceialaltă... ajungi, aici, la noi..." „Cum s-ajung la voi, măi omule, că doar tu ești acasă, și pînă acolo nu-i nici o mare..."

Mașina se opri sub copacii umbroși, undeva pe limba de uscat care despărțea lacul Siutghiol de Marea Neagră, într-un loc pe care Axente se vedea că îl cunoaște. Printre trunchiurile plopilor tineri, ca prin ostrețele unui gard uriaș, bătrîna zări plaja inundată de lumină, cu

nisipurile ei scînteietoare, ca o iarbă de argint, păscută, într-adevăr, de turmele repetate ale valurilor. O izbi în ochi furnicarul acela de trupuri omenești, toate despuiate, ca într-un rai impudic. La început se sperie. Strînse din nou, puternic, pleoapele, ca și cînd ar fi voit să probeze dacă le mai are sau nu, dacă ochii ei nu se topiseră cumva în lumină, în mișcare, în febrilitatea acelei zile neobișnuite. Își reveni însă repede, cum îi era felul, și întrebă :

— Unde-s ?

— Cine, *mamă-tînă* ? zise Veanu, mișcat și el de apariția mării, de scena aceea imensă, ascunsă după cortina verde a plopilor, și asaltată de mulțimile goale, fremătătoare.

Lumina puternică, aproape ireală, agitația valurilor, pofta de viață a celor care foiau pe plajă, totul contrasta cu singurătatea lui speriată, veșnic neliniștită.

— A' noștri, cine altcineva ? ! răspunse bătrîna. Unde-s ?

— Aici, mamă ! Aici sîntem ! se auzi o voce care venea, ca o pasăre albă, dinspre mare. Aici sîntem...

Maria își întoarse privirile, își frecă iarăși pleoapele, pînă cînd reuși să o vadă apropiindu-se pe Silvia, fata mai mare a lui Petre Borcea.

— Tu cine ești ? o întrebă bătrîna cu o voce tremurată, ca frunzele plopilor.

— Eu, mamă, nu mă mai cunoști ?

— Nu, se trase înapoi Maria, cînd strănepoata ei voi s-o îmbrățișeze. Nu te cunosc...

Se uită, se tot uită la ea, în starea aceea confuză, de îndoieli reale și viclenie bătrînească. Fata era mai mult dezbrăcată decît îmbrăcată, în costumul său de baie, redus la minimum, pentru a-i lăsa trupul tînăr, ca o minune a naturii, să se bucure liber, nestingherit, de răsfățul mării și al soarelui.

— Nu te cunosc, repetă a treia oară Maria, încercînd să se apere de îmbrățișările unei vietăți nepămîntești, superbe, o negație a trupului său bătrîn, hodorogit, o prezență mai mult simbolică. Nu te cunosc...

La început, crezînd că străbunică-sa glumește, că vrea să se joace cu ea, cum mai făcuse și altădată, cînd era

cu mult mai mică, şi nu în pielea goală, Silvia începu să rîdă. Dar peste rîsul ei, cald, dezlănţuit, năvăliră valurile mării, frunzele copacilor, zborul maşinilor de pe şosea, vocile amestecate ale oamenilor de pe plajă, îngropîndu-l, toate, sub molozul lor însorit. Cînd îşi dădu seama că rîsul nu are nici un efect asupra bătrînei, fata izbucni în plîns...

— Iart-o, *mamă-tînă,* zise Veanu, văzînd-o plîngînd, ca un răufăcător.

— Ce-ai făcut, Silvio ? o întrebă şi Axente, surprins de ciocnirea celor două vîrste ale existenţei, sau, mai bine zis, a celor două feţe ale Thalassei, marea mărilor, matca vieţii, cea reală pentru oamenii care se scăldau în ea cu pofta Silviei, cea ireală pentru bătrîna ţărancă înspăimîntată de pe ţărm. Cu ce-ai supărat-o pe mama ? insistă agronomul, în timp ce cobora desagii grei din maşină.

— N-am făcut nimic, unchiule, suspină ea. Mi-a zis că nu mă cunoaşte şi eu am rîs, ca o proastă, am crezut că...

— Şterge-ţi lacrimile ! îi porunci bătrîna, într-un tîrziu. Că doar nu-s eu Maica Precistă, să te iert de greşeli... Hai, şterge-ţi-le, c-or veni şi te-or vedea ceilalţi, şi-apoi n-or rîde numa' de tine...

— Lasă-i să rîdă, *mamă-tînă,* interveni pe neaşteptate Veanu. Dacă ei n-or rîde, cine să mai rîdă pe lumea asta ? Eu ? Lasă-i să rîdă, cel puţin aici, la marginea mării...

— Aici, mamă, nu s-aude nici rîsul, nici plînsul, adăugă Axente, luînd-o pe Silvia de mînă şi ducînd-o în faţa bătrînei.

Înaltă, ca tot neamul Borceştilor, bine cioplită în supleţea vîrstei, cu trupul uşor bronzat, sub binecuvîntarea soarelui de vară, fata se simţi, în sfîrşit, liberă s-o îmbrăţişeze pe străbunică-sa.

Îndată ce văzură despre ce este vorba, dădură buzna şi ceilalţi strănepoţi, toţi, ca Silvia, în pielea goală, arşi de soare, avînd în gesturi un amestec de sfială, de curiozitate şi de cutezanţă dezordonată. Încercară s-o îmbrăţişeze şi ei, dar văzînd-o că se trage înapoi, doreau acum s-o atingă cel puţin cu mîna, ca pe-o icoană făcătoare de minuni. Erau emoţionaţi, sau izbucnea la suprafaţă pofta de joacă ascunsă în ei cu gesturi ce păreau

pe jumătate teatrale ? Bătrîna se apără, după aceeași formulă :

— Stați, că nu vă cunosc !

— Eu sînt, *mamă-tînă*, se repezi Dana, fata mai mică a lui Petre. Cum ? Te faci că nu mă mai cunoști ?

— Nu-mi aduc aminte de tine... începu un fel de joacă, încă indecisă, ca o tatonare, bătrîna.

— Nici de mine ? intră în joc și Ion, primul dintre copiii lui Axente.

— Nici, răspunse bătrîna, cu o mină tot mai gravă, trădată doar de tremurul capului, care părea să nege tot ce zice.

Veanu sorbea întrebările și răspunsurile astea improvizate ca pe-un izvor cu apă rece, ca pe unul din șipotele lui Artimon. Îi era sete de ele, le aștepta de mult... Pămîntul de-acasă, perna cosmică a tuturor oboselilor, cum citise el într-un filozof român, se mutase acum în apele mării.

— Eu sînt Ion, mamă...

— Nu te cunosc... A' cui ești tu ?

— Al lui Axente, din Dobrogea... Uite-l pe tata, nu-l vezi ? !

— Din Zăpadia, mă, nu din Dobrogea ! îl dojeni Maria, de parcă ar fi vrut să-l salveze, în ultima clipă, de la un înec sigur în apele mării...

— Și eu sînt aici, mamă ! se anunță Silvia, sora lui Ion.

— Tu a cui ești ? urmă bătrîna ritualul ei.

— A lui Axente din Zăpadia, încercă fetița să-i facă pe plac, să arate că învățase lecția.

— Brava, de tine-mi place ! se bucură Maria, jucîndu-și mai departe rolul.

— Și eu sînt, mamă, tot a' lu' tata, se sumeți Traian, al treilea dintre cei patru frați.

Cel mai mic, Axente, ținut în brațe de Lelia, și sprijinindu-și picioarele de capul celui de-al cincilea, care se pregătea să vină pe lume, se uita de departe la străbunică-sa, pe care n-o văzuse niciodată, ca la o sperietoare.

Tibi și Valerică, băieții lui Ion, profesorul, împreună cu Aurel și cu Mircea, copiii Lucreției, pe care Maria îi

— Aici, toate-s ale mării, *mamă-tînă*, zise Veanu. Ea le stăpînește pe toate... Și oamenii mari sînt copiii ei...

— Vorbești prostii, îl întrerupse, supărată bătrîna. Doar oamenii-s oameni, nu pești...

— Cînd înoată, pot fi și pești, insistă, într-un mod ciudat, nepotul. Da, da, nu te uita așa urît la mine, oamenii pot fi pești cu aripi...

— Cu aripi ? ! se încruntă bătrîna.

— Da, cu aripi, repetă el, ca și cînd ar fi fost convins de adevărul spuselor sale.

Acest schimb de cuvinte, mai mult decît ciudat, la care toți ceilalți, mari și mici, nu se așteptaseră, le paralîză o clipă toate mișcările, toate reacțiile. Se uitau cînd la Maria, cînd la Veanu, ca la niște călători străini și neobișnuiți, rătăciți acolo printre ei, oameni normali.

— Cu aripi ? întrebă încă o dată bătrîna.

— Cu aripi ! Nu-i așa, fetelor ? Ce ziceți, băieți ? încercă Veanu să-și găsească aliați în acest război improvizat, pe care-l pornise contra bunicii. Ia haideți, cu toții, să zburăm, în mare ! Cu toții, ați înțeles ? ! Să vadă *mama-tînă* că-i adevărat...

Copiii rămaseră nemișcați, se foiau pe loc cu toții, neîncrezători. Pînă cînd Axente, Dorica și Lelia, dezmeticiți mai repede, le făcură semn din priviri că da, sînt liberi, că nu-i o simplă păcăleală, că pot, deci, să intre în mare, să înoate, să-și pună chiar aripi și să zboare cît vor. După dezlegarea aceasta, se înghesuiră, într-o dezordine simpatică, unul cîte unul, conduși de instinct și îndrumați de privirile ordonatoare ale părinților, dar mai ales ale unchiului lor Veanu, cel trist și vesel în același timp. Alcătuiră un triunghi ca de cocoare, împlîntat în orizontul marin, nesfîrșit, luminos. Pe aripile acestea o luară și pe bunică-sa, dar trupul ei de pasăre părea acum greu ca de pămînt.

— Au dat în mintea copiilor ! exclamă Axente, în timp ce se grăbea, cu gesturi de om flămînd, să scoată pîinea din desagii binecunoscuți încă din copilărie.

Pîinea, în primul rînd de pîine îi era lui dor ! Pîinea cu coaja rumenă, coaptă pe vatra cuptorului vechi, de cărămidă, ars cu paie de grîu și tulei de cucuruz. Gustul ei îl simțea agronomul parcă și în ochi.

căutase zadarnic pe la casele lor, fiind obișnuiți cu figura bătrînei, lăsară la o parte orice sfială și se agățară de trupul ei gîrbovit ca de-un ciot de salcie arsă.

— *Mamă-tînă,* cum de ne-ai găsit aici ? o întrebă unul dintre ei, în timp ce toți ceilalți o îmbrățișau, asediind-o cu dragoste, curiozitate și gălăgie multă, de războinici care cuceresc, în sfîrșit o cetate veche, o minune a timpului.

— Da' voi ce-ați crezut, mă, că scăpați de mine ? ! le zise bătrîna, mutîndu-și privirile de la unul la altul și încercînd, astfel, să le deslușească fețele arse de soare.

— Doamne, mamă, cum vorbești și dumneata ! oftă Lucreția, apropiindu-se de ea cu Maricica în brațe.

— Bine-ai venit, mamă Mărie ! strigă din urmă Dorica, nevasta lui Petre, cumpănind bine tonul, să nu fie nici prea vesel, nici prea trist, nu cumva s-o supere pe bătrînă.

— Bine-ai venit ! se adăugă și vocea Leliei, soția lui Axente, care-l împinse pe cel mic sub ochii bătrînei, ca și cînd i-ar fi zis : „Ia-l, zeițo, și pe el în seamă, că și el face parte din viața orgolioșilor Borcești !"

Numai Ion, „omul cu sîngele rece", cum îi ziceau uneori frații, rămase undeva răzleț pe plajă, să păzească umbrela de soare și hainele clanului Borcea, să nu rămînă goi, ca la începutul lumii.

— Unde-i ? întrebă Maria, în loc să le răspundă. Unde-i ?

— Cine, mamă ? zise Veanu, care pîndea atent la toate cuvintele și gesturile bătrînei.

Prevestirile ei rele i se cuibăriseră în suflet, îl țineau treaz, încordat.

— Marea, zise bătrîna, marea... Unde-i ?

Întrebarea îi consternă pe toți, numai pe Veanu nu.

— Uite-o, aici, *mamă-tînă,* uite-o de jur împrejur, îi răspunse Silvia, rotindu-și brațul în zvîcnet cald și rotund peste capetele celorlalți, înlemniți, cu toții, de întrebarea bătrînei : „unde-i marea ?" Auzi, ce să întrebe ea ? Da, a îmbătrînit de tot, săraca, nu mai vede, nu mai aude, ori este năucită de soare ?...

— Aici văz numa' oameni, nu-i nici o mare ! stărui Maria.

Şontîc, şontîc, ca păsările bolnave, rănite, rămase în coada triunghiului călător, Maria se apropie de apele mării, fără să le vadă, simţindu-le doar mirosul de iod.

— Unde-i ? întrebă. Unde-i marea aia ?

Lumina puternică, orbitoare, prin care totul plutea ca în vid, nu-i arăta bătrînei decît trupurile frumoase, neruşinate, ale oamenilor, înflorind sălbatic în soare, ca plantele la ecuator, ca pomii în grădina unei tinereţi perpetue, zvîrcolită mereu de febra mare a vieţii.

Ea îşi ferea privirile de toate, ca de un rug aprins. Ii venea să rîdă şi să plîngă, să cheme iar în ajutor umbra lui Artimon, să-i ceară un sfat, să nu-şi spurce cumva gîndurile şi cuvintele fără nici un rost.

Privea în sus după podul acela suspendat peste mare, dar nu se vedea decît o dungă părelnică, jucăuşă, o punte nesigură peste care trecea încet, sau numai i se năzărea ei că trece, soarele nepăsător, care începuse s-o sperie. Şi-atunci, cum să se mai laude bătrînului că se vor lua cu Veanu de mînă şi că vor trece peste dunga strălucitoare pînă dincolo de orizont, pînă dincolo de lume ? !.

Nici n-ar mai fi avut ce căuta pe tărîmurile acelea, cîtă vreme Artimon o aştepta acasă...

— Unde-i ? repetă întrebarea.

— Cine ?

— Marea aia..

— Cum, *mamă-tînă*, chiar n-o vezi ? „Nu vezi marea, Thalassa văzută, Thalassa cea nevăzută, Thalassa ? !" continuă Veanu în gînd versurile poeziei pe care o cunoştea pe de rost. „Ea-mi este leagănul, casa..." „Perna cosmică a tuturor oboselilor..."

— Nu văz nimica... Parcă-s oarbă...

Ajunseră, cu greu, prin babilonia aceea colorată, pînă la umbrela de soare, străjuită de Ion, paznicul tezaurului alcătuit din bulendrele subţiri, de vară, uitate acolo de seminţia Borceştilor. Fără să mai spună nimic, părăsind-o brusc pe bătrînă, într-un impuls necontrolat, Veanu fugi ca un zănatic şi intră de-a dreptul în valuri, îmbrăcat cum era, strigîndu-şi în gura mare nepoatele şi nepoţii, nume cu nume, după catalogul fantastic al verii. Aceştia, cuceriţi, în sfîrşit, cu toţii de fantezia unchiului lor, îi răspunseră la fel, într-un joc exuberant, înfrun-

ţînd valurile mării ce se topeau în nisipurile fine, nesfîrşite, ale plajei.

— Nu se poate ! zise Maria, contrariată.

— Ce, mamă ? întrebă Ion, de-alături. Ce nu se poate ?

— Asta nu-i marea...

Pentru a-i dovedi că se înşală, ca şi cînd ar fi fost înţeles de multă vreme cu fratele său Veanu, o zbughi şi el, profesorul sever, în valurile mării. Bătrîna, rămasă singură, uitată de toţi, se aşeză, sfioasă, abia respirînd, pe un scaun împletit din corzi subţiri de material plastic, ca nişte vene pline de apa albastră a mării.

Cum stătea acolo, cu năframa şi rochia ei neagră, de culoarea presimţirilor, cu bluza de in alb, fosforescent, ţesută pe cînd era încă tînără, clătinînd din cap mereu a tăgadă, bătrîna deveni destul de repede obiectul de interes şi de curiozitate al tuturor privirilor. Şi erau atîţia care foiau gălăgios în jurul ei, în timp ce Borceştii, vlăstarele trupului şi mai ales ale sufletului său, aflat acum într-o clipă de răgaz, se topeau în mare, scufundîndu-se şi ieşind mereu la suprafaţă, zbenguindu-se copilăreşte, cu poftă disperată de viaţă, tot mai străini şi mai îndepărtaţi de gîndurile morţii...

— „Vezi, măi omule, începu să bolborosească Maria, eu ţi-am spus... eu ţi-am spus..."

Apoi se opri, tresărind, ca şi cînd ar fi izbit-o în faţă un val. Voia să-i povestească bătrînului Artimon că, pînă la urmă, ea ajunsese, totuşi, la mare, unde avea atîţia nepoţi şi strănepoţi, dar că marea asta nu era adevărată, nu era de apă, o păşteau oile, o miroseau ca pe flori fluturii mari, cu aripi de păsări, era făcută numai din trupuri omeneşti, despuiate ca Adam şi Eva în rai, ascunzîndu-se de soare sub pomul ispitelor, da, da, trupuri multe şi tinere, de Borceşti amestecaţi cu alte neamuri, venite de prin alte sate, ca la o ciudată sărbătoare a întoarcerii din morţi, din suferinţe, din uitare... Dar tocmai cînd se pornise să-i spună mai multe bătrînului, lumina aceea albă, răutăcioasă, emanînd din cer şi din mare, o atinse peste faţă cu aripile ei ascuţite, alungîndu-i de sub pleoape nu numai chipul bătrînului, ci un întreg popor de umbre dragi, care-o căutau, care

încercau să pună din nou stăpînire pe ea... Bătrîna se sforţă să ia firul frazelor de la capăt, dar nu mai reuşi... Simţi că limba i se face de lemn şi capul îi cade în piept, ca unui spînzurat de fuioarele luminii. Mai auzi încă o dată, ca prin vis, prezenţa amăgitoare a mării : un flux uşor, un reflux stins, şi, dincolo de ele, un gol rece, întunecos, gata să se reverse...

Nu mai apucă să spună nici un cuvînt înţeles, nici o poveste cu şir, nici să se mai întrebe nimic despre cei morţi ori despre cei vii, ca şi cînd Thalassa s-ar fi aşezat în locul ei, înghiţind totul. Trupul bătrînei, sufocat de lumină, contopit cu fluxul şi refluxul mării, aştepta în zadar un semn de la turmele albe de oi, de la fluturi, de la păsări şi peşti, de la oameni, mai ales de la seminţia Borceştilor... Semnul acesta întîrzia, se amîna mereu, ca un refuz definitiv...

Cînd se apropie Axente şi o văzu dormind, fără să-şi dea seama despre ce este vorba, surîse fericit :

— Biata bunica ! A biruit-o şi pe ea odată somnul...

SUMAR

CARTEA A TREIA În umbra castelului 5
CARTEA A PATRA Thalassa 213